EX LIBRIS
WALTER MUIR
WHITEHILL JUNIOR
DONATED BY
MRS. W. M. WHITEHILL
1979

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/revistadelsestud03barc

WHITE HILL
COLL.

The Institute of Mediaeval Studies
LIBRARY
Toronto, Ontario

ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS

VOLUM III * * * MCMIX

TAULA

ARTICLES GENERALS

PÁG.

*** Tresors perduts 445
Bertaux (Emile).—Pere Moragues, argentier et imagier. Le tombeau de l'Archeveque D. Lope de Luna à Saragosse. 309
Brocà (Guillem M.ª de).—Estudi y ensenyança del dret a Catalunya abans del sigle XVIII 31
Carreras y Candi (Francesch).—Evolució històrica dels juheus y juheissants barcelonins. 404, 498
Díaz (Eusebio).—Los estudiantes de antaño. 136
Gudiol y Cunill (Joseph).—L'Iglesia del Brull y les seves pintures . . . 326
Martorell (Francisco).—Pere Moragues y la custodia dels corporals de Daroca 225
Miret y Sans (Joaquím).—Els cavallers de Malta en la guerra de separació de Catalunya (1640-1650). 1
Nicolau y d'Olwer (Lluís).—Del classicisme a Catalunya. Notes al primer diàlech den Bernat Metge. 429
Novellas (Francisco).—Movilisació de la potassa 240
Oliver (Miquel S.).—La producció castellana a Catalunya (del sigle XVI al XVIII) 117
Ors (E. d').—El Residúu en la mesura de la ciencia per l'acció 130
Pedrell (Felip).—Joan I compositor de musica 21
Pedrell (Felip).—Historia musical y ètnica de la cançó popular. 233, 319, 523
Rubió y Lluch (A.).—Algunes consideracions sobre la oratoria política de Catalunya en l'edat mitjana 213
Rubió y Lluch (A.).—Notes sobre la ciencia oriental a Catalunya en el XIVèn sigle 389, 485
R. y B. (J.).—Apèndix: metges y cirurgians juheus 489
Tallada (Joseph M.ª).—Els estudis econòmichs en la carrera del enginyer. 40
Trías y Giró (J. de D.).—La vida civil y l'esperit nacional 309

NECROLOGIA

D. Mateu Obrador *(M. F.)* 243

TEXTES

Colecció de documents relatius a Arnau de Vilanova *(Ramón d'Alòs)* . . 47, 140, 331, 447, 531
Consuetudines Civitatis et Dioecesis Gerundensis *(Artur Corbella)* . . . 54, 149, 245, 333, 450, 535
Passió, mort, resurrecció y aparicions de N. S. Jesucrist *(E. M. B.)*. . . 65, 155, 260, 344, 459, 542
Dos plants inèdits den Cerverí de Girona *(Jaume Massó y Torrents)* . . 253

RESSENYES DE LES CATEDRES

PÁG.

Dret civil catalá 75, 160, 265, 547
Historia de Catalunya 75, 161, 267, 548
Literatura Catalana 77, 162, 268, 548
Geología catalana. 79, 164, 269
Historia de l'art catalá 81, 168, 275
Tècnica d'análisis químich. 82, 550
Cátedra agrícola «Pere Grau» 85, 178, 551
Gramática comparada del llatí y el catalá 86
Historia musical y ètnica de la cançó popular 87, 179
Lògica y metodología de la ciencia. 179, 555

NOTES BIBLIOGRAFIQUES

«Bibliothèque de philosophie scientifique» *(O.)*. 465
Corbera (Ramón). «La aljama de juheus de Vich» *(N.)* 366
Diepgen (Paul). «Arnald von Villanova» *(J. R.)* 184
Font y Sagué (Norbert). «El Diluvi bíblich segons la Geología» *(H.)*. . 562
Geografía general de Catalunya *(N.)*. 186
Gimenez Soler (A.) «Itinerario del rey Don Alfonso de Aragón» *(J. R. y B.)*. 560
Homero. «La Iliada. Versión por Luís Segalá y Estalella» *(Ll. N.)* . . . 96
Institut d'Estudis Catalans. Anuari MCMVII *(R. d'A. y V.—N.—Bassols. —F. Valls.)* 352
Lamperez y Romea (Vicente). «Historia de la arquitectura cristiana en la Edad Media» *(J. P.)*. 100
Mas (Joseph). «Notes històriques del Bisbat de Barcelona» *(A. y D.)* . . 467
Menéndez y Pelayo (Marcelino.). «Juan Boscán» *(R. d'A.)*.. 98
Miquel y Planas (R.). «Nova Biblioteca Catalana» *(A. y D.)* 367
Moliné y Brasés (E.). «Avisos d'Amich... per en Joaquim Setanti» *(F. V.)*. 564
Paxot y Jubert (Rafel). «Meteorología catalana» *(F. N.)*. 102
Pedrell (Felip). «Catàlech de la Biblioteca musical de la Diputació de Barcelona» *(A. y D.)*. 182, 464
Puig y Cadafalch (Joseph), Falguera (Antoni de) y Goday (Joseph). «L'arquitectura romànica a Catalunya» *(J. P.)*. 362
Rubió y Lluch (A.). «Documents per l'historia de la cultura catalana mig-eval» *(Ll. N.)* 91
Santacana (Francesch). «Catàlech illustrat del Museu Santacana *(R. d'A.)*. 564
Schädel (B.). «Manual de Fonètica catalana» *(P. E. Guarnerio)*. 96
Soler, Terol (Lluís M.ª). «Perot Rocaguinarda» *(N.)* 181
Universidad de Barcelona, Anuario de 1907 á 1908 *(J. M. de M.)* . . . 465
Vilanova (Arnau de). «Rahonament, publicat per F.» *(A.)*.. 186

Bibliografía. 103, 188, 285, 368, 468
Revistes. 106, 195, 293, 371, 471, 565
Notes varies. 115, 210, 307, 385, 483, 576

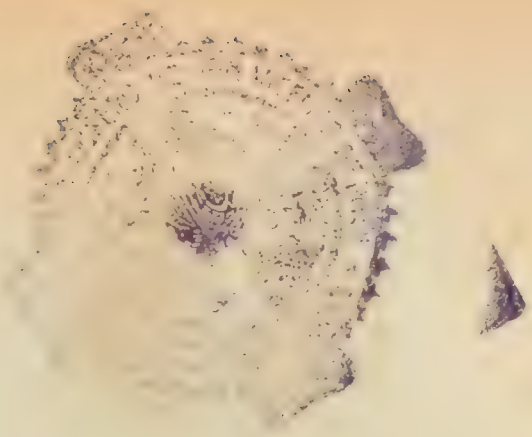

ELS CAVALLERS DE MALTA EN LA GUERRA DE SEPARACIÓ DE CATALUNYA (1640-1650)

Es un dels petits capítols que encara no han estat escrits el de l'intervenció que'ls Hospitalers de Sant Joan de Jerusalem tingueren en l'alçament y guerra dels catalans contra Felip IV. De l'investigació que havem practicat resulta poch important l'acció de dit Orde militar y sagrat en aquell drama. Emperò, les noves y documents que donam ara a conèixer servirán per completar l'apreciació d'altres fets de tant luctuós periode de nostra historia.

Abans d'esclatar la tempestat ja havíen els Hospitalers rebut greuges y tingut que reclamar contra les abusions del Govern central. En 1639, els recaudadors del impost del fogatge l'exigiren també als pobles de Barberá, Torres de Segre y altres de senyoriu del Orde de Malta y poch després foren també tatxats per l'imposició de fortificacions. Tot seguit se reuní el Capítol Provincial dels Cavallers de Catalunya, celebrant sessió el 5 de Maig del dit any, presidida per Frare Rafel Sunyer, Comanador de Torres de Segre y llochtinent per absencia del Gran Prior, don Onofre d'Hospital. Hi concorregueren Don Miquel de Torrelles, Comanador de Barcelona; Don Francesch Miquel, Comanador de Susterris y Siscar; Don Nicolau Cotoner, Comanador de Granyena; Don Pau Pol, Comanador de Selma y Vallmoll; Don Domingo Vila, Prior de Biure, capellá de Justicia del Orde, y els Cavallers sens cárrech Don Felip de Caldes y Don Joan de Copons. Ademés hi assistiren els advocats assessors del Orde y acordaren en primer lloch instar del Gran Mestre de Malta que demanés la suspensió de les indicades imposicions y escriure sens retart al representant que'l Gran Priorat de Catalunya tenía a Madrit que's presentés al Rey y li comuniqués que l'Orde militar y sagrat del Hospital tenía en el Principat exempció general de tributs y prestacions per privilegis de Jaume I.er, del 15 Juliol 1233, refermat ab altre privilegi de Ferrán el Católich, donat a Medina del Campo el 25 d'Agost de 1497.

Aquell primer colp pogueren aturarlo; emperò, la situació política anava embolcallantse més cada día y prompte els perills de la guerra ab França y les corrents de rebetlió contra les abusions y despotisme del Govern central obligaren als dignataris del Orde hospitaler a reunirse novament y tractar de coses relacionades ab els affers polítichs. Entre altres, debíen rebre les peticions dels ciutadans barcelonins d'ajuda per defensa del territori.

Convocada y congregada la *Veneranda Asamblea Provincial* dels frares cavallers de Catalunya, tingué la primera sessió el dimars día 3 de Juliol del 1640, en la casa del Orde a Barcelona, ab assistencia de Guillem d'Ivorra, Comanador de la casa de Bajoles del Rosselló, qui fou president per absencia de Frare Onofre d'Hospital, Gran Prior de Catalunya del Orde de Malta y de Frares Francesch de Miquel, Comanador de les cases de Susterris y Siscar; Felip de Calders, Joan de Copons, Sebastiá Fornés, Prior de Rialp y Vilamur, y Antoni Fornés, Prior de la casa de Sant Joan de Barcelona.

A la segona sessió, celebrada el día cinch del propri Juliol, hi assistiren eis anomenats Frares y a més dos altres, Frare Felip Çabater, batlliu de Negroponte, y Frare Miquel Torrelles y Senmanat. Una volta reunits, s'hi presentaren En Francesch de Vergos, donzell, y en Jaume Damians, ciutadá honrat de Barcelona, llegint a dita *asamblea* la següent supplicació:

«Molt Ilustre Senyor, notori es a V.S. lo que han gastat la Ciutat de »Barchinona y sos ciutedans tant del Erari publich com dels patrimonis »particulars de quiscu en les fortificacions que ha fet, en las armas y muni»cions que ha comprat, en las diffarents llevas de soldats que ha conduit »ab tanta costa y los que vuy actualment está gastant per la defensa comu»na y de tot lo Principat, no sols defensantse asi pero tambe a las isglesias, »monastirs y llochs sagrats y a las personas ecclesiasticas y religiosas, »havent sols contribuit en asso las personas seculars que son exemptas de »aquells, sens que tinga la present Ciutat altre patrimoni considerable sino »lo procehit de dits drets, los conserua axi mateix les fonts, murs y valls y »altres coses publicas de les quals gosan los ecclesiastichs vniformament »ab los llahichs sent las moltas charitats que a ells sols y a las isglesias y »monastirs de la present Ciutat fa de ordinari y lo que gasta ab lo lusiment »del culto diuino, que dona per ben empleat de les quals coses ha vingut a »restar tant exausta la Ciutat en lo Comú y lo patrimoni dels llaichs en lo »particular que sens aiuda dels ecclesiastichs ni dels religiosos li es impos»sible en la occasió present acudir als nous gastos se li offarexan per sa »fortificació, per les noves que té de que lo francés fa armada per mar, »lo turch axi mateix y los de Alger y Tunes vnits ab enemichs de la real »corona, per que lo que necessita de noves fortificacions y armarse y muni-

»cionarse a que li es forsós hauer de gastar grandissimas cantitats per les »quals no basta ni pot bastar son erari per restar del tot exaust, ni lo »patrimoni de sos ciutedans llaychs per hauer supportat tant grans treballs »que las continuadas guardas que han fet y fan com també ab lo que gas»tan en armarse y municionarse y contribuhir en los drets que paga a la »Ciutat, que per les prohibicions dels comercios, suspensions dels negocis y »tants accidents que a la Ciutat han sobrevingut, se han disminuit en gran »manera ses entrades y axi essent la Ciutat de las fortificacions comuna y »tocant a tots, supplica a V.S.ª la dita Ciutat sie servit manar considerar »quant necessari es per lo benefici publich y de las iglesias y de V. S.ª »mateix lo hauer de acudir y contribuir en cosa tant del servey de Deu, de »sa Magestat y benefici desta Ciutat ajudant a esta contribució ab la llar»guesa que acostuma V. S.ª confiant no sols no faltará V. S.ª en esta ocasió »pero que a son exemple caminarán los demés.»

L'Assamblea dels frares Hospitalers nomena tot seguit dos comissaris per estudiar la resposta que debíen donar a la supplicació de la Ciutat. Dits comissaris foren en Miquel de Torrelles y en Joan de Copons, els qui, en la sessió del día 19 de Juliol, presentaren son projecte de contestació en els següents térmens:

«Molt Illtre Senyor, sent tant manifesta y Comun la vtilitat ques segueix »igual als ecclesiastichs y religiosos com als seculars en la conservació »desta Illustre Ciutat de Barcelona, tant notoris los excessius gastos que ha »tingut y te axi en lo Comu com en lo particular per las differents llevas »de soldats que ha conduit, compras de armas y monicions, fortificacions y »cosas publicas, en la generositat que vsa en acudir ab caritats als isglesias »y religiosos y altres del servey y culto divino en que se esmera esta ciutat »tant loablament, será ben creyble resta tan exausta com per sos embaxa»dors de V. S.ª nos es estat significat pera poder sopportar los nous se li »oferexen en las fortificacions a que las novas de armadas extrangeras los »obliga y per consequent conaguts los desitgs y zel que los cavallers reli»giosos de esta Azamblea tenen de subvenir y socorrer a V. S.ª en la con»tribució de causa tant comuna com es la fortificació y defensa de esta »Ciutat. Pero tens pesarosos y ab viu sentiment lo no tenir poder de nostra »religio pera disposar de sa azienda ni tenir erari comú a que poder acudir »en semblants ocasions y trobarnos tant pochs comanadors que sols son »quatre los que vuy habitan esta Ciutat cosa que quan en nom de tots se »volgués offerir a V. S.ª alguna cantitat nos ocorraria veurarla de tant »poca consideració pera gastos tant excessius com las fortificacions dema»nan y indigna del nom de nostra sagrada religio, axi nos ha paragut fiar »a la liberalitat de cadahu y al amor que tots tenim a esta Ciutat, lo ser»vir a V. S.ª segons la possibilitat que nos pot duptar de qui sie natural

»desta Ciutat o sie de la provincia que tots y interessam que acudirem ab »vidas y aziendas al servey de sa Magestat de V. S.ª y deffensa desta Ciu»tat que nostre Senyor prospere.»

La *Veneranda Asamblea* dels Hospitalers acordá que dita resposta fos presentada als Consellers de Barcelona y la vintiquatrena de guerra pels nomenats comissaris.

En la sessió del día següent esposá el frare comanador de la casa de Mas-Deu, del Rosselló, els danys causats en Perpinyá y en el Mas-Deu, així com el propòsit del rey d'Espanya de fabricar quatre forns en la dita Vila de Perpinyá, en perjudici del Orde del Hospital, puix era un privilegi antich de la Comanda qu'ella solament podía tenir forns en aquell punt. Acordaren escriure al frare que havíen tramès a Madrit, que fes saber al Rey «los danys tant grans causats a dita comanda y que encara se esperan »causar y donar per occasió de fabricar los dits forns, que es la major »renda o quasi reb dita comanda, supplicantli sie de son Real servey donar »remey a dits danys y altres coses contraries a dita comanda.»

En el mes d'Octubre del meteix any 1640 torná a reunirse la *Veneranda Azamblea* dels Hospitalers de Catalunya y, en la sessió del día 15, Frare Felip Sabater, president, esposá que'l castell de Gardeny, prop de Lleyda, estava molt enderrocat y, com se temíen disturbis y guerres, era convenient la prompta reparació. L'Assamblea, *nemine discrepante* y per votació de *bellotas*, acordá adobar dit castell «y que en lo punt se despa»desca un propri anada per uinguda ab tota la diligencia possible, altre»ment lo que nos creu recusaro fer lo Gran Prior o son procurador Joan »Pons, la religió manará reparar y adobar a costes de dit senyor Prior lo »dit castell atés se veu la necessitat tant vrgent per tenir lo enemich tant »cerca.»

En la sessió del 29 d'Octubre comparegué en Pere Broca, ciutadá honrat de Barcelona, com a procurador de Frare Melchor Dureta, Batlliu de tots els establiments dels Hospitalers a Mallorca y procurador de la casa de l'Espluga de Francolí, y digué qu'esta Universitat de l'Espluga, «per poder sustentar los »gastos de la guerra per la defensa de la provincia per la qual ha fets trenta »soldats als quals ha de pagar son sou, sens los salaris dels officials, en lo que »gaste cada mes passades de doscentes lliures, ha menester imposar un dret »nou sobre la auaria y altres mercaderies entren en la vila y hixen fora della y »estan en lo terme»; y acabá demanant llicencia als Hospitalers, com a senyors de la vila, per imposar dit tribut. L'Assamblea decretá que «durant la pre»sent guerra puga dita vniversitat y singulars personas de la Spluga imposar »sobre los singulars de dita vila qualsevols talls y tatxes convenients per »dit effecte», y «al que toque a la nominacio que han feta, enten fer de »capitá y altres officials de guerra que o revoquen y que asó fet anomenen

»un cap de squadra per los trenta soldats fá dita vila, los quals se ajusten »ab altres companyes perque millor la dita vniversitat puga soportar y acu»dir a la paga de dits soldats als quals se haia de donar, ço es a cada hu »de ells per son sou o soccorro cadaldia quatre sous y no mes, acepto lo »aventatge del cap de squadra, que entre tot serán tres reals y los que ab »dit sou no volrán anar a dita guerra los pugan forsar y obligar en hauer »de anar dantlos cadaldia a cada hu los dits quatre sous per llur socorro.»

En el mes de Desembre torná a reunirse la *Veneranda Azamblea*, sens dubte per rahó de les circumstancies estraordinaries del país. Continuava absent Frare Onofre d'Hospital, Gran Prior de Catalunya, y per dita rahó fou president Frare Felip Sabater, batlliu del Negroponte, qui proposá, en la sessió del 3, que «per quant lo molt Ilustre Castellá de Emposta fra Don »Hieroni de Medina, ab sa carta ha escrit al senyor Recibidor dientli pren»gués consell lo ques devia fer aserca de que los senyors Diputats del »Principat de Catalunya volen pendre y ocupar pera aposentar soldats lo »castell de Miravet, per deffensa de dit Principat, perque ell ab major ma»duresa puga fer lo que convinga com no sia en prejudici de sa Religió »*(aquesta paraula es aquí sinònim d'orde religiós)*» debía pendres acort. Fou acordat que'l castellá fes lo que mellor cregués en bé del Orde.

Ates que'l procurador del Gran Prior no s'havía dedicat a fer la reparació del castell de Gardeny, el qual vindría a destrucció total, se prengué acort de donarli nou manament y, si no cumpleix, hi serán llavors enviats dos comissaris a despeses del Gran Prior.

En sessió del 10 Desembre fou llegida la carta de la Priora del monestir d'Alguayre dihent que «l'enemich estava ja a dos llegues d'Alguayre y »que per ço estaven en molt grandíssim perill de llurs honres y de reputa»ció de la sagrada Religió» y demanant llicencia de que «sen puguen anar »cada una en casa de sos pares o de sos parents més propinchs o asse»nyalarles lloch segur per apartarse de tant grans perills.»

Fou acordat que Frare Rafel Sunyer se'n partís envers Alguayre y posés en part segura dites monges o les donés llicencia per anar a casa dels pares, segons millor creurá. Y, com Frare Sunyer estava desacomodat de diners, el Recibidor degué bestrèureli trenta lliures pel camí.

En el capítol provincial dels Hospitalers de Barcelona, del mes de Maig de 1641, en la sessió del día 10, presidida encara per Felip de Sabater, batlliu de Negroponte, en absencia del Gran Prior, Onofre d'Hospital, Frare Guillem d'Ivorra, Comanador de Bajoles, demaná informació dels danys donats a sa comanda, «tant los anys passats de la invasió del rey de »França, com per los soldats y exercit del Rey de Castella, la qual está del »tot derruida y cremada, en tant que della nos pot rebrer ningun profit ni »se ha rebut del any 1639 ençá per haverse pres lo Comte de Santa

»Coloma dit any sinquanta carregues de blat, ni menos qui a qualsevol »preu la vulla arrendar, no sols per estar ocupada del exercit dels caste- »llans, pero encara per no poderse conreuar les terres de molts anys per no »habitar, per ser les cases cremades y tots los arbres tallats.»

Foren nomenats comissaris per rebre dita informació Frares Miquel de Torrelles, Comanador de Barcelona, y Sebastiá Fornés, Prior de Rialp.

En el propri capítol fou presentada la supplicació per ferse altra informació sobre'ls danys de la comanda del Mas Deu, dihent que, en Abril de 1640, Frare Felip Sabater ja havía rebut informació en Perpinyá dels danys fets per l'invasió del rey de França y després pels soldats del rey de Castella en dita comanda magistral; mes que, posteriorment a la referida informació, s'han fet pitjors danys y que té en son poder el rey de Castella tota la comanda, qu'está del tot devastada, sens esser possible rebre emoluments, ni trobar qui la vulla arrendar, per estar ocupada dels castellans, ab les cases cremades y'ls arbres tallats, arrancades les vinyes, així com per haverse apoderat dels forns de la Vila de Perpinyá, qu'eren proprietat d'aquella comanda. Foren designats per fer aquesta nova informació els dos frares meteixos que per la de Bajoles.

Sembla que la perllongada absencia del Gran Prior de Catalunya portava greu perjudici al Orde y en el dit capítol de Maig de 1641 s'acordá escriure al Gran Mestre, a Malta, manifestantli la necessitat de grans reparacions en les cases dels Hospitalers, situades en el Principat, *per no ser totes derruides dins breu temps.*

En sessió del 20 de Maig, fou llegida una lletra del Gran Mestre, del 23 Janer, vinguda de Malta, adreçada a la *Veneranda Asamblea* dels Hospitalers de Catalunya, Rosselló y Mallorca, manifestant la pena y temor que li feyen les guerres y disturbis d'Espanya y França y que pregava a Deu per la reconciliació dels prínceps cristians. Deya també que aquestes guerres no havíen tingut ressonancia en el convent de Malta, hont estaven més agermanats que may els frares de les diverses nacionalitats y desitjava qu'en totes parts se trobás igual esperit de germanor entre els religiosos del Orde del Hospital, romanint tots allunyats de les lluytes y de les parcialitats y pregant a Deu per la pau, «cosa que particularment toca a vos- »altres, frares catalans, com á vassalls del rey Cathólich, al qui per moltes »rahons deu nostre orde reverencia y gratitut y mostrant sempre que no »sou pertorbadors de la pau tant desitjada.» Y, si algun frare hagués comès alguna incorrecció o falta de prudencia en aquests afers, debía esser advertit, puix «al fin se han de acabar estas miserias y será grande la alabanza »que mereceréis por haveros conservado con prudencia en peligros que »evidentemente amenazan grande ruyna y en conclusión paternalmente os

»exhortamos a que os governeis en todas vuestras acciones de manera que »nos deis ocasión de alabar vuestros buenos procedimientos.»

Al dir del Gran Mestre Lascaris, al començar l'any 1641, havíen ja acabat les fortes qüestions entre'ls cavallers o religiosos Hospitalers francesos y espanyols, animositats qui tingueren carácter greu y produhiren conflictes y escándols durant molt de temps.

Els frares de l'Assamblea catalana acordaren «estar promtes y aparellats en obeir lo que sels mane en dites lletres y *aquelles se posen sobre del »cap;* empero, que sescrigue llargament á sa Eminencia, notificantli l'estat »en que estan les guerres lo día present y per major cerciorarlo de les coses »com van y que no está en llur má de fer lo que vol, nomenan comissaris »per una informació que será tramesa a Malta.»

Així estaven els frares catalans del Hospital en punt a la qüestió política del país, quan fou rebuda una lletra del rey de França, la que fou llegida en la sessió del Capitol provincial, reunit a Barcelona el día 28 de Setembre de 1641, presidint Frare Rafel Sunyer, Comanador de Torres de Segre y llochtinent de Gran Prior, en absencia del Gran Prior, Don Onofre d'Hospital.

Devem recordar que feya vuyt mesos que havía sigut proclamat Lluís XIII de França, Comte de Barcelona, y que havía tingut lloch la batalla de Montjuich, en la que'ls castellans foren desfets; soldats y generals francesos estaven en Catalunya lluytant també contra'ls de Felip IV y en aquell meteix mes de Setembre era nomenat en Margarit com a embaixador al rey de França en demanda de més ferm adjutori Recordam que'ls deputats y Consellers barcelonins rebíen també lletres de Lluís XIII manifestant ei desitx de vindre a Catalunya a jurar els furs y constitucions de la terra.

La lletra del rey de França als Hospitalers de Catalunya es de la tenor següent: «A mos tres chers et bien amez les Commandeurs et Chevaliers »de l'ordre de Saint Jean de Hierusalem en Catalonge.

«Tres chers et bien amez. Nous avons este bien informez de l'affection »que vous auez tesmoigne dans tout ce qui s'est passé en Catalongne pour »nostre regard sur quoy nous auons voulu vous faire cognoistre par la pre»sente le gré que nous vous sauons. Ce nous seroit un contentement extre»me de pouuoir nous transporter sur les lieux pour voir des personnes qui »ont monstré tant de zele pour nous et pour la france et pour leur donner »et particulierement a vous des preuves de nostre resentiment. Mais nous »ne pouuons maintenant faire ce voiage qui n'est differé que pour quelque »temps, esperant que les affaires qui nous occupent icy nous permettron »enfin daccomplir le desir tres ardent que nous en auons. Cependant nous »nous promettons que lon y receura de tres bon cœur Nostre Trescher

»Cousin le Mareschal de Breze, lequel nous auons destiné pour estre nostre »Lieutenant general par dela et pour y representer nostre personne. Il par»tira au premier jour pour cet effect et satisfera a tous ce que nous pou»urions faire nous mesme en personne en attendant que nous nous rendions »en vos quartiers comme nous esperons pouvoir faire dans quelque temps »affin de nous en acquieter nous mesme: Nous ne doutons point cependant »que vous ne contribuyez tous jours ce qui dependra de Vous pour le bien »de vostre pais comme de nostre part nous continuerons nos soings pour »sa deffense et pour y maintenir vn bon ordre selon les coustumes et Loix «de dela: En particulier ce qui vous regardera nous sera tousjours en »singuliere recommendation, Dieu benira sil luy plaist nos bonnes inten»tions sur ce suject et les fera reussir a sa gloire comme nous l'en prions »de tout nostre cœur et quil vous ait Treschers et bien amez en sa sancte »garde. Escrit a Amiens le dernier Aoust 1641.—LOUIS. —Bouthilier.—(1).

Frares Diego de Boxadors, Comanador de Collioure, Orla y Bonpás y Felip de Calders redactaren la resposta al rey de França, tenint en compte la difícil situació dels Hospitalers catalans en aquells fets polítichs, resposta que fou llegida y aprobada en la sessió celebrada pel Capítol provincial el día 12 d'Octubre. Es aquesta: «A la Magestat Christianisima del Rey nostre Senyor,

»Senyor, resta aconsoladissima aquesta Sagrada Religio y ab la major »estimacio de contento que podem significar que nostres effectes obrats en »seruey de V.ª M.tat referits en sa realcarta de trenta hu de agost passat »sien estats per ben rebuts deuant sos reals vlls fauor ab que resta tant »honrrada quant reconeguda y alentada a dar noues causes a V.ª M.tat pera »alcansar majors honras y fauors de sa real magestat y sentim en la anima

(1) La traducció catalana de dita lletra de Lluis XIII, feta per los frares Hospitalers nomenats per redactar la resposta, es la següent: «Carissims y Bons amichs: havem estat ben informats de la volon»tat quens aveu tingut en tot lo que se ha passat en Catalunya per nostron reguart sobre quens haveu »volgut fernos conexer per la present la bona volontat que sabem nos saria un contentament estrem »de poder anar aqui sobre els llochs per veurer les personnes que han mostrat tant de sels per nosaltres »y per la França y per li donar en particularment a vos de las provas de nostron resentiment que no »podem de present fer aqueix viatge que no ses prolongat que per algun temps aguardat que los nego»cis quens ocupen assi ens permeten en fin de cumplir lo desitg cremant que ne havem entretant pro»metem que us rebran de bona gana nostron carissim cosin lo Mariscal de Brese al qual hauem deters »minat per eser nostre llochtinent general de aqueixas parts y per representari nostra persona que »partira al primer dia per aquest effecte y satisfara a tot axo que nosaltres porriem fer nosaltros en »Persona en aguardant que nous veyam per exas parts com aguardam poder fer dins algun temps. »Peraque ens aquietem de nosaltres mateixos no dubtam que no contribuescha sempre lo que depen»desque de vosaltres per lo be de vostra Provinçia com de nostra part continuarem nostrom cuydado »per la deffensa y per mantenir un bon orde conforme las costums y lleys de dellá en particular lo que »vos tocará ens será sempre en singular encomanat Deu mirará si li plau nostres bones intencions sobre »la ocasió yls fará reusir a sa gloria com lin pregam de tot nostron corasson y que vos guarde Carissims »y bons amichs en sa santa guarda. Escrita en Amiens lo 31 agost 1641.» No cal fer notar les equivoca»cions nombroses d'aquesta traducció.

»no donen lloch les ocupacions de sa real monarchia a poder gosar estos »sos fidelissims vassalls de sa real presencia ab la prestesa que desijam pera »poder de mes serca manifestar nostra disposicio y effectes en major seruey »de V.ª M.tat; será Deu seruit de hoir nostras rogativas en esta raho conti- »nuas y en lentretant y ab lo major contento nos será possible rebrem al »Mariscal de Bresse en lochtinent de V.ª M.tat y per les moltes merces »quens asegura la realcarta donam a V.ª M.tat les majors gracies que podem »significar. La diuina guarde vostra sacra real persona llarchs y dichosos »anys com ha de menester la Christiandat. Dat a Barcelona y octubre 11 »de 1641.

»Senyor, de vostra Magestat Christianissima fidelissims y obedientissims »vassalls qui ses reals mans besen,

»Lo president de la Asamblea del Principat de Cathalunya—Fra Don »Rafael Sunyer.»

En el següent Novembre, reunida altra volta la *Veneranda Assamblea dels Hospitalers* en sa casa de la Riera de Sant Joan, a Barcelona, presidida per en Felip de Sabater, Batlliu de Negroponte, en absencia del Gran Prior de Catalunya, qui sostenía llargues qüestions contra tots els Comanadors de sa jurisdicció y que no gosava tornar a son lloch encara, fou presentada una nova lletra del rey Lluís XIII, *scrita en fi francès*, la que fou traduhida en esta forma:

«A nostres carissims y ben amats los comanadors y cauallers del orde »de Sant Joan de Hierusalem en Cathalunya,

»De part del Rey,

»Carissims et ben amats, nosaltres vos hauem ja fet asaber que nosal- »tres hauiam elegit nostre carissim y ben amat cusi lo marques de Breze »Marescal de França pera ser nostre loctinent y Capita general en lo Prin- »cipat de Cathalunya, comtats de Rosselló y Cerdanya, ara que nosaltres »haurem complit per ell al jurament acostumat nosaltres vos escriuim la »present pera diruos que nosaltres lauem prouchit del dit carrech a fi de »exercirlo desde ara al maior be y augment de dit Pais, nosaltres no dub- »tam en manera alguna que vosaltres no siau contentissims de la elecció »que nosaltres hauem feta de sa persona pera gouernaruos, son naxament, »sa condicio de Mareschal de França, la esperiencia que ell te en los nego- »cis maiors y son valor que ell ha assenyalat en moltas occasions aont nos- »tras armas han tingut victoria de nostres enemichs sots son gouern, nos »han fet posar los vlls en ell per aquest carrech en lo qual com ell no obli- »dara cosa del que porá ser ates per ell per la administració de la Justicia »y la defensa del Pais, axi mateix no podem dubtar que ell no trobe en »tots los ordens del Pais y particularment en vosaltres una entera fidelitat »y affecte a nostre seruey y al be y conservacio de dit Pais sots nostra obe-

»diencia. Ell vos fará conexer totes occasions nostra bona voluntat en vos-»tre andret sobre assó nosaltres pregam Deu quell vos tinga carissims y »ben amats en sa sancta guarda. Donada en Sant Germain en Laye a 17 »de octubre 1641.—LOUIS.—Bouthillier.—

La resposta acordada en la meteixa sessió es així:

«Senyor, pensam haurá ja rebut V.ª M.tat la resposta ferem a la Real »Carta fou servit scriurens y ab ella donarnos noticia de hauer elegit »V.ª M.tat en loctinent y capita general de aquesta Provincia al marques de »Breze, marescal de França del splendor de sa naxensa, de la qualitat »del offici de marescal que ocupa, de la altitut de animo y valor que de sa »perçona te experimentat V.ª M.tat ab les victories que gouernant ses reals »armas ha alcansat en moltes occasions dels enemichs de sa real monarchia »estos favors et estat V.ª M.tat seruit continuar en persona del marescal y »en nosaltres ab carta de 17 de octubre passat de que donam a V.ª M.tat »nous gracias y per la confiansa te de nostra sagrada religio com ab esta »certificam a V.ª M.tat la pot tenir que exprimentará sempre lo marqués »nostre effecte de entera fidelitat en major seruey de V.ª M.tat y que tota »aquesta Provincia y nosaltres estam ab particular contento de tant acertada »elecció y ab entera confiansa que per lo bon gouern y rectitut del mares-»cal stará prest tota ella ab la quietut ques desitja y ens asegura la real »carta de V.ª M.tat suplicarem sempre la diuina guarde sa real persona llarcs »y dicxosos anys com ha menester la cristiandat. Barcelona y noembre 21 »1641.

»Senyor, de V.ª M.tat cristianissima obedientissims y fidelissims vassalls »que ses reals mans besen,—Lo balliu de Negroponte president de la »Asamblea fra don Felip de Çabater.»

Tenim, donchs, als Hospitalers catalans dins de la corrent general del país, reconeixent per rey a Lluís XIII; y en veritat no podíen fer altra cosa sens greu perill. Els consells y disposicions del Gran Mestre per que se mantinguessen neutrals en la qüestió política y romanguessen fidels al rey d'Espanya no podíen cumplirse encara que ho haguessen volgut. La corrent era general, impetuosa, tot ho commovía y arrebassava.

En sessió del set de Desembre (1641) de la *Veneranda Asamblea*, el president proposá que tractassen de lo que convenía fer per rahó de la petició del *braç eclesiástich*, sobre per quina quantitat podría l'Orde del Hospital ajudar «al sosteniment del batalló de cinch mil infants y cinch-»cents cavalls per la defensa y conservació del present Principat de Catha-»lunya». Y fou acordat que Frare Francesch de Miquel anás als senyors del braç eclesiástich y digués «com dita Asamblea no enten tractar cosa alguna »de las sobreditas fins a tant sia declarada la circumfarencia se te en dit »bras sobre la precedencia te y deu tenir lo senyor Balliu com a gran creu

»y las demés grans creus de la religió (1) a tots los abats en los brasos y »demés Juntas se tenen.»

Aprofitaren els Hospitalers les circumstancies per promoure una qüestió de les que ara son dites *d'etiqueta*, o de preferencia, dins de la clerecía y que, com sempre, indicava alguna rivalitat o una sorda gelosía.

Frare Francesch de Miquel doná compte, en sessió del 8 Desembre, de ses conferencies ab els senyors del braç eclesiástich, als qui ha dit «com la »Asamblea, sens orde y consentiment del Mestre y Consell no podia tat»xar les comandes en lo Principat per ser bens del Comú de la religió »(*sinonim del Orde)* y axi que la dita tatxa se ha de fer en Malta o a lo »menos ab autoritat y decret del Mestre y Consell y senyors del Priorat de »Malta». Replicaren els del braç eclesiástich que'ls Braços, en virtut d'un breu apostòlich concedit a Catalunya per conservació de la Provincia, podíen tatxar no sols les comandes sinó encara qualsevols bens y rendes eclesiástiques.

En la meteixa sessió fou nomenat comissari el dit Francesch de Miquel «perque en nom de la Asamblea entrevingues y asistis en lo bras eclesias»tich per veurer las tatxas farán a la religio *(al Orde del Hospital)* per »occasió del Batalló y que procure sian las mes modicas se pugan fer, atés »la religió no pot defugir en aquellas per rahó de dit breu apostolich, repre»sentant com las comandas de Cathalunya estant en lo estat present casi »del tot deterioradas y arruinadas que a penas se pot viurer del reddits de »aquellas.»

La *Veneranda Asamblea* dels Hospitalers catalans no torná a reunirse fins al primer de Febrer de 1642, a Barcelona y presidida encara per Fra don Felip de Sabater, en absencia del Gran Prior, don Onofre d'Hospital. Hi assistiren solament tres Comanadors, Rafel Sunyer, de Torres de Segre; Francesch de Miquel, de Susterris Siscar, y Pau Pol, de Celma-Vallmoll. El president doná compte de com era ordenat l'enderroch del castell de Gardeny, a Lleyda, que havía sigut dels Templers y aprés dels Hospitalers, per disposició del rey de França; y foren nomenats comissaris Frares Diego de Boxadors y Felip de Calders per estudiar ab els advocats lo més convinent per evitar la realisació del manament.

En sessió del día 10 de Febrer, Frare Francesch de Miquel referí lo que havía ocorregut ab lo braç eclesiástich, sobre'l sosteniment del Batalló, dihent que la Junta del braç havía tatxat el Gran Priorat del Hospital a rahó de *cinch lliures per centanar*. Fou acordat per l'Assamblea que'l dit

(1) *Gran creu* era una categoría dels frares cavallers de Malta. Hi havía mitjes creus creus y grans creus, o sia tres classes de cavallers.

frare fes la distribució de les quantitats que tocaven a cada Comanador, Prior o Capellá del Orde, distribució que sería tramesa a Malta per la superior aprobació.

En el mes de Març de 1642 morí el Gran Prior de Catalunya, el citat Fra Onofre d'Hospital, enemistat ab tots sos súbdits o depenjants, y fou nomenat per dit cárrech Fra Felip de Sabater, en el mes de Maig. El Capítol provincial continuá reunintse sovint, sens tractar cosa relativa a la guerra o afers polítichs fins a la sessió de 21 d'Agost, en que's parlá de lo que debía fer l'Assamblea respecte a lo senyalat al Orde pel sosteniment del Batalló, acordant no res fer encara per no tenir feta la distribució de la quantitat total entre'ls Comanadors y demés frares.

Per fi, el memorial o llista de distribució feta per la Junta organisadora del Batalló per la guerra contra Castella se llegí en la sessió de 4 de Setembre y fou acordat pagar dita tatxa, nomenant exactor o perceptor Fra Diego de Boxadors, Comanador de Collioure y Bonpás. Veus aquí la distribucio:

PRIORAT DE CATALUNYA

	—LLIURES—	—SOUS—
Lo Gran Prior.	71	10
Comanda de Termens, que té fra Rafel Cotoner.	40	
Comanda de Espluga Calva.	40	
» de Espluga de Francolí. . . .	40	
» de Barbens.	35	
» de Granyena.	25	
» de Celma y Vallmoll.	30	
» de Masdeu.	15	
» de Tortosa.	10	
» de Barcelona.	40	
» de Bonpás.	8	
» de Bajoles.	20	
» de Vallfogona.	20	
» de Cervera.	20	
» de Vilafranca del Panadés. . .	30	
» de Sant Llorens y Aiguaviva. .	25	
» de Torres de Segre.	40	
» de Susterris y Siscar.	25	
Priorat de Rialp y Vilamur.	15	
Priorat de Barcelona, de capellans. . . .	7	10

Priorat del Temple de Perpinyá.. . . .	6
Priorat de Coplliure, de capellans. . . .	15
Priorat de Palau, de capellans.	6

Castellanía de Emposta

Castellanía de Emposta.	250
Comanda de Horta.	75
Comanda de la Cenia.	60
» de Ulldecona.	75
» de Ascó.	75
» de Vilalba.	40

Priorats de capellans de la Castellanía

Prior de Benissanet..	5
Prior de Ginestar.	7
Prior de la Resquera.	2
Prior de Miravet..	3
Prior de Ribaroja.	2
Prior del Castell de Ascó..	2

Deixaren de pagar per estar ocupades pels exèrcits les comandes de Mas-Deu, Bonpás, Bajoles y'l Priorat de Perpinyá, en el Rosselló, y les comandes de Tortosa y Susterris, a Catalunya. De la Castellanía d'Emposta no foren tatxades sinó les comandes y priorats qu'eren dins del territori de Catalunya, mes cap altra de les comandes que tenía a Valencia y Aragó.

No res sabem de còm feren efectives dites quantitats els Hospitalers y fins a la sessió de l'Assamblea del 29 Desembre del referit any 1642 no tornaren a parlar de la guerra. Tenint en compte que les monjes hospitaleres d'Alguayre degueren abandonar son monestir, ocupat pels soldats, y que habitaven provisionalment a Lleyda, hont vivíen en gran miseria per no rebre ses rendes, l'Assamblea acordá endreçar una suplicació al Virrey per que assenyalás una pensió a dites religioses fins que l'enemich hagués abandonat el monestir y terres d'aquell, així com una altra lletra als diputats y Consellers de Barcelona demanant senyalessen algun edifici dins aquesta Ciutat per habitació de les citades monjes, puix tampoch estaven segures dins de Lleyda pels continuats vallotjaments de soldats y transit

»de aquells axí que no reparen en entrar y exir en la casa ahont dites reli-»gioses tenen la comunitat, lo que es gran dessencia de llur clausura y »també dels danys se porien seguir per ser los soldats insolents molts »dells.»

L'Assamblea continuá reunintse sovint per negocis de carácter interior del Orde, emperò no res fou tractat referent als fets polítichs de Catalunya fins a la sessió de 19 de Setembre de 1645, presidida pel Gran Prior, don Felip de Sabater, qui proposá que, atès el gran dany causat en els bens del Orde del Hospital pels exèrcits de França y Castella y sabedor que dels bens segrestats se'n volía fer repartiment, s'endrecés un memorial al Gran Mestre de Malta, suplicantli qu'escrigués lletres als dos reys de França y de Castella «se vullen apiadar de la Religió y smenar y satisfer a dita Religió »dits danys y honrrarla en altres augments.»

En aquests moments degué promoures alguna qüestió de carácter polítich entre'ls Hospitalers y'l Virrey francès, el comte d'Harcourt. Secretament fou tramès Fra Diego de Boxadors a parlar ab el Virrey y suplicarli disposás que'l Real Consell sospengués els procehiments y sègrests fets contra l'Orde del Hospital. Boxadors feu relació de la conferencia en sessió de 8 de Janer 1646, y, com havía obtingut la suspensió, acordá l'Assamblea donar gracies al Virrey. Sembla que D'Harcourt digué qu'escriuría al rey Lluís sobre'ls danys causats als Hospitalers a Catalunya per son exèrcit y procuraría que dits danys fossen esmenats y refets.

El Comte llochtinent del rey francès havía tingut interés en que'l Gran Prior de Catalunya nomenás al llech y militar Francesch de Cabanyes per exercir jurisdicció en la batllía de Mirabet y comandes de la ribera d'Ebre y de la Castellanía d'Emposta dins la terra catalana. Una volta fet dit nomenament, fou vist qu'era contrari als estatuts del Orde del Hospital, els qui no permeten nomenar persones seculars per procuradors y per exerciment de jurisdicció, y fou tot seguit revocat. La *Veneranda Asamblea* aprobá la revocació en 2 Maig de 1646 y nomená Fra Joseph de Riquer «ques partesca ab la major breuedat possible a besar les mans de sa »altesa (D'Harcourt) y suplicarli tinga a be la dita revocació, pus es contra »los statuts, oferintli que la Assamblea anomenará un caualler del habit per »exercir dita jurisdicció en ditas comandas; desliberant també se don a dit »Riquer per lo gasto del camí de anar y tornar de Lleyda a Barcelona y lo »temps residirá en Lleyda fins haurá parlat ab Sa Altesa sinquanta lliures »Barceloneses.»

En sessió del 21 del meteix Maig, presidida pel Gran Prior Frare don Felip de Sabater, se doná compte de que «lo consell real volía sagrestar las »encomandas de la Castellanía d'Emposta de la ribera de Ebro y batllía de »Miravet y assi mateix las encomandas dels mallorquins del Priorat de

»Catalunya y per dit effecte se anaua fulminant lo procés y rebent molts »testimonis»... y que per dita rahó «fra Guillem Ivorra, comanador de Bajo»les y fra Francesch de Spuny, juntament ab los advocats del orde eren »anats a informar los senyors del Consell real, los quals no van tornar res»posta en favor de la religió y que per ço tindría a be enviar dos cauallers »del habit a sa Altesa lo princep d'Harcourt, virrey y capitá general del »Principat, que vuy se troba en lo siti de Lleyda, per suplicarli de part de »la Asamblea mane posar silenci a dites coses atés la Religió es tant serui»dora a la magestat del rey Christianissim.» Foren nomenats Fra Diego de Boxadors, Comanador de Coplliure, Orla y Bonpás y Fra Joseph de Riquer per anar a veure al Comte d'Harcourt.

Aquest decretá la suspensió del procés de segrest de dites comandes, emperò el Consell reyal continuava el procehiment y fins maná als arrendadors de les rendes y terres d'aquelles comandes tinguessen en depòsit o retingudes, cosa que motivá una nova embaixada al Comte per demanar que manás al Consell severament la suspensió decretada.

En la sessió de primer de Juliol de 1646, Frare Francesch Spuny doná compte de sa visita al Comte d'Harcout y del nou decret que aquest firmá negant la suspensió del segrest y procés per rahó de que'l diner de les comandes embargades *se convertía en propria utilitat dels comanadors* y no anava al Comú Tresor del Orde. El decret d'Enrich de Lorena, Comte d'Harcourt, diu així:

«En lo camp devant Leyda al 26 de juny 1646.

»Estos díes passats a petició de dita Asamblea decretarem que lo »segrest de la Ballia, Castellania y encomandas obtenen y gosauen en Ca»thalunya cavallers de dita Religio aragonesos, valencians y mallorquins »declarat per lo Consell real després que estam en Cathalunya y campanya »no fos posat en exequció, fins que del mateix consell fosem enterats »de las causas lo hauian obligat a fer dita sentencia. Pero hauentnos »aprés constat plenament del bons fonaments y justos motius de dita »sentencia Real, nos no podem ni deuem impedir lo curs de la Justicia en »la exequció y efecte de dit segrest, lo qual no ha de ser malrebut del »Comú de dita Religió vist que no-s tracta sinó de interés de alguns »particulars vassalls del Rey Catholich, los quals no es just que durant »las guerras son entre las dos Coronas gosen de rendes situadas dins »las terras de la obediencia del Rey *(Lluís XIV)*. Per ço que lo que »toca interes del Comu Thresor de dita Religio no es de nostra intenció »que sie segrestat ni detingut, ántes expresament decretam que lo Procura»dor o receptor de dit Comu Thesor hage y reba dels sequestadors qui son »o serán de ditas dignitats totas las pensions o responsions que sobre los »fruits dellas hage per lo passat acostumat rebre, majorment que esta no

»es cosa nostra sent estada ja feta en altre ocasió en est Pays conforme lo »Consell Real ho ha fet veure a dita Asamblea.—Henri de Loraine—.»

Per els Hospitalers era inexacte lo que afirmaven el Consell y'l Comte, puix el diner de les comandes segrestades no anava ja abans del procés a mans dels Comanadors valencians, aragonesos o mallorquins per estar aleshores feta aprehensió dels rèdits pel recebidor o tresorer del Orde y per haverse rebut manament de Malta per destinar dites rendes a la compra de draps, clavassó y ferre y altres coses per les galeres. Afegíen que'l Consell Real havía volgut *colorar* sa pretensió dihent que poch há era arribat a Malta un vaixell catalá al qual havíen tractat malament, cosa inexacta per quan dit vaixell arribá allí sens patent «essent forçós aportarla, donchs en »tots los ports marítims son tinguts los tals vaixells que no la aportan per »piratas y cossaris y los tals solen ser confiscats y vehent que era cathalá »no se vsá ab ell de dit rigor de dret, ans be se vsá ab ell ab molta gracia »donantli orde sent anás a la cala de St. Pau, vn dels ports de dita isla de »Malta ahont se li doná comerç publich y contractá y carregá aquell de las »mercaderías li aparegué, com son cotó, lli, canem, avellana, sal y altres »coses les quals ha aportades a la present Ciutat y ab ellas ha duplicat lo »diner.»

El Gran Mestre de Malta sens dubte escrigué al rey de França, planyentse del referit segrest de rendes de les citades comandes, puix el rey Lluís XIVè endreçá lletres al Comte d'Harcourt y al bisbe Pere de Marca, visitador general en Catalunya per aquell monarca.

La lletra a Marca deya així: «Monsieur de Marca, le sieur comman»deur Delbené, Receveur general pour le Comun Tresor de Malte au Prieu»ré de France ma fait entendre que la lettre que auvis y dauant escrite a »mon Cousin le Comte d'Harcourt et que luy auoit esté presentée par un »choler (1) nauoit point encore eu son effect a les gardes des chevaliers »sujet du roy Despagne, auxquels je desire conseruer la juissance de leur »reuenus qu'ils ont dans les provinces de Catalongne, Roussillon et Cer»daigne, je lui fais une seconde lettre et ay bien voulleu vous scrire aussi »particulierement sur ce subjet de ladvis de la Reyne Regente Madame ma

(1) Aquesta primera lletra al Comte fou escrita a Fontainebleau el 20 de Juliol del meteix 1646 y deya: «Mon cousin, le commandeur de Soure, ambassadeur de lordre de Malte en cette cour, ma aiant »faict entendre que puisque les chevaliers mes sujets jouissen passiblement des comanderies quils »ont en Flandres, il est juste que ceux du Roy despagne soient traictez de la mesme sorte a lesgard de »celles dont ils sont pourueitz en Catalongne et dans les Comtes de Roussillon et Cerdagne, jey trou»ue cette instance si raissonable que ie me porte bien volontiers a vous escrire... pour vous dire que »vous ferez chose qui me sera tres agreable... que les chevaliers sujets du Roy despagne jouissent pais»seblement des reuenus... sans toutefois consentir que les commandeurs viennent faire leur residence, »si ce nest ceux dont vous serez asseure de leur fidelité et affection a mon seruice.»

»mere *(Agna d'Austria)* pour vous dire que vous ayez a tenir la main a »tous ceux qui possederont du bien de lordre en dites provinces, quoy que »subjet du Roy Catholique jouissent des fruicts et reuenus de leurs com»manderies sons toutes fois quils y puissent faire leur ressidence, si ce n'est »ceux qui en obtiendront ma permission et qui seront recogneux fidelles et »affectionnés a mon seruice, leur faisant donner mainleuée des choses sai»zies et empecher que leurs receueurs ou fermiers ne soint inquiets ny trou»bles par qui que ce soit, et dautant que les françois, saboyards et Pimon»tois juissent librement de leurs biens de lordre en Flandres, Nauarre, Mi»llannois, Franche-Comté et autres terres Despagne. Il est bien raisonnable »que ceux qui sont incessanment occupes a faire la guerre contre l'ennemy »du nom chrestien soint priués des moiens dagir alauantage de nostre »Saincte Religion, pour laquelle vous auez assez de zele pour vous emplo»yer pour eux en ceste occasion, celle cy nestant a autre fin je prie Dieu »que vous aye Monsieur de Marca en sa sante garde. Escrit a Paris le XXII »jour doctobre 1646—LOUIS—Dolomenie—

La lletra al Comte d'Harcourt está en els meteixos térmens y porta igual data, dolentse Lluís XIV, o millor dit, sa mare y'l cardenal Mazarino, puix el rey tenía solament vuyt anys d'edat, de que'l Comte no hagués fet cas y deixés sens cumpliment la primera lletra en la que ja se li havía manat no danyar en res als Hospitalers (1).

Entretant, en la sessió de l'Assamblea de 26 de Janer de 1647, presidida pel Gran Prior, don Felip de Sabater, fou tractat de còm podría darse algun lloch de la casa del Priorat a les monjes d'Alguayre, que, fugint de Lleyda, eren a Barcelona y vivíen separades, en cases de parents y amichs. Els frares no volgueren cedir a les monjes el lloch solicitat y solament fou acordat demanar al Comte d'Harcourt «se servis apiadarse de ditas monjas »dantloshi vna casa commoda de las confiscadas ahont ditas senyoras

(1) Havem vist una altra lletra del rey de França, en la que l'any, mal escrit, nos fa dubtar si es 1645 o 48; va endreçada al senyor de Tamarit, mestre Racional de Catalunya, y, encara que no fa referencia als Hospitalers, la reproduhim: «De part le Roy. Nostre amé et feel; le feu Roy nostre tres »honoré Seigneur et pere de Glorieuse memoire, ayant faict gratifier Jaume Serradora prestre de nostre »ville de Barcellonne des reuenus des biens et benefices de Don Luis Lepons, Doyen de leglize cathe»drale de Gironne, qui est au seruice du Roy Catholique, lesquels biens et benefices ont este mises »mains du dit Serradora par forme de sequestre; et voullant le traiter fauorablement en consideration »de la fidellité et affection singulliere quil fait parestre en toutes occasions pour nostre service et le »bien et aduantage de sa patrie, nous vous faisons ceste lettre par laduis de la Reyne Regente, nostre »tres honnorée Dame et mere, pour vous dire que nostre intention est que le dit Serradora joulsse pas»sablement des dits reuenus nomenment de ceux du dit Doyenné de Gironne et que luy ni ces heritiers »ne puissent estre recherches a present ni al auenir pour raison de la ministtration des dits biens et be»nefices et autres rentes reuenus de ceux, ny quils soint obliges den randre aucun compte pour quelque »cause et soubs quelque pretexte . . Ny faites donc faute car tel est nostre plaizir. Donne a Paris le XI »janvier 164 .. Louis - De Teiller . .»

»pugan tenir sa clausura y cumplir a la obligació tenen de seruir a Deu, »fins a tant les guerres que vuy son serán passades.»

No res trobam ja referent als Hospitalers fins a la sessió del capítol provincial de 11 de Maig 1648, presidit també pel Gran Prior Sabater, en qual sessió fou llegida la següent publicació de Don Joseph de Biure y Margarit, governador de Catalunya: «Com sian notoris los grans debats, questions y »bandositats que de temps antiquissim ensa se han succehit entre los nobles »Priors de Catalunya y los nobles predecessors de don Joseph de Biure y »Margarit, senyor del lloch de Vallbert, aserca de la jurisdicció de dit lloch »y desitja euitar semblants debats en esdeuenidor y posar en bona pau y »quietut... ha pensat dit don Joseph que noy podia hauer millor medi que »cambiar lo dit lloch ab lo lloch de Biure que posseheix lo dit Prior feta »deguda estimació... per ques puga fer la recompensa del lloch que valdrá »més». El capítol respongué que aquella permuta no estava dins de les seves atribucions y que debíen adreçar la petició al Gran Mestre de Malta.

La guerra anava absorvint tots els medis y cabals de Catalunya y cada jorn se sentía més fretura, treyent los cabdills recursos d'hont podíen. En sessió del 23 de Febrer de 1649, el Gran Prior Sabater esposá que'l Governador de Catalunya li demanava que l'Orde fes algun donatiu pel sostenimen del Batalló, perque no's podía pagar la gent y els soldats feyen menaces de violencies. L'Assamblea trameté els Frares Pau d'Ager y Diego de Boxadors al Governador per referirli les grans necessitats y miseries del Orde, que no li permetíen fer despeses apart de que'ls Hospitalers estaven exempts de tatxes.

Poch temps abans s'havíen presentat al Gran Prior de part del General de Catalunya els diputats don Aleix de Senmenat y don Rafel Carcer, demanant la reunió de l'Assamblea dels Hospitalers, per cooperar a l'acció de la Diputació, escrivint també al Papa el Gran Prior l'estat anormal de la clerecía en aquesta terra, per mancar tants prelats a causa de no esser despatxades les butlles apostòliques d'acort ab la nominació o presentació feta pel rey de França. Els diputats donárenli al Gran Prior copia de la supplicació elevada pel General al Papa, així com de la lletra del embaixador de Lluís XIV, Mr. de Fontenay, enviada desde Roma, ab data del 2 d'Agost de 1648, als diputats del General.

Aquesta lletra den Fontenay diu així: «Des de que jo só en aquesta »cort no he cessat de demanar al Papa d'admetrer las lletras de nominació »del Rey als beneficis de Cathalunya conforme hauia comensat de fer lo »Papa Urbá *(era Urbá VIII, mort en 1644, y son successor fou Innocenci X)* »quan morí y li he diuerses vegades representat los inconuenients que »podrien succehir del refús que ell ne feya, tant per lo que era cosa molt »mal rebuda dels pobles, com per lo que ell obligaria en fi a Sa Magestat

»y a vosaltres Messieurs, en posarhi los remeys convenients, mes tot açó »no havent aprofitat de res jo so forsat de donarvos ne auis y diruos que »aquesta gent nos governan pas com los altres ques guanyen per lo res»pecte y per la passiencia, sino que antes be ne prenen major ergull de fer »pitjor, imaginantse que hom los té por y que hom te necessitat dells. Es »absolutament necessari, si vosaltres voleu hauer contentament daquesta »Cort y posar lo Papa y los ministres a la raho, que vosaltres prengau »alguna resolució vigorosa, la qual posant remey en los desordres los fassa »veurer que hom nols tem pas. Si assó era en França de la qual jo conech la »manera de govern y lo humor dels pobles, jo vos donaria librement mon »parer sobre de assó y los expedients ques haurian de pendre, pero no »volent pas ingerirme en las cosas que son fora de ma noticia jo me con»tento de advertirvos del estat dels negocis, remetent a la gran prudencia de »Monsieur lo Mariscal de Schomberg y de Monsieur de Marca y de vosal»tres lo pendre las resolucions que serán necessarias, suplicantuos de asse»gurarvos que jo posaré de ma part tot lo que será de mon poder per fer»vos donar en esta occasió y en qualseuol altra tota la satisfacció ques deu »y jo vos desitjo afectadament.

»Messieurs, vostre humilissim seruidor, Fontenay.—En Roma 2 dagost »1648.»

En aquesta lletra hi veyem apuntar l'esperit d'independencia galicana, mes també s'hi troben exactes pinzellades de la vanitat y pretensions ergulloses dels directors de la política romana.

El Gran Prior de Catalunya y els membres de l'Assamblea, a nom dels Hospitalers de la regió, acordaren secundar les peticions dels diputats per que Roma aprovés els nomenaments per els cárrechs eclesiástichs vagants y cooperar a lo demanat per l'embaixador francès, y en aquest concepte adreçaren una suplicació al Papa, ab la data de 4 Setembre 1648, que començava ab aquestes paraules: «Beatissime Pater, Dolore afficimur vehe»menti acerbissimoque animi sensu cruciamur, dum auribus percipimus »nostris totius huius Principatus et Comitatus secularis status clamores »addimus etiam illorum que per omnes ordinum gradus ad apicem sacer»dotii euehi exoptant tandiu pastoribus orbata huius Provincie fana qui »gregis sibi commissi vitam explorent...» Y continuava referint els inconvenients per sostindre les práctiques religioses á causa de la continuació de les vagants citades, demanantli al Pontífex espedís sens retart les butlles dels nomenaments de Prelats: «Et enim intrinsecus amor quo prose»quimur Magestatem domini nostri Regis Christianissimi (Lluís XIV) nos »impellit vt in moeroie (?) versemur dicta diplomata non expediri eo que»sito colore quod gracie fuere concesse a domino nostro Rege quod si ita »esset quod dicendum non est, nobis esset maior acerbitas; hec quam con-

»fidimus nobis extinguet Sanctitatis vestre summa charitas...», o sía, que per l'amor íntim que'ls Hospitalers sentíen per el rey de França, senyor de Catalunya, estaven en ansia gran fins que fossen despatxades les butlles dels nous bisbes, detingudes ab pretest de que les gracies o presentacions foren fetes per dit monarca, pretest que, si fos verdader, els causaría encara major sentiment, confiant en que la caritat del Papa procuraría aplanar y fer desaparèixer dita dolorosa inquietut.

Roma veya molt insegura la dominació francesa a Catalunya, y no volía agreujar al rey de Castella, qui tenía probabilitat de tornar a pendre dit territori, essent convenient al Papa mantindres reservat y a l'espectativa.

L'haverse prestat volenterosament els Hospitalers a cooperar en Roma a les peticions del General de Catalunya no'ls lliurá pas de que's tornás a exigirlos quantitats per la manutenció del Batalló que feya la guerra contra'ls castellans. En la sessió de 23 Març 1650, el Gran Prior, don Felip de Sabater, manifestá a la *Veneranda Asamblea* que'l Regent de la Real Cancellería li havía dit de part del Virrey que'ls Hospitalers debíen pagar deu mil lliures per enderreriments de lo que havíen a son cárrech en el sosteniment del Batalló, segons el tall fet y aprobat. Frares Pau d'Ager y Francesch de Riquer foren commissionats per esposar als Diputats y a la Junta del Batalló que'ls Hospitalers no podíen pagar, puix per l'estat de pertorbació general del pais no rebíen els rèdits ni rendes de les comandes, emperò qu'en el pròxim Capítol provincial tractaríen aquest afer y veuríen si podíen atorgar algun donatiu. El 23 de Maig (1650) se reuní el Capítol, presidit pel Gran Prior Sabater, ab assistencia dels comanadors de Vilafranca-Vallfogona, don Pau d'Ager, y de Bajoles, don Guillem d'Ivorra; el prior de Rialp y Vilamur, Domingo Vila, capellá de Justicia del Orde, y solament dos Cavallers, Miquel de Calders y Joan de Senmenat, y no res tractaren del Batalló ni en la dita sessió ni en les altres sis que celebraren.

No havem descobert cap més noticia que tinga relació ab l'intervenció dels Cavallers de Malta en la lluyta dels catalans contra Felip IV. Crehem que no feren ja res més, ni satisferen altres imposicions per sosteniment del exèrcit. El marqués de Mortara prenía en aquells moments la direcció de la campanya per part de les forces reyals y s'apoderava del castell de Miravet, qu'era possessió del Orde. Tortosa se rendía també abans de finir l'any 1650, mentre partíen cap a París en Fontanella y en Pinós per comunicar al Cardenal Mazarino l'estat aflictiu de Catalunya y la necessitat imminent de grans socors. Aquests no foren suficients per evitar la capitulació de Barcelona y desde llavors, malgrat l'habilitat militar del príncep de Condé, ja podía veures la fi de la guerra y'l crudel desengany del poble catalá.

JOAQUIM MIRET Y SANS

JOAN I COMPOSITOR DE MÚSICA

La Música es un art essencialment modern. Quan se cerca en plena època migeval l'artista creador, el que inventa música, el veritable *compositor* propiament dit, no apareix més que'l tractadista que llegisla *à priori* sens tenir conciencia del primer element del art, el so. La Música tingué la dissort de trobar, abans que l'artista que'l fa, l'art, el tractadista, y perxò l'infancia d'aquest art fou tant ilògicament llarga y penosa, molt més penosa y llarga, per exemple, que l'escultura y l'arquitectura, ja constituides primitivament ab ple desenrotllo de tots sos elements constitutius.

Prenem com a punt de comparació el sigle XIII. Què hi trobem? Tractadistes eclesiástichs qu'enfonzen anguniosament en el terrer dur, ingrat y mal roturat, del contrapunt per fer ressonar simultáneament, per medis inconcebibles, varies melodíes independents. S'anomenen aquets tractadistes Franco de París y Franco de Colonia (pels anys 1250), els dos Joan de Muris, el francès y'l dit *Normannus* 1290-1350). Compositors artistes senyalats per l'historia no n'hi há fins als temps de Felip de Vitry (1290-1361).

Hi há, no obstant, trobadors y joglars, músichs fills de la *música natural*, músichs de professió, sonadors vagabonds que, mal considerats pels tractadistes especulatius d'art, son menyspreuats desde'ls primers temps migevals, posats fora de la lley y esclosos de l'iglesia *propter abusum histrionum.*

A Castella hi há un rey trobador qu'escolta la música d'aquesta gentuça de sonadors, y produheix aquelles maravelloses *Cantigas de Sancta María* inspirades en les formes poètiques y musicals del poble. El rey Alfons el *Savi* es un veritable compositor que's presenta en les terres d'Espanya molt més aviat que'ls primers quals noms nos consigna l'historia. Aquí, entre les abruptes montanyes de Catalunya, en floreix un altre, gayre bé contemporani de Felip de Vitry, que sab compondre «un rondell notat ab sa tenor e contratenor e ab son cant», elaborat, sens dubte, sobre d'una d'aquelles flors boscatanes del poble, que no's solíen considerar dignes de passar a la prosperitat y perxò rarament s'escrivíen, perque fins a cert punt estaven en contradicció ab les práctiques d'art dels tractadistes eclesiástichs,

quals práctiques més que d'art en sa pura essencia se dirigíen a manifestar els resultats de llurs especulacions particulars.

Quí es aquest artista a qui hem donat, com a Alfons X, el títol de compositor? Bé ho suposará el llegidor. Es Joan I d'Aragó, el primer compositor de música cronològicament registrat en l'historia de la música a Catalunya. Es aquell rey —com ha dit en son monumental llibre de *Documents per l'historia de la cultura migeval* mon ilustre, benvolgut y admirat amich don Antoni Rubió y Lluch— «que's delitava en trobar, en posar en música *lays*, *virolays y rondels*». Aquell rey, en qui «la passió dels llibres pren carácters vehements, trenca tota mena de respectes humans y's revesteix algunes voltes de formes bibliopirátiques com en certs famosos bibliòmans moderns». De parió ab la passió dels llibres poseu la no menys vehement de la música, y tindreu un quadro complet de l'importancia que per l'historia de la Música en general revesteix l'organografía musical de son temps, mercès a la melomanía d'aquest precursor del Renaixement, no menys que la que mereix sa propia figura com compositor, com se pot suposar, d'enlayrades aspiracions.

*
* *

Era tant gran a Catalunya y a Aragó el conreu de la Música que, no content Joan I ab els nombrosos músichs naturals del país que tenía a son servey, anava a cercar a la Provença, a França, a Flandes y a Alemanya els instruments més nous y millors que's construíen y als *ministrers* més hábils que'ls sonaven. Així s'esplica que la documentació familiar, històrica, filològica y organográfica musical sía tant abundant en son regnat y que tinga, per altra part, un valor inapreciable.

Passem per alt la documentació que's refereix principalment a la recerca de ministrers pera arribar a la que té relació ab els inginys sonors de son temps, y quals apelacions y derivacions organográfiques han sigut mal interpretades.

En 1387 havía oit fer elogis o potser sonar un instrument dit *exaquier*. Sens perdua de temps escriu:

«Lo Rey.

«En Pere ça Costa. Manamvos quencontinent nos trasmetats I sturment appelat *exaquier* lo qual te en Barthomeu de Castro cambrer nostre, et que y hayats una atzembla en que sia aportat et trossat, per tal manera que nos puxa trencar ni pendre algun damnatge... Vilafranca del Panadès, 1387». (Arxius generals de la Corona d'Aragó. Col. de *Cartas Reales*.)

Trobantse el Rey a Montçó escriu a Joan de Montra fentli una altra petició:

«Lo Rey.

«Entes havem que en Devesa ha I sturment *semblant d'orguens que sona ab cordes* manamvos quel comprets et quel nos trasmetats de continent... fets lo stibar e plegar al dit Devesa, per tal quel nos puxen portar sens perill de trencar. Montçó, 1388». (Del meteix Arxiu y de la meteixa Colecció.)

Comprat, sens dubte, l'instrument que tenía Devesa, escriu desde Saragoça (1388) al «molt car frare» el duch de Borgonya y a la «molt cara sor» la duquesa del meteix títol, que li envíen «un bon ministrer flamench, appelat Johan dels orguens» essent «portador de la present lo feel ministrer nostre Enegui».

Després d'aquestes dúes cartes, nova reclamació desde Saragoça (el meteix any), directament al duch de Borgonya:

«Molt car frare. Segons que havem entes, vos havets un ministrer entrels altres que es abte de tocar *exaquier* (e) los *petits orguens*. E com nos lo desigem haver en nostre servey, pregamvos affectuosament que dit ministrer lo qual es appellat Johan dels orguens e es germa de Gilabert nostre ministrer nos vullats trasmetre sens falta car gran plaher nos en farets...»

No s'avenen bé els estrems que Joan dels orguens fos un bon ministrer *flamench* y germá de Gilabert, cognom visiblement catalá o valenciá.

No termina aquí el procés del *exaquier*. En una carta al «Vezcomte de Roda (Saragoça, 1388)», escriu:

«Vezcomte... Part aço fets en tot cas ab lo dit nostre frare de Borgonya quens lex Johan dels orguens, germá de Gilabert, et tenits manera ab lo dit Johan que vinga a nostre servey, car nos li darem semblants profits que acostumam de donar als altres ministrers nostres, e aport sen lo seu *exaquier* e los *petits orguens*... E digats al dit Joan que aport lo llibre on te *notades* les *estampides* e les altres obres que sab sobrel *exaquier* e los *orguens*».

Més solicituts y inquietuts del reyal meloman compositor escrivint de nou al meteix «Vezcomte» desde Montçó (1389). En aquesta nova carta li diu que son ministrer de *xalamia (chirimia)* prengué el camí de Flandes a la recerca del desitjat Joan, «lo qual se dit que es lo *puç abte ministrer d'orguens* que trobar se puxe». Manifesta al de Roda l'inquietut en que viu perque no sab aont paren Everli y sos companys «haviem tramesos que anassen en França et a les scoles» pera reclutar ministrers y comprar instruments de la «novella guisa», etc.

Convé ara pendre nota de totes les questions organográfiques (qüestions son pera la posteritat, y questions d'arqueología musical obscuríssimes) que presenten les citades cartes reyals: un *sturment appellat exaquier:*

un *sturment semblant dorguens que sona ab cordes:* un ministrer qu'es molt *abte* sonador d'*exaquier* y de *petits orguens;* y, per fi, un llibre en el qual el famós ministrer té *notades les estampides* e les altres obres que sab sobre'l *exaquier e los orguens.*

Kastner, Fétis y altres musicògrafs de ben reconeguda autoritat han transcrit sense comentaris la menció del misteriós *exaquier* y Wander Stracten (*La Musique aux Pays-Bas,* tom. VII, *Les musiciens neerlandais en Espagne*, Bruxelles, 1885), que ha tractat d'estudiar a fons la naturalesa y construcció del instrument en qüestió, ha recordat l'ortografía del tal nom, dit *eschuaquil* en el poema *La Prise d'Alexandrie,* de Guillem Machault, poeta-músich francès del sigle XIV; *echaquier d'Angleterre* en el poema *Le Chevalier du Cysne*, del meteix autor; *echiqnier*, també, en la *Chanson sur la journée de Guineyate,* rimada per Molinet al sigle XV, etc., afegint que, tractantse d'una especie d'orgue y que'l ministrer es «abte de tocar», no solament l'*exaquier* sinó'ls *petits orguens*, dúes especialitats de sa professió, s'inclina a deduhir l'existencia «d'un mecanisme a clavier» aplicat als *cembali*, provehit de cordes y de teclat (com el dels orgues) pera sonar. No ben segur d'aquesta opinió, que li pareix la més rahonada de totes les que ha esposat, afegeix: «Si'l fet consignat per l'historiador Ambròs es cert, y s'admet com indicació autèntica l'us del *clavicordi* allá per l'any 1404, nos trobem, probablement, en presencia d'un instrument vulgarisat de la familia del *cembalo* de teclat».

No té confiança ab aquesta opinió y — «Ara bé — esclama més avant —vaig a esposar una altra suposició possible a fi de determinar sobre l'enigmátich *exaquier*»: Y's pregunta: «Podría esser un equivalent de la *viola de rodes* (la *rota*) ab son teclat corresponent (dita antiguament *organistrum*) com la que cita Fétis en sa *Histoire de la musique* (tom. IV, p. 504) y adorna la portalada del cèlebre monument de Bocherville? No es de suposar perqu'en una carta de Joan I, fetxada en 1394, se despren que, donats els instruments qu'en la carta se mencionen, sabía perfectament que l'*exaquier* era instrument que no's podía confondre ab la *rota*. Per aquest orde els menciona el rey: *orguens de coll, harpa*, *exaquier*, *rota* y *orguens de peu*».

La designació d'*exaquier*, com se veu, ha sigut un enigma irresoluble pera'ls musicògrafs, pareixentlos excessivament prosaica l'aplicació del tal nom a un instrument tant noble y tant palaciá com el que ab força instancies y carta sobre carta solicita Joan I, ignorant que'l mot *escaque* (correspon al *echiquier* francès), prou usat per antichs documents espanyols, podía esser la clau de la doble accepció de la paraula *echiquier* o *escaque*, (escachs, *ajedrez*), y, per estensió, el tauler d'aquest joch, y l'instrument músich d'aquest nom, com anem a veure.

Les dugues accepcions té, efectivament, la paraula *escaque* en el *Cancionero de Baena*. En un dels *desires* y *requestas* del meteix colector del *Cancionero*, Joan Alfonso de Baena, en que's tracta d'una partida d'escachs, li diu Baena a Alonso de Cañinsares:

Amigo señor, yo nos visto sayo
De gloria tan vana é lieves pesares,
Ante me pongo en baxos pylares
Con poco saber que comigo trayo;
Pero con rason, señor, vos retrayo
Al vuestro falsete mal juego de escaque,
E sy desta lucha levades un baque,
A mi non culpades, Don muy lindo Gayo.

En el *decir que fiso el maestro Fray Diego de Valencia* al naixement de don Joan II, s'usa el mot *escaque* com instrument músich:

En romper el agua solien los señores
Tomar mucho gozo, segunt deseavan,
En alto e en baxo cantavan discores (1)
Con los esturmentos que dulçe tocavan.
Harpas é escaques que más acordavan
Con el monicordio, que bien paresçia,
De si la calandria tal son les facia,
Que de otras cosas muy menos curavan.

Llegint ab atenció aquest passatge, el misteri s'aclara. *Esturmentos* que *dulçe tocavan*, y que *más acordavan con el monocordio*, no podíen esser més que *arpes* y *escaques*, no *arpes* y *rotas (viola de rodes)*, perque aquestes ab sos dos bordons gangosos (el *petit bordó* y'l *gran bordó*, a més de les altres cordes, la *trompeta* y la *mosca*, que produhíen sons tinguts o continuos com els dels dos bordons) si no eren instruments ruidosos, ni molt menys, tampoch eren dolços. Bé ho sabía l'instint burlesch de nostre poble, aplicant a la *rota* el calificatiu de *zarrabete*, a Castella, de *serramerra* a Catalunya, y encara el més vulgar de *música ratonera*.

Les dúes mencions d'un *sturment semblant dorguens qui sona ab cordes*, y un ministrer qu'es molt «abte» sonador d'*exaquier* y *petits orguens*», implica que'l tal sonador coneixía els teclats *identichs* d'abdós instruments, com coneix els del piano y'l del orgue un professor o un aficionat modern,

(1) *Cor* y *discor* son genres de composició moltes voltes citats en el *Cancionero de Baena*, però de qual mecanisme no se'n té cabal noticia. En algun passatge se parla d'*un desir commo á manera de discor*, y en el text del fragment copiat se'ns diu que'ls *discores* se cantaven y s'acompanyaven al so d'instruments de «tañido y tecla».

puix, pera'l cas de tractarse del teclat molt reduhit y especial de la *rota*, es de creure que'l rey, que tenia *rotas* y *exaquiers* y sabía separar abdós instruments sense confóndrels com inginys sonors diferents, no hauría deixat de mencionar que's tractava de la *rota*, d'un instrument que funcionava per mitx d'una manivela aplicada a una roda de cerdes untades ab pega grega, y no del *escach (semblant d'orguens* pel teclat) que sonava *ab cordes*.

L'estranyesa de la denominació aplicada al instrument del rey músich desapareix quan se pensa que pogué provindre de l'ordenació y'l meteix color blanch y negre de les tecles com les dels compartiments del tauler d'escachs. La fesomía bicolor del teclat, ab ses tecles més o menys quadrades, com les casilles o compartiments dels escachs, recorden la *sambuca lincea*, instrument inventat el sigle XVI per un napolitá anomenat Colonna.

***

Y, ara, tractem d'averiguar què seríen les *estampides* que Johan dels orguens tenía *notades* en un llibre, junt ab altres obres «que sab sobrel exaquier e los orguens». Vander Straeten (*ob. cit.*, p. 67) creya que's tractava d'algun modo coreográfich. «A propos d'«estampides» — diu, després de citar la comunicació de Joan I — nous n'avons nulle envie de rouvrir les discussion oiseuse qui a surgi là-dessus, par un passage de la chronique rimeé de Nicolas De Clerck, où il est dit que le Bravançon Louis Van Valbeke:

Hi was d'eerste die vant
Van *stampien* die manieren.

»Il s'agit ici clairement, pour résumer nos recherches a ce sujet (esposades en el vol. IV de la meteixa obra y en la que publicá després, *Menestrels*) non de procédés typographiques, encore moins de pédales d'orgue, ni d'autres interprétations faites à côté de la question. Le royal correspondant (de Joan I, per suposat) a en vue, d'après nous, un mode choregráfique nouveau répondant aux

Chansons, rondiaux et *estampies*
Danses, notes et gaberies...

que Jean Alart mentionne, en 1316, dans *son Roman de la Comtessa d'Anjou*, et au «men sprac... stampien», du *Reinart* flamant, l'equivalent incontestable du «dient... estampies», des *Tournois* de *Chauvenai*. Nous ne sommes pas, du reste, de cet avis».

Els meteixos textes presentats per Vander Straeten proven, coneixent la veritable significació de la paraula, que no's tracta precisament d'un

modus coreográfich, presos aquets mots per estensió, sinó d'una cançó de dança o del so o la tonada d'una dança instrumental. Registrant antichs diccionaris flamenchs, francesos, italians y provençals, no deixen d'aparèixer, jamay, les paraules *stampien*, *estampies*, *stampita* y *estampida*, espressant una dança cantada, o'l so de la dança sense cant. Bé que abandonat del tot l'us d'aquesta paraula, de tart en tart apareix encara en alguns diccionaris moderns. En un vocabulari manual de la llengua italiana se defineix el terme *stampita: Suono de qualsivoglia sorta*, o bé *sonata e canzone accompagnata col suono*, etc.

En el *Decamerone* de Boccaccio apareix moltes voltes el mot *stampita*. «E poiche alquanto con amorevoli parole confortata l'ebbe, con una sua *vivuola (viola)* dolcemente sonò alcuna *stampita*, e cantò apresso alcuna canzone. *(Novella VII, decima giornata.)*» Al principi de la *V giornata*, escriu: «Poiche alcuna *stampita*, et una ballatetta o due furon cantate...»

Les cites del *Decamerone* concorden ab el carácter didáctich qu'espressa la definició de l'*estampida* donada per les *Leys d'Amors* (publicades per Gatien Arnoult en els *Monuments de la litterature romane):*

«Encaras havem estampida et aquesta a respieg alcunas vetz quant al so d'esturments, et adons d'aquesta no curam. Et alcunas vetz a respieg no tant solament al so, ans o ha al dictat qu'on fa d'amors o de lauzors, a la maniera de vers o de chanso».

A títol d'ilustració cal dir ara uns mots sobre l'etimología un poch fosca d'aquest terme. En l'antich francès, *estampie*, y'l provençal, *estampida*, designen, segons Diez *(Etymologisches Wörterbach der romanischen Sprachen*, Bonn, 1887), una categoría de poesíes destinades al cant ab acompanyament de viola. S'ha pensat si'l mot podía pervindre del llatí *stampare* y designar el moviment del peu que marca el temps fort del compás en la dança, però Diez objecta que pera'l cas hauría de dirse *estampada*. De totes maneres el verb *estampir* significa, en vell provençal, retintir, ressonar:

. . . . . del salteri
faras X cordas estampir.

* * *

Mes recordem qu'hem deixat a Enequi, un dels ministrers de Joan I, saltant valls y monts camí de Flandes, a la recerca del famós sonador d'*escaque*, Johan dels orguens. Sabem ja els entrebanchs d'aquell viatge y com havíen desaparegut Everli y dos companys que Joan I havía enviat a França «et a les scoles», ab l'objecte de comprar instruments de la *novella guisa*.

En una carta al comte de Foix (Saragoça, 1388), nos diu Joan I qu'Everli fou músich del duch d'Oxtarixa (Austria) y que se'l va atraure per gosar fama d'esser el millor ministrer del mon. En altra carta del meteix any, dirigida als vescomtes de Rocaberti y de Roda, pregunta si Everli y sos companys s'han presentat «al rey (de França), et com los ha fets acullir, et quels hi es dit de lur suficiencia, car nostre desigst es que molt temps ne haguessen tant bons ni tant abtes en lur art».

Y, com si tot això no fos prou, com si'l rey no's trobés aleshores embrollat ab la comprometedora privança de Dona Carroça de Vilaregut, desterrada l'any següent segons edicte de les corts de Montçó; com si pera Joan I no existissen altres preocupacions que la caça, la música, la *bibliopiratería* y'ls ministrers de sa reyal cambra, entren en joch dos nous personatges, Colinet y Matadança, aquest molt destre en la *cornamusa* (no se sab quina habilitat posseía Colinet), a quals ministrers dona permís pera anar a les corts de Castella y del comte de Foix, fins a Nadal. «Ara lo dit Colinet — escriu el rey desde Montçó (1388) — hans fet saber que no li a en cor de tornar, ans sen va a França al duch de Torena»: se'n riu de la fugida de Colinet «car prou havem de Everli et de sos companyons, etc.»

Entren encara en escena nous personatges. Gran empenyo tenía el comte de Foix en retindre sisquera uns díes a Everli y, sabent que'l rey l'havía enviat a Flandes pera comprar instruments de novella guisa, ofereix al d'Aragó que, en lloch d'Everli, li enviará a Olin (o Huelin) y Johan de Besses, els millors qu'ell (el comte) te a son servey, si bé, en tal cas, irán ab bons instruments vells. «Segons la vostra letra—escriu el rey—apar a nos que entenets en musica, e par consequent entenets en los ministrers, quals son bons e avols: quant los vostres ministrers sien açi els haiam oyts nos vos direm ço quens parra de lur *cornar*. Jaquet de Paris lo qual era ministrer del senyor rey nostre pare a qui Deu perdó, e ara es nostre e es açi e hans dit que ell oy *cornar* Olin e Stefen, son companyó, los quals vos amenas de Alemanya e te açi una *xelamia* la qual vos li donas, segons que ell diu, e es parella de aquella de Stefen e hala tocada devant nos en aquella guisa, car ell diu que ell sab *cornar*...: per que quant Olin vindra scrivits nos si volets lo dit Jaquet, et de fer enviar lons hem ab la dita *xelamia*. Quan es de ço quens pregats (retenir a Everli y sos companys) vos responem quens sab greu com nou podem fer, car he ha un mes quels havem enviats a Flandes per portar estruments novells. E tantost que sien tornats apres alcuns dies que haien stat ab nos, vos enviarem per estar ab vos alcun temps. E bens pensam que quant los haurets oyts, james no oyts tant ben *cornar* ni en tantes guises. E pregam vos quens enviats dos labres per al cervo e VII savosos per a la lebre. Dada en Montço... a VII dies de Novembre en lany de 1388».

La veu *cornar,* donat el sentit en que l'emplea el rey, no significa sonar el *corn* o la *trompa de caça*, com pareixería lògich recordant les aficions del sobirá a la caça, ben manifestades en la carta citada; no significa, repetim, sonar el *corn* sinó per estensió sonar un instrument de vent, com pera'l cas de l'esmentada *chirimía*, y sonar en ell tocades de «moltes guises».

Les anades y vingudes de ministrers y d'instruments no paren. En 1391 Conxa y Blasof, dos ministrers de la cort d'Aragó, emprenen un viatge a Alemanya a la recerca d'«avols» sonadors de *xalamia, bombarda* y *cornamusa*. Joan de Besses y «Johan dels coltells» reben encárrech d'informarse de part del sobirá sobre'l mèrit respectiu d'un altra requisa instrumental. El duch de Montblanch se fa el sort a les indirectes de Joan I, qui en 1391 solicita un famós ministrer. En 1393 entra al servey de la cort d'Arago un «Petrequi (sonador) de la bombarda».

Era tant crescut el personal de músichs a son servey y la quantitat d'instruments que tenía el rey, que en un altra carta fetxada en 1394, en la qual encara desitjava adquirir nous instruments, exceptuantne molts com los *orguens de coll* (1), *harpa*, *exaquier*, *rota* y *orguens de peu*, bé podía escriure y dir ab satisfacció: *car de tot havem nos açi assatz...*

Sí, ja podía veure saciada sa passió de melomaniach, dihent *de tot havem nos açi assatz*, y ja era hora de que ho digués, puix, anant de caça, moría d'una cayguda de cavall dintre de poch temps.

* * *

Y del artista, de *Joan I compositor, el primer* que pot senyalar nostra historia musical, què'n sabem?

Qu'en la personalitat del rey hi havía quelcom més que un aficionat y un melomaníach nos ho feu sospitar una carta dirigida desde Girona (1 Agost 1377) als seus ministrers dihent «que ns plau que vosaltres anets a les noces del fill del marques de Villena...» llegintse a la fi de la carta aquest passatge: «e plaunos que de les *cançons novelles* que vos sabets, que (el dit Jacomi) 'n mostres als ministrers del marques, tantes quantes apendren vullen». (Arx. Cor. Aragó, reg. 1744, f. 480.) El passatge en qüestió, que, com he dit, feya sospitar l'existencia d'un compositor en el sens modern de la paraula, ha rebut plena y definitiva sanció en un dels *Documents*

(1) Dits de *regalla* que's començaren a construir desde'l sigle X. Fou instrument molt usat en Catalunya y Aragó. S'anomenava *orgue de coll* el que's penjava al coll del organista que'l sonava: ab la má dreta feya funcionar la manxa y ab l'esquerra feya funcionar les tecles d'un teclat molt reduhit. *L'orgue de peu* era més gran. S apoyava à terra y's sonava el teclat ab les dúes mans.

per l'historia de la cultura catalana migeval publicats per don A. Rubió y Lluch, que mereix transcriures íntegrament, com ho fem pera terminar aquest article.

«CCCVII

Perpinyá, 4 janer 1380.

»*L'infant Joan envia al seu germá Martí un* Rondell notat *que ha fet ab son cant*, y *li diu que si ell o algun altre fa algun* Virolay, Rondell o Ballada, *els posara en so novell.*

»Lo primogenit.

»Car frare: sapiats que lo jorn de la festa de ninou prop passada nos entrevenents alcuns dels nostres xantres fahem .i. *rondell notat* ab sa tenor e contratenor e ab son cant, traslat del qual vos trametem dins la present entreclus, pregrants vos, frare car, que'l cantets e'l façats cantar e que'l mostrets o'l façats mostrar a tots aquells qui us sera semblant. e si vos ne altre alcu qui sab vos sia vol fer *virolay* o *rondell* o *ballada* en ffrances, enviats la ns quan feta sía, car nos la us trametrem notada ab so novell. dada en Perpinyá, sots nostre segell secret, a .iiii. dies de jener de l'any .mccclxxx. primogenitus». (Arx. Cor. Aragó, reg. 1,658, f. 108.)

F. Pedrell

ESTUDI Y ENSENYANÇA DEL DRET A CATALUNYA AVANS DEL SIGLE XVIII

Sabut es qu'en els primers temps de Roma, els patricis monopolisaven les ciencies, tenint la jurisprudencia com importantíssima funció de la seva casta, per lo qual Mucius Scevola deya al noble Suplici: *Turpe esse patricio viro jus in quo versaretur ignorare*. Gran mutació esdevingué ab la publicació de les *legis actiones*. El plebeu Tiberi Coruncani obrí pública ensenyança del Dret, però d'una manera ben diferenta de la moderna. Els qui estudiaven el Dret anaven al *forum* ab els jurisconsults que'ls permetíen aquest honor, concurríen a les conferencies domèstiques que'ls meteixos jurisconsults donaven y es opinió admesa la d'ensenyarse en les escoles primaries els rudiments fonamentals del Dret de la gran ciutat. A l'època dels jurisconsults clássichs, l'ensenyança del Dret estava organisada oficialment a Roma y algunes provincies, multiplicantse desde la centuria tercera de J. C. els centres d'ensenyança anomenats *Stationes jus publicæ docentium,* y l'Espanya Tarraconense, el territori més romanisat del Imperi, no podía romandre sense aquesta ensenyança que, necessariament, degué esser forta en la gran capital, la famosa Tarraco, y, probablement, a la ciutat de Barcino, quan, decayent aquella, s'enlayrá en tots els ordres de la vida social.

Que l'exercici d'aquesta ensenyança era tingut com a sacerdoci ben clar se consigna en el Digest al dir (fr. 1.º § 5, *De extraordinariis cognitionibus,* L. 13,) que *el president de la provincia no coneixerá de les causes dels professors qu'ensenyen Dret Civil, perque la ciencia del Dret es cosa molt santa y inapreciable; y no deu perdre sa estimació, permetent que demane judicialment salari, pel treball d'ensenyarla, aquell que, baix jurament, a aço s'obligá, perque, si bé per algunes coses se pot rebre remuneració, honestament no pot esser demanada;* a bé que no tots els professors se degueren acontentar ab tanta preeminencia, ja sía que l'emperador Antoni (fr. 4.º Eod.) declara que'ls tals professors de Dret que demanaven sos salaris els podíen demanar.

Diuen els historiadors que desde la traslació del cap del imperi a Bisanci l'ensenyança del Dret se concentrá en les academies o escoles de Roma, Berite y meteix Bisanci, però d'aquest fet no's pot treure l'afirmació de que tot quant no era l'alta ensenyança científica havía desaparegut de les provincies en les quals avans se donava. Es indubtable que, a la Galia y a Espanya, el Dret romá constituit pel Còdech de Teodosi sobrevisqué a la cayguda del imperi d'Occident, y en particular a Espanya el sistema de llegislació personal observada pels Wisigoths el perpetuá per medi del Còdech d'Alarich, o Breviari d'Aniá, o *Lex romanà wisigothorum*, y per medi de les *Fòrmules wisigotes* o colecció de models per la redacció d'escriptures públiques, formada probablement en el regnat de Sissebut y que conté barrejats elements goths y romans, essent algunes de les fòrmules dedicades esclusivament als súbdits romans; per tot lo qual, encara després de format completament el *Forum Judicum* o *Liber Gothorum*, o *Liber legum* com se'n digué a Catalunya, l'escassedat de disposicions relatives al Dret civil, especialment a les obligacions, era causa de recorre sovint al Dret procedent de Roma. Devíen estudiar aquest Dret els sapientíssims varons que donaren proves de saberlo, com el famós Sant Isidor, de qui es evident que, ademés del Dret conservat a l'irrupció dels barbres, conegué els treballs de Justiniá, lo qual res té d'estrany donada la possessió del Sur d'Espanya pels imperials y conegudes com son les grans relacions que avans de Recaret tingueren els catòlichs espanyols ab Constantinobla.

Més endevant, a Catalunya hi degué haver un altre motiu de la coneixença del Dret romá per la comunicació constant ab l'Italia y'l mitxdía de França.

Se tenía per indubitable que a Italia havía desaparegut l'ensenyança del Dret romá, per no reaparèixer fins a la creació de les escoles bolonyeses. Així ho afirma en Savigny en la famosa historia del Dret romá a l'Edat Mitjana y així era admès sense contradicció.

Noves investigacions provaren lo contrari; evidenciaren que dita ensenyança de Roma passá a Rávena y que a Bolonya hi hagué professors avans de l'època coneguda de ses escoles, y que a Pavía era forta l'ensenyança del Dret longobart en el qual el romá tenía bona part (1). Fou du-

---

(1) Vèginse: Schupfer en els *Atti dall'Accademia dei Lincei*, 1897; Patetta en el *Bolletino dell'Instituto di Diritto romano, VIII, I*, y Gaudenzi en *Lo Studio di Bologna nei primi due secoli* (Annuario della *R. Università di Bologna*, 1900-1901 ps. 32-50 y en *Svolgimento povalero del diritto longobardo e del diritto romano a Ravena* en les *Memorie della R. Academia delle Scienze di Bologna, classe di scienze morali*, serie I, t. I, any 1907-1908, ps. 37-93 y 117-164.—També els llibres *Questiones de juris subtilibatibus*, y *Svmma codicis*, atribuides a Irneri y publicades a Bolonya l'any 1894.

Abans de Schupfer, Patetta y Gaudenzi havía sostingut la perduració dels estudis de Dret romá Fitting (*Zur Geschich der Rechts wisenschaft am bufage des Mittelalters;* Halle, 1875; *Zur Gechichte der*

rant aquest periode quan se formaren els abreujats de Dret romá descoberts després d'en Savigny, dels quals trenta set pertanyen a Italia y dinou a França. Ademés, escoles nombroses hi havía pel Dret canònich, y de les centuries VIª a IXª se formaren coleccions per ordre cronològich, coneixentsen dotze d'elles que precediren a les fetes en els segles IX a XII, gayre bé totes ab cert ordre lògich. Açò, apart de les monografíes y coleccions de Dret civil per us dels clergues (1), lo qual se compren per esser ben sapigut que l'Iglesia, com a complement de ses disposicions, adoptá el Dret romá.

Si, com diu Zurita, a Catalunya y Aragó fins a la fundació del Estudi o Universitat de Lleyda (any 1300) qui volía conèixer el Dret debía anar y anava a Italia, d'aquesta degué vindre l'ensenyança jurídica. Rodolf Beer (2) ha demostrat les grans relacions científiques que Catalunya tenía ab Italia; a Bolonya eren nombrosos els juristes de Catalunya y Aragó, sobressortint els professors Petrus Hispanus; el canonista García, qu'en l'any 1280 rebé la primera paga fixa; Gosaldus, primer rector de l'Universitat de Padua, y el gran canonista, gloria de Catalunya, Sant Ramon de Penyafort (3). Lo que'l jovent aragonès y catalá havía après a Italia ho propagava a la seva terra y ho volía fer prevalèixer, especialment en lo polítich, essent gran la resistencia que'ls oposaven les classes populars qu'en tots els assumptos demanaven d'esser jutjats segons els usatges y les constitucions de la terra.

L'influencia del Dret romá l'ha feta notar en Julius Ficker (4) respecte de molts usatges posteriors a l'onzena centuria, demostrant l'identitat o

Rechtswissenschaft im Mittelalter y *Veber pene Beiträge zur Geschichte der Rechtswissenschaft im früheren Mittelalter* en la revista *Zeits chift der Savigny Stiftung*, T. VI (1885) ps. 94 y segs. y T. VII, ps. 1 y segs.; *Die Anfänge der Rechtsschule zu Bologna*, Berlin y Leipzig, 1885). Ho va combatre J. Flach (*Etudes critiques sur l'Histoire du Droit Romain au Moyen Age*, Paris, L. Larose et Forcel, 1890), mes en certa manera se rectifica quan diu (Part. IV, cap. 4.rt, ps. 119 y 124): «Quan Roma en 184 fou saquejada, »degueren desaparéixer molts manuscrits de les Pandectes, mes un d'ells, el *Florentí*, o una de ses co»pies, fou salvat y portat a Rávena, ahont hi havía una ensenyança del dret lombart-romá ab bastanta »vida, y de Rávena passá a Bolonya». «A Rávena, el Dret romá no havía arribat a despendres dels lli»gams de la práctica, de la dialéctica y de la gramática. A Bolonya, un home genial romp aquestos lli»gams; reprén la volada y'l Dret torna a esser una ciencia». També reconeix que'l clero conservá el Dret romá (Part. Vol. II, Part. I, cap. 18, págs. 59 y segs.).

Vegis també Mommsen, *Veber Fitting Ausgabe juritischer Schriften des früheren Mittelters* en la revista *Zeitschrift fur Rechtsgeschichte*, Vol. XIII (1878) ps. 196 y segs.

(1) R. Dareste. *L'enseignement du Droit en France avant* 1789, en la revista *Sceances et Travaux de l'Academie des Sciences morales et politiques*, 49e année, nouvelle serie, Vol. 32, CXXXII de la colecció, p. 47.

(2) *Die Hanschrifen des kloters Santa Moria de Ripoll;* Viena, 1907 y 1908.

(3) Schulte, *Geschichte der Quellen und der Literatur des romischen Rechts*, II, 59, publica una llista dels espanyols qu'en els ss. XII y XIII estudiaren a Bolonya.

(4) En el treball *Ueber die Usatici Barchinona und deren Zusammenhang mit den Exceptiones Legum Romanorum*.—Insbruck, 1886.

semblança d'ells ab capítols del abreujat de Dret romá occidental conegut per *Petri exceptiones legum romanorum,* lo qual vol dir que la tal influencia no era ja del Dret romá sobreviscut al regne visigoth, sinó qu'era deguda als estudis fets pels juristes. Tanta es la semblança y de vegades l'identitat, qu'en Ficker se proposá la qüestió de si les *Exceptiones* son catalanes per trobarse a Catalunya sa primera manifestació, bé que la resolgué en contra. (1)

No era sols a Italia ahont anaven els fills de Catalunya, desitjosos d'apendre la ciencia del Dret. El mitxdía de França els brindava a concorre a les aules de Montpeller y especialment de Tolosa, qual centre d'ensenyança cresqué en valua, arribant a esser gran quan, com a resultat de la cèlebre butlla *Super specula* que prohibí l'ensenyança del Dret romá a París, aquesta ensenyança s'estengué per altres llochs.

Però es lo cert que, sense esser de carácter superior, existía a Catalunya avans de crearse la primera universitat: la de Lleyda. Bona prova d'aquest fet es la contesta donada pels Concellers de Barcelona en 12 d'Octubre de 1346 als Pahers de Lleyda que desitjaven fos publicada a la nostra Ciutat l'existencia del Estudi lleydatá per que hi concorreguessen els barcelonins. Digueren els Concellers: *Per tots temps es estat acostumat en la ciutat de Barchinona, que sich lig continuament de gramaticha e de logicha. E aixi mateix hic es acostumat e vsat, ans del temp del vostre privilegi e en apres, que diuerses personas aixi doctors com altres en dret canonich e en ciuil ligen e an lest en aquesta ciutat segons que volen o que pregats ne son, nen han oportunitat de legir, aixi dret canonich com ciuil.* (2)

L'ensenyança organisada al estil de París y Bolonya, y, per lo tant, ab son fur privilegiat, a les ciutats lliures com Barcelona els apenava y gayre bé els esglayava. Per ço, quan els Concellers de Barcelona en l'any 1398 prengueren coneixença de que Pere Pardo, embaixador del rey Martí al Pare Sant, resident a Avinyó, volía obtindre la concessió d'Estudi general per Barcelona *engrunaren per menut* les ventatges y honors que ab l'Estudi podría tenir la Ciutat, y d'altra part els perjudicis que podíen ocasionarse, y prengueren l'acort de «*que lo dit studi no era acceptador ni la ciutat devia soferir que ych hagués Studi general com fossen mes los perills e scandols que sen podíen reportar. E que daço fos retenuda resposta al dit*

(1) No degué esser portat d'un colp el Dret romá, encara que'l cronicó Burgense (publicat per Flores, *España Sagrada*, XXIII, 307—314) diga: *Era* MCXVI. *Intravit Romana lex in Hispania.* Dita Era se reduheix al any 1078.

(2) Balari y Jovany, *Anuario de la Universidad de Barcelona*, p. 10, ab referencia al Archiu municipal, Deliberacions 1345 y 1346, fol. 116.

mossen P. Pardo per los consellers fahents al senyor rey grans gracies de sa oferta».

L'any 1408 el rey torná a convidar als Concellers a que establissen aquest centre docent, y'l Concell prengué el següent acort: «*Studi general ne altre mes auant que huy se te en Barchinona no es bo ne profitos a la ciutat. E dona carrech a consellers que fahessen moltes gracies al senyor Rey de la oferta quen hauian feta a la ciutat que dit senyor Rey faes fer lo dit studi en qual part le plagues de sos Regnes e terres fora Barchinona*».

Glosant aquest acort, digué l'ilustradíssim D. Joseph Balari (1) qu'erraría qui cregués que'l Concell rebutjava l'establiment del Estudi general o Universitat perque, essent Barcelona eminentment mercantil, no era gayre amiga de les lletres, suposat de que hi há prou ab fixar l'atenció en els dos referits acorts per convèncers que'ls inspirá el dit criteri. Es probable que'l meteix fos causa de la recança ab que'ls jurats de Girona utilisaven la facultat que per crear un Estudi general els doná Alfons el Magnánim.

En definitiva pogué més el desitx de lliurarse de la necessitat d'anar al Estranger pels estudis superiors, y el dels monarques de que a sos estats la ciencia seguís el desenrotllo que tenía en les nacions més avançades.

Açò ho consigná Jaume II en el privilegi donat a 1.er de Setembre de 1300 als Pahers de Lleyda: Era convenient, diu el Rey, que s'apleguessen en aquests regnes y terres, els «fruyts que procediren de les llevors de »les doctrines que'ls més prudents establiren ab son estudi, y que s'acabés »ab la necessitat d'anar demanant l'almoyna de la ciencia per nacions es»tranyes». Com les demés Universitats, aquesta havía de tenir la sanció pontificia, y, efectivament, Bonifaci VIII, a prech del Rey, li concedí tots els privilegis, gracies y immunitats de que gaudía la de Tolosa.

Tot seguit fou espedida la real *Carta ordinationis et inmunitatis studii generalis Ilerdensis*, donant a aquest estudi una organisació tant lliure com tenía l'Universitat de Tolosa y especialment la de Bolonya y consagrada ab les primeres paraules: *In primis volumus, ac ipsi eidem perpetuo indulgemus quod Vniversitas scolarium forensium qui non sunt de civitate Ilerde, clerici vel laici in utroque jure studentes dumtaxat, habeant potestatem annis singulis sibi eligendi et creandi rectorem, conciliarios, ac generalem bedellum et bancharios, prout sibi ad utilitatem ejusdem studie videbitur expedire.* Quant democrática era l'organisació donada a l'Universitat de Lleyda! Els estudiants son quins elegeixen y nomenen el Rector y els Consiliaris. Cert es que'l primer cárrech era'l de Canceller *(Cancellarius)* y qu'era de nomena-

(1) El dit *Anuario*, p 15.

ment real, però la missió de qui l'exercía es limitada a conferir els graus y practicar altres actes de carácter merament científich, mentres que'l govern de l'Universitat y la supremacía respecte dels professors, estudiants y oyents corresponía al Rector, qui, per lo tant, tenía la facultat d'imposar correccions als uns y als altres. El dret electiu que competía als estudiants s'aplicava ab totes ses lògiques conseqüencies, de manera que sols els estudiants podíen reemplaçar el Rector o donarli un ajudant: *Si rector inutilis, imbecillis ver pronus ignarus fuerit, minus provide vel per ignorantiam, quod semper præsumi debet, assumptus, de comuni totius Universitatis consilio, aut cedat alius subrogatus in locum ejus, aut commitat in omnibus alicui viro provido vices suas, aut si ad alterum istorum induci non potest sibi coadjutor idoneus societur.*

Els doctors, mestres, estudiants y llurs criats, els bedells, y tots quants anaven a Lleyda per estudiar o vendre llibres o pergamins, no podíen esser empresonats ni perdre res de lo seu per deutes fets ab anterioritat. Cap d'ells debía concorre a les cavalcades, ço es prestar el servey militar de la manera que's feya a Catalunya, ni al Sometent; els oficials reals ni altres funcionaris no podíen escorcollar les cases-domicili dels doctors, mestres, estudiants, clergues o llechs pertanyents a l'Universitat, fora qu'en elles s'amagués un acusat de crim penat ab la mort o perdua de membres, o bé que al esser perseguit se refugiés en dites cases a la vista de sos perseguidors, però devent esser estret el perseguit ab la molestia més petita possible pels habitants de la casa. Les meteixes persones no podíen esser reconvingudes més qu'en la Curia de Lleyda, triant ells la del Bisbe o la del Rector de l'Universitat, aplicantse açò no sols en els plets civils sinó també en les causes criminals, fora de les seguides per delictes a quins estés assenyalada pena de mort o perdua de membres; tots quants per estudiar en l'Universitat, per afavorirla, o per vendre llibres o pergamins, se dirigissen a Lleyda estaven exemps de lleuda, peatge o qualsevol altre tribut que corresponguès per rahó de les cavalleríes, o per les coses que portessen a vendre a la dita ciutat; y, finalment, la pau y treva ab tant d'empenyo establerta y confirmada pels nostres Prínceps, les assamblees que precediren a les Corts, y per aquestes meteixes, fou aplicada al concedir a l'Universitat que'ls doctors, mestres, estudiants y tots els avans dits, ab llurs families y cabals, poguessen ab tota llibertat y seguretat venir a dit Estudi y viure en ell amparats en la real paraula, en qualsevulga lloch qu'estiguen, encara que fos terra enemiga, o de gent qu'estigués en guerra ab el Rey d'Aragó, mentres que no síen persones sospitoses, en qual cas se'ls donaría temps suficient per eixir ab sos bens dels dominis de dit Rey. Tant insignes privilegis foren confirmats per Pere el Cerimoniós, qui, ademés, ordená que'l Rector fos elegit de quatre en quatre mesos per torn de facultats, essent

primerament nomenat un doctor en Lleys, després un doctor en Cánons y després un en Arts o Medicina.

Tenía l'ensenyança del Dret primat lloch en l'Universitat de Lleyda, de manera que les cátedres de Dret civil y canònich y sos professors son anomenats en primer lloch en la *Carta fundationis*. Per una real cèdula de Felip II (III de Castella) sabem qu'en l'any 1600 hi havía vuyt cátedres de Lleys y Cánons (1).

Més tart hi hagué Estudis generals convertits en Universitats. De la gironina res puch dir que no sía un abreujat del *Ensaig històrich-crítich* escrit per D. Joan B. Torroella ab el títol *L'Estudi general o Universitat literaria de Gerona*. (2) Comença aquest erudit investigador jurídich per recordar les cites d'autors del segle primer que «adjudiquen la paternitat »d'una primitiva escola gironina, socorreguda ab els cabals del municipi »romá d'aquesta ciutat (Girona), a Cayo Paulato, fill de Rufo Paulato, »iniciador de la fundació» y, després de diversos ressenyements, al arribar al segle XII, cita el decret del Bisbe Guillem de Moneys, fetxa 8 de Juny de 1173, assignant als canonges que vulgan cursar els estudis públichs en alguna escola quantitats anyals fins qu'assoleixin els graus que desitjen en les facultats; subvenció que també otorgava el capítol de la Colegiata de San Feliu. Parla, després, de l'ensenyança en escoles y del *Colegi de Montpeller* o *Colegium Girundinum* per facilitar l'estudi de la Medicina y s'esten ampliament en els precedents y en l'erecció dels *Estudis Generals*, esdevinguts més tart *Universitats*. A petició dels Jurats de la Ciutat, Alfons V el Magnánim, el día 9 de Maig de 1446 a Nápols, espedí un *privilegi* concedint *llicencia y facultat plenaria als memorats jurats y a tota la universitat de la ciutat de Girona, presents y futurs desde are que a temps en avant y quan fora de gust y agrado d'aquestos pera establir en eixa mateixa ciutat de Girona y en qualsevol lloch de la mateixa, dit Estudi general, en moral, ciencia natural,* EN DOCTRINA D'ABDÓS DRETS, *y en qualsevulga facultat, tingan poder y pugan fundarla y organisar,* ab tots els honors, prerrogatives, favors, llibertats o immunitats, excepcions, franqueses y privilegis dels altres Estudis generals fundats en els regnes d'Aragó y Valencia

(1) Qui desitje adquirir més noves d'aquesta Universitat pot veure els treballs d'Adolf Helfferich (*Entstehung und Geschichte des Wesgothen Rechts* § IV), Coroleu y Pella (*Los fueros de Cataluña*, ps. 657-667). Sanpere y Miquels (*Les costums catalanes en temps de Joan I*, colecció dels certámens de l'Associació literaria de Girona), D. Antoni de Bofarull y D. Lluis Roca y Florejachs escrigueren sobre ella unes memories premiades en el certamen de la *Asociacion Literaria de Lérida*, que no han sigut publicades.

(2) 2.ª edició. Girona, P. Torres, 1906

y el Principat de Catalunya. Per les causes que refereix el senyor Torroella, fins als 13 de Novembre de 1587 no vingué la confirmació pontifìcia, que fou otorgada per lletres apostòliques de Sixt V, no publicades, y que foren confirmades per Butlla de Paulo V, espedida el día 29 de Maig de 1605 y carta confirmatoria del meteix any. Quan era pròxima la desaparició dels alts centres docents de Catalunya, D. Carles d'Austria, per cèdula de 7 de Janer de 1710, concedí a aquests Estudis el títol de Real Universitat, distinció, diu el senyor Torroella, que no hi há dubte que l'otorgá agradosament impresionat de la visita que feu al edifici universitari als primers de dit any, en que'l reberen tot el claustre y més de vuytanta doctors. Allí's donava l'ensenyança del Dret de manera semblant a la qu'estava regularisada en l'Universitat de Barcelona.

Respecte a Vich, en Torres Amat (1) diu que s'ignòren els principis de sa Universitat, més l'ilustrat prevere, Conservador del Museu Episcopal d'aquella Ciutat y cuydant de sa biblioteca, D. Joseph Gudiol, ha tingut la benevolença de dirme que Felip II (III de Castella), estant a Barcelona el día 26 de Juny de 1599, concedí privilegi per que podessen estudiarse a Vich Gramática, Filosofía y Teología, essent les ordenances del Estudi de 2 de Octubre de 1603; y que més tart degué introduhirse l'ensenyança del Dret, puix que al besamans tingut l'any 1710 per l'Arxiduch s'hi trobaven 52 doctors pertanyents als tres colegis qu'en l'Estudi eren: de Teología, Jurisprudencia y Filosofía, ab dos degans de les dúes primeres facultats.

De les investigacions fetes pel Sr. O'Callaghan als archius de Tortosa y pel senyor Serra y Vilaró al de Solsona no resulta que als Estudis d'aquestes dúes ciutats se donés ensenyança jurídica. Dels estatuts de l'Universitat de Tarragona (2) y de les noticies ab que m'ha afavorit l'historiador D. Emili Morera resulta que tampoch en ella n'existí.

Parlem, finalment, de la que podem apelar *nostra Universitat,* de l'establerta a Barcelona en la quinzena centuria. No fou l'amor a la ciencia, y si'l desitx d'aturar la disminució d'habitants qu'en aquesta Ciutat hi havía, lo que mogué a sa creació. Reunits els Concellers, Mossèn Jacme Ros, en nom dels demés, fundantse en l'esmentada circumstancia, proposá que a Barcelona hi *hagués studi general y fossen celebrades dues fires l'any.* Acceptada la proposta, una embaixada que per diversos objectes aná a Nápols pregá al Rey Alfons el Magnánim que *fos de sa clemencia voler otorgar*

---

(1) *Memorias para ayudar á formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*, p. 117.

(2) Publicats, ab ressenyements previs, per D. Joan B. Torrella en el *Boletín Arqueológico de Tarragona*, t. II, ps. 99-112.

an aqueixa ciutat studi general. Al endemá, 3 de Setembre del esmentat any 1450, en Torre Octavia el Rey donava el corresponent privilegi y, en el darrer jorn d'aquell mes, el Papa Nicolau V otorgava al *Studi general* de Barcelona tots els privilegis, exempcions, immunitats, llibertats, indults, preeminencies, honors, dignitats, indulgencies, gracies y serveys de que gaudíen els mestres y els estudiants de la Universitat de Tolosa. Transcorregué prop d'una centuria sense que tant amplies concessions fossen utilisades. El 18 d'Octubre de 1536 se colocá la primera pedra del edifici al capdemunt de la Rambla, plaça dels Bergants y de la Palla, y no's dilatá més l'ensenyança, de tal manera que al 24 d'aquell mes començaven les lliçons de Gramática y Poètica en la Sala del Concell de Cent, y dos jorns després començava les de Lleys y Cánons el Magnífich doctor Gomis en la biblioteca del convent de Framenors, trobantse presents els Concellers. Fets els estatuts en Setembre de 1559, al 18 del següent mes d'Octubre s'inaugurá el nou edifici, que desde la supressió de l'Universitat per Felip V fins son enderrocament en l'any 1843 serví per allotjament de tropes. No'n queda altra despulla que l'escut de la fatxada, recullit per l'Academia de Bones Lletres, de la qual es propietat, y depositat en el pati del palau del Llochtinent, archiu avuy de la Corona d'Aragó.

Els estudis generals o Universitats de Girona y Barcelona no estaven organisades democráticament com la de Lleyda, puix el Rector era nomenat pels doctors y no pels escolars. (1)

Felip V decretá en 1717 la mort de totes les Universitats de Catalunya, quedant sols com a colegis agregats a la nova Universitat creada, els de Cervera, Tarragona y Solsona per Humanitats y Teología.

GUILLEM M. DE BROCÁ (2).

(1) Les noticies relatives als Estudis o Universitat de Barcelona están tretes del ja esmentat treball den Balari.

(2) Per abreujar el trevall, l'autor ha suprimit l'exordi-salutació y l'encoragement final.

Els estudis econòmichs en la carrera del Enginyer

Fa uns tres mesos, y com a comentari a un article de la revista madrilenya *España económica y financiera*, vaig tractar ja d'aquest assumpto desde les columnes de *La Veu de Catalunya*. La concisió necessaria en un article de diari no'm va permetre fer més que marcar les línees generals del problema, rahó per la que crech justificat que avuy insisteixi sobre'l meteix tema desde aquestes planes tant apropiades pera ell.

Al tractar dels estudis econòmichs en la carrera del Enginyer no'm vull referir a totes les branques, més o menys nombroses, en que la ciencia del Enginyer s'ha especialisat, sinó solzament a la d'Enginyers qu'están destinats a desenrotllar les seves activitats en l'industria privada.

Al meu entendre la direcció d'una industria, sense deixar el seu aspecte predominantment tecnològich, vá adquirint cada día més un carácter econòmich. Ab la major estensió que pren el mercat per la perfecció dels medis de comunicació y transport y ab la gran concurrencia que tots els productors se fan, adquireix cada día més importancia pera'l director d'una industria la qüestió de donar sortida als productes. Es necessari un coneixement perfecte de la política comercial dels Estats ab els que está en relació; les qüestions aranzelaries del seu propi país han de tenir pera ell interés especialíssim; les modernes combinacions del crèdit han d'esserli conegudes, puix elles soles son causa de molts èxits industrials y també de molts fracassos; els *kartels* y *trusts* y demés formes actuals de concentració de les forces productores han de merèixer d'ell atent estudi, y aixís podríem anar citant una pila de qüestions que deuen interessarli, de l'economía nacional en que viu y d'aquelles ab que está en relació.

Devant tots aquests problemes, ab quína preparació se troba l'Enginyer? Això es de lo que anem a tractar.

La Societat d'Economía Política de París, en la seva reunió mensual corresponent al 4 de Juliol de 1908, va discutir aquest punt de l'ensenyança econòmica en les escoles tècniques. El professor d'Economía Industrial a l'Escola de Mines, Mr. Bellom, va esser el qui esposá la qüestió. Segons ell, l'ensenyança econòmica y social a les escoles tècniques pot referirse a tres tipos essencials: el tipo francès, el tipo alemany y'l tipo americá.

El tipo francès se caracterisa per una ensenyança especial a l'escola tècnica, obligatoria pera tots els deixebles.

En el tipo alemany hi há una ensenyança especial a l'Escola, però que, en part, no es obligatoria sinó voluntaria.

El tipo americá permet als alumnes seguir cursos d'Economía industrial en l'Universitat de la que forma part l'Escola tècnica.

Després de discutir els inconvenients d'aquests tres tipos, esposá el seu pensament de que l'ensenyança econòmica deu variar segons l'especialitat a que's destini al futur enginyer. Lo més difícil es establir un sistema pera'ls enginyers que hagin d'entrar al servey de l'industria privada, els qui convé que conegan les materies referents als aranzels d'Aduanes y tractats de comerç, els contractes de salari, les qüestions monetaries, comercials y obreres, les obres patronals, etc.

Com a resum de les seves idees proposa les següents bases sobre que deuría descansar el curs:

1.er Objecte y carácter de l'industria.—Paper del Director de l'empresa; qualitats que deu posseir.

2.on El Director de l'empresa en la producció: Elements que deu posar en acció; modo de ferlos actuar segons que l'empresa sía individual o en societat.—Modo d'utilisació dels medis naturals.—Modo d'utilisació del capital.—Modo d'utilisació del treball (condicions del treball, duració, higiene, seguritat, etc., els obrers y la producció, divisió y combinació del treball, máquines, llibertat del treball; reglamentació del treball).—Concurrencia y monopoli.—Solidaritat de les industries.—Gran y petita producció.—Colonisació.

3.er El Director de l'empresa en la repartició: Remuneració dels ausiliars del Director de l'empresa, capitalistes y obrers.—Interés.—Salari: modo de determinació del salari.—Millorament de la condició dels obrers per ells meteixos, pels patrons y per l'Estat (associacions obreres, societats cooperatives de producció y de treball, participació en els beneficis y *copartnership*, institucions patronals, intervenció de la lley), en el present (salari, habitacions, bosses de treball, vagues, conciliació y arbitratge) y en el pervindre (previsió, segurs, etc).—Benefici del empressari.—Relacions del interés, salari y benefici, etc.

4.rt El Director de l'empresa en les operacions de circulació: Comerç y medis de transport, credit, moneda, cambi, banca, Bossa, etc.

5.nt El Director de l'empresa en relació ab el consumidor: Sobreproducció, acaparament, trusts, etc.—Societats cooperatives de consum.

6.t El Director de l'empresa y les operacions de comptabilitat: Comptabilitat industrial (comptes, llibres, gestió industrial, preu de venda, gastos generals, inventari).

Aquestes ensenyances deuríen esser obligatories, però, tenint en compte lo molt recarregada d'assignatures que sol estar la carrera d'Enginyer, els professors deuríen procurar que'l curs tingués les menys lliçons possibles, y revestir aquestes de un carácter práctich qu'evités el cansanci dels alumnes. Aixís se podría fer obligatoria l'ensenyança de l'Economía Industrial.

*
* *

Fem ara unes lleugeres indicacions sobre lo que fan en aquest assumpto *yankees* y inglesos.

En les seves escoles tècniques, en les que no hi há uniformitat de plan, generalment no hi figura curs especial d'Economía política, en lo que se diferencíen de les escoles alemanyes, com tot seguit veurem. Tot lo més que fan algunes escoles es entrar en relació ab l'Universitat de la que formen part (això no es general) y facilitar als futurs enginyers l'estudi de dita assignatura o d'alguna branca d'ella més directament relacionada ab l'Enginyería en la meteixa Universitat.

Això no obsta pera que dintre de l'Escola hi hagin assignatures en es que's desenrotllen qüestions econòmiques interessants pera l'Enginyer. Tals son, per exemple, en l'especialitat mecánica en la *Columbia University* de New-York les assignatures d'*Economía y especificacions de Tallers,* qu'está en el tercer any, y la de *Direcció de tallers,* qu'está en el quart.

En l'Escola superior independent de Hoboken, *Stevens Institute,* se cursa obligatoriament la assignatura de *Business engineering* (Enginyería mercantil), que vé a esser lo que nosaltres entenem per Economía Industrial.

Una assignatura a la que donen gran importancia les escoles ingleses es la de *Comptabilitat.* Aixís en l'Universitat de Birmingham, qual plan d'estudis tendeix cap al del Charlotenburg alemany, hi há en els terç y quart cursos de la carrera d'Enginyer l'assignatura de Comptabilitat.

Això no obstant, es molt més interessant l'estudi de lo que's fa a Alemanya.

*
* *

Pera que's veja l'importancia que a aquestes qüestions donen en el Charlottenburg (escola superior tècnica de Berlin), pot llegirse lo que segueix, referent al actual semestre.

Les ensenyances econòmiques se divideixen allí en dos grupos; unes que son obligatories y que sense haverles cursades no's pot aspirar al examen final de la carrera, y altres, purament voluntaries, ab el carácter de complement dels estudis pera'l qui tinga tendencia a especialisarse en aquell camp particular.

Aixís existeixen ab carácter obligatori en Charlottenburg dos cursos (1.er y 2.on) d'*Economía política*. Hi há, ademés, un semestre de *Ciencia financiera* (Finanzwissenschaft); dos semestres de *Nocions de Política y administració;* un semestre *d'organisació bancaria, bursátil y comercial* (ab práctiques); *Dret mercantil, Dret industrial, Llegislació sobre patents* y *mostres* y *Llegislació sobre Construccions*. Aquestes assignatures son obligatories també, però no pera totes les especialitats en que allí se considera dividida la ciencia del Enginyer. Aixís en les carreres d'Enginyers d'Administració y d'Enginyers de Comunicacions, que tenen principalment per objecte proporcionarli al Estat empleats tècnichs y enginyers pera'ls seus ferrocarrils, son obligatories totes elles, però, en cambi, pera'ls electricistes no son obligatories les de Dret y Llegislació.

Hi há altres assignatures purament voluntaries, com les següents: *Nocions de Dret y Administració.—Coloquis sobre Dret y Administració.—Historia de l'Industria a Alemanya.—Llegislació sobre segurs obrers, etc.*

L'*Economía política* s'esplica en dos parts: una que té el carácter d'*Economía política general* y l'altra de *Política econòmica*. De la primera en el present semestre d'hivern s'esplica: Nocions fonamentals.—Producció.—Cambi. Y en el semestre d'estiu: La venda.—Crisis.—Historia de l'Economía Nacional.

De la segona en el semestre d'hivern s'esplica: El problema obrer y'l moviment social en el sigle XIX. Y en el semestre d'estiu s'esplicará: Problemes essencials d'Economía política en l'Imperi alemany.

Però, ademés d'aquesta ensenyança econòmica que podríem anomenar especialisada, cada professor en la seva assignatura dona gran importancia a les qüestions econòmiques. Aixís, segons datos que m'ha facilitat l'ilustrat enginyer (avuy estudiant a Berlin) senyor Hernández, el professor de *Construcció de material pera ferrocarrils* va tractar, en la primera lliçó del present semestre, dels següents punts: Comparació dels ferrocarrils alemanys y nortamericans, fent referencia als estrems que segueixen: 1.er Nombre total de kilometres de vía férrea construits. 2.on Nombre de kms. per 100 kms. d'estensió del país corresponent. 3.er Nombre de kms. per cada 1.000 habitants de diverses nacions. 4.rt Capital invertit en la construcció de ferrocarrils, y 5.nt Cost de construcció d'un km. de vía en els meteixos país-sos. D'aquests datos ne va deduhir una serie de consideracions sobre'ls diversos sistemes de concessió de ferrocarrils, influencia que'l punt de vista militar ha exercit en cada país, diferencies de les tarifes pera passatgers y mercaderíes, etc.

Va fer després un estudi del últim pressupost d'ingresos y gastos del Estat prussiá, fixantse sobre tot en lo invertit en construcció de material mòvil.

Y lo que passa en aquesta classe passa exactament en les demés. En totes elles s'esplica no una ciencia freda, no una ciencia ideal que fa abstracció de les condicions reals, sinó una ciencia que té en compte les consideracions de lloch y temps y que, per lo tant, sabent que l'industria no es en la present organisació capitalista de nostre mon econòmich més que un medi de guanyar diners, no pert ni per un moment de vista les condicions econòmiques en que una industria ha de desenrotllarse.

*
* *

A Espanya, com no ignorarán molts dels meus lectors, prescindint d'algunes qual fi es predominantment burocrátich, les especialitats d'Enginyer que més relació tenen ab l'industria privada están reunides en una sola carrera: la d'Enginyer industrial. Aquesta carrera, segons ja's confessa oficialment, reuneix en una sola les tres especialitats: mecánica, química y electricista.

Deixant de banda lo absurdo qu'es obligar a estudiar un conjunt de materies tant heterogènees a un sol individuo, ja's compendrá que això recarrega els cursos ab tal nombre d'assignatures (la carrera té cinch anys además de la preparació) que aquestes per força han de veures sols superficialment. Vage això com a descárrech dels professors de les escoles d'Enginyers, alguns d'ells hòmens de verdader mèrit. Aqueix cúmul de materies que s'han d'ensenyar en cinch anys dificulta indubtablement que les consideracions econòmiques tingan cabuda en les esplicacions del professor. No obstant, quelcom més de lo que's fa podría ferse.

Existeix en la carrera una assignatura que porta per títol *Economía política y legislación industrial.* Aquesta assignatura, qu'estaría bé si anés complementada per altres assignatures de carácter econòmich que diguessen més relació ab la carrera del Enginyer es esplicada en les tres Escoles d'Enginyers industrials que a Espanya existeixen d'una manera absolutament teòrica y, además d'això, completament superficial y sense tenir en compte que, ádhuch sense deixar d'esser Economía política, podría adoptar un cert to propi pera Enginyers, ja per la major estensió que's donés a certes qüestions, ja per l'omissió d'alguns punts y l'introducció d'altres. Inútil es dir que no s'ha passat encara de la *Producción, Repartición, Circulación* y *Consumo de la Riqueza*, fins al punt qu'en la cátedra de l'Escola de Barcelona (qu'es sens dubte la més ben orientada) sols s'ha arribat a esplicar el llibre completament superficial del professor parisien Mr. Charles Gide, llibre que un insigne economista espanyol qualifica, ab molta gracia, d'Economía *pour les dames.* Lo més que's fa es intercalar uns quants *entreteniments* matemátichs del professor de l'Escola de *Ponts et Chaussées*, M. Colson.

De les demés assignatures en l'Escola de Barcelona (qu'es la en que jo he estudiat) sols en les de *Tecnología mecánica* y *Ferrocarrils*, desempenyades pel mateix professor, s'hi fan algunes consideracions (lleugerísimes) sobre organisació econòmica de l'industria y tarifes de ferrocarrils.

De modo que, quan se surt de l'Escola, no se sab calcular el preu de cost d'un producte ni fer el pressupost d'una instalació industrial, ni d'una máquina, essent completament igual pera'l deixeble que li digan que un kg. de fundició val una pesseta o un duro.

Y es clar que aixís, al trobarse devant la realitat, aquell nou Enginyer no serveix pera res y ha de posarse a apendre moltes coses que aleshores ja podría saber.

*
* *

Com totes les crítiques de quelcom qu'existeix semblen sempre bon troç inconsistents si al costat dels mals no s'hi oviren els remeys, crech que quedaría incomplet el present article no indicant les reformes que al meu modest entendre se deuríen introduhir en la carrera del Enginyer a fi de que's poguessen adquirir la major suma possible de coneixements de carácter econòmich.

La reforma que s'imposa, si's vol fer una cosa un xich perfeta, es tornar a dividir la carrera per lo menys en dúes especialitats, mecánica y química, tal com estava no fa molts anys. Les condicions especials de l'Industria en nostra patria, que potser no faríen possible l'existencia d'enginyers textils, cervesers, etc., permeten sense cap mena de dubte les dúes especialitats avans dites. Ab això se disminuiría el cúmul d'assignatures que pesa sobre'ls alumnes, se podríen esplicar les que quedessen del modo convenient y introduhirne alguna de nova, completament necessaria.

L'ensenyança de l'Economía Política deuría perdre el seu carácter d'assignatura obligatoria, venint a quedar com a voluntaria y podentse estudiar molt bé en la cátedra del meteix nom de la carrera de Dret, puix ab la poca estensió ab que's dona l'Economía en dita cátedra podríen estudiarla simultáneament enginyers y advocats. En cambi, deuría introduhirse ab carácter obligatori l'estudi de l'Economía Industrial, en la que ja hi tindríen cabuda algunes materies importants de l'Economía política.

La *Llegislació Industrial* podría repartirse entre les diverses assignatures a que les lleys fessen referencia, deixant aixís de formar assignatura independent. Aixís en el curs de Calor podría anarhi la llegislació y disposició de les ordenances municipals referents a calderes, xemeneyes, etc.; en la d'Electricitat les referents a conduccions eléctriques, tramvíes, centrals, etc.

L'assignatura que avuy s'anomena *Arquitectura industrial* y *organización de Talleres* la descompondría en dúes parts clarament indicades en son títol; la primera deuría introduhirse dintre de l'assignatura avuy existent de *Constituciones industriales* y la segona formar una sola assignatura en la que, ademés de lo que ara s'hi esplica, deuríen ensenyarhi elements de comptabilitat y alguna altra materia complementaria de l'Economía Industrial.

Podríen, ademés, crearse algunes assignatures voluntaries de carácter complementari, p. e. *Organisación comercial* (qüestions aranzelaries, organisació consular, banca, etc.), *Nocions d'hisenda*, etc.

Y, sobre tot, molt poden fer els catedrátichs de les diverses assignatures, desenrotllant aquestes desde un punt de vista que permeta abarcar els problemes de la vida real.

JOSEPH M. TALLADA

Janer 1909.

Colecció de documents relatius a Arnau de Vilanova

La biografía d'Arnau de Vilanova se pot dir qu'encara está per fer. Y no es qu'en temps passats s'hage perdut el recort d'aquest escriptor català, com ha passat ab tants d'altres de la nostra terra, ben al contrari: tal volta degut a la mateixa fama que'l va rodejar, com metge y visionari, y que perdura durant l'Edat Mitja, fins tot el XVI^en^ sigle, en que les seves obres medicals varen editarse al menys nou vegades, la seva memoria se va anar transmetent cada vegada més confosa y desfigurada, apoderantsen la llegenda que'l considerava com afectat a l'alquimia y com autor de tota mena d'invencions ridícules y estranyes. Recordem solament que algú ha arribat a atribuirli la pretensió de crear un cos humá, un *homunculus*. Es un cas semblant al de Ramon Llull en qui una colla de lulòfils y tractadistes sols han sapigut veure un fantástich propagador d'innombrables *Arts*, les ocultes y tot, el descobridor de la brúixula, de l'agulla magnètica, etc., l'escriptor de 2000 (!) llibres. Afortunadament la crítica moderna depura cada día més els fets y fa nova llum sobre'l passat, de manera que la figura colossal del metge-teòlech, lo meteix que la del poligraf mallorquí, ja se'ns presenten més precises y més verídiques.

Fa uns 30 anys que Mr. Hauréau dedicà un notable estudi (1) a Arnau de Vilanova, a l'hora que D. M. Menéndez y Pelayo, per la seva part, en publicava un altre (2), segurament el millor que's coneix fins ara, referent a aquest metge famosíssim. La coincidencia dels dos treballs fets al ensemps va impedir llurs autors poguerse aprofitar mutuament, lo que haguera convingut per tal que l'obra de l'un venía a completar la del altre. L'erudit francès estudiava Arnau de Vilanova, principalment, en ses obres de Medicina, al pas que'l senyor Menéndez Pelayo donava a conèixer diversos

(1) *Arnauld de Villeneuve, médecin et chimiste. Histoire littéraire de la France*, XXVIII, 26-126 y 487-490.

(2) *Arnaldo de Vilanova, médico catalán del siglo* XIII. Madrid 1873, Inclòs després en sa *Historia de los Heterodoxos Españoles*. (Madrid, 1880), I, 449-487 y 720, 781.

dels seus escrits teològichs y publicava alguna de les seves obres catalanes que li havíen fet conèixer del arxiu reyal de Barcelona, com la *Letra tramesa* y el *Rahonament d'Avinyó.*

Posteriorment l'historiador alemany Dr. Heinrich Finke ha aportat nous datos en un llibre molt important, dedicat a *l'época de Bonifaci VIII* (1), hon les relacions d'aquest Papa ab Arnau de Vilanova, que va esser metge seu, son estudiades ab molt deteniment. L'autor publica, senceres o en estret, les obres teològiques que's guarden al Vaticà, cod. 3824, fixant la cronología de les mateixes. Una altra obra colossal acaba de publicar, tota dedicada al regnat gloriós de Jaume II (2). En les *Acta Aragonensia* trobem nous documents, en nombre considerable, referents al *físich* del Rey, els quals consten en els registres y cartes reyals del rich Arxiu de la Corona d'Aragó (3). Finalment no fa gayres díes qu'es arribada a les nostres mans un tesi doctoral que'l metge alemany Dr. Diepgen, deixeble del Sr. Finke, ha dedicat a Arnau de Vilanova baix els dos aspectes d'home polítich y teòlech llech (4) fentne la biografía en sos últims anys. Promet, ademés, ocuparse aviat dels tractats de Medicina.

Malgrat l'importancia d'aquestes obres —y no citem d'altres gens despreciables (5) o de cert mèrit per les condicions ab que foren escrites, com les den N. Antonio y en Torres Amat— la biografía de nostre personatge queda bon xich incompleta. En part se dèu a la falta de prou documentació que permeti fixar l'itinerari d'aquell home de vida agitada y d'esperit neguitós, que no parava may, sobre tot en els seus deus anys darrers de vida, en que tant aviat es a París com a Roma, a Catalunya o a Sicilia. Es per això que publiquem aquest diplomatari com una contribució més, per reconstituir el susdit itinerari y per tant la seva biografía, que tal volta durem a cap en altra ocasió. Al meteix temps creyem que'ns ha de servir per completar l'estudi que venim dedicant a Arnau de Vilanova com escriptor en llengua vulgar. Aquest es un dels seus aspectes més interessants; però, malgrat la seva importancia—bé's pot dir que, sense ell, la personalitat complexa de nostre escriptor bilingüe resta incompleta—fins ara; sols el Sr. Menéndez Pelayo, en sa obra citada, l'ha tingut en compte. En 1903 D. Roch Chabás, Canonge de la Seu de Valencia, va publicar

---

(1) *Aus den Tagen Bonifaz VIII.* Münster, 1902.

(2) *Acta Aragonensia.* Berlín und Leipzig, 1908.

(3) També en la seva obra, *Papsttum und Untergang des Templerordens* (Münster, 1907) hi há dos documents que proven l'intervenció d'Arnau de Vilanova en la cèlebre qüestió dels Templers.

(4) *Arnald von Vilanova als Politiker und Laientheologe.* Berlin und Leipzig, 1909.

(5) Tal es per exemple la de Mr. Marc Haven: *La vie et les œuvres de maître Arnaud de Villeneuve,* 1896. Fora convenient donar la bibliografía de les obres que s'ocupen d'Arnau de Vilanova. Potser algun día nos animarem a ferho.

un interessant inventari (1) d'objectes que havíen pertenescut a Arnau de Vilanova, trobat en l'Arxiu metropolitá d'aquella ciutat y que contribueix, en gran manera, al estudi de les seves obres catalanes. A aquests esforços volem afegir, donchs, el nostre, y diversos documents dels que hem recullit tenen relació ab aquestes obres, sobre tot ab el *Rahonament*.

La colecció que comencem a publicar se compon de tots els documents que fins ara nos ha sigut possible haver. Podríem donar a conèixer únicament els inèdits, que son bastants, però'ns sembla millor aplegarlos junt ab els que ja han estat publicats pels autors qu'hem esmentat, y per altres que citarem, llurs obres essent, desgraciadament, poch menys que desconegudes entre nostra gent. La del Sr. Menéndez Pelayo anys há qu'es agotada, les demés se troben en mans de ben poques persones erudites. Tampoch a nosaltres nos ha sigut possible veuren algunes que tal volta foren útils per la nostra tasca. L'estada d'Arnau a Montpeller, segons l'*Histoire littéraire de la France* (2), está comprobada per una pila de documents que no publica y que no coneixem; per altra part no'ns ha sigut possible encara investigar en els arxius de Valencia, la patria, tal vegada, d'Arnau de Vilanova, ahont no fora estrany trobarhi documents dels seus primers anys. Nostre recull, que no es cap obra definitiva, presenta, donchs, per ara algunes llacunes que procurarem omplir ab ulteriors investigacions y ab l'ajuda de més materials d'estudi, d'*utillatge*, de que tant mancats n'estem sempre a la nostra terra.

Al encoratjament de mon benvolgut y savi mestre D. Antoni Rubió y Lluch se deu la publicació que faig d'aquesta colecció documental, fruyt de la seva cátedra de Literatura catalana dels ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS, y filla, en certa manera, del seu gran diplomatari *Documents per l'historia de la cultura catalana mig-eval*, que m'ha servit de guía y del que m'he aprofitat sovint. Mercès al seu generós desprendiment, igual que al del seu fill Jordi Rubió y Balaguer y den Francisco Martorell, amichs meus y companys de sempre, el present recull no será tant migrat com ho fora sense llur concurs.

Desde aquestes planes faig constar el meu agrahiment, dolentme haver pres el lloch dels qui ab més coneixement y acert l'hauríen ocupat.

RAMON D'ALÓS

(1) *Inventario de los libros, ropas y demás efectos de Arnaldo de Villanueva. Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* Madrid, Agost-Set. 1903, pág. 189.

(2) Vol. citat, pág. 34.

I

Lleyda, 18 agost 1281.

Pere II fa una donació a Arnau de Vilanova y a la seva familia, a Barcelona

Nos Petrus Dei gracia rex Aragonum. propter multa servicia que a vobis magistro Arnaldo de Villanova recepimus et spectamus recipere nos in posterum recepturos, damus et concedimus vobis duo mille solidos barchinonenses habendos et percipiendos singulis annis vite vestre in redditibus nostris Barchinone, donec vobis de hereditate provideremus competenti, ita quod cum uxore et familia vestra faciatis ibidem residenciam et vestrum domicilium teneatis; mandantes Mosse Ravaya sive cuilibet alii dictorum reddituum perceptori, quod in dictis duobus mille solidis vobis, vel cui volueritis, respondeat per tres tercias partes cuiuslibet anni. datum Ilerde .xv. kalendas septembris. [1281].

Petrus de Sancto Clemente.

Arxiu de la Corona d'Aragó, registre 44, foli 202.
H. Finke: *Acta Aragonensia,* II, 872 (1).

II

Barcelona, 5 abril 1285 (2).

Pere II fa donació del castell d'Ollers, en la Conca de Barberá, a A. de V.

Noverint universi quod nos Petrus Dei gracia Aragonum et Sicilie rex, propter multa servicia que recepimus et [recipere] speramus a [vobis] dilecto fisico nostro magistro Arnaldo de Villanova, idcirco per nos et nostros damus et concedimus vobis et vestris, donacione irrevocabili intervivos, totam partem et totum jus et dominium quam et quod habemus et nobis competit in castro de Ollers quod

(1) El num. del registre hi es equivocat.

(2) Anterior a aquesta data hem trobat un altre document en que surt el nom d'un Arnau de Vilanova que, com que no se li diu *fisich ni mestre*, dubtem sigui el nostre. El copiem a continuació: «Guillelmo de Spiell (?) baiulo Barchinone, quod mittat domino regi per Stephanum de Seta porterium domini regis illos triginta duos mille turonenses qui fuerunt habiti de redemptione Manuelis de Vintimilla te Arnaldi de Villanova et recipiat inde albaranum a dicto stephano. datum Exee VII. kalendis octobris anno Domini .MCCLXXX. tercio.» (reg. 52, f. 34.)

est in Conca de Barbarano, tam racione empcionis facte, nomine nostro, per karissimum primogenitum nostrum, infantem Alfonsum, de quadam parte ipsius castri, a Bernardo Guasch et Petro Ferrari et eius exore, cum publico instrumento ut in eo plenius continetur, quam alia racione; salvo tamen et retento nobis et nostris quod vos et vestri teneatis pro nobis et nostris predictam partem ad feudum et ad servicium et fidelitatem nostri et nostrorum et quod detis nobis et nostris, quolibet anno in festo natalis Domini, pro censu et recognicione dominii, quendam pernam porci. damus eciam et concedimus vobis quod totam partem quam vobis damus et concedimus in predicto castro possitis permutare sive excambiare cum fratribus Templi vel cum aliis quibuscumque personis per franchum alodium, pro loco equivalenti vel meliori, salvo tamen nobis et nostris, in honoribus quos recipietis in permutacionem et cambium partis quam vobis damus in predicto castro, dominio et censu quod nobis retinemus in parte quam vobis damus in castro predicto: ita videlicet quod illud dominium, censum et jus habeamus in honoribus pro quibus permutabitis partem predictam predicti castri quam nobis retinemus in predicta parte ut superius continetur. hanc autem donacionem et concessionem facimus vobis dicto magistro Arnaldo de Villanova et vestris de predictis omnibus et singulis sicut melius dici potest et intellegi ad vestri vestrorumque salvamentum et bonum intellectum. mandantes universiis vicariis, bajulis, procuratoribus, curiis et universiis aliis officialibus presentibus et futuris quod dictam donacionem et concessionem nostram firmam habent et conservent et faciant inviolabiliter observari et non contraveniant nec aliquod contraveneri permitant aliqua racione. datum Barchinone nonas aprilis, anno Domini .mcclxxx. quinto.

Signum, etc.

Item scripsimus hominibus dicti castri de Ollers quod de predictis respondeant dicto magistro Arnaldo de Vilanova.

Item scripsimus bajulo Montis Albi quod faciat dictis hominibus respondere de predictis dicto magistro Arnaldo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 57, f. 233 v.

III

Barcelona, 5 maig 1285.

L'Infant Alfons confirma la donació del castell d'Ollers, a favor d'A. de V.

Noverint universi quod nos infans Alfonsus etc. viso instrumento donacionis et concessionis per dictum dominum regem patrem nostrum facte vobis dilecto phisico domini regis et nostro magistro Arnaldo de Villanova de tota parte et toto jure ac dominio quam et quod dominus rex habet et eidem competit in castro de

Ollers, quod est in Concha de Barberano, tam racione empcionis nomine dicti domini regis per nos facte de quadam parte ipsius castri a Bernardo Guasch et a Petro Ferrari et eius uxore, cum publico instrumento ut in eo continetur, quam alia racione; idcirco gratis et ex certa sciencia laudamus, concedimus et approbamus vobis dicto magistro Arnaldo et vestris, totam dictam donacionem et concessionem et omnia et singula in instrumento predicte donacionis et concessionis contencta, ut in eo melius et plenius continentur. hanc autem donacionem concessionem et confirmacionem vobis et vestris facimus, sicut melius dici potest et intelligi, ad vestrum bonum et sanum intellectum; mandantes universis vicariis, baiulis, procuratoribus, curiis et universis aliquis oficialibus dicti domini regis et nostris presentibus et futuris, quod hanc concessionem nostram firmam habeant et observent et faciant inviolabiliter observari et non contraveniant nec aliquod contravenire permittant aliqua racione. salvis tamen dicto dominio regi et suis in predictis censu, jure et dominio et omnibus aliis condicionibus in dicto instrumento donacionis per dictum dominum regem appossitis ut in eo plenissime noscitur contineri. datum Barchinone .iii. nonas mayi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 62, f. 147.

A. Rubió y Lluch: *Documents per l'historia de la cultura catalana mig-eval* (Barcelona, 1908), I, 5.

Cf. Document anterior.

IV

Barcelona, 2 setembre 1285 (1).

Pere II permuta a A. de V. els 2000 sous barcelonesos que li havía assignat sobre'ls rèdits de Barcelona ab altres de la batllía de Tarragona.

Noverint universi quod nos Petrus etc. concambiamus et permutamus vobis dilecto phisico nostro magistro Arnaldo de Villanova duos mille solidos barchinonenses quos propter multa et grata servicia que a vobis recepimus et speramus nos in posterum recepturos, iam assignaveramus vobis in personale beneficium super nostris redditibus Barchinone, ut eos a kalendis mensis januarii proximi venturi in

(1) En 2 de Novembre del meteix any Arnau de Vilanova era a Vilafranca del Penadès assistint a Pere el Gran, malalt de mort, –ja es conegut el passatge del cronista R. Muntaner, que'ns refereix aquesta assistencia del gran metge (Edic. Coroleu, cap. CXLIII, pág. 294)—. Efectivament, el seu nom apareix com un dels testimonis del codicil que aleshores va afegir el Rey al seu testament. Un y altre, ja publicats, se troben en el registre 55, f. 20 v. y ss. y el primer el va donar a conèixer D. I. Carini en el seu llibre *Gli archivi e le biblioteche di Spagna in rapporto alla storia d'Italia...* (Palerm, 1884) II, 204.

antea habeatis et percipiatis singulis annis toto tempore vite vestre super redditibus nostris quos in baiulia Terrachone percepimus et habemus. mandantes per presentes emptori vel collectori predictorum reddituum quod de predictis duobus mille solidis respondeant specialiter vobis, vel cuicumque voluerits, per tres tercias cuiuslibet anni et quod se obliget vobis et intret infra manus ut ipse vobis satisfaciat de predictis duobus mille solidis per tres tercias consuetas. datum Barchinone quarto nonas septembris.

Arx. Cor. Aragó, reg. 58, f. 48.
Cf. Doc. I.

(Seguirà).

Consuetudines Civitatis et Dioecesis Gerundensis [1]

In Nomine Domini nostri Jhesu Christi, et ejus genitricis Gloriosae Mariae semper Virginis. Amen.

Cum essent quam plures diversaeque consuetudines, et usantiae in libris Peritorum Gerundae scriptae practicando ab antiquis Introductae, et inordinatae positae: De quibus Ego Thomas Mieres sub nominatus quandam sub congresis titulis feceram compilationem in anno a Nativitate Domini. 1430. Quae tamen plena non est, et propter earundem usantiarum, diversitates, et contrarietates, ac aliter confusiones, inducere videbantur et super eisdem vacillatum extitit sepius in Iuditiis Curiarum ipsius Civitatis et Diocessis. Gerunden. ac inter DD Jurisperitos, et alios in collationibus, exertiis, controversiae; Propterea honorabilibus, ac providis viris, Magistrisque meis Dominis Petro de Dons Decretorum, Antonio Agullana, et Bernardo de Pulero D. D. Andreae Cornell. Antonio de Messor, Gabrieli de Lavía, Bernardo Guelli in legibus, Bernardo Texidor, et Michaeli Thomae Mieres in Decretis licenciatis Patronis causarum et in eadem Civitate practicantibus, visum fuit ipsas consuetudines, et usantias in unam compilationem, et concordantiam reducere taliter et Judicantes, et Advocantes in causis amodo super eis, et earum observantiis non oporteat amplius haesitare. Ideo anno a Nativitate Domini 1439 praedictae usantiae et consuetudines antiquae resecatis quibusdam contrariis, et superfluis ad concordiam deductis, et aliis abrogatis per contrariam consuetudinem abjectis, fuerunt in hanc compilationem per congruos titulos per me dictum Thomam Mieres (salva correctione praedictarum Dominorum meorum) reductae et compositae sub forma sequenti.

De Juribus Personalibus a rusticis, et Juvenibus hominibus Gerundae Ecclesiis Parochialibus de usantia et consuetudine pertinentibus.

Rub. 1.

Cap. 1

Anno ab Incarnatione Domini 1438 viguerunt mortalitates magnae, et plures mansi in Gerund. Diocessis remanserunt dehabitati in quibus aliqui pupilli, et

(1) El present text, degudament cotejat ab l'original, es copia del manuscrit (16-2-19) que d'aquestes costums posseheix la Biblioteca Provincial Universitaria de Barcelona (del sigle XVIII) deguda al notari don Artur Corbella, qui galantment la cedí als ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS. Té un interés especial la publicació d'aquestes costums, puix fins ara havíen restat inèdites a pesar de la seva gran importancia.

extranei successerunt; et orta quaestione super Ecclesiasticis Juribus fuit possimita Iudicatum, quod Pupillis existentibus extra Parochiam, et aliis etiam ad quos dicti mansi pertinent ipsos mansos non tenerentur ad dicta Jura Parochialia, ipsis tamen pupillis existentibus, et residentibus in Parochia majoribus septem annorum quod solverent dicta Jura Parochialia, alibi Personalia; et idem in quocumque alio majore habente Mansum, licet dehabitatum ex eo quod ipse ad quem pertinet quod ad utile Dominium resideret infra Parochiam.

Cap. 2

Si quis juvenis homo emerit mansum, est quod non habitet in ipso, si infra Parochiam suam faciet habitationem, habet solvere que ante acquisitionem ipsius Mansi faciebat clericis ut juvenis homo, et ita fuit ex consuetudine Iudicatum.

Cap. 3

Si quis tenet duos, vel tres mansos, unum solum habitet, caeteris existentibus dehabitatis, debet solvere dicta Jura personalia tantum pro uno manso, scilicet pro illo pro quo majora Jura solebant praestari, et ita fuit saepe de consuetudine Iudicatum.

Cap. 4

Si aliqui juvenes homines, qui non possident mansatam, vel mediam mansatam, sunt Parochiani alicujus Ecclesiae, in qua recipiunt Ecclesiastica sacramenta, contradicunt facere servitia Ecclessiae, vel solvere blandum, quod vulgariter numcupatur blandum olei, allegando ipsa Jura quam praestitisse Ecclesiae. Dic quod videndum est cujus modi, seu quas pocessiones ipsi juvenes homines habent, seu acquisiverint, et an ipsi juvenes homines sint equales vel possint coaequari in pocessionibus rusticis a mansatis ipsius Parochiae, mediis mansis, bordis, et sic de aliis, quibus sic visis, et in veritate discusis, cogentur per censuram Ecclesiasticam (non obstante temporis lapsu) facere Ecclesiae Parochiali in qua resident Ecclesiastica sacramenta, et Clericis servitia, tam personalia quam realia, quae faciunt illi de Parochia, quibus ipsi juvenes homines reperti fuerint, in pocessionibus (ut praedictum praemissum est) adequari, et ita fiunt in praedicta Diocesis saepe de consuetudine Judicatum.

Cap. 5

Item est consuetudo, quod omnes terrae et pocessiones mansorum, pro quibus fit, et praestatur bladium olei, vel aliud servitium reale (tenentur obligationes) in praestatione ipsius servitii, et per consequens tentores, et pocessores, et tenetrices

terrarum et pocessionum dictorum mansorum tenentur et debent contribuhere, ac mittere partem in dictis blado olei, vel alio servitio reali, secundum magis et minus tradendo id quod contigerit eos solvere tentoribus, Carcabotiorum, qui ipsum bladum tenentur. Integrite deliberare operariis operis ipsius Ecclesiae; et haec sunt vera, et servantur, quamvis carcabotium sit sufficiens ad praestationem dicti bladi.

Cap. 6

Item, si mansa devenerint ad benevisum, Dni. Mansi pro terres, quas tenent, debent quilibet eorum solvere bladum, olei, et luminaria consueta census, et fabrica de districtu, et omnia alia Jura.

Cap. 7

Item servatur quod si vir, et uxor, licet habeant duo hospitia, tamen ad invicem commorantur in eadem Domo et Parrochia; et Clericus Parochialis petit duo servitia personalia, unum ex uno qui est versus Dnus. hospitii, in quo habitant; aliud ex uxore, quae est heraes, et proprietaria alterius hospitii in eadem Parrochia, in quo nullus (supple eorum H. P.) habitat; quod ipsi clerico Parochiali non debentur duo servitia, sed unum solum.

Cap. 8

Notandum est circa servitia, quae Parochiales Ecclesiae recipiunt in Mansis in Episcopatu Gerundensis videlicet illae comestiones quae dantur Clericis, vel id quod comestionibus eis datur, dantur ratione personarum, et non pocessionum; et oblationes, et defunctiones; et ita consuevit Iudicare per G. de Cabanellis, licet quaedam Jura videantur innuere quod oblationes possint peti ratione pocessionum; unde secundum predictam consuetudinem, secundum quam Iudicavi in dicto Episcopatu, si Mansi pereunt, seu moriantur ita quod non sint ibi personae Ecclesiasticae praedicta perdit, habebit tamen alia quae dantur ratione pocessionum, scilicet bladum olei et denarios cerei Paschalis, et lumen vigiles. Et forte bladum Monachiae quod datur Monacho, seu Clavigero, ut patet videri, in pluribus Ecclesiis, ubi est Monachus, seu Claviger satis enim circa istas potest attendi consuetudo, et Judicari secundun eam, non tamen de blado Monachiae, et ita Judicatum est de aliis; et secundum hoc videtur pose dici, quod servitia, quae debentur et fiunt propriis personis Clericorum et non ipsi Ecclesiae, ut comestiones deoblationes et defunciones pereunt, quoquomodo personae non sunt in Mansis; ipsa vero quae fiunt espetialiter Ecclesiae, ut bladum oleum, et luminaria, et hujusmodi, quae Clerici suis usibus non aplicant sed Ecclesiae, non pereunt cum personis mansorum, imo semper durant cum suis mansis et honoribus, sicut Ecclesiae quibus ipsa aplicantur non pereunt sed semper durant. Et sic personae respondent

personis, et res rebus, quod est dicere quod tantundem personae sunt in Mansis nichilominus respondeant et faciant illa servitia quae fiunt ipsi Ecclesiae, et Clerici suis usibus non aplicentur, sed Ecclesiam illuminant et honorant.

De hominibus propriis. Alias de statu hominum et mulierum rusticorum et juvenum hominum Diocesis Gerundensis.

Rub. 2.

CAP. 1

Filius hominis alicujus qui sit homo proprius et solidus, quamvis ejus mater sit libera, ex quo natus est ex matrimonio, sequitur conditionem patris, ita quod est illius Domini cujus est pater; si vero sit spurius, sequitur conditionem matris; item in naturalibus, et ita de Consuetudine Iudicatur.

CAP. 2

Si homo alicujus Domini se fecerit sine licentia Domini tonsurari, et moriatur intestatus vel exorcus; Dominus debet habere intestiam, vel exorquiam; quia, licet Dominus per tonsuram amisserit Jus in personam, non tamen amissit Jus, quod habebat in bonis, quae remanserunt obligata Domino pro Juribus suis; quidam tamen dicunt quod poterit revocari, nisi fuerit in sacris.

CAP. 3

Faemina propria alicujus tenetur facere evenire maritum suum cum prole sua nacitura, ratione Mansi quem tenet, vel habet se redimere Domino; et econverso homo meus tenetur facere evenire uxorem suam de Domino suo; aliter possunt prohiberi, ne morentur in Manso invito Domino Alodiario, donec praestiterit homagium Domino, quia vir et uxor debent esse ejusdem Domini.

CAP. 4

Item uxor hominis mei, si per triginta annos steterit in Manso cum eo et ab eis receperim servitia solita; sensetur faemina mea, et in bonis suis competunt mihi Domino Jura intestiae et exorquiae, si moriatur intestata, vel exorquia et est contrario de homine marito foeminae meae ratione Mansatae.

CAP. 5

Si aliquis extraneus habitaverit in castro alicujus per 30 annos, non ex hoc efficitur de dominio Domini castri, nec talis Dominus poterit inde habere Jura

intestiae, et exorquiae; unde *usaticus* de intestatis, et *usaticus* de exorquiis loquuntur de hominibus subjectis *ratione solidantiae,* qui sunt tanquam liberti scriptitiae conditionis, non autem de subjectis *ratione Jurisdictionis*, quia illi sunt liberti secundum Sententiam Sapientum, et generalem usum hujus terrae; et hoc denotat verbum (seniiors) in usatico positum.

Cap. 6

Item servatur in Diocesis Gerundensis quod si mulier faemina propria alicujus Domini habuerit filios a quodam (non viro suo) non extraneo, filios illegitimus, Dominus petat exorquiam ab ea proeoquod obiit sine legitima prole: quod Dominus non habere debet, et ita fuit judicatum et potest esse reotio: qui filii licet spurii sunt ejusdem Domini.

Cap. 7

Non cogit dominus hominem suum ab eo feudum tenentem dare redemptioni, nisi homo ille feudum vel mansatam acquireret alterius, vel in aliquo praedictorum per uxorationem intraverit, propter quod de Dominio Domini illius feudi, vel mansatae debeat pervenire. Hoc enim casu dando primo Domino pro redemptione tertiam partem bonorum suorum mobilium, ab eo Dominio erit liberatus. Nec se redimere cogi poterit nisi fuerit masculus, qui uxorem ducat, vel corrupta mulier, quae virum ducat. His enim casibus Domino requirente, aut habeat uxor se redimere, aut maritum suum facere venire. Etsi maluerit se redimere tertiam partem bonorum mobilium Domino suo dabunt; non tamen inmobilium, licet quidam asserant, quod non credo: ex quo enim tantum Dnus. compellit suum hominem causative ad redemptionem, sufficit quod per hoc tantum Juris assequatur, quantum per ejus mortem haberet, si intestatus decederet, vel exorcus, scilicet tertiam partem bonorum mobilium secundum generalem consuetudinem: si vero fuerit foemina virgo puella incorrupta, quae matrimonium velit contrahere; tunc dando Domino, vell illo recipere nolente, in altari die benedictionis nuptialis coram testibus deponendos duos solidos et octo denarios, absolvit, et erit libera a Dominio sui Domini ex consuetudine hujus Diocesis et hoc est verum indubitabiliter quando ipsa puella non est, vel sit unica, nec haeres Mansi; sed et Rabassa Mansi; quia si fuerit haeres, vel unica et Rabassa Mansi, tunc nullo modo cogitur Dominus eam redemptionis dare; imo si fuerit redemptioni data per Dnum. Ecclesiasticum Mansi, talis redemptio est nulla et invalida ipso Jure; quia non potuit a Gleba separari et poterit per Dnum. Ecclesiasticum Mansi repeti, tali invalida redemptione non obstante; si vero fuerit puella unica filia juvenis hominis, tunc Dnus. cogitur illam dare redemptioni, si matrimonium contrahere velit; sed tenebitur pro redemptione Domino dare tertiam partem bonorum mobilium sicut pro exorquia, quia Dominus eam mitit in totum. Et nullum Jus sibi amodo remanebit per inde ac si ipsa unica juvenis virgo decederet. Et hoc est verum si quando contrahit erat

unica, et non habebat parentes, vel habebat tales quod non erat spes procreandae prolis; alias absolveretur pro duobus solidis et octo denarios. Et ita sunt servatae et concordatae usantiae, quae de his videbantur contrariari et confusionem maximam inducere; si vero juvenis homo masculus qui non sit unicus, nec habeat parentes, quorum sit spes prolis procreandae, velit uxorem ducere vel se stabilire, tunc si velit se redimere (nisi aliter cum Domino convenerit) tenetur Domino pro redemptione dare tertiam partem bonorum omnium, quaecumque sint et quocumque; quia, ex quo Dnus. non petit ipsum juvenem hominem cogi facere ut se redimat, sed ipsae homo Dominum cogit, habet Dnus. tertiam partem omnium bonorum etiam immobilium pro redemptione: secus si Dominus cogit illum, quia tunc de mobilibus tantum habet tertiam partem, ut est dictum; si autem juvenis homo nihil, vel modicum habet in bonis, tunch Dnus. debet habere pro redemptione secundum convenientiam eorundem in specta qualitate ipsius juvenis hominis, et legitima, seu parte pertinente in bonis ipsius Mansi praesenti, vel futura, ex testamento, vel ab intestato: et idem servatur in omnibus in juvene corrupta, vel non corrupta foemina, nisi velit matrimonium contrahere: quia Dnus. nichil debet habere pro redemptione incorruptae nisi duos solidos, et octo denarios monete ternalis; quae debet dari, vel offerri antequam matrimonium fiat per verba de presenti vel conjugalis copula sequatur: alias habet se redimire ac si corrupta ab amassio extitisset; ultra duos solidos et octo denarios Dnus. pro ratione firmae vel consensus praestandi redemptioni non debet a virgine muliere aliquid extorquere; quod verum estnisi sit unica ut supradictum est.

Cap. 8

Si homo alicuius recedat a terra sua, et postea ad eam redierit, Dnus. potest eum retinere, et ejus bona emparare quousque ille se redimerit, vel fecerit Dno. instrumentum recognitionis per quem promitat certum censum dare ipsi Domino quolibet anno, et fuit de consuetudine ita saepe iudicatum et obtentum, nisi ipsae homo spetialis privilegio de hoc poterit se tueri.

Cap. 9

Mulier post mortem viri sui, si conventio fuerit in dotalibus instrumentis, potest nubere secundo viro in mansata viri mortui; si tamen instrumenta fuerunt per Dnum. firmata, sed non obstante dicta firma Dominii Dominus potest petere, quod maritus recognoscat Dominum Mansi in suum Dominium. Alias mulier potest compelli quod se redimat, et a Manso expellatur ne Dnus. defraudet in Juribus, quae debentur propter conditionem partus, mulier autem dotem suam recuperabit.

De Juditiis firmis juris et de Emparis.

Rub. 3.

Consuetudo est quod si quaerimonia datur contra aliquem, et non firmat Jus quaerelanti infra decem dies (qui de more dantur post quaerimoniam factam) ex tunch fit executio; et non admittitur Juris firma absque fidejussore: nisi debitor juraverit se non invenire fidejussorem, quo casu si debitor possidet bona immobilia absolvitur ab Empara, et restituuntur pignora capta; si vero non possidet immobilia remanet Empara et pignora penes curiam, donec causa fuerit per sententiam determinata. (De matheria Cortiada Decis. 12. a n.º 4 et in add. ad n. 11 et an per hanc prorrogetur Jurisdictio Cortiada Decis. 169. n.º 40 pag. 597).

De Empara.

Rub. 4.

Cap. 1

Item servatur de consuetudine quod si pro Empara fuerit de Jure firmato cum fidejussoribus, Judex assignat ad proponendum cur Empara tolli non debeat infra tres dies. Quibus elapsis si nichil fuerit allegatum seu propositum cancellabitur Empara; si vero rationes proponantur, tunc proceditur causa cognita, et servando consuetudinem praecedentem; sed si Empara fiat super pentionibus censualium, seu violariorum, debet servari forma generalis constitutionis Cathaloniae inde aedita in 6 cap.

Cap. 2

Item est consuetudo et stiilus curiarum hujus terrae, quod pro paenis et bannis et aliis Juribus fiscalibus litigatur pignoribus captis quod dic ut latius continetur. 1 de Jure fisci c. 1, qd. incipit: est consuetudo generalis, fol. 33.

Cap. 3

Utuntur Dni., seu Curiae quod non recipiant firmam alicujus super bannis exhigendis, nisi fuerit pignoribus tenentibus facta.
(De libro Petri Moles.)

Cap. 4

Si feudatarius, Comes, Vicecomes, vel Miles firment Jus in posse Domini ratione apraehensae potestatis, vel Emparamenti, seu feudi potestatis, sufficit dare fidejussorem unum militem quantumcumque inopem, et Dominus non potest eum revocare.

Cap. 5

Item est consuetudo, si propter fathicam directi Dominii, Dnus. aprehenderit potestatem castri, vassallus facto directo debet recuperare castrum, et dicitur fac-

tum directum cum firmaverit dando unum militem etiam pauperrimum in fidejussorem.

De cautione expensarum ab actore praestanda, = Alias = De assecuratione expensarum littis.

Rub. 5.

Est consuetudo quod agens idonee caveat pro expensis cum fidejussoribus si reperire potest; alias praestando cautionem Juratoriam a dando fidejussore liberatur.

Praesbiter tamen agens pro proprietatibus suorum benefitiorum praestando cautionem expensarum penitus sunt immunes. Et idem servatur in omnibus personis Ecciesiasticis agentibus pro Juribus Ecclesiasticis proprietatem tangentibus.

De foro competenti, et ubi, et quando de causis Emphiteoticariis agi potest.

Rub. 6.

CAP. 1

Item est consuetudo et usantia hujus terrae, quod si una res tenetur per plures Dnos., vel si plures sint Emphiteutae, et infirmus Emphiteota, vel alii qui Jus habent utile, recipiant in solidum laudimia seu foriscapia, et sic movebitur talibus quaestio de hoc laudimio et foriscapio per emptores vel pocessores rei, quod coram Judice assignato per illum qui in solidum laudimium recipit est haec quaestio terminanda, et non coram aliis, nec coram Domino majore, vel eorum Judice; et hoc est verum, nisi alias constet per legitima documenta.

CAP. 2

Est consuetudo generalis Cathaloniae quod aliquis non compellatur placitare pro honore, quem tenet, nisi in posse illius pro quo ipsum tenuerit.

CAP. 3

Item est consuetudo quod si homo aliquis tenetur pro me terram, vel aliquid, non teneatur placitare mecum in Domo mea, sed ubi pocessio est scita.

De libellis seu libelli oblatione.

Rub. 7.

CAP. 1

Libelus non datur de minori summa quinquaginta solidorum nec fertur in scriptis sed servatur generalis constitutio curiae Montissoni quae incipit causae.

CAP. 2

Consuetudo observata, et obtenta, est in curia seculari Gerundae quod si appellatum fuerit ab aliqua sententia vel praecepto ad Judicem appellationis ipsius curiae; quod, nisi per appellans infra viginti dies post dationem Apostolorum dederit libellum suum coram Judice apellationis, quod appellatio habeatur pro deserta.

De Dilationibus.

Rub. 8.

De tribus in tribus diebus litigatur in Juditio seculari salvo quod militibus, et domicellis in primo peremptorio dantur 26 dies juxta constitutionem Cathaloniae generalem.

De tempore dato citatis qui morantur extra Civitatem.

Rub. 9.

CAP. 1

Item servatur de consuetudine quod illis qui morantur extra Civitatem dantur primum cittatorium x. dies, et consuevit adjici quod constituat procuratorem, vel eligat domum in Civitate ubi fiant assignationes; salvo quod omnibus citatis pro pace et tregua dantur quindecim dies juxta constitutionem, et citatis per fautoria dantur octo, vel decem dies de stiilo Curiae Gerundae.

CAP. 2

Consuetudo est in Diocesis Gerundensis quod si aliquis offert aliquam protestationem contra aliquem, et ille contra quem protestar vult inde translatum, debet sibi dari expensis protestantis; alias non currit tempus ei cui offertur ad respondendum, quod tempus est duorum dierum post copiam traditam. Et computantur de hora in horam intra quos duos dies Notharius non faciet Instrumentum.

De sequestratione et Empara.

Rub. 10.

(Conciolus ad Romaguera quod fidejussor tamen tenetur in favorem ejus qui fecit Emparam lib. 2, rubr. 42, ubi n.º 13).

Cap. 1

Quilibet potest pignorare (alias emparare) censum vel agrarium in domo vel in terra quae pro eo tenetur, vel emparare ea quae ibi invenitur. (hic notandum, quod Empara verbalis est 2.do Cortiada decis 229, n. 3 et seq, pag. 371).

Cap. 2

Item quod sagiones ad requisitionem cujuslibet faciant emparas, licet requirens non doceat de Jure suo, et non expectato spetiali jussu alicujus Iudicis; (adde Cortiada decis. 229 maxime n. 13. pag. 372. Ideo fieri et facta die feriato tolli poterit Cortiada ibidem n.º 42 et 43).

Cap. 3

Item quod scriptores curiae Regiae Gerundae ad simplicem voluntatem illius qui emparas requierit fieri, cancellent ipsam emparam non expectato jussu alicujus offitialis.

Cap. 4

Item quod empara juste vel injuste facta est tenenda, donec cancellata, et excusat a poena, et perjurio et qui eam non servat incurrit poenam sexaginta solidorum, et nihilominus tenetur emparanti ad interesse juxta valorem rei emparatae.

Cap. 5

Item quod omnis empara facta ante causa cognitionem tollitur per firmam Juris cum fidejussoribus idoneis, servata consuetudine, quae est supra in Rubr. de Juditiis et firmis Juris.

De Probationibus et de edendo.

Rub. 11.

Emptor rei emphiteoticariae tenetur mihi ostendere instrumentum emptionis, in quo continetur, quod ipsa res tenetur pro me quantum ad Dominium directum; quod si emphiteuta negat, amittit rem, et sic cadit in commissum.

De Probationibus =alias= De Praesumptionibus= Item de Rusticis qui intrant in Mansum.

Rub. 12.

Consuetudo hujus terrae quod si vir intret causa nuptiarum aliquem Mansum cujus Mansi ejus uxor sit domina proprietaria, quod omnia bona mobilia existentia in illo Manso, sunt et pertinent ejus uxori, et ejus manso, et non dicto viro, nisi ipse vir legitime poterit ostendere, quod ipse de suo proprio ea emerit vel acquisierit, exceptis vestibus suae personae et armis, quae praesumuntur esse dicti viri tantum; et casu quo idem vir quavis causa exiverit dictum mansum, omnia dicta bona remaneant penes dictum Mansum, seu ejus uxorem, nisi vestes et arma praedicta, et ea quae legitime probaret vir, fore empta de suo proprio.

De rebus vero immobilibus emptis per dictum virum durante dicto matrimonio est dicendum, quod erunt ipsius viri; si tamen poterit probare, quod ipse emerit de bonis sibi pervenientibus durante matrimonio dicto, seu alias legitime probaverit quod et esset de proprio soluta. Alias praesumitur empta de fructibus dicti Mansi, quae sunt de nostra consuetudine dictae suae uxoris, et etiam posito quod instrumenta dictae emptionis sonent in personam dicti viri tantum; et intelligo, quod tunc dictus vir existens in dicto Manso non faciat fructus suos, nisi uxor constituat sibi dictum Mansum in dotem.

De Jure Jurando.

Rub. 13.

Quando est questio inter Christianum et Judeum, et causa habeat decidi per Juramentum Judei: tunch Judeus debet Jurare, solempniter super plagiis, excepto Juramento calumpniae, quod praestatur super decem praecepta legis coram Judice.

(Seguirá)

Passió, mort, resurrecció y aparicions de N. S. Jesucrist (1)

. . . . . .
E s'amira car tot era ensems
E vanho tot lexar ensems
Car han pahor de doxelar (?)
Depuis vench .I. somiador
Qui tot ceyl aver somiava
E per seyal vench al logar
E tot l'aver sen va portar
Sermina fo aquest hom
Savi e just fo et prom

(1) Dech a l'amabilitat de Mossèn Joan Segura, lo simpátich filólech y historiador catalá, la copia d'aquest poema inèdit del segle XIV, d'autor desconegut. No son tantes les obres del bon temps de la nostra literatura conservades fins als nostres dies de neguitosa busca, que degam abandonar o aborrir una manifestació literaria de tanta raretat y bellesa. Si'ls arqueòlechs s'afanyen en descobrir los vestigis més rudimentaris de les velles civilisacions, salvantlos de la total perdua, sians permès als arqueòlechs de la literatura catalana escavar en la desolació de les nostres runes literaries. Què hi fa que lo monument descobert reaparegui quelcom inulitat? No hi surten també les troballes fetes per missions sabies en les terres que fins ara amagaven tresors de les civilisacions grega, egipcia o babilònica? Es precis recullir tots los fragments perqu'ells servirán al estudiós en ses pacients reconstruccions; y aquest treball redemptor s'ha de realisar sense perdua de temps a fi de que no s'acabi de destruir lo que quasi miraculosament arriba a les nostres mans.

Vegis com un cas exemplar lo succehit ab aquest poema. Mossèn Segura fa setze anys lo descobrí en l'arxiu d'una petita parroquia de la Segarra; lo manuscrit se trobava estivat en un feix de documents privats, malmés dels corchs y l'humitat, mancat dels primers y darrers fulls, illegible en molts indrets. La primera intenció fou salvar lo text trayentne un fidel traslat, qu'es lo que ara reproduhim curosament; la segona deixar ben guardades les fulles originals. Si'ls qui volen perpetuar les reliquies d'un sant les estotjan en un reliquiari y depositen aquest en lo sagrat temple, Mossèn Segura, amant y respectuós fins a la veneració de les nostres reliquies literaries, feu un acte consemblant, ab lo que deixava a l'adoració perpetua dels devots una nova joya del nostre segle d'or. Lo manuscrit quedava lliure dels enemichs qu'amenaçaven destruirlo, desde'ls naturals com lo temps, los corchs y l'humitat, fins als humans, principalment l'ignorancia y la cobdicia. Mes tant pladosos comptes han quedat fallits y'l llibre inestimable ha desaparegut, contra totes les previsions de Mossèn Segura, a qui, de totes maneres, les devem agrahir. Regraciemli principalment l'haver tret aquesta copia salvadora

E. M. Y B.

..... jeshus ..... ave
A ..... s despatave
A quel bo hom lo vench hoyr
E l'Angel de deu li va dir.
. . . . . .
Aquel aver que has trobat
E longament ho has cellat
Es de Jesus velo la donar
Sino daltrament no pots salvar.
Aquel bon hom com ach ausit
Tot ço que langel li ha dit
Sere a Jesus los.....
E..... goneyla volecers (?)
J. christ davant aquelagent
La goneylas vest dematinent
Quere pocha ha hobs dinfant
E manves fo albastant.
Apres Jesus mana breument
Que los .xxx. dines dargent
Fosen el temple estoyats
En tresor fosen posats:
Apres troban quelos Jueus
Que molt mal los confona deus
De mentre Judes traydor
Perço que trays son senyor
Aquels dimes encontinent
Penedis e vench corent
E gita cop davant la gent
En lo temple aquel argent:
.xv. dines daquels van dar
En un camp daquel logar
Per soterar los pelegrins
Els altres .xv. los mesquins
Als cavalers deren breument
Per goytar lo moniment
De Jeshu Xst qui yach en lort
Aquel vespre que lagen mort.
Ara sabets don son venguts
Aquels dines don fo venuts
Perque era Judes dolent (?)
Mes li valguera fosment: (?)
Don Jesu Xst. dix veritat
Que mes li valguera (no) fos nat.
Apres apartas Jeshus tots
Cridaren tuyt auna vots

Que en corbana (?) aquela gent
Ne fos posat daquet dolent (1)
Que preu de sanch era estats
De Jeshu Xst. marturiat,
Un troç de terra los mesquins
Nan comprat hon los pelegrins
Fosen en cel loch soterrats
Qui morisen en cel regnats.
Ab tant pilat davant la gent
Dix a Jeshus cortesament
Es tu aquel rey del Juheus
El li respos e dix hoch eus
E cant sen P. foch tras
E de gran pahor esse luyats
En ves la pena del palau
E nomenava gran esclau
En tro la serventa va cridar
Entrat vos layns calfar
Qui ab Jeshus erets en lort
Mas el ach pahor de mort
E dix: fembra nou se qui ses
Aço jur heu sus en ma fes.
Puys a caps duna gran peça
Exi tost de mig dela presa
Una fembra quil dix: heu heu
E vos paretsme galileu.
El lo nega e dix per Xst.
Quen nuyl temps nol avia vist
Lavos .iij. veus lo nega
Si com Jeshus prophetiza
Que ans quel gal ousis cantar
.....vendria a renegar
E can sent P. lo gal ausi
Gardet yesus e tot sesfrei
E ploret greument
E conech que ach errat
De son senyor que ach negat.
Pilat Jeshus feu anar
En lo peyro per demanar
Don era ni de quinyes yents
Es tu nats, dim miy veritats,
Es tu Rey verament?

(1) En lloch de *dolent* digué primerament *argent*. Sembla camena de la metelxa ploma.

E Jeshus respos: tu dius vritats
Que io so Rey anomenat.
E cant aço ach dit lo fiyl de deus
Crydaren fort tots los yueus
Tolle tolle crucifical,
Ifals home par e desleyal.
Respon Pilat dare a mort
Vostro Rey qui es a gran tort
Ach jo liurat segons que par;
E los iueus van fort cridar
E van dien que nos pot far
Car no avem Rey sino sesar
E tots quels ques façen reys
Deuen morir segons les leys.
Pilat a Jeshus apelat
Sil es rey per veritat
E quan ieshus loy ach comtat
E sabe del la veritat
Dix als iueus be alt e fort
Que no trobave que a mort
Jeshus deges liurar per res
Car no avie mal comes.
Cayfas e los bisbes tots
Els escrivans tots cridaren
E que aquels sants que moris
E que la sang sobre els y mis y faris.
Puys pilat dix als iueus
Respos y diges acascuns
En ço quet volen acusar
La donchs jeshus norespos ali
E pilat dix no saps que yo
Poder ay en ma preso
Te pusch tenir e desliurar
E tu a mi no vols parlar?
Jeshus respos tot homilment
A pilat que tant malament
Era mogut com nol parla
Respos e dix que dela
En laltre segle verament
El regnara pus clarament
Apres daço vengren cridans
Los falsos iueus e tremolans
A ponç pilat e demostra
Queve (?) çel i terra e el regnat
En trosus en la galilea.

A mesa en gran folonea
E pilat ausi aquel mot
E dix Jeshus de tot en tot
Si en galilea era nat
E dixli que och en çel regnat.
Apres aço pilat remes
Al rey Erodes lay misatge
Trames ieshus crist salvador meu
Lo cal mataren los yueus.
Erodes cant veu ieshu crist
Alegres cant lage vist
E pres li noves a demanar
E com era lo seu afar
Car lonc de temps lan desigat
Mes que altre hom que anch fos nat.
E Jeshus començe acalar
E anch per res no volch parlar.
E puys per escarn feuli vestir
Una porpra per escarnir
E trameslo a ponç pilat
E torna puys en amistats
Car enamichs eren estats
La un del altre sajutas
Pilat cant viu que malaments
Ses comouien çeles gents
Contra jeshus dixlos cridan:
Volets que ich lex barabam
Hojeshu crist vostre senyor?
Tantots responen li traydors:
Jeshus volem siens liurats
E Barabam sia lexats.
Ara pilat los a liurat
Jeshus a lur volentat
A .i. pilar lo van ligar
E batre li bacalar (?)
Apres daxo sus al peyro
On tota la alyama fo
Pilat dix que larbre al
Que laç estava per cabal
Fos aportat dayçel logar
Hon jeshus poguesen penyar
Ab tot larbre fan aportar
A Jeshu Xst. per turmentar
Tantost çeyl arbre andreçat
En travers un fust posat

E puys cridan fort contra jeshus
E dien quel posaran sus.
Los fals juheus lan despuylat
El manteyl li an adosat
E sorts partiren verament
Les vestidures matinent.
En la cara varenle scupir
E ahontar e escarnir.
Apres daço tota la gent
Seguexen jeshus al turment.
Jeshus garda e viu plorar
Moltes dones daquel logar
E alos dit: fiyles calats
E sobre dol no façats
Que encara vendran dies tans
Que no volguereu aver infans
E direts muntanyes venits
Sobre nos tots nos cobrits.
Amenaren .ij. vilans
Qui eren ladres e truans
Jeshus can fo lay anats
Ques calvari nomenats
E viu los saygts sus alt muntar
Que lo volien clauficar,
Ves lo cell alos huyls levats
Quels perdo dien aquel pecat.
Ab tant jeshus an clauficat
Don complen lur volentat,
E deu amaga son poder
E volch los dar de tot leir.
Diu entro sus aura nona
Mes eren en creu la presona
E ficarenli .iij. claus grans
Un per los peus e .ij. per les mans.
Los claus aquests foren trobats
Com cc ans foren pasats
Apres la mort del salvador
Per una dona de vellor;
Alena ach nom verament
Mayre de Gostanti valent
Qui supjuga si tot lo mon
E lo temple Salamo.
En Jerusalem sen ana
E mantinent a tots mana
Que sajustasen a conseyl

Que ausirien bon novel.
Tantost foran tuyt ajustats
Esenta (?) alus preycats
Que li mostrasen lo logar
Hon jeshu Xst. feren penyar.
Judes parla, no lascariot,
Que no sabie aquel loch,
Que cc ans eren pasats
Que aquel fet era estats.
Tuyt van dir e que sera
De la regina e que fara
Si no li ho dehim perduts serem
E la lig nostra trencarem.
Ab tant Judes pres a dit
Que a son pare hoy dir
Que son avi y ere estat
Com jesus fo clauficat,
Molt li fo greu in fo dolent
E..... dix liveramens
Que temps vendria que la creu
Que mesa era en .i. perpeu
E los claus seran cercats
E jeshu Xst. serra adorats
Qui fiyl de deu era per ver
E donchs payre per quens
Lo clauficaren celes gens.
E lavores eren vives (1).
E tuys sabien per veritat
Que fiyl de deu era estat.
E lli respos que noy erra estat
Ans desplach que noy fo.
Puys judes mostra logar
E feu ana ves qui cavar.
La creu trobaren abbaytant
Mes foren .iij. ma la pusgaren
Fe car sucitet .i. hom com la toca
Les .ij. altres ço sapiats
Foren dels ladres qui foren penyats,
Ab jeshus foren veramens
Car noy fayen miracles gens:
Apres los .iij. claus son trobats

(1) Está corretgit per ferli dir *Lavores*

E res no foren roveylats
La Regina de la creu pres
E los .iij. claus enapres.
Judes qui aço demostret
Babtisme pres e nou tardet
Ciracus se feu nomnar
E lo diable va cridar
Lesus en layre li va dir:
Sapies que jot fare morir
A mala mort com has mostrat
Lo fust hon deu fo clauficat.
E li respos nohe pahor
Qui jeshu Xist. creu e aur
Ab tant fo bibe (sic) daquel loch
E si ach be e anch nos moch,
E puys pres mort e pasio
E ach vera salvació.
Apres Alena matinent
Daqueles reliquies feu present
A Gostanti lenperador
Qui per honor del salvador
Segons que .i. sant hom dits
Humfebia a nom en escrit
Un f feu fer bel e honrat
En que batayla los portas
Per ço quels namichs sobras
Del altre clau en talamens
En la corona veramens
Que portava ne feu posar
Pertal que no puga erar.
Lo terz clau feu gitar
En u mal pas pregon en mar
E lo loch ceyls perien naus
E per lo clau estech en pau.
Ara vos ay molt recontat
Del .iij. claus hon fo clauficat:
Ara digam com puys Longi
Sus el costat jeshus ferri
Ab la lança colp li feu
Que sanch e ayga per la creu
Devalave entre legus (?).
E fo despines coronat
Lo Rey jeshus e malmenat
Ay rey com fos pacient
Per nos soferis aquel torment

Ay Rey per nos (fos) batut
Daquela gent que tosa put
Ai Rey per nos fos escarnit
E pels usures escopit,
Ay rey per nos fos colbeyat
Per la cara ferit e aontat.
Oy pecadors bens deu membrar
Com jeshu Xst per nos cobrar
E trer de mans de lucifer
Volch en est segle feris fer
Ço quels profetes agren dits
E tots los altres sants escrits:
Senyer pus que nos som teus
Ans ey oblics sit plau...
Depuys pilat sus en la creu
Un titol bel posary feu
Ço es jeshus de natçaret
Rey dels iueus lo nomenaret
De grech en hebraych en lati
Foren les letres sus a la fi.
E cant els ageren prou cridat
Pilat lus dix: calat calat|
Que axi dira a quis qui pes
Quod escripsit noy muclarets
Que en mig dels ladres aposat
Lo fiyl de deu per gran viltat.
Apres aço la un layro
Dix (al) altre seus compacio
Que pregasen aquel senyor
Quels ajudas per sa valor.
Laltre respos el no pot
Si declinar daquel mort
E no pora anos ajudar;
E puys Dimars valo reptar
E diu ages cas que a gran tort
Lo poble e la ciutat a mort
E nos deyem esser penyats
Per nostres fayts temps ha pasats;
E dix a jeshus: senyor meu
Membrat de mi (en lo) regne teu.
En paradis dixli jeshus
Seras ami a des lesus.
E cant jeshus viu si estar
La sua mayre e plorar
Tot lo seu cors pres mudament

E dixli aço dolzament:
Madona mayre yous coman
A vostre nebot sent johan;
Prenet per vostre fiyl
Pus que yo so en est periyl.
E can maria lou parlar
Esmortis e lexas anar
Per la dolor que ha del fiyl
Can es liurat a mort tan vil.
Depuys jeshus tot ploran
Dix a son cossi sent Johan:
Jouan ma mayre te coman
Prenla per mayre hu menhan (?)
Aqui ach pietat molt gran
Del plor del dol qui axi fan.
Apres daço lo sol mori
Nuyla estella noy loy
Tro a hora nona aço dura
El salvador molt alt crida
Eheli eli lo meu senyor
Nom desenpars per ta honor.
Un iuheu va tantost cridar
Basta basta lo turmentar.
Elias crida que vendra
De nostres mans deliurara.
Puys de vinagre e de fel
Abeuraren lo Rey del cel
Jeshus com nach tastat
Aço del tot acabat,
E comença molt alt, a cridar
A deus lo que menpar
E dix: senyor tot dolzament
Lesprit meu a tu coman.
E com jeshus aço ach dit
Del rey separti
E mantinent co fo pasats
Lo fiyl de deu benauyrat
Lo vel del temple separti
En dues parts aqui
E terratremols molt grans
E.....

RESSENYES DE LES CÁTEDRES

DRET CIVIL CATALÁ

Passades les festes de Nadal y d'any nou, seguí esplicantse el dret real d'enfiteusis, començant per analisar una escriptura d'establiment, y continuant per l'estudi del lluisme, fadiga y amortisació; les regles especials del enfiteusis barceloní y després les causes d'estinció del dret d'enfiteusis, sobre tot la prescripció, redempció y l'espropiació forçosa de la finca enfitèutica.

Després s'esplicá la rabassa morta, y seguidament els drets reals de penyora y hipoteca, donant idea del sistema hipotecari vigent; el dret de lluir y quitar y l'anticresis.

Alterant enguany l'orde dels anteriors, després dels drets reals, s'ha entrat al estudi de les successions per causa de mort, pera tenir temps d'esposarles ab major espay. Seguint aquest plan, en lo que restá fins a acabar el mes de Febrer s'han estudiades les generalitats d'aquestes successions, les formes testamentaries admeses a Catalunya, la testamentificació passiva, modalitats, distribució de l'herencia quan son varis els hereus, substitucions vulgar, pupilar y exemplar y fideicomisos ab l'estensió que's mereix l'importancia que tenen a Catalunya.

Cada día s'ha discutit y resolt pels dixebles un cas práctich, previament anunciat y donat a conèixer per copies a máquina fetes per un dels dixebles.

Pera tema del concurs de Nadal s'assenyalá aquest: «Accessió de mobles a immobles: estudi comparatiu entre'l dret vigent a Catalunya y'l Còdich civil.»

HISTORIA DE CATALUNYA

L'esplicació dels finals del regnat del Rey Jaume I, que no's pogué fer, com deyam en la ressenya anterior, avans d'empendre les vagacions de Nadal, se feu immediatament despres d'acabades aquestes en forma que'l 15 de Janer pogué el

Professor iniciar la del regnat de Pere II (III d'Aragó), conegut ab el sobrenom de *el Gran.*

Pochs son els periodes de nostra Historia que'ls alumnes de la nostra Cátedra escolten ab tant interés, part perque la grandesa de Catalunya assoleix sa major altura, part també perque la proclamació de Pere com a rey de Sicilia fa ficar la nostra Historia tant endins de la que'n podem dir questió política europea d'aquella època, desarrollantse al costat de l'acció militar una acció diplomática que passa per mil salts y barranchs, per una llarga serie de complicacions, fins a son coronament, més o menys definitiu, en temps de Jaume II. El Professor sol donar a aquesta acció diplomática tota l'importancia que mereix, fenthi tota la llum que permeten les investigacions fetes fins al día, fugint sempre, com de costum, d'opinions y conjectures.

La figura de Pere el Gran necessita poch treball per posarse ella meteixa de relleu però això meteix es tentació per estudiarne primoterament totes les línees y plechs de sa fesomía, perque això ajuda una pila a esplicarse els fets y a escorcollar les causes dels meteixos. En aqueix treball de fonda análisis els alumnes, naturalment, s'hi interessen vivament com en tot lo que contribueix a pintar ab més vius colors la nostra historia política.

El regnat, relativament breu, d'Alfons II el Lliberal pot considerarse com de transició y el Professor, fent remarcar concretament tots els fets, segueix desarrollant el fil de la qüestió diplomática, que havía d'entrar en camí tant distint en el regnat del seu successor, dant peu a una de les majors ensenyances de la nostra Historia.

El llarch y substanciós regnat de Jaume II, el Just, fou començat a esplicar el día 4 de Febrer y s'acabá a finals de mes. El Professor s'hi detingué com en el regnat de Pere el Gran, detallant ab minuciositat totes les interioritats de la qüestió política que tant curiosos visatges vá prenent. També les línees de la fesomía d aqueix interessantíssim Monarca, durant la vida del qual la grandesa material de Catalunya assoleix quasi tot el seu esplendor, foren estudiades ab singular delectació, interessantshi vivament els alumnes, a pesar de la gran dificultat que hi há, ab la múltiple successió de fets y successos, per fer un treball d'esplicació ordenat o encarrilat, tal com l'atenció d'aquells necessitaría.

El regnat d'Alfons III (IV), el Benigne, que també pot esser considerat de transició y en els últims temps del qual podría dirse que regna ja, a pesar de la seva poca edat, el qui havía d'esser Pere III, fou comptat en breus díes, y ab aquesta esplicació s'es acabat el mes de Febrer per entrar, precisament el día 1 de Març, a detallar el llarch, accidentat y curiosíssim regnat del Cerimoniós, figura que ab tots els seus grops y cantells es de les més culminants de l'Historia catalana.

LITERATURA CATALANA

Al començar l'any, finides les lliçons qu'en la primera part del curs se dedicaren a esposar les idees de conjunt sobre'l contingut de la nostra Literatura y la divisió en periodes de la meteixa, s'entrá en l'estudi de la producció catalana en prosa en el sigle XIII.

Molt difícil es el determinar ab exactitut el contingut de la nostra Literatura en aquella època. Les noticies que tenim no han estat encara agrupades, y fa més difícil el cercarles la nostra pobresa de manuscrits doscentistes. El sigle XIII se caracterisa pel vigorós desenrotllo de la prosa y el gran divorci existent entre ella y la poesía, escrita en provençal ab l'escepció isolada de Ramón Llull, y subjecta a l'influencia d'aquella. Els genres històrichs y el religiós son els primers en aparèixer; la prosa filosòfica deixa per primera vegada la llengua llatina en les obres de R. Llull; en les darreríes del sigle se traduheixen al catalá els còdichs jurídichs, y la prosa científica ocupa també lloch important.

L'historia se presenta dividida en dos grupos ben marcats: el de les cròniques militars y les monacals. Aquestes últimes arrenquen d'una intensa elaboració de materials històrichs en llatí que tingué lloch en els nostres monestirs románichs y principalment a Ripoll, panteó dels comtes de Barcelona y Saint-Denis de nostra historiografía. Després d'esposar rápidament els primers datos que tenim de la literatura llatina ripollesa de carácter històrich així en prosa com en vers, s'entrá en l'estudi de les *Gesta comitum*, senyalant els textes llatins y els catalans de les meteixes, y la probable teoría que sobre la seva derivació doná a conèixer el senyor Massó y Torrents en l'important estudi que a elles dedicá en l'*Historiografía catalana (Revue Hispanique*, 1906). La fama de Ripoll com a centre històrich durava encara en ple sigle XIV y fins en el XV, com ho proven els testimonis de Pere III y Boades, quan Santes Creus y sobre tot Poblet fruíen de la consideració de panteons reyals de la dinastía catalana-aragonesa. Després de mencionar alguns cronicons de carácter erudit, en forma de dietaris o anals, s'entrá a parlar de les cròniques que podríem dirne militars, escrites pera'l poble. En Muntaner nos dona noticia d'algunes, avuy perdudes, sobre don Jaume y les conquistes de Mallorca y Valencia y Pere el Gran, quan era infant. D'aquesta producció han arribat a nosaltres únicament la crònica antobrográfica del Conqueridor y la de Desclot, dedicada principalment a Pere el Gran. Molt detingudes foren les lliçons consagrades a aquella, en les que's tractá de la qüestió de l'autenticitat, de la que no tenim cap prova documental, peró que segurament y ab certes reserves s'haurá de resoldre en el sentit d'una colaboració més o menys directa del monarca, ja que'l carácter del llibre y'l predicament de que fruí en la casa d'Aragó fan insostenible la creencia en una falsificació. Se va fer també un estudi dels documents publicats pel senyor Rubió y Lluch sobre la Crònica, que'ns donen noticia de cinch manuscrits del

sigle XIV, dels quals sols ne coneixem dos. Entrantse en la part bibliográfica, se distingiren les dúes families dels textes que avuy coneixem, representades respectivament pel de Mallorca, qui sembla la variant més autorisada, y el de Poblet qui conté modificacions introduhides segurament pel copista, perque, com demostren els documents, l'origen seu provenía també del Arxiu reyal. Se doná també noticia detallada de la versió llatina den Marsili, que sembla la més apreciada en el regnat de Jaume II, y de l'aragonesa del Mestre Heredia. Molt detingut fou també l'estudi consagrat a la crònica de Desclot. S'esposaren les poques noticies que tenim de la seva biografía, que, falta de documents, s'ha d'anar rastrejant en la crònica, la més impersonal de les catalanes. Se parlá especialment dels capítols de la guerra de Sicilia, molt justos y exactes en tots els detalls, que semblen demostrar que'l cronista va esserne testimoni. Lo meteix succeheix en l'última part de la guerra dels francesos y sobre tot en els episodis del siti de Girona. Desclot es un veritable historiador que per primera vegada en la nostra historia en llengua vulgar se val dels documents com a font d'informació, aplicant a les cròniques populars els procediments de l'historiografía erudita. Com a prova d'aquesta afirmació se donaren a conèixer els passatges que fan referencia a documents de cancillería, comparantlos ab aquests. Sembla que també poden senyalarse altres fonts històriques com cròniques italianes (p. e. en els capítols sobre Sicilia interpolats en el regnat de Jaume II), y algun text de la *Gesta comitum*. S'indicaren també les llegendes que recompta el cronista, fixant especialment l'atenció en la de l'Emperatriu d'Alemanya, en la seva popularitat en la nostra Literatura y en els motius que permeten suposar el seu origen monacal. Per fi se terminá l'estudi de l'historiografía catalana en el sigle XIII, donant compte de la traducció de la Crònica de Martí de Troppan y l'adaptació de la de D. Rodrigo de Toledo, per en Ribera de Parpejá.

Deixant a part l'immensa producció den Llull y la del Arnau de Vilanova, s'indicaren breument les obres de la literatura religiosa en el sigle XIII, a partir del llibre d'Homilies de l'iglesia d'Organyá y la traducció de la Biblia den Montjuich, dedicant especial menció a les obres a de St. Pere Pascual y senyalant les que li han estat atribuídes apòcrifament pel seu últim editor.

Finalment, després de donar una ullada sobre la prosa científica en catalá en aquesta època, indicant la versió del *Thederich* y les traduccions encomanades per Jaume II d'obres orientals tant de medicina com de proverbis d'ensenyament, y les versions de còdichs jurídichs, com la *Regla del Temple*, els *Usatjes*, els *Furs de Valencia* y les *Costums* de Lleyda y de Tortosa, se doná per acabada aquesta part del programa, y començá el Sr. Rubió y Lluch l'estudi del sigle XIV.

GEOLOGÍA CATALANA

CONDICIONS FISIQUES Y QUIMIQUES DE L'AYGUA POTABLE

Primera lliçó especial de D. Francisco Novellas

Accedint a la petició del Dr. Font, dit senyor començá llur tasca ab les «Condicions físiques y químiques de l'aygua potable»: després d'estudiar els tres estats en que ella se presenta, passá a remarcar la relació qu'existeix entre l'aygua que's troba en forma de vapor, la temperatura de l'atmòsfera y'l seu estat de saturació, passant a estudiar al meteix temps els diversos models d'Higrometres més importants.

Tot seguit entrá a descriure les aygues de pluja, font, riu y mar, fentnos notar l'abundancia d'ácid carbònich, amoniach y oxigen en l'aygua de pluja; sals y gasos en la de font, producte del seu pas per les esquerdes de les roques, nitrits y nitrats en les de riu, producte de la descomposició de les materies orgániques per ell arrastrades, clorurs y sulfats alcalins y alcalins terrosos en les del mar.

Privat el senyor Novellas per una lleugera indisposició de donar la segona de les seves interessants conferencies, aprofitá el Dr. Font la trágica actualitat dels terratrèmols de Calabria y Sicilia com a tema pera no despreciar el temps de la lliçó corresponent al día senyalat.

Després de recordar lo dit en dita Cátedra, al estudiar el perill dels terratrèmols, tractá de les regions dislocades y de mínima resistencia a la qual pertany la que'ns ocupan, esplicant a continuació, ab ajuda d'un mapa fet a la piçarra, la constitució de la Calabria meridional y de la Sicilia del Nort.

Gracies al estudi fet per varis geolechs eminents, entre ells en Suess, s'assenyalá l'existencia d'una ratlla de fractura disposada en arch de cercle que mitxparteix la Calabria y la Sicilia, qual existencia reconeguérem, comparant les diverses commocions seísmiques de la mar Tirrena, trobant ademés altres fractures radials a la periferia dita.

Y, al parlar de les illes Lípari, centre de totes les commocions sentides en dita periferia, se creu que dit arxipelach es un conjunt de volcans estingits entre'ls quals n'hi há algun en erupció.

ESTUDI FISICH DE L'AYGUA POTABLE

Segona lliçó especial de D. Francisco Novellas

Començá a ocuparse dels tres estats en que's troba l'aygua. En l'estat sòlit presenta una seria indefinida de cristalls microscòpichs, tots ells del sistema exagonal. Passá després a tractar del origen de la pedra: deixant de banda la teoría elèctrica, atribueix son origen a la forma de successió de capes concèntriques de gel, que's formen al atravessar els núvols carregats de vapor, servint de nucli o centre de atracció un petit cristallet del meteix, podent arribar a tamanys considerables.

Ademés, com el gel per formarse necessita poguer sufrir un aument de volum y com aquest está en rahó inversa a la pressió a que está sotmesa, en els mars no's poden glassar més que uns pochs centímetres de sa superficie, assegurant aixís la vida als petits animalets que viuen en ella. Essent l'aygua mala conductora del calor y tenint molta capacitat calorífica, serveix de regulador de la temperatura dels continents: un exemple posa d'aquest fenòmen, com es el del Gulf Stream qu'escalfa la costa de Noruega ab el calor arrastrat del Golf de Mèxich y refresca la costa de Mèxich a les corrents contraries.

Com sabem que l'aygua al arribar a la temperatura de 100°, y a pressió ordinaria, passa al estat de vapor, y al aumentar la pressió també aumenta dit punt, arriba un moment qu'es a 370° que, sía quina sía la pressió, l'aygua esdevé vapor.

L'aygua al vaporisarse absorveix calor dels cossos que la volten, essent per lo tant aqueix fenòmen un agent de refrigeració.

Esplica al meteix temps que, quan neva, la temperatura no es molt baixa, gracies a que l'aygua, al passar del estat líquit al estat sòlit, despren un gran nombre de caloríes, passant al revés quan desglassa, puix llavors l'aygua roba a l'atmòsfera les caloríes necessaries pera poder vaporisarse.

ESTUDI QUIMICH DE L'AYGUA POTABLE

Tercera lliçó de D. Francisco Novellas

Segueix dit senyor la seva tasca esplicant el paper que les caloríes desempenyen en les disolucions, y la seva activitat química demostrada pel calor que desprenen en moltes combinacions.

Ressenya ab breus paraules la seva composició química, trobada fent us del mètode analítich y sintètich.

Y com que l'aygua en la Naturalesa no's troba sempre potable, d'aquí el que convinga moltes vegades el poguer transformar una aygua carregada de gran quantitat de sals en altra propia pera l'alimentació dels sers animals y pera les ne

cessitats de l'industria. Cita al propi temps el funcionament dels diversos aparells depuradors.

Y, com no solament son dolentes les aygues carregades de moltes sals, sinó que, encar que no'n porten, poden portar moltes materies orgániques en estat de putrefacció, en aquest cas se diu qu'están contaminades. Notantse dita presencia en son començament per la quantitat de amoniach y la disminució del oxigen en dissolució, un colp avançada l'oxidació, l'amoniach passa a nitrits y d'aquets a hidrats qu'es quan el nitrògen ja torna a estar en son estat d'equilibri ab l'oxigen.

Enumera després una serie de procediments pera determinar el grau hidrotrimètrich de les aygues, la quantitat de clorurs, sulfats, nitrits y nitrats que poden tenir aquestes.

Acabada així tan brillant com profitosa tasca del senyor Novellas, remerciá ab breus però encertades paraules el nostre Professor, en nom de tots els presents, les seves ensenyances. Ademés li demaná que aquests coneixements pugan esser posats en práctica pels meteixos alumnes, a lo qual galantment accedí el senyor Novellas, posant a nostra disposició el seu laboratori. No cal pas fer constar el general aplaudiment ab que tals manifestacions foren acullides.

NOTA.—Durant tot el mes de Janer y el de Febrer han seguit donantse les classes práctiques pels alumnes matriculats, fentse varis assaigs de minerals de tota mena.

HISTORIA DEL ART CATALÁ

En les lliçons setmanals que durant els mesos de Janer y Febrer el Professor de la secció d'Esculptura, D. Pere Carbonell, ha donat en aquesta Cátedra estudiá «La esculptura catalana en el sigle XIV», «La influencia que les corrents artístiques de França exerciren en ella» y «La esculptura catalana en el sigle XV.»

Totes aquestes lliçons foren ilustrades, com de costum, ab projeccions nombroses, disposantse el senyor Carbonell a esplicar dintre del mes de Març l'esculptura del Renaixement y la barroca per acabar el seu curs especial avans de les vagacions de Setmana Santa.

Entretant el senyor Puig y Cadafalch está preparant la renovació del seu curs sobre l'Arquitectura, el qual se fará en aquesta segona part en el Centre Excursionista de Catalunya, dedicantla al art románich.

TÉCNICA D'ANÁLISIS QUÍMICH

Secció de facultatius

El treball executat pels alumnes d'aquesta secció durant els mesos de Janer, Febrer y Març, es el següent:

Se feu primer l'análisis complet d'un vi, dosificanthi l'alcohol, l'estracte, densitat, cendres, sulfats, glicerina, taní, cremor tartre, investigació de materies colorants, ácid salicílich, ácid bòrich, etc.

A continuació s'analisaren diverses mostres de llet, determinanthi la densitat, estracte, cendres, crema, lactosa, mantega, caseína, etc.

Seguidament s'estudiá la composició dels sucres del comerç, xocolate, cafè, xicoyra, olis, farines, midons, especies (pebre vermell, canyella, pebre negre, safrá, etc.), investigant en totes aquestes materies alimenticies les principals falsificacions de que son objecte. A aquest fi, s'emplearen no sols procediments químichs, sinó alguns de carácter físich, de gran precisió, com son l'us del microscop polarisant, del refractometre, polarimetre, etc.

Se feu també un petit estudi de les aygues potables, especialment en tot lo que's refereix a son grau de contaminació.

Finalment, s'acabá el curs ab algunes sessions d'análisis d'orines, dosificanthi l'acidesa, estracte, urea, ácid úrich, clorurs, fosfats, albumina, glucosa, sediments, etc.

Secció industrial

Aquesta secció ha verificat durant l'esmentat periode de temps, els assaigs següents:

Análisis d'un mineral de coure carbonatat.

Análisis complet d'una galena, ab dosat de sílice, plomb, argent (per copelació), antimoni, etc.

Segona tanda d'análisis espectral, ab aplicació especialísima a les aygues minerals y potables; s'investigaren en repetits exemplars d'aygua, el liti, l'estronci, calci, sodi, potassi, etc.

Análisis d'una marga ab determinació del silici, calci, alumina, magnesi, etc.

Estudi d'aleacions metáliques, placats, depòsits per fusió y galvánichs, etc. S'analisaren primer alguns exemplars de llauna y de soldadures, investigant y determinant l'estany, plomb, arsènich, antimoni y altres metalls en ells continguts.

Després s'analisá un llautó, dosificanthi el zenc, el coure y les impureses tals com el ferro, sílice y algunes altres.

A continuació se feu l'estudi qualitatiu y quantitatiu complet d'una aleació desconeguda, que resultá esser de zenc, alumini y coure, ab petita proporció d'impureses.

Finalment se feu l'assaig d'aprofitar residuos argentífers de laboratori, tals com papers fotográfichs, vells clixés y precipitats diversos, com s'esplica en la nota de Cátedra qu'estampam a continuació.

NOTA DE CATEDRA

Una curiositat química

Una de les preguntes del programa a la classe de Tècnica d'Análisis Químich es la determinació de la plata en un compost.

Com sía que hi há divers mètodes d'assaig, que, essencialment, poden reduhirse a dos, el de vía seca y de vía humida, y per aquest últim ja s'havíen fet diferentes proves durant el curs, decidírem que'l que havíem d'efectuar fos per vía seca; y dels varis procediments qu'en ella poden seguirse elegírem el de copelació, per esser molt empleat, especialment a la metalurgia en gran escala, y donar molta exactitut en els resultats, fins tractantse de quantitats relativament petites.

Aquest procediment se fonamenta en aquestes dúes propietats:

1.ª La plata no s'oxida a gran temperatura, mentres que la majoría del metalls passen a òxit.

2.ª Aquets òxits poden esser absorvits per substancies poroses.

La curiositat consisteix en que'ns proposavem averiguar y aprofitar la quantitat de plata metálica que contenen els vells papers fotográfichs, operació que, com no havíem vist s'hagués fet may, no podíem consultar en llibres, lo que nos havía de portar certa dificultat, per no tenir precedent de la quantitat de reductor y disolvent que necessitavem.

Aprofitárem, pera tal operació, papers vells de fotografía, inservibles per haver vist ja la llum, retalls, fotografíes que, per haver sortit malament, no's fixaren tampoch, y altres que, encar que fixades, no's varen rentar pel meteix motiu.

El carbó dels papers deu obrar com reductor evidentment, però'ls d'aquesta última mena, qual hiposulfit no fou eliminat per l'aygua, puix no foren rentats, compliquen més l'operació, ja que'l sofre del hiposulfit debía formar anhidrit sulfurós, actuant també de reductor.

Començárem determinant el pes dels papers sechs, que fou 375 grams.

Els cremárem, recullint les cendres, que, triturades finament en un morter, les calcinárem a temperatura relativament baixa, ab l'únich objecte de que tots els trocets de paper se cremessen perfectament. El pes de les cendres fou 50 grams.

Ben barrejades aquestes cendres ab 100 grams de litargiri y 30 gr. de carbonat sódich, les posárem en un gresol de terra refractaria, cobrint aquesta barreja ab una altra de borat sódich anhidrels y clorur sódich, en parts iguals.

El gresol fou posat en un forn de cock, ahont, per la gran temperatura, se fon el plom, arrastrant en sa fusió la plata, fentse una aleació de plom y plata, o sía una disolució de la plata en el plom.

Aquesta aleació que's deposita al fons del gresol, un colp freda, se recull, trencant el gresol; el lloch metálich queda brut, puix s'hi adhereix part del fons del gresol y de les substancies que'l taparen, però's desprenen fácilment ab uns quants colps de martell.

Aquest botó de plom y plata pesá 54 grams.

Falta ara, únicament, separar aquets dos metalls, operació encarregada a la copela, que dona nom a aquest procediment.

La copela es una capsuleta de parets groixudes, feta ab pols d'ossos calcinats, y té la propietat d'absorvir els òxits metálichs, y no'ls metalls. Aixís es que, aquí, s'ha de procurar convertir el plom en òxit de plom y, com, per la primera de les propietats, fonament d'aquet procediment, la plata no s'oxida, la copela únicament absorveix l'òxit de plom, deixant la plata metálica lliure, en el fons de la copela.

Aquesta operació se fa en un forn, dit de mufla; dins d'aquest s'hi posa la copela ab el botó embolicat ab un xich de paper, pera que'l carbó que aquest conté reduheixi l'òxit de plom que s'hage format a la superficie.

La copela absorveix aproximadament el seu pes d'òxit de plom; l'empleada en nostre cas pesava 30 grams, per lo que dels 54 que pesava el bloch metálich ne prenem 30, que servirán pera les operacions posteriors.

La temperatura ha d'esser prou forta pera que la mufla arribe al roig-blanch; se fon el botó, y, pera que'l plom passe a òxit més depressa, s'hi injecta a má una corrent d'ayre.

Part del plom s'escapa en fums d'òxit de plom, y'l demés es absorvit, aixís que's vá formant, per la copela, podentse apreciar bé a simple vista, puix la blanca transparencia d'aquella, deguda a son estat roig-blanch per la gran temperatura, se converteix en opacitat, vegentse com corre per l'interior de la copela l'òxit de plom líquit.

Hi há un detall característich en aquesta operació, que assenyala el moment en que tot l'òxit de plom ha sigut absorvit, y es la formació de lo que s'anomena *llampech*, qu'es degut a lo següent:

Quan el plom líquit contingut en la copela, juntament ab la plata, vá passant a òxit, qual cambi se verifica naturalment, a la superficie, aquesta presenta rugositats més o menys pronunciades, vegentse com la película d'òxit vá correntse cap a les vores, essent absorvit al tocar les parets de la copela; noves quantitats de plom ocupen el lloch abandonat per l'òxit, seguint aixís el meteix camí; arriba el moment en que no hi há més plom ja, no pot formarse la película d'òxit de plom, y en aquest precís moment s'efectúa el dit *llampech*, que no es degut a altra cosa que a la plata fosa que's presenta brillantíssima, en forma de botonet que va aumentant virtualment a mida que'l plom es absorvit.

Refredat y convenientment rentat, se pesa.

Encar que la formació del llampech mostra clarament el final de l'operació; pera comprovar que'l botó es plata, ademés d'observar son brill característich

l'hem massat ab un martell, y no presentava cap de les propietats de maleabilitat del plom, ni de l'aleació de plom y plata.

El pes del botó era de 0'333 grams.

Per una senzilla regla de tres veurem que'ls 375 grams de paper contenen 0'60 grams de plata metálica, lo qual equival a un pes de 1'6 grams de plata, en un kilo de paper fotográfich, en les condicions de nostre esperiment.

CÁTEDRA AGRÍCOLA «PERE-GRAU»

Durant els dos primers mesos del any sols una lliçó isolada s'ha donat, havent anat a cárrech de D. Francisco Novellas, el qual, el día 4 de Janer, parlá llarga estona als pagesos acoblats en el Sindicat Agrícol de Santa Coloma de Farnès de l'aplicació dels adobs químichs y orgánichs als conreus d'aquella Comarca.

Sens perjudici d'atendre en quant sía necessari els desitjos de determinades localitats, donanthi alguna lliçó sobre la materia que més les interessa, vol pendre la Cátedra, y pren ab remarcable èxit, altres orientacions, conforme posava de manifest el seu Director en la Memoria que presentá al Patronat constituit (per lo que a la provincia de Barcelona se refereix) per representants de la Diputació provincial y la Junta dels E. U. C. Prefereix la Cátedra organisar petits cursos sobre una materia determinada, ab la convicció de que, encara que hagen d'esser en nombre limitat els alumnes, se realisará millor la seva missió, que no pas esposar generalitats qu'en la práctica comunament de poch serveixen ara als agricultors d'un poble ara als d'altre.

Aixís com havía subvencionat a darrers del any passat un curs de 30 lliçons de Química Agrícola a Sant Sadurní de Noya, ha patrocinat un curset de 10 lliçons sobre Enología al Vendrell, a cárrech de D. Cristòfol Mestres, Director de l'Estació Enològica de Vilafranca del Penades: s'ha limitat a 12 el nombre d'alumnes, rebent del 1 al 20 de Febrer tres lliçons setmanals, la darrera en el propi establiment de l'Enològica. Cada lliçó ha tingut quatre hores de durada, invertides en esplicacions, práctiques de manipulacions de química enològica y en ejercicis purament enològichs (degustació, reconeixement de productes enològichs, etc.).

El curset del Vendrell ha sigut molt complet: els alumnes han tingut a la seva disposició el material de campanya de l'Enològica, que's pogué portar al Vendrell gracies a l'autorisació que al efecte va concedir el Director General d'Agricultura.

Ademés, com de costum, s'está donant en l'Institut Químich Tècnich el curset d'Análisis Químich aplicat a l'Agricultura, a cárrech del Director del Anexe

químich de la Cátedra, D. Francisco Novellas. Aquest curs, començat pel Febrer, acabará al Abril: se donen dúes lliçons setmanals, fentse estudis molt detinguts sobre análisis de terres y adobs, aixís com de vins y olis.

Però la Cátedra no vol limitar les seves tasques a l'ensenyança oral, sinó que, entenent qu'está cridada a desempenyar una acció de protecció y ausili en totes aquelles necessitats que sent l'agricultor en l'exercici de la seva art o industria, apart d'algunes iniciatives que vá a pendre, ha organisat un complet servey de consultes y d'análisis en son Anexe Químich, publicant, al efecte, a primers d'any, y repartint profusament per tot Catalunya, unes fulles excitant als agricultors a utilisar normalment els serveys tècnichs que la Cátedra pot oferirlos, especialment els d'análisis químich, base principal del cultiu racional de les terres, ja que aquesta perfecció cultural no pot pas lograrse sense conèixer la naturalesa dels terrenos, dels adobs y esmenes que s'hi han d'emplear, la bondat dels productes adquirits y demés circumstancies en que ha de descansar l'esplotació agrícola.

S'acompanyen ab aquestes fulles unes instruccions pera la presa de mostres de terres, adobs, aygues y minerals y al propi temps unes tarifes molt reduhides pera l'análisis dels esmentats elements y altres. La classe agrícola ha rebut ab veritable agrahiment aquest nou servey de la nostra Cátedra.

GRAMÁTICA COMPARADA DEL LLATÍ Y EL CATALÁ

Després de llarch temps de preparació dintre'l qual han hagut de resoldres infinitat de conflictes y han hagut d'esser solventats els innombrables obstacles que sempre's presenten en organisacions d'aquesta mena, el día 2 de Janer d'aquest any s'inaugurá aquesta nova Cátedra tant necessaria, que vé a omplir un buyt existent dintre del conjunt dels medis culturals a Catalunya.

La fundació se deu a un grupo de socis de l'Associació Catalana d'Estudiants que l'any passat començaren els treballs preliminars, alentats pels E. U. C., y que no pararen fins a veure convertida en realitat aquella seva ilusió, mereixedora de tota alabança: aixís s'ha lograt una completa compenetració entre'ls alumnes y els Professors y de tots plegats en l'esperit del ensenyament, generat sens cap classe d'artifici sinó com a natural conseqüencia de l'imposició d'una necessitat fortament sentida y que debía satisferse: talment sembla impossible com ha pogut prescindirse durant tants anys del estudi d'una llengua que com el llatí es de general aplicació en els estudis históríchs de tota mena y encara en els positius.

Atenent a les circumstancies del temps qu'exigíen una divisió, fou trencat aquest curs en dos èpoques, una comprenent els quatre primers mesos d'aquest any que's dediquen a un general estudi de la llengua ab carácter elemental, y altra que compendrá desde l'Octubre fins al Abril, inclosos, del any que vé, y que será objecte d'estudis superiors y de perfeccionament.

La Cátedra es diaria, dedicantse alternativament les lliçons a morfología y sintaxis, y aquesta diferenciació es essencial dintre son funcionament; y aixís, mentres la segona va a cárrech del Dr. Crusat, la primera es regentada pel Dr. Segalá, Catedrátich de llengua y literatura gregues en l'Universitat de Barcelona, qui a la vegada exerceix la suprema direcció del conjunt. Dintre cada una de les dúes especialitats son compreses la teoría y la práctica, donant a aquesta la superior importancia que's mereix, ab la traducció de diferents textes, la tría dels quals ha sigut subordinada a la múltiple finalitat del estudi: per la poesía l'*Eneida* de Virgili, per la prosa el diálech *De senectute* de Cicero, pera la part jurídica l'*Instituta* de Justiniá. El meteix carácter de la materia ha obligat pera son millor aprofitament a limitar a deu el nombre dels alumnes, que deuen precisament esser socis del'Associació Catalana d'Estudiants en virtut d'esser aquesta una ensenyança sostinguda mancomunadament pels E. U. C. y aquella Associació. Aquesta es l'organisació de la nova Cátedra de la que cab esperar positius resultats, donada la regularitat de la seua marxa y l'entusiasme ab que la segueixen lo meteix els alumnes que'ls mestres.

HISTORIA MUSICAL Y ÉTNICA DE LA CANÇÓ POPULAR

El día 6 de Febrer començá aquesta Cátedra setmanal a cárrech de D. Felip Pedrell, desenrotllantse segons el següent:

Programa de materies

La Música, *natural*, *instintiva*, *humana*.—(La cançó y la saltació o la dança.)
La Música dels *tractadistes*.—(Sistemes musicals.)
La Música dels *artistes*.—(Principis d'istil en la lliure adopció del material musical, y productes del geni de l'invenció.)

Distinció de tres períodes principals de l'Historia completa del art musical.

I La Música *homòfona* de l'antigüetat.
II La Música *polifona* de l'Edat Mitjana.
III La música *armonica* o *moderna*.

***

Historia dels instruments de l'antigüetat (egipcis, xinos, indians, assiris y babilònichs, hebreus, grechs, romans).

De l'Edat Mitjana

Dels temps moderns.

Estudi especial del Empori científich y històrich d'organografía musical antiga (art de jutjar, comparar y descriure els instruments musicals). Compren aquesta part l'invenció, progrés y empleu artístich dels instruments de música — assaigs de clasificació metòdica del empori instrumental antich — fonts d'investigació — les Etimologíes de St. Isidor — les enumeracions instrumentals dels himnografs — les miniatures de còdices espanyols — les portalades d'iglesies — els instruments en els *mesteres de clerecia* — les enumeracions del Archipreste de Hita — de la *Crónica rimada* — l'organografta del regnat de Joan I — dels cançoners — les de Joan del Enzina — els inventaris musicals — evolució organográfica, vers l'orquestra moderna — empirisme de construcció — acoblaments polifònichs dels instruments — transformació del material artístich instrumental. — Del empleu barroer del empori instrumental antich naix la sinfonía, descoberta per l'ánima moderna.

***

Historia dels sistemes musicals antichs.

Egipcis.—Assiris, Babilònichs, Hebreus.—Xinos.—Indians.—Arabes y Perses. —Grechs: a) Sistema musical, escales: b) Genres musicals: Cromátich y encaumònich: c) Rítmica.—Romans.

Historia dels sistemes musicals de l'Edat Mitja.—Tons eclesiástichs bisantins—orientals — l'escriptura neumática — la notació per lletres, llatina.—Les notacions de Hucbald, de Hermannus Contractus — de Guido d'Arezzo — la salmisació de Guido y la má musical.—La *música ficta*.—Inicis de la notació mensural — des enrotllo d'aquesta notació.—Claus y *chiavette*.—Notació en xifra.

Historia del sistema musical modern.—Invenció del principi armònich.—Els nous genres.—El baix numerat.—Teoríes y integracions.—La tonalitat moderna y la simplificació de la gráfica musical.

***

Cant sagrat cristiá. (San Ambrós de Milán.—Papa Gregori Many.—Les seqüencies.—Les proses.—La salmodia).—Transformacions dels tons.—Tendencies

del Renaixement vers la constitució de dos games úniques.—Falsetat d'aquest principi.—Les antigues tonalitats no havíen mort.—La cançó popular les ha conservades.

*
* *

La cançó y la dança elements ètnichs.

La música profana (sigles X-XII).—Sonadors ambulants.—Trobadors y Trobers. —Joglars.—Floreixement artístich de formes més senzilles.—Cançó popular y cançó artística.—Naixement de la monodia acompanyada.—L'estil monòdich.—Sonadors de *vihuela*, *laud*, *tiorba*.—Formes d'art de sa música.—Cançons, romanços, dances, etc. de ses coleccions.

*
* *

L'origèn de totes les formes musicals modernes prové de la cançó y de a dança.—Forma.—Fondo.—Tema o motiu.

Forma de la cançó (desdoblament temátich — regressió d'idees — l'art de variar un tema — distinció y clasificació dels cants populars).

La dança y ses formes. (Tipos rítmichs y peus mètrichs — influencia de les formes de la dança en la música vocal y instrumental — distinció y classificació de les dances).

Realisació de les formes de la cançó y la dança.

*
* *

Estudis (musicología y gramática comparades) de la cançó en l'antigüetat y l'Edat Mitjana entre diversos pobles.

*
* *

La personalitat de la cançó popular catalana y, per estensió y com a conseqüencia, la del Art catalá.

Elements musicals y carácter de la cançó y la dança catalanes.

Estudis práctichs de l'aplicació racional de la polifonía als modos diatònichs, y de la melodía nadiva, eterna, nascuda de les entranyes de la terra, l'única que sab cantar al unissó de l'ánima nacional (fets; en les obres meteixes dels nostres autors polifònichs).

*
* *

Reacció de la gran reintegradora de la conciencia de les races contra'l moviment del Renaixement, favorable al desenrotllo de la pintura, l'esculptura, etc. peró que produhí el divorci entre el fons y la forma musicals, separant momentáneament l'art dels artistes del art revelat y popular.

Tendencies actuals vers la formació de nacionalitats musicals pel camí del *lied* y del drama lírich de carácter propi.

Naixement de la ciencia del folk-lore.

Precedents y fonts de folk-lore musical.—a) Antichs y generals — b) Moderns y especials.

Reintegració de la cançó popular al Art y desvetllament de la Lírica nacionalisada.

El *lied* catalá en sa manifestació més líricament íntima. (Estudis internacionals comparatius del *lied* y dels particulars nacionals de nostres compositors lírichs del sigle XIX).

Ampliació del *lied* en les polifonies chorals.—a) Formes metòdiques-armòniques inspirades directament de la cançó popular — b) Formes desdoblades y desenrotllades temáticament que, conservant la pura essencia de la cançó, dramatisen el quadro lírich en la proporció estètica meteixa del quadro.

NOTES BIBLIOGRAFIQUES

DOCUMENTS PER L'HISTORIA DE LA CULTURA CATALANA MIG-EVAL PUBLICATS PER A. RUBIÓ Y LLUCH.—Volum I, Institut d'Estudis Catalans: Palau de la Diputació, Barcelona, MCMVIII.

Doblement nos interessa aquest *Diplomatari:* per son valor intrínsech y perque bé's pot dir qu'ell en el seu pensament y en el seu desenrotllament es fruyt dels ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS; es obra més aviat colectiva que personal, «obra de compenetració entre'l mestre y'ls deixebles», com afirma el Dr. Rubió, obra superior al esforç unipersonal, a la que hauría tingut de renunciar si en sa Cátedra de Literatura Catalana, en el grupo que durant alguns anys hi ha ampliat els seus estudis, no hi hagués trobat excelents colaboradors, plens del entusiasme, escrupolusitat y paciencia que requereixen obres d'aquesta mena, els quals foren son fill Jordi, en Ramon d'Alós y en Francisco Martorell, tots ells prou coneguts en aquesta REVISTA y procedents de la Facultat de Lletres, hont poden adquirirse millor qu'en lloch els coneixements encarrilats vers l'especial cultura clássica y mig-eval que suposa un recull axí de documents, hont cada inclusió o esclusió, y'ls comentaris que apareixen en les notes, importa una previa crítica que, per més que vulgue suposarse lo contrari, es quasi impossible d'exigir als elements extra-universitaris. Mes tampoch hauría estat possible aquesta colaboració sense'l foch que'l Dr. Rubió comunica a les seves esplicacions, que desde'l primer día interessen al alumne una mica preparat, fentli néixer el desig de pendre part activa en la Cátedra, qu'esdevé organisme viu per la mutua compenetració científica: el Dr. Rubió sab convertirse de catedrátich en mestre, y sos alumnes li corresponen quedantli eterns deixebles; per axò fa escola, una escola que'l respecta y l'estima, y quan ell arribe a la vellesa li fará esclamar com el antich orador: *Quid enim jocundius senectute stipata studiis juventutis?*

L'obra comença ab un Prólech en el qual, després d'esposar lo que he estractat sobre la genesis de la meteixa y agrahir la protecció del *Institut d'Estudis Catalans*, esplana son contingut ab la grandesa de síntesis y precisió d'adjectius que tothom li reconeix. Consta el recull de 512 documents (de les darreries del s. XIII a principis del XV), fruyts en sa immensa majoría del despullament de més de 2.000 registres y algunes desenes de milenars de cartes reyals del Arxiu de la Corona d'Aragó; s'han recullit, ademés, els documents, no molt nombrosos, que altres erudits

havíen publicat (tornantlos a compulsar ab l'original). Digna de lloança es la generositat ab que s'han obert les portes d'aquest gran panteó a tots els esforços anteriors, ja que incluíntsels en aquest *Corpus*, reben una publicitat que'ls lliura de plagis poch escrupulosos y consagra la seva prioritat, coses que no's solen lograr desde'ls periòdichs y revistes en que vegeren la llum, les quals arrosseguen al oblit en que elles meteixes cauen els estudis que s'hi publiquen.

Mercès a aquest Diplomatari surten del oblit moltes obres de les quals ni'l nom nos en constava —*Gestes de Pere III*, en vers llatí, per Sanxo Martin (1344); *Romans del Comte de Barcelona e Rey d'Aragó* (1365), *Crònica* d'en Galcerán de Magarola (1379), altra del Rey Martí (1398), *Profecíes* sobre la casa reyal de Pere Alerig (1397), etc.—; d'altres ne queda fixada la data —*Astronomía* d'en les-Planes (entre III y XII de 1381), *Somni* d'en Bernat Metge (1398-9), etc.—; el nom de poeta s'atribueix per primera vegada a Joan I, a Guerau de Queralt y a Martí l'Humá, qui reivindica també la fama d'historiador, igual que la de músich son germá.

Respecte a classicisme son capdalts els documents en que Jaume II demana un *Titus Livius* (1315) y Pere III fa l'elogi de l'Acròpolis d'Atenes (1380); que no ván sols, emperò, puix altres senyalen traduccions en llengua catalana perdudes al present: la dels *Estrategmata* de Julius Frontinus que Pere III, en 1369, encomená a Jaume Domenech, y les que en 1386 Joan I encarregava de les histories de Justinus y P. Orosius; y també'ns permeten fixar l'autor y la data de la versió y comentari de les *Heroidae* d'Ovidius, acabades en 1390 pel prevere Guillem Nicolau. Això per lo que respecta a la feyna de portar els clássichs a la nostra llengua, qu'en son original o bé en altres traduccions hi surten demanades les obres de V. Maximus, T. Livius, Justinus, Plutarcus, F. Vegetius, Sèneca, Aristòteles, *Metamorfosis* d'Ovidius, etc., deixant de banda la literatura cristiana.

Però no eren, certament, els autors romans lo que més preocupava a nostres Reys, sinó'ls llibres històrichs y astronòmichs. Pere III, a més d'aparèixer com el custodi de l'historia nacional, s'interessa per les grans complicacions y per les cròniques estrangeres, demanantne d'Hungría, Dacia y Noruega, de Tartaria y de Terra Santa, al pas que son fill, Joan I, ab reiterada insistencia, vol les d'Anglaterra y del Imperi grech; ni tampoch faltaven en la regia llibrería histories de tots els regnes d'Espanya y les grans cròniques d'Alfons X y'l Mestre Heredia. Respecte a Astronomía, bastará dir que n'hi há una trentena de documents, y remarcar els refererents al llibre d'en Dalmau Ses-Planes (1376-81), al de Vidal Afraim (1381), y als arromançaments d'Ali-Ben-Rajell (1386), de Mahomet-Ben-Ketir-Alfergani (1380), del *Libre de l'eclipsi del sol e de la luna* (1328) y del *Livro de figuras et de astronomia* (1351).

Això porta de má a tractar del semitisme, l'historia del qual reb preciosos datos ab aquest Diplomatari: Pere III, qui possehía un *Astrelabi* a doble text, catalá y arábich, maná traduhir el *kora* a Pons Sa-Colta (1382), y a l'Aljama de Barcelona el llibre de Rabbi Moisès d'Egipte sobre'l dret hebraych (1389), igualment que procurava adquirir la riquíssima biblioteca del erudit oriental Judá Mosconi, habitant de Mallorca, y demanava a Felip Boyl el tractat d'Agricultura del rey de Sevilla Abu-Zacaria, com més tart el Rey Martí reclamava un *Talmut* que havía encarregat.

En lo que podríem anomenarne ciencies polítiques, hi trobem obres doctrinals —*Compendieux moral de la chose publique* de Raoul de Presles, *Communiloquium* de Joan de Wales, *De regimine principium* de Egidi Colonna, etc.—; cossos legals, aixís del dret romá —el *Corpus*, dividit llavors en *Instituta*, *Digestum vetus*, *Infortiatum*, *Digestum novum*, *Codex* y *Volumen*,— y del nacional —*Usatges* de Barcelona, *Constitutions* de Catalunya, *Ordinacions* de la casa reyal, *Drets y regalíes* dels Reys a Catalunya,— com del estranger —*Drets hebraychs*, les *Partidas* (que Pere III feya traduhir per Mateu Adriá a fi de promulgar una compilació semblant — y, finalment, gloses y comentaris d'Odofredus, Irnerius, Azzo, Rotfredus, Berenguer de Frivoli, etc.

Y, si passessem a examinar detingudament la literatura eclesiástica, nos quedaríem admirats del gran nombre de copies y traduccions que s'hi anomenen, tant dels Pares antichs com dels autors més contemporanis, apart dels manuscrits purament litúrgichs. Per lo que toca a les Sagrades Escriptures, prop de quaranta documents que s'hi refereixen ilustren el gran moviment bíblich d'aquell temps y son d'un valor inapreciable pera estudiarne les traduccions catalanes.

Interessantíssims datos s'hi contenen sobre l'organisació y funcionament de l'arxiu-biblioteca reyal, y queda en lloch molt enlayrat la cultura de nostres Monarques, ansiosos de coneixer les obres acabades de sortir (p. e.: les traduccions les *Heroidae*, de les *Histories trojanes*, el *Somni* d'en Metge o'l *Purgatori* d'en Perellós), y fentse no sols enviar les estrangeres pels súbdits que hi residíen (entre els quals s'aixeca, digna de tota admiració, la gran figura del Mestre Heredia, primer helenista de les terres ibèriques), sinó entrant en directa relació ab prínceps y magnats d'altres nacions, com Carles V de França, Joan I de Castella, el Duch de Berry, J. Galleazzo Visconti, etc.

La memoria de Pere el Cerimoniós surt d'aquest Diplomatari ab un relleu y ab una gloria que no podríen compendre els historiadors que'l presentaren crudel, intrigant y sanguinari, digne parió de son homònim castellá. El qui perpetúa en marbres y en esmalts una gloriosa dinastía, el qui mana respectar el temple de Minerva, el qui dirigeix personalment l'historia áulica, reglamenta el cerimonial palatí y preté una codificació al istil romá, el qui fa que's reduheixin a escriptura ses Proposicions a les Corts y sos drets y regalíes, el qui vol que son nom perdure unit a la seva biblioteca, bé mereix el títol de precursor del Renaixement, encara que, per ressabis de la seva educació, tingué aspectes de monarca mig-eval.

Mes no es ocasió de fer un estudi d'aquest gran arsenal que'ns ha proporcionat l'esforç del Dr. Rubió y dels seus colaboradors, sinó d'apuntar a grans trets l'impresió de sa lectura y remarcar els nous horitzons que s'obren al estudi: l'escassa producció mig-eval aragonesa s'augmenta ab interessants obres; l'escola cartográfica mallorquina haurá de posar a son cap a Abraham Cresques, fins ara preterit; la nostra historia universitaria (començada pel Dr. Balari, com tantes altres coses, y faltada de qui li done terme) apareix definitiva, al menys en ses ratlles generals, del gran nombre de documents que's refereixen a fondacions d'Estudis generals, de Facultats, d'Escoles y a pensionats al Estranger. Per això no estranya que'ls homens erudits s'acullissen a la protecció dels Reys, si comparem la conduta dels meteixos ab la de nostre tant decantat Concell municipal, oposante a la

creació d'Universitat, negant tot ausili al Consistori de Gay Saber y als estrangers que donaven públiques lliçons, al meteix temps que's protegía ab entusiasme el joch de la ballesta.

L'obra que'ns ocupa y l'inventari del Rey Martí serveixen de recíproch comentari, y l'un per l'altre identifiquen moltissims manuscrits: de quánts y quánts llibres n'aprenem la procedencia, y fins podem reconstruirne totes ses vicisituts! Aixís, p. e.: en 1370 Pere III demana al Mestre Heredia una *Summa de les histories*, en francès, la qual en altre document li certifica haver rebut y promet ferles traduhir al aragonès y enviarli aquesta versió, com ho cumpleix en Novembre del any següent. Això segons els documents: després vé l'inventari y'ns diu qu'en la biblioteca reyal se'n conservava, de les *Summa historiarum*, un exemplar francès y un altre en el llenguatge d'Aragó, que du precisament la data de 1471. Exemples d'aquesta mena podría multiplicarlos.

Pera examinar a fons tot lo que conté aquest Diplomatari, tot lo que se'n despren y tot lo que fa entreveure, s'hauría d'escriure una obra més voluminosa que ell, s'hauríen de tenir coneixements no improvisats en molt diverses materies, y prou serenitat d'investigació pera no entretenirse solament en el camp de les propies aficions, com m'ha passat a mi, que, parlant dels documents que ilustren la historia literaria, no he dit res dels que interessaríen al musicògraf y al arqueòlech, que no hi son pas escassos. Y, com que ja es massa llarga aquesta nota, baste senyalar que s'hi contenen, y repetir una vegada més que tot aquell que s'interesse per la cultura de l'Edat Mitjana y que vulga tractar d'ara endevant algun punt de la meteixa, no pot deixar de banda aquests *Documents*, si s'ha proposat una tasca verament científica.

Les condicions tipográfiques de l'obra, com impresa a *L'Avenç*, son immellorables.

Y, després de tot això, no resta sinó fer vots pera la prompta aparició del volum segon, en el qual se'ns promet un ample comentari sobre les series de documents investigades, els datos nous que aporten y'ls més interessants punts de vista que son estudi sugereix, en l'ordre literari.

Ll. N.

Dr. B. Schadel. *Manual de Fonètica Catalana.*—Cöthen (Otto Schulze Verlag), 1908.

Il *Manual de Fonètica Catalana* pubblicato recentemente dal Dr. Schädel, è fatto con molto ordine e chiarezza, e risponde agli ultimi risultati della fonetica. Però, io credo che a diffondere in Catalogna l'amore agli studi glotologici, che vi sono così poco coltivati, avrebbe giovato meglio un *Manuale di fonetica storica del catalano*, che avrebbe subito interessato gli studiosi indigeni con lo svolgimento storico della loro lingua, dall'originario latino agli attuali parlari. Inoltre, avrebbe giovato ad una più scrupulose interpretazioni ed edizioni degli antichi testi e avrebbe stirpato della radice tanti pregiudizii ancora vegeti sull'origine del catalano.

Perchè un manuale siffatto risponda alle esigenze della scienza, è necessario che sia preceduto da alcune nozioni di fonetica fisiologica per la descrizione sistematica e conseguente classificazione dei suoni. Ma sta qui appunto la divergenza dal sistema che io seguirei, da quello scelto dal Dr. Schädel, divergenza puramente di attuazione pratica, intendiamoci, perchè, torno a ripettere, sotto il rispetto scientifico non ho nulla da obbiettargli. E la divergenza sta in questo che io riconosco la necessità assolutta della più scrupulosa esattezza di transcrizione fonetica nei lavori speciali destinati ai glottologi, ma credo che in altri lavori d'indole più generale, pur essendo rispettosi dei risultati scientifici, non si può stare così strettamente ligi alla grafia fonetica. E la ragione è che all'ortografia consacrata da lungo ordine di secoli di tradizione letteraria, non si può d'un tratto rinunciare; tanto è vero che anche ultimamente in Francia le proposte modificazione ortografiche naufragarono, ancorche non fossero nemmeno tanto radicali.

Da ciò consegue que bisogna cercare di conciliare i diritti della tradizione con quelli della scienza. E tanto più necessaria appare questa conciliazione in una opera, per esempio, come un *Vocabulario dei dialetti*, che non è fatto solo ad uso dei glottologi di professione, ma ha anche l'intento di conservare ed ofrire al culto della nazione i tesori del suo patrimonio lessicale, che contiene tanta parte delle sue tradizioni, de' suoi costumi, della sua vita insomma. Gli è per questo, per esempio, che il *Glossaire des patois de la Suisse romande*, alla cui redazione presiede un glottologo di valore come il Prof. Gauchat, si astiene più che gli sia possibile di introdurre segni nuovi, e pur proponendosi di rendere la pronuncia esatta dei vernacoli, adotta una grafia che è un compromesso tra quella tradizionale e quella scientifica, arrivando fino a conservare la scrittura *ou* per l'*u*, la vocale normale.

Ora, poichè il Dr. Schädel si propone invece de divulgare il sistema fonetico particolarmente in vista del *Diccionari de la llengua catalana*, alla cui compilazione attende con tanta abnegazione Mn. Alcover co' suoi collaboratori, a me pare che sia meritevole di seria considerazione il sistema eclettico, preferito da altre intraprese consimili. Si raccolgano pure testi in prosa e in poesia, e frasi e voci dei singoli dialetti del dominio catalano dogli specialisti, che familiarizzati come devono essere alle minute distinzioni fisiologiche, potranno esattamente affermare il valore dei suoni percepiti; ma nell'opera destinata al popolo non si scenda a troppe minuziose transcrizioni, perchè il popolo rifuggirà da quell'opera, come degli enigmatici segni algebraici, mentre pure quell'opera era destinata all'elevazione della sua coscienza nazionale.

E v'ha di più. Siccome le differenze che si notano nei suoni sono innumerevoli, perchè ogni individuo ha un suo particolar modo di profferire, come attestano gli strumenti fisici applicati all'indagine dei suoni, ne consegue che una trascrizione fisiologica per quanto esatta secondo la pronuncia di un soggetto, può apparire difettosa rispetto alla pronuncia di un altro; il che del resto deve riconoscere lo stesso Dr. Schädel a pag. 75 del suo *Manual*. Dovrebbero bastare queste varietà di sfumature, che vanno quasi all'infinito, a render cauti nell'applicare il sistema fonetico con troppo rigore. Anche qui dunque è questione di misura e di opportunità.

Questo parmi utile avvertere in linea generale, chè quanto ai particolari della trascrizione non sono giudice competente, non avendo l'orechio così familiarizzato colla pronuncia catalana, per potere pronunciarmi sulla descrizione dei singoli suono.

P. E. GUARNERIO

HOMERO. LA ILIADA.—Versión directa y literal del griego por *Lués Segalá y Estalella*. Ilustraciones de Flaxmann y del professor A. J. Church.—Barcelona, *Montaner y Simón, Editores*, 1908.

Si bé es cert que aquí, per desgracia, hi há molt poca afició als estudis clássichs, en cambi, nostra Universitat ha tingut la sort de que ses cátedres de grech fossen ocupades per una serie d'ilustres helenistes, començada ab l'inoblidable Bergnes de las Casas, un dels fundadors de la Facultat de Lletres, y pervinguda fins a nostres díes. El Dr. Segalá y Estalella, que l'eruditíssim Balari tenía per deixeble predilecte, ha sigut nomenat «el primer helenista d'Espanya», renom que's té ben merescut per obres tals com la *Gramática sucinta del dialecto homérico* o la *Gramática del dialecto eólico*, premiada en l'Exposició Internacional d'Atenes de 1903; ademés, son afany de divulgació del humanisme el du a esserne incansable apòstol en ses cátedres dels ESTUDIS y de l'Universitat, en la qual no sols s'estudía el grech clássich, ab tots sos dialectes, y la llengua moderna, vulgar y literaria, sinó també la seva literatura, sempre sobre'ls textes, traduhint continuament. Aquestes qualitats, la ciencia y l'entusiasme, nos feyen esperar una traducció tal com ha sigut, mereixedora de la major llohança, per sa concordancia exactíssima ab el text.

Y que això no es fácil d'obtenir, a tothom qui ha treballat sobre l'original li consta. La dificultat més grossa l'ofereix l'abundancia de qualificatius, qu'espressen en una sola paraula lo que nosaltres esposem en un incís, dificultat que uns traductors (com Hermosilla o Md. Dacier) esquiven suprimint les paraules que l'originen, y altres (a la manera de Dugas-Montbel) reduhinlo tot a *hermosa*, *valerós*, *ràpida*, etc.: els uns sacrifiquen la riquesa, els altres la varietat; sistemes son, per lo tant, igualment viciosos, y'l Sr. Segalá els ha rebutjat, seguint en cambi l'orientació marcada per Fr. Lluís de León en son *Prólogo á la traducción literal y declaración del Libro de los Cantares de Salomón*. Per tant, Homer apareix tal com es, ab les seves repeticions y sense que hi falti un sol epítet. Y no es la fidelitat de la versió lo únich que s'hi ha d'admirar, sinó també la puresa del llenguatge, ja que feliçment s'han conciliat la justesa d'una interlineal ab l'amenitat de les més literaries que hagen vist la llum: no sols en lloch no's transparenta la neixença del traductor, sinó que sembla produhida en temps per la llengua castellana més venturós que'l present, en que sos escriptors de més anomenada no encerten a evitar l'escull del galicisme. A pesar de tot, si algun crítich no'l tracta de foraster de la llengua, ell será'l primer qui se'n haurá lliurat, puix desde'ls anys den Bosá, ccom

deya el mestre Aguiló, tots els catalans que n'han seguit l'exemple també han trobat un Herrera més o menys diví qui'ls escorcollés la vestidura, perque allí ahont no arriba el purisme hi arriben en moltes ocasions els prejudicis.

S'ha dit que Homer es el primer orador de la Grecia, y, en efecte, sos discursos destaquen entre lo millor de la *Ilíada;* més bé caracterisen a un hèroe ses paraules que sos fets; podría dubtarse del protagonista de determinada acció bèlica, però un discurs no més pot esser que de qui'l pronuncía, perque cada hèroe té son personal istil. Y, si poguessem sospitar que alguns troços de la traducció s'han tractat ab més amor que'ls altres, jo diría que han sigut aquests, y entre elles les peces mestres del poema: el discurs d'Hèctor a Agamenon y Aquiles, el d'Ulises procurant que torne al combat, y el de Priam demanantli el cadavre de Hèctor, a més del tendríssim coloqui d'aquest ab la seva esposa.

Pera que se'm done la rahó de lo que he dit, y's veja com ni la concisió ni l'energía del original pert gens, portaré aquí dos fragments brevíssims. Els vots d'Hèctor per la gloria de son fill: «¡Júpiter y demás dioses! Concededme que este hijo mío sea, como yo, ilustre entre los teucros y muy esforzado, que reine poderosamente en Ilión; que digan de él cuando vuelva de la batalla: *¡es mucho más valiente que su padre!;* que cargado de cruentos despojos del enemigo á quien haya muerto, regocije de su madre el alma». Y les paraules ab que descriu el poeta la situació del capdill trojá, pròxim a tombar sota les mans del Pelida: «Por allí pasaron, el uno huyendo y el otro persiguiéndole: delante, un valiente huía, pero otro más fuerte le perseguía con ligereza; porque la contienda no era sobre una víctima ó una piel de buey, premios que suelen darse á los vencedores en la carrera, sino sobre la vida de Héctor domador de caballos.»

En les notes a les breus advertencies que fa *Al lector*, el Dr. Segalá acumula gran nombre de noticies y observacions sobre les qualitats estètiques del poema, sobre l'existencia y la patria d'Homer, les obres que compongué, l'estat en que'ns han arribat, les traduccions espanyoles. etc.; se veu que ab recança, *spatiis exclusus iniquis*, deixa de tractar de la qüestió homèrica que li es tant familiar y predilecta. Acabada l'obra, apareix un índex de noms propis, d'un valor inapreciable pera tot el qui hage de consultar un punt determinat del poema, y en el qual se troben tant els personals com els geográfichs, ab una breu esplicació y la serie dels principals fets de cada personatge, referits als cants y als versos, la numeració dels quals vá seguintse en el text. Ademés, l'ortografía fonètica que segueixen els castellans (y que nosaltres hem copiat) allunyantse de l'etimologica que'ns dona la llengua llatina fa que's confonguen noms que altrament serien diferenciats, y, pera salvar aquest inconvenient, s'ha posat al costat de quiscun la sua forma grega: aixís se distingeixen, entre molts altres, el nom de Tetis, mare d'Aquiles, y el de Tetis, esposa del Occeá, qu'en les llengues d'escriptura sabia foren respectivament Thetis y Tethys. Sería hora de que nosaltres reflexionessem què debem fer, al menys en lo que respecta als noms propis, si perseverar en l'actual barbara costum de desfigurarlos, o bé, girant els ulls vers la llengua mare, escríurels tal com reclama son origen.

La part material es excelent, la lletra sense estrenar y en la coberta, sobria, el conegut perfil d'Homer; ademés, per capsaleres dels cants s'han triat ilustracions

de Flaxmann, haventnhi també, reproduhides a tota plana, del professor Church; les primeres tenen major carácter, per lo que hauría sigut millor posarhi únicament, completa, la serie de les meteixes, que'n será sempre la decoració més apropiada, si no's substitueixen per gravats de relleus y pintures de vasos grechs. Cal, donchs, felicitar als editors al meteix temps que al traductor, perque entre tots han donat una obra que hauría de corre en mans de tots els amadors de les llegendes clássiques y de la bella literatura.

Ll. N.

Biblioteca clásica, tomo CCXX. Antología de Poetas líricos castellanos (tomo XIII). Juan Boscan. Estudio crítico *por* D. Marcelino Menendez y Pelayo, *de la Real Academia Española.—Madrid. Librería de Perlado, Paez y C.ª (Sucesores de Hernando)—Calle del Arenal, n.º 11. 1988.*—Un vol. de 438 págs. in-8º

No hi há obra del Sr. M. y P. que no'ns done sorpreses. Aquest darrer volum de l'*Antología* que ha publicat sobre en Joan Boscá té un valor per nosaltres inapreciable perqu'es tant ple de datos per l'historia literaria de Catalunya en els sigles de la seva decadencia que desde'l principi, en que s'ocupa del *Estudi general* de Barcelona en l'època de la seva tardana fundació, fins a la fi, hont indica figures catalanes de decadencia, se pot considerar com dedicat quasi per complet a la nostra historia literaria, si no a la de la literatura catalana. Y's compren car en Boscá, per més que hagués escrit en castellá y en terres castellanes rebés la seva educació, es gloria nostra, no sols pel naixement y llinatge, com ha dit el meteix Sr. M. y P. posteriorment a la seva obra, sinó per l'intens amor que va tenir a la seva Patria y per les qualitats més íntimes y essencials del seu carácter y del seu ingeni. Per altra part presenta relacions íntimes ab la literatura catalana, sobre tot ab l'Ausias March, a qui imita diferentes vegades.

Ensajem l'estracte del llibre que'ns ocupa y en deduhirem el millor elogi. El primer capítol vá dedicat a la biografía de Boscá, la figura del qual se destaca admirablement del march que li consagra l'autor. Educat en la cort castellana, es deixeble del ilustre humanista italiá Marineo Sículo, en la meteixa cort més tart el lligá una amistat estreta a n'en Garcilaso, quedant segellada desde llavors l'unió íntima entre ells dos en vida, y aviat els trobem tots dos en un fet d'armes a Italia y fins en les llurs obres després de morts, no obstant d'esser tant diferent el mèrit d'un y altre. De tornada a Espanya el trobem com preceptista del Gran Duch de Alba, D. Ferrán Alvárez de Toledo. En 1526 a Granada té la cèlebre entrevista ab l'embaixador veneciá Andreu Navagero: es prou citat el passatge de Boscá en la seva carta a la Duquesa de Soma, en que dona compte del seu parlament ab l'embaixador que'l va invitar a escriure a la manera italiana. El Sr. M. y P. dedica belles págines a n'en Navagero, lo meteix que a n'en Baltasar Castiglione, una de les figures més interessants del renaixement italiá. Nostre poeta va traduhir en prosa castellana el seu *Cortegiano,* traducció ensopegada qu'es un verdader triomf, com ja ha dit el Sr. Fitzmaurice-Kelly. Abans de finir aquesta traducció, en Boscá

tornava a esser a Barcelona d'hont era fill y ahont havía de passar els darrers anys de la seva vida. Y aquí el Sr. M. y P. nos ofereix unes págines delicioses de la vida del poeta a la Ciutat Comtal, «la ciudad que más es de mi gusto», o en el seu camp. Es tot un barceloní el qui escriu la *Epístola a D. Diego de Mandoza*, ab aquella candidesa corprenedora d'un home dedicat per complet a la vida tranquila de familia viscuda en alguna *torra* dels voltants de la nostra Ciutat.—El nom den Mendoza nos fa pensar que podríem haver indicat molts noms ilustres que surten en les págines del llibre, però no es nostre objecte ferne l'inventari detallat, sinó remarcar algunes de les seves principals novetats y n'es una l'esposició que fa al principi, com hem deixat entreveure, del estat de la cultura universitaria a Barcelona a fi del xv^en^ sigle y principis del xvi^è^ fins els temps en que aquesta Universitat va trobar el seu restaurador en l'humanista Cosme Damiá Hortolá, seguit per altres preclars varons al cap dels quals s'ha de posar el professor luliá Dr. Lluís Joan Vileta.

El segon capítol dedicat a les innovacions mètriques den Boscá es un verdader tractat de metrificació. El senyor M. y P. hi esposa admirablement la gènesi de l'endecassílab modern els orígens del qual se troben en la mètrica grega y llatina, y l'historia de l'endecassílab petrarquesch que va esser introduhit a Espanya per nostre poeta barceloní, malgrat les tentatives anteriors d'italianistes com en Francisco Imperial, el marquès de Santillana y altres. A aquest objecte estudía ab minuciositat els tres versos semblants de les literatures neollatines, endecassílab èpich francès, endecassílab lírich provençal y endecassílab italiá. Aquesta es una de les parts que més s'haurá de consultar del llibre. L'endecassílab catalá, transplantació del de Provença, el podem anar seguint en la seva evolució desde'ls temps de nostres trobadors provençals Guillem de Bergadá y Serverí de Girona fins al Ausias March, passant per Pere III, en Rocaberti, Jaume March, Jordi de Sant Jordi, etc.

L'estudi crítich de les obres poètiques de Joan Boscá es objecte del terç capítol, en el qual l'autor el considera baix dos punts de vista ben determinats en la seva *seva primera manera*, es dir com autor de las *coplas y canciones españolas*, y en la *segona manera*, qu'es la que li ha donat la fama, com a italianisant. L'influencia que demunt d'ell exerciren el Petrarca, el Cardenal Pietro Bembo y fins l'Angel Poliziano d'una banda y l'Ausias March, per altra, dona ocasió al Sr. M. y P. per dedicar a aquests personatges ilustres bells paragrafs. Sobre tot, les págines dedicades al cantor de Laura y al de Teresa son admirables y plenes de vida. Son veritables digressions, no cap *curiosidad impertinente*, que donen més y més valor a l'obra del Sr. Menendez y Pelayo, el qual *ex abundantia cordis* té bastanta tirada a elles. Efectivament, desseguida nos trobem ab un estudi complet dedicat a la *Historia de Leandro y Hero* — una de les obres den Boscá — tema poètich no solament propi de la literatura grega (Museo) sinó tambe de la llatina y neollatines y fins de les escandinaves germániques. En catalá tenim *El Cavaller de Málaga*, romanç que presenta un argument si fa o no fa idèntich. L'erudició del autor nos dona, ademés, la bibliografía espanyola d'aquesta *fabula*.

El verdader mérit den Boscá es fixat ab precisió en el començament del quart y darrer capítol. Es prosista excelent, a voltes, sobre tot com traductor d'*Il Cor-*

tegiano, y poeta desigual y poch cuydat però d'importancia en l'historia de la literatura espanyola con verdader innovador de la metrificació, influint «no sols en la part formal sinó en la substancial del art». A continuació esposa el senyor M. y P. la fortuna pòstuma den Boscá deduhida de les planes d'una pila d'historiadors de la literatura espanyola. Per fi, d'interés particular per nosaltres son les seves relacions ab la literatura catalana. Ell fou un de tants escriptors de nostra terra, el primer se pot dir que, per circumstancies especials en que's trobava, no pas per defecció a la llengua de la seva Patria, va entrar al camp de la literatura castellana. Ell va servir de llaç d'unió entre les dúes literatures ja relacionades en ocasions anteriors, com en les corts de Ferrán d'Antequera y Alfons V y barrejades varies vegades en cançoners castellans y catalans. Tot això es esplicat per l'autor, qui dedica també una substanciosa digressió a altre catalá que va abandonar aiximeteix la seva llengua, però per escriure en italiá. Es el *Chariteo*, tant poch conegut entre nosaltres, y això que som els seus conciutadans, perqu'en Bernet Gareth —aquest es el seu nom nadiu— era fill de Barcelona y el més gran poeta nascut en nostra Ciutat. Al acabament d'aquesta obra que'ns ocupa son vindicades, com havem indicat abans, figures literaries, de valor molt relatiu, dels temps de la gran decadencia de Catalunya: tal es en Pere Serafí. Del Rector de Vallfogona també se'n ocupa l'autor, al qual considera que la posteritat el tracta potser ab excessiu menyspreu.

Acabem planyentnos de que aquesta obra de D. Marcelí Menendez y Pelayo, no vage acompanyada d'un bon índex alfabètich, al menys, que facilite la seva consulta y aprofitament (1).

R. D'A.

HISTORIA DE LA ARQUITECTURA CRISTIANA ESPAÑOLA EN LA EDAD MEDIA, por *D. Vicente Lamperez y Romea*, premiada al concurs de Martorell-1906. —Madrid, 1908.

El senyor Lamperez es el professor de *Teoría del Art* de l'Escola d'Arquitectura en Madrid. Ell fa plantes, estudía iglesies, escriu a centenars les monografíes, sortintse de l'abstracció y eloqüencia en que paren generalment els investigadors al nostre país. El treball del senyor Lamperez s'havía ja començat a sentir avans

(1) A continuació m'atreveixo a posar algunes de les referencies principals a escriptors catalans que surten en aquesta obra, trayentles de papeletes meves. Ausias March pp. 165, 167, 170, 174, 192, 193, 194, 212, 221, 260, 261, 290 y ss., 402, 466, 467, 480. Andreu Febrer, pp. 233, 234; Jordi de S. Jordi, p. 284; García, Rector de Vallfogona p. 467 y ss.; Bartomeu Gentil, p. 230; Joan de Tapia, p. 231; Roiç de Corella, pp. 237, 343; Pere Moner, pp. 436, 438; Rocaberti, p. 234; Pere Serafí, pp. 428, 454-459. Ademés citaré les relacions den Boscá ab la literatura castellana pp. 427 y ss.; Ausias March y Boscá pp. 165, 167..., 216, 260, 261, 278, 305, 400, 402, Ausias March y Petrarca pp. 290-296; el tercet dantesch a Catalunya pp. 233, 234; Relacions entre la literatura catalana y la castellana, pp. 429-438; Periode de decadencia de la literatura catalana, pp. 460-472; el *Chariteo* pp. 231, 438-454, etc.

de la publicació d'aquest llibre. Imprimía una a una les seves observacions prácticques y arquitectòniques dels monuments, generalment a la *Revista de la Sociedad castellana de excursiones*. Moltes eren noticies d'iglesies inèdites, altres revisió de noticies anteriors completades ab la planta y análisis de l'estructura.

Aixís poch a poch se va trobar ab un llibre fet, que no li calía més que ordenar els capítols. L'obra li van premiar al concurs Martorell y un esplèndit protector li ha impresa, puix que no era cosa fácil estampar aquest llibre, que'l primer volum solzament té 590 ilustracions.

El llibre convenía. No hi havía altre tractat sobre'ls monuments espanyols que'l Caveda, que no porta gravats, o que'l viatge de Street qu'está en inglès. Després el gran llibre es l'*España y sus monumentos*, però s'ha d'anar a buscar en la literatura d'aquells romántichs volums lo que interessa als monuments. Quasi tant se valdría anar a les fonts, al Villanueva, al Morales, Pons, etc. Més difícil encara se feya pel qui volgués llegirles procurarse les petites publicacions locals, dels bolletins d'escursionistes y periòdichs y fins la relació de treballs ja més forts, però també obscurs, com monografíes de catedrals, etc. y encara aquestes per lo general se tenen que revisar y comprobar. Exigeixen una contra-investigació. Es freqüent veure que aquests treballs sintètichs com el que ha fet el Lamperez per l'Arquitectura espanyola, o el Bertaux per l'art de l'Italia meridional son exageradament facilitats per les mil petites impresions, tiratges apart, articles en periòdichs estrafalaris que no's pot menys de citar si no's vol fer descontents als sabis de provincies.

El Lamperez ha corregut infatigable durant molts anys tota l'Espanya que li interessava. De Catalunya en coneix bé els bisbats de Gerona, Tarragona, Vich y Barcelona, però pel de Lleyda ja hi ha anat menys, y no coneix més que per referencies els de Solsona y Urgell. Demanarli que de tot ne tingués el coneixement precís que té de la meytat més gran y més important de Catalunya sería demanar massa. Sorpren veure com no s'equivoca may de nom, fins en aquells duplicats que podríen donar lloch a confusió. Aixís, per exemple, no confon may els dos Tavérnoles d'Urgell y de Vich, y posa a la Plana l'iglesia de Sta. Eugenia de Berga, tal com ha d'esser.

Com a úniques coses que recordem a corretgir, son, per exemple, la portada de Ripoll, que publica d'un clixé de projecció qu'ha pres capgirat, l'iglesia de St. Miquel de Barcelona que posa a la Barceloneta... Com a omissions, poques, y sempre dels bisbats d'Urgell y Solsona. Son, per exemple, les iglesies de Cerdanya, tant curioses, les de Cardona y Solsona, la Rotonda de la Pobla de Lillet a la que dedica una ratlla... Llegeix també d'una manera nova la lápida del claustre de San Cugat que dona el nom del autor. No compta tampoch ab iglesies desaparegudes (catedrals romániques de Barcelona y Vich, Rotonda de Sta. María de Vich) ni ab les grans iglesies de Cuxá y Elna. Però tot aixó es petit al costat del considerable nombre de monografíes de monuments nostres que'ls catalans han de trobar en el llibre del senyor Lamperez.—J. P.

METEOROLOGÍA CATALANA.—Observacions de Sant Feliu de Guixols, per *Rafel Patxot y Jubert.*—Barcelona, «L'Avenç», 1909.

El que un home rich esmerce bona part de sa fortuna en obres de Ciencia es molt raro en aquest país, però'l que sía ademés aquest home una verdadera figura científica es encara més estraordinari. Lo primer ho havía realisat el senyor Patxot al construir son hermós observatori meteorològich y astronòmich de Sant Feliu de Guíxols; lo segon ho demostra ab l'aparició de son llibre sobre Meteorología Catalana, qual títol encapsala aquestes ratlles.

En l'obra del senyor Patxot s'hi distingeixen dúes parts essencialment diferents: analítica la primera, y sintètica la segona.

En la primera part s'ha aplegat un prodigiós nombre d'observacions meteorològiques de tota especie, referents a barometría, higrometría, pluviometría, nefoscopia, etc., agrupades per mesos y seguint cada un d'aquests d'un clar resum.

La segona part conté un estudi admirable dels principals accidents atmosfèrichs, deduhit del examen pacient y aciençat de les coleccions acoblades en la primera. Els traçats gráfichs, que's troben disseminats oportunament, ajuden al lector d'una manera considerable.

L'*Apèndix* que remata la *Meteorología Catalana* d'en Patxot está dedicat a la Pluviometría y pot ab justicia qualificarse d'obra mestra en sa especialitat. Hi abunden també els traçats gráfichs, entre'ls que's sobressurten diverses cartes pluviomètriques d'altíssim interés.

La part material de l'obra del Sr. Patxot resulta una prova més de l'esplendidesa d'aquest insigne patrici catalá, que ha dedicat sa vida y sa hisenda al avenç de la Ciencia de nostre país.—F. N.

BIBLIOGRAFIA

Arqueologia

Ripostelli y Marucchi.—«La Vía Appia à l'époque romaine et de nos jours», 8 franchs.

Lánciani.—«La destruction de Rome antique», 3'50 franchs.

L. Cloquet.—«L'Art monumental Romain, Latin et Byzantin», 2'50 franchs.

L. Tarsot y A. Moulins.—«L'Histoire de France dans ses monuments», 10 francs.

G. Ferrari.—«Tre papiri grec-egizii dell'età bizantina», (Venezia, Off. graphiche C. Ferrari 1908).

A. Sainte-Marie Perrin.—«Les villes d'art célèbres».—H. Laurens, 4 franchs.

M. Armellini.—«Lezioni di Archeologia cristiana».—Roma-Desclée, 4 lires.

L. Ozzala.—«Manuale di storia dell'arte nell'era cristiana», 4 lires.

P. Sixto O. C. R.—«Notiones Archaeologiae christianae disciplinis theologicis coordinatae».—Romae-Ex off. typogr. Forzani et Soc., 1908, 4 lires. (464 ps.)

Adolph Schulten.—«Ampurias, eine Griechenstadt am iberischen straude», mit drei Tafeln. Sonderabdruck aus dem nenuzechuten Bande der Neuen Jahrbücher für das klassische Alterthum, Geschichte und deutsche Literatur.—Leipsick.

A. Venturi.—«La scultura del Quattrocento», (forma el sisè volum de la *Storia dell'arte italiana*).—Milano-Hoepli, 1908, LII, 1140 plns.

«*Mémories* présentées par divers savants a l'Académie des Inscriptions et Belles lettres de l'Institut de France». Conté les següents: Le sanctuaire de Tanit a El-Kénissia par le Dr. Carton. — Enquête sur l'épigraphie chrétienne d'Afrique, par M. Paul Monceaux.—Le cadastre de l'Afrique romaine, étude sur plusieurs inscriptions recueillies par M. le capitaine Donau, par M. J. Toutain.—Tome XII. Premiere partie, París. Imprimerie nationale, 1908.

N. Kelly Prentice.—«Greek and Latin Inscriptions». (Publications of an American archaeological Expedition to Syria in 1899-1900, part. III.—Published by the Century Co., New-York, 1908. In 4°, XIV, 352 planes, 78'75 franchs.)

Maurice Besnier.—«Les Catacombes de Rome».—París Leroux, 1909. 290 plns.

Emile Esperàndieu. — «Recueil général des bas reliefs de la Gaule romaine». Tome II (Aquitanie).—París-Imprimerie nationale, 1908. In 4°, VIII, 478 plns.

Jules Maurice. —«Numismatique constantinienne».—Iconographie et chronologie: description historique des émissions monétaires.—Tome I, París-Leroux, 1908.

E. Calvi.—«Bibliografia de Roma nel Medio Evo» (476-1499)-Roma-Loescher.

Historia

P. Batiffol.—«L'Eglise naissante et le Catholicisme».—Lecoffre, 1907, 4 franchs.
Le Camus.—«Los orígenes del Cristianismo».—L. Gili, 6 pessetes.
L. Knöpfer.—«Manual d'historia eclesiástica»—B. Herder, 13 franchs.
Albers S. J.—«Manual d'Histoire ecclesiastique»—Lecoffre, 8 franchs.
L. Dimier.—«Les prejugés ennemis de l'Histoire de France», 7 franchs.
Th. de Cauzons.—«Histoire de l'Inquisition en France».—Bloud, 7 franchs.
H. Ch. Lea.—«A History of the Inquisition of Spain», (publicats en 1906 y 1907 els volums II y III).—1908.—New-York. The Mecunillan Campmany.
R. Ballester.—«Fuentes narrativas de la Historia de España», (Mallorca, 3 pts.)
J. Clapés y Corbera.—«Compendi de l'Historia de Catalunya».
W. Friedensburg.—«Zur Rede Karls V. in Rom vom 17. April 1536.
F. Schneider.—Toscanische studien.—*Ph. Hiltebrandt.*—Pressen und die römische Kurie in der zweiten Hälfte dss 17. jahrhunderts. (Continguts en: Quellen und Forschungen aus Italienischen Archiven und Bibliotheken Herauegegeben vom Koenigl. Preussischen Historischen Institut in Rom. - Band XI - Heft 2. - Rom - Verlag von Lolcher et C°. - 1908)
Paulus Fridolinus.—«Regesta Pontificum romanorum inbente Regia Societate Gottingensi congessit». *Italia Pontificia* sive repertorium privilegiorum et litterarum a Romanis Pontificibus ante omnium MCLXXXXVIII, Italiae, ecclesiis, monasteriis, civitatibus singulisque personis concessorum.—Vol. III-*Etruria.* —LII-432 plns-Berlin, 1908.
L. Marión.—«Histoire de l'Eglise».—Roger et Chemoviz. París - 3 vol.
A. Bonilla.—«Historia de la filosofía española».—Madrid, 1908.
H. Delacroix.—«Etude d'histoire et psychologie du mysticisme»—Alcan, 10 franchs.

Dret

E. Clunet.—«Les Assotiations au point de vue historique et juridique», 8 frs.
P. Errera.—«Triaté de droit public belge».—Gierd et Briére, París.
G. Andrich.—«Introduzione allo studio del diritto italiano».—Milano, Hoepli.
L. Gautier.—«La loi dans l'ancienne Alliance».—Lausanne, G. Briedel, 1'50 franchs.
A. J. Berencreutz.—«Cenni di Diritto constituzionale del regno di Suezia».—U. T. E. Torinesse, 1908.
M. Bayle.—«Le symbolisme du droit romain».—Un volum de 332 planes, 2 lires.
R. Altamira.—«Les lacunes de l'Histoire du droit romain en Espagne».—Un volum 26 planes.—Imp. gle. du Midi, (Montpellier).
J. Charles Roux.—«Le Costume en Provence».—Bloud, 5 franchs.
A. Tapia.—«La responsabilidad médica ante los Tribunales».—Teruel, 1908.
M. Mora.—«Ordenanzas municipales aragonesas de la Edad Media».—(Ordenanzas de Zaragoza).—Zaragoza-1908.

Economía

L. Poinsard.—«La Production, le travail et le problème social dans tous les pays au debut du XX siècle».—París.-Alcan, 2 vol. in 8º.

Saint Girons.—«L'assurance patronal contre la grève».—Larose et Tenin.

E. Bignano.—«Le materialisme historique».—Bolonya, Zanichelli, 1908.

A. Labriola.—«Marx nell'economia e come teorico del socialismo».—Lugano.

Child Labor and Social Progress.—Filadel, 1908.

R. Farrington.—«The true nature of value».—Chicago, 1908.

E. R. A. Seligman.—«The crisis of 1907 in the light of history».—New-York.

E. Skarzynski.—«Arbeitsansstände und Arbaiterverbände».—Berlín, Heymann.

K. A. Pajitnov.—«Polojenié rabocago Klassa v Rossii».—Petersburg, 1908.

R. Menard.—«De l'assurance sur la vie, son rôle économique et social dans la vie moderne».—La Rochelle, Texier, 1908.

D. Pazos.—«La cuestión agraria de Irlanda y referencias á la de España».—Madrid.

Literatura y Filología

M. Costa y Llobera.—«Visions de Palestina».—Barcelona, Ilustració Catalana.

Jean Ducamin.—«Pierre Alphonse».—Disciplines de Clergie et de moralités traduites en gascon girondin du XIVe, XVe siècle.—Toulouse, Privat, 1908.

Adolfo Bonilla.—«Libros de caballerías», (2.ª parte).—Bailly-Baillière, Madrid.

Marcelino Menéndez Pelayo.—«Estudios de crítica literaria».—(5.ª serie.)

R. Menéndez y Pidal.—«Cantar del Mio Cid», I.—Texto, gramática y vocabulario

Edouard Philipon.—«Les ibères étude d'histoire d'archéologie et de linguistique». —París, Champion, 1909.

B. Schädel.—«Tur entwicklung des finalem A in Ampurdá».—(Testrchrift; 1908.)

Estudi fonètich d'aquesta vocal, servintse com a base d'exemple del text de les *Ordinacions e bans del comtat de Empuries*, publicat per en Balaguer Merino.

B. Schädel.—«Bericht über die Katalanische philologie», (1905).—(Kritischer Jahresbericht über die Fostschritte der romanischen philologie, 1908.)

Dona compte dels principals estudis que aquest any han vist la llum sobre la llengua y literatura catalanes. Es molt detingut y interessant per les noves noticies que aporta, el judici que fa del estudi sobre fonètica catalana publicat per Mr. Saroihandy en el *Grundiss* del Dr. Gröber.

«*Anuari* de l'Universitat de Barcelona, 1905-1906».—Conté l'interessant discurs del Dr. Rubió y Lluch sobre'l *Quijote* ab ocasió del seu centenari.

«*Anuari* de l'Universitat de Barcelona, 1906-1907».—Es remarcable l'estudi sobre «fenómenos de polarización en el cuarzo», del Dr. Terradas.

REVISTES (*)

LLENGUA Y LITERATURA

Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana, Palma, Janer - 1909, (E. U. C. - E. C. C. E. C. - A. B.).—P. Blanes: «La apologia del Dr. Dimas Miguel y el Catálogo de las obras de R. Lulio del Dr. Arias de Loyola».—J. Miralles: «Datos para la historia de la Biblioteca Capitular de Mallorca».—M. Rotger: «Biografía y Cartulario del primer Obispo de Mallorca».—A. Alcover: «Folk-lore Balear.»

Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, Juliol-Setembre de 1908, (E. U. C. - A. B. - C. E. - B. U.).—J. Miret y Sans: «Saqueig de Janer en 1329».—I. Bonsoms: «Introducción a la lectura de unos fragmentos de las traducciones catalanas de la *Fiameta* y del *Decamerone* de Boccaccio»: S'hi comensen a publicar uns apèndix que constituirán un inventari utilíssim de tots els «materials útils per l'estudi de la llengua y literatura catalanes que ha produhit l'actual renaixement literari».—J. Botet y Sisó: «Cartoral de Carles Many, de la Seu de Gerona.»

Revue Hispanique, París, tome XVIII, n.º 54, (A. B.)—«Dos opúsculos inéditos de D. Rafael Teoranes y D. Tomás Antonio Sánchez sobre los orígenes de la poesía castellana, con una advertencia preliminar de don M. Menéndez y Pelayo».—R. J. Cuervo: «Dos poesías de Anereds a Roma».—James Fitzmaurice - Kelly: *Noroña's* POESÍAS ASIÁTICAS.

Textes - 327 sonets.—Compte Rendu: «Precis d'histoire de la littérature espagnole par Ernest Mérimée», París 1908.—R. Foulché-Delbosc.

Romanía.—Octobre 1908, (E. C. - A. B.)—M. Roques: «Le plus an cien texte rétique».—P. Meyer: «Notice du ms. Bodley 761 (Oxford)».—M. Lecourt: «Notice sur l'*Histoire des Neuf Peux et des Neuf Preuves* de Sébastien Mamerot.—A. Thomas: «Notices biographiques, et bibliographiques sur Sébastien Mamerot».—E. Muret: «De quelques desinences de noms de lieu particulierement frécuentes dans la Suisse romande et en Savoie».—Fr. Schumacher: «Les éléments narratifs de la *Passion* d'Artur et les indications scéniques du drame médiéval».—A. Thomas: «Le nom et la famille de Jehan de Monstereul».

(*) Ab el fi de donar un objectiu pràctich a les indicacions d'aquesta secció, se donará l'indicació dels llochs ahont poden veures les diferentes revistes a Barcelona, que's procurará completar y perfeccionar cada dia més en els números successius. Les indicacions están abreviades de la següent manera E. U. C. (Estudis Universitaris Catalans); A. E. C. (Associació Catalana d'Estudiants); E. C. (Institut d'Estudis Catalans); B. U. (Biblioteca Provincial Universitaria); F. L. (Biblioteca de la Facultat de Filosofia y Lletres); F. C. (Biblioteca de la Facultat de Ciencies); A. B. (Ateneu Barcelonès); C. E. (Centre Excursionista de Catalunya); C. A. (Colegi d'Advocats); F. T. (Foment del Treball Nacional); A. S. P. (Acció Social Popular.)

Revue des langues romanes, Montpeller, Nov-Déc, 1908, (E. C. - C. E.).—J. Anglade: «Camille Chabaneau».—F. Castets: «Les fils Aymon».—J. Ronjat: «Sur l'enclise des pronoms personnels en Gascogne».—L. Lambert: «Chants de travail. Métiers».—O. M. Johnston: «The legend of Berte aus grans piès and the Märchen of litle Snow-white».—L. Karl: «Un itinéraire de la France et de l'Italie».

Bibliographie, C. R. de la «Colección diplomática del Condado de Besalú», tomo IV den Monsalvatge per L. Karl y de l'Historiagrafía de Catalunya en catalá durant l'època nacional den Massó Torrents, per J. Calmette, etc.

Revue de Philologie de Litterature et d'Histoire Anciennes, París 1908, Octubre, (F. L.).—«Observations sur Plaute par Louis Havet».—«Sur quelques passages des lettres de Ciceron» par A. Remain.

Revue de Dialectologíe romane, Bruxelles, n. 1, Janer-Març, 1909, (E. U. C - A. B.)—H. Urtel: «Zur Volksliteratur der Vogesen I».—B. Schädel: «Die Katalanischen Pyrenäendialeckte». Es la primera part del estudi que fa temps preparava l'autor, ab materials recullits per l'observació directa demunt del terrer, y que's pot dir que may s'havíen agrupat encara sistemáticament. Pera millor orientació del llegidor dedica la primera part del seu treball, avans d'entrar en l'estudi filològich, a donar una ullada topográfica sobre'l país y les víes de comunicació; tracta després de les fronteres territorials y de les llingüístiques y termina ab unes curioses observacions sobre l'us del catalá en les diverses regions, comparat ab el del castellá y francès, les relacions dels dialectes entre sí y la llur situació en front del catalá escrit y dels idiomes estrangers. Acompanya a aquest estudi un mapa dels Pirineus Catalans.—C. Salvioni: «Noterelle varie».—T. Navarro Thomas: «El perfecto de los verbos *en —ar* en aragonés antiguo».—G. Millardet: «Le domaine gascon, compte-rendu rétrospectif jusqu'en 1907.»

Bulletin de Dialectologie romane, Bruxelles, n. 1, Janer-Març, 1909, (E. U. C. - A. B.).—H. Morf: «Mundartenforschung und Geschicte auf romanischen Gebiet». Comunicació presentada pel autor a la quarta secció del Congrés Internacional de Ciencies históriques de Berlin, que conté algunes observacions interessants de carácter historich y geográfich sobre'l catalá, principalment al Rosselló.

Bulletino della Società filologica Romana, Roma 1907, n. X, (E. C.).—W. de de Grüneisen: «I lenzuoli e tessuti egiziani nei primi secoli dell'E. V. considerati nel rispetto iconografico e simbolico».—Emilio Re: «Una novella romana del Novellino e l'età probable del manoscritto panciatichiano».—Giuseppe Cugnoni: «Centonovantuno epigrammi latini d'autore ignoto che illustrano le opere d'arte del palazzo Farnese in Caprarola».

Nuova rassegna di litterature moderne, Firenze, XII, 1908, (A. B. - E. U. C.).—Letter. italiana.—Letter. Provenzale.—Letter. Spagnola.—Letter. Ispano-Americana.—Letter. Russa.—Letter. Polaca.—Letter. Serbo-Croata.—Letter. Catalana: Catalogna Città: Pau Roca.—Letter. Inglesa.—Letter. Tedesca.—Letter. Scandinava.—Letter. Albanese.—Letter. Ungherese.

Giornale storico della Letteratura italiana, Torino, 1908, Fasc. 156, (F. L.).—J. E. Shaw: «Il titolo del *Decameron*».—Giuseppe Zonta: «Note Betussiane.»

Nachrichten von der Konigliehen Gesellschaft der Wissenschaften zu Gottingen.—Philologisch - historische Klasse, 1908, Heft, 5 - Berlín, (E. C.)—Poetische

Versuche und Sammlungen eines Basler Klerikers aus dem Ende des 18. Jahrhunderts - J. Jok. Werner.—Afarien im vierten Evangelium IV - C. Schwartz.—Maler Müllers grose Liebesode - E. Schröder.—Uber einige thessalische Namen. —F. Bechtel.

Heft 6.—Die Mosessage in ded slavischen kirchlichen Litteratur.—N. Bouwetsch.—Holland und das Reich vor der Burgunderzeit.—P. J. Blok.—Nueva Coronica y Buen Gobierno des don Felipe Guaman Poma de Ayala, eine per manische Bilderhandschrift.—R. Pietschimam.—Shakespeare und der Euphuismus. —L. Morsbach.

HISTORIA

Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, Nov-Des, 1908, (B. U. - F. L. - A. B.). —N. Sentenach: «Bosquejo histórico sobre la orfebrería española» Hi figuren varis orfebres catalans de després del Renaixement.—A. Blasquez: La descripción de las costas de España por Pedro Teixeira Albernas en 1630.—J. L. Estelrich: «La Biblioteca provincial de Cádiz».—N. Hergueta: «Noticias históricas de don Jerónimo Aznar, obispo de Calahorra, y de su notable documento geográfico del siglo XIII.—Documentos: Catálogo de los manuscritos de la Biblioteca del seminario, de S. Carlos de Zaragoza.»

Boletín de la R. A. de laHistoria, Enero 1909, (E. C. - A. B. - C. E. - B. U.). —«Indice de los códices de San Millán de la Cogulla y San Pedro de Cardeña», C. Pérez Pastor.—«La legión VIIª Gemina Ilustrada», M. Gómez.—«Lápidas visigóticas de Carmona y Ginés», F. Fita.—«La Ermita de los Santos en Medinasidonia», E. Romero.—«Estudios de códices visigodos», G. Antolín O. S. A.

Boletín de Historia y Geografía del Bajo Aragón, Sep.-Oct., 1908 - Tortosa, (E. C. - C. E.).—«Estaciones prehistóricas», S. Vidiella.—«Hallazgos arqueológicos», J. Cabré.

Bibliothèque de l'École des chartes, LXIX - Sep.-Dec., 1908 - París, (E. C. - A. B.) —«Recueil de 109 chartes originales de Henri II, roi d'Anglaterre et duc de Normandie», par L. Delisle.—«Les Requêtes du Palais (XIIIe - XVIe siècle), style des requêtes du palais au XVe siècle»; par Félix Aubert.—«Fragments du recueil perdu de formules franques dites Formulae Pithoei», par René Poupardin.

Le Moyen Age, Nov-Déc, 1908 - París, (E. C.).—G. Mollat: «Guichard de Troyes et les révelations de la sorcière de Bourdenay».—P. Gautier: «Note sur un exemplaire du Recueil de Pérard».—M. Jusselin: «Privilège inédit du pape Jean X pour le monastère de Sainte-Ursule de Cologne» (926).

Revue des études historiques, París, Janvier-Febrier - 1909, (E. C.).—Comte L. de Baglion. «Le siège de Tamagouste (Chypre) au XVe siècle».

Académie des Inscriptions et Belles-lettres, Bulletin de Mai - Juin, París - 1908, (E. C.).—«L'Antinoiis du sculpteur Antonianos, d'Ahprodisias», P. Gaúckler.

Revue historique, Janvier-Février, 1909 - París, (A. B.).—«La vente de biens nationaux. L'application des lois», Ch. Bournisien.—«Bonaparte et le Recès germanique de 1803», E. Driault.—«Doléances recueillies par les enquêteurs de saint

Louis et des derniers Capétiens directs», Ch. V. Langlois.—(Dintre dels *Comptes-rendus* analisa l'obra d'Enrich Fiuke «Acta Aragonensia» en J. Calmette.)

Revue des Questions historiques, 1 Janvier 1909, París, (A. B.).—«Origines de la nonciature en France», P. Richard.—«Les maladies épidémiques en Europe», León Lallemand.—«Une négotiation secrète entre Louis XIV et Clément XI, en 1715», P. Feret.—«La vie aux armées sous la Révolution», De Sérignan.—Melanges: «A propos de l'hagiographie romaine», A. Dufourcq.—«La sainte Agnès des Actes grecs», Fl. Jubaru.—Le Congrès d'histoire de Berlin», H. Lammens.—«La Ville de Sarlat anoblie par Louis XIV», R. de Boysson.

Revue d'Histoire Ecclésiastique, Lovaina (F. L.).—G. Archambault: «Les mss. du dialogue avec Tryphon».—J. Lebon: «La Christologie de Timothée Relure archevêque monophysite d'Alexandrie, d'après les sources syriaques inédites». —A. Fierens: «La Question franciscaine».—A. Bayot: «Un traité inconnu sur le grand schisme».—L. Willaert: «Negociations politico-religieuses entre l'Anglaterre et les Pays-Bas catholiques (1598-1625.)

Bulletin Archéologique et historique de la société Archeologique de Tarn et Garonne, Montauban, t. XXXIV, 1964 trim., (C. E.).—A. Grèze: «Quelques documents concernat Saint-Nicolas-de-la-Grave et son seigneur-abbe».—P. Fontanié: «Les comptes consulaires de Saint-Porquier pour l'année 1666-1667».—F. Galabert: «L'administration communale a Aucamirlle de 1346 a 1440.»

Atti e memorie della R. Deputazione di Storia Patria par le provincie di Romagna, Bolunya, Juliol-Desembre, 1908, (E. C.)—G. B. Salvioni: «Il valore della lira bolognese del 1551 al 1604».—G. Gasperoni: «Il comune di Savignano».—E. Gualandi: «Le origini dei Conti da Panico» (871-1068).—A. Bacchi della Lega: «Marco Antonio Franceschini nel Palazzo di Giustizia in Bologna.»

Archivio storico per le province Napolitane, Fascicolo IV - Napoli, (E. C.).—«Il primo critico del De Dominici», G. Ceci.—«La Signoria di Firenze tenuta da Carlo figlio di Re Roberto negli anni 1326 e 1327», R. Bevere.—«Racconti di storia napolitana», D.—«Il Gastaldato di Aquino dalla metà del Secolo IX alla fine del X», F. Scandone.—«Il più antico dipinto figurativo della città di Napoli», W. Rolfs.

Aquests *racconti* formen part d'un ms. del XVIIIen sigle, que's guarda a la Biblioteca municipal de Nápols. En aquest número tracta del regnat de Carles d'Espanya en lo que's relaciona ab aquell regne. Anys 1520-1528.

ART Y ARQUEOLOGIA

Revue archéologique, Nov. D., 1908 - París. (A. B.).—«Poids bilingue provenant de Palestine», par R. Dussand.—«Le groupe des Muses de la villa d'Hadrien», P. G. Hübner.—«Les mercenaires et les colonies militaires de Pergame», A. J. Reinach.—«Essai sur la chronologie prehistorique de la Péninsule Ibérique», J. Déchelette.—«Revue des publications epigraphiques.»

Bulletin de la Commision Archéologique de Narbonne, 1909 - 1.er semestre, (E. C.). —«Notes sur Jacques Gametin», J. Yché.—«Amauri II, vicomte de Narbonne», (1260-1328), J. Rigué.—«Recherches sur les Ibéres du Roussillon», F. P. Thiers. —«La Danse de noce de Pieter Bruegel», L. Berthomieu.

Bulletin et mémoires de la Société nationale des antiquaires de France, Mémoires, 1907 - París, 1908, (E. C.).—«Les tombeaux des Goths en Crimée», Baye.—«Les dernières monnaies pseudo-autonomes d'Antioche et de Nicomédie sous l'Empire romain», A. Dieudonné.—«Signatures de Primitifs. Miniaturistes», F. Mély.

Gazette des Beaux-Arts, París-Jáner, 1909, (A. B.).—«Les terres cuites de Tanagre», E. Pottier.—«Antonello de Messine», Stein.—«Les acquisitions du departement des Peintures au M. du Louvre», Le prieur.—«L'Art français a l'Exposition de Saragosse», Bertaux.—«Artistes contemporains», *Hermen Anglada:* Marcel.

Febrer. — «Trois portraits inédits de Marie-Antoinette», P. de Nolhac.—«Peintres-graveurs contemporains», Walter Leihing - P. Forthuny.—«Le Sentimentalisme dans la peinture française de Greuge a David», Hautecoeur.—«Une exposition documentaire en Pensylvanie».—«Courrier de l'art antique», Reinach.

La Revue de l'art ancien et moderne, 10 Février, 1909 - París, (A. B.).—«Le Breviaire Grimani et les inscriptions de ses miniatures», F. de Mély.—«Gabriel Metsu», M. Kronig.—«Sur quelques ouvrages peu connus du Lucas de Montigny», H. Marcel.—«Quelques primitifs du centre de la France», M. Fournier.—«Antoine Watteau, peintre d'arabesques», L. de Fourcaud.—«Ghirlandaio», Ch. Diehl.

The Studio, Febrer, 1909 - London, (A. B.).—«Charles Shannon, artiste et collectionneur», L. Hind.—«Quelques eaux-fortes de Lester Hornby».—«Le traitement artistique des dessins d'architecture», H. Fullwood.

Jahreshefte des österreichischen Archäologischen Institutes in Wien, Band XI, Wien, Alfred Hölder - 1908, (E. C.).—«Attena des Phidias», W. Amelung.—«Bronzereliefs vom Limes», R. Münsterberg.—«Römische Bronzen aus Ungaru», A. Hekler.—«Studien zur kretisch-mykenischen Kunst», A. Reichel.—«Die Statuenbasis des C. Sempronius Tuditanus», C. Reisch.—«Zur Topographie der ionischen Küste südlich von Ephesos, J. Keil.—«Astragalgewichte aus Falerio», W. Kubitschek.—«Zum Mausoleum von Halikarnassos», G. Niemann».—«Von römischen Kastell bei Szamos-Ujvár», J. Orustein.

Die Kunst, 1909-Març. Munich, (A. B.).—«Hans von Marées», Meier J. — «Philipp Otto Schaeffer», A.—«Jan Mestrovic», L. W. Abels.

Bulletin de la société de l'histoire de l'Art français, Année 1908, 1.er fascicule, París, (E. C). — «Un livre sur *La belle Tapyserye du Roy* et les *Tentures de Scipión l'africain*», J. Guiffrey.—«Quels furent les douze premiers pensionaires de l'Academie de France a Rome?», Lucien Marcheix.—«Identification de trois vases anonymes du Musée du Louvre», M. Furey.—«Notice sur Gilles-Louis Chrétien, inventeur du Physionotrace», Fromageat.—«Le *Déjeuner sur l'herbe,* de E. Mareuse.—«Les orfèvres français a Saint-Péterbourg de 1714 a 1814.»

DRET

Revista jurídica de Cataluña, Janer - 1909, (C. A. - A. B.).—«Els pagesos de Remensa», E. Prat de la Riba.—«La nueva ley sobre esponsales y sobre matrimonio», J. Martí.—«Taula de les Stempaçions de les constitucions y altres drets de Catalunya, y de les de les Costumes y Ordinacions de sos diversos paratjes».

—J. M. de Brocá. — «Jurisprudencia hipotecaria y Notarial».—«Legislación».—«Colección de jurisprudencia de la Audiencia Territorial de Barcelona.»

R. General de Legislación y Jurisprudencia, Madrid. Nov-D., 1908, (C. A.).—«De psicología criminal con especial aplicación á nuestro derecho», P. Dorado. —«Comparecencia en juicio de la mujer casada», E. Pérez.—«La reglamentación de la prostitución», J. Juderias.—«Una reforma de la ley del Jurado», J. Gascone.—«Derecho protector de la infancia», P. González.—«Necesidad de la revisión del Código Civil», L. Monton.

R. de Derecho internacional y política exterior, t. IV, n.º 1, Madrid, (A. C.).—«La société des Nations», Leroy.—«La Requisición», Marfil.—«Documentos.»

R. de los Tribunales y de legislación universal, Madrid. Feb.-1909, (C. A.).—«De la intervención de la Prensa en las emisiones de valores mobiliarios», Grandjean.

R. Jurídica, Madrid. Febrer - 1909, (C. A.),—«Enagenación de parafernales», F. García.

La Reforma Legislativa, Madrid. Febrero - 1909, (C. A.).—«Capacidad jurídica de la mujer del ausente», F. de la Escosura.

Revista del Notariado, Buenos Aires, Octubre - 1908, (C. A.),—«Condominio por confusión de bienes».—B. Vieyra.

Revue de droit international et de legislation comparée, Bruxelles - 1908, n.º 6.—«Des conflictes de lois en matière d'obligations», P. Rolin.

Journal du Droit international privé et de la jurisprudence comparée, París, 1909 - núms I, II.—«La contrefaçon au point de vue international», H. Allart. —«La navigation aérienne selon le droit privé et le droit des gens». —«Des associations et syndicats de fonctionaires en Allemagne et en France».—«Succession d'un Espagnol en Uruguay».

Annales de Droit Commercial et industriel, francais, étranger et international, París.—Allemagne: «Cronique de législation, de doctrine et de jurisprudence.»

Revue critique de Legislation et de Jurisprudence, París. Janer - 1909, (C. A.).—«Une association méconnue. Auteurs et directeurs de théatre», M. Planiol.—«Le probleme de la propieté du produit. Le physiovratisme juridique», E. Chatelain.

R. Pénitentiaire et de Droit penal, París. J. (C. A.).—«La question de la peine de mort».—«Stadistique penitentiaire anglaise».—VIIIe Congres Penitentiaire».

Revue trimestrelle de Droit Civil, París. J., A., S. - 1908, (C. A.).—«De la devolution des biens d'une association personne morale en cas de dissolution», Margat.—«Le droit civil transitaire ou intertemporel», M. Popovilier.

Annales d'Hygiène Publique et de Medicine légale, París. Janer - 1909, (C. A.).—«Des temoignages en justice», Vibert.—«Les dégénérés dans l'armée».

Revue générale du droit, de la legislation et de la jurisprudence en France et a l'Étranger, París. Novembre - Desembre, 1908, (C. A.).—«De l'echelle pénale de droit comun», R. de la Grasserie.—«Critique de la loi française sur le cosier judiciaire», Richard.—«Une traite de Philippe le Bel. Contribution a l'histoire de la lettre de change». (Traducció y comentaris d'un document del any 1296 qu'estatueix un principi de lletra de cambi.)

Revue catholique des institutions et du droit, París. Janer - 1909.—(C. A.).—«La liberté d'enseignement», Hello.—«Des presbyteres affectés par contrats ou

par legs a l'habitation des curés», Magnin.—«Les coutumes familiales sous l'ancien regime», Du Magny.

Archivio de psichiatria, neuropatologia, antropología criminale e medicina legale, Torino. Nov. - D. 1908, (C. A.).—«Saggio antropologico sulla mano».—«Studio sopra alcun tatuagi», De Crecchio.—«La felicità nei pazzi e nei genii», Lombroso.—«Perizia per contestata interdizione», Craveri.—«Contributo allo studio delle coree e delle epilepssie», Andenio.—«Sopra due centinaia di autopsie medico-legale», Fovo.—«Sulla tecnica della reazione della spermima», De Daminicis. —«Oxicefalia, plagiocefalia e trigonocefalia in un anormale», Masini e De Albertis.

Il Filangieri - Milano. Oct. y Nov. - 1908, (C. A.).—«Della garantía d'evisione per il constituente una dote in diritto romano», R. Cianciola.

Rivista italiana di sociología, Roma. Novembre y Desembre - 1908, (C. A.).—«La leggi di associazione mentale nel diritto», V. Miceli.

Rivista penale, Torino. Janer, 1909 - n.º 286, (C. A.).—«Polizie d'udienza e giudizio incidente», Guido Bartolotto.

La Scuola positiva nella docttrina e nella giurisprudenza penale, Milá. J. - 1909, (C. A.).—«Paralissi progressiva e capacitá giuridica», Bianchi. (Estudi de Psicología forense.)

Archivo giuridico «Filippo Serafini», Roma - Modena. vol. IX, fasc. 2 - 1908, (C. A.).—«L'opera di Roberto Ardigo nella filosofia del diritto», Brug.—«Contributo alla teoria della colpa», Bianchedi.—«Sul concetto della scienza dell'amministrazione», G. Curato.—«Sulle immunità diplomatiche», L. A. Tosi-Bellucci.

Acta Apostolicae Sedis, Roma. Janer - 1909, IV.—«Ordo servandus in Sacris Congregationibus, Tribunalibus, Officis Romanae curial.» *Norme comune, norme peculiares.* (Molt important per constituir la nova constitució y organisació de la Curia Romana.)

MEDICINA

Archives d'électricité médicale, 25 Janer, 1809.—S. Leduc: «Electrocution».—H. Marqués: «Encore un nouveau cas de luxation de la simphyse pubienne dieclé uniquement par la radiographie».—Casé: «Sur le traitement de la blenorragie par l'introduction électrolytique del'ion argent».—Kienböc: «Sur la diminution transitoire du volume du cœur».—Bordier, Morel, Nogier: «Action des ratiations ultraviolettes émises par la lampe de Kormayer sur le sang et l'oxihemoglobine pure».—Nogier: «Pince radiographique localisatrice».

Revue de Chirurgie, Janer.—Eneim et Küos: «Etude sur les lineations du metatarse du diastasis entre le 1.er et le 2.e métarsien».—Poncet: «La tuberculose inflamatoire».—Legueu: «Des périnéphites consecutives à la néphroctomie».—Richard: «Traitement des atrophies musculaires par le métode des *resistances progressives*».—Patet: «Les tumeurs du cordon spermatique».—Guibal: «Les abcés sousphréniques».

Revue de Médecine, Janer.—Fiessinger et Aframi: «Les heinaties à granulations. Procedés de coloration. Valeur séméiologique».—Sábousin: «Les éfranche-

ments serofibrineme de l'interlobe chez les tuberculeuse».—Starkiewicz: «Sur la pathagonie de l'ietese acholurique congenital».

Revista de Ciencias médicas de Barcelona, Desembre.—Pi y Suñer: «Coordinaciones y adaptaciones motrices en el aparato digestivo».—Turró y Pi y Suñer: «Bacteriolifinas naturales».

El Dr. Pi y Suñer, en el seu documentat article, fa un estudi complet dels moviments del tubo digestiu, exposant el modern criteri de la gran complexitat de aquesta funció, y dels diferents graus de desenrotllo que té en els distints punts del aparell ab relació a la diferenciació de la funció sensitiva.

Gaceta Médica Catalana, 15 Janer.—Ingegnieros: «Clasificación del delirio de metamórfosis».—R. Méndez: «Convendría sustituir la ganadería bovina, por la ovina, caprina y equina para suprimir la infección humana por las carnes y leches de los bóvidos»?

CIENCIES FISIQUES Y NATURALS

Revue generale des Sciences pures et appliquées, Janer, 1909 - París, (F. C. - A. B.) —«Acció de l'emanació del *radium* sobre l'aygua».—«Una revisió de les lleys fonamentals de la materia y de l'energía». — «La resistencia del aire y les rescents experiencies de M. G. Eiffel», per Paul Reuard.

Segons aquestes experiencies el coeficient de resistencia del ayre es 0,074, valor un xich inferior al admès fins ara.

Journal de Physique, theorique et appliqué, París. Janer de 1909, (F. C.).—Sydney Joung: «Densitat dels vapors saturats y valors del coeficient de variació per milimetre de mercuri baix la presió normal».—A. Henry: «Producció de grans enrariments per medi de la cals. Alguns efectes de la descarga en tubos de vapor d'aygua enrarida».

L'autor esposa un procediment senzill pera obtenir un enrariment aproximat sense necessitat d'aparells costosos.

Weinber: «Cristallisació de l'aygua en estat de sobrefusió.»

Bulletí de la Institució Catalana d'Historia Natural, Barcelona. Novembre y Desembre - 1908, (C. E.).—N. Font: «Troballa de la Tremolita a Gualba».—«Sobre la presencia de la Emys Caspica a Catalunya».—E. Tarré: «Contribució a la morfología ornitológica».—P. Ferrer: «Sobre algunns artròpods dels avenchs». — M. Faura: «Crustacis fòssils de Catalunya».

GENERALS

Bulletí del Centre Excursionista de Catalunya, Janer - 1909, (A. B. - C. E. C.). —J. Serra y Vilaró: «Senyoriu de la vescomtal familia Miró.»

Cultura Española, Madrid. Novembre - 1908, (A. B. - E. C.). —«El Congreso de la Corona de Aragón».—Sur un livre publié de poesies judeo espagnoles», Pitollet. —«El arte egio en España», A. Vives. —«Los pintores cuatrocentistas: Juan Rexach», E. Tormo.—«La retrospectiva de arte en la Exposición de Zaragoza.»

Razón y Fe, Madrid. Febrer - 1909, (A. B.).—R. Ruiz Amado: «La Educación religiosa en el Congreso moral de Londres».—R. Noguer: «Los auxilios del Estado á las cooperativas».

Revista de Estudios franciscanos, Janer, (E. U. C. - A. B. - B. U.).—«División de la provincia franciscana de España en el siglo XIII», P. López.—«Pequeña crónica», P. de Saldes.

Aquesta crònica havía sigut publicada en part pels Srs. Coroleu y Pella en llur obra *Las Cortes Catalanas*. Barcelona, 1765, pag. 165.

Febrer.—«El espíritu de Balmes», P. M. de Esplugas.—«La orden franciscana en el antiguo reino de Aragón», (colecció diplomática).—«Fr. Gerónimo, de Catalunya, obispo de Cafa», (1318 - 1324), P. A. López.

Mercure de France, 1 Febrer 1909, (A. B.).—«Kacidas mauresques du xe siècle», F. Toussaint.

Traducció de cinch poesíes escrites en el sigle X a Espanya per Arabes, descovertes en els arxius de l'antigua Universitat de Sankoré.

Revue des études grecques, París. Juillet - Octobre, 1908, (F. L.).—M. Croiset: «Ménandre. L'Arbitrage».—Ridder: «Bulletin Arqueologique».

Bulletin Hispanique, Bordeus. Oct. y Des. - 1908, (E. C. - A. B.—P. París: «Fouilles et descouvertes archeologiques en Espagne et en Portugal» 1906 - 1908.

S'esten en consideracions sobre l'importancia de les escavacions fetes a Iviça per don Joan Roman, estudiant son llibre «Los nombres y importancia arqueològica de les isles Pythiusas». També parla de les escavacions numantines.

G. Girot: «Recherches sur les juifs espagnols et portugais à Bordeaux».

Janer - Març, 1909.—A. Schulten: «Les camps de Scipion à Numance».

Revue Catalane, Perpinyà. Janer - 1909, (C. E.).—R. de Lavrirêr: «Textes Catalans».—E. Lequiel: «Quelques expressions catalanes».—J. Amade: «L'art catalan».—J. Capeille: «Figures d'évêques roussillonnais».

Societé agricole, scientifique et littéraire des Pyrénées Orientales, Perpinyá, volum 49 - 1908, (C. E.).—J. Capeille: «Précis historique sur la seigneurie de Llo».—J. Cornet: «L'imprimerie a Perpignan».

Rendiconti della Reale Academie dei Lincei, Roma. Agost - 1908, (E. C.).—«A proposito dell' attendibilità dei fasti dell' antica Republica romana», Pais.—«Varianti del codice valliceliano .F. 47 alle novelle 137. 3. 77. 132. 133 di Giustiniano», Bartolucci.—«Sulla scoperta di un monumento», Lanciani.—«Note di terminologia epigrafice», Cardinali.—«A proposito degli scavi del Palatino».

Annalas della Società reto-romantscha, XXIII, Annada, Samedan, Engadin Press C.° 1909, (E. U. C.).—«O. Clavuot: «Güdisch federal Andrea Yezzola».—B. Puorger: «Supra la jurisdiczium nella Val Müstair, collas *Ledschias Matrimoniales* e la *Ledschia Civile*».—R. A. Gianrun: «Davart las aljas de Samedan, con 14 documaints».—H. Cavierel: «Archiv della Società reto-romanscha».

NOTES VARIES

E. U. C.—CAMBI DE DOMICILI.—Els E. U. C. traslladaren per Capdany llurs oficines y Redacció de la Revista al carrer del Pi, 7, principal.

En el meteix local s'instalaren les Cátedres diaries de *Dret Civil Catalá* y la d'*Historia de Catalunya*, com també la de *Llatí y Catalá comparats*, establerta en unió ab l'ASSOCIACIÓ CATALANA D'ESTUDIANTS. Igualment s'hi donen les lliçons de la d'*Historia musical y ètnica de la Cançó popular* y s'hi obrirá pròximament la de *Filosofía*.

ASSOCIACIÓ CATALANA D'ESTUDIANTS.—El día 1.er de Febrer començaren les classes de Cálcul integral organisades per la *Academia d'Enginyers*, donantles diariament D. Ramon Bonet.

—L'*Academia de Dret* celebrá la sessió inaugural el día 23 de Janer, en la que el Catedrátich de l'Universitat Dr. D. Joan de D. Trias y Giró desenrotllá el tema «La vida civil y l'esperit nacional».

—En la sessió inaugural de l'*Academia de Filosofía y Lletres*, que tingué lloch el día 30 de Janer, el Catedrátich Dr. D. Joseph Jordán de Uries disertá sobre'l «Parthenon», ilustrant la seva conferencia ab projeccions.

Abdúes inaugurals foren honrades ab la presencia de varis Professors de l'Universitat.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS.—Pera revisar y estudiar les troballes de l'estació ibèrica de Calaceit, hi aná una comissió que, després d'inventariar y fotografiar tot lo descobert en les Cambres del Puig de Sant Antoni, se va encarregar de descobrir y escavar la cambra E qu'encara restava intacta. Les escavacions se feren els díes 8, 9 y 10 de Janer per una petita brigada de quatre hòmens desembraçant les dúes dependencies de la cambra en la qual se va trobar una gran quantitat de cerámica ibèrica, pintada, barrejada ab fragments grechs y pedres ab lletres ibèriques. Tot plegat fou facturat al Museu de Barcelona al qual galantment ho cedía l'Institut d'Estudis Catalans.

Se tracta d'una primera població genuinament ibèrica, anterior a l'importació del material numismátich y fetxada per els fragments grechs del sigle IV avans de J. C. y per l'ausencia de la cerámica roja aretina. La missió del Institut, ademés de recullir tot aquest material arqueologich, aixecá un plánol general de l'estació.

EL MUSEU PARROQUIAL DE TARRASSA.—La Junta de Museus de Barcelona, tenint en compte l'estat d'abandono en que'strobaven els notabilíssims retaules de l'iglesia románica de Sant Pere de Tarrassa, oferí la seva cooperació al senyor Rector y procedí el 15 de Febrer al trasllat de dits retaules deixantlos perfectament instalats en una de les sales de la Casa Rectoral, instalant també en ella altres notables fragments de pintura gotica y algunes imatges, capitells y altres exemplars de metallistería y cerámica. La Junta, d'acort ab el senyor Rector

se proposa completar l'arreglo de la sala y transformarla en un petit però interessant Museu Parroquial.

LES ACADEMIES.—Pera la recepció del acadèmich electe D. Joaquim Botet y Sisó, la *Real Academia de Bones Lletres* celebrá sessió estraordinaria el día 27 del passat Desembre. El discurs del nou acadèmich versá sobre l'època en que'ls grechs s'establiren a Ampuries, essent contestat per D. Joseph Pella y Forgas.

Durant aquests dos mesos de Janer y Febrer, l'Academia ha tingut les seves sessions ordinaries, llegintse treballs històrichs dels Srs. Carreras y Candi, y Miret y Sans y nomenant acadèmichs corresponents a ilustres personalitats del Estranger.

—La *Real Academia de Ciencies y Arts* en 30 del passat Desembre se reuní en sessió ordinaria, en la que D. Guillem J. de Guillén García llegí son treball sobre l'«Estat actual de la telegrafía sense fils. Judici crítich», y D. Ignasi Valentí Vivó el seu, titotat, «Frenocomis nacional».

Se doná també lectura a una Memoria del P. Longrinos Navás, *S. J.*, corresponent de Saragoça, sobre Neuròpters Planipennes, y a una nota del Dr. Albert Nodou, de Burdeus, sobre la constitució del hèlix per el propulsor de Mr. Le Compagnon en els actuals aparells de lecomoció aèrea empleant motor lleuger d'essencia.

—En la sessió inaugural de la *Real Academia de Medicina y Cirujia*, que tingué lloch el día 31 de Janer, el Dr. D. Manuel Ribes y Perdigó estudiá el «Tractament general de l'Arteria clerosi».

—El discurs que'l President de l'*Academia de Jurisprudencia y Legislació*, Sr. Almeda, pronunciá en la sessió inaugural d'aquella, el día 19 de Febrer, versá sobre l'«Estat del Dret Catalá».

—En la sessió inaugural ordinaria del mes de Febrer de l'*Institució Catalana d'Historia Natural* se doná lectura dels treballs del Dr. Jaume Almera «Descobriment de les antigues flores triássiques al nort de Barcelona» y de M. E. Harlé «L'Elephas antiquus a Barcelona».

CURSOS.—En l'«Ateneu Barcelonès» començá el día 8 de Janer el Curs general d'Astronomía moderna, a cárrech de D. Joseph Comas y Solá, que durará fins al acabar el Maig ab dos lliçons setmanals.

—El Curs de Psicología y Antropología Criminal, per el Dr. Lluís Gámbara, s'inaugurá el 15 de Febrer en el Saló doctoral de l'Universitat de Barcelona, en el qual continuaren les lliçons els dilluns, dimecres y divendres, essent de matrícula gratuita.

CONFERENCIES.—Ab la que M. Paul Courteault, de l'Universitat de Burdeus, doná el día 14 de Febrer al Saló Reyna Regent del Palau de Belles Arts, tractant de la «Conservació dels monuments migevals», continuá la serie de Conferencies establerta per la Junta de Museus de Barcelona, inaugurada el 6 de Desembre ab la de M. Pierre d'Aubry, de l'*École des Hautes Études Sociales*, sobre «L'obra musical del trobadors», seguida de la de M. Pierre Paris, de l'Universitat de Burdeus, el día 8 de Desembre, que tractá de «La cerámica ibèrica y les qüestions actuals».

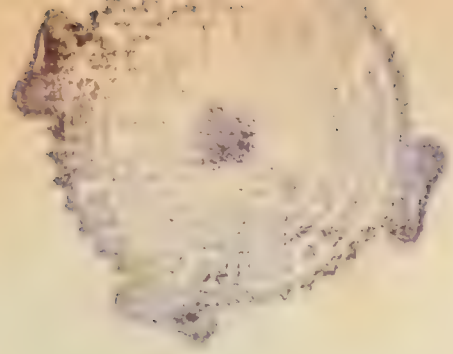

LA PRODUCCIÓ CASTELLANA A CATALUNYA

(Del segle XVI al XVIII) [1]

En Ticknor, benemèrit historiador de la literatura espanyola, al acabar el capítol XVII del primer volum, escriu una plana que vessa d'emoció. Tots la recordareu. Se refereix a l'estinció de les literatures occitániques, y especialment a la de Catalunya, vençudes ençá y allá dels Pirineus per llengües vehines més sortades. El fragment de referencia diu així, segons la traducció d'en Gayangos:

Y sin embargo, apenas podemos seguir los resultados de dicha revolución sin cierto sentimiento de lástima que es bastante natural, porque la decadencia lenta y progresiva, y final pérdida de un idioma, hacen agolpar á la imaginación ideas tristes, que son en cierto modo peculiares de la ocasión. Figúrasenos que una parte de la inteligencia del mundo ha sido extinguida y que nosotros mismos hemos sido privados repentinamente de nuestra herencia intelectual, á la que teníamos tanto derecho como aquellos que la destruyeron, y en quien residía la obligación de transmitírnosla intacta, y tal cual ellos la recibieron. El mismo sentimiento de dolor y lástima nos aqueja al contemplar la lengua griega y latina, cuando los que la hablaban llegaron al más alto grado de civilización y cultura, dejando á la posteridad monumentos perennes que nos ayudan á apreciar y compartir su gloria. Pero aun es mayor nuestra lástima al ver la lengua de una nación morir en sus primeros años, antes de llegar á la edad madura, cuando sus atributos poéticos comienzan á desarrollarse, y cuando todo respira las más lisonjeras esperanzas de buen éxito.

Sembla que la ploma del hispanòfil hagi tingut conciencia de la solemnitat estraordinaria del moment y que, ab tot y no brillar pel do d'eloqüencia, l'hagi corprès la magestat de l'Historia inclinant el front pensatiu sobre les acaballes d'un poble, en el trágich reculliment y silenci de dúes centuries. No crech que puguin llegir a ulls aixuts aquest tendre comiat, no ja'ls

(1) Conferencia donada el día 29 d'Abril a l'Associació Catalana d'Estudiants.

fills de terres catalanes que tant temps visqueren òrfens d'esperit, sinó áduch els forans o estrangers d'ánima generosa que sentin el noble atractiu de les causes perdudes y la fonda bellesa de la fidelitat en els díes de la malestrugança. Quan s'escrigui en definitiva l'historia del actual renaixement, aquesta plana de Ticknor podrá servirli de pòrtich, com podría encastarse una llosa de sepulcre en el fris del temple votiu dedicat a la Victoria y la Resurrecció.

Perque Ticknor, lo meteix que Sismondi, Fouriel, Boutterweck y demés primerenchs historiayres de les literatures del Migdía, les donaren per mortes y'ls escrigueren l'epitafi. No pogueren alcançar els primers síntomes de reviscolament, ni en la vida de l'humanitat teníen casibé cap exemple de restauració, o *palingenessia*, sobrevinguda a tant llarga distancia, després de dos segles de trencada una tradició nacional. Per això meteix D. Francisco de Paula Canalejas y en Revilla negaren, més endevant, tota viabilitat al nou moviment, fundantse en el *carácter nacional* de les literatures, es a dir, en el fet constant de que les literatures s'alimentin del esperit d'un poble viu. No cregueren en el renaixement literari de Catalunya, perque ni tant sols pensaven en un hipotètich renaixement del poble catalá; varen pendre la restauració literaria com un fet isolat, com un entreteniment o dilettantisme de poetes y arqueòlechs, y no com un signe de total renovació en les entranyes de la raça.

Sense un propi sentit nacional—deyen, y deyen bé—no pot existir una literatura digna d'aquet nom, perque son inseparables. Ara començaríen, tal volta, a donarse compte de que una veritat els havía conduhit a un error. La seva argumentació *ab absurdo* claudicava, perque la vida meteixa ha fet seva dita absurditat, convertintla en cosa existent. La premisa establerta per aquells notables crítichs es exacta, però l'actuació del principi que conté ha sigut molt diferent segons els casos. A Provença els ha donat la rahó; no hi ha hagut més que un gran poeta, tant grandiós com solitari, ab un moviment platònich y de biblioteca, comparable al platonisme dels qui encara, per «virtuositat» y ufanía, versifiquen en llatí. A Catalunya els ha sigut contraria, perque l'iniciativa dels erudits ha pres l'estensió y la durada dels fets consumats y la forma colectiva dels grans estats de conciencia; de manera que semblant estensió y durada inclina a pensar que'l Renaixement surt més cada día de l'esfera del franch arbitre humá y entra en la categoría dels fets d'ordre providencial, conduhits pels misteriosos designis de l'Historia.

Llargament s'ha declamat contra l'obstinació o toçudería dels catalans empenyats en restaurar el vell idioma. No s'hi ha volgut veure altra cosa que una idea negativa y d'hostilitat contra l'altra literatura hispánica, més estesa y esplendent, que'ns havía pres tant gran devantera. S'ha sostingut

que no hi havía més que resolució arbitraria, indocilitat, orgull. Se li ha negat tot contingut substancial al moviment y tota rahó de necessitat estètica. No s'hi ha volgut veure res més que odi, enveja, vanitat petita. Ab una paraula: s'ha repetit de mil maneres que no's tractava d'un moviment espontani, sorgit de les arrels íntimes y més fondes de la nostra ánima, d'aquelles que toquen en lo que avuy s'anomena sub-conciencia, sinó d'una conjura de passions y miseries humanes.

Per això m'ha tentat sempre el tema de les relacions entre Catalunya y la literatura castellana, d'un aspecte de les quals—els escriptors catalans en castellá—vinch a parlarvos avuy fins ahont el temps m'ho consenti. Y això me permet retrocedir al punt de partida y tornar al memorable paragraf d'en Ticknor. Desde'l segle XIII havíen anat creixent a Espanya, ab notable paralelisme de cabal y d'importancia, la literatura castellana y la catalana fins a principis del XVI. L'unió personal de les dúes corones realisada pels Reys Catòlichs y l'invasió de noves idees determinada pel Renaixement pagá produhiren també la preponderancia d'una sola d'aquelles llengües y literatures, en concepte de llengua y literatura d'Estat. Aquest predomini del castellá va operarse en gran manera espontaniament, automáticament, podría dirse. Unes voltes per abnegació, altres per encegament de la brillantesa castellana, el catalá anava retrocedint de sos dominis y tancantse en gèneros cada vegada més humils y casolans. Les protestes individuals, les reaccions en sentit popularista, se succeheixen cada volta també més apagades y dèbils.

Arribá un moment en que la gran majoría va creure aquí, de bona fe, que'l cambi d'idioma literari donaría al geni catalá un instrument de ressonancia més poderós y que la literatura castellana rebría una gran aportació, integrantse, fentse totalment peninsular, passant al grau superior de literatura espanyola única. Ningú va compendre llavores que'l sacrifici del idioma suposava, no una mera traslació o aixamplament d'esperit, sinó una estinció ideal completa y l'ensorrament casi definitiu de tot un territori de l'inteligencia humana. La parálisis del idioma va traduhirse en parálisis de l'ánima; va donarse l'espectacle dolorós y punyent d'un cas d'*afassia* nacional. Aquest poble havía rivalisat fraternalment fins allavores ab la producció castellana y anava, en relació del territori, quan menys, al meteix pas d'ella. Les excelencies privatives de l'una venien compensades per les excelencies de l'altra. S'havíen produhit aquí les inimitables cróniques; s'havía fet parlar per primera volta a la filosofia en una llengua vulgar per medi de les enciclopedies formidables de Lull y Eximenis, indemnisantnos del element *epich*, tant prodigiós a Castella. S'havía arribat al elegant humanisme d'en Bernat Metje, a la realista y graciosa maligmtat d'en Jaume Roig, a l'esplosió del lirisme metafísich d'Ausiàs March, a la voluptuosa plenitut

d'estil d'en Joanot Martorell. Còm s'esplica la casi sobtada esterilitat y que les lletres no poguessin continuar la seva evolució y descloures al ayre del Renaixement clássich, com varen continuarla triomfalment les castellanes? No crech que pugui esplicarse més que per l'inconscient ruptura, per la violació del nexe sagrat que s'estableix entre la llengua y l'essencia dels pobles.

Aquest es el concepte de Ticknor y el concepte de tots els romanistes del segle passat. El sacrifici d'un idioma no es cosa purament formal, sinó substancial y de mort o vida; y així va resultar, en efecte, la desviació operada a Catalunya, que fou un aniquilament del propi esperit, sense profit de ningú: ni de les lletres castellanes, ni de la nostra espansió, ni de l'espansió de les idees y cultura universals. Perque, si anem a comptes, y proposem la qüestió d'una manera objectiva, ofegant les veus subjectives de la passió adversa o favorable, ¿quínes produccions, quíns tresors artístichs, quíns noms gloriosos han conseguit incorporarse a dita corrent, d'una manera franca y total? Vingués l'eloqüencia del exemple y tothom tindría que rendirse al testimoni històrich. Pogués dirse:—«Heus aquí un estol de poetes, una novelística, un oratoria, una porció d'art vivent y pur que constitueix la vostra obra en castellá; per intermedi de tant magnífica llengua vostra facultat de creació ha assolit les majors altures, ha arribat a totes les gents y ha conquerit aqueixa internacionalitat qu'és avuy día la sanció suprema de les coses;»—pogués dirse això, y, ofegant la veu interior de la fidelitat o l'impuls romántich que'ns enterneix a la vista de les runes venerables, acabaríem per confessar planerament que l'abnegació va tenir un preu digne d'ella.

Però lo cert es que l'historia nos certifica de l'esterilitat d'aquest ensaig y que quant més s'esforça el bon zel en oferir proves, més s'ha de subtilisar y majors equilibris s'han de fer, acabant sempre per repetir dos o tres noms, sempre'ls meteixos, eternament els meteixos, com si's volgués fer veure, per medi de tant migrades escepcions, tota l'estensió del desastre, així com dos o tres arbres isolats, creixent ençá y enllá d'una planura immensa, posen més de relleu encara la solitut y la devastació que'ls envolta. No hi há més que repassar les coleccions, les antologíes, els reculls de clássichs, les histories de la literatura espanyola, les alusions dels grans mestres, tots els signes esterns de les preferencies del públich y de les popularitats infalsificables. Repassem áduch les bibliografíes purament erudites, desde D. Nicolás Antonio fins a Gallardo, escatint les comptades notes d'apreciació de mèrits que puguin oferirnos. Acudim al *Teatro de la elocuencia española* de Capmany o als setanta densíssims volums de la Biblioteca Rivadeneyra, recordant que així aquets com aquell per mans catalanes foren preparats, per compatricis nostres, plens d'amor a Catalu-

nya ensemps que d'admiració de les lletres castellanes, a les quals aixecaren monuments tant grandiosos com insuperats.

Donchs pot dirse que de tots aquets testimonis diversos sols se'n desprenen tres o quatre noms que son els meteixos a que no fa gayre me refería: en el Rivadeneyra sols hi figuren Boscá, Setantí y Moncada; en el *Teatro* d'en Capmany no s'hi troben altres mostres que unes quantes planes d'en Moncada. Cert que'ls repertoris bibliográfichs puntualisarán una munió inacabable de versificadors, d'historiadors, d'analistes, de jurisconsults, d'ascètichs y fins autors de tragedies sacres; y que, quan se tracti de repertoris regionals com el de Torres Amat a Catalunya, el d'en Bover a les Balears, el de Jimeno o Pastor Fuster a Valencia, no deixarán passar ni un sermó, ni una vida de sant, ni una *letrilla*, ni un *villancico* dels segles XVII o XVIII, encara que no hagin sigut may impresos ni hagin tret el cap fora del convent ahont nasqueren. Igualment cert qu'en el camp de l'investigació històrica y arqueològica, de la llingüística o del dret, trobarem una munió d'hòmens *útils*, diligentíssims y fins y tot eminents qu'escrigueren en castellá o en llatí obres d'erudició o recerca, sense pretensió artística.

Però ha de quedar entès que jo parlo dels artistes purs, del aspecte estètich, dels *escriptors* propiament dits. Un Finestres, un Feliu de la Peña, un Bastero, un Caresmar, un Masdeu, un Puigblanch, queden fora de semblant apreciació. S'ha de recordar també que una cosa es l'historia estètica o crítica de la literatura y altra cosa la ciencia literaria. Per l'historiador estètich les preferencies se'n ván darrera de lo bell; per l'investigador científich, el fet, la producció, la cronología es la part més important. El primer descobreix y posa en evidencia els mèrits y les belleses dels autors y cerca aquella part viva y eterna que queda en les obres quan han passat per sobre d'elles els anys, les imitacions y'l cambi de gust; procedeix per sentiment artístich; se deixa conduhir per l'emoció y l'entusiasme. Al altre, al que s'ha consagrat a la ciencia literaria *more germanico*, no li importa més que ordenar y classificar; cataloga els productes del esperit com l'entomòlech arrenglera insectes en una vitrina per families y varietats, com el botánich aixeca l'inventari d'una flora, igualment impassible devant dels exemplars esquisits y devant de les herbes fetides y repugnants. D'oblidar aquesta distinció se segueixen confusions y males inteligencies molt repetides; y per tal rahó tinch de declarar que guía solament les meves consideracions l'interés estètich, l'interés del llenguatge com obra d'art y espressió de bellesa, prescindint del valor científich, documental o històrich que pugui trobarse en molts llibres que no corresponen al domini de la literatura estrictament considerada.

No'm referiré, donchs, més que com a un precedent, als poetes catalans y valencians anteriors a Boscá que rendiren tribut a la poesía castellana·

El seu interès es purament històrich, esterior y de data. Se tractava d'un dilettantisme llingüístich, d'una galanía d'ingeni, igual y contraria a la dels castellans, aragonesos y navarrenchs que com Villasandino, o Valtierra, o Mescua, o Diez, havíen trobat en catalá quan aquesta era la moda. Es una curiositat y un passatemps; no una professió formal. Es un signe d'admiració y d'influencia, però no encara un signe de conversió. El predomini d'una literatura sol portar inseparablement el del idioma, com ho demostren les legions inacabables d'*italianisants* a Inglaterra, Espanya y França, objecte avuy d'exhumació y estudi, que, no contents ab rebre l'empremta imborrable del dantisme y del petrarquisme y esténdrela als quatre vents del mon, volgueren ensajar per sí meteixos les delicies de la versificació toscana. En aquesta condició entren les poesíes castellanes d'autor catalá que figuren en el *Cancionero de Stúñiga*, o en el *Jardinet d'Orats*, o en el *Cancionero general* d'Hernando del Castillo (Valencia, 1511). Així son les *Coplas de las calidades de las donas*, de Mossèn Pere Torrelles; així son les mostres castellanes de Civillar, Ribelles, Romeu Llull, Jordi de Sant Jordi, Crespí de Valldaura, Fenollet y tants altres, que anuncíen la preponderancia d'un nou gust y la rápida castellanisació de Valencia, regió divisoria y de frontera tant per la geografía com per les barrejes ètniques de la població.

La crisis definitiva y la data de la meteixa vé simbolisada per un nom famós qu'es el de Joan Boscá, nascut probablement el primer any del segle XVI. Però Boscá no es l'iniciador de la desfeta. L'importancia de la seva figura ha fet que se li atribuís aqueixa significació. Ha sigut una de tantes abstraccions de l'historia de manual que necessita abreviar els conceptes y depositarlos baix la salvaguarda d'una personificació nemotècnica. Les desercions sovintejen poch avans de Boscá, durant la seva vida y avans també de que la seva obra y trascendencia s'haguessin totalment imposat y cristallisat en concepte *à posteriori*. Era la lley oculta del temps; y, encara més que a les corrents contemporanies, va obehir el ciutadá honrat de Barcelona a la connaturalisació a que l'havíen portat, en terres y en mitx de gent de Castella, el viure de la Cort a la qual seguía per rahó d'ofici, en concepte de servidor de la Casa real y d'*ayo* del Duch d'Alba.

Temerari resulta avuy parlar de Joan Boscá després del llibre que acaba de dedicarli el príncep de la crítica moderna, Don Marcelí Menéndez y Pelayo. No cab més que recordar, baix pena d'atreviment y petulancia, les línees generals del acabat estudi. El mèrit principal de Boscá es d'ordre formal, millor que substantiu, sense negarli capacitat artística. Perteneix més a la *técnica*, al procediment, a la morfología literaria, que al contingut interior, si bé va inclinar la balança en sentit de la comprensió interna de la cançó petrarquina. Aprofitant els consells sugestius de Navaggiero, el sen-

tit humanístich rebut de Marineo Sículo, el contacte ab les obres de Castiglione, va promoure una renovació de les formes mètriques, y áduch de les inspiracions, en sentit italiá. La seva innovació va triomfar, no per medi de ses obres personals, sinó en les del seu dolç amich Garcilasso. L'afecte ab que está escrit el llibre d'en Menéndez traspúa per totes les planes. Es, ademés, una obra d'atracció espiritual, seguint el sentit amplament *iberista* y d'integració que'l docte y portentós escriptor de Santander dona, desde fa quaranta anys, a sos treballs immensos. Ab tot y aquet sentit, resumeix de la següent manera:

No creo haber cedido en demasía al natural afecto con que todo biógrafo suele mirar al personaje de quien trata, dedicando tan largo estudio á un autor cuyo mérito no quisiera exajerar en lo más mínimo. Estimo que Boscán fué un ingenio mediano, prosista excelente cuando traduce, poeta de vuelo desigual y corto, de duro estilo y versificación ingrata, con raras aunque muy señaladas excepciones. Reconozco que no tiene ni el mérito de la invención ni el de la forma perfecta. La mayor parte de sus versos no pueden interesar hoy más que al filólogo, y á nadie aconsejaré que emprenda por vía de pasatiempo su lectura. Pero con toda su medianía es un personaje de capital importancia en la historia de las letras; no se puede prescindir de su nombre ni de sus obras... Su destino fué afortunado y rarísimo: llegó á tiempo; entró en contacto directo con Italia; comprendió mejor que otros la necesidad de una renovación; encontró un colaborador de genio, y no solo triunfó con él, sino que participa, en cierta medida, de su gloria. ¡Triunfo glorioso de la amistad, que hizo inseparables sus nombres en la memoria de las gentes! Nadie lee los versos de Boscán, pero Boscán sobrevive en los de Garcilaso, que están llenos de su recuerdo y que algo le deben, puesto que él los hizo brotar con su ejemplo y con su admiración solícita, y él los salvó del río del olvido y del silencio de la muerte.

Tal es el lloch, engrandit encare per l'indulgencia del crítich, que correspon a Boscá, en l'historia de les lletres castellanes y que no sempre li concediren de bon grat sos contemporanis, com ho proven, apart de les impugnacions poètiques de Castillejo en defensa de les formes tradicionals, les malignes alusions del Pinciano, o de Don Francesillo de Zúñiga—una especie de bufó sarcástich o, com si diguessim, un Mossen Borra del Emperador Carles V—en la graciosa y entretingudíssima *Crónica burlesca*. Ses proporcions no passen de les espressades, per molt que sos versos curts y ses cobles castellanes sien tant fácils com qualsevols altres del *Cancionero general*, y que únicament l'espressat Castillejo li porti ventatja. Es possible que'l castellá fos per ell llengua més familiar que la catalana, per efecte del ambient que havía alenat desde criatura. Se diu per respectables autoritats que la traducció del *Cortesá* de Castiglione conté uns pochs italianismes peró cap catalanisme y que les dureses dels seus versos d'onze sílabes no son majors que les de Don Diego Hurtado de Mendoza y res tenen que veure ab son idioma nadiu. Sía en bonhora. De tots modos aquesta és la figura capdalt entre totes les que ha aportat Catalunya a les lletres de

Castella avans del segle XIX y una de les poquíssimes que han tingut entrada en les antologíes y menció en les histories de l'eloqüencia.

El Comte d'Osona, D. Francesch de Moncada, va náixer a Valencia l'any 1586 y, per amplitut de criteri, se l'inclou entre'ls escriptors catalans propiament dits, així atenint a la seva gloriosa niçaga com a la primería del temps en que va escriure, en el qual no s'havía romput del tot l'unitat espiritual de la vella Confederació. La *Expedición de catalanes y aragoneses contra turcos y griegos* figura en el volum XXI del Rivadeneyra, haventne reproduhit Capmany alguns fragments en el tom V del *Teatro de la elocuencia española*. Pertany a la familia literaria d'aquells virreys y capitans doctes en humanitats, com Don Carles Coloma, historiador de les guerres de Flandes y, com ell, empapat de la concisió sentenciosa de Tácit y Salusti. Realment el llibre de Moncada es una mostra de bon gust que fa pressentir la futura nerviositat y energía de Melo, y que tingué certa fortuna editorial, havent sigut una de les obres reimpreses a Madrid per Antoni Sancha (1777). Sos editors y panegiristes comparen l'estil de Moncada ab el de la *Guerra contra los moriscos de Granada*, de Diego Hurtado de Mendoza, deduhintne ventatjes a favor del primer, encara que reprenentli qu'es incorrecte, freqüent en descuyts, poch castigat y sense llima. La cayguda de les cláusules es noble y casi sempre musical; els periodes s'enllacen ab fluidesa; no li manca elevació ni elegancia austera. Mes lo que no sapigueren veure els esmentats panegiristes es la relació entre l'obra de Moncada y la crònica d'en Ramon Muntaner, perquè això estava fora del esperit del temps. No compreníen l'encant d'aquestes obres ingenues y primitives, producte de la vida, filles de l'emoció directa y que presentaven a sos ulls com un desordre barbárich, preferint cent vegades les transcripcions y amplificacions *ore rotundo*, d'aula y biblioteca, en que l'historia se vestía de pontifical y's feya magnífica y plena de ressonancia. D'aquest modo, durant llarch temps, va preferirse pels castellans meteixos l'ènfassis d'un Solís, escriguent de segona o tercera má y a un segle de distancia la conquesta de Mèxich, que l'encís candorós, super-literari y de cosa viscuda, de Bernal Diez del Castillo, un dels trescents companyons primitius d'Hernán Cortés y tal volta el darrer dels *cronistes* propiament dits, el mèrit del qual fou acabat de vindicar per l'Heredia, l'autor dels *Trophècs*, ab l'imitació poètica de *Les conquerants de l'or* y ab la traducció francesa de tot el llibre.

També figura en la colecció Rivadeneyra el conceller de Barcelona Joaquim Setantí. Entre'ls poemes lírichs dels segles XVI y XVII (t. 42) s'hi transcriuen sos *Avisos de amigo* y altra composició en vers lliure. Entre'ls filosophs (t. 65) s'hi reproduheixen ses *Centellas de varios conceptos*, colecció de máximes en estil lapidari, segons correspon a semblant especialitat. Per més apreciable que resulti, sempre será insuficient aquest gènero pera qu'en

ell pugui manifestarse un gran escriptor. De La Rochefoucauld espanyol ha sigut calificat en Setantí per mèrits d'aquest aplech de sentencies, en les quals se manifesta enginyós y discret, arribant alguna vegada a la veritable profonditat. Però'l círcol de l'aforística o paremiología es massa restringit pera que s'hi pugui moure o desplegar una personalitat literaria completa. No permet lluhir altra cosa que la transparencia y la condensació. Les imatges y representacions del mon sensible apenes hi tenen cabuda. Els conceptes tenen que presentarse lògichs y abstractes, despullats y sens figures. Tot se formula planament, ordenadament, entre oracions primeres d'activa o de verb sustantiu, dosificat en cápsules, dividit en píldores, presentant la simètrica multiplicitat d'una vegetació de bolets minúscols. Els *Avisos de amigo*, en forma mètrica, pertanyen també a la mateixa branca y acaben d'esser hábilment restituits a la llengua materna, en elegant edició, per la ploma del distingit bibliòfil y crítich Moliné y Brasés. Basta lo dit pera compendre qu'en Setantí, esperit de fons essencialment catalá, no ofereix com estilista ni pot oferir, per la limitació de la seva tasca, altre interès qu'el de la freda correcció y la puresa gramatical, suficient a inclòurel en el catálech d'*autoridades de la lengua* però no en el dels artistes superiors, complexes y vius.

Y ara compteu que, fins a Capmany, tot és desert, terragada, sequedat. Els historiayres no catalans més benèvols y que més cura posen en encoratjar dita producció no poden menys que atribuirli un valor sempre relatiu y circumstancial. «*Hay que saltar desde Boscán hasta las postrimerías del siglo* XVIII—acaba d'escriure el meteix Menéndez y Pelayo—*para encontrar poetas catalanes que escribiesen medianamente en nuestro idioma*». Ja's compren, sense necessitat de comentari, lo que vol dir, en aquest cas, l'adjectiu *medianamente*. Encara més: si's passa revista al conjunt de noms que recullen els repertoris bibliográfichs, se troba que uns, com Fra Bartomeu Ordoñez, autor de *La Eulálida*, y'l poeta místich Fra Arcángel de Alarcón, inclos en la soferta categoría de *apreciable*, porten cognoms castellans inconfonibles; que altres com Jeroni de Heredia, de llinatje aragonès, autor de la *Guirnalda de Venus;* Joan Dessi, traductor de Dubartas, y Francesch de la Torre y Sebil, epigramátich divulgador de les *Agudezas* de Owen, son fills de Tortosa, ciutat d'esperit no catalá en tot el curs de la seva historia, quedant com a poetes de més pura niçaga catalanesca, ademés del espressat Setantí, March Antoni de Camós, «*buen prosista en su curiosa «Microcosmia ó gobierno universal», pero endeble versificador en «La fuente deseada»;* Vicens Moradell, autor d'una vida rimada de Sant Ramon de Penyafort; Fra Anselm Forcada, cantor del seu monestir de Montserrat, y el P. Joseph Morell, traductor, *en versos de colegio*, de diverses peces horacianes y de Marcial. Així se passa tot el segle XVII

y's prescindeix de tractar del XVIII «*para no evocar la fatídica sombra de Comella*».

Difícil és entrar en el coneixement total y directe d'aquesta bibliografía, per la dispersió o raresa de les edicions y per no haver sigut reproduhides o estractades en temps nostre, lo que vé a demostrar que no compta ab la sanció de la posteritat. Alguna tentativa d'exhumació, a títol de curiositat erudita, pot registrarse, no obstant, com el recull de *Poetas baleares* dels segles XVI y XVII, publicat a Mallorca l'any 1870, per Don Jeroni Rosselló, mestre en Gay Saber, que no creya, y així ho fa constar, «*enriquecer con nuevas joyas el Parnaso español*». De tots els autors coleccionats, solament el P. Antoni Gual, mort en 1655, atraurá per un moment la nostra atenció ab el llarguíssim romanç *Ensayo de la muerte*, que no desentona dels altres romanços d'assumpto moral o ascètich, a la manera de Lope de Vega o Quevedo, que puguin oposarli els poetes de segon ordre contemporanis seus. El P. Gual havía residit casi sempre a la cort, havía viatjat per Italia, fou l'amich, company y hoste del duch de Medina de las Torres, y tenía, per tant, una educació estrictament palaciana. El seu castellá es bastant segur y desinvolt, encara que tendeix al retronx y a la conceptuositat y casuisme de la decadencia. Gongorí se'ns presenta en el poema heròich mitològich *El Caduceo* y en un altre poema, *La Oronta*, que ofereix l'originalitat d'esser d'assumpto contemporani: una especie de novela que recorda vagament *La española inglesa*, ab un episodi d'amor romput pels pirates, ab naufraig de galera y *anagnòrisis* final o troballa y reconciliació dels enamorats, lliures y units per sempre més.

Tot lo altre, el *Sacro trofeo de Cristo*, per Jaume de Oleza, últim rebrot de tota una familia d'humanistes y poetes, fill del autor del *Menyspreu del món* y de la *Nova art de trobar*, encara fidel a sa llengua nadiua; els *Cantos épicos* de Desclapés o de Jaume Pujol; les odes o cançons lulianes de Nicolau Mellinas; els sonets introductoris pera les histories den Binimelis, den Mut o den Dameto, tot es d'un barroquisme qu'esparvera y d'una poca traça y encongiment ahont ja despunta lo *provinciá*, en oposició al domini senyorívol de les èpoques anteriors. Compteu que'l *Sacro trofeo de Cristo* no eclipsará el *Paradís perdut*, de Milton, empetitint fins a les proporcions d'una *justa* o borneig, ab distribució de divises y llureyes, de mestres de camp, mantenedors y aventurers, la lluyta eterna entre'l principi del Bé y'l geni malèfich de les tenebres. Compteu que la materia dels altres *Cantos épicos* se concreta també a les proeses del bornejar de la noblesa mallorquina y als eterns *carroussels* y corregudes d'*estafermo*, cantades y puntualisades pes aquells hereus dels panegiristes de Bisanci, en forma que aixís subleva el sentit estètich, com el patriòtich, com el sentiment de la dignitat humana.

Tant havía decaygut el tremp de nostre poble. La vida, y l'art que li servía d'espressió, s'havíen convertit en representació teatral y simulacre; la noblesa, orgue vital de la societat, en la qual havía cumplert una funció efectiva, començava el seu propi suicidi, passant a element decoratiu y adulatori de la petita cort dels virreys, a eterna aliada de tots els cessarismes en l'obra de desnaturalisació dels pobles. Tot decau, tot se rebaixa. L'historia se fa regional, se fa noticiari, se fa dietari. Començades en catalá moltes d'elles, les segones parts o les segones edicions ja s'escriuen en castellá, com la den Pujades, den Beuter, den Binimelis, den Fontclara. Què hi val la protesta d'un Calça o d'un Despuig? La lley del temps nos era desfavorable; l'esperit d'imitació nos seduhía sense encomanarnos l'aptitut necessaria pera lluytar dignament. Quan sobrevé la guerra dels Segadors y es precis pendre la ploma pera sostenir la controversia doctrinal, se troben teòlechs, juristes, argumentadors, patriotes ardents; però en tot el conjunt d'opúscols, alegacions y *pamphlets* que ván desde la *Proclamación católica* den Sala (aragonès, per cert), fins a la *Noticia universal* den Martí, desde'l *Memorial* dels Concellers fins a *Cataluña defendida de sus émulos*, no s'hi troba, artísticament parlant, una plana d'eloqüencia, ni en castellá ni en catalá, qu'estigui a l'altura del desastre y pugui sostenir el to, no ja de Quevedo en la *Rebelión de Barcelona*, sinó del mateix real cronista Pellicer de Tovar en ses refutacions áuliques y d'ofici.

Y era que, en lloch de ferse el geni de Catalunya ambidextre en els dos idiomes, natural y d'adopció, se trobava esquerrá de les dúes mans, casi paralítich de les dúes mans. Foren necessaris molts anys de peregrinació pel desert, entre còdols y romagueres, avans d'arribar a la nova vegetació y als primers síntomes de fertilitat que despuntaren en l'obra de Capmany, allá per les derreríes del segle XVIII. Dos amors compartiren la seva existencia: el passat de Catalunya, la seva investigació en l'aspecte social, colectiu, de cultura, de manifestació econòmica; y'l purisme llinguístich de Castella fins haverse constituit en exemple d'intransigencia gramatical y en furient defenedor y cacerver de lo *castizo*, com no arribaren a esserho Moratin o Hermosilla. Estranya barreja de vocacions que respon a un sentiment regional de molts de nostres besavis que jo he sentit formular encara per medi d'aquest aforisme: de Castella res, fora la llengua; de Catalunya tot, fora la llengua!

Massa he abusat de vostra atenció pera que pugui passar encara mes endevant y esténdrem en l'apreciació estrictament crítica o literaria del autor de la *Filosofía de la eloquencia* ni, molt menys, penetrar en el clos del segle XIX. Aixó será materia d'una altra conversa, aixis que tingui ocasió y vagança, si avuy no us haveu cansat de sentirme. Siam permés, únicament, recordar qu'entre totes les autoritats de Catalunya, per lo que

respecta a la gloriosa llengua y literatura de Castella, la de Capmany és la més assenyalada y la més indiscutible pera tothom. A tal estudi havía consagrada sa vida, hi havía despès sos millors anys, hi havía posat tots els sentits y potencies. No obstant, quan vé l'hora de la liquidació y s'aprecía, temps després, el residúu de tants esforços, un altre purista de cap d'ala, Don Antoni Alcalá Galiano, recordant la polèmica entre Quintana y Capmany, a Cádiz, durant les Corts de 1810, nos dirá que l'opúscol del gran barceloní era d'un «*tono vituperable a todas luces, y no tan bien escrito como debía exigirse á juez tan severo, pues si no pecaba de galicista tampoco podía blasonar de natural y fluido; vicio éste de todos los escritos de un hombre cuyo idioma verdadero era el catalán, y en cuyas obras aparecía el castellano puro como traído con violencia*».

Heus aquí, donchs, tot lo que s'havía pogut avançar desde Boscá, en prop de tres segles de devoció, de conversió, d'estudi pacientíssim. S'havíen produhit dos o tres escriptors de relativa anomenada però cap artista propiament dit, cap obra definitiva; s'havía donat l'espectacle piadós a que se refereix Ticknor: la mort d'una literatura, la desaparició de tot un continent de l'inteligencia humana. Però encara que Boscá hagués sigut fora de sa llengua nadiua un poeta més fort que Ausies March; encara que Capmany hagués deixat enrera a Malón de Chaide o Fra Lluís de Granada, per mi no suposaríen res semblants excepcions. No he negat may que pugui aparèixer en llengua adoptiva un gran escriptor, un poeta llegítim, ni que l'assimilació no acabi per determinar casos individuals de veritable mèrit, com, per exemple, l'Heredia en francès. Més poeta que Boscá, que Setantí, qu'el P. Gual y que tots els versificadors castellans de Catalunya fou el Cariteo escrivint en llengua italiana, també catalá com ells. No'm refereixo a l'impossibilitat d'un, de dos, de deu poetes; me refereixo a l'impossibilitat d'una literatura y del fet orgánich d'una producció integral quan l'ánima dels pobles se bifurca en una llengua per la vida y una altra pel pensament. Es un cas trágich y dolorós. Catalunya no se l'havía cercat. Se li va presentar sobtadament y va resignarse y fins va sotsmetres a l'assimilació durant unes centuries que formen provança històrica acabada. Aquí está el fonament positiu de la Restauració, no comprenguent com pot semblar odiós als patriotes generosos, síen de la terra y de la patria que vulguin. Les llengues no's prenen ni's deixen per voler; no depenen de les lleys dels hòmens; tenen una existencia superior al nostre albir y son coses que viuen o reviuen quan les beneheix la Providencia. Son, per la gracia de Deu.

Jo no he necessitat may d'altres rahons per justificar la conveniencia y áduch la necessitat estètica del idioma natural, sense deixar de sentir, com sempre he sentit, fervent admiració per la literatura castellana, una de les

tres o quatre més grans literatures del món modern, y servintme habitualment del castellá, ab tota la cura possible, pera les divulgacions discursives y lògiques del periodisme y de la crítica, qu'es fins hont ha pogut arribar, a l'hora d'ara, la nostra ubicuitat. Els moments de poeta o d'artista pur que, dintre de més limitades facultats, han volgut reservarme l'emoció, l'escalf del entusiasme, l'encís de la naturalesa; tot això, per lley de sinceritat y per inefable correspondencia no preconcebuda, ha pres carn en la parla propia, sorgint d'aquelles fondaries íntimes en que'l verb y l'idea se confonen y posseheixen y unifiquen com en un tálem nupcial.

MIQUEL S. OLIVER.

El residúu en la mesura de la Ciencia per l'Acció

COMUNICACIÓ AL III CONGRÉS DE FILOSOFÍA.—HEIDELBERG, 1908

1.— La present nota no constitueix res més que un assaig d'estensió epistemològica sobre idees aplicades a la teoría del art per Frederich Schiller. Referint el sistema fonamental que's desenrotlla en els estudis sobre «La Gracia y sobre la Dignitat en l'Art» y en les «Cartes sobre l'educació estètica del home», el fet que quotidianament me presentava l'análisis dels productes lògichs, de la remanencia constant d'un residúu, quan s'intenta mesurar la ciencia ab el cánon de l'Acció, es com he sigut conduhit a servirme d'un mètode l'últim resultat del qual ha sigut la constatació de l'indole estètica de aquell residúu.— Me considero ditxós al parlar per la primera volta en l'aula d'una Universitat alemanya, poguent rendir mon nomenatge a aquest geni nacional alemany; y me'n considero també al dur a aquesta assamblea d'universitaris el recort d'algú que pot vindicarnos a tots de qualsevulla calumnia d'estretor professional; el recort d'aquell que, sent també un universitari, fou a la vegada un home molt vivent, un home que va *treballar* y *jugar*.

2.—El punt de depart de les especulacions de Frederich Schiller, enfront dels problemes del art, es análech al que, passat un segle, la filosofía ha arribat a acceptar enfront dels problemes teòrichs de la coneixença y de la ciencia. Es un procediment infecond y que no pot conduhir sinó a la construcció d'andamiatges d'apriorismes, pendre certes activitats que no's troben ni en els essers vius, y singularment en l'home, com a camins pera la realisació absoluta d'alguna cosa sobrehumana, o, pera dirho millor, inhumana. Una vasta perspectiva, en cambi, s'obre al nostre treball, quan, com Frederich Schiller, com els epistemòlechs moderns, prenem aquelles activitats en elles mateixes, en el fet meteix de l'activitat, com a productes biològichs, o, més concretament, com a productes antropològichs. Lo que s'ha anomenat «*la corrent biològica en la teoría de la coneixença*» no es ja, — filosòficament al menys, mentres s'esperen els resultats de treballs científichs empresos — no es ja una corrent, sinó, diríem, una nova capa en el nostre mon mental, encara fervent però ja pròxima a solidificarse. Els investigadors deuen prepararse a bastir damunt d'ella; preveyem que no hi haura terme mitx entre acceptarla y renunciar a les recerques. Aixís veyem el

gran esforç contemporani acumulant materials sobre materials, en vista d'aquelles construccions. Les investigacions dels psicòlechs s'ajunten ab les reflexions dels hòmens de ciencia sobre sos propris mètodes; els dubtes de la crítica de la Ciencia se combinen ab una consideració, més sincera que may, de les necessitats de la vida práctica; les heretgíes volen ferse còmplices dels treballs de laboratori. Jo no crech poguer ser titllat d'esperit milenari, si parlo aquí de l'universal fermentació que, parella a la que conegué l'Europa a l'alba del Renaixement, fa esperar el prompte començ d'una era nova en el pensament, d'un tercer cicle lògich, subsegüent als qui van d'Aristòtil a Bacon Verulami, y de Bacon Verulami als nostres díes. Un «*Novissimum Organum*» sembla imposarse, les fòrmules y les sugestions del qual no serán ja certament les mateixes que aquelles qui han conduhit la investigació científica, d'ençá de Galileu...— Però tendencies equivalents a les que han anat imposant a la nostra epistemología, el progrés de les ciencies biològiques y, principalment, la teoría de la evolució, podem trobarles ja aplicades al domini del art per Frederich Schiller. Tots sabem com, en la seva teoría estètica, es fonamental el concepte del *joch*, del *joch* qui naix d'una sobreabundancia de forces, de la que'n resulta l'instint a complaures en les apariencies.

3. — Mes, un colp establert el punt biològich de depart, la tesis Schilleriana y aquelles que arriben a més voga dins la epistemología moderna fan cada una ruta apart, y ja no's retroben; la primera troba aviat en son camí la concepció del *joch;* les segones, al contrari, posen desseguida a contribució l'idea de *necessitat*. — Tant la criteriología del Pragmatisme com la teoría de la «*constitució economica de la Ciencia*» consideren que aquesta es una organisació dins el nostre esperit dels efectes de l'Acció, entenent per Acció el continuat resoldre dificultats práctiques que naix del progrés del home en la vida. Considerada aixís, l'activitat científica apareix compresa dins una categoria general, *el treball*, y sotsmesa per conseguent, a *la lley del menor esforç*. Cal, donchs, segons aquest punt de vista, admetre una separació radical entre la Ciencia y l'Art, la primera de les quals pendría son origen de una necessitat d'*economía*, la segona d'un instint de *luxo*... — Però heusaquí que aquesta separació radical nos posa desseguida en guardia contra les teoríes referides. La nostra psicología, que prescindeix de la retallada divisió del esperit en potencies, característica a la psicología tradicional, y la substitueix per l'afirmació d'una constant plenitut de vida espiritual, y limita la classificació a una ordenació de fenòmens en series, dirigides diversament segons els casos, repugna a concedir, a dos ordres de l'activitat humana, dos dominis distints, ab una completa autonomía de lley... Y per aixó, inevitablement, ve la prompta sospita de que, si la teoría

Schilleriana es un tant injusta, en relació ab la noció de necessitat, que deuría entrar també en la definició del Art, ja que aquest no deixa d'estar, a la seva manera, sotsmès a un principi d'economía, la epistemología, per la seva part, n'es més d'injusta, avuy encara, respecte del *joch*, que deu entrar igualment en la noció de ciencia, dotantla del seu propri sentit de llibertat.

4.— Si la Ciencia fos un producte de la necessitat, el cánon d'una necessitat determinada, agotaría, multiplicat o dividit, la creació científica corresponent, o lo que es lo mateix, l'Acció nos donaría la mesura de la Ciencia. Mes quan intentem realisar aquesta mensuració nos trobem sempre (y més clarament en els productes científichs superiors) ab la remanencia d'un residúu, que no pot esplicarse per l'unitat de mesura donada, pel cánon, perque es heterogeni ab ell. — Prenguem un exemple, entre aquells en que'l fet apareix ab major claretat; sía un sistema, una teoría, una lley una hipòtesis científica. Tot aquets productes nos apareixen ab un carácter de *generalitat;* comprenen y agoten un determinat ordre de fenòmens, per damunt del temps, per damunt de les varietats circumstancials. Aquesta generalitat, quan altra cosa no hi hagués, demostraría, ella sola, que aquells productes lògichs no poden ser esclusivament esplicats per la necessitat, no poden néixer unicament de les exigencies práctiques. Aquella generalitat no pot ser completament mesurada, segons el cánon de l'Acció. La necessitat no més nos presenta en la nostra vida casos particulars, que'ns proposen problemes particulars, els quals reclamen, a son torn, solucions particulars... — Pera resoldre aquesta dificultat, pera esplicar aquell residúu, s'ha recorregut a un factor nou, a lo que s'anomena *la previsió*, del individuu o de l'especie. S'ha dit que l'utilitat exigía que l'home adquirís la disposició d'una lley, ahont les dificultats ulteriors fossen ja previament resoltes. Però observem, en primer lloch, que l'Acció no pot, en realitat, *exigir* l'acte de previsió de que's tracta: pot unicament aconsellarlo com a més útil... Ab lo qual ja pot veures que'ns n'anem lluny de l'idea de *luxo*...— En segon lloch, aquest suposat acte de previsió representa ja en el subjecte que coneix una sobreabundancia de forces un excés d'energía resolutriu sobre'l problema immediat, concret, que's tracta de resoldre.—En fi, y deixant encara apart la qüestió de l'existencia de fòrmules científiques no concernents a lo futur (questió íntimament lligada a la de la consideració de l'historia com a ciencia), nos trobarem sempre ab una diferencia essencial entre les fòrmules de la previsió práctica y les fòrmules científiques. Lo que caracterisa les primeres es la negligencia de tots els detalls, pel moment inútils, en benefici a la rapidesa y a la claretat de la formulació, y a la comoditat del seu us en l'avenir; mentres qu'en les teoríes científiques trobem sempre'l fet, difícilment definible, però veritable constantment, d'una

mena d'acceptació marginal, *nimbal*, de varietats que, essent pel moment inútils, guanyarán potser una significació demá. L'instant en que una previsió práctica se formula representa sempre una negació del progrés futur; l'instant en que's formula una teoría científica accepta y suposa, al contrari, el progrés futur. Será necessari, donchs, reconèixer al menys una distinció entre la previsió práctica y la que podríem anomenar previsió científica. Però ab això no lograríem sinó despleçar la dificultat; perque sempre será precís convenir en qu'existeixen en l'última agents que la primera no sabría conèixer, agents distints, en conseqüencia, als de la simple necessitat. Hi há més elasticitat, més varietat, més *ironía*, per dirho aixís, en la formulació científica qu'en la previsió práctica. Hi há, al contrari, més *serietat*, si val l'espressió, en la previsió práctica qu'en la formulació científica... Y tot això nos coloca encara sobre la pista que conduheix a la troballa del factor *joch*.

5.— Descendim ara als productes científichs interiors. Arribem a aquestes observacions, a aquestes descripcions, que's limiten a lo particular y que no constitueixen encara vera ciencia (y pera rebutjar les quals alguns autors, com Lord Kelvin, s'han mostrat particularment enèrgichs...)—Evidentment, l'influencia de la necessitat deurá deixarse sentir ab més vivesa en la formació d'aquestes representacions particulars dels objectes. — Mes encara pot preguntarse: en el fet meteix de que'ls objectes se presentin devant la nostra activitat de coneixement, no hi intervé un altre factor que la necessitat? Tots els objectes, tots els problemes a ells conseqüents, nos han sigut presentats ab espontaneitat pel curs natural de la vida? No existeixen, per ventura, varis d'entre ells que, en l'instant de sa presentació nos eren *superflúus*, *luxosos*, comparats ab les nostres exigencies práctiques? Un agent, no obstant, se complau en multiplicarlos, aquets objectes, un agent ja *estetich*, un agent *maligne*, *viciós*, qu'es la curiositat...— La curiositat, l'apetit del joch logich, es precisament aquell factor de que havem anteriorment parlat, y que manté, marginalment, varietats inútils en les fórmules científiques, varietats que'ns impideixen confondre aquestes formules ab les previsions utilitaries.

6.— La curiositat, l'instint del joch logich, neix, com qualsevulla altre instint de joch, d'una sobreabundança de forces. L'home qui coneix objectes de curiositat fa una violencia a la naturalesa, presentant a la seva propria investigació nous objectes, problemes superfluus que'l curs natural de la vida no li hauría pas presentat. El *curiós*, donchs, se coloca en aquella posició artística, tant profondament caracterisada per Schiller, quan, comparant l'obrer al artista, diu que'l primer respecta la materia del seu tre-

ball, mentres que'l segon fingeix respectarla, es veritat, però en realitat li fa una violencia; y també quan, tractant del moment en que la llibertat comença, parla de la *actitut estètica*, en que la natura, que abans apareixía al home com una força, no li apareix ja sinó «com un objecte»...—Aquest moment de l'iniciació a la llibertat es precisament aquell en que s'mposen al objecte lleys noves, lleys d'Art. Les frases de que Schiller se serveix per l'esplicació metafísica d'aquesta paradoxa son tant inspirades, y tant precises ensemps, que no puch menys de recordarles al peu de la lletra: «La persona...— escriu en son estudi sobre la Gracia, — arrebassa a la natura la facultat de protegir la bellesa de la seva obra. Per això mateix, vé a substituir a la natura, y assumeix, en certa manera, ab els drets de la natura, una part de les obligacions que li incumbeixen. Quan l'esperit, amparantse de la materia que li es subordinada, la implica en el seu destí y li fa sufrir les seves propries modificacions, se transforma ell meteix, fins a un cert punt, en fenòmen sensible, y, com a tal, s'obliga a reconèixer la lley que regeix en general tots els fenòmens. Desde aquest meteix instant aquell se compromet a permetre que, a son servey, la natura colocada baix la seva dependencia, conservi encara son carácter de natura, y a no obrar may en un sentit contrari a una obligació anterior... Jo anomeno a la bellesa *una obligació dels fenòmens...*» — La bellesa es, donchs, per consegüent, la lley de tot joch, y nosaltres debem entendre això en el meteix sentit en lo que concerneix al joch lògich qu'en lo que concerneix al joch d'art en sentit estricte: als productes orgánichs de la curiositat com als productes orgánichs del apetit d'emoció. — Y el valor que aquí pren aquesta noció de curiositat es tant gran que's podría adhuch assajar tota una síntesis de metafísica, fundada sobre ella, en la que l'entera activitat del esperit se consideraría com derivada d'aquesta matriu, la curiositat, en un sentit análech al que, dins la tradició bíblica, coloca en la curiositat l'inculpació del Pecat Original.

7.— Però com conciliar aquest aspecte *normatiu* d'esterior regulació que tenen les lleys del art sobre l'activitat estètica y sobre l'activitat científica ab el punt de vista biològich del qual nostre mètode es partit? Jo no puch desenrotllar aquí aquest aspecte, tant interessant, del problema. En això radicará precisament, tal vegada, la qüestió nucleal de la Lògica nova pera la formació de la qual treballem tots. Tota la feconditat qu'esperem del futur y pròxim *Novissimum Organum* provindrá de la manera com realisi la conciliació d'aquest fet: que l'home es la mesura dels productes de la seva activitat, y d'aquest altre: que'ls productes de l'activitat humana, a son torn, imposen regles a l'activitat humana... — Potser la suprema conciliació práctica será trobada per l'humanitat en aquella actitut de *adhesió*

a mitjes, de *mitja adhesió*, que podríem anomenar *posició d'ironía*, y de la que la civilisació helènica nos ofereix ja l'exemple, en l'ordre religiós. A la manera com un ciutadá grech devant sos deus, aixís será l'home científich de demá devant els productes de sa ciencia. La paraula, tant lluminosa, de Goethe: «S'acaba sempre per dependir dels fantasmes que un mateix ha creat» conserva sempre son valor. Mes perquè consideraríem encara aquesta lley com una malventura?... La posició del home complet, del home que treballa y qui juga, y qui sab alhora treballar y jugar, pot esser ben clara. Ell rendirá culte a son Fantasma. L'obehirá, mentres el fantasma se mantinga en peu. Però alhora, lentament, *marginalment, a l'ombra*, forjará el nou Fantasma que ha de combatre ab aquell, aterrarlo y reemplaçarlo.

8.— En quant a lo que constitueix l'objecte concret de la presenta nota, la nostra investigació nos ha conduhit a constatar la natura estètica del residúu que'ns dona sempre la mesura de la ciencia per l'acció. D'ençá d'aquest moment li sería molt difícil a la nostra Epistemología continuar parlant de *l'economía mental* com de la lley absoluta de l'activitat artística. Hi hauría sens dubte una gran ventatja en valerse del mot *simplicitat*, el qual, no contradint, en rigor, l'idea de luxo, espressa suficientment el matíç artístich, que ja no tenim dret a oblidar. En aquest sentit podrem dir que *la simplicitat es la lley de la ciencia*, y encara confesso que no'm sería desagradable sentir parlar de *simplisme*... — Hi há noms que'ns arriben precedits d'una reputació ben enutjosa, no ho ignoro. El de *simplisme* ha sigut per llarch temps lo suficientmnnt desacreditat pera que, a l'hora actual, moltes persones esperimentin sens dubte una gran repugnancia a anomenarse *simplistes*... Però, en cambi, no's troba un plaher especial, un goig *estetich* precisament, en atrevirse a una d'aquestes vindicacions de paraules, que acompanyen sempre les revolucions ideals y que son paraleles a altres vindicacions, les de certes figures históriques, vindicacions produhides per la meteixa causa? Jo sento fortament que la vindicació estètica del simplisme deu ocupar, de dret, un lloch al costat de la vindicacio pragmatista de Protágores Y adhuch podrem dir que aquella vé a completar aquesta, no reduhint el valor humá d'Eleates y Sofistes a la seva sola utilitat dins l'alta cultura de la mentalitat grega, sinó estenentla als productes directes d'aquells a aqueixes objeccions agudes, a aquets fins arguments, a aquets sofismes que guanyen ja als nostres ulls la força estètica de veritables tragedies, perqu'están tacats, perque estan ennoblits per la sanch del bòch emissari.

E. d'Ors

Prof. de «Lógica y Metodología de las Ciencias»

LOS ESTUDIANTES DE ANTAÑO

El día mismo en que accedía gustoso á escribir estas líneas, asistí á la representación de *Joventut de Príncep*. La obra produjo en mi espíritu una dulce impresión de gratos recuerdos: los días venturosos de la vida estudiantil, aún no lejanos, con toda su seductora alegría, con sus travesuras y sus emociones, con sus ensueños y bellas lontananzas. Todo reverdeció en mi alma al impulso mágico de los representados escolares de Heidelberg.

Del embeleso fascinador por las memorias doradas, surjió imperioso el asunto de este artículo: no debía ser otro que el estudiante universitario.

Mas al intentar pergeñar estas líneas, obstaculiza mi empresa una dificultad magna: es la de hallar, para forjar tal figura, algo que individualice y dé rasgos, algo peculiar: porque es el caso que la vida de los estudiantes como clase se desliza enteca y adocenada, ajena á las pasadas grandezas, lejos de sacrificios por ideas, muelle en el sibaritismo del *confort* moderno. Indudablemente, la desaparición del simpático manteo nivelador, como traje escolar, es la expresión del triunfo de la individualidad exagerada, que ha concluído de una vez con el tipo del estudiante clásico para confundirle con la masa amorfa de la burguesía.

Es inútil que en él busquemos ya nada que equivalga á color de su clase, á trazos castizos; le han robado su personalidad típica llena de atrayente simpatía. Y desprovista la clase escolar de aquel sabor de gremio, de Universidad en el sentido propio de la palabra, apenas queda hoy otra cosa que hacer, al discurrir sobre ella, que lamentar que no se haya sabido, ó no se haya podido, hermanar en el progreso de los tiempos, la vida semibohemia, llena de encantadora poesía, que vivieron los antiguos estudiantes, en esa edad de los grandes ideales, de los dulces ensueños, en la edad dichosa de la fé, la amistad y los amores.

Yo voy á intentar, sin embargo, escribir en estas líneas sobre el estudiante, pero no el que vive en nuestros días, cuyo cuadro descriptivo sería, como digo, falto de color y desprovisto de original interés: es el estudiante antiguo el que yo quiero delinear, el que inspiró la lira de Espronceda, el que antes exaltó la novela picaresca.

Existe en el viejo solar de Castilla, enclavada en el riñón de su estepa terrosa, la vetusta ciudad de Salamanca, «famosa en armas y letras, patria de ilustres varones, noble archivo de las letras» como la cantó el poeta. Hubo un tiempo en que su Universidad la dió gloria, y los clamores gloriosos de la fama llevaron en triunfo su nombre por los ámbitos del mundo.

Aun hoy se pronuncia con respeto, y no parece sino que una aureola de grandeza circunde su brillante historia. Un empeño laudable ha procurado conservar en su pureza sus añejas y curiosas tradiciones y aunque la patina de los tiempos no haya pasado desapercibida, esto es lo cierto, que aun existen dejos notables de su sello secular.

Su edificio grandioso, sus claustros sombríos, solemnes, las aulas con sus púlpitos y sus carcomidos bancos, los trajes de profesores y bedeles, las fiestas y las tradiciones, algunas fielmente conservadas, forman un conjunto seductor, que atrae y que subyuga.

Yo siento, además, por la Universidad de Salamanca verdadera veneración; en ella he sido estudiante, ella acarició mis mejores ilusiones juveniles y nutrió mi espíritu de ideales que surgieron contemplando ejemplos fructuosos de sus estudiantes y sus maestros: á ella debo, en fin, mi primera iniciación científica.

¿No son estas razones sobrado poderosas para que sea el estudiante de Salamanca el que yo elija al contar lo que fué el escolar en los siglos que han pasado?

Yo he requerido los archivos, y de los estatutos, crónicas, actas y documentos bien complejos, obtengo datos bastantes para saber algo sobre la vida del estudiante fuera de la Universidad y dentro de ella.

Cuando se aproximaba el tiempo de curso, emprendían su viaje á Salamanca, y con él comenzaba la larga serie de travesuras aventurescas que ellos renovaban cada año.

Reunidos los de los pueblos comarcanos, y caballeros en las mulas de sus casas, ó á pie, segun viajaba la mayor parte, marchaban alegres hacia la ciudad, dejando siempre huellas imborrables de su paso por caminos, ventas y mesones.

Las argucias de su ingenio para desbalijar impunemente la despensa del ventero ó aligerar su gallinero y marcharse sin pagar; sus requiebros á las mozas del pueblo y las mil ocurrencias con que eran desazón de viajantes y terror del hostelero, dieron materia bien amplia para las coplas y sainetes que tan del agrado popular fueron en aquellos tiempos.

Llegados á Salamanca, era para ellos todo un problema el hallar hospedaje, sus deudas proverbiales quitaban valor á las nuevas promesas y convencían difícilmente á los pupileros.

Existían en Salamanca las casas llamadas Bachillerías de pupilos, en las que, bajo la vigilancia de un *Rector bursa* ó *Bachiller de pupilos* vivían cierto número de estudiantes sujetos á una rigurosa disciplina. Estos Bachilleres ó Rectores tenían que sufrir un exámen de *moribus et vista sufficientia*, y prestar juramento de conducirse fielmente con sus pupilos en las cosas tocantes á las costumbres y á la enseñanza. El pupilaje era uniforme

y variaba cada año, tasado por el Maestrescuela. Estaba obligado á dar á cada pensionista una libra de carne por día, cuatro maravedises de pan y una vela que durase, por lo menos, tres horas. En trece festividades extraordinarias debía aumentar la comida á razón de dos reales por cada uno.

La disciplina era severa, así en el cumplimiento de deberes religiosos como académicos; estaban obligados á hablar en latín; se les prohibía jugar á las cartas y salir de casa por la noche: á este efecto, se cerraban las puertas con llaves á las seis de la tarde desde S. Lucas (18 de Octubre) hasta Marzo, y á las ocho de la noche la temporada restante. Para mayor seguridad de su prudencia, no se permitía que hubiera ninguna mujer en la Bachillería, ni en el concepto de sirvienta.

Al lado de estas Bachillerías, existían los Colegios de distintas clases y categorías, ya para albergar hijosdalgos, ya para estudiantes pobres, ya para las determinadas regiones; todos estos Colegios eran hijos de la munificencia particular, debidos á fundaciones, casi siempre testamentarias.

Era frecuente que el Rector de la Universidad, acompañado del *alguacil del estudio*, visitase por las noches los albergues escolares; pero tales mañas se daban los fugados que era raro que no les llegara á tiempo el aviso de la proyectada visita de inspección.

El traje que debían usar estaba también reglamentado: *la loba* ó *sotana* y el *manteo* eran lo esencial de la indumentaria. Rigurosas leyes suntuarias prohibieron otro paño que el burdo de capa, así como la seda, el burato y el *chamolete* (semejante al *moiré*) so pena de perderlos y sufrir seis días de carcel. Llegaron estas leyes hasta aquilatar el mobiliario modesto de los cuartos de estudiante. Bajo pena de diez mil maravedises y confiscación, no podían tener caballo, mula, coche ó litera.

Como se vé, toda esta minuciosa reglamentación tendía á ejercer una verdadera tutela sobre el estudiante para que aprovechase fructuosamente el tiempo, y no se afeminara ni corrompiera.

Pero al lado de tanta restricción, había privilegios bien valiosos, tales como no pagar pontazgos, portazgos y tributos, taras en los alimentos y otros mil beneficios materiales, que tanto valor tenían que, según refiere un cronista, hubo muchísimos carromateros y porteadores que pagaron siempre la matrícula de estudiante para poder disfrutarlo. Quizá esto ayude á explicar como ascendió en alguna época del siglo XVI á 7.000 el número de estudiantes inscritos á Salamanca, como atestigua Weiss.

Yo podría extenderme refiriendo sus bromas y diversiones ingeniosas, y sobre todo las famosos *novatadas*, sus *tunas* ó *estudianterías*, etc.; pero quiero pasar á decir algo de la vida propiamente académica.

La Universidad antigua no fué, cual la actual, una de tantas oficinas burocráticas del Estado, sino que fué un cuerpo con vida propia. El nom-

bre de Universidad no significó en un principio sino compañía, gremios ó cuerpos de escolares, incluso de maestros y discípulos que se agremiaron para defender sus intereses en aquellos tiempos en que el espíritu corporativo aparecía pujante en la sociedad medioeval. Un día, á fines del siglo XII, los estudios de Salamanca, nacidos en el claustro de la Catedral, recibieron de Alfonso IX de León el reconocimiento oficial de su vida con personalidad autónoma. Estuvo, pues, compenetrado, desde sus comienzos, el espíritu de libertad con la vida misma de la corporación. Se explica asi la igualdad entre maestros y discípulos, viéndose aquí prácticamente el principio de *docendo discitur*.

Los estudiantes elegían al Rector y los profesores. Esto daba al cuerpo escolar un ardor y un entusiasmo indiscutible: más de una vez hubo muertos y heridos con ocasión de las elecciones, y casi siempre tuvo que intervenir la fuerza armada para garantir el orden.

No solo radicaba en ellos el poder legislativo con el nombramiento de consiliarios-estudiantes para el Consejo Universitario, sino también el poder judicial, por hallarse exentos de la jurisdicción ordinaria, y solo sometidos al juez académico ó maestrescuela.

La matrícula se publicaba tres veces al año, el 11 Noviembre, el 25 de Diciembre y en Pascua de Resurrección. Las vacaciones comenzaban á fines de Agosto.

Enseñábase en la Universidad de Salamanca, Teología, Jurisprudencia y Filosofía. Había cátedras de materias bien complejas: aún se conservan los rótulos de algunas, tales como «Lingua hebraica, chaldáica, arábica et greca... Elocuentia, Theología sacra.—Juri canónico.—Juri civili.—Medicina servatrici, etc., etc.»

Sabemos cómo distribuían el tiempo los alumnos de Jurisprudencia. Bermudez de Pedraza refiere que tenían seis horas de clase, dedicadas dos al Código de Justiniano, dos al Digesto, y dos á las Decretales de Gregorio IX.

En fin, era aquella una vida intensa, fecunda en el trabajo y alegre en la distracción que les daba un aspecto peculiar para distinguirlos de sus colegas nacionales y extranjeros.

Hoy han pasado ya á la historia los laureles que los maestros ganaron y la poesía que encerraba la vida jovial del estudiante, y solo quedan á la vieja Escuela y á la ilustre ciudad las rancias ejecutorias de nobleza que sintetizan la frase aún corriente para loar sus maestros «el que quiera saber que vaya á Salamanca» y aquella otra que con tanta alegría pronunciaban los labios juveniles de «¡á estudiar á Salamanca!».

EUSEBIO DÍAZ,
Cat. de Derecho Romano.

Colecció de documents relatius a Arnau de Vilanova

(Continuació)

V

Valencia, 7 janer 1289.

Cessió del castell d'Ollers feta per mestre Arnau de Vilanova y la seva muller Agnés, a Pere Marquès, notari del rey, en cambi d'uns censals a Valencia.

Noverint universi, quod cum illustris dominus Petrus clare memorie rex Aragonum dedit et concessit michi magistro Arnaldo de Villanova fisico et meis, perpetuo, castrum de Olers cum privillegio sigillo suo majori cereo filo pendenti sigillato, formam huiusmodi continente: noverint universi, quod nos Petrus, Dei gracia Aragonum et Sicilie rex, propter multa servicia que recepimus et recipere speramus a vobis phisico nostro magistro Arnaldo de Villanova, idcirco per nos et nostros damus et concedimus vobis et vestris donatione irrevocabili inter vivos et totam partem, jus et dominium quam et quod habemus et nobis competit in castro de Oler, quod est in Conqua de Barberano, tam racione empcionis facte nomine nostro per karissimum primogenitum infantem Alfonsum de quadam parte ipsius castri a Bernardo Guasch et Petro Ferrarii et ejus uxore, cum publico instrumento, ut in eo plenius continetur, quam alia racione, salvo, tamen, et retento nobis et nostris quolibet anno in festo natalis Domini pro censu et recognicione dominii mediam pernam porci, damus eciam et concedimus vobis quod totam partem quam vobis damus et concedimus in predicto castro possitis permutare sive excambiare cum fratribus Templi vel cum aliis quibuscumque personis per franchum alodium pro loco equivalenti vel meliori, salvo tamen nobis et nostris in honoribus quos recipietis in permutacionem et cambium partis quam vobis damus in predicto castro, dominio et censu quod nobis retinemus in parte quam vobis damus in castro predicto: ita videlicet quod illud dominium, censum et jus habeamus in honoribus pro quibus permutabitis partem predictam predicti castri quam nobis retinemus in dicta parte ut superius continetur. hanc autem donacionem et concessionem facimus vobis dicto magistro Arnaldo de Villanova et vestris de predictis omnibus et singulis sicut melius dici potest et intelligi ad

vestri vestrorumque salvamentum et bonum intellectum. mandantes universis vicariis, bajulis, procuratoribus, curiis et universis aliis officialibus nostris, presentibus et futuris, quod dictam donacionem et concessionem nostram firmam habeant et observent et faciant inviolabiliter observari et non contraveniant nec aliquem contravenire permitant aliqua racione. datum Barchinone nonas aprilis anno Domini .mcclxxx. quinto. signum Petri Dei gracia Aragonum et Sicilie regis. testes sunt: Arnaldus Rogerii, comes Pallariensis, Dalmacius de Castronovo, Geraldus de Cervilione, Geraldus de Capraria et Raimundus Dorcau. signum Petri Marchessii, scriptoris domini regis predicti, qui mandato eiusdem hec scribi fecit et clausit loco, die et anno prefixis. idcirco, auctoritate et potestate michi data a dicto domino rege permutandi dictum locum, ut superius continetur, non coactus nec seductus nec per errorem aut dolum compulsus nec in aliquo circunventus nec errans in facto neque in jure nec in vi nec dolo nec fraude nec calliditate nec aliquo malo ingenio inductus, set bono animo meo et spontanea voluntate, scienter per me et omnes meos cum testimonio huius publici instrumenti suo robore valituri, dono et trado ac quasi trado in cambium vobis Petro Marchessii notario illustris domini regis, et vestris imperpetuum per vestrum proprium, franchum et liberum alodium et ab omni honore debitorum et alia inquietudine penitus expeditum pro hiis que inferius michi donatis et excambiatis, totum jus et dominium quod habeo, vel habere debeo seu consequi possum, et titulo dicte donacionis in dicto loco seu castro de Oleriis et in terminis ac pertinenciis suis et in hominibus ac feminabus cujuscumque condicionis sint ibidem habitantibus et habitaturis cum decimis, questiis, cenis, exercitibus, cavalcatis et redempcionibus earumdem et cum censsibus, adempriviis, serviciis, caloniis, justiciis et jurisdiccionibus, et cum omni pleno jure et dominio quod habeo vel habere debeo in dicto loco et terminis ac pertinenciis suis et in hominibus et feminabus deinde habitantibus et habitaturis, titulo dicte donacionis vel aliqua alia racione. quod quidem locum de Olers confrontatur et terminatur cum serra et cum termino de Augaria et cum termino de Barberano et cum termino de Apiaria et cum Speluncha de Franchulino. jam dictum itaque jus et dominium quod habeo vel habere debeo seu consequi possum in dicto loco seu castro de Oleriis et in terminis ac pertinenciis suis et in hominibus et feminabus cujuscumque condicionis sint ibidem habitantibus et habitaturis cum decimis, questiis, cenis, exercitibus, cavalcatis et redempcionibus earundem et cum censibus, adempriviis, serviciis, caloniis, justiciis et jurisdiccionibus et cum omni pleno jure et dominio quod habeo vel habere debeo in dicto loco et terminis ac pertinenciis suis et in hominibus et feminabus ibidem habitantibus et habitaturis titulo dicte donacionis vel aliqua alia racione, vobis dicto Petro Marchessii et vestris perpetuo dono et trado in cambium pro hiis que inferius michi donatis et excambiatis, renuncians scienter cambi predicti non facti et doli et excepcioni eciam doli et in factum et condicioni sine causa et beneficio etiam minoris precii et duplicis decepcionis et illi juri quod subvenit deceptis ultra dimidiam partem justi precii et omni alii cuilibet juri contra hec venienti. et si forte ea omnia que superius vobis dono in cambium plus valent vel imposterum valebunt quam ea omnia que a vobis inferius in cambium recipio, totum illud quantumcumque

sit vel fuerit vobis et vestris ex mera liberalitate mea et donacione propria et irrevocabili habita inter vivos dono, remito, difinio et absolvo; renuncians quantum ad hec legi dicenti donacionem factam inter vivos ex causa ingratitudinis posse revocari et duplici decepcioni et restitucioni in integrum et libelli oblacioni et beneficio apellacionis et omni proferimento juris et omni alii cuilibet juri, legi, racioni, foro et consuetudini, beneficio et auxilio contra hec venienti et legi dicenti dolo futuro renunciari non posse ne hoc pretextu quod renunciando causa ingratitudinis comitendo dolo futuro renunciasse videar, et legi eciam dicenti quod propter excessum quingentorum, trecentorum vel ducentorum aureorum vel solidorum nec propter aliquam aliam sollenpnitatem obmissam in premissi nec propter aliquam aliam ullam causam. immo volo et vobis concedo quod predicta donacio vim et eficaciam habeat ac perpetuo firmitatem obtineat ac si omnia jura donata, foros, leges ac privilegia minutatim et per particulas essent divissa et quarum nulla excedat seu ascendat, excedere seu ascendere possit summa quingentorum trecentorum vel ducentorum aureorum vel solidorum et singulariter de unaquaque predictarum particularum esset facta una donacio in hoc instrumento et per contenta in eo. ego enim intelligo et volo quod de predictis foris, legibus ac privilegiis sint et intelligantur minute divisiones facte et tot donaciones vobis dicto Petro Marchessii et vestris perpetuo et quod nulla eorum excedat seu ascendat, excedere seu ascendere valeat seu possit predictam summam quingentorum, trecentorum vel ducentorum aureorum vel solidorum et in presenti dictas minutas donaciones facio et ipsam donacionem vel donaciones valere volo et faciam habere perpetuo firmitatem ac si facte essent cum sollempni insinuatione et coram judice ordinario et quod valeat et valeant omni eo jure quo melius potest et possint dici, exprimi et declarari ad utilitatem et comodum vestri dicti Petri Marchessii et vestrorum perpetuo. nunch igitur predictum jus et dominium quod habeo vel habere debeo seu consequi possum, titulo dicte donacionis in dicto loco seu castro de Oleriis et in terminis ac pertinenciis suis et in hominibus et feminabus cujuscumque condicionis sint ibidem habitantibus et habitaturis, scienter ex omni meo in eorumque jure, posse, dominio et tenedone ac corporali possessione ehicio et extraho et in vestrum et vestrorum jus, posse, dominium et tenedonem ac veram, liberam et corporalem possessionem vestro pleno jure, ut in rem vestram propriam cum testimonio hujus publici instrumenti induco et pono specialiter de presenti. et incontinenti constituo me dictus jus et dominium quod habeo vel habere debeo seu consequi possum titulo dicte donacionis in dicto loco seu castro de Oleriis et terminis ac pertinenciis suis et in hominibus et feminabus cujuscumque condicionis sint ibidem habitantibus et habitaturis vestro nomine possidere et quasi possidere donec de predictis plenam et liberam aprehenderitis possessionem et quasi possessionem quam liceat vobis aprehendere auctoritate vestra propria, licencia mei vel curie seu alterius judicis minime expectata seu requisita. et ex causa dicti cambii, donacionis et cessionis, dono, trado et cedo vobis totum locum meum et omnia jura, voces, acciones et raciones meas reales et personales, ordinarias et extrahordinarias, utiles sive mixtas que et quas ego habeo vel habere debeo seu consequi possum in predicto jure et dominio quod habeo vel habere debeo seu consequi possum titulo dicte

donacionis in dicto loco seu castro de Oleriis et in terminis ac pertinenciis suis et in hominibus et feminabus cujuscumque condicionis sint ibidem habitantibus et habitaturis vel pro ipso. quibus locis, vocibus, juribus, accionibus, racionibus, peticionibus realibus et personalibus, utilibus et directis, variis sive mixtis possitis vos et vestri uti et experiri in curia et extra curiam aut in judicio et extra judicium quemadmodum ego possem facere ante hujusmodi cambium donacionem et cessionem, instituens inde vos ex dicta causa cambii, donacionis et cessionis ut in rem vestram propriam auctorem, dominum et potentem ad faciendum de predictis vestram liberam voluntatem. ita quod ex nunc sicut ex tunc habeatis predictum cambium cum omni suo melioramento facto et faciendo teneatis, possideatis et in pace perpetuo expeletis ad dandum, vendendum, impignorandum, alienandum, obligandum, excomutandum et ad omnes vestras et vestrorum voluntates inde penitus et perpetuo faciendas ad consuetudinem et usaticum Barchinone sicut melius, plenius, sanius ac utilius potest dici, scribi et intelligi et ad comodum salvamentum vestri et vestrorum perpetuo. mandans cum testimonio hujus publici instrumenti omnibus hominibus et feminabus dicti loci quod vobis et vestris respondeant et satisfaciant de juribus supradictis et vos in verum dominum habeant et recognoscant quemadmodum michi facere tenebantur et non in aliquo michi vel meis, aliqua racione; promitens et bona fide conveniens quod predicta omnia que vobis dono in cambium in totum vel partem non sunt vendita, data, impignorata, alienata, obligata sive submissa alicuy vel aliquibus nisi tantumodo vobis, et quod non feci sive dicxi, neque de cetero faciam, dicam, consenciam aut permitam aliquid propter quod presens cambium minus unquam valeat sive impediri possit, contradici vel in aliquo revocari. immo promitto predicta omnia que vobis dono in cambium cum omni suo melioramento facto et faciendo vobis et vestris perpetuo defendere et salvare et facere habere, tenere et possidere quiete, potenter et in sana pace contra omnes personas conquerentes ad consuetudinem Barchinone. et ego et mei eciam successores erimus inde vobis et successoribus vestris semper legitimi auctores garentes et defensores ante causam et in causa et post causam, in jure et extra jus seu eciam ubique. et teneor inde vobis et vestris perpetuo de firma et legali eviccione et ab omni dampno ac eciam interesse: ita quod si forte questio aliqua vel demanda in totum vel parte hujus cambii quod vobis trado fieret vel moveretur tam per oblacionem libelli vel alio quocumque modo vi majori vel minori, facta michi denunciacione vel non facta seu expectata denunciacione, quam denunciacionem ex pacto speciali vobis remito et non obstante foro Valencie dicenti quod si vendicio evinceretur emptoribus vel aliis qui aliqua bona in cambium vel permutacionem receperant, quod antequam evincatur debeant denunciare venditoribus vel autoribus suis ut in dicto foro continetur, incontinenti in quamcumque curia et loco duxeritis eligendum meis propriis missionibus et expensis, promito me ante vos et vestro ponere in judicio et extra judicium et pro vobis et vestris respondere et satisfacere et vos et omnia bona vestra et vestrorum perpetuo inde ab omni dampno, gravamine, missione, interesse et expensa penitus custodire, et ipsam litem, questionem, controversiam, libellum et omnem causam in me suscipere et in eadem causa et ipsius rei deffensione me offerre et in causa causis tam principalibus quam appella-

cionun sistere quousque per difinitivam sentenciam a qua ulterius apellari non possit fuerint terminate, vel vos si velitis per vosmet possitis dictas causas agere vobis et vestris, tamen super hoc eleccione servata, remittendo vobis et vestris per speciale pactum necessitatem denunciacionis et appellacionis. et si vos dictas causas tractare eligeretis et super eviccione pronunciari contigerit contra vos vel bona vestra et aliquas missiones seu expensas feceritis et dampna, gravamina ac interessem sustinueritis seu aliquid evictum fuerit sive diminutum de vendicione predicta, totum illud quicquid aut quantum sit vel fuerit vobis et vestris restituere et emendare promito confecti voluntati vestre; volo eciam et expressim concedo quod non possim dicere vobis dicto Petro Marchessii quod facta fuerit injuria si dicta vendicio aliqua ejus pars evinceretur a vobis aut quod vestri vel vestrorum culpa seu neglicencia sit evictum vel per judicis impericiam. immo si contra vos vel bona vestra super eviccione lata fuerit sentencia posquam michi fuerit denunciatum vel eciam non expectata denunciacione quam vobis remito, ut superius dictum est, totum illud vobis et vestris ad integrum quicquid evictum fuerit sive diminutum de vendicione predicta restituam et salvam cum dampnis et interesse. et hoc ex pacto speciali in hoc contractu apossito vobis ducxi promitendum. et credatur inde vestro solo sacramento quod exnunc sicut extunc vobis defero et pro delato habetur sine testibus et alia probatione. et pro hiis omnibus et singulis sic complendis et firmiter attendendis, obligo scienter ad hec vobis et vestris omnia bona mea mobilia et inmobilia ubique habita et habenda et eciam sub repeticione dicte obligacionis, promito vobis et bona fide convenio quod faciam dictam mediam pernam porci domino regi predicto, perpetuo, in compensacione cambii quod vobis trado super illo cambio quod a vobis inferius recipere debeo, si que vero huic presenti pagine desunt que aliquo tempore vobis vel vestris prodesse possent, semper intelligantur esse aposita ad comodum et utilitatem vestram, ac si hic specialiter essent scripta. et si qua apposita sunt que per cavillacionem alicuius vel nimiam juris subtilitatem vobis vel vestris obesse possen tanquam pro non apossitis habeantur; obscura vero vel ambigua, siqua sunt hic apossita, vestro vestrorumque libero interpretacionis arbitrio comitantur. denique, ego Agnes, uxor dicti magistri Arnaldi de Villanova, adveniens et superveniens et audiens et intelligens omnia supradicta certificata a jure meo penitus et instructa per subscriptum tabellionem, libente animo et gratuita voluntate laudo, aprobo in omnibus et confirmo omnia et singula supradicta a prima linea usque ad ultimam prout superius apossita, scripta et declarata sunt, promitens et bona fide conveniens quod nunquam in dicto cambio tradito et deliberato ac concesso vobis dicto Petro Marchesii predictum virum meum pro hiis que inferius sibi datis et excambiatis, questionem aliquam vel demandam faciam nec fieri faciam aut valeam palam vel occulte aliqua racione dotis et sponsalicii mei vel donacionis propter nupcias vel bonorum parafernalium que dictus vir meus a me habuerit vel receperit, vel alterius ypotecha seu obligacionis, immo quicquid juris vel racionis ego habeo vel habere debeo seu consequi possum racionibus premissis totum illud quantumcumque sit vel fuerit, vobis et vestris ex mera liberalitate mea et donacione propria et irrevocabili habita inter vivos, dono, remito, difinio el absolvo faciens inde vobis et vestris finem et pactum tam reale quam personate

de perpetuo aliquid non petendo sive de non agendo in jure vel extra jus seu eciam ubique, inponendo inde michi et meis super predictis omnibus et singulis scilencium sempiternum sicut melius, plenius, sanius ac utilius potest dici, scribi et intelligi ad comodum et salvamentum vestri et vestrorum perpetuo. renuncians quantum ad hec omni legitimo et muliebri auxilio et legi Julie de fundo dotali que prohibet alienacionem fieri de bonis et rebus dotalibus et illi autentice si qua mulieri et omni auxilio contento in eodem autentico et omni alii juri circa hec venienti et pro me in aliquo adjuvanti. et ad majorem firmitatem juro per Deum et ejus sancta cuatuor evangelia manibus meis corporaliter tacta, predicta omnia rata et firma habere et perpetuo observare et in aliquo non frangere seu revocacione revocari consentienter palam vel oculte aliqua racione. tamem protestor et protestando notifico quod in predictis non obligo, nec intelligatur obligavisse bona mea tacite vel expresse aliqua racione. tersa vice ego dictus Petrus Marchesii, notarius dicti domini regis, non coactus nec seductus nec per errorem aut dolúm compulsus nec in aliquo circumventus nec errans in facto neque in jure, nec vi nec dolo nec fraude nec calliditate nec aliquo alio malo ingenio inductus sed bono animo meo et spontanea voluntate per me et omnes meos cum testimonio hujus publici instrumenti suo robore perpetuo valituro, dono, trado et quasi trado in cambium vobis dicto magistro Arnaldo de Villanova, fisico, et vestris in perpetuum pro hiis que superius michi donatis et excambiatis ducentos et viginti solidos monete regalium Valencie, censuales cum laudimio, faticha et alio jure emphiteotico seu jure percipiendi ipsos quos habeo et habere seu recipere debeo semper et annuatim censualiter in Rayosa et in Rambla titulo empcionis quam in hunc presentem diem feci ab Astruga uxore quondam Jucef Ravaya cum publico instrumento quod vobis trado de presenti ut in ipso continetur et de quibus fuerint pro terra Rayose ducem mancuças in quolibet festo Sancti Michaelis mensis septembris et facit ex ipsis Jacobus Marcheti duas mancuças et duas tercias unius mancuçe racione quatuor fanecatarum terre. item Segarria mulier facit et facere tenetur duas tercias mancuçe ratione cujusdam fanechate terre. item Maria Buada facit et facere tenetur unam mancuçam et terciam partem unius mancuce racione duarum fanecatarum terre. item Petrus Geraldi facit et tenetur facere unam mancuçam et mediam terciam unius mancuçe racione duarum fanecatarum minus uno quarterio terre. item Maria uxor quondam Petri Delivella facit et facere tenetur unam mancuçam racione unius fanechate terre. item Guilelmus Catalanis facit et facere tenetur duas mancuças racione trium fanecatarum terre. item Guilelmus de Palacio facit et facere tenetur unam mancuçam et mediam, racione unius fanecato terre, que terra tota de Rayosa contiguatur et confrontatur cum terra Berengarii Colomerii et cum via publica. et centum et quinquaginta solidos facit et facere tenetur Mosse Abraham, judex, racione cujusdam orti siti in Rambla Valencie qui confrontatur cum via publica et cum Realo Bartholomei Renoverii et cum via publica, cequia mediante, et sic est summa dictorum ducentorum et viginti solidorum jam dictos. ita quod ducentos et viginti solidos monete regalium Valencie censuales cum laudimio, faticha et alio jure emphiteotico seu jure percipiendi ipsos vobis dicto magistro Arnaldo de Villanova fisico et vestris, perpetuo, dono et trado in cambium pro hiis que

superius michi donatis et excambiatis renuncians scienter cambii predicti non facti et doli et excepcione eciam doli et in factum et condicioni sine causa et beneficio eciam minoris precii et duplicis decepcionis et illi juri quod subvenit deceptis ultra dimidiam partem justi precii et omni alii cuilibet juri contra hec venienti. et si forte ea omnia que superius vobis dono in cambium plus valent vel in cambium recipio, totum illud quantumcumque sit vel fuerit vobis et vestris ex mera liberalitate mea et donatione propria et irrevocabili habita inter vivos, dono, remito, absolvo et difinio renuncians quantum ad hec legi dicenti donacionem factam inter vivos ex causa ingratitudinis posse revocari et libelli oblacioni et beneficio apellacionis et omni proferimento juris et legi dicenti dolo futuro renunciari non posse ne hoc pretextu quod renunciando causa ingratitudinis comitendo dolo futuro renunciasse videar et omni alii cuilibet juri, legi, racioni, foro et consuetudini, beneficio et auxilio contra hec venienti et eciam legi dicenti quod propter excessum quingentorum trecentorum vel ducentorum aureorum vel solidorum nec propter aliquam aliam ullam causam. summo volo et vobis concedo quod predicta donacio vim et eficaciam habeat ac perpetuo firmitatem obtineat ac si omnia jura donata, foros, leges ac privilegia minutatim et per particulas essent divissa et quarum nulla excedit seu ascendat, excedere seu ascendere possit summam quingentorum trecentorum seu ducentorum aureorum vel solidorum et singulariter de una quaque predictarum particularum esset facta una donacio in hoc instrumento et per contenta in eo. ego enim intelligo et volo quod de predictis foris et legibus ac privilegiis sint et intelligantur minute divissiones facte inter donaciones vobis dicto magistro Arnaldo de Villanova fisico et vestris perpetuo et quod nulla eorum excedat seu ascendat, excedere seu excedere valeat seu possit predictam summam quingentorum, trecentorum vel ducentorum aureorum vel solidorum et in presenti dictas minutas donaciones facio et ipsam donacionem vel donaciones valere volo et faciam habere perpetuo firmitatem, ac si facte essent cum solempni insinuacione et coram judice ordinario et quod valeat et valeant omni eo jure quo melius potest et possint dici, exprimi et declarari ad utilitatem et comodum vestri dicti magistri Arnaldi de Villanova et vestrorum perpetuo. nunc igitur predictos ducentos et viginti solidos monete regalium Valencie censuales cum laudimio, faticha et alio jure emphiteotico seu jure, posse, dominio, et tenedone ac corporali possessione, ehicio et extraho et in vestrum et vestrorum jus, posse, dominium et tenedonem ac veram, liberam et corporalem possessionem vestro plano jure, ut in rem vestram propriam, cum testimonio hujus publici instrumenti induco et pono specialiter de presenti; et incontinenti constituo me dictos ducentos et viginti solidos monete regalium Valencie censuales cum laudimio, fatica et alio jure emphiteotico seu jure percipiendi ipsos jura, proprietates et servitutes eorundem vestro nomine possidere et quassi possidere donec de predictis plenam et liberam aprehenderitis possessionem et quasi possessionem quam liceat vobis aprehendere auctoritate vestra propria, licencia mei vel curie seu alterius judicis minime expectata seu requisita. et ex causa dicti cambii donacionis et cessionis, dono, trado et cedo vobis totum locum meum et omnia jura, voces, acciones et raciones meas reales et personales, ordinarias et extraordinarias, utiles sive mixtas que et quas ego habeo vel habere debeo seu

consequi possum in predictis duccentis et viginti solidis monete regalium Valencie censualibus vel pro ipsis quibus locis, vocibus, juribus, accionibus, racionibus, peticionibus realibus et personalibus, utilibus et directis, variis sive mixtis, possitis vos et vestri uti et experiri in curia et extra curiam an in judicio et extra judicium, quemadmodum ego possem facere ante hujusmodi cambium, donacionem et cessionem. instituentes inde vos ex dicta causa cambii donacionis et cessionis ut in rem vestram propriam auctoritatem auctorem dominum et potentem ad faciendum de predictis vestram libere voluntatem, ita quod ex nunc sicut ex tunc habeatis predictum cambium cum omni suo melioramento facto et faciendo teneatis, possideatis et in pace perpetuo expletetis ad dandum, vendendum, inpignorandum, alienandum, obligandum, excomutandum et ad omnes vestras et vestrorum voluntates inde penitus et perpetuo faciendas, exceptis militibus atque sanctis sicut melius, plenius, sanius ac utilius potest dici, scribi et intelligi ad comodum et salvamentum vestri et vestrorum perpetuo; tamen est sciendum quod predictum censuale cum laudimio et fatica et alio jure emphiteotico teneatis ad feudum medie perne porci semper et anuatim solvende domino regi et suis in quolibet festo nativitatis Domini, in compensacione dicte medie perne quam pro predicto cambio quod michi tradidistis facere tenebatis. promitens et bona fide conveniens quod predictum censuale in totum vel partem non est venditum, datum, impignoratum, alienatum, obligatum sive submissum alicui vel aliquibus nisi tantummodo vobis et quod non feci sive dicxi neque decetero faciam, dicam, consenciam aut permitam seu eciam emachinabor aliquid propter quod presens cambium minus unquam valeat sive impediri possit, contradici vel in aliquo revocari. immo promitto predictum censuale cum omni suo melioramento facto et faciendo vobis et vestris perpetuo defendere et salvare et facere habere, tenere et possidere quiete, potenter et in sana pace contra omnes personas conquerentes ad forum Valencie et ego et mei eciam successores erimus inde vobis et successoribus vestris semper legitimi auctores, garentes et defensores ante causam et in causa et post causam in jure et extra jus set eciam ubique. et tenore inde vobis et vestris perpetuo de firma et legali eviccione et ab omni dampno ac eciam interesse ita quod si forte questio aliqua vel demanda in totum vel partem hujus cambii quod vobis trado fieret vel moveretur tam per oblacionem libelli vel alio quocumque modo, vi majori vel minori, facta michi denunciacione vel non facta seu expectata denunciacione, quam denunciacionem ex pacto speciali vobis remito et non obstante foro Valencie dicenti quod si vendicio evinceretur emptoribus vel illis qui aliqua bona in cambium vel permutacionem receperint, quod antequam evincatur debeant denunciare venditoribus et autoribus suis, ut in dicto foro continetur, incontinenti in quaqumque curia et loco duxeritis eligendum meis propriis missionibus et expensis promito me ante vos et vestros ponere et satisfacere et vos et omnia bona vestra et vestrorum perpetuo inde ab omni dampno, gravamine, missione, interesse et expensa penitus custodire et ipsam litem, questionem, controversiam, libellum et omnem causam in me suscipere et in eadem causa et ipsius res defensione me oferre et in causa causis tam principalibus quam appellacionum sistere quousque per diffinitivam sentenciam a qua ulterius apellari non possit fuerint terminate vel vos si velitis per vosmet possitis dictas causas agere

vobis et vestris, tamen super hoc eleccione servata remitendo vobis et vestris per specialem pactum necessitatem denunciacionis et apellacionis. et si vos dictas causas tractare eligeretis et super eviccione pronunciari contingerit contra vos vel bona vestra et aliquas missiones seu expensas feceritis et dampna, gravamina ac interesse sustinueritis seu aliquid a vobis vel vestris evictum fuerit sive diminutum de vendicione predicta totum illud quicquid aut quantum sit vel fuerit vobis et vestris, restituere et emendare promito confestum voluntati vestre. solo eciam et expressim concedo quod non possim dicere vobis, dicto magistro Arnaldo, quod facta fuerit injuria si dicta vendicio sive cambium aut aliqua ejus pars evinceretur a vobis, aut quod vestri vel vestrorum culpa seu neglicencia sit evictum vel per judicis impericiam fuerit late sentencia postquam michi fuerit denunciatum vel eciam non expectata denunciacione quam vobis remito, ut superius dictum est, totum illud vobis et vestris ad integrum quicquid evictum fuerit sive diminutum de vendicione predicta restituam et solvam cum dampnis et interesse. et hoc ex pacto speciali in hoc contractu apossito vobis ducxi promitendum, et credatur inde vestro solo sacramento quod ex nunc sicut ex tunc vobis defero et pro delato habeatur sine testibus et dia probatione. et pro hiis omnibus et singulis singulis sic complendis et firmiter atendendis, obligo scienter ad hec vobis et vestris omnia bona mea mobilia et inmobilia ubique habita et habenda. si qua vero huic presenti pagine desunt que aliquo tempore vobis vel vestris prodesse possent semper intelligantur esse appossita ad comodum et utilitatem vestram, ac si hic specialiter essent scripta, et si qua apossita sunt que per cavillacionem alicuius vel nimiam juris subtilitatem vobis vel vestris obesse possent tanquam pro non apossitis habeantur; obscura vero vel ambigua si qua sunt hic apossita vestro vestrorumque libero interpretacionis arbitrio comitantur. denique ego sepedictus Arnaldus de Villanova ad majorem firmitatem cum in me receperim dictum censualem, confiteor dictum censualem cum juribus suis tenere ad feudum dicte medie perne pro domino rege in compensacione servitutis seu obligacionis quam dictus dominus rex habebat in cambio quod superius tradidi vobis dicto Petro Marchessii ut est dictum; obligando scienter ad hec domino regi et notario infrascripto nomine domini regis a me legitime stipulanti et recipienti et suis, dictum censuale cum juribus, proprietatibus et pertinenciis suis; quod est actum Valencie, septimo idus januarii, anno Domini .mcclxxx. octavo.

Signum Magistri Arnaldi de Villanova. Signum Agnesii, eius uxor. Signum Petri Marchesii predictorum qui hec concedimus et firmamus.

Testes fuerunt huic instrumento vocati et rogati Raymundus Scorne, Guillelmus Colrrat et Sanccius Loarre; testes sunt firmamenti dicte Agnetis, que firmavit die et anno quo supra, Pedrolus Pictor et Bertrandus de Podio Rubeo.

Signum Januarii Rabacie, notarii publici Valencie, qui hoc scribi fecit et cum litteris rasis et emendatis.....

Arx. Cor. Aragó; perg. 279 d'Alfons II.

RAMÓN D'ALÓS

(Seguirà)

Consuetudines Civitatis et Dioecesis Gerundensis

(Continuació)

De Praescriptionibus.

Rub. 14.

CAP. 1

Praescriptio 30 annorum est necessaria in factis in quibus requiritur rescriptio; repulsis aliis omnibus praescriptionibus minoribus; salvo semper usatico: «Hoc quod Juris est Sanctorum Patruum», et etiam salva Hypothecaria, que extenditur etiam ad 40 annos contra debitorem possidentem rem obligatam, vel ejus haeredes: in usucapione vero trienni super mobilibus servatur Jus Romanorum.

CAP. 2

Si homo alterius non praestiterit homagium solidantiae et moram fecerit in aliqua Civitate vel villa Cathaloniae per annum et diem qui non fuerit requisitus, praescribit, et adquirit sibi plenam libertatem de consuetudine.

De Appellationibus.

Rub. 15.

CAP. 1

Item, quod pro inhibitione Judicis *à quo*, dantur Judici *ad quem* appellatur, quinque solidi pro salario de consuetudine, et non ultra.

CAP. 2

In Curia seculari Gerundae assecurantur expensae ab utraque parte cum pignoribus.

CAP. 3

Item super Iuditio pocessorio appellatur.

Cap. 4

Nota, quod appellationes sunt Domini castri in quo habet Jurisdictionem et non superioris, et ita fuit judicatum in Cathalonia saepius per glosam in usatico: «Omnes homines, tam milites, etc.»

Item, per dictam glosam utimur quod in causis quas habet subditus cum Domino, Dominus non appellat (pro quo vide in speculo, tit. de appellationibus, in quibus vers 33. de libris Petri Moles et de libris Joannis Ferrarii.)

Cap. 5

In causis minoribus quinquaginta solidorum proceditur sumarie sine scriptis et appellatione remota.

Cap. 6

Item, a quoqumque gravamine, etiam ante Sententiam diffinitivam, potest appellari.

Cap. 7

Item, quod infra decem dies ab interpositione appellationis sunt dandi apostoli in curia seculari.

Cap. 8

Item, quod datis apostolis, vel lapsis dictis decem diebus infra quos dari debent, potest utraque pars causam prossequi coram Judice *ad quem.*

Cap. 9

Homines locorum in quibus Monasteriis, vel aliae personae Ecclesiasticae hujus Dioecesis habent Jurisdictionem temporalem, seu secularem, in his quae sunt ratione Jurisdictionis, non habent appellationem nec appellare possunt ad Episcopum; quia in Cathalonia appellationes sunt Dominorum Castrorum in quibus habent Jurisdictionem, et non superioris. Et ita fuit judicatum et obtentum de consuetudine per Dominum Joanem Episcopum Gerundensem, 2 octobris 1370, in causa appellationis interpositae per Juratos villae Balneolarum a procuratore monasterii Sancti Stephani villae Balneolari, cujus Monasterii, et ejus Abbatis est Jurisdictio secularis dictae villae; sed ab offitialibus secularibus locorum in qui-

bus Episcopus habet Jurisdictionem temporalem, appellatur ad offitialem et Vicarium ipsius Episcopi de consuetudine.

Additio

Consuetudo observata et obtenta est in Curia seculari Gerundae quod si appellatum fuerit ab aliqua sententia vel praecepto ad Judicem appellationis ipsius curiae, quod nisi pars appellans infra 20 dies post dationem apostolorum dederit libellum suum Judice appellationis, appellatio habetur pro deserta: hanc consuetudinem refert et interpretatur Mieres (Apparatus)in 2ª parte fol. XX. col. 4 et habetur supra tit. de libellis, quam consuetudinem Mieres dicit spetialem in foro seculari urbis tantum Gerundae, et quod in aliis foris sit servandum in hoc Jus comune, propter quod datur annus ad prossequendam ipsam appellationem et probato impedimento per duos testes etiam datur secundum fatale; sed non defertur Juramentum in deffectum probationis secundum Ludovi. Rom. Singul.

De Praebendis et Arrendamento fructuum Benefitiorum ac quid nomine obventionum veniat.

Rub. 16.

CAP. I

Item, cum Priores, Praepositi et alii vendunt, seu arrendant fructus seu redditus ipsorum Benefitiorum possunt in instrumentis arrendamenti haec vel similia verba: retineo mihi mediam partem foriscapiorum vel obventionum sive sdevenimenti, ita de mortuis, sicut de vivis; fuit dubium an nomine obventionum, sive sdevenienti intelligantur sepulturae, offertae, despullas, luminaria et similia; habet usus seu observantia quod non; sed solum intestiae et exorquiae. Itaquod praedicta effitiuntur ad arrendatorem, id est illius qui arrendabit, et Dominus nihil habebit, cum tales fructus et redditus ipsorum censeantur.

De Rebus Ecclesiarum alienandis vel non, et de firmis in Contractibus alienationum, ac de foriscapio petito ut pertineat ad haeredem Benefitiati praedecessoris qui in vita petiit, et non ad successore.—Alias de Foriscapiis.

Rub. 17.

CAP. I

De Jure consuetudinario est in Ecclessia Gerundensi quod si foriscapium fuerit petitum in vita praelati vel clerici, esto quod non fuerit habitum, nec firma apposita, post ejus obitum pertinet haeredi. (Romaguera ad Synodal. lib. 5. tit. 13: cap. 2. n.º 14, pag. 445, et cap. 3. n.º 29, pag. 455.)

CAP. 2

Item nota quod alienationis nomine continentur Mancipiorum Manumissio, Ususfructus Datio, et Constitutio Pignorem et Hypotecae, Servitutis Constitutio, Contractus Emphiteotis, proprie tamen est alienatio, omnis actus per quem dominium transfertur.

CAP. 3

Pro obligatione facta ad decem annos solvitur laudimium.

CAP. 4

Item, in conductione facta ad longum temps vel cum revenditione fructuum debetur laudimium de consuetudine, secus si ad modicum tempus.

De Deposito et Comendato, alias de Instrumento Comandae.

Rub. 18.

CAP. 1

Item, quod quilibet tenens Comandam capitur pro comanda dummodo ostendatur instrumentum Comandae contra eum purum, silicet quod non sit ibi fidejussor, nec terminus, nec juramentum, et si tale instrumentum non ostendatur, non capitur, donec aliter Comanda pura probetur.

De Emptione et venditione.

Rub. 19

CAP. 1

Juvenis homo etiam si fuerit antiquitus alicujus Domini, potest absque prohibitione Domini sui cunctas ejus pocessiones vendere simul ved divisim, et ita de consuetudine judicatur et fuit sepe judicatum; et ratio est quia juvenis homo non tenet nisi personam pro Domino, et ideo Dominus non potest prohibere alienationem rerum, quae pro ipso non tenentur.

CAP. 2

Item quod aliquis non possit petere aliquam rem ab eo qui eam emerit per cursorem publicum et publice, nisi restituerit praetium.

Cap. 3

Item quod si emphiteota vendidit rem sibi datam in emphiteosim, proximior, sive medius Emphiteosta potest eam retinere pro praetio illius venditionis infra 30 dies postquam instrumentum venditionis fuerit sibi praesentatum, seu legitime notificatum.

Cap. 4

Quicumque tenens offitium vel ministerium, vel qui emerit aliquam mercaturam ad opus offitii, vel ministerii sui, sive sit mercator, sive alius qui se abat, capitur in persona sicut caperetur pro comanda nisi ostendetur quod fortuito casu amisserit eam.

Cap. 5

Consuetudo est, quod si Emphiteota cessaverit per triennium puctare vineam, quod potest privari per Dominum vineae, nisi justa causa valeat se tueri (de quibus Cirlauns. lib. 1. controvers cap. 2.).

Cap. 6

Jure consuetudinario in Dioecesis Gerundensis introductum est, quod rusticus liberum francum alodium de mansata non potest ejicere, nisi Dominus habeat retrodecimam de foriscapio; et eodem jure utimur quod si mansata ad tantam debilitatem perveniat quod extracto alodio rustici de mansata, non potest Dominus habere personas et alia servitia consueta, ipse Dominus potest prohibere ne ipsum alodium vel aliqua pocessio de mansata extrahatur posito quod pro aliquo Domino teneatur.

Cap. 7

Nota quod si in instrumento venditionis rei emphiteoticariae non sit verum praetium, quod res cadit in comisum Domino.

Cap. 8

Consuetudo est in Dioecesis Gerundensis quod si rusticus aliquis terras, vel pocessiones, vineas, manso suo vel non, emerit, potest ipsaemet vendere in vita sua infra 30 annos absque etiam firma, et consensu Domini sui. Postea, vero, censentur de pertinentiis mansatae sicquod non poterit eas alienare absque firma, et

consensu Domini, cui dabitur laudimium per emptorem ultra tertium Domino directo pertinente.

Eodem modo censetur de pertinentiis, si emptor rusticus decesserit infra dictos 30 annos, nisi aliud fuerit per pactum inductum, silicet quod in stabilimento per emptorem fuerit dictum et conventum, ut non possint unquam fieri de pertinentiis Mansatae: verumtamen si postquam ipsae terrae vel pocessiones fuerint de pertinentiis dictae Mansatae effectae vel confiscatae ut est dictum, et Dominus mansatae allegaverit alias pocessiones remanentes, non esse sufficientes ad census, et servitutes quos et quas ipsae recipit in Manso, ut quia res est talis qua alienata mansus deterioretur et Dominus censum non posset habere vel homines; tunc Dominus potest prohibere, ne vendantur, et si venditae fuerint potest ipsas recuperare et reduci facere ad mansatam, nisi ex adverso manifeste probetur quod tempore ipsius alienationis ipsae res sive pocessiones manso remanentes ad census vel servitutes mansatae fore sufficientes.

Et haec vera in alodialibus per rusticum emptis secus in aliis quae pro alio vel aliis Dominis tenentur: nisi illi Domini rerum per rusticum emptarum firmaverint illi emptioni, quia videntur renuntiare Juri suo nisi firmassent, salvo Jure suo.

Si vero Dominus Mansi consenserit alienationi praedictae factae per rusticum, et laudimium pro exita Mansi receperit, ulterius contradicere non poterit, nisi fuerit Dominus Ecclesiasticus, quia cum talis alienatio tangat proprietatem Mansatae et Juris Ecclesiae, est nulla et poterit revocari infra 40 annos, nisi fuerit in alienatione servata forma et solempnitas canonis, sive Exceptione 12. q. 2.; si vero forma servata fuerit valet alienatio nec poterit revocari, nisi per viam restitutionis in integrum, lessione probata infra quadriennium.

Locato et Conducto.

Rub. 20.

CAP. 1

Item, inquilinus potest ejici de domo remisso sibi, vel restituto praetio quod debetur de logerio illius anni imminente necessaria reparatione, vel ubi locator habet ipsam domum necessariam pro sua habitatione vel si inquilinus male conversetur in Domo; et hiis casibus et quolibet ipsorum habet solvere pro ratta temporis quo tenuerit Dominum conductam, et ita servatur.

CAP. 2

Item, quod locator domorum potest conductori accipere res, propria auctoritate, sine sagione quae fuerunt illatae et inventae in domo locata.

(Seguirà)

Passió, mort, resurrecció y aparicions de N. S. Jesucrist

(Continuació)

E morts exiren de moniments
404 E apariren a les gents
E com centurio ach vist aço
Tot aço de jeshu Xst.
Dix quel verament
408 Lo fiyl de deu.....
E.....
Que aqui.....
Se claven de la ma el.....
412 E tornaven sen a ses maisons
E Maria magdalena
Que fo de gran dolor plena
Esstech ab maria jacobi
416 E ab les altres sus aqui
Ab..... jueus
Que mal los confona deus
E.....
420 E..... napres
I..... lo despenyasen
Ap..... los nelevasen
Josep (?) de abam maria (1)
424 A pilat ques aquel dia
El cors de jeshus li dares
Pus.....
E mantinent feuloli donar

(1) Arimatea?

428 E lo va tost deppenyar,
Envolcal en -1- cendat
E puys deseguit soterrat
En un seu noble moniment
432 E enterayl (prop?) duna font
Que atroba en -1- seu ort
Lo qual era prop la ciutat
A .ij. miyles en veritat
436 E .ij. palms avia e no mas
Lo vas hon jeshus fo.....
Deym segons lascriptura
E viij dalt tot a mesura (?)
450 Ab tant desus aquel vas
Dans en.....
E lendema.....
E los princeps.....
454 ..... esveren.....
El cos daquel sia ben gart
..... cel dix quel terç dia
De la mort resucitaria
458 P.....
..... en.....evali dir
..... gardas lo vas de jeshu Xst.
. . . . . .
Quels seus dexebles nol sen portasen
462 E puys mentres gardavan
Que levats fos del moniment
E..... serra mariment
P..... que lo primer
466 Si en nuyla guisa poden fer
..... en.....
E daltres.....
E..... lo monimens
470 Tota la nit los des.....
E puys ageren -1- pedra grans
La qual posarenli truans
Ala..... de monimans
474 E puys sagelarenlo.....
Per ço com avien pahor
Quels dexebles del salvador
De nits no vinguesen aqui
478 E quel sen portasen ab si.
E puys Jeshus en la divinitat
Lexava ha humanitat
En infern mantinent

482 Per deliurar daquel turment
Adam i eva qui aly son
Del començament del mon
E les profetes.....
486 E los sants..... que aqui
Avien estat lonch de tems
Quels deliuras daytals sabers
E cant els foren deliurats
490 Den (?) qual mal loch escapats
..... agens meylor nadal
..... paradis terrenal (1)
Les .iij. maries el cami
494 Si son meses am bon enguent
..... al moniment
.....
Daquel enguent sen poden far
E marya Magdalena
498 qui era de dolor plena
Cuytas e vengueren al moniment
E..... mol matinent (2)
E viu lo suari lex estar
502 E los lançols..... plorar
Com noy.....
Que lavie de.....
Ab tant jeshus.....
506 En.....
Qui aparech en aytal logar
A ela qui ausi plorar (3)
510 E volcse a el acostar
Jeshus..... si li a dit
Maria nom vuyles falir
Qui ades lo payre degueren muntar
514 E..... nom..... dees tocar
Dela s parti encontinent
Romas Maria..... exament
Langel de deu davant paria
518 E dix ala magdalena
Que angel del yorn (?)
Quel salvador de tottom
Perço que era resusitat

(1) Aqui segueixen cinch versos dels que no's pot treure l'entrellat y cinch més que sols tenen de llegible l'inicial de la primera paraula y la darrera.
(2) Segueixen set versos illegibles.
(3) Altres deu ratlles indesxifrables.

522 E les maries an plorat
E veren langel de deus (1)
E si voleu tots trobar
En galilea pentsat danar.
526 Les tres maries mantinent
Tornarensen alegrament,
A sent pere e a sent iohan
Van recontant aquest goy gran
530 Els altres companyons
Qui eren dins en la maysons
Toyt li apostols van lohan
Jesus quils mostra amor gran.
534 Vansen tuyt apareylar
En galilea anar;
Mas sent johan van cridar
E volen saber qui van duptan
538 Si era ver de jeshu Xst.
Que les maries laguesen vist
E coren tost al moniment
E nol trobaren verament
542 Lay empero varen estar
Lo suari vasen tornar
E galilea son anats
E estigueren aqui plegats
546 E jeshu Xst. los dix: pau ayats.
Alegres foren pagats
E en torn fo tornat.
Als altres cavaylers aimats
550 Del sepulcre hon an vellat
Cayfas los a apellats
E demanals de lur gaytar.
Centurio loy va contar:
554 Senyer dy el nos avem vist
Al moniment de jeshu Xst.
Angels venir puys parlar
E sentin terra tremolar,
558 Depuys langel del moniment
Leva la pedra mantinent,
E va tot vest de blanch
Sobre lo vas se demorant
562 A les maries el parla
E dix que Jeshus verament

(1) Set versos més que no s'entenen.

Era levat del moniment
Mas digats als dicipols seus
566 Quen galilea er en breu.
Com Cayfas ço ach ausit
Fer se l pits gita -1- crit
No volch puys beure ni menyar
570 Tant fo dolen daycel afar.
Apres aço feu ajustar
Tots los juheus per conseylar
E dixlos com centurio
574 E tuyt li altre companyo
Aquela nuyt avien vist
Com resucita jeshu Xst.
Darens gran seyal avem vist
578 Daquesta mort de jeshu Xst.
Car lo soleyl qui era clar
Mantinent comença a hoscar
El vel del temple quis parti
582 En .ii. parts manes aqui
Els qui eren morts longamens
Se levaren dels monimens
Tots los juheus cridaren fort
586 Contara (?) Josep quel mort
Car jeshu Xst. el sen aportat
E dela creu l a despenyat.
Trobam escrit que Ieshuxst.
590 Lo jorn de pascha que fo vist
E aparech a dos Romeus
Qui eren dels dexebles seus
En aquel jorn sus el cami
594 A..... partiren dali
E anavensen a -1- casteyl
Emaus a nom.....
E parlaven com jeshus deu (?)
598 Avien mort lo dob.....
Jeshus tantost ab els anant
E mantinent los demanan
Qui yes paraules recontats
602 Vos qui exits deles ciutats,
E cleofas respondelli:
No sabets quels juheus malvats
A tort an jeshus clauficat

(Seguirà)

RESSENYES DE LES CÁTEDRES

DRET CIVIL CATALÁ

Al començar el mes de Març s'estudiá l'institució dels marmessors, fent notar les diferencies que ofereixen ab els *albaceas* castellans, y s'entrá al estudi dels llegats o successions a títol singular. Al efecte s'esposaren les formes de disposició dels llegats a Roma y lo que'n queda en el nostre regisme jurídich; ja en quant als drets que atribueixen al llegatari, ja en quant a les garantíes que la lley Hipotecaria els ofereix.

S'estudiaren les modalitats dels llegats; persones que'n poden disposar, que'n poden rebre y que poden esser gravades ab la cárrega de llegats; y la forma y temps d'adquisició segons la teoría del *dies cedit* y *dies venit.*

Després s'estudiaren els drets de les persones a qui s'imposen llegats, pera que no'ls síen més gravosos que ventatjosa la lliberalitat que'l testador els feu, estudiant detingudament la quarta falcidia.

Seguidament s'entrá al examen dels diferents drets que atribueixen els llegats segons sía el seu objecte, detallant els efectes dels llegats específichs en ses varies hipòtesis de consistir en cosa del testador, del hereu o d'un tercer; y si poden tenir eficacia els de cosa qu'es o arriba a esser del llegatari. Després els llegats genèrichs, especialment els de quantitat de coses fungibles, alternátives y d'universalitat; y, pera completar la materia, els de dret real.

Després, els llegats de crèdit, fixantse especialment en els coneguts per *nomen legatum, liberatio legata* y *debitum legatum;* y en fi, les varies formes y típiques especialitats dels *prellegats.*

S'esplicaren seguidament les causes d'invalidació dels llegats, el dret d'acréixer entre llegataris, les donacions *mortis causa* y les *mortis causa capiones.*

Y, ab les varies causes d'invalidació dels actes d'última voluntat, s'acabá l'estudi de la successió testamentaria.

A darrerç de Mars s'entrá al estudi de la successió intestada, estudiant son fonament, el dret aplicable tenint en compte el dret romá, l'especial de Catalunya y discutint si'l Còdich Civil es aplicable en sotstitució de la lley anomenada de *mostrencos,* de 1835.

Ordres y graus de successió intestada regular, dret catalá relatiu a la successió troncal dels impibers y successió dels illegítims.

Després s'estudiaren les regles comunes a la successió testada y a l'intestada: adquisició y transmisió de l'herencia, beneficis d'inventari, de deliberar y de separació de patrimonis en profit dels acreedors, y herencia jacent; dret d'acréixer entre cohereus; divisió de l'herencia feta pel testador, per mandatari seu, pels hereus o justicialment; remarcant la forma de suplir la falta de capacitat dels hereus interessats en la divisió.

Seguí l'estudi de la colació y les unions que tenen per objecte protegir el dret hereditari.

Les successions forçoses donen lloch d'estudiar estensament la llegítima catalana, fent notar especialment l'importancia social del nostre sistema llegitimari y escatint l'important problema del carácter jurídich que s'ha d'atribuir a Catalunya als drets dels llegitimaris, tant discutit pels autors, remarcant la trascendencia práctica que té, desde diferents punts de vista, que's considera al llegítimari com simple acreedor o llegatari, com a condòmino dels bens o com a cohereu.

Vistes les altres regles relatives a les llegítimes y les causes y efectes de la desheretació, s'estudiá la quarta marital com única successió forçosa imposada per la lley a Catalunya, a favor de la viuda pobre.

Estant pera acabar el mes d'Abril, y no restant temps suficient pera esplicar tots els tractats de familia y obligacions, s'esculliren, com a més interessants: del primer, els capítols matrimonials; y del segon, els quasi contractes de vehinat, acabant al mes d'Abril ab l'estudi de lo que son y lo que representen pera Catalunya els capítols, que, gracies a la llibertat civil catalana, formen el còdich de la familia.

HISTORIA DE CATALUNYA

La llarga historia del regnat de Pere III (IV), anomenat el *Cerimoniós o del Punyalet*, ha umplert de sobres tot el mes de Març, arribant fins a les vagacions de Setmana Santa y Pascua. El Professor s'es servit, com de costum, de la coneguda Crònica d'aquest regnat, en la qual, a pesar de constarnos qu'es escrita per altri, el Monarca nos parla en primera persona. Com de costum també, el meteix Professor ha fet reparar les coses que ab evident deliberació calla dita Crònica, sens admetre a pesar d'aixó cap parcialitat y comptant els fets tals com de les fonts més autorisades se desprenen.

Els dramátichs episodis qu'enclou aqueix regnat interessaren, com en els cursos anteriors, vivament als alumnes, fent remarcar el Professor l'alt grau de cultura a que havían arribat en aquesta época els Estats Catalans, fentse cada día noves manifestacions d'amor a les lletres y les arts, tant per part del Monarca, com dels

prínceps dels magnats, comprobades pels nous documents que's ván descobrint referents a aquell periode de la nostra historia.

En cambi, darrera d'aqueix refinament de costums s'endevina ja el principi de la decadencia política. L'energía antiga dels nostres sobirans se sosté encara, a pesar dels grans contratemps, dintre'l regnat que'ns ocupa, per desaparèixer ja definitivament en els dos que'l segueixen.

A aqueixa energía hi sobrevisqué el meteix Rey Pere, els últims temps del qual son ja quadros de política borda y de gran desorde interior. El Professor feu remarcar la curiosa semblança del final d'aquest regnat ab el final del anterior, justificant aquella sentencia popular de *tal farás tal trobarás*, però ab la capdalt diferencia de venir després d'ell aquesta vegada un sobirá pacífich, el regnat del qual s'historiá immediatament després de passats els díes de Pascua.

No durá gayres díes la tasca, puix, a pesar d'esser prou accidentat y d'haver de notar els efectes de les intrigues cortesanes, els síntomes de decadencia que ván creixent ho dominen tot y apar que's preveuen ja els grans trastorns que portará la fatal esterilitat dels nostres prínceps, decadencia personal que portará definitivament la ruína política.

Veritat es que l'exámen d'aqueixes causes, que's van fent més notories cada día, umplen d'interés els regnats de Joan I, anomenat l'*Aymador de la gentilesa*, més donat encara a les fastuositats cortesanes que son pare, y de son germá Martí l'*Humá*, qui, al rebre la corona per l'esforç y el valor cívich de sos súbdits, sent esclatar ja al seu voltant les ambicions dels pretendents qu'en el regnat de Joan havían donat ja quefers.

Tot lo que passa dintre'l regnat de Martí queda ofuscat pels llarchs y complicats efectes dels cisma occidental, tant lligat ab la nostra historia, y la preocupació dels regnícols per la falta de successió. Tot això, junt ab els diferents successos que's desenrotllen dintre'l regnat, son esplicats minuciosament pel Professor, preparant l'historia del memorable interregne que segueix a la mort del Rey Martí y que dona lloch al fet més curiós y singular de la nostra historia, el Parlament de Casp. En aquets indrets nos trobam al acabar el mes d'Abril.

LITERATURA CATALANA

Finides les vagacions de Nadal, continuaren les esplicacions d'aquesta Cátedra entrantse en l'estudi de conjunt del regnat de Jaume II, que, encara que la major part d'ell se desentrotllá en el XIII^en^ sigle, desde'l punt de vista literari pot considerarse com una època de transició entre la nostra producció doscentista y la del sigle XIV.

En el periode que s'inicía en aquest regnat varis genres literaris esperimenten transformacions: en la prosa novelesca o d'imaginació s'obre una veritable solució

de continuitat, en la que costa de trobar una obra que ompli la llacuna que vá desde'l *Blanquerna* de Ramon Llull al *Somni* de Bernat Metge; en la poesía s'opera la transició entre'ls trobadors provençals (el darrer dels quals es el rey Frederich III de Sicilia) y l'escola poètica catalana.

Dos prínceps germans d'escepcionals condicions de carácter governaven llavors els estats d'Aragó y Sicilia y tant Jaume II com Frederich III, a pesar de que per imposicions esteriors tingueren de lluytar entre ells, lo cert es qu'en el fons estigueren sempre d'acort y que la patriòtica enteresa ab que Frederich defensá l'independencia de Sicilia tingué una gran ajuda en la generositat y amples mires polítiques del Rey d'Aragó. El Dr. Rubió, pera millor donar a conèixer la personalitat de Jaume II, feu algunes consideracions històriques de conjunt y llegí fragments dels interessants documents polítichs del seu temps publicats recentment per el Prof. Finke en les *Acta Aragonensia.*

D'aquests testimonis documentals, als que hi há que afegir per lo espressius y abundants els elogis que d'aquell Rey fa en Muntaner en la seva *Crónica*, se'n deduheix la fama de que fruí nostre monarca entre'ls seus contemporanis. Per altre part el regnat de Jaume II senyala l'època de més intensa política internacional de la nostra historia, y, mercès a ella, la llengua catalana adquireix una espansió tant estraordinaria que cap allá l'any 1311 se parlava en cinch Corts d'Europa: Aragó, Mallorca, Sicilia, Atenes y la Morea. En mitx d'aquesta esplendorosa vida política se desentrotllá també una interessant cultura literaria, de la que no permanesqué allunyat nostre Rey.

Jaume II era lletrat. No solament ho demostra la seva *Balada* a la Verge, escrita en provençal, sinó també les relacions que mantingué ab la major part dels escriptors del seu temps, tant els qui escrigueren en llatí com en vulgar. Unes detingudes lliçons se dedicaren a estudiar aquest punt, indicant els escriptors que treballaren per encárrech seu, com en Jafuda Bonsenyor, o bé que li dedicaren algunes de les seves obres, com en Jofre de Foixá, Ramon Llull, Arnau de Vilanova, fra P. Marsili, Ramon Muntaner, etc. Finalment pera completar aquestes indicacions sobre l'afició a les lletres de Jaume II se donaren a coneixer cronològicament una serie de documents, encare inèdits en sa majoría, trets del nostre Arxiu, que'ns el presenten demanant y adquirint llibres, incautantse dels que posseíen els Templers o bé interessantse per altres obres de cultura.

Finides aquestes esplicacions y a pesar de que no entrava de ple el seu estudi en el quadro de la literatura catalana, sinó més aviat en el de la seva historia literaria, ab l'objecte de completar el conjunt del regnat de Jaume II se feren algunes indicacions sobre'ls escriptors llatins qu en ell se distingiren. Entre ells se destaquen per sa major importancia els qui desempenyaren els cárrechs d'embaixadors o procuradors reyals, qu'eren indistintament llechs o bé clergues: els primers acostumaven a usar el catalá o l'aragonés en les seves llargues relacions o missatgeríes, que molt sovint son vertaderes obres literaries, y els últims se valíen d'ordinari del llatí. Entre aquests darrers sobressurten, tant per lo digne d'estudi de la seva personalitat literaria com pels importants cárrechs que ocuparen, el mallorquí fra Romeu Bruguera, O. P., autor de la *Biblia rimada*, mestre en teología a l'Universita, de París, que serví d'intermediari entre'l nostre Rey y Felip l'Hermós de Françat

quan la persecució dels Templers; fra Pons Carbonell, O. M., l'autor de la *Catena aurea*, que aná d'embaixador a Italia; el ja citat fra Pere Marsili, enviat al Papa sobre'l fet de l'espedició a Almería; fra Ferrer d'Abella, O. P., més tart bisbe de Neopatria y de Barcelona, y sobre tot el *sacrista* de Mallorca Joan Burguny, poeta llatí, que fou qui induhí a Jaume II a comprar a Nápols un Titus Livi en l'any 1314, y que ocupá importants llochs polítichs. Després d'aquestes esplicacions en les que's posaren de relleu les estretes relacions que mantingué nostre Rey ab els més significats hòmens de lletres y de ciencia del seu temps, s'estudiaren rápidament els últims trobadors provençals, que apareixen en el regnat de Jaume II, entre'ls quals figuren, com ja s'ha dit, aqueix meteix Rey y el seu germá Frederich de Sicilia.

A aquest monarca anaren dedicades les últimes lliçons d'aquesta part del curs. Es un rey catalá per l'origen y la llengua, y que'ns intessa més per l'adhesió que manifestá a les doctrines d'Arnau de Vilanova fins als últims anys de la seva vida. El cèlebre metge valenciá en lloch trobá un prossèlit tan fervorós pera les seves reformes com el rey de Sicilia, temperament místich, afecte també als *espirituals* y que estigué en relació ab el renomat fra Ubertí de Casale. N'es una prova la *Lletra tramesa* al seu germá Jaume II sobre l'ordenament de la seva casa, en la que, a pesar de que vá a nom de Frederich III, s'hi trasllueix l'agitat esperit del metge valenciá que la dictava.

Després d'un detingut estudi de la personalitat d'aquest rey y de les seves relacions ab els escriptors del seu temps, que ab poca diferencia son els meteixos que figuren en la Cort de Jaume II, y fetes algunes observacions sobre'l fals moviment religiós y teològich de l'època, y la boga que conseguiren les profecíes sobre la vinguda del Anticrist, se terminaren les lliçons consagrades a esposar en conjunt l'aspecte literari, de l'època de Jaume II el *Just* y s'anunciá pera la tercera part del curs l'estudi detingut de la producció d'Arnau de Vilanova y Ramon Llull.

GEOLOGÍA CATALANA

Febrer, 9

Comença el Dr. Font estudiant els procediments empleats pera determinar el perimetre d'alimentació d'una font, posant de relleu sa importancia desde'l punt de vista higiènich y legal, ab el fi de pendre les disposicions necessaries pera evitar que s'estableixi en ell tot allò que puga produhir gèrmens que, al infiltrarse, síen causa de contaminació de la deu soterrania, com també pera garantir l'integritat de llur rendiment.

Esposa breument el mètode geològich pera determinar dit perimetre, fent veure les dificultats que's presenten quan se tracta de terrenos esquerdats o plens de falles.

Passa després a esplicar els mètodes empleats (físich y químich), basats en tirar una substancia determinada en el perimetre que s'assaja, y averiguar si després surt en les fonts proposades, qual troballa nos demostrará el pas d'una corrent provinent del lloch hont s'es feta la prova.

Vá enumerant a continuació el Professor les substancies usades: unes insolubles y per lo tant que permaneixen en suspensió, debent esser molt fines pera poder atravessar els terrenos; y altres solubles empleades de preferencia. Entre les insolubles citá el boll de cibada y les aygues brutes, el midó cuyt, el llevat de cervesa usat per M. Michel y els *baccillus* que alguns utilisen al efecte. Dels solubles cita el clorur de sodi, clorur de calci empleat per M. Dienert, el Sapiol, petroli y altres hidrocarburs la presencia dels quals pot revelar l'olor. Y, per fi, cita com a mesurades les materies colorants, com el blau de metilè, safranina, y fuixina ácida, fent remarcar l'importancia de la fluroceina, materia d'un gran poder colorant, ja que sols un gram dona color suficient pera esser apreciat a simple vista a 10 metres cúbichs d'aygua y ab l'empleu del senzill aparell fluoroscopi se la pot reconèixer en disolucions del 1 per 20 mil milionèssimes; ademés té la ventatja d'esser completament inofensiva.

S'acaba la lliçó senyalant el Dr. Font els problemes que's poden resoldre per aqueix procediment y'ls treballs qu'en aquest sentit podríen ferse a Catalunya.

Febrer, 16

ESTUDI BACTERIOLOGICH DE L'AYGUA POTABLE

Primera lliçó especial del Dr. Turró

De bon començament senta dit senyor el principi de que'l medi fa el microbi, ja que la composició química d'una aygua pot esser favorable al seu desenrotllo contenint materia orgánica que aquell necessita pera viure.

Esplica com la germinació d'unes bacteries pot desenrotllar la propagació d'altres, y també com la materia deixada per un microbi es aprofitada per altres, exaltantse aixís la seva virulencia, tot lo qual es precís tenir en compte per quant aygues de bacteries inofensives poden convertirse en perilloses pera'l consum.

Cal, donchs coneixer la composició química de les aygues y existencia d'especies microbianes.

Estudía l'aygua de pluja fent notar les impureses que conté, com son corpúscols minerals y microbis procedents de les capes atmosfériques, quals capes queden completement diáfanes derprés d'haver plogut.

La de font deuría esser pura, per esser filtrada, pero pot contaminarse per la descomposició de materies orgániques que pot trobar en son camí. En quant a la fluvial o de riu que recull les clavegueres dels pobles que atravessa deuría esser molt impura, pero compta ab tres grans medis de depuració, com son *agitació*, *oxigenació* y *llum* degut als quals queda esterilisada. En cambi, l'aygua estancada sempre es perillosa.

Pera poder declarar que una aygua es pura deu contenir molt poca quantitat de microbis, qu'es quan l'aygua es filtrada. En general l'aygua que conté de 1 a 10 bacteries per centímetre cúbich es puríssima, de 10 a 100 s'anomena pura, y de 1.000 a 100.000 es ja impura.

Tot seguit esposa el Dr. Turró la manera com se determina el nombre d'aquestes bacteries, això es escampant un centimetre cúbich de l'aygua que's proposa sobre una cápsula de gelatina fosa, y al cap de poques hores ja s'han desarrollat, comptantse aquests pel nombre de colonies aparegudes a simple vista.

Març, 2

INFECCIÓ DE L'AYGUA POTABLE PEL *BACILLUS* DEL CÒLERA

Segona lliçó especial del Dr. Turró

Com a complement a la lliçó anterior esplica la manera d'obtenir les mostres de les aygues que's desitji analisar (tals com aygues de font, pou, etc.).

Tres son els microbis que infecten les aygues: el *vibrió* del còlera, el *bacillus* d'*Eberth* o del tifus, y el *bacterium coli comune* productor de les malaltíes endodigestives, y en aquesta lliçó sols s'estengué sobre aqueix.

L'agent del còlera restá inconegut fins qu'en Koch en 1886 descobrí el microbi comú que'l determina, trobantlo en el escrements, mentres altres el buscaven en la sanch dels atacats. En Koch pogué convèncers de que la vírgula per ell senyalada era la causant del còlera, per quant la virulencia de la malaltía coincidía sempre ab el major desenrotllo del citat microbi.

Passá a tractar de com s'infecten les aygues per aytal microbi, bastant pera son desenrotllo que aquelles continguin materia orgánica, y formin un medi lleugerament alcalí. Descriu els efectes de la epidemia colèrica a Hamburch y a la comarca del Ter, demostrant que les aygues infectades son el vehícol de tant terrible malaltía, y, destruint aquestes, queda la població salvada de tot perill de còlera.

Finalment, resumint les afirmacions del Dr. Turró. consignarem que hi há dos medis de defensa contra'l còlera: l'individual y el social. L'individual basat en l'empleu d'astringents al presentarse els primers símptomes, pera retenir la flora microbiana del conducte intestinal antagonista del *vibrió* del còlera, y la social per la prohibició del consum de l'aygua contaminada.

Març, 9

INFECCIÓ DE L'AYGUA POTABLE PEL *BACILLUS* DEL TIFUS Y DEL COLI

TERCERA LLISSÓ ESPECIAL DEL DR. TURRÓ

Començá el Dr. Turró dita lliçó esposant les diferencies entre'ls efectes que ocasiona el vibrió del còlera, estudiat en la lliçó passada, y el *bacillus* d'Eberth o del tifus, diferencia qual carácter més sobressortint es el de que, mentres el del còlera determina una perdua de temperatura en el pacient, el del tifus, pel contrari, fa aumentarla considerablement. Descriu també la manera com fou trobat el *bacillus* d'Eberth y lo difícil que resulta son isolament.

Després de fer veure lo perillosos que resulten aqueixos microbis en els depòsits domèstichs d'aygues, recomana la necessitat de suprimirlos com a mida de sanitat pública.

Y, donant per acabades aquestes conferencies, oferí gustosament a la Cátedra la seva cooperació.

Març, 16

Reprenent avuy el Professor les seves lliçons, passa a tractar del aprofitament de les aygues, començant a historiar els procediments empleats pels antichs, Vitrubi, Plini y altres, basats en l'observació dels signes esteriors que revelen l'existencia de les aygues soterranies.

Altre dels procediments usats pels antichs, el qual esmenten també Warron, Agricola y Ciceró y ha seguit practicanse fins a nostres díes, es l'us de la ballesta, la qual passa a descriure, lo meteix que les discusions sostingudes entre'ls práctichs en son maneig y la gent de ciencia, degut a la poca seguritat del tal instrument.

Passa a descriure a continuació els aparells moderns dedicats a aquest objecte, remarcant també'ls grossos defectes de que adoleixen.

Sols la Geología aplicada, afegeix el Professor, pot donarnos datos segurs, gracies als estudis d'en Belgrand, Paramelle, Doubree, Dienert y també molts altres que han obert ample camp a la ciencia geològica.

Març, 21

ESCURSIÓ AL MACÍS DEL TIBIDABO

Molt interesant resultá la visita feta a aqueix important macís metamòrfich, en el qual abunden els filons de porfit ab algunes varietats, aixís com també els de pegmatita que arreu floreixen, acompanyats de cristalls de turmalina en alguns

indrets. El Dr. Font refereix les causes que determinaren l'intens metamorfisme d'aquesta formació per les roques eruptives, en especial pel granit y el granulit que's troba en la seva base, roques que, posades al descobert per les accions erosives, poguérem estudiar més tart, al devallar de retorn cap a Bellesguart.

Març, 23

Una vegada queden determinats els signes esteriors, lo que més convé es buscar l'área d'alimentació ó sía la quantitat de pluja que anyalment hi cau, esplicant també els procediments més propicis pera emergir una deu. Senyala després com a regla general que'ls terrenos permeables en petit contenen sempre aygua, y els permeables en gran també'n tenen, però sols demunt d'una capa impermeable o bé adquirida per medi de les esquerdes.

Després de presentar varis casos prácticbs, indica també com la topografía desempenya un gran paper en aqueixa mena de treballs. Al tractar dels torrents d'aluvió, que son els que acostumen a tenir més aygua y a poca fondaria, descriu els terrenos d'aquesta classe, hont están oberts els pous que assorteixen aquesta Ciutat, tant els del Besós a Moncada, com els del Llobregat, ab les circumstancies que fan que les primeres síen més pures que les emergides en el Llobregat.

Març, 30

Un cop acabat d'esplicar els casos de terrenos permeables en petit ab els dipòsits de roca triturada en el fons de les valls, senyala el perill de contaminació que ofereixen.

Passa desseguida a esplicar els terrenos permeables en gran, els quals divideix en homogenis y heterogenis: en els primers, si descansen sobre una capa de terreno impermeable, la corrent seguirá els junts d'estratificació, fent la mina en sentit perpendicular a la direcció de les capes pera recullir el major nombre de junts y, per lo tant, de filtracions. En els heterogenis son, per lo general, molt fondes, no haventhi cap lley fixa per aquest cas.

En els terrenos granítichs y metamòrfichs hi há més seguretat qu'en els caliços per no ser les diaclases tant importants.

Els terrenos redreçats donarán poca o gens d'aygua, però, si a més o a menys fondaria se dobleguen, poden donarla abundosa y fins de vegades artesiana. Finalment, tractá dels terrenos volcánichs (basáltichs y de lava) que, per trobarse esquèrdats, degut als fenòmens de retracció, pot aplicársels lo dit pels granítichs.

Si'ls signes esteriors no son suficients, acaba dihent, es essencial procedir al estudi de les falles: les fonts més importants de Catalunya poden considerarse degudes a les falles.—M. Marcer.

HISTORIA DEL ART CATALÁ

El día 4 de Març, recomençá ses lliçons setmanals D. Joseph Puig y Cadafalch, tractant del *Primer periode de l'Arquitectura románica catalana.*

Lliçó I.—Antecedents

La primera part d'aquesta lliçó fou dedicada a descriure l'estat en que's trobava Catalunya avans de l'invasió romana. Restes de la civilisació grega trobats en les escavacions d'Empuries en els que apareix el refinat sentiment artístich d'aquell poble se presenten coexistint ab les rudimentaries produccions ibèriques. Aquest art indígena perdura també durant la dominació romana.

Roma, al establir colonies en nostre país, nos importa un art, reflexe del que impera en la capital. Els hòmens d'Estat y altres personatges que resideixen temporalment a Catalunya hi aixequen monuments, com ho afirmen els datos epigráfichs. Quan les obres son de certa importancia, se fan venir artífices de Roma; en els casos ordinaris se valen d'artistes més modests que copíen barroerament els esplendors del art romá.

Se poden, donchs, considerar dos aspectes d'aquest a Catalunya: l'art ciutadá, que's troba en els monuments fets per artistes vinguts de Roma, y l'art local, colonial, realisat ab elements del país.

A Tarragona se veu, en els restes del temple d'August, una bella mostra del primer; a Barcelona, ciutat allavors menys important, s'aixecá el temple que se n'ha dit d'Hercules, exemple del art local a que havem fet referencia; basta fixarse en l'escultura primitiva de sos capitells pera fersen cárrech: el modelat del fullatge s'ha sotstituit per rudimentaries regates. La comparació d'aquests capitells ab altres de notables monuments de la meteixa época fa ressaltar més aquestes diferencies d'execució.

Després d'ensenyar algunes mostres del art romá a Catalunya, presenta el senyor Puig en una serie de interessants projeccions l'estat del art monumental romá en la capital del imperi y en diferents ciutats colonials, poguent, per aquest estudi comparatiu, ferse l'auditori una idea clara de l'importancia del art romá a Catalunya.

Feu remarcar, també, la coexistencia d'aquell art fill d'anteriors civilisacions, que sobrevisqué allunyat de les ciutats. Els meteixos artistes romans el deixaren entreveure en algunes de ses obres. Les antefixes trobades a Tarragona representant pentinats ho demostren.

Ab l'invasió barbre desaparegué l'administració que aixecava com un acte de govern les obres romanes revivint en cambi aquell art popular rústech que trobá en les indicades tradicions romanes nous elements que s'assimila y contribuiren poderosament a perfeccionarlo.

Lliçó II.—El medi social románich

Ab la destrucció del Imperi d'Occident desapareix l'art romá després d'una llarga decadencia que senyalen els sarcòfachs cristians trobats a Catalunya; y noves influencies comencen per la nostra terra. Primerament una gran estensió del país, que parlá després llengua catalana, passa al domini bisantí, mentres que altra se troba subjecta al domini barbre, acabant, al estingirse l'un y l'altre, les darreres aureoles del art clássich y de la poderosa organisació romana.

L'invasió mussulmana produheix principalment: la destrucció del poder civil fent qu'en mitx del pánich molts catalans emigrin a la Septimania y que'l país se despobli y aumentin les terres ermes moral y materialment.

Destruída l'organisació política romana queda l'organisació rural: les *villae* ab sos esclaus de diverses categoríes y'ls propietaris poderosos. Aixís els nuclis poblats presenten un aspecte semblant als poblets de montanya mitjevals: la casa del senyor reunint al voltant d'ella les de son servey voltada de les cases aislades dels pagesos adscrites a la terra.

En mitx d'aqueix estat d'anarquía s'hi veuen dúes formes d'organisació, la feudal y la dels monjos de San Benet.

Així, donats els elements constituyents dels grupus socials de Catalunya y la seva especial constitució purament de carácter rural, l'art s'empobreix y s torna rústech ja que'ls constructors son els pobres terrassans a les ordres del seu senyor, així com els constructors dels monuments romans foren els hòmens de l'administració romana.

Y contribueix a accentuar el carácter rural d'aquests monuments el fet de no haverhi cap nucli de civilisació prou important pera produir un refinament, car les ciutats com Tarragona y Barcelona son preses en aquest moment pels mussulmans, y Empuries está en el camí de la seva desaparició.

L'estensió de l'ordre religiosa de Sant Benet, qu'edifica grupus de monestirs, que representen indubtablement nuclis de població, arriba en el sigle VIII en els territoris del Noguera-Pallaresa, Noguera Ribagorçana, el Segre y l'Urgell, que, si bé resta poca cosa de dits monestirs pera estudiarlos, queden encara documents que testifiquen la seva existencia en aquells temps, y donen idea de la vida social dels esmentats nuclis de població.

Aquests monestirs perteneixen els uns al Pallars y Ribagorça y altres a les vores del Segre y sos afluents. Son els del primer grupo: els de Gerri en el Noguera Pallaresa, el de Santa Grata prop del Flamisell, en la confluencia del riu Sarroca, el Boseja o Boscá de les antigues escriptures; el de Sant Genís de la Bellera, el de Sentís prop d'un afluent secundari del Boseja y de Labaix a la vora del riu Noguera Ribagorçana. Son els segons el de Trespons y'l de Codinet a les vores del Segre y el de Tabèrnoles prop del Valira no lluny de la Seu d'Urgell.

L'estensió de la població qu'edifica sos temples al començar el segle IX pot estudiarse per l'acta de Consagració de la Seu d'Urgell que anomena els pobles del Urgell, la Cerdanya, el Bergadá, el Pallars y part del Ribagorça, describint

comarca per comarca y vall per vall y estudiant els documents que's refereixen al NE. de Catalunya. D'ells resulta que la frontera de mitjorn de la terra cristiana era'l Montsech ab sos passos estrets pels rius; prolongantse cap a Solsona y seguint els rius Cardoner y Llobregat. Les construccions que's realisen son pobres y miserables; els documents les indiquen com fetes de fanch y pedra y cobertes de fusta com les primitives ibèriques o bé aprofitaments miserables de banys romans arruinats.

La civilisació del Imperi d'Orient era lluny, l'invasió mussulmana l'havía treta de l'Africa y de les costes d'Espanya. Del imperi carlovingi n'eram una frontera, una marca perillosa.

Però aquesta retirada del imperi d'Orient significa pera ell una decadencia, que produhí l'emigració dels artistes bisantins cap a Occident, hont feren sentir ben aviat les influencies del seu art.

A aquest treball d'importació dels esplendors del art bisantí hi ajudaren els viatgers. Documents que cita el Catedrátich testifiquen viatges de nobles y prelats, que portaren objectes d'art, fills de la refinada civilisació d'aquells paíssos, tals com alguns que se'n conserven al Museu de Vich.

Aixís aquest nucli social catalá, que de mica en mica s'anava constituint civilment, sostenía relacions ab l'Italia, la Galia y l'Hispania, de les quals ne dona compte el senyor Puig, ressenyant, ab l'ajuda de documents històrichs, viatges de prelats y alta gent de la noblesa, fent notar la menor intensitat de relacions ab l'Hispania en el sigle XI, les quals van anar en aument al sigle XII.

LLIÇÓ III.—ELS FUNDADORS D'EDIFICIS, ELS MEDIS ECONÒMICHS Y L'ORGANISACIÓ DE LES OBRES

Començá el senyor Puig esposant el gran cost de les obres romániques, de manera que l'estudiós se pregunta si la presencia de grans edificacions en pobles visiblement pobres significa una perdua en el seu anterior estat de riquesa, o si es qu'en aquells temps les obres eren més econòmiques que avuy.

Pera l'aclariment d'aquest anterior concepte, el Catedrátich entrá en l'estudi dels medis materials ab que foren realisades.

No es fácil—diu—avuy aixecar obres de la grandor y importancia de les d'aquest periode, y estudiant documents, se troba que tampoch en aquelles èpoques era fácil la seva construcció, que requería un continuat esforç y a voltes llarch número d'anys, citantne algunes hont queda demostrada aquesta afirmació, tals com l'iglesia del Monestir de Ripoll empresa pel bisbe de Gerona, Arnulf, en 970 y consagrada al cap de set anys; la més sumptuosa aixecada per l'abat Oliva, començada en 1020 y consagrada en 1030; la Colegiata de Cardona, començada el 1019 y acabada l'any 1040; la Seu de Girona, començada en 1006 y consagrada l'1038; l'iglesia de Breda, que durá 30 anys la seva construcció, començada en 1038 y acabada en 1068, y algunes altres.

Començava l'esforç en una fundació que tenía diversos carácters segons l'institució a qui s destinava l'obra; seguía despres el periode de la construcció fin

que l'obra podía ser dedicada y consagrada y el moment en que la dota la pietat dels fidels sovint esplèndida, venint després encara les obres continues de conservació y de millora de les iglesies, l'esforç constant pel culte y manteniment dels preberes, o canònica que s'hi establía o dels monjos que hi pregaven a que subvenían llegats y donatius de diversa mena. Calía una serie de recursos per sostenir aqueixes obres numeroses.

El regiment era el característich de l'època: a cada servey una renda; les coses establertes en vistes a la perpetuitat; a la segura. Pera reasumir en poques paraules aqueix regiment econòmich, n'hi há prou ab dir qu'es com el d'una gran conrería d'un gran alou feudal, derivació d'una gran *villa* antigua. Tal finca era pera tal part de l'obra: tal oliverar dava oli per la llantia d'aquest altar, tal vinya el v per la missa; aquest camp dava el pa; tal altre sufragava els gastos d'una festa.

A això calía afegir el sens nombre de censos y prestacions y donatius periòi dichs y llegats; la major part ab destí determinat; tal lloch donava'ls peixos pels canonges; Cardona o Gerri enviaven la sal, tants quintars l'any; tal altre enviava bous o cavalls.

Les obres romániques son fetes unes vegades pel senyor, pel Comte o'l Vescomte. L'iglesia del monestir del Ripoll de 1888 es feta per Wifret, Comte, y Widinilles, Comtesa. L'iglesia que ve a sustituirla es pagada en part per poderosos diferents; tal absis es construit per Suniari; tal per Miró Compte, tal altre per Miró bisbe de Gerona. Fou reedificada Cuxa en 953 pel Comte Seniofret de Cerdanya «tocat d'intens dolor y pera arribar a la gloria del cel». Un exemple es l'obra de la suntuosa bassilica de Cardona *non parva*, d'un document coetani, feta dels propis bens del vescomte Bermundus de Cardona. La de Serrateix feta primerament pels monjos es després construída per Oliva Cabreta y Miró pera que sigui la major iglesia de tot lo Bergadá *Major Eclesia de toto Bergatano.*

Cada Comtat y Vescomtat tenía sa iglesia, com a centre religiós, cap del meteix, que l'esforç dels comtes s'afanyava a exaltar ab sumptuoses arquitectòniques: Sta. María de Besalú es edificada en el turó que domina Besalú. St. Martí d'Empuries, consagrada en 926, ho fou pel compte d'Empuries Gaubert, en l'antich islot grech.

Altre es el poder dels bisbes y canòniques de les Seus les que edifiquen les grans iglesies catedrals o fomenten en gran nombre les obres: els bisbes d'Urgell Sissebut, Nantigius, Sant Armengol y Oliva son bisbes constructors, veritables restauradors del país.

La lápida de Tassius commemora minuciosament l'obra d'erecció d'un monestir: la construcció de l'Iglesia; la petició d'adherirho a St. Pere de Roma declarantlo aixís lliure de subjecció a tot altre monestir y l'obtenció d'aquest privilegi; la petició y obtenció del decret imperial confirmantli ses peticions.

A voltes son senzills particulars qui donen les iglesies.

La de St. Benet de Bages, consagrada en 972, una iglesia anterior a l'actual ho fou per Salla y Ricardis en una finca propia, *in propio prediolo* erigint l'obra y els altars digna y admirablement cumplint un vot. Quan els murs arribaren a lo alt morí Ricardis, muller del fundador, deixant sos bens a l'obra, essent enterrada en un sarcòfach de pedra *in arca* saxea junt al atri. Salla morí després

essent també enterrat en altres sarcòfachs *(in sarcophago ex lapillo procavato, juxtam ædem atrii)* y'ls fills del fundador Isarn y Vifret acabaren l'obra. El Monestir de la Portella en 1003 fou degut a Wifret y Doda, mare y fill, viuda aquella de Wifret de la Portella y Ermentruit, muller de Doda. El d'Ager en 1060 ho fou per Arnau Mir de Tost y sa muller.

Vé el moment de fer l'obra y de l'administració de la meteixa en queda un recort l'*operarium*, com si diguessim quelcom análech als *obrers* actuals, que apareix alguna vegada en els documents.

A l'obra hi concorre gent de tota mena, gent llogada a jornal, y esclaus y donats, gent voluntaria que hi treballa per l'amor de Deu. La prestació personal es lo més important de sos recursos. Es interessant l'estudi d'aquest aspecte del treball en aqueix periode de l'Etat Mitjana. La casa del senyor antiga s'es convertida en el castell feudal; a sota el turó en que aquest s'aixeca s'hi ha format una reduhida vila y al voltant, a la vista del castell, s'hi estenen numeroses pagesíes.

Com en la *villa* romana, deuen aqueixos hòmens servey al senyor pera reparar les fortificacions, com si diguessim les obres públiques, un cert nombre de jornals l'any; el senyor del castell els provehía de pa y vi, d'aygua y de cals, llosava les eynes a la fornal senyorial que sovint arrendaba, pagant un dret de llosol a lloson y a més pagava el mestre que'ls dirigía.

Aqueixa organisació pera les fortificacions s'aplica també a l'obra més artística de les iglesies, qu'esdevé llavors obra popular, l'obra executada pels pagesos segons la consuetut. Es la que fan uns quants vehins sense que ningú, ni monjo, ni clergue, ni professional laych hi intervinguin, a lo més el mestre de castell vehí. Es la prestació personal voluntaria, «pro Dei amore» com diuen les actes de consagració de multitut d'iglesies y com encara's practica en les parroquies de la montanya, o la prestació personal forçosa com servey degut a la cosa pública representat en aqueixos moments caòtichs pel senyor del Castell.

Les actes de consagració especifican els noms dels qui cooperen a les obres que cobren en paga del perdó de sos pecats.

Esplica també el conferenciant com a voltes eren els monjos els qui les construíen, els qui en realitat eren altres pagesos, resultant per tant les seves construccions ab iguals defectuositats que les anteriors.

Feta l'iglesia, era dotada a la manera com els romans dotaven els seus temples, citant l'acta de consagració del antich monestir de Sant Benet de Bages (1072) hont se descriu tota la cerimonia del acta de la consagració y els assistents al meteix, y hont s'esmenten les donacions antigues del monastir y les que en aquell se li otorguen, citant també l'acta de la primera consagració de Ripoll.

Consagrada l'iglesia, començá el curs normal de la seva existencia, cobrant els seus deimes y primicies y una part dels impostes que corresponen als Comtes, citant com a la Seu d'Urgell, entre altres coses, se li doná una part de lo que's cobrava en els mercats; altres iglesies reberen donatius dels emperadors franchs, essent molts personatges que deixen llegats a les iglesies en els seus testaments, tal com el llegat de Sissebut, bisbe d'Urgell, a la Seu y iglesies del seu bisbat, a

les que deixa llibres, deixa de molta importancia en aquella època, estenentse també en altres menes de llegats, tals com els medis pera la construcció d'altars, sepultures, etc.

Finalment, esplica el senyor Puig com en molts casos se feyen préstams o permutes sobre les terres, donantse el cas, com a Sant Cugat del Vallès, de la venda de dues vinyes pera refer el claustre, venint aixís a la demostració de qu'en aquesta època, en molts casos, pera'l manteniment de les iglesies se fan sovint com una mena de contractes análechs als agrícols, ja que les terres eren el principal element de riquesa, y parla també de còm sovint, pera ajudar a aquest esforç del sosteniment, se feyen captes com encara avuy día se fa en algunes hermites, per tot Catalunya.

Per acabar, cita alguns documents en els que s'esplica com en els testaments se troben llegats pera refer ponts y camins, que son considerats com una obra piadosa, y que eren també construits pels meteixos sistemes que les iglesies, citant com a exemple'l pont d'Ager sobre'l riu Noguera.

Esplica com encara's troben avuy alguns camins del sigle XI en complet estat d'abandono, y anuncía pera la lliçó vinent el desenrotllo del tema sobre quins eren els constructors d'aquestes obres romániques.

Lliçó IV.—Els arquitectes y el treballador

«En aqueixes colles d'esclaus rurals, que treballaven la terra en les grans finques romanes, diu en Fustel de Coulanges, hi havía obrers. Hi há efectivament arades y carretes a construir o reparar. Hi há sempre treballs a fer en les construccions y en les cobertes. Hi há el blat a moldre, el pa a coure, els vestits a teixir y a cusir. El domini deu tenir en sí tot lo que es necessari a la vida, deu tant com sía possible no comprar rès a fora ni necessitar forasters. Es tot sol un mon en petit y deu bastarse a sí meteix. Hi trobem també moliners, forners, constructors de carros, peyres, fusters, manyans y fins barbers pera afeytar als esclaus».

«Per gobernar tota aqueixa gent se necessiten caps de colla. Cada decuria de treballadors o de pastors té son vigilant o son instructor, *monitor*. Sos diversos oficis tenen llurs caps de treball, *magistri operum*. Alguns d'aquests hòmens tenen empleus de confiança. L'un es celleré, *cellarius:* que distribueix els queviures y'l vi. L'altre es l'administrador; que porta els llibres de comptes, y se l'anomena *dispensator*. Tots aquets noms restarán; en els dominis monástichs de l'Edat Mitja hi retrobarem el *cellere* y'l dispeser. Tots aquets caps de colla eren esclaus».

Els documents revelen no més que'ls noms d'aqueixos treballadors aislats que signen els documents acompanyant els seus noms ab el del ofici que exerceixen.

En Balari (1) transcriu els següents que indiquen gent que exerceixen oficis

(1) Orig. hist. p. 559, 560, 636 y 637.

de la construcció: *Bonucius malleator*, any 1030 (1); *Guifredi faber ferranus*, any 1015 (2); *Mirone molero*, any 1020 (3); *Ramon ferrarii*, any 1144 (4); *Guillem pictoris*, any 1155 (5); *Cere Fabre serraler*, any 1172 (6); *Olivarius pictor*, any 1185 (7); y *Guillelmus manian*, any 1195 (8). En l'acta de consagració de Sant Pere de Riuferrer per Artal, Bisbe de Elna, l'any 1159 després de reedificada, hi firmen alguns ab noms d'ofici: Berengarii *Fabri*, Petri *Ferrarii* (9). En el llibre del repartiment del Regne de Valencia per Don Jaume I s'hi citen els següents noms de gent d'ofici: *carpintero, cobertorer, clavigerus, fusterius, ingeniarius, pintor, serrador, tapiador*... (10). Podríem dir resumint, que'ls oficis que interveníen en les obres romániques eren els dels pobles rurals actuals del nostre país analechs als que exigíen les *villas* antigues.

Una lápida que llegí la Missió del Institut d'Estudis Catalans, entre les numeroses que omplen les arcades del claustre de la Seu de Roda del Ribagorça, commemora un fuster associat a la canónica. *XIII Novembris obiit Petrus carpentarius nostri et socius* (11). El carácter de les lletres sembla indicar el sigle XIII.

Els claustres del sigle XII donen l'imatge vivent d'aqueix treball antich; hòmens lliures o sirvents son representats executant ab eynes manuals análogues a les avuy usades, com si'l treball de les poblacions rurals no hagués cambiat ab tants sigles: els fusters ribotejen la fusta ab ribots y garlopes iguals als dels nostres fusters rurals; els picapedrers ab escodes com les avuy usades, asseguts en tamborets com els dels nostres picapedrers; treballen els carreus de la iglesia començada; esculptors manejant una massa de forma cilíndrica, treballen els capitells tal com se veu en els fallers barcelonesos que esculpejen els de les nostres cases; els boscatayres usen destrals com les actuals y'ls qui caven o mouen la terra cávechs y magalls com els d'ara.

Es interessant asistir al treball del sigle XII, contemplant com les escenes vives foren reproduides pels contemporanis.

Aixís en el fris d'un pilar intermitx del claustre de la catedral de Girona s'hi veu una d'aqueixes escenes de treball: als voltants d'una obra en construcció, dos picapedrers asseguts en banquets están treballant grans carreus; a terra hi há un capitell y enfront una figura de la que sols resten les estremitats inferiors, probablement l'esculptor que'l treballava. En el fris de la cara oposada del meteix pilar hi há un operari portant a les espatlles una gerra al qui precedeixen altres dos que porten ab samalers un cubell de forma especial,

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó, Berenguer Ramon I, n.º 77.
(2) Id. Id. Id. Ramon Borrell, n.º 113.
(3) Id. Id. Id. Berenguer Ramon I, n.º 21.
(4) Id. Id. Id. Cartulari de Sant Cugat, n.º 251.
(5) Id. Id. Id. Ramon Berenguer IV, n.º 253.
(6) Id. Id. Id. Ramon Berenguer IV, n.º 662.
(7) Id. Id. Id. Alfons I, n.º 201.
(8) Arxiu Capitular de la Biblioteca Catedral de Barcelona, Antiq. Lib. B, n.º 124, foi. 43.
(9) Montalvatge, Not. Hist. Tom. VII, Ap. XXIX.
(10) El Archivo. Revista de Ciencias históricas. Valencia, 1882, Tom. VII, p. 365 y ss.
(11) Anuari de l'Institut, 1910. El Necrologi de Roda, per M. J. Gudiol.

probablement per transportar aygua; devant d'elles un bisbe ab la mitra, el bácul a la ma esquerra, la dreta en actitut de benehir, presencía l'obra assistit d'un capellá ab l'incenser; tal vegada se tracta de representar la cerimonia de la colocació de la primera pedra d'un edifici o la benedicció dels treballs. En un altre fris del meteix claustre y en un capitell del claustre de Sant Cugat hi há representat el treball dels mestres d'atxa y fusters; en un y altre treballen per construir l'arca ab que Noè debía lliurarse del diluvi. Aquella apareix en un altre fris del claustre de Girona, ja acabada y forrada de planxes clavetejades.

En un capitell de Sant Cugat s'hi veu un home portant al coll una destral. Es un dels soldats d'Herodes que persegueix a Jesús fugitiu ab aqueixa eyna de bosquetayre.

En altre fris del claustre de Girona s'hi representen les eynes del treball de la terra en la escena del fratricidi de Cain. Aquest mata a Abel ab una eyna del camp; al costat Adam, foragitat del paradís, conra ab una eyna semblant la terra, mentres Eva, esdevinguda una mestressa camperola, fila la llana pacientment. Els oficis tenían sos tallers o obradors especials, distints de les cases fetes per habitació, segons dona a compendre una donació que en l'any 1105 se feu al Monestir de Sant Cugat del Vallès, d'una casa qu'era *domum quod est operatorium*, situada en el mercat, *in ipso foro*, que avuy es plaça del Angel. L'*operatorium*, l'obrador, es la casa del fuster y del manyá y del carreter com la de la vila actual.

En les ciutats més importants, aqueixos tallers o obradors s'agrupaven preferentment en llochs determinats, constituint barris o carrers que prenían noms d'aqueixos meteixos oficis, alguns dels quals se son conservats per tradició fins els nostres díes.

Barcelona apareix ja desde'l sigle XI com ciutat industrial, car tenía obradors, no sols dintre ses muralles, mes també en els suburbis. La seva envejable situació en el Mediterrani fomentant el comerç esterior, unit a l'activitat propia de la raça catalana, contribuhiren al increment que prengueren desde'l sigle X les industries y paralelament a elles l'art de la construcció, originant les poderoses corporacions gremials de l'Etat Mitjana.

El mont Táber, la part més elevada de la ciutat, fou un centre industrial d'importancia, segons nombrosos documents ho afirmen. En aquest lloch els documents nos parlen de molts obradors, uns d'existents en el sigle XI y altres que's construíen en el sigle XII (1).

A la fi del periode románich apareixen els gremis en la nostra terra, restauració dels antichs colegis romans. Els picapedrers y mestres de cases son potser el més antich gremi de que tenim coneixement pels documents, ja que consta la seva existencia desde l'any 1211 (2), els manyans en 1257 (3), els fusters es probable que estiguessin ja agremiats per la meteixa època, valdament no consta docu-

(1) Balari. Obra citada, p. 638 y següents.
(2) Capmany. Obra citada. Artes antiguas, p. 108.
(3) id. id. id. id. id. p. 135.

mentalment que ho estiguessen fins al 1334 (1), y els pintors encara posteriorment (2).

El senyor Puig presenta exemples de les idees manifestades anteriorment, y esposa en la tela de projeccions gran nombre de clixés, reproduhint capitells y esculptures romániques, hont l'artifice, tot traduhint temes bíblichs, vá esplicant curiosament la vida del seu temps. Y es en aquests capitells hont decididament s'aferma l'idea de l'existencia d'aquestes gents d'ofici fins arribar a altres exemples, com un capitell de Sant Cugat del Vallès, hont el mestre esculptor se fa l'autoretrat, al costat del qual apareix una lápida confirmantho així.

Tornant a la comparació de la vida rural romana ab la catalana dels sigles X y XI, fa notar com a pesar de l'analogía entre abdúes de que ha parlat—analogía sols existent en lo referent a la vida rural, y rural es casi únicament en l'època que s'estudía la vida catalana—s'ha perdut tota idea de lo que fou l'arquitecte romá, que ha devingut tal com un dels actuals mestres-de-cases, venint d'aquí una constant repetició de motius en lo referent a l'ornamentació y disposició dels edificis en lo que, per no pertenèixer a la subsecció dels rituals, podía pendre diverses formes.

Ab tot, en el sigle XI alguns dels constructors d'obres se firmen arquitectes, y alguns documents parlen d'hòmens de força inteligencia en l'art de construir, tal com Ramon Lombardus, en 1175, el qual es contractat pel Capítol de la Seu d'Urgell pera cobrir la volta y alçar els campanars, en cambi de qual obra li donen el nomenament d'«Obrer» o administrador, ab l'assegurament d'una racció perpetua a la taula dels canonges, donant aquet document una idea de com se feyen els contractes entre les gents encarregades de la direcció de les obres y els qui manaven construirles.

Cap al sigle XIII se veu accentuada la costum de firmarse, els constructors, les llurs obres.

Entre aquests noms hi son sovint barrejats els noms dels monjos que prenien el cárrech d'arquitectes, o directors de l'obra, descobrint aquí el senyor Puig lo que diuen els documents, referent a varis d'ells, esmentant, per fi, el bisbe d'Urgell, Sant Ermengol, el qual mor treballant en la construcció d'un pont.

Per tot el notable acopi de documents, y per l'unió d'aquests que fa el catedrátich, se veu marcadament la mena de gent que intervengueren en la construcció de les obres objecte del present estudi, fent al final d'ell el senyor Puig el resum de lo dit, indicant com entre'ls terrassans apareixen en primer terme els mestres-de-cases, els quals fan obres modestes, y com ván apareixent antre aquests hòmens de més enlayrada inteligencia, succeint en aquella época, com actualment en les poblacions rurals, quan s'empren obra de marcada importancia, que's fa precisa l'intervenció de colles de gent, que ván y venen, colles de trashumans en aquells temps que importaren les corrents artístiques de l'Italia, que marquen encara el seu pas.

(1) Capmany Obra citada. Artes antiguas, p 120
(2) Id Id. Id Id Id p. 111

CÁTEDRA AGRÍCOLA «PERE-GRAU»

Encara no s'havía acabat el curs d'Análisis Químich aplicat a l'Agricultura, donat a Barcelona com cada any per D. Francisco Novellas, Director del Anexe Químich de la Cátedra, de qual curs parlavem en la ressenya anterior, se començava un altre curset aixímeteix de molta eficacia a Valls y en la Cambra Agrícola de dita Ciutat, essent el Professor D. Claudi Oliveras, Director de l'Estació Enològica de Reus.

Enología es la materia d'aquest curs, però com a ensenyances preliminars el Professor ha donat algunes esplicacions sobre la vinya en general y en concret sobre análisis de sofres y sulfats.

Han començat aquestes lliçons el primer diumenge de Març, día 7, y han anat seguint els diumenges successius, al matí: no están encara acabades al escriure les presents ratlles.

El Professor ha limitat el nombre d'alumnes al objecte de facilitar les práctiques, haventse disposat del material de campanya de dita Enològica.

El día 18 d'Abril s'ha donat una lliçó sobre malaltíes de l'olivera a la Cambra Agrícola d'Albí, a cárrech de D. Francisco Novellas. Per tota aquella comarca, com en tantes altres, les oliveres están invadides per munió de plagues que les malmeten de mala manera. Aquells agricultors acudiren a cercar remey y ajuda a la Cátedra «Pere-Grau» y, al efecte, després d'enviar al Laboratori brots y fulles d'arbres atacats pera son análisis, se presentá a Albí l'indicat Professor, esplicant el carácter de les malaltíes que s'oferíen y ensenyant prácticament els procediments pera combátreles.

Com se veu, la Cátedra vá prenent cada día més en ses ensenyances un carácter eminenment práctich y això se posa encara més de relleu ab el fet del Camp d'esperiencies de llevors de patates, creat a Torelló baix la direcció de la Delegació de la Cátedra a la Plana de Vich.

Previ un análisis de les terres y tenint en compte les degudes classificacions, el 25 de Març s'han sembrat diferentes llevors de patates, aquelles que gosen de més predicament; les deduccions que se'n traurán, ab la constant cura que's vá tenint sobre'l desenrotllo de les llevors, serán d'una importancia innegable respecte d'una producció que cada día vá prenent més peu en la nostra terra.

HISTORIA MUSICAL Y ÈTNICA DE LA CANÇÓ POPULAR

El mestre Pedrell ha continuat en aquesta Cátedra desenrotllant el programa prefixat, tractant de la música polifona de l'Edat Mitja (esplicant les primeres tentatives dels tractadistes, els acoblaments de diferents sons en la música eclesiástica, dits *organum* y *diaphonia*, l'aparició del *discantus*, el relleu que va adquirir el ritme, les práctiques del *fabordó* y del *gymel*, els dos moviments principals dinámichs, *paralelisme* y *motus contrarius*, y en fi el naixement de la composició polifona lliure, ab la creació de noves formes), de la música armònica o moderna (sa causa, la complicació del contrapunt, accentuat sentiment de l'armonía de les melodíes germániques, influencia de Luther en la transformació del cant religiós y increment dels *chorals*, l'aparició del espresivisme musical, coexistencia de les dúes escoles: neerlandesa y espanyola). En successives lliçons passá a tractar dels instruments y sistema musical dels pobles de l'Antigüetat (Egipte, Xina, India, Assiria y Babilonia, Grecia y Roma). D'entre'ls múltiples y interessants exemples musicals, a veu y armonium, ab que'l Mestre ilustrá ses conferencies, son de notar: obres de Berenguer de Palazol y de Marcabrú, *Cantigas* del Rey Alfons el Sabi y la *Saeta* andalusa: «Míralo, por ahí viene»; el «Popule meus» de Palestrina y un choral de Luther, una cançó del «vihuelista» Lluís Millán, altra del celebre Salinas y una composició del organista Cabezón; cançons populars egipcies, xines, indies (*ragues* y *raguines*), hebrees; *hymne* y *scholia* antichs grechs, y cants triumfals romans.

LÓGICA Y METODOLOGIA DE LA CIENCIA

Don Eugeni d'Ors doná en el mes d'Abril tres lliçons sobre la «Lógica com a fenòmen diastássich» segons el següent Syllabus:

Día 20: Justificació de Programa.

Lógica y Biología.—Com s'intenta reduir tota la Lógica a la Biología.—Fins a quín punt s'hi arriba.—El camí recorregut: historia dels treballs anteriors.—Les relacions entre la conciencia y l'activitat psíquica.—Evolució de la teoría de lo subconscient.—El «subliminal self» de Myers.—Les relacions entre la Lógica y la realitat.—Evolució de la teoría de lo vital ilógich.—El mecanisme cartesiá. La Energetica, el Neo vitalisme, el fracás escandalós de les localisacions cere-

brals, Voluntarisme, Pragmatisme, Arbitrarisme, etc.) La filosotía de H. Bergson. —Esforços pera una Lògica integralment biològica: Avenarius, Ernest Mach.— Crítica de l'«economía» d'Ernest Mach, feta al Congrés de Heidelberg.

Día 23: Indicacions metodològiques. Necessitat de les idees preconcebudes en les investigacions esperimentals. Palissy, observador sense prejudicis. Pasteur, observador fort en prejudicis. Mitscherlich y Pasteur.—Judicis d'existencia y judicis de valor. «La filosofía dels valors». (Guyau, Nietzsche, James, Windelband, Eucken, etc.).—Possibilitat de passar dels judicis de valor als d'existencia. (Pragmatisme. «Física de valors». «La degradació de l'Energía». Lley de Carnot. Claussius, Lord Kelvin, Bernard Brunhes, Meyerson, etc.) Judici de valor aplicat a les relacions entre Lògica y Biología. Judici «clássich» y judici «romántich». Demostració biològica del judici clássich.—Resultats de les investigacions: a) en les malaltíes mentals. La compensació d'una turbació biològica.—Compensacions motrius. Halucinacions compensatrius. Lògica compensatriu. L'activitat lògica del malalt es una DEFENSA contra una turbació biològica profonda.—b) en el «sentit comú». Psicología dels psiquiatres. El «sentit comú» es una compensació. El «sentit comú» es una DEFENSA colectiva contra'l torbador misteri de la vida.

Dies 26 y 27: Continuació de les recerques: d) la lògica en el llenguatge. Ventatja metodològica d'aquest ordre de fenòmens. La lògica «in vitro».—Positivisme y Idealisme en la Ciencia del Llenguatge. Hermann Osthoff, G. Gröber, Karl Vossler y la seva revolució en la Llingüística, Sintáxis y Estilística. Principis de ciencia estilística.—Formes lògiques y formes biològiques.—L'Estil, la Crítica literaria com a ciencia. Reducció feta pel professor Vossler de les formes llingüístiques biològiques a les lògiques. «Espressió» o «reacció»? El determinisme en Llingüística: Wechssler. La petita observació d'Otto Bremer. Conseqüencies. Un erro en la Ciencia del llenguatge es lo que ha pogut fer pendre els tipos mistichs per tipos eròtichs.—El llenguatge articulat es una DEFENSA contra la torbació lògica de l'impressió-espressió.—d) la lògica en les creacions científiques conscients. Un exemple: Dúes rahons: 1.ª) la Ciencia es una Llengua «ben feta». 2.ª) la Ciencia es un sentit comú «més fi».—La Ciencia es una DEFENSA contra'l misteri.—La defensa contra lo biològich vé de lo biològich.—La Lògica es un fenòmen diastássich.—Comparació ab la fagocitosis.—Procés.—Exemples.—Conclusió.

NOTES BIBLIOGRAFIQUES

LLUIS M.ª SOLER Y TEROL. *Perot Rocaguinarda.* Historia d'aquest bandoler. Ilustracions als capítols LX y LXI, segona part del *Quixot.*

El jove escriptor que ha compost aquest llibre esplica d'hónt vé el propòsit de publicarlo. El seu pare, l'insigne patrici D. Leonci Soler y March, qui, avans d'esser empès per sos incomptables amichs als afers y complicacions de la vida política, havía dedicats son claríssim talent y sa envejable competencia a l'investigació històrica, sortint, entre altres coses, d'aquesta afició l'ordenació y podríem dir restauració del notable arxiu municipal de Manresa, havía començat a aplegar en sa joventut els datos que anava trobant sobre'l bandolerisme de fins del segle XVI y principis del XVII y especialment sobre la figura culminant den Perot Rocaguinarda. L'assumpto es atractiu, però, ademés, es evident que li donava interés major el fet d'aparèixer aqueixa figura, més o menys apartada de la realitat histórica, en el llibre immortal de Cervantes *D. Quijote de la Mancha.*

La principal conveniencia era restituir a les proporcions rigorosament històriques aqueix famós bandoler, que tingué traça a última hora per escaparse de l'afrentosa fi que logicament li esperava. A això obehía el pensament del senyor Soler y March; a això obeheix la publicació del llibre del seu fill, a qui encomená la tasca qu'ell ja no podía fer quan les obligacions públiques l'apartarèn de ses antigues devocions. Y això havía fet en l'entremitx el reputat historiògraf Mossèn Ramón Corbella, publicant en 1901 unes precioses notes sobre l bandoler en la revista vigatana *La Veu del Montserrat.* El lladre Rocaguinarda ha sigut més afortunat que altres més honrats personatges historichs, trobant homens de talent que han escorcollat l'historia de ses malifetes.

Es evident que ara ab aquest llibre sabrem tot lo que'ns convenía saber per fernos càrrech de qui fou en realitat en Perot Rocaguinarda. El senyor Soler y Terol no ha deixat pedra per moure. Ho ha escorcollat y ho ha vist tot. Tant minuciosa historia ha feta de la vida errant del bandoler que, a pesar de la documentació ab que comprova cada episodi, encara el llibre té l'interes especial d'una novela. Lo qual fa desitjar qu'ell o altres nos donen algun dia l'historia completa del bandolerisme, qu es en nostre concepte una cosa de mal unir ab l'historia política general de la nostra terra.

Lo que fossen les bandositats de *nyerros* y *cadells* cal precisarho en cada época y moment donats per no confóndrens; perqu'es evident que'ls noms sobre-

visqueren a la cosa. Que les malifetes dels bandolers eren una contínua perturbació pública que obligava a formar *unions* de bons ciutadans per contenirla es veritat enterament provada y aquest llibre continúa demostrantho; però la llur coloració política ja es, a nostre parer, cosa de més mal confirmar, y no l'acusen pas els documents que donan idea de la vida pública ordinaria, per exemple les *mans corrents* de capítols y concells hont més qu'en lloch se veu discorre aquella vida Quan el sentiment autonomista se sent ofès pels abusos del poder, pren ordinariament la protesta un altre carácter, encarnantse en aquelles persones que son l'instrument del orde y no en les que conreuen el desorde.

Y precisament per aclarir aqueix punt y no confondre les especies vé en bonhora el llibre del senyor Soler y Terol, ab sa documentació copiosa. Ell contribuirá molt a demostrar que'ls odis familiars, y no polítichs, de *nyerros* y *cadells* eren els qui sostenían el malestar públich, al menys en l'època a que ell se refereix, y que la llarga vida del bandolerisme se deu més que a altra cosa a les condicions tristes de nació decadent que tenía ja aleshores Catalunya. Ab la confusió de poders els malfactors campaven pels seus respectes, y, quan el prestigi de les institucions de la terra lograva formar unions de persones honrades que, armantse, fessen cara als bandolers y els perseguissen, venía de vegades un obstacle qualsevol, la desigualtat d'armes per exemple, que les feya inútils, perque'l poder central no consentía que aqueixa desigualtat desaparegués. Els bandolers, per lo meteix que vivíen fora de tota lley, eren duenyos d'escullir qualsevulga mena d'armes, mentres els bons ciutadans havíen d'atendres a tot lo que sobre això hi havía prescrit. Y en demanar y regatejar ventatjes per aqueixes unions el temps anava passant, els ciutadans se fastidiaven y els bandolers anaven vivint y propassantse cada día més.

Deixant apart això, es indubtable que'l llibre que'ns ocupa contribuirá a fer llum sobre l'accidentat periode històrich a que fa referencia, posant a tothom en condicions de traure una opinió feta de la totalitat dels fets y desmasíes comeses pels bandolers y de llurs conseqüencies. L'esposició es clara y la documentació, com avans hem dit, abundantíssima. Ademés el llibre está luxosament editat per l'Impremta de Sant Joseph de Manresa y conté algunes ilustracions que hi venen com l'anell al dit. Son jove autor ha fet una obra verament madura.—N.

Catálech de la Biblioteca musical de la Diputació de Barcelona ab notes históriques, biográfiques y crítiques transcripcions en notació moderna dels principals motius musicals y facsímils dels documents més importants per la bibliografía espanyola, per en Felip Pedrell.—Vol. I.—Barcelona, Palau de la Diputació, MCMVIII (330 planes, ab gravats, 30 pessetes).

La fundació del *Institut d' Estudis Catalans* que ha impulsat la creació a Barcelona, d'una biblioteca digna de nostra Ciutat, de carácter catalá y general al hora, ha coincidit, pot dirse, si nó ab la fundació també d'una altra biblioteca de contingent ben determinat, al menys ab el seu aprofitament. Es la colecció pre-

ciosa d'obres musicals recullides durant llarchs anys pel Sr. Carreras y Dagas, el qual va arribar a agrupar en *colecció única* en el seu genre —com deya en 1868 el mestre Barbieri— tota mena de rareses bibliográfiques, obres d'autors espanyols, entre ells de sabis compositors catalans que «hauríen de servir de monument aixecat a la gloria artística de Catalunya».

Nostra Diputació Provincial, sempre amatent per tot lo que signifiqui obra de cultura, tement que aquest rich fons musical emigrés de Catalunya, com tantes preciositats perdudes per sempre pera la nostra terra, va acordar comprarlo mitjansant la quantitat de 20.000 pessetes. Va esser l'any 1892. Un colp adquirits aquests llibres, foren dipositats provisionalment en el meteix edifici de dita Corporació Provincial fins l'any 1907 en que, fusionats els museus Provincial y el el Municipal, llurs objectes varen esser tralladats al actual Museu del Parch. Fins aquí l'ex-biblioteca Carreras quedava assegurada pera Barcelona, però restava ignorada, mancava poguer esser aprofitada, pels estudiosos: per això calía un catálech que la dongués a conèixer, facilitant també la seva consulta. No son passats dos anys y ja podem fruir del primer volum d'aquest catálech monumental. N'es l'autor D. Felip Pedrell, musicògraf insotstituible en aquesta mena de treballs y que ha dedicat tota la seva vida a l'historiografía musical, malgrat que aquest es sols un aspecte, y a bon segur el menys important, de la seva activitat musical. Ningú més qu'ell podía reduhir a un *corpus* ab línees determinades la complexa varietat de doctrina y d'obres que constitueixen la biblioteca que'ns ocupa. El mestre Pedrell reduheix tot aquest conjunt a les següents parts: I. Essencia del art—II, Historia—III, Teoría—IV, Práctica—V, Poligrafía—VI, Literatura musical—VII, Bibliografía. En el primer volum son catalogats més de 650 títols no a manera de concís inventari sinó acompanyant la descripció ben detallada ab notes crítiques d'un alt valor. Més d'una monografía se pot estreure de les meteixes, per exemple la dedicada a la famosa questió de Zamora, ardorosa, llarga y entretinguda polemica, motivada per Francisco Valls, mestre de capella de la Catedral de Barcelona (s. XVIII), en la que, com en la seva derivada, la que s'intitulá «Período de Zamora», intervingueren gran nombre de músichs y literats de l'epoca. Es de notar també la dedicada al metge-músich Joan Carles Amat, l'autor dels «Aforismes catalans», de quin tractat de «Guitarra española y Vandola», se reproduéixen interessants pormenors. Exigeix, ademés, singular menció lo referent al preuhat «Ordinarium Urgellinum» y al cant de la Sibila, en éll contengut, que fou objecte de publicació y estudi per en Milá, segons altres lliçons.

Fullejant les planes del catálech, surten a cada pas sorpreses. Solament la llarga enumeració de responsoris, oratoris, *ensalades*, madrigals, cantates, prova la riquesa de la colecció. Per altra part nostre passat musical es enriquit ab els noms poch coneguts den Valls, Pujol, Ferriol. El mestre Pedrell que ha fet conéixer al mon musical la colossal figura de Victoria, y ha ressucitat els noms de nostres grans cinchcentistes Flecha y Brudieu, s'ha acreditat una vegada mes d'esser el gran reivindicador de nostre passat musical. Citarem com obres rares d'aquest catálech: les forasteres de Fabri Stapulensi, fra Joan Bermudo, Zarlino, Vanneo, Zacconi y Vicentino, Cerone, Lorente, Picerli, Doni, Penna y Núñez da Sylva y tantes altres que s'hi troben acompanyades de nombro-

ses rareses bibliográfiques de música sagrada impreses en gòtich algunes o manuscrites, de diverses èpoques, policromades varies; reproduhintse'n, d'algunes d'elles, portades y colofons. També s'intercalen en el text gravats de les obres de Cerone y fra Joan Bermudo, Minguet y Amat, del Cantorini Romani, etc., y en elegants lámines separades la portada y fulls de l'obra del Mestre Joan Pujol, *Magister cantus et capellae sedis Barcinonensis prefectus,* dedicada al Bisbe d'Elna, Pere de Magarola.

No trigará gayre en veure la llum pública el segon volum del Catálech. Anirá acompanyat d'un estens y detallat índex que permeterá consultar ab més comoditat y profit l'obra. Aleshores se podrá judicar ab més coneixement. Entretant felicitem y agrahim a la Diputació Provincial, sobre tot al seu President Excelentíssim Sr. Prat de la Riba, verdader impulsador de l'obra, per una part, y al mestre Pedrell, per altra, lo que han fet per nostra cultura artística.

La ma curosa del conegut impresor Sr. Oliva, de Vilanova ha donat al llibre una presentació verament esplèndida y monumental.—A.

PAUL DIEPGEN. *Arnald von Villanova als Politiker und Laientheologe.* Berlin und Leipzig, Dr. Walther Rothschild, 1909.—Un vol. de 106 pp. que forma el *Heft* 9 de les *Abhandlungen zur Mittleren und Neueren Geschichte.*

La bibliografía estrangera sobre Arnau de Vilanova s'ha aumentat desde fa pochs anys ab algunes obres, però pot dirse que la major part d'elles deixaven igualment foscos els punts difícils de la vida del personatge, sense portar datos nous que completessen el seriós estudi bio-bibliográfich de M. Haureau en el vol. 28 de l'*Histoire littéraire de la France,* ni l'examen crítich que d'alguns dels seus escrits teològichs publicá el Sr. Menéndez Pelayo en els *Heterodoxos Españoles,* que tal vegada es encara avuy día'l treball més lluminós y *conscient* que se li ha dedicat. Mes desde l'any 1902 el professor de Friburch Enrich Finke, ab la publicació de les seves obres *Aus dem Tagen Bonifaz VIII* (Münster, 1902), *Papsttum und Untergang des Templerordens.* (Id., 1907) y sobre tot de les *Acta Aragonensia* (Berlin und Leipzig, 1908), ha portat una contribució tant nova y interessant al coneixement de la personalitat del famós metge valenciá que s'imposava la revisió de tots els estudis que fins ara se li havíen dedicat, y l'incorporació a ells del resultat de les últimes troballes, pera intentar ab majors probabilitats d'èxit la construcció d'una nova biografía. Aquest es el treball que sembla haver volgut realisar el Dr. Diepgen, deixeble del Professor Finke, en la monografía que'ns ocupa.

En el pròlech l'autor declara que's concretará a tractar dels últims dotze anys de la vida d'en Vilanova o sia desde 1299 a 1311, època de la que, creu que després dels treballs del seu mestre, no es probable quedi ja cap testimoni documental per descobrir en els Arxius. De segur que aquesta circumstancia de tenir a má y ab poca molestia els materials, més que no pas la consideració de que aquell periode es el més important de la vida de l'Arnau de Vilanova, ha sigut lo que ha decidit al autor a començar son treball en 1299.

El llibre se divideix en vuyt capítols, el contingut dels quals considerem d'interés reproduhir ací:

I. Arnau com enviat aragonès a París. Els seus primers escrits teològichs (1299 a 301).

II. Arnau en la Cort de Bonifaci VIII (desde la primavera de 1301 a la de 1302).

III. La seva estada en Espanya. Diversos escrits polèmichs. Arnau y Benet XI (desde la primavera de 1302 al Juliol de 1304).

IV. Tractat del temps de la Santa Seu vacant. Viatges a Sicilia y a Espanya. Primeres relacions ab Climent V. Diverses missions polítiques. Arnau y l'agitació sobre'ls Templers (Juliol de 1304 fins a la tardor de 1308).

V. Arnau y el Somni de Frederich de Sicilia (principis de 1309).

VI. Arnau com a enviat de Jaume y Frederich a Avinyó. El *Raonament* y les seves conseqüencies (tardor de 1309 fins a la de 1310).

VII. Ultima estada d'Arnau en la Cort de Frederich. Les reformes introduhides a Sicilia, a indicació seva. Ultima activitat política. Mort d'Arnau (ultims de 1310 y 1311).

VIII. Arnau y l'Inquisició.

Clou l'obra un apèndix de dos documents, comunicats al autor pel Sr. Finke: el primer es una notable lletra de consol y encoratjament dirigida a una desconeguda Bartomeua Muntaner, sense data, però que'l Dr. Diepgen creu anterior al Agost de 1305, sense dir ab quín fonament; se troba ab tants altres tractats den Vilanova en el ms. 3824 del Vaticá y la seva existencia ja l'havía senyalada en Finke. L'altre document es una carta de Jaume II a Arnau de Vilanova, el 6 d'Agost de 1305, sobre una embaixada a Climent V, y prové del nostre Arxiu de la Corona d'Aragó.

Tal es el contingut d'aquesta monografía. L'autor no ha fet cap investigació per compte propi; s'ha reduhit a aplegar els datos biográfichs escampats per les obres del Sr. Finke, y aquest servey de recullir y ordenar sistemáticament les noticies, no sempre fácils d'enllaçar, dels documents, será tal vegada la part més útil del treball del Sr. Diepgen. Certes observacions podríen férseli, gracies a alguns documents encara inedits, qu'escaparen a la diligencia den Finke, y completen lo relatiu a la vinguda del Arnau de Vilanova a Aragó en 1302 y les seves peregrinacions fins a 1304; emperó ja s'encarregará de senyalarles l'amich Ramon d'Alós, que ha començat a publicar aquells en les meteixes planes d'aquesta Revista. L'estima que'l Dr. Diepgen, ja que les afortunades recerques del professor de Friburch li donaven casi sencera la carcanada dels darrers anys den Vilanova, no s'hagués esforçat en completar la primera y més desconeguda part de la seva biografia, sobre tot en lo referent a les estades del famós metge a Montpeller y a la seva iniciació en la medecina primer, y més tart en les escoles reformistes de l'época, ab lo que haguera guanyat molt en fonament y novetat el seu treball! Aquest, per altra banda, no dona tampóch tot lo que sembla prometre el títol sobre l'estudi de la producció religiosa den Vilanova. El comentari als seus escrits teològichs, a més de referirse únicament a una part d'ells, es deficient y puramente estern, sense intentar fixar la seva filiació y el lloch que ocupen en la literatura espiritual de l'época. Ademés no pot acceptarse el senyalar l'any 1299 com a punt de partida

pera un estudi de la producció teològica del Arnau de Vilanova, perque'n queden esclosos, al menys, cinch tractats anteriors, el primer dels quals, el *De semine scripturarum*, correspon al any 1292, y entre'ls qui figura la primera part del famosíssim llibre *De tempore adventus Antichristi*, una de les qüestions capdalts y més comentades en els escrits den Vilanova. Aixís ho debía compendre l'autor al ferne mencció en el capítol primer de la seva monografía, en el que les estudia d'una manera lleugera y insuficient.

El Dr. Diepgen promet ocuparse en les obres mèdiques den Vilanova, y es de esperar que ho fará ab major profonditat qu'en el treball de que hem donat compte, ja que pels seus estudis ha de serhi segurament més competent.—J. R.

Recull de textes catalans antichs, vol. XI, *Rahonament* fet per MESTRE ARNAU DE VILANOVA en Avinyó.

El conegut bibliòfil d'aquesta Ciutat D. Lluís Faraudo, un dels fundadors, y actual continuador, del interessant *Recull de textes catalans antichs*, ha fet un gran servey a les nostres lletres editant l'interessant *Rahonament d'Avinyó* d'Arnau de Vilanova. Publicat anys endarrera pel Sr. Menéndez y Pelayo en son treball *Arnaldo de Vilanova* (Madrid 1873) y en *Los Heterodoxos españoles* (Madrid 1880), obres ja agotades, se feya esperar una nova versió lliure de les errades d'impremta que, per inesperiencia de caixista o per falta de correcció de proves, enfosquíen en algun que altre punt la copia feta per D. Antoni de Bofarull. Per altra part la nova versió ha vist la llum en època en que la figura colossal del metge de Bonifaci VIII, es objecte d'estudis dels erudits. Es per això meteix que'ns planyem que'l senyor Faraudo no hagi volgut aprofitar les obres dels Srs. Finke, Diepgen, Rubió, etc.' que suministren abundosos materials referents a la més cèlebre de les obres del físich catalá. Sols s'ha acontentat, en el pròlech, a fer un estret del estudi del senyor Menéndez y Pelayo.

La copia del text es feta directamen del únich original conegut que's conserva al Arxiu de la Corona d'Aragó.—A.

Geografía general de Catalunya, dirigida per FRANCESCH CARRERAS Y CANDI. *Provincia de Barcelona*, per els Gomis. Establiment editorial d'Albert Martín.

L'idea de vulgarisar els coneixements geográfichs en lo que fa referencia al Principat, per que tots els catalans conegan bé la terra llur, es una idea digna de tota lloança. Y no es estrany que'l públich, quan ha vist en la portalada de l'obra, per director de la meteixa, a un home tant reputat en aqueixes materies com el senyor Carreras y Candi, s'hage afanyat a sotscríureshi, fent aixís viable una publicació de gran cost que sols ab nombrosa tirada pot pagar els sacrificis que s'hi fan.

No cal esforçarse en demostrar l'utilitat y trascendencia d'aquesta obra, en la qual no s'es descuydat ni'l més petit detall gráfich per ferla entrar pels ulls y satisfer totes les exigencies. Adoptada l'actual divisió oficial, civil y eclesiástica, les cartes y mapes hi abunden, nets y ben fets, ab els signes convencionals necessaris per que síen inteligibles a primera vista. Ademés tota població, per poch oviradora que sía, hi té el seu plan, ja en negre, ja en color, ja dins del test o separat, segons la seva importancia. Els edificis y monuments d'algun interés hi son tots reproduhits. En la ressenya que acompanya a cada població hi van no solament els datos referents a son estat actual, sinó ademés notes sobre'l seu passat y els noms de les persones notables que hi han nascut.

Y tot això després que se son donades les notes generals, molt estudiades, sobre la Provincia, sobre les conques dels rius, l'orografía, litorals marítims, aygues minerals, víes de comunicació de tota mena etc. etc.

No cal dir, donchs, l'interés que desperta aquesta publicació, que, quan estiga llesta, haurá de figurar forçosament, encara que sols sía per la seva utilitat, en la biblioteca de tot bon catalá.

Com nota completament nova, a la ressenya de cada població acompanya el segell oficial que usa el seu Ajuntament. Y sobre tot això notes gráfiques artístiques, arqueológiques, pintoresques que acaben de fer interessant y atractiu el contingut del llibre.

El sol treball d'aplegar tant gran nombre de datos y ilustracions dona idea de l'importancia de l'obra. Y encara s'es fet més: al capdevall de cada ressenya local s'acusa la bibliografía de la a que's fa referencia, de manera que, aixís, al qui vulga aixamplar sos coneixements sobre aquella se li donen els medis de ferho.

Mereixen, donchs, una ferma enhorabona y un mot d'encoratjament el director, els autors y l'editor del llibre, que desitjam veure complet ben aviat, pel molt profit que a tots ha de reportarnos.—N.

BIBLIOGRAFIA

Arqueología

R. Fernández Valbuena.—«La Arqueología greco-latina ilustrando al Evangelio», (tom. 1.er, Toledo, Gomez-Menor, 1909).—Un volum de X-610 planes, en 4.rt.

J. R. Mélida.—«La escultura hispano-cristiana de los primeros siglos de la Era. —Madrid, Imp. de Bernardo Rodríguez, 1908, fol. ab 27 fototipias.

Jean Capart.—«L'Art Egyptien», (choix de documents accompagnés d'indications bibliographiques).—Bruxelles, Vromant et Cie. 1909.—Un volum 8.º de VI-31 planes y 100 lámines soltes, 10 franchs.

Alphonse Roux.—«Histoire de l'Art», (París, Delalain frères, 1909).—Un volum 8.º de XII-440 planes y 372 ilustracions, 5 francs.

André Michel, «Histoire de l'Art depuis les premiers temps chrétiens jusqu'à nos jours», (tom. III, volum. VI).—«Les debuts de la Renaissance», (París, A. Colin, 1909).—Un volum in 8º gr. de 480 planes, ab 298 gravats, 15 franchs.

Prince Esling.—«Etudes sur l'art de la gravure sur bois à Venise. Les livres à figures vénitiens de la fin du xve siècle et du commencement du xvie..— 1.a P.a II». (Ouvrages imprimés de 1491 á 1500 et leurs editions successives jusqu'a 1525).—París, Leclerc 1908.—Un volum de 500 planes, 100 franchs.

H. Schaeffer.—«Priestergräber und andere Grabfunde vom des alten Reiches bis zur griechischen Zeit vom Todtentempel des Ne-User-Rê».—Leipzig, Hinrichs, 1908.—Un volum in 4º, VIII-185 p. 235 fig.

Adolf Michaelis.—«Ein Jahrhundert Kunstarchäologischen Entdeckungen. Ziveite Auflage».—Leipzig, E.-A. Seemann, 1908.—Un volum in 8º, 365 planes.

A. Chroust.—Monumenta palaeographica», (Denkmaler der Schreibkunst des Mittelalters, I. Part. Schriftafeln in latein u. deutscher Sprache).—München, F. Bruckmann, 1909.—Un volum ab 241 texts, 20 Mks.

G. M. Dreves.—«Hymnologische Studien zu Venantius Fortunatus und Rabanus Maurus».—München, J. Lentner, 1908, in 8º, 136 planes, 3 Maks.
(Comentari al Volum L de les *Analecta hymnica medii aevi*).

A. Boinet.—«Notice sur un évangéliaire de la bibliothèque de Perpignan».— Caen, H. Delesques, 1908, 20 planes in 8º ab facsímils.
(Extracte del compte rendu del LXXXIIIe Congrés Arqueològich de 1906 a Carcassona)

Literatura y Filología

Corpus scriptorum christianorum orientalium.—Acta S. Aaronis et S. Philippi, ed. B. Turaiev, (textus aethiopicus et versio latina).—Leipzig, O. Harrassowitz.—Dos volums 12 Mks.

G. Rauschen.—«Florilegium Patristicum», (fascicle VII, Monumenta Eucharistica et litúrgica vetustissima).—Bonn. P. Hanstein, 1909.—In 8°; IV-17 p., 2'40 Mks.

Thesaurus linguae latinæ.—«Editus auctoritate et consilio academiarum quinque germanicarum Berolinensis, Gottingensis, Lipsiensis, Monacensis, Vindobonensis». (Nomina propia latina, fasc. I, 192 p.).—Leipzig - Teubner, 1909.

A. Cartault.—«Tibulle et les auteurs du *Corpus Tibullianum*».—París, A. Colin, 1909, 266 planes in 8°, 7 franchs.

F. Plessis.—«La poesie latine» (de Livius Andronicus à Rutilius Numatianus).—París. C. Klincksieck, 1909, 12 franchs.

A. Ernont.—«Les éléments dialectaux du vocabulaire latin».—París, Champion, 1908, 248 planes in 8.°

V. Calatayud.—«Poesía litúrgica para uso de los Seminarios».—Valencia, Esc. Tip. Salesiana, 1909, 101 planes 1 pesseta.

(S'hi esposa detingudament la métrica llatina aplicada á tots els himnes de l'Iglesia).

P. Jouon.—«Le cantique des cantiques». (Commentaire philologique et exegétique).—París, G. Beauchesne et. Cié. 1909, 5 franchs.

J. M.ª Baranera.—«El clasicismo poético de Manuel de Cabanyes».—Barcelona, P. Riera, 1909, 60 planes en 4.°.

(Aquest meritíssim treball dedicat al *Pindar de Catalunya*, fou el discurs inaugural del curs acadèmich de 1908-1909, llegit en el Seminari Conciliar de Barcelona).

Maurice Barrés.—«Louis Ménard le dernier apôtre de l'hellenisme».—París, A. Durel, 1909, 10 franchs.

C. Ritter.—«Platons Dialoge», (Inhaltsdarstellungen II. der Schriften des reifen Mennesalters. I Th. der Staat).—Stuttgart. - W. Kohlammer, 1909.—216 planes in 8°, 4'50 Mks.

Carl. Cappeller.—«Kálidása's Sákuntala», (Kurzere Textform).—Leipzig H. Haessel, 1900, XX - 160 planes in 8°, 8 Mks.

Leo Lenz.—«François Villon. Komodie nac Justin Huntly Mc. Carthy».—Dresden. C. Reissner, 1909, XVI - 238 planes, in 8°, 4 Mks.

F. Falk.—«Melanges bibliographiques sur les livres de Samuel en strophes de Nibelungen». (Precedés d'un exposé general sur la litterature judeo allemande).—Leipzig, M. W. Kaufmann 1909, 53 planes, in 8°, 3 Marks.

Fabliaux et Contes du Moyen Age.—(Ilustració de A. Robida).—París, H. Laurens, 1909, 6 franchs.

Pierre Aubry.—«Trouvères et Troubadours». (Colecc. *Les Maîtres de la Musique*).—París, F. Alcan. 1909, 250 planes in 8°, 3'50 franchs.

Joseph Anglade.—«Les Troubadours, leurs vies, leurs œuvres, leur influence».—París, Colin 1908, 328 planes in 8°.

Congrés international pour l'extension et la culture de la langue française, (2.ª sessió). —París, H. Champion, 1909, 10 franchs.

Ch. Bally.—«Precís de Stylistique», (esquisse d'une méthode fondée sur l'etude du français moderne).—París, Fischbacher, 1909, 186 planes, 3'50 franchs.

A. Beunier.—«Pour la defense française», (contre la reforme de l'ortographe).—París, Plon-Nourrit, 1909, 1'50 franchs.

A. J. Verrier et R. Onillon.—«Glossaire etymologique et historique des patois et des parlers de l'Anjou».—Angers, Germain et Grassin 1909.—Dos volums in 8° de XXXII - 530 y 588 planes, 25 franchs.

Jules Coulet.—«Etudes sur l'ancien poème français du voyage de Charlemagne en Orient». (Publication de la Société des langues romanes).—Montpellier, t. XIX - 466 planes in 8°, 15 franchs.

K. Bartsch.—«Chrestomathie de l'ancien français». (Edition revue et corrigée par Leo Wiesse).—Leipzig, Wogel, 1908; 537 planes, 14 Mks.

Philéas Lebesgue.—«Le Songe d'Enfer, suivi de La Voie de Paradis», par Raoul de Houdenc (XIIIe).—Texte original en langage moderne, essai d'interpretation, notes et appendice.—París, Sansot et Cie. - 3'50 franchs.

Ad. Van Bever.—«Les poétes du Terroir, du xve siècle jusqu'à nos jours». (Textes choisis et notices bio-bibliographiques).—Tom. I, París, Ch. Delagrave, 600 planes, 3'50 franchs.

M. Wilmotte.—«Etudes critiques sur la tradition litteraire en France».—París, H. Champion, 1909, XIV - 323 planes, 3'50 franchs.

L. Claretie.—«Histoire de la litterature française», (tom. IV - le xixe siècle).—París, P. Ollendorff, 1909, 7'50 franchs.

G. Lanson.—«Manuel bibliografique de la litterature francaise moderne» (1500-1900).—Tom. I, xvie siècle, París, Hachette et Cie. 1909, 4 franchs.

A. Praviel et J.-R. de Brousse.—«Anthologie du Felibrige». (Morceaux Choisis des grans poêtes de la Renaissance meridionale au xix siècle).—París. - N. L. N.

Jean Amade.—«Anthologie catalane» (1.re serie. Les poetes roussillonnais).—Traduction française et notes. Edition de la Bibliotheque Catalane.—Imp. Lib. Comet. - Perpignan, 1908, LXV - 260 planes, 3'50 franchs.

A. Praviel.—«L'empire du Soleil», (scènes et portraits felibréens).—París, Nouvelle librairie Nationale, 1909, 198 planes, 2 franchs.

L. Pauthe.—«Etudes religieuses, historiques et littéraires».—Massillon.—París, V. Lecoffre, 1909, 460 planes, 6'50 franchs.

(Derrer estudi de la serie «Les maîtres de la chaire en France au XVII siècle»).

F. Vésinet.—«Molière, Florian et la litterature espagnole».—París, Hachette, 1909, 254 planes, 3'50 franchs.

C. Pitolet.—«Contribution à l'étude de l'hispanisme de G. E. Lessing».—París, Alcan., 1909, XIV - 342 planes, 7 franchs.

H. Schoen. — «François Coppée», (l'homme et le poéte, 1842-1908). — París, Fischbacher, 1909, 107 planes, 2 franchs.

F. Harrisson.—«John Ruskin» (1819-1900) traduit de L. Baraduc.—París, Edit. du Mercure de France, 1909, 3'50 franchs.

A. Chevrillon.—«La pensée de Ruskin».—París, Hachette et Cie. 1909, 311 planes, 3'50 franchs.

A. Laborde-Milaa.—«Hippolyte Taine», (essai de biographie intellectuelle).—París, Perrin et Cie, 1909, 3'50 franchs.

G. Vallette.—«Reflets de Rome». (Rome vue par les ecrivains).—París, Plon-Nourrit et Cie. 1909, 3'50 franchs.

Historia

W. Warde Fowler.—«Social life at Rome in the age of Cicero».—London, Macmillan and C.º, 1909, 13'50 franchs.

F. Füguer.—«Des Titus Livius römische Geschichte zeit Gründung der Stadt».—Leipzig. - B. G. Teubner, 1909, VIII - 253 planes in 8º, 2 Mks.

Scriptores rerum germanicarum, in usum scholarum ex monumentis Germaniæ historicis separati editi.—*Alberti de Bezanis. Crónica Pontificum et imperatorum Primum ed. Osw. Holder - Egger.*—Hannover, Hahn, 1908, XVIII - 154 planes, 2'70 Mks.

Fontes rerum austriacarum. Osterreichische, Geschichts - Quellen. (Hrsg. v. der histor. Komission der Kaiserl. Akademie der Wissenchaften in Wien.) II Part. Diplomataria et acta, fascicle 61.—*R. Wolkan - Des Eneas Silvius Piccolomini. Briefwechsel, 1431-1445.*—Wien. A. Hölder, 1909, XVIII - 595 planes, 11'70 Mks.

Jos. Susta.—«Die römische Kurie u. das Konzil v. Trient unter Pius IV». (Aktenstücke zur Geschichte des Konzils v. Trient. Im Anftrage der histor. Kommission der Kaiserl Akademie der Wissemschaftenbeard.)—Tom. II, Wien. A. Hölder, 1909, XXVII - 605 planes in 8º, 17 Mks.

L. Duchesne.—«Histoire ancienne de l Eglise».—T. II, París, A. Fontemoing-1908, XII - 672 planes.

P. H. de Lucerne, O. M. C.—«Histoire des études dans l'Ordre de Saint-François depuis se fondation jusqu'à vers la moitié du XIIIᵉ siècle», (trad. del alemany per el P. E. de Bar-le-Duc).—París, A. Picard, 1909, 580 planes, in 8º.

P. Mortier, O. P.—«Histoire des Maîtres generaux de l'Ordre des frères Prêcheurs», (tom. IV.), 1400-1486, París, A. Picard, 1909, 667 planes, in 4º.

(Aquest volum, es interessantíssim, entre altres, pels datos que conté sobre Joana d'Arc, el Concili de Constança y l'Inquisició espanyola).

A. Vogt.—«Bazile I, Empereur de Bizance (867-886) et la civilisation byzantine a la fin du IXᵉ siècle».—París. A. Picard, 1909, XXXII - 448 planes, in 8.º, 7'50 franchs.

M. Pompeo.—«La storia di Venezia nella vita privata dalle origini alla caduta della Repubblica». IV edizione interamente rifatta. Parte terza. Il decadimento.—Bergamo, 1908, 535 planes, in 4º.

Enrico Besta.—«La Sardegna medioevale. Le vicende politiche del 450 al 1326».—Palermo, Reber, 1908, in 8º, XII - 287 planes.

Francisco de P. Solà.—«Els Manresans al Bruch». (Relacions del capdill En Maurici Carrió).—Barcelona. Octavi Viader, 1908, VII - 294 planes, en 8º, 3 ptes.

Ch. Samaran.—«La maison d'Armagnac au xve siècle et les dernières luttes de la feodalité dans le Midi de la France». (Memoires et documents publiés par la Société de l'Ecole des Chartes, t. VII).—Picard, 1908, in 8°, XXI - 523 p.

J. R. H. Weaver.—«The Chronicle of John of Worcester (1118-1140) being the continuation of the Chronicon ex Chronicis of Florence of Worcester».—Oxford, ad the Clarendon press. (Anècdota Oxoniensia), 1908, in 8°, 72 planes.

P. Herre.—«Papsttum und Papstwahl im Zeitalter Philipps II».—Leipzig, B. G. Teubner, in 8°, XX - 660 planes, 24 Mks.

H. Boemer.—«Chronica fratris Jordani». (Collection d'études et de documents sur l'histoire religieuse et littéraire du moyen âge, t. VI).—París, Fischbacher 1908, in 8°, LXXXII-96 planes, 7 franchs.

A. Fayen.—«Lettres de Jean XXII» (1316-1334). Textes et analyses. (Analecta Vaticano-Belgica publiés par l'Institut historique belge de Rome, t. II).—Rome, Bretschneider, 1908, in 8°, LXIX - 753 planes, 10 franchs.

E. Bourgeois.—«La diplomatie secrète au XVIIIe siècle». Les debuts. I Le Secret du Régent et la politique de l'abbé Dubois (1716-1718).—París, A. Colin.

Bernard W. Henderson.—«Civil war and Rebellion in the Roman Empire» a. D. 69-70.—London, Macmillan and C°, 1908.—Un volum in 8°.

Geoffroy de Grandmaison.—«Correspondance du comte de La Forest, ambassadeur de France en Espagne», (1808-1813). T. II, París, A. Picard, 1908, in 8°, 470 planes.

Eugene Deprez.—«Etudes de diplomatique anglaise de l'avènement d'Edouard 1.er à celui de Henri VII» (1272-1485) I: le sceau privé, le sceau secret, le signet. —París, Champion, in - 12, 128 planes.

Edouard Laloire.—«Les archives en Belgique», (notice sommaire), Bruxelles, Hayez, 1909, in 8°, 20 planes, 2 franchs.

A. Franklin.—«Guide des savants, des litterateurs et des artistes dans les bibliotheques de París».—París, Welter, 1908; in 8°, VII - 220 planes, 5 franchs.

«Almanach de la Société générale gantoise des Etudiants catholiques de l'Université de Gand».—Gand, J. Vanderpoorten, 1909; X - 338 planes, 3 franchs.

Les Archives belges.—«Annuaire de l'Université catholique de Louvain, 1909».—(T. LXXIII, Lovaina, J. Van Linthont, 1909; in 8°, 485 - XXXIV planes.

Dret

R. Ureña y Smenjaud.—«Una edición inédita de las *Leges Gothorum Regum* preparada por Diego y Antonio de Covarrubias, en la segunda mitad del siglo xvi». (Discurso de recepción en la Academia de la Historia).—Madrid, Est. tip. de la Revista de Legislación y Jurisprudencia, 1909, 127 planes fol.

M. Gas.—«Constitución tortosina y resumen de las Cortes Catalanas».—Madrid, 1908.

V. Castañeda.—«Estudios sobre la historia del derecho valenciano y en particular sobre la organización familiar».—Madrid, 1908.

J. Parral.—«Fueros, observancias, actos de Cortes, usos y costumbres, con una reseña geográflca é histórica del reino de Aragón».—Zaragoza, 1908.

Alvárez del Manzano, Bonilla y Sanmartín y Miñana Vilagrasa.—«Códigos de Comercio españoles y extranjeros», (tom. 1.º).—Madrid, V. Suárez, 1909, CXXVI - 616 planes, 16 pessetes.

E. Constans.—«Les chapitres de paix et le statut maritime de Marseille, texte provençal des XIIIe et XIVe siècles».—Toulouse, Imp. et lib. Edouard Privat, 1907, (extrait des *Annales du Midi*, tome XIX), 93 planes.

P. Van Wetter.—«Pandectes contenant l'histoire du droit romain et la legislation de Justinien».—T. 1.er. Histoire externe-París, Chevalier-Marescq et Pichon, 1909, in 8º, 528 planes.

S. Riccobono, J. Baviera, C. Perrini.—«Fontes juris romani antejustiniani in usum scholarum».—Pars prima: *Leges.* - In 12, XVII - 376 planes.—Pars altera: *Auctores, Leges saeculares* ex lingua syriaca latine versae.—In 12, XVII - 684 planes; Firenze. - Barbèra, 1909.

S. Riccobono.—«L'influence du Christianisme dans la codification de Justinien». —Bolonia, Zanichelli 1909, in 8º, 34 planes.

«*Corpus juris polonici.* Sectionis primae privilegia, statuta, constitutione, edicta, decreta, mandata, regum Poloniae spectantia comprehendentis».—Tomus III, (ann. 1506-1522). Cracoviae, sumptibus Academiae Litterarum. - in fol., LXII - 796 planes.

G. J. Turner.—«Year-books of Edward II», vol. IV.—Londres, Quaritch (Selden Society). In 8', XLIII - 263 planes. (Anuaris de Jurisprudencia: 1309-1311.)

Ch. Gross.—«Select cases concerning the law merchant, 1270-1638».—Un volum. Local courts.—London, Quaritch (Selden Society) LV - 181 planes. H. 28 shlns. (Interessant per l'historia del comers y del dret comercial).

M. Rouquet.—«Evolution du Droit de famille vers l'individualiste».—París, A. Rousseau, 1909, 256 planes, in 8º, 6 franchs.

F. Nicolay.—«Histoire sanglante de l'humanité».—París, P. Téqui, 1909, 372 planes, in 8º, 2 franchs.
(S'hi demostra l'influencia benfactora de l'Iglesia en l'evolució del Dret penal).

P. H. Nimal, R.—«Les béguinages», Nivelles, Imp. Laureau et Despret.—Un vol. In 8.º, 126 planes, 3 franchs.

G. Bourgin.—«La commune de Soissons et le groupe communal soissonnais».—(Bibliothèque de l'École des Hautes Études, fasc. 167).—París, Champion, 1908.

E. Lehr.—«La nationalité dans les principaux États du globe».—París, Pedone, 1909, XVI - 227 planes.

Carl von Kuhlmam.—«Der Termin-Handel in nordamerikanischer Baumwolle». —Leipzig A. Deichert, 1909 - IV, 91 planes. (Estudi del contracte a terme en materia de coto).

P. Ruandey.—«L'organisation financiere de la Bourgogne sons Philippe le Hardi et chartes de l'abbaye de Saint Étienne de Dijon de 1280 a 1285».—Dijon, Marchal, 1908, in 8', XI - 163 planes.

G. Valat.—«Collection d'etudes sur l'histoire du droit et les institutions de la Bourgogne».—Dijon, J. Nourry, in 8º de XVI - 253 planes.

Leone Fontane.—«Bibliografía degli statuti dei communi dell'Italia superiore». —Torino, Bocca, 3 volums, in 8º, XV 510, 504 y 524 planes.

P. Bellefroid.—«Verzameling van belgische strafwetten».—Hasselt, M. Ceysens, 1909, 564 planes, in 16, 4 franchs.

A. De Vos.—«Erfdiens tbaarheden».—Antwerpen. A. de Koninckx, 1909, in 8º, 108 planes, 2'25 franchs.

Economia

Steinitzer.—Oekonomische Theorie der Aktiengesellschaft».—Leipzig, Duncker und Humblot.—In 8º, 192, 6'25 franchs.

R. de Muelenaere.—«La grève et le contrat de travail» (Bélgica-França). In 8º, 367 planes, 6 franchs.

A. Zévaès.—«Le socialisme en France depuis 1871».—París - Fasquelle.—In 12, 357 planes, 3'50 pessetes.

T. Laurin.—«Les instituteurs et le syndicalisme».—París - Rivière.—In 16, 64 planes, 0'60 franchs.

E. R. A. Seligman.—«L'impôt progresit en théorie et en practique».—París - Giard et Brière.—In 8º, 348 planes, 10 franchs.

C. Mouquet.—«La reforme des impôts sur les valeurs mobilières».—Lille - Imp. Morel.—In 8º, 192 planes.

Statistiches Jahrbuch dentschen Städte. XV.—Breslau. Kom.—In 8º, 546 p., 22 frs

Heinrich Pesch, S. J.—«Lehrbuch der Nationolökonómie», (t. I).—Un volum de. 808 planes en 4.rt, 24 pessetes.

Ch. Gide.—«Cours d'Economie Politique».—París - Larose et Ténin, 1909. In 8º, 795 planes, 10 franchs.

Augusto Lizier.—«L'Economía rurale dell' eta prenoromanna nell'Italia meridionale».—Palermo, Reber, in 8º, XVI, 189 planes.

G. Chiesi.—«La Colonizzazione Europea». (Italia, Inghilterra, Germania) nell' Est Africa.—Torino, U. T. E. T., 1909; 816 planes, 18 lires.

«Annuaire de l'Institut supérieur de Commerce d'Anvers, pour 1909».—Anvers. J.-E. Buschmann, in 12, de 166 planes, 1'50 franchs.

Paul Cayla.—«Les théories de Law».—París, Giard et Briére, 1909.—4 frs.

Morris Hillquit.—«Socialism in theory and practice».—London, Macmillan and Cie., 1909.—Un volum 8º, 9 franchs.

D. Parodi.—«Traditionalisme et democratie».—París, A. Colin.—3'50 franchs.

T. Costa Martínez.—«Proyecto de asilos agrícolas colonizadores».—Madrid, Fortanet, 1909.

R. Altamira.—«Interrogatorios de economía y costumbres jurídicas de Asturias». Oviedo, 1908.

A. de Altolaguirre.—«Relaciones geográficas de la Gobernación de Venezuela, 1767-68». (Publicaciones de la R. S. G.).—Madrid. Imp. del P. de H. de Administración Militar, 1909, LI - 350 planes en 4º, 10 pessetes.

REVISTES

LLENGUA Y LITERATURA

Bollett de la Societat Arqueològica Luliana, Palma - 1909, Febrer, (E. U. C.- E. C. - C. E. - A. B.)—P. Blanco: «La apología del Dr. Dimas de Miguel y el catálogo de las obras de Raymundo Lulio del Dr. Arias de Loyola».—E. K. Aguiló: «Reclamacions de les filles den Sanxo de Mallorques contra la confiscació de bens imposada a son pare per feel seguidor de Jaume III».—M. Rotger y J. Miralles: «Biografía y cartulario del primer Obispo de Mallorca».—E. K. Aguiló: «Dúes cartes en vers, llatines, del nostre Joan Muntaner al poeta catalá Jaume Rodoreda». *Març:* J. Planas: «Un título de Familiar del Santo Oficio».—J. Ramis: «La Universidad de Sansellas ante las disensiones entre Forenses y Ciudadanos». *Abril:* J. Borrás: «Espíritu del B. Ramon Lull».—F. Villaronga: «Las cien proposiciones atribuídas por Eymerich al Beato Lull».—J. Miralles: «Datos para la historia de la Biblioteca Capitular de Mallorca».—A. Alcover: Folk-lore balear.

Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, 1909-Janer a Març, (E. U. C. - E. C. - A. B. - F. L. - C. E.). — F. de Segarra: «Un nou segell de la Comtesa Dona Aurembiaix».—J. Miret y Sans: «Itinerario del rey Alfonso III de Cataluña, IV en Aragón, el conquistador de Cerdeña».—E. Moliné: «La descripció de Catalunya del P. Diago».—J. Bonsoms: «Introducción á la lectura de unos fragmentos de las traducciones catalanas de la Fiametta y del Decamerone».

Romania, París, 1909 - Janer, (E. C. - A. B.).—R. Weeks: «Etude sur Aliscans». —P. Meyer: «Les plus anciens lapidaires français».—A. Piaget: «Le Songe de la Barge», de Jean de Werchin.—M. J. Minckwitz: «Notice de quelques manuscrits du Tresor de Brunet Latin».—H. A. Smith: «*Some* remarks on a Berne ms. of the Chanson du chevalier au Cygne».—G. Bertoni: «L'histoire du chansonnier provençal Ambrosien D, 465 inf.»

Revue des Langues Romanes, Montpeller, Janer - Febrer 1909, (E. C. - C. E. - A. B.).—Calmette et Hurtebise: «Correspondance de la ville de Perpignan».—F. Castets: «Les quatre fils Aymon.»

Revue de Philologie de Litterature et d'Histoire Anciennes, París, Janer - 1909, (F. L.).—B. Haussoullier: «Inscriptions de Chios et d'Erythrees».—H. de la Ville de Mirmont: «Plorare, explorare».—J. Nicole: «Trois lettres inedites de Villoison».—D. Serruys: «Inscriptions chretiennes d'Égipte».—Ph. Fabia: «L'avene-

ment officiel de Tibère. Examen du recit de Tacite».—D. Serruys: «Notes sur quelques manuscrits parisiens d'histoire byzantine.»

Nachrichten von der Königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philologische-historische Klasse-1909-Heft 1. (E. C.)—Fritz Roeder: «Zur Deutung der angelsächsischen Glossierungen von «paranymphus» und «paranympha» («pronuba»). (Contribució al estudi dels rituals de matrimoni.)—N. Bonwetsch: «Der Brief des Dionysius von Alexandrien an Paulus aus Samosata.»

HISTORIA

Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, Madrid - Marzo - Abril 1909, (E. C. - A. B. - F. L). — A. Aguilar: «El Maestro Francisco Cano».—J. Menéndez Pidal: «D. Francesillo de Zúñiga, bufón de Carlos V».—N. Sentenach: «Bosquejo historico sobre la orfebrería española».—J. Juderias: «Los favoritos de Felipe III».—A. del Arco: «Apuntes bio-bibliográficos de algunos poetas granadinos de los siglos XVI y XVII».—L. de Torre: «Las bodas del rey don Pedro I de Castilla».—N. Diaz: «Decadas del teatro antiguo español».—*Documentos:* A. P. y M.; «Biblioteca del conde de Haro, fundada en 1455.»

Boletín de la Real Academia de la Historia, Madrid, Marzo-Abril, 1909, E. C. - A. B. - C. E. - U. B.)—Rodolfo del Castillo: «Objetos egipcios encontrados en Tarragona». — Manuel Pérez Villamil: «Estudios históricos (1515-1555)» por D. Francisco de Laiglesia.—Fidel Fita: «Canales de la Sierra. Su fuero antiguo». Guillermo Antolín O. S. A: «Estudios de códices visigodos».—Emilio Bonelli: «Marruecos. Ruinas de Sekel-la. Notas epigráficas».—Fidel Fita: «Miliarios inéditos de Tordomar». — L. Siret: «Tyriens et celtes en Espagne».—Eduardo S. Dodgson: «Los manuscritos célticos en la Biblioteca de la Diputación de Vizcaya.»

Boletín de Historia y Geografía del Bajo-Aragón, Janer - Febrer, 1909 - Tortosa, (E. C. - C. E.). — L. R.: «Los Anales de Caspe por Valimaña.»—S. Vidiella: «Çalanda y Foz-Çalanda». *Març - Abril:* M. Pallarés. «El infante primogénito D. Jaime y su extraño enlace con Leonor de Castilla».—S. Vidiella: «Cosas de la tenencia de Valderrobres.»

Bibliothèque de l'École des chartes, Janer - Abril, 1909 - París, (A. B. - E. C.)—H. Omont: «Nouvelles acquisitions du département des manuscrits de la Bibliothèque nationale pendant les années 1907-1908.»

(Entre molts d'altres hi há el següent: 1940.—«Formulaire d'actes des rois de Aragón, Alphonse IV et Pierre IV. Provient du collège des Jésuites d'Agen, XIVe - XVe s. Pap. 156 feuillets 275 × 210.)

J. Delaville Le Roulx: «Bulle de convocation d'une assamblée des Hospitaliers a Carpentras (1365)».—L. Demaison: «Date fausse d'une charte originale du XIIIe siècle». — R. Poupardin: «Fragments d'un ancien manuscrit du Breviarium d'Eutrope».—Bibliografía: (Hi há la crítica dels «Discursos leídos en la R. Academia de Buenas Letras de Barcelona» por D. I. Bonsoms, feta per Th. Legrand.)

Revue des Études historiques, París, Març - Abril, 1909, (E. C.)—«De Lacha-

rrière: «Fragments des «cahiers» de Mme. de Chateaubriand».—P. Vigneaux: «La véritable date de l'Édit de Nantes».—G. Daumet: «Note sur les formules des actes des évêques constitutionnels».—M. Escoffier: «Napoléon et le Protocole.»

Académie des Inscriptions et Belles lettres, París - Febrer 1909, (E. C.).—M. M. Vassits: «Le premier feuillet d'un diplôme militaire».—M. Archambault: «Note sur l'épigraphie des monuments litthiques de la Nouvelle-Calèdonie».—S. de Ricci: «Lettres d'Egypte».—J. Maurice: «Les discours des Panegyrici Latini et l'évolution religieuse sous le règne de Constantin».—D. Vaglieri: «Un sanctuaire oriental trouvé a Ostie».

Revue Historique, Març - Abril, 1909 - París, (A. B.). —L. Hartman: «Les officiers de l'armée royale à la veille de la Révolution».—F. Ricci: «Note sur les tarifs de la loi salique. (Considera l'establiment en ella de les dues sancions penal y civil, dels delictes).—H. Hauser: «Deux brefs inèdits de León X à Ferdinand au lendemain de Marignan.»

Revue des Questions Historiques, París, 1909-Abril, (A. B. - F. L.).—P. Guiraud: «La proprieté individuelle à Rome».—J. M. Vidal: «Doctrine et morale des derniers ministres albigeois».—E. Rodocanachi: «Le chateau Saint-Ange sous le pontificat d'Alexandre VI.»

Revue d'Histoire Ecclésiastique, Lovaina - 1909, Janer - (F. L.).—J. Flammión: «Les actes apocryphes de Pierre».—J. Mahé: «La sanctification d'apres S. Cyrille d'Alexandrie».—J. Bois: «L'Eglise catholique en Russie sous Catherine II. La création d'un évêché de Blanche Russie et le maintien des Jesuites». *Abril:* P. Claeys: «La Summa Sententiarum appartient-elle à Hugues de Saint Victor?».—J. de Ghellinck: «Le traité de Pierre Lombard sur les sept ordres ecclesiastiques: ses sources, ses copistes.»

(En els *Comptes rendus*, A. Kempeneer analisa estensament les obres de H. Finke: Papstum und Untergang des Templerordens, y Acta Aragonensia.)

Archivio Storico Lombardo, Milán - 1909, 31 Març, (E. C.).—G. Collino: «La guerra veneto-viscontea contro i Carraresi nelle relazioni di Firenze e di Bologna col conte di Virtú (s. XIV)».—A. Visconti: «Note sul diritto di interinazione nel Senate Milanese (con documenti inediti)».—G. Gallavresi: «La rivoluzione lombarda del 1814 e la politica Inglese».—F. Novati: «Un vescovo cremonese semisconosciuto: Sant'Emanuele».—A. Monteverdi: «A proposito dell'arca dei Martiri Persiani a Cremona».—L. Fumi: L'Archivio di Stato in Milano nel 1908.»

Nuovo archivio veneto, 1908 - T. XVIII, Parte I.—G. Zulian: «Le prime relazioni tra il Card. Giulio Mazzarini e Venezia».—L. Venturi: «Le Compagnie della Calza. (S. XV, XVI.) (Associacions temporals de diversió constituides per jóvens nobles.)». — F. Nani-Mocenigo: «Testamento del doge Agostino Barbarigo». Appendici: C. Cipolla: «Publicazioni sulla storia medioevale italiana.»

ART Y ARQUEOLOGIA

Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa, 1908, Juliol-Desembre, (E. U. C. - C. E. - A. B.).—M. R. de Berlanga: «Malaca».—J. Pié: «Anals inèdits de la Vila de la Selva del Camp de Tarragona».—E. Grahit: «La Junta de Gerona en sus relaciones con la de Cataluña, 1908 y 1909».—«Un document curiós. (Edicte dels Inquisidors de Catalunya.)».—M. Rodríguez Codolá: «Excavaciones de Ampurias».—J. Gudiol: «Una nova inscripció romana».

Revue Archéologique, París - 1909, Març - Abril, (A. B.).—M. Piroutet y J. Déchelette: «Découverte de vases grecs dans un offidum hallstattien du Jura».—M. M. Vassits: «Les fouilles de Vinča en 1908. »—M. Piroutet: «Trois tumulus du pied occidental du mont Poufet».—W. Deouna: «Notes sur quelques antiquités des Musées de Genève».—H. Breuil: «Le Bison et le Taureau céleste chaldéen.»

Bulletin de la Commission Archeologique de Narbonne, Narbonne, 1.er semestre - 1909, (E. C. - C. E.).—«Procès-verbaux des séances (2.on semestre de 1908)».—G. Amordel: «Un cas de surfrappe instructif».—J. Yehé: «Notes sur Jacques Gamelin».—J. Régné: «Amauri II, vicomte de Narbonne (1260-1328)».—G. Amardel: «Encore le crocodile de Nimes».—F. P. Thiers: «Recherches sur les Ibères du Roussillon».—L. Barthomieu: «La Danse de noce de Pieter Bruegel».

Bulletin de la Société Nationale des Antiquaires de France, París, 1.er semestre - 1909, (E. C.)—F. Mazerolle: «Notice nécrologique sur Anatole de Barthélemy».—J. Roman: «Notice necrologique sur Arthur de Boislisle».—«Extrait des Procès-verbaux du 1.er trimestre de 1909.»

Gazette des Beaux-Arts, París, 1909, Març, (A. B.).—E. Bertaux: «Les tapisseries flamandes de Saragosse».—L. Bénédite: «Peintres-graveurs et peintres lithographes».—P. Leprieur: «Les récentes acquisitions du departement des peintures au Louvre».—L. Hautecoheur: «Le sentimentalisme dans la peinture française, de Greuze a David».—J. Doin: «Thomas Rowlandson». *Abril:* L. Massignon: «Les chateaux des princes de Hirah».—L. Vauxcelles: «A propos de l'«Enseigne», de Gersaint».—P. Dorbec: «Louis Cabot».—P. A. Lemoisne: «Les primitifs de l'estampe japonaise».—E. Jacobsen: «La galerie Guerini Stampalia a Venise».—Ch. Saunier: «Peintres-graveurs contemporains». Gustave Letentre.

La Revue de l'Art ancien et moderne, París, 1999 - Març, (A. B.).—F. Courboin: «Notes crítiques sur la «Paix» attribuée à Maso Finiguerra et sur ses différentes épreuves».—P. de Nolhac: «Un nouveau Nattier au Musée de Versailles: le portrait de Marie Leczinska».—Fournier: «Sarlo vèze. Quelques primitifs du centre de la France».—G. Mendel: «Les grands champs de fouilles de l'Orient grec».—E. Dacier: «Une peinture inconnue de Gabriel de Saint-Aubin: la Naumachie des jardins de Monceau en 1778».—Kronig: «Gabriel Metsu».—F. de Mely: «Le Breviaire Grimani et les inscriptions de ses miniatures». *Abril:* M. Tourneux: «Cinq dessins attribués a La Tour».—F. Calmettes: «Napoleon et Alexandre, histoire de deux portraits en tapisserie».—L. Réau: «Lucas Cranach».—E. Dacier: «Les

fins de la villa Borghèse, gravure originale de Pierre Gusman».—C. Cochin: «La nouvelle pinacothèque du Vatican.»

Bulletin de la Société de l'Art français, París, 1909 - 1.er trimestre, (E. C.).—E. Dacier: «Une nouvelle peinture de Gabriel de Saint-Aubin».—J. Laran: «Un dessin de Pierre II Du Moustier».—L. Marcheix: «Note sur le «Grand Registre» de l'Academie royale de peinture et de sculpture».—Mandach: «Nicolás Froment et la gravure Lyonnaise».—P. Lacombre: «Note sur les quatrains inscrits dans la tapisserie de la «chaste Suzanne».—Guiffrey: «Le premier tableau de Ingres.»

Archives de l'Art français, Recueil de documents inédits publiés par la Société de l'histoire de l'art français, París - Tomo II, fascicle II, (E. C.).—«Le versement de l'administration des Beaux-Arts aux archives nationales».—«Bagues, joyaux, pierreries et dorures de la Reine Marie de Médicis».—«Jean Toutin et les premieres peintres sur émail».—«Documents concernant Charles Coypel».—«Trois quittances de Jacques Patin».—«Les statues du Dôme des Invalides».—«Inventaire après décès de Jacques - André Portail.»

Bulletin de la Société Française des Fouilles Archéologiques, Tome deuxième, París - 1908, Ernest Leroux, (E. C.).—«Note sur les fouilles de Champlien».—«Rapport sur les fouilles du Mont-Beuvray».—«Les fouilles de Sainte-Colombe-les-Vienne».—«Rapport de M. Philippe Casimir sur le Trophée de La Turbie.»

Bolletino d'Arte, Roma, 1909 - Janer, Febrer, (E. C.). — G. Cultrera: «Due rilievi della collezione Boncompagni - Ludovisi».—U. Gnoli: «La morte dello Spagna e la sua ultima opera datata».—G. de Nicola: «Il Tesoro di San Giovanni in Laterano fino al secolo xv. (Nuovi documenti per l'arte del Quattrocento in Roma). *Març:* A. Muñoz: «Studi sulla scultura napoletana del Rinascimiento».—E. Ravaglia: «Il portico e la chiesa di S. Bartolomeo in Bologna».—«Ottava esposizione internazionale d'Arte a Venezia.»

The Studio, Londres, 1909, Març, (A. B.).—M. Wood: «Les tableaux et dessins de Robert Allan».—«Sculptures nouvelles d'Alfred Drury».—«L'œuvre décorative de Henry Holiday».—«Peinture chinoise a Berlin».—«Jardinage Architectural».—«La 9.e Exposition de la Société Internationale». *Abril:* A. Ségard: «René Ménard, peintre de paysages classiques».—A. Fisher: «Portraits en émail».—Brosh: «Les peintures d'Italico Brass.»

The Art Journal, London, 1909,—Març, (A. B.)—L. Lusk: «In Kipling's Country».—F. Widmore: «Philip Counard».—L. Hooper: «Gilk Weaving in Spitalfields».—F. Riuder: «The international Society». *Abril:* F. Wedmore: «Roudin».—R. Ll. B. Rathbone: «Jewellery».—F. Riuder: «Fair Women.»

Die Kunst, Munich, 1909 - Abril, (A. B.)—J. Vogel: «Max Klinger».—Hans Mackowsky: «Die Gott fried Schadow - Ausstellung in der Berliner Akademie.»

Mitteilungen des Kaiserlich Deutschen Archaologischen Instituts Athenische Abteilung, Atenas, 1908 - XXXIII, 4 Octubre-Decembre.—«Die Arbeiten zu Pergamon (1906-1907): N. Dörpfeld, I. Die Bauwerke.—P. Jacobsthal, II. Die Inschriften. III Die Einzelfunde.—P. Schazmann, IV. Wandmalerein im Hause des consuls Attalos».—B. Sauer: «Die Mittelgruppe des Parthenon-Ostgiebels.»

Kunstgeschichtliches Jahrbuch der K. K. Zentral Kommission, Viena - Hef IV, 1908, (E. C.)—H. Tietze: «Zwei deutsche Bronzefiguren des XVI Jahrhunderts

im Stifte Heiligenkreuz».—M. Dreger: «Zeichnungen des älteren Fisher von Erlach». — O. Pollak: «Johann und Ferdin. Maxim. Brokoff» (1652-1718 resp. 1688-1731.)

ECONOMIA

La Revue Socialiste, Març, 1907 - 1909, (A. B.).—«Socialisme et colonialisme», E. Vandervelle.—«Le programme agrícole du Parti socialiste», E. Buisson. —«Adresse au Congrés ouvrier de 1862», Rodbertus. *Abril:* «Les conflits du Travail. Hommes et femmes typographes» per J. M. Lahy.—«Le neomarxisme», per J. Walter Jourde.—«Le declin du Parlamentarisme», L. Oustry.—«Les Fonctionnaires», M. Lausac.—«La Domaine du Syndicalisme et ses limites», E. Bernstein.

Journal des Èconomistes, Març - 1909, (A. B.).—«L'Echange Imposé».—«L'impot, ses aplications et son incidence», Molinari.—«La politique du Pain cher», Schelle.—«Le service medical dans l'asurance ouvrière», Bellom. *Abril:* «Les procédés de la Commission des Douanes», Ingot.—«Le projet d'impot sur le revenu», Nouvion.—«Les entrepots à domicile ou autres et leurs avantages pour l'industrie et le commerce».—«L'insaissabilité des salaires et petits traitements», Ronvray.—«Observations sur le travail des femmes», F. Passy.

Jahrbuch der Gesetsgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft, 1909 - 1.ª entrega. —«Cop de vista sobre l'historia financiera antiga de França, Inglaterra, Austria y Rusia».—«L'origen de les Assamblees representatives en la vella Alemanya».— «Les grans comissions administratives a Inglaterra».—«Lo sindicat alemany dels obrers en fusta».

Zeitschrift für Volkswirtschaft, Socialpolitik, und Verwaltung, 6 fascicle, 1908. «L'esplotació de les montanyes calcárees del Adriátich».—«La Banca Nacional d'Austria y les revindicacions húngares».

DRET

Revista jurídica de Catalunya, Barcelona, (A. B. - C. A.).—*Març:* J. Riera: «La Accion «Ad exhibendum».—R. Gay: «El problema de la responsabilidad civil resultante de los accidentes de automóvil».—«E. Danés: «Firma del menor púber en los expedientes de jurisdicción voluntaria».—*Abril:* Coll y Rodés: «De la successió dels impúbers en dret catalá».—G. M.ª de Brocá: «Taula de les estampacions de les Constitucions y altres drets de Catalunya, y de les Costumes y Ordinacions de sos diverses paratges».—«Jurisprudencia hipotecaria y notarial».— «Legislación».—«Colección de Jurisprudencia de la Audiencia Territorial de Barcelona».

Revista General de Legislación y Jurisprudencia, Madrid - Març y Abril, 1909, (C. A.).—«De Psicología criminal con especial aplicación á nuestro derecho

legislado», P. Dorado.—«Concepto jurídico de la servidumbre según el Código Civil», L. Monton.—«Las ciencias políticas y la ciencia penal», Elorrieta.—«La ley sobre préstamos usurarios», P. Estasen.—«El abuso del derecho», González Llansa.—«Noticia histórica acerca de la Legislación militar en la España moderna», J. Lacasa.—«Enjuiciamiento Criminal», P. González Alba.—«La modificación del derecho internacional en las conferencias de Montevideo», M. de la Plata.

Nouvelle Revue historique de Droit français et étranger, París, Janer - Febrer, 1909, (C. A.).—Georges Platon: «Les banquiers dans la legislation de Justinien». —Irénée Lameire: «Les dernières survivances de la souveraineté du Saint Empire sur les êtats de la monarchie Piémontaise».—Ch. de la Roucière: «Richelieu et la centralisation de l'autorité maritime».—J. Declareuil: «A propos de quelques travaux récents sur le duel judiciaire».

Revista del Notariado, Buenos-Aires, Mayo (C. A.).—«Suficiencia de un poder otorgado en el extranjero. Dictamen del Colegio de Abogados de Buenos-Aires».

Revue Catholique des institutions et du droit, París - Juny 1909, (C. A.).—«Projet de loi presenté par Mr. le Ministre de l'Agriculture sur les Syndicats agricoles», P. L. Breton.—«L'école neutre devant le droit ecclesiastique et le droit natural», R. P. Mothon.—«Deux réformes récents apportées par la practique au tractament de l'enfame coupable».—V. Clauzel: «Des presbytères affectés par contrats ou par legs a l'habitation des curés», Magnin.

Revue du Droit publique et de la science politique, París - Abril - Maig - Juny, (C. A.).—«La reforme du regim local en Espagne», M. J. Gascon Marin.—«La loi espagnole sur les grèves et coalitions», M. J. Bouchard.

Sceances et travaux de l'Academie des Sciences morales et politiques, (Institut de France), París - Juny, 1909, (C. B.).—«Celles qui travaillent a domicile», Comte d'Haussonville.—«Sur le travail des femmes». Observations de Mrs. Leroy-Beaulieu, Passy, C. d'Haussonville, Levasseur, Chaysson, d'Eichthal, Lefebrure et Honoré.—«La mutualité», F. Passy.—«Les operations de banque de M. Courcelle-Senenil», F. Passy.—«Du contrast d'assurances terrestres, de Lehr», Renault.

Archivio guiuridico «Filippo Serafini», Roma - Modena, vol. x, fasc. 2 - 1909, (C. A.).—«Il tempo nel diritto giudiziario civile», F. Laudi.

Revue generale de Droit International public, París, 1909 - N.º 1. Janer - Febrer. —A. Dumas: «Deux proces de prises maritimes a l'époque de la guerre de Cent Ans. De l'utilité des archives des Parlements pour l'histoire du droit des gens». —M. Moye: «L'internationalisation des capitaux et quelques unes de ses consequences».—G. Diena: «L'individu devant l'autorité judiciaire et le droit international».—C. Meurer: «De la liberté de s'opposer au passage des ondes hertziennes» —O. Nippold: «Un projet d'assotiation internationale des specialistes du droit des gens».—*Chronique des faits internationales:* «Bresil et Republique Argentine, Egypte, Espagne: Convention internationale sanitaire, dépot des ratifications. Espagne et France: Renouvellement pour une periode de cinq années de la convention d'arbitrage du 26 fevrier, 1904». — *Documents.*

Revue de Droit International, Bruselas, 1909. N.º 3.—E. Lemonon: «La Conference navale de Londres (Decembre, 1908 - Fevrier 1909)».—E. Nys: «Les Etats Unis et le droit des gens» — A. Prins: «Degenerescence et criminalite». —

D. Crick: «Les travaux préparatoires de la revision du Code penal allemande».—M. Huisman: «La Convention internationale de la Haye du 17 juillet 1905 relative à la procédure civile».

Annales de Droit Commercial et Industriel Français, Étranger et International, París, 1909. N.° 2.—Hémard: «Le régime des sociétés irregulières en droit commercial italien. (Droit étranger)».—Ch.-L. Julliot: «Du nouveau régime fiscal des valeurs mobilières (D. Français)».—M. Bernard: «De la mise en gage d'une police d'assurance à ordre par un co-heritier».—A. S. Oppé: «Anglaterre: Chronique de législation et de jurisprudence en matière de droit commercial et industriel».—*Droit international:* «Le projet d'unification du droit de la lettre de Change».—«La Convention de Berne de 1886 sur la proteccion des droits d'auteur, revisée à Berlin en 1908».—«Les marchés à terme devant l'Institut de droit International».—«Les Congrès concernant la propriété intellectuelle, tenus pendant l'année 1908 à Madrid, à Stokolm et à Mayence».—*Bulletin de l'Étranger:* «La responsabilité du propiétaire de navire et la loi belge du 10 Fevrier 1908».—«Un Congrés juridique tenu à Saragosse».

Annales des sciences politiques, París, Maig - 1909, (C. A.).—«Les lois agravires anglois de 1892 y de 1907», H. R. Savay.

Les Lois Nouvelles, París. Juny y Juliol, (C. A.).—«Comentaire relative a la loi de vente et aut Nautinement des fonds de commerce», A. Bouvier-Bougillon.

La paix par le droit, Revue du Pacifisme International, Nimes, Janer - 1909, (A. S. P.).—D'Estournelles de Constant: «Progrés quand même».—«L'Arbitrage Franco - Allemande».—Th. Ruysen: «A propos d'un livre jaune».—«La seconde conférence de La Haye».—Stéphane Pol: «Variations et boutades sur la peine de mort».—Persequor: «Le principe des Nationalités et la violation necessaire du Traite de Berlîn».—«Le Centenaire de P. J. Proudhon».

Acta Apostolicae Sedis, Roma, Juliol - 1909, (C. A.).—«Circa decretum *ne temere,* Sacrae Congregatio de Sacramentis».—«De partitione cuiusdam legati; dispensatio ab irregularitate Concilii», S. R. Rota.—«Declaratio nullitatis matrimonii clandestinum in casu», S. R. Rota.

Il Filangieri, Milano. Núms. 4 y 5, 1909, (C. A.).—«Sulla prima parte del Digesto», C. Fadda.—«La revoca tacita dei testamenti».—«Della revoca del mandato commerciale», A. Barberis.—«Appunte sulla teoria romana del deposito», G. Rotandi.—«La forma sancita in Italia pei contrati», V. Neppi.

Rivista di Diritto commerciale, industriale e marittimo, Milano, Març - Abril, 1909, (C. A.).—«Sopra un'altra pretesa novazione processale», C. Fadda.—«Il soprapezzo della azioni di nuova emissione e la imposta di richezza mobile», A. Manara.—«Reivindicazione dei titole al portatore», C. Vivante.—«Inalienabilitá delle azioni nelle società non legalmente constitoite», A. Brassa.—«La parodia e il diritto d'autore», A. Mussati.—«Tresfermento e tramitamento delle rendite nominative». — «Procedimenti eccezionali in materia commerciale in seguito al terremoto del 28 Decembre, 1908».—«La constituzione della magioranza nel concordato», Rossi.—«Forme accessorie di publicazione della legge nel diritto industriale», F. C.—«Una questione sull'aplicabilità dell' accordo italo - francese circa gli infortuni del lavoro».—«Sull' uso negli Statti llinti

de oggeti fabbricati e venduti all'estero ma protetti da attestati di privativa nell' Union Americana».—«Il fallimento delle società in nome colletivo nella legge degli Stati Miti d'America».—«Legislacione e jurisprudenza commerciale straniera», Sarfatti-Inghilterra.—«Voti per le stadische dei fallimenti e un nuovo reato in materia di piccolí fallimenti».—«I diritti individuali degli azionista nella giurisprudenza belga».

La Scuola positiva nella dottrina e nella giurisprudeuza penale, Milano, Maig - Juny, (C. A.).—«La odierna scienza communale in Italia», F. Grispigni.—«Concetto di «publico interesse» nel resto di diffamazione, e i suoi corollari», Longhi.

Rivista penale, Roma, Juny - 1909, (C. A.).—«Trattamento penale dei minorenin deliquenti e Tribunali especiali dell'infanzia in Germania», Giuseppe Martine.—«I termini nei diritto penale», A. Manassero».—«Le corti d'onore in un recente progetto spagnolo», S. Messina.

Revue Pénitentiaire et de Droit Penal, Juny - 1909, (C. A.).—«Rapport sur l'incorporation des condemnés de droit comun dans les regiments et la reforme des baitallons d'Afrique», E. Charpentier.

Annales d'Hygiène Publique et de Medicine légale, París, Juny - (C. A).—«Un affaire d'empoisonnement par l'arsenie (affaire Gilbert)», Lande, Barthe et Blarer.

Revue trimestrelle de Droit Civil, París - 1909, Janer, Febrer, Març, (C. A.).—«Les baix de plus de neuf ans consentis sur les biens de la femme sous les divers regimes matrimoniaux», Vahl.—«De la réassurance, essais d'une théorie générale», L. Cremieu.—«Quelques observations sur l'emploi du partage pur et simple ou transaccionel en présence de nuneurs», M. A. Lelontre.—«Remarques sur le droit pur: a propos d'un livre de M. Edmond Picard», M. Escarra.

Revue critique de Legislation et de Jurisprudence, París, 1909 - Juny, (C. A.).—«De la necessité de simplifier les formalités de l'endos». E. Hesse.—«Quelques notes sur le droit privé des fiets dans les pays de Droit lerit», M. Laborderie.

CIENCIES FISIQUES Y NATURALS

Butlletí de l'Institució Catalana d'Historia natural, Barcelona - 1909, (A. B.)—*Abril:* Ll. Tomás: «Moluschs marins a Catalunya» —Emili Tarré: «Contribució a la ornitología de Catalunya».—E. Harlé: «L'*Elephas antiquus* a les Corts de Sarriá».—M. Llenas: «Ensaig d'una Flora Liquenica de Catalunya».

Revue generale des Sciences, París - 1909, (A. B.), Març.

«Aparell pour la reception des signaux horaires radio-telegraphiques à bord des batiments», par M. M. Tinot et Felix Pellin.

Se tracta d'un aparell que té per objecte poder determinar a bordo d'un barco l'estat absolut d'un cronómetre, es a dir lo que adelanta o atrassa, valentse de senyals enviades radio telegraficament desde una estació del continent.

«L'action du courant *alternatif* sur les lampes au tantale».

Aquestes lámpares duren molt menys funcionant ab corrent alternativa que per corrent continua. Scarpa s'ha dedicat á investigar les causes d'aquest fenòmen, havent observat que'ls filaments metálichs atravessats per corrents alternatives se tornen rugosos, lo que fa suposar la formació d'una estructura cristalina, aumentant la fragilitat del filament.

«Le probleme de geotropisme et la theorie des statolithes».

Journal de physique, París - 1909, Febrer.

«Sur les relations entre le magnetisme et la torsión» por M. Julles Pellet.

En aquest article, l'autor, després de fer una mica d'historia sobre la qüestió, esplica les observacions que ha fet sobre fils d'acer y niquel y arriba a la conclussió següent: *si's produheixen sobre un fil dos qualsevols dels tres fenòmens seqüents: torsió, imanació longitudinal, imanació transversal, el tercer s'origina necessariament.*

GENERALS

Revista Musical Catalana, Barcelona, 1909, (E. U. C. - C. E. - A. B.).—*Janer:* F. Pedrell: «Musichs vells de la terra», sègles XVII y XVIII (P. Anton Soler y Ramos, Pere Rabassa, Benet Bails).—C. Taltabull: «De retorn d'Alemanya (impresions).—Ll. M.: «F. A. Gevaert».—F. Ll.: «L'aymada de Beethoven».—*Febrer:* F. Lliurat: «Fèlix Mendelssohn-Bartholdi» (ab el retrat).—F. Pedrell: Músichs vells de la terra» (Joseph Teixidor).—*Març:* Fr. E. Clop: «La «Tota pulchra es Maria» com se canta en l'ordre de Sant Franceschh».—E. L. Chavarri: «La professió de fé d'un Artista (Joaquim Nin). Un crit de deslliurança pera l'Art». —J. Fabre: «L'oració del Hort».—C. Le Senne: «*Elektra* de Richard Strauss al teatre de Dresden».—*Abril:* F. Pedrell: «Músichs vells de la terra» (Antoni Ráfols y Fernández).—Dom Maur Sablayrolles: «Un viatge a través dels manuscrits gregorians espanyols».—«Beethoven al «Odeón» de París».

Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, 1909 - Abril, (E. U. C. - E. C. - A. B. - C. E.)—J. Serra Vilaró: «Senyoriu de la Vescomtal familia Miró».—J. Gudiol: «Iconografía de la portalada de Ripoll».

Bulletí del Centre Excursionista de Lleyda, 1908 - Octubre, (E. U. C. - A. B. - C. E.).—Henri Breuil: «Les pintures quaternaries de la roca del Cogul».

Bulleti del Centre Escursionista de la Comarca de Bages, Manresa, 1909 - Febrer, (A. B. - C. E.).—J. Sarret «La Seu de Manresa».—«Gacetilles curioses (s. XVI)».

Revista de Estudios Franciscanos, Barcelona, 1909 - Març, (E. U. C. - A. B.). —P. M. de Esplugas: «El espíritu de Balmes». — L. Nuñez: «Prólogo de la «Suma».—A. de Saldes: «Pequeña crónica» (continuació).—P. M. Bordoy. —«Estudios buenaventurianos».—H. de Gayoso: «Ciencia y Religión».— *Revistas extranjeras:* «Historia de los libros del Nuevo Testamento» por M. Fr. C. *Abril:* A. López: «Fr. Tello, arzobispo de Braga (1278-1295)».—J. de Santa Margarita: «Ensayos de exposición doctrinal sobre la Sagrada Escritura».

Revista de Menorca, Mahó - 1909, Janer, (E. U. C. - A. B.)—P. Ballester: «Historia local. Sobre la obra de Mr. Lameire: «Les occupations militaires de l'Ille de Minorque».—F. Camps: «Erratas de cartografía menorquina».—J. Ferrer: «Notas geològicas: Yacimientos de calcosina en Menorca». *Febrer:* J. Riera: «Origen y progresos de la aguja náutica».—Hernández Ponseti: «Observaciones metereológicas de Enero».—*Març:* «Correspondencia de D. Antonio Ramis y Ramis con don Joaquín María Bover (1829-1839.)

Cultura Española, Madrid, 1909 - Febrer. N.º XIII, (E. C. - A. B. - F. L.)—M. de Pano: «Damián Forment en la Catedral de Barbastro».—V. Lamperez: «Algo sobre el «Churriguerismo».—M. Asin: «La moral gnómica de Abenhazam». —E. Ibarra: «Cómo debe ser enseñada la Historia».—Blanca de los Ríos: «El misticismo en la novela contemporánea».—E. Amador: «La cuestión de Oriente».

Razón y Fe, Madrid - Març, (A. B.).—L. Murillo: «La Santa Sede y el libro de Isaías».—E. Portillo: «Lo divino y lo humano en la Historia». —N. Noguér: «Los auxilios del Estado á las Cooperativas».—J. del Barrio: «Doce años de radio-actividad». — *Abril:* Minteguiaga: «La competencia del Estado y la represión de las ideas».—E. Ugarte: «Noticias científico-religiosas». —J. Alfonso: «Música sagrada» (su carácter).—N. Noguer: «Bélgica en favor de las clases medias».

Boletín de la Institución libre de Enseñanza, Madrid, 1909, Març - Abril, (E. C.). —R. Rubio: «La inspección médica escolar».—M. Navarro: «La enseñanza de la Psicología experimental en los Institutos».—*Abril:* E. d'O.: «El VI Congreso de Psicología».—A. Bertrand: «La moral del positivismo».—Dr. Menmeyer: «La enseñanza obligatoria desde el punto de vista internacional.»

La Lectura, Madrid, 1909, Febrer - Abril, (A. B.).—E. H. del Villar: «La instrucción, la moral y el criterio estadístico».—G. Maura y Gamazo: «Rincones de la Historia».—*Abril:* J. Juderías: «Nicolás Wasilievich Gogol (1809-1852), á propósito de su primer centenario».—J. M. Salaverria: «Misticismo paralelo.»

Boletín de la Sociedad Española de Excursiones, Madrid, 1909 1.er trimestre.—(A. B. - C. E.).—J. R. Mélida: «Un Morales y un Goya existentes en la Catedral de Madrid».—J. Gertoso: «Juan Sánchez, pintor sevillano desconocido».—F. de Selgas: «Las Iglesias de Naranco».—E. Serrano Fatigati: «Escultura en Madrid». —E. Tormo y Monzón: «La pintura Aragonesa Cuatrocentista».—«Pinturas murales en la Torre de las Damas de la Alhambra».

La Ciudad de Dios, Madrid, 1909, (A. B. - A. S. P.), *5 Febrer:* J. Montes: «Medios preventivos del delito en los antiguos tratadistas españoles». —T. Rodríguez: «De Enseñanza».— *20 Febrer.* P. Blanco: «La Apología luiana del Dr. Dimas de Miguel y el catálogo de las obras de Raimundo Lulio, del Dr. Arias de Loyola».—*5 Març.* B. Fernández: «Tipografía y Bibliografía españolas del siglo XV».—*5 Abril:* L. Villalba: «Federico Olmeda».—*20 Abril:* M. F. Miguelez: «Cartas y sermones inéditos del Beato Juan de Avila».

Nuestro Tiempo, Madrid, 1909 - Març (A. B.).—Carlos Arturo Torres: «De las corrientes filosóficas en la América latina».—J. Becker: «Orígenes de la decadencia española». —*Abril:* W. E. Retana: «Noticias histórico-bibliográficas. Del teatro en Filipinas».—R. Comenge: «Los anarquistas».

La España Moderna, Madrid 1909, (A. B.), *Febrer:* Havelock Ellis: «Raimundo Lulio en Palma».—*Març:* Havelock Ellis: «Don Quijote».—J. Brouta: «El Museo Hispánico en Nueva-York».—J. Calvo: «El sexo femenino en las monedas: Grecia antigua».—Lorenzo Benito: «El problema catalán y la lengua catalana». —*Abril:* Havelock Ellis: «Juan Valera».

Revue Catalane, Perpinyá - 1909 (C. E.), *Febrer:* «Concurs mensuel de langue catalane».—E. Lequiel: «Volcans et tremblements de terre. En Catalogne».—J. D. «Les nostres amistats».—R. de Lacoivier: «Textes catalans».—E. Lequiel: «Deux chansons».—M. Amade: «L'Art Catalan».—E. Verges: «Die diari d'en Jeppe Vilar-Salgues, pagès de Palalda».—«Un bisbe catalanista a Suiça».—J. Capeille: «Figures d'Evêques Roussillonnais (Michel de Perellós A. d'Embrun. 1378-1427)».—*Març:* J. de Copons: «La Magie en Roussillon».—Ll. Salvat: «Le catalan du Capcir».—R. de Lacoivier: «Textes catalans».—«Fondation de la ceremonie du Lavement des Pieds a la Cathedrale Saint-Jean (1225)».—J. Capeille· «Figures d'Evêques Roussillonnais. (Paul Naudo 1834-1848)».—*Abril:* P. Bergue: «L'ortographe Catalane Moderne».—E. Lequiel: «Jean Xatart, botaniste et poete». —R. de Lacoivier: «Textes catalans».—J. Capeille: «Figures d'Evêques Roussillonnais (Udalgar de Castellnou. Evêque d'Elne, 1130-1147»).

Revue des Études grecques, París, 1909, Janer - Febrer.—H. Weil: «Papyrus récemment découverts».—L. Germet: Αὐθέντης.—P. Perdrizet: «Le Σαμοθεοκικός d'Anthiphon et la Pérée Shamorathacienne».—S. Sakellaropoulos: «Deme trios Bikélas».

(Ab motiu de la mort d'aquest literat grech (1835 + 1908), ne fa una sucinta biografía y dona estret d'algunes de les seves cartes. La seva novela «Λουκις Λαρας fou traduhida al catalá).

Journal des Savants, París - 1909, (E. C., *Janer:* P. Durrieu: «Un siècle de l'histoire de la miniature parisienne, à partir du règne de saint Louis».—P. Monceaux: «Parmenianus, primat donatiste de Carthage».—*Nouvelles et correspondance:* L. Delisle: «Fragment d'un registre des enquêteurs de Saint Louis».—A. J. Reinach: «Les grottes sépulcrales de Céphalonie».—M. Prou: «Mémoires de Diplomatique».=*Febrer:* «Coup d'œil sur les origines de la nation serbe.»—E. Philipot: «La legende de l'anneau de la morte».—A. Thomas: «Un pretendu problème de numismatique languedocienne».—A. Mézières: «Le Musée Condé en 1908».—*Nouvelles et correspondance:* R. C.: «Fouilles de Palestina et de Marino». —A. Blanchet: «Découvertes récentes, relatives aux enceintes romaines de la Gaule».—Ch. Diehl: «Mosäiques de Saint-Démétrius de Salonique».=*Març:* H. d'Arbois: «Táin bó Cúalnge».—J. Flach: «La naissance de la chanson de geste».—G. de Sanctis: «La légende historique des premiers siècles de Rome.—*Nouvelles et correspondance:* Max van Berchem: «Les fouilles allemandes au Turkestan».—G. Perrot: «Les découvertes de M. Gauckler, au Janicule».—A. Piganiol: «Dernières fouilles du Forum».

Mercure de France, París, 1909, (A. B.), *1 Març:* L. Tailhade: «Le Théâtre japonais moderne».—L. Bazalgette: «L'enfance et la mort d'Abraham Lincoln». —*16 Març:* J. Ajalbert: «Notes sur l'Indo-Chine: Au Cambodge».—M. de Noisay: «Le passé, le présent et l'avenir de l'Académie Française».—*1 Abril:* J. Moréas:

«En rêvant sur un album de dessins».—P. Guillard: «Les Serbes et l'empire Austro-Hongrois».—*16 Abril:* A. Fontainas: «L'art social». — M. Ary Leblond: L'expansion française en Europe et les relations franco italiennes».—Abbé V. Ermoni: «Immanence et trascendance en matière religieuse».

Revue Bleue, París - 1909, (A. B.), *6 Març:* G. Lanson: «La Crise des Méthodes dans l'Enseignement du Français».—Halpérine - Kaminsky: «Lettres d'Ivan Turguénef à ses amis d'Allemagne (anotées)»—P. Sabatier: «La Question du Modernisme».—J. M. Salaverria: «En Vieille Espagne».—R. Bouyer: «Le Centenaire de Mendelssohn» —*13 Març:* Lamennais: «Lettres Inédites».—P. Louis: «L'expansion industrielle et la politique mondiale».—*20 Març:* «L. Dugas: «La Doctrine des Reactions Naturelles dans l'Education Morale».—F. Maury: «Raymond Poincaré».—*27 Març:* A. Fouillée: «L'État selon les socialistes».—L. Dumont: «Le Portrait dans l'Art Français».—J. Lux: «Une fondation Universitaire Française à Madrid».—*3 Abril:* A. Daudet: «Souvenirs autour d'un Groupe Littéraire».—De Grueber: «Sous les aigles autrichiennes».—R. Bouyer: «Le secret de Beethoven».—J. Lux: «Taine à Rome».—*10 Abril:* M. Lair: «La politique Austro Allemande dans les Balkans».—Chesterton: «Charles Dickens».—L. Pingaud: «Jean de Bry au Congrès de Rastatt».—J. Lux: «Le passé de l'Art Chrétien».—*17 Abril:* A. Messimy: «Les Dépenses de la Paix Armée».—Péladan: «La Pensée de la Renaissance».—G. L. Duprat: «Évolution Criminelle et Dissolution sociale».—Lux: «Le Pessimisme de Thomas Hardy».—«La Correspondance de Ruskin».—*24 Abril:* P. Strauss: «La Politique Sanitaire et le Devoir Social». —C. Mauclair: «Ou en est notre Art decoratif».—G. L. Duprat: «L'Education Immorale».—T. de Visani: «Novalis et le Romantisme allemand».—H. de la Ville de Mirmont: «Le Théâtre Gallo-Romain».

La Nouvelle Revue, París, 1909, (A. B.), *1 Febrer:* H. Lapauze: «L'Academie de France a Rome».—D. Peren: «L'Islamisme et le Sens tragique».—Ph. Hauser: «Les Grecs et les Semites».—*1 Març:* E. Lessard: «L'Automobile à Neige».—Péladan: «L'Erotologie de Platon».—*15 Abril:* J. J. Weiss: «Aprés la Guerre (1871-1875)».—L. Leger: «L'Eloquence de la Chaire en Pologne».

La Revue des Idées, París, 1909, Abril - Març, (A. B.).—L. Duguet: «L'Art religieux de la fin du moyen âge».—C. Cornélissen: «Le salaire».

Le Correspondant, París, 1909, (A. B.), *10 Febrer:* P. Worms: «Les Ecoles techniques en France et à l'Étranger».—*25 Febrer:* R. Lambelin: «La crise de la marine marchande».—*25 Març:* A. Cochin: «La Crise de l'histoire révolutionnaire». —J. Jorgensen: «La Conversion de St. François d'Assisse».—E. Lefébure: «Le minimum de salaire pour les femmes».—L. Seché: «Le centenaire de Martyrs de Chauteaubriand».—*25 Abril:* H. Bremond: «La conversión de Pascal».—E. Lamy: «Un négateur de la souveraineté populaire». Nicolás Bergasse 1750 1832.)

La Revue, París, 1909, (A. B.).—*1 Març:* L. Gielly: «Taine et la Peinture italienne».—*15 Març:* A. Dauzat: «La Crise du Français».—E. Milhaud: «Les Proletaires de l'Industrie à domicile».—*1 Abril:* C. Mauclair: «Le Prejugé de la Nouveauté dans l'Art moderne».—A. Detrez: «Argenterie et Bijoux sous la Revolution». (Documents inédits.).—A. Rey: «L'Assurance populaire sur la vie et les Compagnies d'assurances».

Annales de Philosophie Chrétienne, París-1909, Març, (F. L.).—B. F. von Hügel «L'élément mystique de la Religion».—L. Laberthonnière: «Teosophie et Christianisme».—*Abril:* O. Lemarié: «Mystiques et scolastiques».—L. Labertonnière: «Le dualisme cartesien».

Revue Thomiste, 1909, Janer - Febrer, (F. L.).—R. P. Mandonet: «Des écrits authentiques de saint Thomas d'Aquin».—R. P. Claverie: «La science du Christ»: —*Març - Abril:* R. P. Coconnier: «Saint Thomas d'Aquin».

Revue Biblique, París, 1900 - Janer, (F. L.).—M. E. Cosquin: «Le prologue cadre des Mille et une Nuits».—«Les legendes perses et le livre d'Esther».—P. Dhorme: «Les pays bibliques au temps d'El-Amarna».—*Mélanges:* M. H. Coppieters: «La doxologie de la lettre aux Ephéssiens».— P. Abel: «Epigraphie grecque palestinienne. I Nouveau fragment de l'édit byzantin de Bersabée». —*Chronique:* «Les fouilles anglaises à Gézer».—«Hypogée romain au nord de Jerusalém».—«Glanures archèologiques».—Pseudo - figure de Jahvé récemment mise en circulation», H. Vincent (ab reproduccions).—*Abril:* R. P. Lagrange: «La parábola en deshors de l'Évangile».—*Mélanges:* H. Vincent: «Un calendrier agricole israelite».—*Chronique:* «Les fouilles allemandes à Jerichó», H. Vincent.

Revue Benedictine, Maredsous, 1909 - Janer, (E. C.).—A. Wilmart: «Arca Noé». —J. Chapman: «Donatus the Great and Donatus of Casae Nigrae».—G. Morin: «La formation des légendes provençales. Faits et aperçus nouveaux».—P. de Puniet: «Le nouveau Papyrus liturgique d'Oxford».—P. de Meester: «Études sur la théologie ortodoxe».—*Notes et documents:* De Bruyne: «Une ancienne version latine inédite d'une lettre d'Arius».—U. Berlière: «Emmanuel, evêque de Crémone».—R. Thibaut: «Les récents bibliographes de l'œuvre litteraire des Mauristes».—*Abril:* A. Wilmart: «Trois nouveaux fragments de l'ancienne version des Prophètes».—G. Morin: «Un traité pélagien inédit du commencement du Ve siècle.—R. Ancel: «Le proces et la desgrâce des Carafa».—*Notes et documents:* J. Chapman: «La date du livre d'Elchasai».—G. Morin: «Notes sur un manuscrit des homélies du Pseudo Fulgence».—(En els *comptes rendus*, U. Berlière s'ocupa de l'obra de Mn. Bové: El sistema científico luliano).

Revue de l'Institut Catholique de París, París, 1909, Janer - Febrer, (A. S. P.). —L. Clotet: «Le droit public moderne».—E. Griselle: «Fragment d'un plan d'études inédit rédigé pour le Dauphin Louis XVI et ses frères par le P. Berthier S. J.:».—J. Bezy: «Lacordaire académicien a Toulouse et a París».

Revue des traditions populaires, París, 1909, Janer - Març, (A. B.).—René Basset: «Contes et légendes arabes».—F. Macler: «Contes Chaldéens».—R. Basset: «Contes de la Grèce ancienne».—J. Calloc'h: «Petites legendes chretiennes».—R. Basset: «Les Empreintes merveilleuses».—A. Dauzat: «Legendes et superstitions prehistoriques».

Bulletin Hispanique, Burdeus, 1909, Abril - Juny, (E. C. - A. B. - C. E.)— R. Altamira: «État actual des études sur l'histoire du droit espagnol et de l'enseignement de cette science en Espagne».—Ph. Churchman: «Lord Byron's Experiences in the Spanish Peninsula in 1809».

Bulletin Italien, Burdeus, Janer - Març, (E. C.).—Hauvette: «Les plus anciennes traductions françaises de Boccace».—Duhem: «Jean I. Buridan (de

Béthune) et Leonard de Vinci».—Salza: «Un buffone politicante nel cinquecento (Brusquet, buffone di Enrico II di Francia, per la pace di Cateau-Cambrésis)».—Pitollet: «Lettre inédite d'un collaborateur de N. G. Biagioli, Baroldo, à N. H. Julius».

Revue Tunisienne fondée en 1894 par l'Institut de Carthage, Janer, 1909 - Tunis - 1909, (E. C.).—«Moeurs indigènes: Coutumes et croyances relatives aux santurelles», Monchicourt.—«La Crise économique de 1897 au Sahel Tunisien». Ducroquet.—«Essai sur la religion des Libyens», Bertholon.—«Inscriptions chrétiennes de Carthage 1906-1907» A. S. Delattre.—«Les inscriptions de Thugga. textes privés», Poinssot.—«Mateno kaj tagmezo» Albert Rochetin.—«Chronique scientifique tunisienne (1906 a Novembre 1908)», A. Combet.—*Març:* Winkler: «Reconstitution des segments africains de la Table de Peutinger».—A. Julien: Projet d'organisation d'un état civil indigène».—Bursaux: «Note sur le pliocène du sud des Hts. Plateaux».—E. Vassel: «L'abbé François Bourgade».—Dr. Carton: «Sixième Année archeologique nord-africaine (1906-1907).

Nuova Antologia, Març - 1909.—Alastor: «Un terremoto nell' età ellenistica». —F. Hermanin: «La nuova pinacoteca Vaticana».

NOTES VARIES

ASSOCIACIÓ CATALANA D'ESTUDIANTS. — El Dr. Rubió y Lluch doná el día 6 d'Abril una notable conferencia sobre'l tema «Atenes en temps dels catalans». Esposá les dominacions que sufrí Grecia en l'Etat Mitjana y estudiá detingudament la catalana, examinant el gobern y llegislació que hi establí, l'estat dels monuments clássichs en aquell periode, la seva transformació y denominació y l'admiració y l'entusiasme que als nostres Reys produhiren les descripcions que sentiren de Grecia y en especial del Partenon. La conferencia fou ilustrada ab projeccions.

El día 29 del propi mes D. Miguel S. Oliver disertá sobre «La producció castellana a Catalunya durant els segles XVII y XVIII». Ab tant interessant conferencia encapsalam aquest nombre.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS.—Una comissió del Institut ha presentat als Excms. Srs. President de la Diputació y Alcalde de Barcelona una Memoria donant compte dels treballs realisats en el curt periode que té d'existencia.

Ademés dels llibres que ha publicat y dels que son en premsa o en preparació' la «Memoria» del «Institut» detalla els viatges y missions científiques que s'han portat a cap pel seu compte, y els esforços que ha realisat pera la formació de la Biblioteca catalana. En la «Memoria» s'inclou també la llista d'una cinquantena de societats que tenen establert el cambi ab l'«Institut» y li envíen regularment llurs publicacions.

ATENEU BARCELONÈS.—Tingué lloch el día 20 de Març una vetllada pera honrar la memoria del ilustre historiador D. Antoni Aulestia y Pijoan, ab motiu del primer aniversari de la seva mort.

El senyor Casades estudiá la personalitat del Aulestia com a escursionista.

El senyor Oliver llegí un treball den Moliné y Brasés, qu'es un estudi de l'obra literaria del Aulestia, fixantse principalment en les seves tres monografíes y la coneguda Historia de Catalunya.

Finalment el senyor Picó y Campanar feu l'estudi psicològich del home y del historiador.

El día 15 d'Abril, D. Daniel Girona don una conferencia sobre l'Itinerari del Rey Martí.

LA REAL ACADEMIA DE BONES LLETRES.—En la sessió del día 3 d'Abril D. Antoni Rubió y Lluch llegí un estudi d'historia literaria titulat «Algunes consideracions sobre l'oratoria política a Catalunya en l'Etat Mitjana». En la del día 20, D. Francesch Carreras y Candi llegí son estudi sobre'ls orígens de l'enfiteusis a Barcelona (segles XI y XII).

L'ACADEMIA DE JURISPRUDENCIA Y LLEGISLACIÓ.—En la sessió ordinaria del día 17 de Març estudiá les Institucions de Dret catalá que avuy resulten inútils. En la sessió del día 31 D. Rafel Gay de Montellá doná una conferencia sobre'l tema «Orientacions modernes de Dret Civil» que continuá en els díes 7 y 14 d'Abril. En la sessió del día 28 se tractá de l'aplicació de l'antiga jurisprudencia catalana en els temps presents.

REAL ACADEMIA DE CIENCIES Y ARTS.—En la sessió del mes de Febrer D. Joan Cadevall llegí unes «Notes fitográfiques crítiques», en les que dona compte dels resultats de les exploracions qu'efectua l'any anterior per diferents indrets de Catalunya; y D. J. Comas y Solá llegí l'Estadística sismològica de 1908, segons les observacions del Observatori Fabra. El día 20 celebrá l'Academia sessió estraordinaria pera la recepció del nou Acadèmich Dr. E. Terrades Illa, qui disertá sobre l'emissió de radiacions per cossos fixos o en moviment. Contestá al recipiendari el Dr. J. Domènech y Estapá.

En la sessió ordinaria del mes de Març D. Lauro Clariana s'estengué en «Consideracions generals y aplicacions de les curves unicursals». D. Lluís Canalda llegí una Memoria sobre l'eclipse total de lluna de la nit del 3 al 4 del próxim Juny. Se llegí també una nota sobre'ls terratrèmols y les seves causes, presentada per M. Albert Nodon, de Burdeus. En la sessió ordinaria del mes d'Abril se llegí el treball del Dr. Murua sobre'l tema: «El desenrotllo histórích de la Química segons se presenta en el *Deutsches Museum* de Munich y l'alta significació cultural d'aquesta Institució». El Dr. Terrades esposá una nova deducció de la desviació mínima en un prisma en el cas de no estar situat el raig incident en una de les seccions rectes d'aquell, empleant en la demostració tant sols senzilles consideracions de Trigonometría esférica.

El senyor Bofill y Poch llegí un treball remes per l'acadèmich corresponent a Saragoça, R. P. Longinos Navás, S. J., intitulat «Monografía de la familia de los Dilávidos. (Insectos neurópteros)».

JUNTA DE MUSEUS.—El Professor de la Sorbona M. Charles Diehl doná un curs de tres conferencies (organisat per aquesta Junta) sobre'l tema *Bisanci y la Civilisació occidental*, en els díes 7, 9 y 11 de Març, al Palau de Belles-Arts, desenrotllant el seguent programa:

Introducció.—Constantinobla com centre artístich.—Relacions del mon oriental ab l'Occident. Comerciants y monjos. Diplomatichs y viatgers. Principals im-

portacions artístiques.—El primer periode d'influencia oriental. L'espansió siriaca. Paper de la Siria en la formació del art bisantí.—El palau de Diocleciá a Spalato. Els monuments cristians de l'Africa del Nort.—Rávena y els seus monuments.—Roma. Mosaichs y frescos de Santa María Antica —Ruptura aparent entre l'Occident y l'Orient. Coronació de Carlemany.—El segon periode de l'influencia bisantina.—Grandesa del Imperi bisantí als segles x y xi. El palau imperial y les cerimonies. El renaixement del art y la difusió del helenisme.—Els monuments bisantins de Venecia, Torcello y Sant March.—L'helenisme a l'Italia del Sud. Frescos y manuscrits.—La civilisació moderna-bizantina de la Sicilia. Cefalú, Palerm y Monreale.—Els orígens del art románich y les influencies bisantines.

1) Els monuments carlovingis. Aix-la-Chapelle y Germiny-les-Près.
2) Sant Front de Périgueux y les iglesies ab cúpoles.
3) L'escola románica alemanya.

Lo que l'art románich ha après de Bisanci.—El tercer periode de l'influencia oriental.—El renaixement bisantí del sigle xiv. Mosaichs de la Kahrie. Iglesies de Mistra.—La Toscana y el mon oriental. Ducció y l'escola de Siena. Cimabue y Giotto.—En quín grau l'influencia bisantina ha influit en Occident? Quíns serveys ha fet?—L'escola de Monte Casino. Sant Angelo in Formis.—Les portes de bronzo italianes.—Els mosaichs de la Sicilia.—Giotto y l'Orient.—Conclusions.

ALGUNES CONSIDERACIONS
sobre la oratoria política de Catalunya en l'Edat Mitjana

Com poeta no passá d'esser el Rey en Pere del Punyalet un de tants adotzenats de la seva època; mes ahont la seva figura sobressurt per demunt de tots els reys del nostre casal d'Aragó es en lo que avuy ne diem la eloqüencia política o parlamentaria. Es veritat qu'en l'historia d'aquest genre ocupem en l'Edat Mitjana el primer lloch entre tots els pobles de l'Europa. Es un títol d'honor per Catalunya l'haverse avençat a tots els demés estats en establir aquesta relació íntima entre la nació y la monarquía, aquest pacte bilateral, aquest sistema polítich, en una paraula, que avuy s'anomena govern representatiu o parlamentari. Les Corts, en el sentit modern de la paraula, això es com assamblees polítiques integrades per tots els estaments, comencen a Catalunya en els primers anys del regnat de Jaume I (1). En les de Vilafranca de 1218, els acords presos no ho foren, com abans, ab la aprobació tan sols dels nobles y prelats, sinó «hauda deliberació e concell de..... homens de ciutat e de viles». Emperò de dret no començaren les Corts Catalanes a existir y funcionar sinó després de les de Barcelona de 1238 en que Pere el Gran promulgá la famosa Constitució *Una vegada lo any* y contragué el solemnial compromís de reunirles anyalment per tractar del bon estament y reformació de la terra. Els senyors Coroleu y Pella en una obra sobre aquesta materia, plena d'autoritat (2), han demostrat que'ls nostres Parlaments son més antichs que'ls anglesos, francesos y castellans. Si bé la *Carta Magna*, considerada com base de les llibertats angleses, fou

(1) *Corts Catalanes, Proposicions y respostes ab prólech y comentaris* d'Enrich Prat de la Riba, Barcelona, 1906, pág. 11.

(2) *Las Cortes Catalanas* . . por D. José Coroleu y D. José Pella, Barcelona, 1876, pág. 28 y seg. - Vid també ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS. *Llibertats y antich govern de Catalunya.* Conferencies de D. Joseph Pella y Forgas, Barcelona, 1906.

dictada en 1215, se pot afirmar que les ciutats no tingueren representació en el Parlament fins a 1265. Per causes molt distintes va esser encara més tardá a França el regisme del dret constitucional. La seva aparició pot dirse que's realisá en 1302 al reunir Felip l'Hermós per primera vegada els *Estats generals*. Les Corts de Castella no poden nomenarse tals fins a 1387 en que, regnant Joan I, perderen, els seus reys, la facultat absoluta d'estatuir y derogar lleys a sa voluntat.

No eren noves, donchs, ni l'institució ni l'oratoria parlamentaries en el regnat de Pere III. Abans que la seva veu, havía ressonat la gloriosa del rey Jaume I en les Corts aplegades a Barcelona, l'any 1228, en les que comunicá son somni daurat de pendre *terra e regne dins en la mar on Deus lo volch formar*, d'empendre la conquesta de Mallorca. En les planes den Desclot se sent també l'enèrgich ressò dels parlaments y de les brioses arengues militars de Pere el Gran (1). Els reys del casal d'Aragó portaren les lliberals constitucions de Catalunya a totes les terres conquistades, a Sicilia, a Sardenya, y fins a la llunyadana Grecia. Per això en les Corts de Messina convocades a Santa María la Nova pera tractar de la conquista de Nápols veyem el rey Jaume II, que, segons en Muntaner, «era dels pus savis princeps del mon e mills parlat» (2), pronunciar també un llarch y eloqüent discurs a judicar pel testimoni de l'indicat cronista (3); y en les moltes vegades que convocá Corts en els seus regnes d'ençá de mar, s'acreditá igualment d'eloqüent orador polítich com ho proba un significatiu elogi d'una crònica fragmentaria del seu regnat: «E lo senyor Rey comensa a parlar devant tota la Cort ajustada en la dita Esgleya (Sant Salvador de Saragoça) e dix molt bones paraules de les quals e del seu bon enteniment foren tuyt molt pagats e alegres e de continent fo a el respost per la cort ab gran pagament de ço que ell llur avia dit» (4).

Jaume II es l'iniciador d'una eloqüencia que'n podríem denominar patriòtica, de la que'l rey Pere nos ha donat tant interessants mostres y que té en el rey Martí y en el Cardenal Margarit la seva més esplèndida apoteosis. A cap poble de l'Edat Mitjana han parlat els reys un llenguatje de tan gloriós, tan conscient y tan escalfat patriotisme, y en aquest aspecte bé pot dirse que cap altra més nació ha tingut un esperit tan modern com Catalunya. Aqueixa oratoria política en que hi batega tota l'ánima de la terra

(1) No acabaríem may si volguessim citar tots aquests discursos un per un; n'hi há prou en consignarne alguns, v. gr.: arenga del rey abans de pendre Montesa, any 1277, (pág. 136. Ed. Coroleu); discursos que feu en dos consells tinguts a Palerm en 1282 (págs. 169 y 181); y altres arengues militars y parlaments pronunciats a Panissars, (pág. 292), Perelada (pág. 298), Girona (pág. 308) y Barcelona (pág. 321) en els díes críticks de l'Invasió francesa, any 1285.

(2) Crònica de Muntaner. Cap. CXIV, pág. 234. Ed. Coroleu, 1886.

(3) Cap. CLXIII, pág. 323.

(4) *Las Cortes Catalanas...* pág. 167.

se destrená en una cadena no interrompuda de discursos patriòtichs que's recorden uns als altres. La veu dels reys al encarnar ab tota sa energía el sentiment nacional adquirí tal ressonancia que may más s'esborrá de la memoria del poble, y el *patriotich sermo larch e ordenat* que pronunciá el rey Jaume II en Port-Fangos, abans d'embarcarse son fill en l'estol que debía conduirlo a la conquista de Sardenya, a l'entregarli la bandera d'Aragó que «null temps fo vençuda ne arrancada de camp», el trameté son ilustre net Pere III, ab veneració, en sa crònica a les vinents generacions, y més avant el recordá el rey Martí I en les Corts de Perpinyá, de la meteixa manera qu'en el que podríem anomenar cant del cigne de la nostra oratoria, el cardenal Margarit, en 1454, retragué el bell elogi de la nació catalana que li dedicá el darrer rey de la nostra dinastía. Y tan arrelada estava aquesta tradició històrica parlamentaria, que la llengua catalana serví pera lloar les glories dels reys d'Espanya en els nostres parlaments quan ja feya temps que havíen emmudit les Corts castellanes.

Mes, malgrat aquests gloriosos antecedents, Pere III com a rey es el més gran dels nostres oradors polítichs, no en l'interpretació que donem avuy a la paraula oratoria, molt distinta, per cert del concepte retòrich, més qu'estètich, en que allavors se la tenía, sinó pel seu esperit essencialment parlamentari que feya que's trobés en el seu propi element en les proposicions o discursos, que avuy ne diríem de la Corona, que dirigía als tres Braços o Estaments de la terra congregats a les Corts. Allí's veu l'home familiarisat ab les lletres sagrades més que ab les profanes, erudit, sentenciós, argüint ab la sutilesa de l'escolástich, perorant ab l'art de l'orador dialectich, buscant els efectes y empenyantse en convèncer y commoure a son auditori, com podría ferho el predicador en la seva trona o l'advocat en sa tribuna. Aquell home tan terrible, que moltes vegades no gosaven els cortesans anarlo a trobar si per endevant no'ls enviava un guiatje que'ls garantís la llibertat y la vida, aquell lleó que d'una urpada s'emportava un regne y que ab tanta facilitat treya del mon els hòmens que li feyen nosa, era un anyell tractant ab els estaments de la terra, y fou sens dubte el rey més parlamentari de l'Edat Mitjana (1).

No deixa d'esser un fet extraordinari y inexplicable; un monarca afrontat ab el meteix dictat de Crudel ab que son coneguts en l'historia els seus reyals contemporanis Pere III de Castella, Pere de Portugal y Carles de Navarra, butxí de l'infant Ferrán y den Bernat de Cabrera, apellat per l'historiador Tomich *lo segón Neró*, es cabalment el més deferent ab les institucions populars de la terra, fins al punt de que en un regnat de 51

(1) Crònica del rey d'Aragó En Pere IV lo Ceremoniós ... ab un prolech de Joseph Coroleu .. Barcelona 1885 pág. XI.

anys va reunir les Corts fins a 39 vegades, mentres a França els *Estats generals*, en l'espay de tres sigles que durá llur funcionament, sols s'aplegaren unes vint y dúes vegades (1).

L'oratoria parlamentaria del rey Pere, dintre dels motllos acadèmichs de l'època, es personalíssima. Els seus discursos eren pensats y escrits per ell meteix, no oracions oficials d'encárrech ni fetes en nom seu per sos secretaris o protonotaris; tots tenen una gran semblança y un tirat que's diu també del tot, per l'ordenació metòdica en que's descapdellen, ab els que's llegeixen més o menys extractats en la seva crònica y sobre tot ab el pròlech, que no es més que una oració esrita de sa propia má, segons el gust escolástich y el rigorisme lògich, llavors en us. Un document qu'hem publicat recentment posa fora de dubte la colaboració personal del rey y adhuch la cura ab que ordenava y recullía les seves proposicions reyals, fentne com una colecció oficial que's guardará temps a venir en l'arxiu de la Corona. Porta la data de 20 Juny 1369 y diu aixís: «Nos vos trametem... la proposicio per nos feta als valencians l altre jorn en sent Matteu, en .II. fulls de paper *escrits de nostre ma*, perque us manam que la dita proposicio continuets *en lo libre on sos escrites les altres proposicions* per nos fetes en les altres corts que havem tengudes. e no res menys estoiats apart l original... de guisa que ns en poguesem servir si mester l aviem...» (2). Es sensible que no s'hage salvat aquest interessant recull. Pera l'historia política de la nostra terra, pera la literaria, pera la de l'oratoria parlamentaria a Europa, no tindría preu.

Les proposicions del rey Pere feren escola en la dinastía catalana y el seu darrer rey mostraría qu'era aprofitat deixeble del seu pare, únicament ab la seva bella oració de les Corts de Perpinyá, si ademés no ho probés un altre document qu'hem donat a conèixer (3) en el qual el rey Martí demanava, el 3 Janer 1398, desde Saragoça, al vell archiver Pere Pau «un libre de les proposicions fetes en les Corts generals per lo senyor rey en Pere, de bona memoria, pare nostre, lo qual es en l archiu o librería nostra del palau menor d'aquesta ciutat». Feya pochs mesos que'l rey Martí, cridat a la Corona d'Aragó, per la sotstitució del testament del rey en Pere, havía entrat a Barcelona, deixant la Sicilia pacificada, y tot seguit s'en aná a Saragoça per ferhi, segons consuetut tradicional, la seva coronació solemnial. Allí convocá Corts generals pera la primavera de l'any següent, les quals se celebraren en l'antigua Seu del Salvador de la capital del regne;

---

(1) *Las Cortes Catalanas*, pág. 186.

(2) *Documents per l'historia de la cultura catalana mig-eva.*, publicats per Antoni Rubió y Lluch Barcelona, 1908, pág. 221.

(3) Rubió, op. cit., pág. 392.

y allí, día 29 d'Abril en que s'obriren, sentat en el soli, ab pompa magestática pronunciá aquella oració que tant celebren els historiadors, basada sobre un passatge de l'epístola de St. Joan que diu: *Haec est victoria quae vicit mundum, fides nostra*, en la que refereix el valor y proeses dels reys sos antecessors, y la fidelitat, constancia y hassanyes de sos vasalls, fent particular memoria de la seva gloriosa campanya de Sicilia (1). El document citat, donchs, fa creure que demanava el llibre de proposicions fetes pel seu pare, per prepararse a aytal solemnitat.

La vida parlamentaria del rey Pere, tan feconda y interessant, se pot estudiar aixís en el procés de les Corts de la confederació aragonesa durant el seu regnat, com en la seva crònica. Aquí podem seguir la part més viscuda y pintoresca de les seves aficions oratories. En un monarca que sempre estava en escena y que no's distreya may del paper ceremoniós que li calía representar, l'oratoria era un detall important que no calía descuydar y ell, que hi tenía pel discursejar una verdadera flaca, lo meteix sermonava, com llavors se deya, en els parlaments com dintre les Seus de Mallorca, de Saragoça o de Valencia (2); en la cambra o saló de son palau (3) com en la plaça pública. Aixís ho feu, per no citar altres exemples, en el de Sta. María del Mar, el primer de Janer de 1354, abans de passar personalment a continuar la may interrompuda guerra de Sardenya, dalt d'un catafalch posat vora la part del fossar major, notificant al poble la rebelió y traició que havía fet el jutge d'Arborea, dientli moltes paraules apropiades al fet, així de la santa escriptura com d'altres affers antichs que son dignes de recomptar (4). Com orador de multituts sols se li pot posar de costat el seu contemporani Carles rey de Navarra, qui en l'any 1357 (29 Novembre) pronunciá dalt d'una tribuna alçada no lluny del *Pré aux clercs*, devant de 10.000 persones, un discurs pera probar sos drets a la Corona de França, que començá, segon les *Croniques de Saint Denis*, a punta de día y «l'on avoit disné par Paris quant il cessa». Aquest discurs, com el del rey d'Aragó, també estava apoyat en un versicle llatí segons el gust del temps (5).

També'ls camps de batalla foren teatre de les arengues del nostre monarca, tan afortunat en les seves improvisacions en que hi tenía la má tren-

(1) Torres Amat, Op. cit. pág. 379. Vegis ademés en Zurita. (*Anales*, II, Saragoça 1668).

(2) Discurs del rey en la Seu de Mallorca (22 Juny 1343) després de la Conquesta. (*Crònica* ed. Bofarull, pág. 154). Discurs en l'Iglesia d'Argilers de Rosselló el 6 Juny, 1344 (pág. 194). Sermó o proposició en les Corts celebrades en l'Iglesia de Sant Salvador de Saragoça sobre'ls fets de l'Unió, desde «la trona hont se acostuma de dir lo Evangeli», agost, 1347 (pág. 261). Sermó en la Seu de Valencia als valencians després de la pacificació de l'Unió, 10 Desembre, 1348, (pág. 289), etc.

(3) Sermó del rey en la cambra blanca del palau de Valencia, per l'expedició a Sardenya, 1 Juliol 1353. (Crònica, pág. 304).

(4) *Crònica*, pág. 314.

(5) *Histoire Littéraire de la France*, XXIV, 419.

cada; y, com els antichs hèroes, abans d'entrar en combat, enardía el coratge dels seus soldats, atrayentse devegades en les seves escalfades paraules fins el dels seus enemichs. Aixís se verificá en aquella vibrant y concisa arenga, plena de foch, de cortesía y de política destresa, pronunciada en el Grau de Murvedre, devant de les meteixes forces castellanes enviades pel rey Pere el Crudel pera sortirli al pas (1). Tal fou son fogós discurs que'ls meteixos soldats enviats per combátrel a una veu declararen que volíen servirlo y morir ab ell.

Aquesta eloqüencia tribunicia, insinuant y enèrgica, es un dels aspectes més interessants de la seva figura de gran orador y per nosaltres avuy el més comprès, per esser el més humá, el que menys porta l'uniforme segell escolástich de l'època. Encara podem presentar un altre exemple d'aquelles fogoses improvisacions de tons vius y arrogants, ab que desafiava valerosament els perills o imposava sa indomable voluntat. Fou en una de les crisis més greus que passá la confederació catalana-aragonesa, crisis que fins arribá a comprometre la seva existencia. El rey de Castella declará la guerra a Pere III y atacá Valencia. En aquesta difícil circumstancia, any 1362, reunides les Corts en l'iglesia de Sta. María de Montçó, el rey demaná recursos pera fer cara al rey de Castella. Anomenárense trenta tractadors o delegats pels tres regnes pera posarse d'acord sobre'l repartiment dels subsidis, mes ben aviat se vegé que cada hu volía carregar ab la part més lleugera, fins que, perdent el rey la paciencia al veure que no arribaven a entendres, se presentá d'improvís en la reunió y els va endreçar un discurs tan enèrgich y contundent que, com queda consignat en els processos, tots els presents entusiasmats s'alçaren cridant «plaunos, senyor rey, plaunos» y li concediren unánimament lo que demanava (2).

Mes no era aquesta l'eloqüencia parlamentaria propiament dita, aquella que'n podríem dir de gala o oficial, ni la que aleshores estava de moda. En les exigencies d'aquesta entrava que l'orador fos abans de tot un teòlech y un erudit. Els discursos resultaven tots sechs y angulosos, subjectes no a la passió, sinó a un mecanisme escolástich. Tot en aquella època se concebía simètrich y quadriculat: la pintura en els retaules, la poesía en estrofes rígides y encarcarades, la música en les sabies combina-

---

(1) «Ara dich a vosaltres... castellans: sabets que yo us he acullits en mon regne, he fet part d aço del meu, no tant per ventura com vosaltres merexets e yo volguera, mas segons que he pogut, y sabets be vosaltres que l rey de Castella que allí es, no hi há nengú de vosaltres a qui ell no haja mort ho pare, ho fill, ho germá, ho parent, ho ontades mullers, filles ho germanes, y tolts tots vostres bens... pero vullvos dir daço y pregarvos, que si algu de vosaltres ni ha que haja cor de anarsen della, que ara, abans que comencem la batalla, sen vaja, car nos li donam licencia que sem vaja y no li sera tocat a cavall ni armes.....—E tots a una veu cridaren:—¡Com senyor, anar! no placia a Deu que nosaltres vos leixem, ans volem huy tots morir ab vos... (*Crónica*, pág. 362).

(2) *Las Cortes Catalanas*, pág. 112 y 193.

cions de contrapunt, els discursos en divisions y subdivisions de lògica ordinació. L'art estava tancat en motllos estrets, tothom s'hi subjectava y lo que's cercava no era trencarlos, sinó fer més habilitats ab major nombre de dificultats.

Ademés en aquell sigle del predomini de la teología y de la escolástica, l'oratoria, adhuch la secular, no era més que una derivació de les dugues. La llarga persistencia de les tradicions de la religió en la eloqüencia política no es pas un fet que'ns sigui propi. En totes les nacions de la civilisació occidental passava altre tant, sobre tot en la eloqüencia de les escoles y en la judiciara que se servía del llatí. El primer pas donat per obrir el camí a la eloqüencia moderna fou quan els clergues y els frares començaren a fer us de la llengua vulgar. En aquesta era més fácil que's manifestessin els lliures moviments de l'ánima ab espontaneitat y que l'orador s'alliberés a son torn, poch a poch, de les cadenes de l'argumentació.

La nostra oratoria política de día en día s'aná fent més solta y natural, y portant més lleugerament el jou d'un text. Mes no pas en el temps de Pere III. Llavors estava encara aferrada a la llarga tirallonga de citacions teològiques; encara no era sortida de l'iglesia y de l'Escola. Moltes voltes els discursos parlamentaris del nostre rey ab llurs divisions y complicacions nos fan pensar en els tractats del Cardenal franciscá Bertrand de la Tour, *Ars dividendi themata, Ars dilatandi sermones*, y això qu'en aquell temps ja s'havía traduit al catalá la retòrica de Brunetto Latini, mestre del Dant, ab el títol de *Libre dels ensenyaments de bona parleria* (1).

Emperò'l llibre de consulta més indispensable en la nostra oratoria parlamentaria era la Biblia. Se diu de Carles V de França, al qui en sa tomba se doná el títol d'orador, que's llegía tota la Biblia al menys una vegada a l'any. No podem dir tant del nostre Pere el Ceremoniós, mes sí afirmar, per la riquesa de citacions que'n fa en els seus discursos, que la coneixía tant bé com el més consumat predicador y que fou el llibre que llegía y consultava més sovint. La primera vegada que sabem que la demana, es als vint anys, y la vol en romanç (2). En 1345 reclamava una Biblia del malhaurat rey de Mallorca (3); en 1351 deya que l'havía mester en romanç catalá (4); en 1353 desitjava veuren una que fou del noble Gilabert de Cruilles *per alcunes raons;* en 1360 volía que li fos enviat un exemplar que havía deixat per corretgir; (5) en 1367 un altra de l'iglesia de Sta. María de Calatayud

(1) Joan B Codina y Formosa, pbre. *Libre dels ensenyaments de bona parleria* en el *Bol. de la Real Acad. de Buenas Letras de Barcelona*, I y .
(2) Rubió, op. cit. doc 104
(3) Id. doc. 125
(4) Id. doc. 151.
(5) Id. doc 19[illegible]

«por manera que nos hayamos luego la dita biblia e la podamos veyer, sabiendo que luego que la hayamos visto, si veuremos que sea buena para nos, nos avendremos de ello» (1). La forma d'aquest últim encárrech mostra que'l rey estava molt familiarisat en materia de biblies y que anava a la caça de bons exemplars. Sabem, per altra banda, que al menys ne comprá quatre: una en 1352 per cent lliures (2); un altra qu'encarrega, en 1359, obertes ja les Corts de Cervera, a l'arquebisbe de Caller, que llavors se trobava a Barcelona, la qual li havía fet goig per la seva bona lletra (3); en 1366 comprá per 6.000 sous a n'en P. de Sant Climent, ciutadá de Barcelona, una biblia en pergamí, en tres volums y escrita en llatí (4), y en 1383, durant les Corts de Montçó, maná al seu tresorer, Pere de Valls, que li comprés la millor biblia que pogués trobar «la qual havem de gran necessitat que més no porem» (5).

N'hi há prou ab aquests datos, la major part no coneguts fins ara, pera probar l'afició del nostre rey a la Biblia. No ha d'extranyarnos, donchs, la copiosa erudició sagrada de que están rublertes les seves proposicions, les quals son totes encapsades per un text bíblich o dels Evangelis, adequat a l'assumpto que vol anunciar. Aixís en la proposició de les Corts de Vilafranca del Panadès de 1367, en les que pronunciá un elegant y rahonat discurs, ple d'erudició sagrada y profana (6), se captá la benevolença de l'auditori ab el text: «*Inclinate aurem vestram in verba oris mei*» (7). En 1370 el rey convoca Corts a Tarragona notificant a la nació, a la que anava a consultar sobre sa defensa, que gents estranyes se disposaven a invadir son territori. El text qu'encapsá la seva notabilíssima y patriòtica proposició no podría esser més escayent: «*Hoc autem scitote, quoniam si sciret pater familias qua hora fur veniret, vigilaret utique et non sineret perfodi domum suam... ideo et vos estote parati*» (8). El rey planteja la seva proposició ab la precisió d'un problema matemátich y al final, satisfet com un calculista d'haverla demostrada, torna a repetir l'enunciat del problema. «Les quals paraules volen dir: sapiats aço que si lo senyor de la casa savia la hora que lo ladre vingues vetlaria e no lexaría foradar aquella. E donchs sciats apparellats. E aquestes paraules dreçant nos a vosaltres vos dehim que

(1) Op. cit., doc. 220.
(2) Id., doc. 159.
(3) Id., doc. 190.
(4) Id., doc. 217.
(5) Id., doc. 342. Pere III fou també amich de regalar biblies als seus confessors o capellans, o a preberes amichs d'ells, necessitats, v. gr. a Sanxo d'Ayerbe (Doc. 106 y 169; li va costar 1200 sous), a fra Pardo (Doc. 107, per 200 sous de Jaca) y a Bernat Badía (Doc. 197).
(6) *Las Cortes Catalanas*, pág. 196.
(7) Ps. 77, 1.
(8) Luc. XII, 39.

vetlets en tal manera que los enemichs e ladres no us troben durment mes... vetlats en guisa que us puxam dir les paraules que dix Jhesu Christ a sos deixebles: Luce XII^co^. Beniyrats son los servents quan los troba vetlant lur senyor»... (1). Quan en 1376 se vegé el país en gran congoixa, amenaçat d'una banda per mar y terra pel duch d'Anjou, que pretenía tenir dret al regne de Mallorca y als comtats de Rosselló y de Cerdanya, mentres qu'en la illa de Sardenya l'insurrecció posava en perill la dominació del casal d'Aragó, glosá el rey en les Corts de Montçó en un patriòtich discurs el conegut versicle: «*Videte si est dolor sicut dolor meus*» (2); y per últim en altres Corts de Montçó, en les de 1382, el sentiment paternal y lliberal de la monarquía catalana se sintetisa en aquell text del llibre dels Reys: «*Ecce adsum quia vocasti me*» (3) qu'en la peroració parafrasejá de la següent manera: «E axi com per vosaltres nos sia stat supplicat e instat que vinguessem a tenir la present Cort, som axi venguts e concluints podem tornar les paraules començades «*Ecce adsum quare vocasti me*», qui volen dir: veusme aci car me havets appellat, perque digats nos que volets car apparellats som oir vos benignament e fer tot ço que puxam a servey de Deu e a profit e bon stament de la terra» (4).

La tradició d'aquesta forma oratoria, derivada de l'Iglesia y que l'Iglesia encara ha conservat, no sols se manifesta en l'exordi o proposició regularment apoyada en textes de la Sagrada Escriptura, a la que corresponíen altres tantes demostracions rublertes també de cites bíbliques, sinó adhuch en el final o peroració que prenía a voltes tot l'ayre de l'acabament d'un sermó, com per exemple aquest de la proposició règia de les citades Corts de Tarragona de 1370: «Perque placia a nostre senyor que nos siam axí vetlants en les obres que havem a ter de nostre regiment, e vosaltres en ço que havets a obtenir mijençant la sua misericordia obtengam daça la sua gracia e finalement della la sua gloria. Amen» (5).

Mes no es aquesta forma retòrica y escolástica, comuna a tots els pobles de l'Edat Mitjana, lo que fa més interessant l'oratoria parlamentaria d'unes Corts qu'eren les més antigues y les més lliures d'Europa; sinó el sentiment lliberal y patriòtich que les anima, y que les fa també úniques en llur temps y semblants a n'els més democrátichs parlaments moderns. Sols unes Corts com aquestes eren dignes d'exalçar les institucions lliberals y les glories d'una nacionalitat com cap altre poble pogué oferirles de semblants en l'Edat Mitjana. Els nostres reys parlen un llenguatje polítich

(1) *Las Cortes...*, p. 462.
(2) Thren. I, 12.
(3) Reg., I, 3.
(4) *Las Cortes...*, p. 475.
(5) Id., p. 462.

que nosaltres entenem encara, y després de cinch y sis sigles llur veu y esperit catalans fan vibrar encara intensament els nostres cors d'amor y d'anyorança. May la veu dels antichs parlaments ha ressonat tan viva per espay de tants sigles en la conciencia d'un poble. Llegint les proposicions del rey Pere comprenem les escalfades frases d'entusiasme que a Muntaner inspiren els reys d'Aragó (1), y la valenta enteresa ab que l'Eximeniç defensa en son llibre de *Regiment de Princeps* la forma de govern paccionada «car la comunitat no elegi senyoria per amor del regidor, mas elegí regidor per amor de sí meteixa» fins l'extrem de declarar que, si els presidents, com ell anomena als magistrats de la nació, traspassen «els térmens assignats per la ley o pactes posats entr'ells els vassalls», se converteixen en tirans y perden el dret a l'autoritat. Com diuen ab molta rahó els senyors Coroleu y Pella, eren els nostres uns parlaments en els que hi entraven y obraven sense coacció tots els interessos socials ab exclusió sola dels empleats de la Corona y hont el més humil síndich de l'últim llogaret de la terra presentava son capítol de greujes, al qual debía el rey donar satisfacció completa; uns parlaments que llençaven del palau reyal els mals consellers y les perilloses favorites y que, convertits en els tribunals de justicia, fallaven els més importants litigis (2), que posaven a ratlla les despeses de la casa del rey, y que li negaven els subsidis, si creyen que la guerra no era pertinent, o els concedíen ab pactes que no lliguessin may la nació.

Bé podía, donchs, el rey Pere en les Corts de Montçó de 1382 pronunciar aquelles tan conegudes y tan citades paraules: «si guardats vostres furs e constitucions e vostres privilegis... veurets que sots los pus franchs pobles del mon», paraules que confirmava el rey Martí en 1406, en les Corts de Perpinyá al exclamar: «car nos trobam que tots los pobles del mon, o la major part, son subyugats a les tatxacions de lurs senyors e als donatius de lur beneplácit, exceptats vosaltres qui sots franchs d'aquestes tatxacions» (3).

Tan com en obrir les planes dels Llibres Sagrats fruía el rey Pere en esmaltar les seves oracions ab els recorts de l'historia patria, qu'ell coneixía tant pregonament, per haverla de sa propia má escrita. En els discursos de les Corts de Tarragona de 1370, com en els de les de Montçó de 1376 y 1382, entre altres, se recapitulen eloqüentment els gloriosos fets de tots els seus predecessors, tan dels reys d'Aragó, com dels comtes

(1) Capítol XX, pág. 55. (Ed. Coroleu).
(2) Coroleu y Pella: *Las Cortes Catalanas*, p. 158.
(3) *Recull de textes catalans antichs: Proposició feta per lo rey en Martí en les Corts de Perpinya l'any 1406*, (Barcelona 1906), fol. VIII.

de Barcelona, lloant la fidelitat y el valor mostrats tots temps pels seus vassalls, pregantlos, sovint, que tinguessin presents tan altes virtuts per imitarles, aixís com ell procuraría seguir, sempre, les petjades dels seus gloriosos antepassats (1). May s'oblidá'l rey de son amor a la tradició catalana, sempre té a la vista el llibre de les glories de la seva patria y tant el fulleja al redactar les proposicions de Cort com al dictar o ordenar els documents cancillereschs; lo meteix al sentirse pare de son poble que quan els fums del cessarisme se li pujaven al cap, com ho veyem al rependre en 1383 els concellers de la ciutat de Barcelona per la llur oposició a fer nous sacrificis per la pacificació de Sardenya; aleshores els retrau un per un els nobles fets realisats pels seus antecessors desde Alfons II fins al seu pare, sense pendre consell dels llurs sotsmesos (2).

No hi há dubte que'l rey Cerimoniós es la primera figura parlamentaria de la nostra historia y un dels nostres reys en qui més ferm y més conscient se manifesta el sentiment patriòtich catalá y el de la unitat de la nostra nacionalitat, que tractá de refer ab sentit imperialista. Joan I no seguí les tradicions de l'oratoria tribunicia y solemnial del seu pare. Sols unes Corts reuní, les de Montçó de 1388, y sols una proposició règia pronunciá en el seu regnat, però tan curta, tan familiar que quasi no arriba a esser una proposició, sinó un breu parlament, de fòrmula, al que no's dona cap importancia.

Ab el rey Martí ateny l'oratoria parlamentaria son més alt grau de perfecció, donades les condicions en que's movía el genre, sentintshi l'escalf y el moviment de la nova sanch que'l Renaixement portava triomfalment a les lletres. Fora de l'oració en les Corts de Saragoça, ja esmentada, de que fan menció Zurita y altres historiadors, sols se coneix integralment la pronunciada en les Corts de Perpinyá de 1405, qu'es al meteix temps el monument més famós y brillant de l'eloqüencia política catalana; tot l'esperit de llibertat, totes les glories de Catalunya, se sintetisen en aquesta magnífica proposició, el panegírich més alt de la nació catalana. Martí I es l'únich rey del casal d'Aragó que hagi dedicat tot un homenatge parlamentari sencer *a la gloria del Princep de Catalunya*, posantli al devant aquell *Gloriosa dicta sunt de te* (3) que ja predisposa l'esperit a l'entusiasme. Per darrera les seves paraules solemnials y triomfants s'hi veuen passar les ombres de Jaume II y Pere del Punyalet, dirigint sa veu patriòtica als pobles catalans. De primer una erudició freda y calculada ho omplena tot. Les cites sagrades se barrejen ab les dels autors clássichs, molts d'ells portats per primera

(1) Coroleu y Pella *Las Cortes Catalanas*, pág. 201.
(2) Rubió, op. cit., doc. 339.
(3) Ps. 86, 3.

vegada per la corrent del Renaixement clássich, que ja havía avassallat les lletres catalanes: Suetoni, Valeri Máxim, Titus Livi, Salusti, tots els historiadors romans, els poetes Ovidi y Lucá y fins el nom misteriós, recent revelat aleshores, del cantor de la Iliada. Mes després, al aplicar a Catalunya el majestuós versicle bíblich, els esplendors de la patria ho omplenen tot; les jornades èpiques de Roger de Lluria y del coll de Panissars; les victories de Bernat de Cabrera a Sardenya, barrejades ab les del propi monarca a Sicilia; la fama del valor dels catalans portada desde llevant a tramontana, de mitjorn fins a ponent; y, després de retraure les sublims paraules de Jaume II a l'entregar a son fill Alfons III la bandera del casal d'Aragó, segellada ab la butlla d'or de la victoria, acaba ab aquell esclat triomfal que tant famós s'ha fet: «alçats, alçats les vostres banderes car dignes sots de possehir lo principat de Catalunya». Cap rey havía sentit son cor agitat per un tant ardent embat patriòtich de vells y gloriosos records com el qui fou el darrer representant d'una gran dinastía de més de cinchcents anys de durada. La proposició del Rey Martí es la clau d'or que tanca l'apogeu de la nostra oratoria parlamentaria. La seva historia es un episodi gloriós de la nostra vida política, que no ha pogut escriure cap altre poble de l'Edat Mitjana.

A. Rubió y Lluch

PERE MORAGUES
y la Custodia dels Corporals de Daroca [1]

Després de conquistada la ciutat de Valencia y quan ja'l rey Jaume havía marxat a Montpeller, emprengueren els nobles que havíen quedat en la terra una serie de expedicions contra'ls moros, aixís aliats com enemichs. En una d'aquestes expedicions, dirigida per D. Berenguer d'Entença, durant el setge del castell de Chio, posat a l'entrada de la vall d'Albaida, y a principis de l'any 1240, estaven els cavallers cristians ohint missa y esperant per combregar quan l'alarma originada per un atach impensat dels enemichs feu que abandonessin el lloch ahont se deya la missa pera anar a combatre y que'l capellá amagués sota d'unes pedres, y embolicades en els corporals, les sis hosties que havía consagrat pels cavallers; al tornar aquests poch temps després, ja victoriosos, aná el capellá a treure els corporals, trobant les sis formes tacades de sang. No havent pogut posarse d'acord els nobles respecte del lloch en que havía de quedar la reliquia, decidiren, després de fer altres proves, desarla en una arqueta que, carregada en una mula, fou confiada a l'instint d'aquesta: la mula morí devant de la porta de San March de Daroca, quedant, per consegüent, en aquesta iglesia els cor-

(1) Del miracle dels Corporals de Daroca res diuen els cronistes contemporanis. Villanueva en el t. IV de son *Viaje* parla d'un manuscrit catalá del XV.en segle, conservat en el monestir del Corpus Christi de Luchen, en que's conté la narració d'aquell fet: aquest manuscrit, fet per Fra Lluch Gualbes, y no Ragual com llegeix equivocadament en Villanueva, ha sigut publicat, junt ab dos documents relatius als Corporals, per D. Roch Chabás en la seva obra: *El milagro de Luchente y los Corporales de Daroca*. Valencia, 1905. Als Corporals de Daroca se refereixen també les obres seguents:

Gaspar Miquel de la Cueva: *Historia del divino Misterio del Santísimo Sacramento de los Corporales de Daroca*.—Alcalá de Henares, 1539.

Fr. Pedro Olano: *Abreviado compendio del Tesoro escondido entre marciales campos*. Dado á la prensa el Cabildo de la Colegial de Daroca.—Zaragoza, 1697.

Dr. Tomás Orrios de la Torre: *Compendio sagrado de la peregrina historia de los Santísimos Corporales y mysterio de Daroca*.—Zaragoza, 1759.

Fr. Thomas Fuster: *Resumen historico de los prodigios acaecidos en el Monasterio y Monte Santo de Luchente*. Valencia, 1691.

La conquista de Valencia y el milagro de los Corporales. Valencia, 1886 (Es un arreglo fet per Vicens Boix de la comedia que's representava a Luchen, junt ab els combats de moros y cristians, per la festa del poble).

Poden consultarse ademés les cróniques de Beuter, els Anals de Abarca y Zurita, Miedes: Vida de don Jayme, Recuerdos y Bellezas de España. Vols Aragón y Valencia, etc.

porals, que després passaren a l'iglesia major o de Santa María. Aquesta es, breument exposada, la piadosa tradició dels Corporals de Daroca.

Tots els historiadors que al ocuparse d'aquesta qüestió, parlen de la custodia en que's guarden els corporals, coincideixen en afirmar que fou un present fet per D. Jaume qu'en altres donacions fetes a l'iglesia de Daroca havía demostrat la seva devoció. D. Narcís Sentenach, en son *Bosquejo histórico sobre la orfebrería española* (1), estudiant més detingudament y ab més coneixements aquesta joya, la posa ja en el segle XIVè y en el regnat de Joan I, la figura del qual y la de la reyna donya Violant creu reconèixer en les dels dos monarques qu'en actitut d'adoració están en la part anterior y inferior de la custodia, que podría esser obra de l'argenter Consoli Blanch, a qui en diverses ocasions el rey Pere havía encarregat algunes obres.

Els documents que publiquem estableixen clarament la paternitat d'aquesta magnífica obra de la nostra orfebrería mitg-eval a favor de Pere Moragues, esculptor y argenter de Barcelona, el nom del qual era fins ara poch menys que desconegut en la nostra historia artística.

La primera noticia que'ns donen aquests documents es la de la residencia de Pere Moragues a Saragoça en 1382, pensionat per l'arquebisbe pera fer algunes obres y encarregat com *magister imaginum* de fer la tomba de la reyna Teresa d'Entença; fets qu'expliquen l'importancia de la custodia com a obra esculptòrica y la marca saragoçana que Mossèn Joseph Gudiol, més afortunat que'l senyor Sentenach, ha sapigut trobarhi en son viatje d'estudi a l'exposició hispánica francesa, recentment celebrada en dita ciutat.

A 9 de Desembre de 1384 mana el rey Pere entregar algunes quantitats als administradors de la custodia *que conditur et fabricatur ob reverenciam et cultum Corporalium... ecclesie Daroce*, y a 21 de Febrer de 1386, al disposar que siguin pagats a Pere Moragues els 8910 sous, 10 diners jaquesos, que val la custodia, afegeix qu'es la seva intenció que aquesta sigui portada a Daroca y entregada al capítol de l'iglesia major de la Ciutat: això permet donchs posar en l'any 1385 la data d'aquesta obra y identificar sense cap dubte les dúes imatges reyals que hi figuren.

El rey Pere morí, però, sense haver pagat més que 1300 sous per la custodia, que quedá en poder de l'argenter, com ho demostra la carta que a 27 de Març de 1387 envía el rey Joan a Benevist de la Cavallería, juheu saragoçá, ordenantli que dels diners de la quema dongui la quantitat que resta a pagar per la dita obra; carta que degué esser ineficáç, ja que a 21 de Setembre del meteix any escrivía el rey, repetint la disposició anterior, a Joan don Sanxo, mercader d'aquella ciutat.

Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, Setembre-Octubre, 1908, p. 174.

Entre'ls mesos de Febrer de 1386 y el de Juny de 1388 cal posar la data de la mort de Pere Moragues, perque a 18 d'aquest mes ja's dirigeix Joan I a Caterina, *uxor Petri Moragues quondam*, prohibintli que's vengui la custodia que li será pagada breument per Joan don Sanxo. La falta de documents posteriors a la data citada fa creure qu'en aquest any fou entregada la custodia y portada a Daroca.

Aquestes son totes les noticies que'ns ha sigut possible trobar, a les que cal afegir la aduhida per don Joseph Puiggarí en la seva *Noticia de algunos artistas catalanes inéditos de la edad media y del renacimiento* (1), d'un March Moragues, argenter, vehí de Barcelona, fill de Pere Moragues, *quondam*, *magister imaginum*, que figura en un document de 21 d'Abril de 1391, conservat en el nostre Arxiu Municipal.

Posem a continuació els documents citats, als que afegim per son interès una carta del rey Pere de 26 de Juny de 1382, referent a l'obra de l'iglesia de Daroca y en la que's fa referencia a un curiós testimoni de la tradició dels Corporals, contingut en les Cròniques dels Reys d'Aragó.

FRANCISCO MARTORELL.

I

Valencia, 23 febrer 1382

Pere III mana a Pere Moragues que no's mogui de Saragoça fins que hagi acabat la tomba de la seva mare.

Lo Rey.

Entes havem que, per tal com l archabisbe de Çaragoça qui us tenia pensionat en Çaragoça per fer algunes obres es mort, (2) vos volets partir de Çaragoça e per conseguent la tomba de la alta mara nostre no hauria compliment segons que nos haviem manat, perque us manam que de qui no us partiscats tro que la dita tomba haja recapte, si donchs no u feiets per procurar pedre e altres coses necessaries a la dita tomba, les quals coses procurades, de continent vos entornets a la dita ciutat e de qui no us partiscats tro a tant que la dita obra haja perfeccio, sabent que si lo contrari feiets que n hauriets punicio. dada en Valencia sots nostre segell secret a .xxiiii. dies de febrer de l any .mcccclxxxii. rex Petrus.

Dirigitur Petro Moragues magistro imaginum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.276, f. 165.

(1) Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona; t. III., p. 278.

(2) No es certa la mort del arquebisbe de Saragoça. Lupus Fernandez de Luna, ocupá l'arquebisbat desde setembre de 1351 fins a octubre de 1383, en que fou trasladat a Jerusalem. (Vid.: Tuoel: Hierarchia catholica medii oevi - Munster - 1898, T. I).

II

Algeciras, 26 juny 1382

Pere III mana al bisbe de Valencia que dongui a Jaume Martínez Canyamero la carta que li ha concedit, permetentli enviar procuradors y posar bacins en les iglesies de son bisbat, pera l'obra de l'iglesia de Daroca, en la que, segons es conté en les Cròniques dels Reys d'Aragó se guarden els sants corporals.

En Pere etc. al honrat pare en Christ en Jachme per la divinal providencia bisbe de Valencia e a tots e qualsevol rectors, vicaris e altres clergues havents cura de anymes en lo dit bisbat e a cascu d ells salutem et dileccionem. com lo feel nostre Jacme Martinez Canyamero procurador deputat a la obra e fabrega de la esglesia dels sants c o r p o r a l s de la ciutat de Darocha haie deputades e entena a deputar certes persones en lo dit bisbat e en tots los altres bisbats de nostre senyoria a demanar per amor e reverencia de Deu a la dita obra e fabrica e a cullir e reebre e demanar les lexes, vots e promissions e altres qualsevol coses per los feels christians a la dita esglesia, obra e fabrica d aquella lexades o lexadores, per ço us pregam, dehim e manam que façats liurar al dit Jacme Martinez la carta que li havets otorgada que pogues metre bacins e procuradors en les esglesies de vostre bisbat a fer la dita demanda e a captar, no contrastant allo que diu lo rector de Luchen que per aquesta demanda valria menys la demanda de la capella de Luchen, com los dits c o r p o r a l s sien en sa propria figura en Darocha e no en Luchen e axi s conte en les coroniques de los reyes (sic) d Arago e lavors les gents donaran lla on mes devocio hauran. e los dits procuradors o collidors per lo dit Jacme deputats reebats be e honestament e vostres pobles ab bones paraules induiscats a dar per amor de Deu a la dita obra e fabrica e en altre manera als dits deputats e deputadors donets favor e ajuda en demanar, haver e reebre totes les dites lexes, vots e promissions e altres coses a la dita obra lexades e lexadores e publiquets en vostres esglesies los perdons e indulgencies per los pare sant, cardenals, archabisbes e bisbes a la dita obra e fabrica atorgats. e d aço farets a Deu servey e a nos gran plaer e ho haurem molt per agradable. manam encara de certa sciencia e expressament al governador, justicies, batlles, jurats e altres qualsevol officials nostres que als deputats per lo dit Jacme Canyamer donen consell, favor e ajuda tantes vegades com requestes ne seran. dada en Algecira sots nostre segell secret a .xxvi. dies de juny, en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxxxii. rex Petrus.

Dominus rex misit signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.274, f. 91 v.

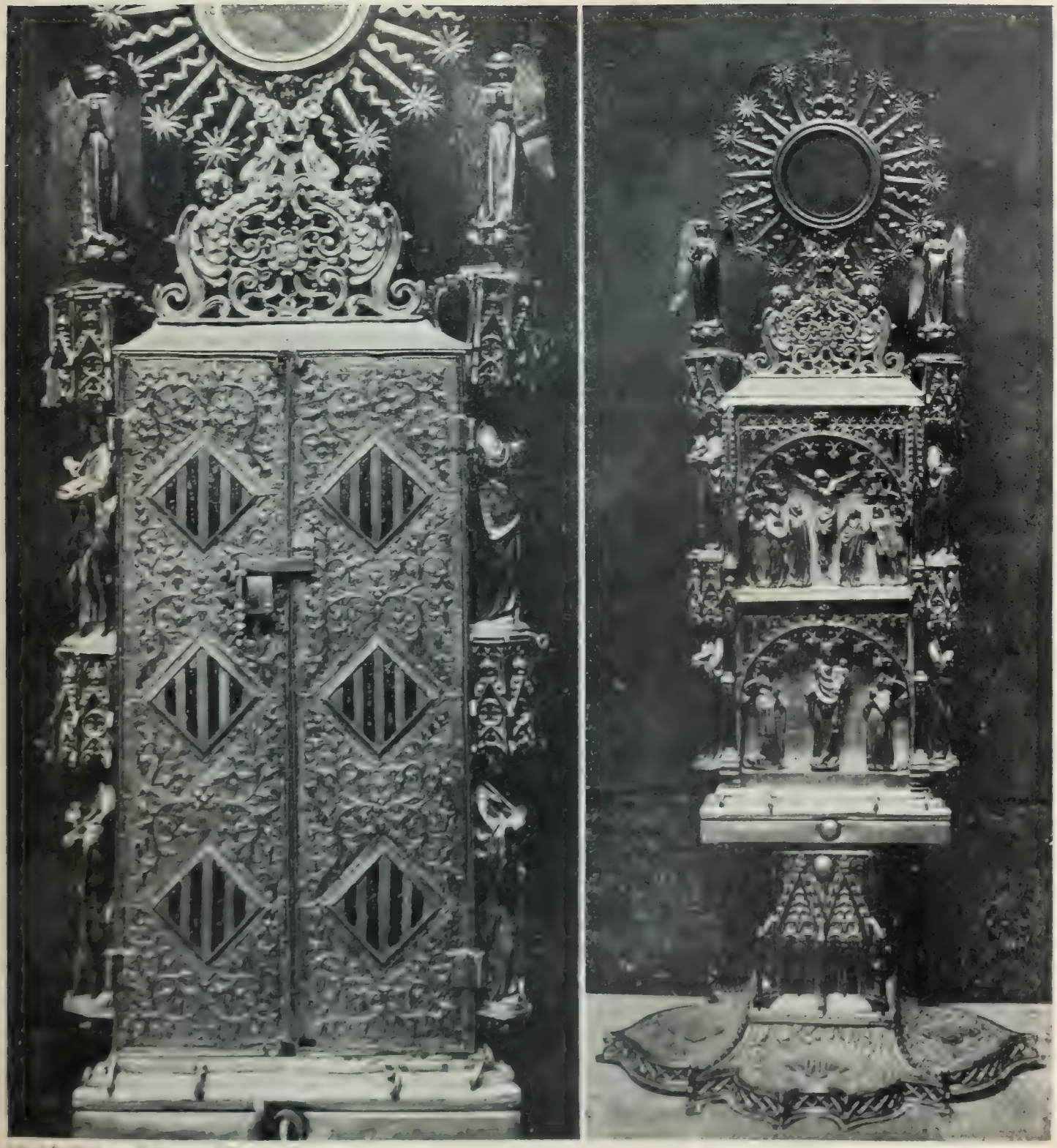

Clichés fotografiats per l'Institut d'Estudis Catalans.

LA CUSTODIA DELS COLTORALS DE DAROCA

III

Perelada, 9 desembre 1384

Pere III oraena als colectors de les parts corresponents al rey y a la curia de les primicies d'alguns pobles d'Aragó. que entreguin les quantitats que rebin per l'expressat concepte als administradors de la custodia que s'está fent pels Corporals de Daroca.

Petrus etc. fidelibus nostris quibuscumque commissariis, collectoribus seu receptoribus partis nobis seu curie nostre pertinentis ex primiciis locorum del Forcall, de Vall Unxan, de Fusset, de Calamotxa, de Navarret, de Baragina, de Rotaston et de Vila Reyal salutem et graciam. ecce quod nos, operibus pietatis intenti, disposuimus et ordinavimus pecuniam ex predictis pertinentem nobis seu curie nostre dari, distribui et expendi in fabricacione operis custodie que conditur et fabricatur ob reverenciam et cultum corporalium sacratissimi corporis Ihesu Christi ecclesie Daroce. quare vobis et cuilibet vestrum dicimus et mandamus quatenus pecuniam ex dictis primiciis perventuram, administratoribus dicte custodie detis et solvatis, recuperando in solucione presentem cum apoca de soluto. quoniam nos per hanc eandem mandamus magistri racionali curie nostre seu aliis a vobis compotum audituris quod quitquid solveritis racione predicta in vestro compoto recipiant et admittant. volumus tamen quod administratores dicte custodie teneantur juramentum prestare coram vobis, quod peccuniam supradictam convertant in opus dicte custodie et non in alios usus quoscumque. datum in villa Petrelate .ix. die decembris anno a nativitate Domini .mccclxxxiv. Guillelmus de Vallesica.

Berengarius de Busquetis mandato regis facto per thesaurarium.

Arx. Cor. Aragó, reg. 844, f. 69.

IV

Barcelona, 21 febrer 1386

Pere III mana al seu conseller y Tesorer Pere de Vall que dongui a Bernat Arlovi vuit mil noucents deu sous, deu diners jaquesos, pera pagar la custodia que'l rey ha fet fer a Pere Moragues, argenter de Barcelona, pels Corporals de Daroca y que, feta la paga, rebi Bernat Arlovi la custodia y en faci entrega als canonges de l'iglesia major de dita ciutat.

Petrus Dei gracia rex Aragonum etc. fideli consiliario et thesaurario nostro Petro de Vallo salutem et graciam. dicimus et mandamus vobis quatenus de

pecunia curie nostre, que penes vos est vel erit, tribuatis et exolvatis fideli de thesauraria nostra Bernardo Arlovi, qui ipsos habet et tenetur solvere Petro Moragues argenterio Barchinone, racione et pro precio cuiusdam c u s t o d i e argenti deaurate ac smaltate quam nos fieri fecimus, ut in ipsa vel intus ipsam, sacra c o r p o r a l i a eclesie maioris civitatis Daroce, quibus nos ingente devocione gerimus, honorabilibus sicut optamus valeant stare, octo mille nongentos decem solidos et decem denarios jaccenses, et in eorum solucione recuperetis presentem cum apocha de soluto. volumus tamen, et intencio nostra hec est, quod in solucione quam dictus Bernardus Arlovi faciet dicto argenterio de dicta pecunie quantitate, habeat et recipiat ipse Bernardus Arlovi a dicto argenterio c u s t o d i a m antedictam, quam per eundem Bernardum canonicis eclesie maioris dicte civitatis ac procuratori eiusdem tradi volumus ac eciam deliberari; ipso tamen recuperante ab eisdem canonicis et procuratore apocam de recepto. mandantes cum presenti magistro racionali curie nostre vel eius locum tenenti quod, dicto Bernardi Arlovi exhibente sibi presentem dictam apocam, cancellet et anullet quodcumque notamentum quod per ipsem vel alium loco sui factum fuerit de predictis. datum Barchinone .xxi. die febroarii anno a nativitate Domini millessimo .ccclxxx. sexto. rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.373, f. 164.

V

Barcelona, 27 març 1387

Joan I, atenent a que'l rey Pere ha mort havent pagat solament mil trescents sous dels vuit mil noucents deu sous, deu diners jaquesos, que val la custodia que feu fer pels Corporals de Daroca, mana a Benevist de la Cavallería, jueu de Saragoça, que, dels drets de la quema, dongui a Bernat Arlovi els set mil siscents deu sous, deu diners, que resten pera completar la paga.

Nos Johannes Dei gracia etc. premeditantes illustrissimum et magnificum principem dominum Petrum recordacionis eximie regem Aragonum genitorem nostrum, ob reverenciam domini nostri Ihesu Christi ac sanctorum c o r p o r a l i u m qui in eclesia maiori civitatis Daroce cum maxima reverencia custodiuntur, fieri fecisse quandam c u s t o d i a m argenteam superdeauratam et esmaltatam in qua magis decenter c o r p o r a l e s sanctissimi supranominati recondi valerent et eciam custodiri, assignasse super certis pecunie sumis, tunc temporis eius curie perventuris, quantitatem octo mille nongentorum decem solidos decem denariorum jaccenses, ad quos recuperandos vos fidelem de nostra thesauraria Bernardum Arlovim duxit comissarium specialiter deputandum cum assignacionis vigore, ex eo quare dictus dominus rex, ex disposicione divina, diem suum clausit extremum nisi mille .xxx. solidos jaccenses tamen habere minime

valuistis, nosque volentes vestigiis ipsius nostri patris ut convenit inherere ac huiusmodi operis tam pii, periti et devoti princeps (sic) fieri, presentis serie jam dictos .vii. dc. x. solidos .x. denarios jaccenses ad complementum valoris dicte custodie, ad solvendum restantes, super juribus quemarum que in regno Aragonum colliguntur ducimus assignandos, precipientes cum hac eadem firmiter et expresse Benevist de la Cavallaria judeo civitatis Cesarauguste, ad colligendum jura dictarum quemarum comissario generali per nos deputato, sub pena nostre ire et indignacionis, ac eciam mille florenorum auri si contrafecerit erario applicandorum et a bonis suis irremissibiliter habendorum, quatenus, de pecunie sumis quibusvis ad manus suas de dictis quemarum juribus perventuris, supranominatos septem mille sexcentos decem solidos .x. denarios jaccenses, volo dicto Bernardo percunctis et aliis assignacionibus tribuat et exsolvat, cum nos hanc ceterisque quibuscumque velimus anteponi et in eorum solucione a vobis presentem recuperet una cum dicti domini genitoris nostri prefati litera et apoca de soluto. si vero particulares soluciones inde vobis fieri contingerit ipsas in dorso presentis nostre litere ad cautelam, manu videlicet illius notarii qui inde apocas confienda retineri presentem penes ipsum precipimus et mandamus una cum antefacta domini genitoris nostri litera et apoca de soluto. quoniam nos per hanc eadem mandamus thesaurario nostro necnon magistro racionali curie nostre vel alii cuicumque a dicto Benevist de juribus dicte queme compotum audituro, quatenus tempore sui raciocinii in datis dictos septem mille sexcentos decem solidos. x. denarios jaccenses ponente ac presentem restituente una cum dicti domini genitoris nostri litera et apoca de soluto, ipsos in suo compoto recipere non postponat, cum sic de nostra certa sciencia et consulte fieri providerimus et velimus. in cuius rei testimonium presentem vobis fieri jussimus nostro sigillo munitam. datum Barchinone .xxvii. die marcii anno a nativitate Domini .mccclxxxvii. Franciscus ça Costa.

Berengarius Sarta mandato domini regis facto per dominum ducem; et factam sic traditur ordinatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.971, f. 79v.

VI

Saragoça, 18 juny 1388

Joan I prohibeix, baix pena de mil florins, a Caterina, viuda de Pere Moragues, argenter de Barcelona, que's vengui la custodia que aquest feu pels Corporals de Daroca, notificantli que ha ordenat a Joan don Sanxo, mercader de Saragoça, que li pagui la quantitat que resta a satisfer per la dita custodia.

Lo Rey.

Ja sabets com lo senyor rey en Pere de bona memoria avi nostre, a qui Deus perdo, mana fer una custodia d'argent a obs dels sants corporals

de Daroca, la qual feu vostre marit, del preu de la qual resta a pagar a vos certa quantitat, la qual nos havem manada pagar an Johan don Sanxo, mercader de Çaragoça, dels diners de la quema que cull per nos en lo regne d Arago en l any present. e havem entes que vos volets vendre la dita custodia, de la qual cosa som molt maravellats e no sens raho. perque us dehim e manam, sots pena de mil florins d or e de la nostra gracia e merce, que la dita custodia no venats a persona alguna car desplaer nos en fariets. certificant vos que lo dit Johan don Sanxo vos trametra en breu la quantitat a vos restant a pagar per raho de la dita custodia. dada en Çaragoça sots nostre segell menor a .xviii. de juny en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxxxviii. Raymundus de Fratis.

Dirigitur Caterine uxor Petri Moragues, quondam, argenterii Barchinone.

Dominicus Exarich mandato domini regis facto per vicecancellarium.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.946, f. 60v.

Historia musical y ètnica de la cançó popular[1]

Abans d'entrar en l'exposició detallada d'aquest estudi, se presenta tot un orde de generalitats que, constituint fets, historia purament dita, convé examinar.

Traduint en substancia aquestes generalitats se pot ben afirmar qu'en el procés de desenrotllo del art hi há, desde'l principi del art, tres músiques, molt temps irreconciliables entre sí. Examinemles.

La Música *natural*, es la música intuitiva, humana, que l'home ha concebut per expandirse per impuls interior a causar y manifestar ses alegríes per ordenats moviments del cos. La cançó y la saltació o la dança son els elements primitius de la música natural.

L'home posseeix, donchs, instintivament, aquests dos elements constitutius de tota música natural: el cant y el ritme.

Quí li ha inspirat l'element cant?

Tot lo que'l rodejava: els fenòmens naturals que produíen sòns: sa meteixa parla que li ofería sòns semblants als que oía en la naturaleça: les gradacions de sa parla que, exaltada, apassionada, alegrement o dolorosament, produíen ordes de sòns més perceptibles, gayrebé una tonada: escoltant les gradacions d'aquella parla, trobava assencions y dessencions de sòns, distancies entre uns y altres sòns, y entre aquests, quan en sa parla afirmava, volía o manava, aquella primitiva consonancia pura, l'interval de *quinta*, base de tota música, tant allavores com ara meteix, aquella primitiva consonancia pura, centre y clau de la música de les esferes somniada per tots els llegisladors y'ls filosophs de tots els pobles.

Podía l'home manifestar un estat de conciencia perque, tenint el cant, posseía ja una parla exaltada qu'era *fisionomica* o *d'acció* que combinades constituíen la *muteosi*. Ja tenía la base d'una futura transformació, la *mímica* y la *dança*, externa manifestació de fenòmens íntims y de les emocions humanes.

(1) Extractes de les lliçons sobre aquest tema donades en el local dels ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS pel Mestre PEDRELL.

Y dient això, ja hem parlat del ritme, perque la música pren forma sensible per obra de dos elements, el sò y el *ritme*, es a dir per l'acció de valors acústichs y valors temporals. El sò es element físich perque origina del moviment vibratori dels cossos elástichs: el ritme es metafísich, perque prové de la rahó intelectual: aquest no té res de material: les lleys del temps no's donen a la sensació com les del sò.

Sense la fusió d'aquests dos elements integrants no pot existir cap classe de música: el temps no sería acústicament perceptible si no s'encarnés en l'element fònich, y l'element fònich no's traduiría en idea metòdica sense'l temps.

En una paraula: la música en son més alt concepte y en sa íntima essencia no es més que ritme—ritme en les vibracions aeriformes (l'element material), ritme en les divisions del temps (l'element sugestiu), ritme en les formes de la mesura (compás), en la successió de les frases y períodes, ritme en la concatenació de les parts d'una composició, ritme, finalment, en l'entera composició; d'aquí'ls grans paralelismes en els dibuixos dels sòns y en la forma com se presenten en les creacions dels mestres clássichs.

Si'ns preguntem ara, deixantnos d'especulacions arbitraries, de carácters més o menys filosòfichs, quí li ha inspirat a l'home la diversitat de sistemes sobre'ls quals ha fundat unes y altres teoríes, contestarem senzillament apoyantnos en la rahó més clara y més lògica: el gust y'l cultiu d'una costum que ab el temps ha devingut una tradició, un *modus*, o, si voleu dirho folklòricament, un *modus* de ser o sentir propi.

Cada poble ha escullit els sòns que més li han agradat, y ha creat sistemes dissimbols però que tots obeheixen a un meteix impuls d'origen natural acústich, encara que alguns no hagin tingut successius desdoblaments y que altres n'han tingut diferents y variadíssims en essencia: testimoni d'això últim es el sistema occidental, el nostre, que no sols ha variat fondament sinó qu'está cridat a variar altres vegades. El nostre sistema occidental se funda sobre l'escala de 7 sòns: exposat sería suara afirmar qu'es el millor. N'hi há d'altres fundats sobre escales pentáfones o de cinch sòns: altres sobre escales que diríem híbrides, es a dir, que, estancantse, no han rebut el desdoblament convenient, comparats, per supost, ab nostre sistema occidental... L'enumeració sería ben extensa. Escullimne exemples per apoyar aquest axioma ben capital en l'historia del art.

Cançó de l'Armenia, himne a Chavarchan. Característica: indecisió entre dúes tonalitats menors.

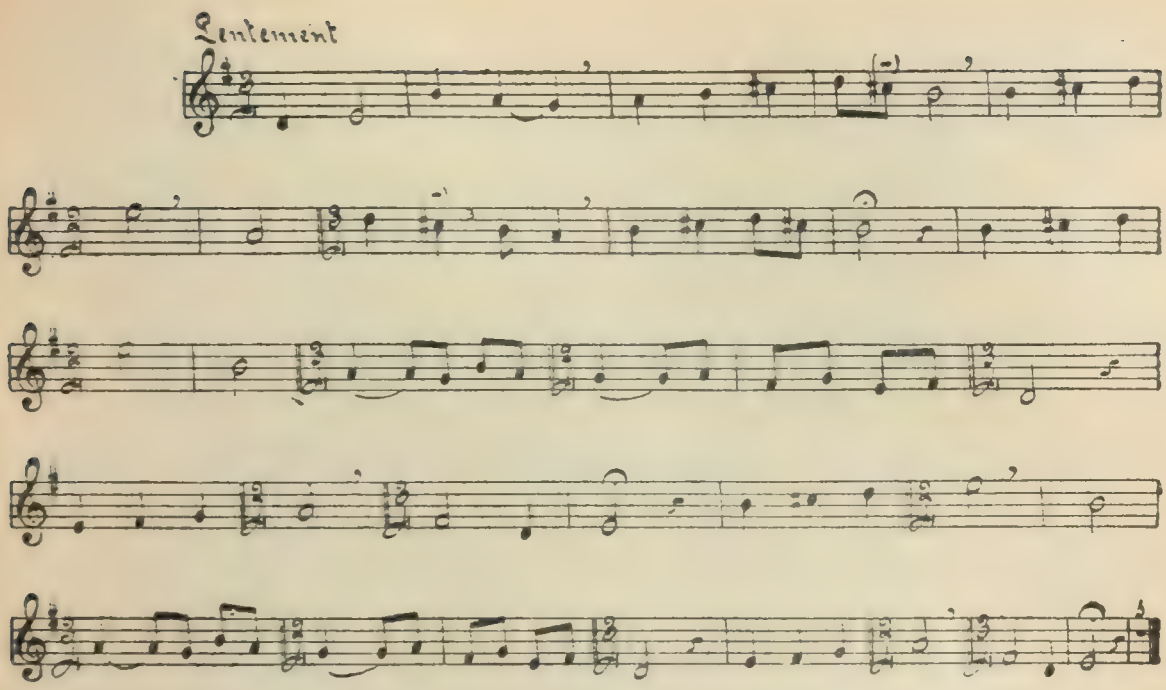

Cant sagrat dels indis Mbororós del Chaco Nort americá. Característica: escala híbrida acompanyada per una especie de tambor primitiu; el cant termina imitant el rugit d'un tigre.

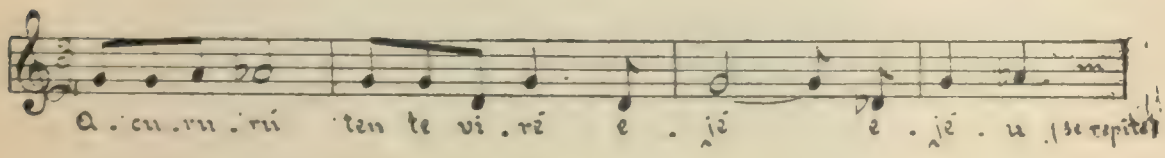

Cant dels indis Tobas chaqueños, obtingut com l'anterior pel fonograf. Característica: l'escala híbrida do, mi b fa, sol, la b do.

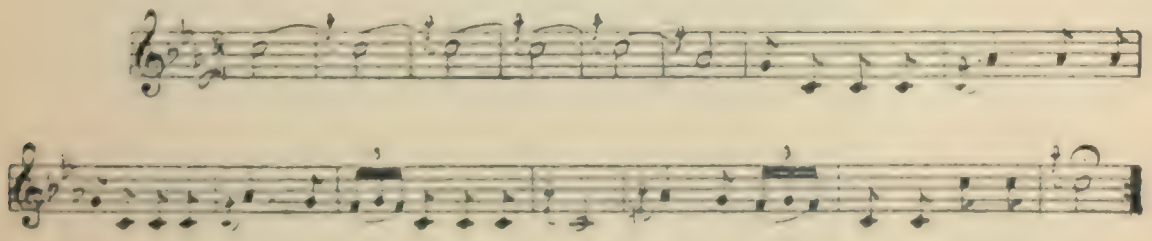

Yaravi de Guito que's canta y s'acompanya ab la flauta *quena*. Se titula *Yupaichisca*. Característica: l'escala pentáfona, re, fa, sol, si b. do,

que com totes les de la meteixa especie, presenten 5 transformacions, una per cada nota de l'escala.

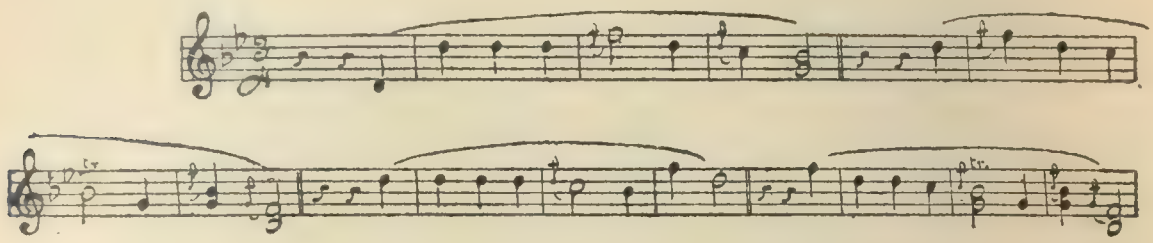

Cançó del Indostan, provincia del Rattiavar, recullida per Checcacci, acabada de publicar en son interessant estudi *La Música del Indostan*. Característica: l'us del tritó y aquells bordats vocals propis de certes jubilacions gregorianes, propis també de molts cants andalusos.

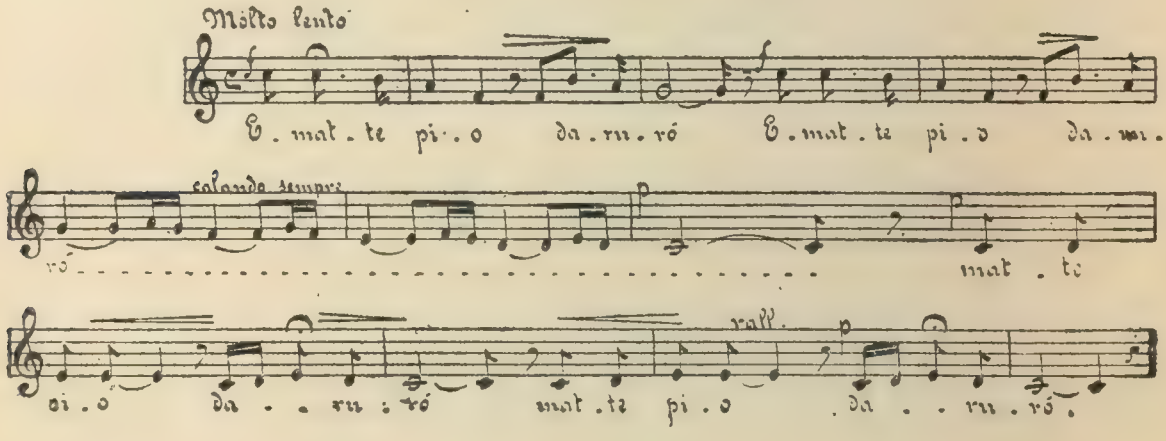

Un *Durpad*, especie de cant marcial cantat generalment al Sud de l'India. Característica: la tonalitat menor europea però ab la nota de segon grau bemolisada, aixís: sol *sostenido*, La, si b do re mi fa sol natural.

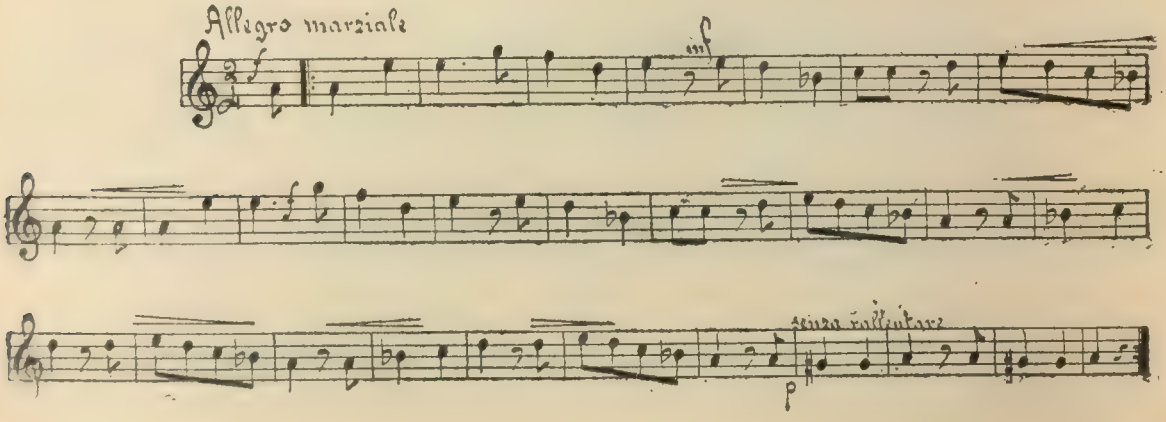

Aquesta es la música qu'hem anomenat natural, intuitiva, humana, música que s'ha prestat a tot, al himne al Creador, a comunicar valor en la lluyta ab els enemichs de la terra nadiua, a entonar lloances al hèroe vencedor, a cantar l'amor y l'odi, l'alegría y la pena, a calmar la fadiga del treball utilisant el ritme com temperant del cos... a totes les necessitats humanes. Aquesta música natural y primitiva, primera inspiració d'art de la qual les altres inspiracions han sigut inspiracions successives y tradicionals d'un poble o d'una raça, aquesta música ha sigut sempre, y encara es, homòfona, es a dir, música a una sola veu o varies veus al unissò encara que devegades aparega acompanyada d'altres sòns produits per instruments autofons que funcionen com agents purament rítmichs.

Després d'aquesta música hi há la música dels tractadistes.

Aquesta música es la que ha produit, especialment, irreconciliacions ben sensibles pel desarrollo del art entre la música qu'hem anomenat *natural*, y la dels artistes, de que'n parlarem després. La rahó es fácil d'esplicar, perque la música entre totes les arts fou l'única que abans de venir l'artista creador vegé aparèixer en el camp de l'especulació al tractadista. Fou gran dissort pera la música y això esplica la llarga y laboriosa infancia del art. El tractadista llegislava avans de venir el creador, y ja's compendrá còm podía llegislar sense conèixer ni tenir nocions de la primera materia sobre la qual havía de llegislar. Sense conèixer la estática ni la dinámica dels moviments dels sòns, ni les lleys per que's repelíen o's cercaven, fundaven còdichs, enjegaven astrolabis de regles sobre regles, com diría més tart, ben despert y aristofanescament, el jesuita valenciá P. Eximeno.

Aixís el tritó que fou l'obsessió de l'Edat Mitjana, y aixís la solmisació que'n sigué consequencia.

Acercantnos als nostres temps s'ha de confessar que'ls tractadistes moderns son més prudents. Les lleys d'acústica y les teoríes fisiològiques de la música s'han deduit de les experiencies d'aquells obscurs organers y violers del segle XVII, experiencies intuitives endreçades a la recerca, per exemple, les dels organers a l'obtenció d'un ple de gran sonoritat en l'orgue; les dels violers a la conquista del més bell sò en aquells maravellosos instruments sortits dels tallers dels Stradivarius, els Sala, els Amati, els Guarnerius... sorprenents inginys sonors no superats en cap temps ni sisquera en els nostres.

La deria d'aquells tractadistes *à priori* de les poques conquistes que s'havíen fet, fa somriure quan se'ls contempla carregats com a bastaixos portant al coll les columnes del *Non plus ultra*. Manaven ells, ordenaven, llegislaven; les plantaven allá hont els pareixía: venía una empenta de tècnica rahonable, l'obra d'un artista, trasplantaven a reganyadents les colum-

nes un xich més enllá, y allí quedaven fins a quan venía una altra alenada obligantlos a trasplantarles de nou. Aquesta lluyta veritablement còmica persisteix no solament durant tota l'Edat Mitjana sinó fins als nostres temps, en els quals encara hi há qui llegisla no coneixent la tècnica del art, d'un art més dirigible qu'ensenyable, d'un art que, com la poesía, necessita Lleonarts de Vinci més que gramátichs frets; es a dir, acoblar en una sola persona al teòrich y al creador, al qui ensenya y endevina, al qui fundeix y descobreix ensemps.

Perquè molts dels nostres tractadistes espanyols conserven una hegemonía d'independencia, que per instint o característica de raça accepta mal l'autoritat de ningú? Perquè en sa independencia indomable descobreixen coses noves, regles inspirades en el bon sentit y en la llibertat del art ben rahonada, regles contades, poques y úniques que per això meteix son les millors? perquè? Perque, si bé en lo especulatiu juraven y perjuraven seguir les doctrines de Boeci y no eren infractors de les lleys clássiques ni enemichs d'elles, procedíen acertadament com si no existissin. Aquesta era la oculta rahó —com s'ha repetit sovint— que infundía audacies verament sorprenents als preceptistes de música y feya esquifits, medrats y adotzenats als de pintura y arquitectura: compárinse els Sagredos, Villalpandos, Arphes, Guevaras, Carduchos y Pachecos ab els Gonzalo Martínez de Bizcargui, ab el Didim espanyol el cego Salinas, ab el Montanos, ab Cervera el valenciá, ab Valls el mestre de la Catedral Barcelonesa, y's veurá quant admirable es l'independencia y l'esperit científich en que's mouen els músichs dintre d'un cercle més ample, tenint tant enlayrada idea y estimació de son art. Com ja he dit, quí ha donat una definició de l'essencia de la música, «dar fuerza y austeridad al alma», com la que expressa aquell immens Cristobal de Morales, precursor de Pierluigi da Palestrina? Trobareu en tots els preceptistes de l'Edat Mitjana un concepte semblant al de Morales?

L'havía formulada el creador, el fundidor, el qui podía donar lleys perque cada obra seva ho era, era una lley; perqu'en la personalitat de Morales hi há lo que hi há: l'artista que ha arribat: avans no hi havía més que gramátichs frets, aristarchs, trasplantadors de columnes del *Non plus ultra*, com he dit, però faltava l'artista, el qui s'escolta, intenta, s'atreveix y crea.

No es precisament Morales el primer artista que's pot senyalar en les fastes de la música: emprò no apareix molts temps avans de l'època en que florí (fins del segle XV) el mestre sevillá: donada la llarga infancia del art, l'artista, el compositor, que diríem, no podía arribar més prompte en l'època llunyana en que ja apareixen els artistes pintors, arquitectes, etc.

Al aparèixer l'artista en l'historia de la música se troba colocat en mitx d'una brega singular: quan escolta al tractadista, a la sirena-aristarch,

retrocés, camina a palpentes entre mitx de sombres: quan escolta a la música natural que porta en ell y montantli devegades desde'l pit el fa cantar en aquell sò intuitiu y humá, avançament, camina per la vía recta rodejat de claretats.

La fatal brega se renova y's presenta ab repetició abrumadora: caygudes y enlayraments rápits que no persisteixen encara qu'estallen.

Però, tornant al tema, els exemples exposats han manifestat que les escales, els modos y les modulacions han sofert nombroses modificacions, y això no solament entre'ls pobles incults y salvatges sinó en els periodes històrichs y entre les meteixes nacions en les quals s'ha enlayrat la civilisació humana ab tota sa força.

D'això resulta que'ls sistemes dels diferents pobles no reposen sobre lleys naturals invariables però que pel contrari variarán a conseqüencia del desenrotllo progressiu de l'humanitat y de principis estètichs no deduits de fatalitats naturals.

En qualsevol composició artística de carácter popular, se pot considerar quants centenars d'anys s'han necessitat pera que aquella música natural primitiva, intuitiva y humana, hage trobat els nexes ocults y armònichs que portava en ella en estat latent: aquesta obra no la podía realisar més que l'artista, el primer que conegué els susdits nexes de l'armonía, primera mostra natural y intuitiva del home, de la qual nasqué la melodía.

Té la paraula un compositor rus, Balakirew, com l'hauría pogut cedir a altres y altres. Vegis l'obra d'aquella emanació suau de la música natural, un senzill cant de remers del Volga.

(*Vide* la colecció de cants populars del autor citat).

(Seguirá).

MOVILISACIÓ DE LA POTASSA

Sapigut es que bon nombre de terres de cultiu procedeixen de la descomposició de roques granítiques y feldespátiques, riques en silicats complexes a base d'alumini y potassi, alumini potassi y calci, alumini potassi y magnesi, etc. Per aytal motiu aquestes terres contenen en proporcions devegades estraordinaries l'element potassi, tant indispensable pel desenrotllo de les plantes.

No tant sols resulten amplement provehides de potassi les terres de que acabem de fer esment, sinó que també presenten igual qualitat moltes que procedeixen de la descomposició, més o menys avançada, de productes d'origen volcánich. D'aquesta important varietat, que té representants notabilíssims a Catalunya, nos en havem ocupat ja en ocasions diverses.

Avuy nos proposem cridar l'atenció de nostres agricultors envers el fet de que les terres riques en potassi son més nombroses de lo que a primera vista pot semblar y que resultaría de molta utilitat el trobar medis práctichs per movilisar econòmicament aquestes grans quantitats de potassa, perdudes casi sempre per estar baix forma insoluble, quan menys momentáneament.

En efecte, els silicats dobles y triples que s'anomenen feldespats y a que havem abans aludit, com també les roques potássiques (y sovint fosfatades al propi temps) d'origen volcánich, son completament insolubles en l'aygua y, per lo tant, les plantes se troben en l'impossibilitat de treure d'elles els principis nutritius que hi son continguts. Sols a través de llarchs anys l'acció dels agents atmosfèrichs, la de les materies ácides produhides per la descomposició dels detritus vegetals, els suchs (de carácter ácid també) continguts en les fines arrels que constitueixen l'anomenada *cabellera* de la planta, etc., logren disoldre o desintegrar pas a pas els silicats insolubles y arrancarne els cobdiciats elements nutritius. Veritat es que les plantes mostren una especial organisació que les fa casi bé sempre aptes per apoderarse de lo que'ls es més necessari, aixís, per exemple, les patates son capaces de xuclar de la terra dosis de potassa al estat insoluble molt superiors a les que obtindría qualsevol altra planta en iguals condi-

cions. Però aixó, com es fácil compendre, no es prou; sería necessari, com havem apuntat, arbitrar procediments senzills capaços de solubilisar la potassa del terreno, permetent sa immediata absorció en qualsevulga cas y un aprofitament més intens de sa riquesa natural.

Nosaltres creyem que, al indicat efecte, valdría la pena d'assajar el mètode posat en práctica pels italians ab èxit falaguer pera l'aprofitament, com a adob potássich, de les roques volcániques riques en aquell element, tant abundoses en el fèrtil sol de l'Italia meridional. Nos referim a l'acció combinada de la fluorina y l'ácid úlmich; el mètode no pot esser més racional y els resultats que d'ell s'han tret están en perfet acort ab les previsions teòriques.

No ignorarán nostres llegidors que'l sol mètode útil que's coneix avuy día per disoldre els silicats *en fret* consisteix en atacarlos per l'acció de l'ácid fluorhídrich; efectuat aquest atach en les condicions en que's troba una terra, se formará sílice gelatinosa y fluorur de potassi, el qual no tardará en passar al estat de carbonat, puix els fluorurs alcalins no's conserven en tal estat quan están disolts en contacte ab sílice y silicats, y ab l'atmòsfera. De tot això resulta que, si nosaltres logrem produhir lentament en el terreno l'ácid fluorhídrich, aquest posará la potassa baix forma soluble y per lo tant immediatament assimilable.

Un medi práctich y barato per produhir l'ácid fluorhídrich consisteix en atacar la *fluorina*, que no es més que fluorur de calci y qu'es perfectament insoluble en l'aygua, per medi d'un ácid capáç d'atacar l'esmentat mineral; en nostre cas, es necessari també que l'ácid escullit no actui d'una manera destructora sobre les plantes y, a esser possible, esculliríem naturalment un mètode en que la producció del ácid fos gradual y's realisés en el meteix terreno.

Segurament que fora difícil realisar més al peu de la lletra les condicions abans apuntades ab un procediment altre que'l que'ns donen els residuos vegetals en putrefacció. Aixís com la descomposició de les materies animals deixa un residuo alcalí (amoniach), la dels restes vegetals en produheix un de fortament ácid.

Bastará, donchs, atenent a les consideracions teòriques precedents, repartir en el terreno una quantitat de fluorina íntimament barrejada ab un excés de materies vegetals en putrefacció, tals com fullaraca, terra humífera procedent de boscos o prades, turba poch descomposta, etc. y deixarho a l'acció del temps, que no's fará esperar. Els ácids vegetals procedents de la descomposició de les fulles, tronchs, etc., posseeixen una activitat notable, però sortosament, en nostre cas, se manifesta la tal activitat d'una manera especialíssima enfront dels compostos cálcichs, als que ataquen y disolen ab singular energía; aquesta activitat dels ácids orgánichs en la

disolució dels compostos insolubles de calç es molt general, aixís veurem que l'element de referencia entra en solució, sía sa forma quina's vulgui, ab els ácids láctich, fòrmich, butírich, acètich, etc., de qual circumstancia s'aprofita l'industria molt sovint.

El mètode indicat posseeix a nostre modo de veure la ventatja de no esser ni perillós ni car; els ácids produhits en la terra son inofensius per les plantes y els productes qu'elles donen, al accionar sobre la fluorina, se desenrotllen ab una lentitut més que suficient per allunyar tota ombra de rezel.

No essent, donchs, car, difícil, ni perillós, val la pena de que les localitats que posseeixen camps d'esperimentació el posin en práctica, no sols per establir son valor real, sinó per fixar xifres de cost, dosis, etc. Val tant més la pena de provarho quan es de tots sapigut l'onerós monopoli qu'exerceix l'Alemanya sobre'ls productes potássichs, qual única font se pot casi dir qu'es la regió de Stassfurt.

Naturalment que, avans d'assajar el mètode en una terra, será indispensable conèixer exactament la xifra de *potassa total* que conté, al objecte de calcular si es o no possible treuren partit. En cas contrari, se podría procedir a l'aplicació, en la propia forma, de terres o roques potássiques moltes en polvo fi, les que faríen l'efecte de verdaders adobs potássichs d'acció lenta.

FRANCISCO NOVELLAS

D. MATEU OBRADOR

L'estimat amich y mestre En Mateu Obrador nos ha deixat. Passá a millor vida el 27 de Maig, després d'una aguda malaltía.

Tots els qui'l coneixíen saben el buit insustituible que deixa dins les lletres catalanes. Escriptor pulquèrrim y bibliòfil eminent, dos amors ompliren en vida la seva ánima: l'amor de la llengua popular mallorquina, d'ahont sabé estreure les exquisideses d'aquell estil tan fluit y agradós de la seva prosa, y el culte dels nostres clássichs, que contribuí eficaçment a revivar ab sa conferencia al «Ateneu Barcelonès» sobre *la nostra Arqueología Literaria.*

L'aroma de la poesía popular de l'illa y la frescor del cançoner alemany, beguda ab delicia pels romántichs de la seva generació, transpúen en la breu y delicada producció poètica de la seva joventut, de la qual «La Roqueta», «La mal casada», «La flor de Miramar», perduren encara.

N'Obrador contribuí a la vulgarisació de la llengua escrita ab els vells setmanaris «L'Ignorancia» y «La Roqueta», en part fundació seva, y que penetraren ab gran exit dins totes les capes socials de Mallorca, ahont era estimada de tothom la seva simpática figura d'escriptor ensemps erudit y popular.

Els treballs lulians omplen casi exclusivament la segona época de sa producció literaria, recomençada fa alguns anys, després d'una llarga temporada de contratemps y desgracies familiars que mantengueren allunyada la seva activitat de son camp natural. Era ell l'ánima de la comissió editora de les obres de Ramon Lull. A ell se deuen l'acabament, ab pròlechs y notes, dels toms començats per D. Geroni Rosselló, la publicació dels primers volums de les «Obres completes», contenint la *Doctrina Pueril*, el *Llibre del orde de Cavalleria*, el *Llibre de Clerecia*, l'*Art de confessió* y bona part del *Llibre de Contemplació*, que deixa per continuar. En petites y belles edicions de propaganda havia publicat, ademés del *Llibre de les*

besties, editat per «L'Avenç», el d'*Amich e amat* y la *Doctrina Pueril*. Es fresch encara el recort de la seva anada a Munich (subvencionat per l'Institut d'Estudis Catalans), per transcriure el manuscrit del *Blanquerna*, y de l'important recerca de còdices catalans que feu en aquella biblioteca.

En el repòs del arxivet de la Diputació de Mallorca, ahont prosseguía la pacient y meritíssima tasca que s'era imposada, havía intimat de tal manera ab els còdices lulians, havía posat a *Mestre Ramon*, com li deya ell familiarment, un afecte tant singular, tant exclusiu, que aquell servey a la memoria del Savi Mártir li omplía l'existencia. Si la mort no'ns el hagués près avans, En Mateu Obrador hauría aclucat els ulls, faltantli la rahó del viure, el día que hagués vist impresa l'última página de les obres de Ramon Lull.

Ara, bons amichs seus y aymadors també de les lletres catalanes, que avuy ne porten dol, se farán cárrech d'aquelles notes, manuscrits y còdices que apar qu'encara *retenguen la mirada serena de sos ulls*, y seguirán, no sense anyorança, els treballs que ab tant d'amor havía començat ell. Que Deu lo tinga.

M. F.

Consuetudines Civitatis et Dioecesis Gerundensis

(Continuació)

De contractu emphiteotico, et feudali, et censuali.

Rub. 21.

CAP. 1

Si emphiteota negaverit domino suo rem tenere pro eo in emphiteosim, et firmaverit de jure in posse alterius domini, si dominus poterit probare rem pro ipso teneri, talis emphiteota cadit a jure suo et amittit rem quam tenet pro domino, quae cadit in commissum et adquiritur domino.

CAP. 2

Item, ille, qui cessat in solutione census per triennium vel ultra per quoscumque annos cessaverit, condempnatur in duplo, licet res pro qua census solvitur seu debetur non cadat in comissum.

CAP. 3

Item, ille qui vendit, vel dat in emphiteosim rem sibi datam in emphiteosim sine consensu et requisitione domini, praestat duplex laudimium, sed non cadit a re.

CAP. 4

Item, si emphiteota non tenet emparam sibi factam à domino prestat domino quinque solidos pro empara fracta, et si emphiteota offert domino firmam juris, cum effectu, tenetur dominus desemparare illud quod emparaverit, alias emphiteota non tenetur sibi servare emparam.

Cap. 5

Item, quod emphiteota potest obligare in firmamento juris rem quam tenet pro domino.

Cap. 6

Item quod, si facta juris firma dominus assignaverit judicem, debet causam suis expensis ducere, et si emphiteota fuerit condempnatus debet solvere omnes litis expensas ab integro, alias si ab initio se obtulerit suam partem soluturus, non tenetur in plus.

Cap. 7

Item, quod dominus potest emphiteotae extrahere portas auctoritate propria si non solvit ei censum die statuta vel nisi firmet sibi jus.

Cap. 8

Item, quod si dominus dicit censum non esse solutum ab emphiteota, quod ultra annum statur juramento emphiteotae super solutione facta, nisi sequenti anno probaverit dominus quod sequenti anno interpellaverit emphiteotam anno praecedenti pro solutione census temporis praedicti.

Cap. 9

Consuetudo inveterata est et semper fuit quod dominus tenendo potestatem castri, vel alterius feudi, utitur, et potest uti ipso castro ad voluntatem suam.

Cap. 10

Mulier ex quo fuerit matrimonio collocata, seu remaneat domini cujus erat antea, sive in alium dominum transferatur, non tenetur aliquid ratione census dare domino suo, pro recognitione dominii, et ita fuit saepius judicatum.

Cap. 11

Dominus esto quod firmaverit obligationem uxori rustici, quam maritus promitit cum certa quantitate dare redemptam casu quo matrimonium solvatur, non

tenetur ipsam conditionem sequi imo de bonis ipsius uxoris potest redemptionem habere, tamen maritus vel ejus haeres tenentur ad id, et ita fuit saepius judicatum.

CAP. 12

Borna (alias borda) ex natura suae nominationis importat signum servitutis hominum, et mulierum, et fuit saepius judicatum Gerundae.

De re taschali, et censuali.

Rub. 22.

CAP. 1

Item, emphiteota non potest scindere arbores rei emphiteoticariae, nec in re taschali facere aream vel edificare vel plantare arbores invito domino, quia tascha denotat quod sit terra arabilis vel alias cultivilis ad segetes vel alios fructus colligendos.

CAP. 2

Praestatio taschae probat directum dominium rei pro qua praestatur, nisi contrarium probetur per publicum instrumentum, sed solutio census non probat directum dominium.

De feudo honorato et alio.

Rub. 23.

CAP. 1

Feudum honoratum dicitur de quo non praestatur aliquod servitium, nisi tantum homagium, et de quo feudo si feudatarius obligat uxori pro dote ejusdem, vel dat alii in feudum, vel inde fecerit stabilimenta per milites, vel alios qui tenent aliquas res quae sunt de dicto feudo, non debet habere inde dominus major aliquid, nec etiam requiritur ejus concensus, vel firma juris in praedictis, sed tamen feudatarius non potest feudum vendere vel donare, vel aliis personis obligare, vel alias minuere, vel deteriorare feudum absque firma vel consensu domini.

CAP. 2

Item, alodium fiscalinum vocatur de cujus alienatione, permutatione, vel similibus non datur domino nisi foriscapium, et certi census de ipsa re, et de tota

mansata, nam in talibus alodiis non habet dominus tascham, nisi censum, et foriscapia, tertia, et laudimia, et sic est de consuetudine.

Cap. 3

Consuetudo est in Cathalonia quod pater potest filio habili ad serviendum dare feudum domino irrequisito, et postea pater non tenetur firmare, domino, jus in posse domini, nec aliquid facere pro eo.

Cap. 4

Non amittit feudum feudatarius nisi infra annum et diem requisitus non obtulerit homagium domino, quare hoc tempus non currit nisi postquam á domino fuerit requisitus.

Cap. 5

Jure consuetudinario est introductum quod res emphiteoticaria, stabilita per primum emphiteotam potest et debet teneri pro primo emphiteota, sine jure laudimii, et directi dominii, et ita fuit judicatum.

Cap. 6

Item, est de consuetudine quod si rusticus vendat aliquam posessionem, quod dominus pro quo tenetur non potest illam sibi retinere nisi illam vellit ad suum proprium vomerem vel usum retinere.

Cap. 7

Item, dominus directus potest compellere emphiteotam, cum capibreviaverit sibi terras quas pro eo tenet, quod in capibrevio exprimat terras quas pro alio tenet etiamsi per diem tenuerit.

Cap. 8

Consuetudo est in Cathalonia quod miles non facit homagium homini de pede, ratione feudi, sed facit sacramentum fidelitatis, sicut dicitur de clerico, qui non facit homagium, sed facit fidelitatis sacramentum.

Cap. 9

Item, est consuetudo quod rusticus potest terram deserere, sed vassallus non potest dimittere feudum, nec homagium domino nolente.

Cap. 10

Item quod quilibet emphiteota potest dimittere rem quam tenet pro alio in emphiteosim, dummodo solvat censum quem tenetur dare pro tempore praeterito et restituerit instrumenta et facit sibi instrumentum absolutionis, et salvo domino jure deteriorationis rei.

Cap. 11

· Consuetudo est in Cathalonia quod rusticus potest terram quam tenet pro domino relinquere invito domino, quod intelligitur damno prius emendato et censu soluto ac instrumento stablimenti restituto. Et debet facere domino instrumentum desertionis, et redditionis quod est verum nisi rusticus bona sua pro illa obligaverit: nullo tamen casu potest rusticus dimittere mansatam pro qua praestitit homagium solidantiae, nec mansum remuntiare in diocese Gerundense invito domino.

Cap. 12

Nota quod usus, consuetudo, et observantia est hujus terrae quod si in aliquo manso deficiunt tenetores, et ob hoc dominus mansi habet dare sive stabilire eum alicui, quod eo casu omnes posesiones quae fuerunt de pertinentiis dicti mansi tornant ad ipsum mansum, et acquiruntur illi cui stabiliuntur noviter; licet aliquae terrae de ipsis teneantur per unum vel plures dominos. Et potius jus habet ille tenetor novus in illis quam ille vel illi quibus dictae terrae fuerunt stabilitae, nisi ipsas per triginta annos possederint pacifice: et hoc verum est si tamen dominus mansi non posset habere vel invenire de suo manso homines nisi demum tornata vel reversa tali terra in ipso manso; alias si invenire posset dominus vel invenirentur personae idoneae quae se facerent suae per terras quae jam sunt in tali manso tempore stabilimenti, hoc casu consuetudo non vindicat sibi locum nisi ipsae dominus firmasset vel pro exita mansi aliquid habuisset de possessione quae pro ipso non tenebatur, quia tunc juri suo videtur renuntiare.

De dote et donationibus propter nuptias.

Rub. 24.

CAP. 1

Item est consuetudo quod si pater donat aliquam terram filiae suae in dotem quod dominus habet laudimium pro exita mansi, etiam si talis terra teneatur pro alio domino et non pro domino ipsius mansi.

CAP. 2

Item si aliquis tenet aliquam rem pro alio ex quo non sit de mansata vel borna, potest dare filio seu liberis et e converso filius potest dare eam suis parentibus absque consensu et firma domini. Idem de mansata vel borna in universo. Idem de parte dum tamen sufficiat domino ad servitutes hominales et alios census.

CAP. 3

Item est consuetudo quod si rusticus dederit uxori suae in donationem propter nuptias terram quam pro domino tenet ignorante domino vel non concentiente expraesse, mortuo vel non mortuo rustico, dominus potest licite emparare et uxorem expellere.

CAP. 4

Item in dotibus, donationibus propter nuptias, lucris et augmentis et pactis nuptialibus, servatur aequalitas inter conjugues de consuetudine Gerundensis diocesis et civitatis.

De testamentis et ultimis voluntatibus.

Rub. 25.

CAP. 1

Testamentum factum in aliqua parroquia diocesis Gerundensis extra civitatem, receptum per sacerdotem ecclesiae parroquialis, in ejus parroquia valet, et ei fides attribuhitur licet non sit notarius nec ipsum testamentum sit coram judice publicatum, dum tamen sint quinque testes in testamento.

CAP. 2

Item est consuetudo et observantia in diocesae Gerundense quod septem testes requiruntur in testamento, in codicillis autem quinque, et non in locis foraneis in quibus suffitiunt quinque testes in testamento et in codicillis tres.

CAP. 3

Hodie servatur in computatione legitimae lex Romana, licet olim de consuetudine servavitur lex Gothica.

CAP. 4

Mortuo sacerdote qui a parochiano testamentum vel codicillos receperit, non potest successor illum vel illos in mundum tradere absque decreto episcopi vel ejus offitialis, vocatis quorum interest vel alterius judicis consensus, accesserit juxta synodalem constitutionem super is editam per episcopum Gerundensem secunda maii 1339 et incipit *consuetudinem.*

Item est consuetudo quod curatus et alius sacerdos recipiens testamentum vel codicillos sui parochiani, scribit de voluntate testantis manumissoria et legata cedet recipienti sub nomine tamen benefitii vel ecclesiae et non nomine et ad utilitatem propriam ipsius scribentis; verbigratia consuevit scribere facio manumissores rectorem vel sacristam quicumque fuerit; item lego sacristae, rectori vel clerico; et hiusmodi dioecesis valent de consuetudine, nec per hoc conficiens et sibi taliter scribens punitur.

De testamento sacramentali.

Rub. 26.

CAP. 1

Item servatur de consuetudine quod si aliquis coram testibus testamentum vel suam ultimam voluntatem nuncupaverit, quod recipiuntur et examinantur testes vocatis vocandis quorum interest per judicem, et recepto juramento a testibus in aliqua ecclesia super altari consecrato, tales testium depositiones rediguntur per notarium in publicam formam et eidem ex decreto judicis attribuhitur fides. Et vocatur testamentum sacramentale.

De successionibus ab intestato, et de exorquia et de intestia rusticorum et iuvenum hominum et mulierum.

Rub. 27.

CAP. 1

Si aliquis rusticus de mansata mea moritur intestatus et exorcus vel intestatus tantum, vel exorcus tantum, ego debeo ei succedere in tertia parte omnium bonorum suorum mobilium et se moventium. De duabus partibus remanentibus elevabitur sepultura si bona suficiunt, et si non sufficiunt, de dicta tertia parte elevabitur. Et debita elevabuntur de duabus partibus praedictis. Et hoc habet locum quando moritur rusticus, intestatus sive habeat parentes vel liberos sive non.

CAP. 2

Nota quod censualia, quo ad jura intestiae et exorquiae, censentur mobilia de consuetudine diocesis Gerundensis.

CAP. 3

Item si domino competit exorquia et intestia in rustico, non competit jus ultra unum tertium, nec consequitur plus jùris quam si solius intestiae vel exorquiae jus contigisset.

(Seguirá)

DOS PLANTS INEDITS DEN CERVERÍ DE GIRONA

El celebrat cançoner que fou propietat del catedrátich de l'Universitat de Saragoça D. Pau Gil y Gil y que, gracies a la generosa acció de dèu bons patricis, no trigará gaire en poder esser estudiat en una biblioteca pública de Barcelona, ens revelará en tota la seva varietat extraordinaria el poeta més popular a Catalunya en el sigle XIIIe : en Cerverí de Girona.

Li coneixíem setze obres que'ns donen els cançoners provençals de la Biblioteca Nacional de París, manuscrits franç. 856 y 22.543; son les que, tretes d'altres coleccions, va reunir en Milá y Fontanals en el seu llibre notable *De los Trovadores en España* (1). Més tart, en Suchier (2) va donarnos una copia bona y integral del fragment del *Bendit maldit* que's troba en el cançoner catalá de Venecia, fondo ant. franc. 1. Per últim, el descubriment fet per en Llabrés, del cançoner dels Comtes d'Urgell, adquirit per la Biblioteca Nacional de Madrid y publicat per la Societat Catalana de Bibliòfils (3), ens presenta cinch noves obres den Cerverí: el *Bendit maldit* complet, el *Sermó*, l'*Oració de tot dia*, la *Faula del Rossinyol* y gran partida de l'interessantíssim *Testament*. Però cap manuscrit ens ha dut tants y tant richs materials per la coneixença de la nostra antiga poesía catalano-provençal com el cançoner Gil: ens dona, ell sol, cent quatre obres den Cerverí, de les quals no més sis son també contingudes en els esmentats cançoners de París; deduint les quatre *pastoreles* que va publicar en Kleinert (4), resta que aquest manuscrit ens proporciona un contingent, prou considerable, de noranta quatre poesíes inedites, nombre que avuy reduim de dos ab la present publicació.

L'obra poética total den Cerverí que ha arribat fins a nosaltres consta de cent dinou composicions. Quasi podríem dir, sense por d'exagerar, que'ns trobem enfront de l'obra més variada que un trobador ens hagi llegat. La seva forma comprén desde la moguda *estampida* y les populars

(1) Edició de 1851, pp. 367-395; edició de 1889, pp. 383-412.
(2) *Denkmäler provenzalischer Literatur und Sprache*, Halle, 1883, p. 256.
(3) Barcelona, 1906. Un *Estudi* del Sr. Llabrés va publicarse en 1907.
(4) *Vier ungedruckte Pastorelen des Troubadours Serverí von Gerona*, Halle 1890.

dances, *balades*, *viaderes* y *pastoreles* fins a la gravetat del metre èpich en el *Libell* y en el *Testament;* retrobem tots els genres de l'època: de les *cançons*, els *versos* y els *sirventesos* a les llargues narracions en *noves rimades*. Ab tot això les costums del poble y dels nobles transparenten ben retratades y abunden els noms de personatges y de localitats.

Els dos *plants* que publiquem tenen veritable importancia històrica: l'un es dedicat a la mort del vescomte Ramon de Cardona, l'altre a la del rey en Jacme el Conqueridor. En el manuscrit ocupen els folis XLIIIv.º - XLIVv.º y apareix primer el plant a la mort del rey; però com que en aquest el poeta fa menció d'esser ja mort el vescomte Ramon, ens prenem la llibertat d'alterar l'ordre de les dues poesíes. En efecte, entre la mort dels dos magnats celebrada per en Cerverí no va mitjansar gaire més d'un mes y mitx. El bon amich Miret y Sans, que tant bé coneix l'època, me comunica alguns documents que's refereixen als darrers anys de la vida den Ramon de Cardona sobre la qüestió judicial y guerra haguda ab el rey d'Aragó; desprenentse dels meteixos documents que a les darreríes de l'any 1275 el rey y el vescomte eren altre colp amichs. En l'obituari de la collegial iglesia de Sant Vicens de Cardona, el senyor Miret ha trobat la data exacta de la mort del vescomte Ramon: *Nonas junii eodem die obitus nobilis Domini Raimundi de Cardona Deo gratia vicecomitis, filii R.i Fulconis quondam et ejus uxoris Domne Tarroje, viri magne probitatis, nobilitatis, necnon et fidelitatis qui decessit apud Mallol, deportatusque est ad istum Monasterium cuius anima sit in concortio Angelorum, Amen. Anno Domini MºCCºLXXVIº.* De manera qu'en Ramon de Cardona va finar el 5 de Juny de 1276 y el rey en Jaume el 26 de Juliol del meteix any.

El nostre text está establert tal com ens el presenta el cançoner Gil, que es del sigle XIVè y de má catalana; però hem puntuat y accentuat, hem fet l'us acostumat de l'apostrof y del punt alt, hem regularisat la *u* per *v* y la *j* per *i*, y hem posat les majúscules en els noms propis. Ab totes les reserves, hem tantejat una traducció dels dos *plants* al nostre actual llenguatge. L'escrivent catalá del sigle XIVè no entenía sempre lo que copiava: p. e., en el vers 9 del Plant den Ramon de Cardona, se veu que hont diu *ses ne leys* (seny ni lley) ha de dir *sos ne lays;* però altres vegades fa de mal endevinar les faltes que cometía al transcriure en un idioma que no era ni provençal ni catalá.

J. Massó y Torrents

LO PLANT DEN R. CARDONA QUE FEU EN CERVERÍ

I

Joys ne solaz, pascors, abrils ne mays,
Xans ne jardís, ortz ne vergers ne pratz,
Cortz ne donmeys ne hom pros ne presatz,
Ans tems ne mes ne jorns no·m playrà mays,
5 Que·ls ans e·l tems e·ls jorns e·ls mes azir
Per est mal mes, que no pogués venir,
Juyn, c'adés juyns de joy totz los valenz,
E juns ab dol adolitz e dolenz.

II

Vers ne xançós, plasenz motz, ses ne leys,
10 Cortz ne juglar, re no say que·us façatz
Car mort es cel per que·l plus valiatz,
Le Cardonès, d'on crey c'us queix vos lays,
Car tuit an mays perdutz c'om no pot dir;
Qu'el fazia gen honrar e seryir
15 Totz sos amics e fortz e defendens
E·ls enemics larcs e pros e metenz.

I. Tant me fa alegría ni solaç, primavera, abril ni maig, cants ni jardins, horts ni vergers ni prats, corts ni galanteig, ni home generós ni considerat; car maymés no'm plaurán temps ni més ni día, perque aborresch els anys y els temps y els díes y els mesos per causa d'aquest mal mes, que tantdebo no hagués vingut, el Juny, qu'es el mes en el qual els valents solen junyir y ara no més ajunta ab dol affigits y sofrents.

II. Ja no sé lo que us feu, versos y cançons, mots plasents, sons ni lais, corts ni juglar, car qui més os feya valer es mort, el de Cardona, d'hont crech que tot vos deixa, car tots han perdut molt més que un hom no pot ponderar. Ell feya agradosament honrar y servir els seus amichs y els enfortía y defensava, y pels enemichs era llarch y pròs y condescendent.

III

Cateluyna! la mortz qui·l vos sostrays
A vos e tots los vostres trop mermatz,
Perdut avetz molt mays que no·us cujatz!
En breu veyretz ço c'om totz temps retrays:
Que no n'es hom que d'ame bo s'albir
Aquo qu·el val tro·l pert, c'al seu fenir
Morís perdén pretz e z enfortimens;
Per que·n val mortz e vid' e·l segles mens.

IV

Vida·n val menz car il la mort no frays
Ans que·n Raymon li tolgués tan viatz;
Vos e·l segles vida mal astraitz
C'al major obs poders anc se·us sofrays,
Con no·s pot mortz tan sobrar ne aunir
Que·ls bos vos tol e·us fa·l secors venir.
Pus mortz nos tol ses totz deffendimenz
Vos esmortà e mort viva qui·us vens.

V

Segles chaitius! can de poder vos trays
Mortz en Raymon, per cuy eratz honratz;
Vos e vida can no·l reteniatz?
C'anc de be far pauc ne re no s'estrays;
Vos eys trazitz, be podetz mi trazir!
Mas mortz no pot mays myll hom ancir
C'als Catalas lays tans de marrimenz,
A pauc le dirs no·m fay xazer las dens.

III. Catalunya! La mort qui te l'ha près trob que ha disminuit a tu y a tots els teus. Has perdut molt més del que't penses! Aviat veureu lo que ja's retreu a tothora: que ningú se dona compte de lo que val un esperit dreturer fins que'l pert y que finant pert mèrit y força; per lo qual la mort ne val més y la vida y el segle'n valen menys.

IV. La vida'n val menys, car ella no trencava la mort abans que la tolgués a n'en Ramon tan aviat. Vos y el segle feu la vida malestruga; que al punt de major necessitat el poder os manca. La mort no's pot vencer ni superar; després que os ha près els bons es quan vos tramet els reforços. Puix la mort se'ns emporta sens possible defença, a vos os matá y os vencé estant plè de vida.

V. Segle mesquí! Quant de poder perdeu ab la mort den Ramon, per qui ereu honorat! Segle y vida; perquè no'l retenieu? May s'es fet tant de bé com quan ell era en vida; ja que l'heu trait a n'ell, be'm podeu trair a mi! La mort no podía endursen un home millor, que als Catalans deixa tant desolats que no més de dirho me fa caure les dents (me fa tornar vell, m'acosta a la mort).

VI

Qu'el fazia castels, tors e palays,
E cavalers star acompaynatz,
E dar a tals draps e cavals armatz
Qu'er no·n auran lo valén d'un balays;
45 E fazia tals honra·n acuyllir
C'om no volrà mays vezer ne auzir;
E dav'a tals, acostats e a parens
Qu'er no n'auran amics ne bevolens.

VII

Eu, qui l'a fait be viure e be morir,
50 Prec humilmen c'ab si·l deyn acuyllir,
Però d'aycò no·m cal esser temens
Si·n Paradís entre nuylls hom valens.

VIII

Can mi sové com soli' acuylir
Las dens e·l cors e·l cor me fay cruxir,
55 C'aytan can fuy, per luy vezer, jauzens,
Aytan seray, can no·l veiray, dolens.

IX

Say perdutz ay lo saber e·ls .v. sens
E si l'agués agra·n perdutz .v. cens.

VI. Ell feya castells, torres y palaus y menava companya de cavallers; a tals donava robes y cavalls armats que ara no haurán per valer d'un robí balaig. Ningú veurá més ni sentirá a dir la magnificencia ab que acullía; y lo que solía donar als acostats y als parents, ara no haurán els amichs ni'ls benvolents.

VII. Jo, que l'he fet ben viure y ben morir, prech humilment a Deu que's digni acullirlo; però d'aixó no'm cal esser temerós si es qu'en Paradís entra algun home de valer.

VIII. Quan me recort la manera com solía acullir me fa cruixir les dents y el cós y el cor; que tant com vaig esser joyós de veurel, seré de no veurel dolorós.

IX. Sé que he perdut el saber y els cinch senys; pera poderlo tenir aprop, n'hauría perdut cinch cents.

LO PLANT DEL REY EN JAHME

I

Si per tristor, — per dol ne per cossir
Ne per do[lo]r — nuylls hom de dol moria,
Eu qui sospir — playnén e planc e plor,
Dolens delir, — penan, languén deuria
5 Per la greu mort, dur' e mala d'auzir,
Per que totz homs valens tayn que s'azir,
Del rey Jacme, qui may que pretz valia.

II

Qu'emperador — ne rey no pot hom dir,
Duc ne comtor, — ab tan de cortezía,
10 Que de servir—era reys e d'onor,
Reys d'enantir, — reys de cavaylleria,
Reys francs c'a totz se fazia grazir,
Reys piados, reys de pretz obezir,
Reys de mercè. Oy-may, eu com viuria!

III

15 Qu'entr' amaror — e suspirs e languir,
Dol e z error — e z engox' e feunia,
Pen' e martir, — ir' e mala sabor,
Ses revenir — ers e aspra ma via:
Qu'entre turmén viu languén e morir,
20 E fora·m mortz, s'om se degués aucir,
Mas d'una re que say alonc ma via.

I. Si per tristor, per dol o per pensament o per dolor algun home de dol moría, jo que sospiro planyentme y crido y ploro, y afligit deliro, hauría de penar llanguint per la greu mort, dura y mala d'oir, del rey Jaume, que valía més que la meteixa honra, per la qual mort tot home de valer deu enutjarse.

II. Emperador ni rey ni duch ni comdor, com ell parlen ab tanta cortesía. Era rey de servir y d'honor, rey d'avenç, rey cavaller, rey franch, que a tothom se feya agradable, rey piadós, rey que a valor obeía, rey de mercè. D'ara endevant, còm viuré?

III. Entre amargor y suspirs y llanguiment, dol y error y angoixa y malestar, pena y martiri, ira y mala sabor, sens retornarme errant faig ma aspra vía: qu'entre torment visch llanguint, y ja fora mort si un hom degués matarse, però sense esma allargo ma vida.

IV

Car bo seynor — vertader, ses mentir,
Dels bos myllor, — cortès ses vilania,
Ab franc albir — esquivan desonor
E z ab dezir — de sen far ses folía,
Qui sab lo meyls de totz asfar eslir,
E·ls francs humils e·ls bas sufrén partir
Avem, qui te e fay drecx totavía.

V

Cel qu'eu azor — e volc esdevenir
Per nostr' amor — fyll de Santa Maria
E mal sentir, — turmén, pen' e paor
E mort sofrir — e ressors al terç dia,
Prec que·l bo rey no laix de si partir
E faça·l fyll en Peyre dreit regir
E far tan que pretz çay e lay li sia.

VI

Mayre de Deu! a vos deyn sovenir
Que·l reys no volc anc a mercè falir
E trop mercè delay pus çay l'avia.
No voyll aver paradis ne·l dezir
Si·l reys no·y es e·n Raymon, d'on suspir,
Tan pes lo be e·l jay c'aver solia.

IV. Car era bon senyor vertader, sens mentir, dels bons el millor, cortès sens vilanía, ab franch albir esquivant deshonor y ab dits plens de seny obrant sens follía; sabia millor que ningú triar la gent y els franchs humils y que pobres sofríen aixecava, y sempre obrava dretament.

V. Aquell que jo adoro, y que per amor nostre volgué esdevenir fill de Santa María y sentir mal, pena y paor y sofrir mort y que ressucitá al terç día, prego que no deixi apartar de sí el bon rey, y que fassi regir dretament el seu fill en Pere, y que tan fassi que li sigui honor en aquesta y en l'altra vida.

VI. Mare de Deu, digneuvos recordar que'l rey no volgué may a merce fallir, y feu que trobi perdó en el cel, ja qu'en la terra perdonava. No vull guanyar l'paradis ni'l desitjo si'l rey no hi es y en Ramon, pels qual sospiro, tant pesa'l bé y el goig que'n solía haver.

Passió, mort, resurrecció y aparicions de N. S. Jesucrist

(Continuació)

606 E fo profeta poderos
De fet e de dit çay entre nos
E jeshu Xst. no volch mostrar
Lo seu poder pensar
610 E cant el los ach mostrat
Lo quels prophetas an parlat (1)
Vuylats ab nos romandre.....
E queus farets anit mes
614 Jeshus respos avia.....
Pus luy..... poch de quel.....
Ab tant.....
E al sopar fosen aseguts
618 Lo pa jeshus a trencat
El benehi puys vas mostrar
Els be menyaren mantinent
..... plenament
622 ..... que los romeus lo bon mati (2)
E van dien aycels escrits
Que sucitat era verament (3)
En galilea son anats
626 Si com los Romeus ageren contats
..... los juheus tots
Cridaren fort a una vots
De Nicodemus son dolens
630 E pilat dix als presents (4)

---

(1) Quatre versos que no s'entenen. Adverteixis que les moltes llacunes son degudes a falta material de les paraules, a conseqüencia del deplorable estat en que's troba el manuscrit.
(2) Cinch ratlles perdudes.
(3) Quatre versos illegibles.
(4) Tres més sense entendre.

que jeshus fos liurat a mort
.....
Li respos feya.....
La part daquel hom jeshus
634 E tots comptes sia ab tu
Si bens sots princeps dels juheus
E sots amichs de dombrideus (?)
Jo sap de.....
638 Sobrevench lay aquel dia
E dix als bisbes dels juheus:
Perquem reptas vos amichs meus
No sabets vos que ponz pilats
642 Me declos com fo posats
Io l men porte e el lanbolque
E -1- cendat el soterre
E.....
Que mort lavets.....
646 E la en feyas enapres
E no merie mal en res.
Com Iosep ço los ach dit .
Cridaren fort a un crit:
650 En josep mal sias vengut
Que malament serets batut.
En la preso lan amenat
En nuna basa ben tancat
654 E feren gardes lay estar
Que nols pusca escapar.
Depuys anau y Caifas
E conseyl ageren lendema
658 Que yosep fos liurat a mort
E per res nos ves tort.
Tuyt sajustaren verament
E van a josep tot corrent
662 Les claus demanen tot apert
E mantinent els an hubert,
Gardaren dins foren hirats
Car no ageren josep trobats,
666 Cridan tuyt gayta hon es
E ques fes en qui la pres;
Ay deus e que farem
Un cavaler tantost parlet:
670 Quil sepulcre ach vellet
Conferma tot quant ach dit
Centurio en lo seu dit.
Tantost los princeps dels juheus

674 Als cavalers an dit si viu
Jesus, dixeren: och viu
Hesta, barons vos avets vist
Com lo propheta jeshu Xst.
678 Molts de miracles a mostrats
Encara nous ne demanats
Nos avem vist que vos prengues
Josep en carcer ca lo metets
682 Nol avets... nol trobats
E a nos jeshus demanats
Si vos retets jeshus ades.
Responen los juheus fers:
686 Veus qui yosep abam macia es
Si lo volets lay lo trobarets
Dels cavalers responen...
En galilea es jeshus
690 E nos hoym al angel dir
En galilea es sents mentir.
Anar devie en apres
E lal veurien tota res.
694 Com los yuheus aquests sermons
Oiren, nols semblaren bons
E fan venir los cavalers
E vanlos donar molts diners
698 Que la nuyt eren adormits
E com los dexebles an portat
Lo cors de jeshus emblat,
E si dayço sots acusats
702 Nos vos posarem am pilat.
Los cavalers van escampar
Tot lo contrari que dixeren
Per lors diners que an auts
706 Que mal sien els venguts
Oy cavalers per vostres diners
Per dines vos sots desmentits.
Apres vengueren .iij. capelans
710 De galilea molt valans
Que eren savis e corteses,
En ierusalem la ciutat
Dien ieshus es sucitat
714 Lo qual vosaltres clauficas
En la creu l alenseyas,
E nos laven vist verament
Ab sos dexebles que lay son
718 Quils estaven tot en torn.

Encara mes nos avem vist
que prehicave jeshu Xst.
Al mon qui a nom Holivet
722 Als dexebles, puys sen montet
..... davant la gent
Angels cantant alegrament.
Ans que jeshus el cel montas
726 Mester era que confortas
Los apostols es molt trist son
E amagarense dins en la mayson,
Apres vuit jorns que pasca fos
730 Eren logiats hon verament
Los dexebles estaven dolens
E apartas lay entre els
E dix los que pau sie ab els
734 Perque bona cosa es pau
A qui lavol ne agi plau.
V vegades aparech lo fiyl de deu
E aparech als apostols seus;
738 En -1- dia per veritat
Mas sent tomas noy fo estat,
E cant fo vengut.....
Que ieshu Xst. en cel logar
742 Avien vist alegrament
Lo fiyl de deu omnipotent
E sen Tomas felonament
E dixlos nuyl temps no creura
746 Si donques no met lay seu costat
Els altres loch hon fo nafrat.
Ab aytant ieshus vench suau
E vals dien que fos pau
750 A sent tomas dix enapres
La sua ma metre deges
Sus en la nafra del costat;
E sent tomas de volentat
754 Totes les nafres va palpar
E puys comensa a plorar:
Sert aquel es lo salvador
Deu meu deu meu nostre senyor,
758 E jeshus respos a sent tomas:
Tomas benayrat seras
Tu qui m as vist en creoguit (?)
E denant mi homans festit (?)
762 Mas pus benayrats seran
Qui no m a vist e à mi creuran

E puys molts miracles feu jeshu Xst.
Ans quen lo cel sen puxas sus
766 E manifesta puys jeshu Xst.
E on los dexebles lageren vist
En vers la riba dela mar
Tiburadis don (?) nomenar,
770 E sent Pere els companyons
Entraren en la mar priyons
Dins entre (?) barca los filats
Mes eren puys en los calats
774 E tota la nuyt trèbaylaren
E nengon puys (?) als no preserer
E puys ieshu Xst. riba la mar
On vas solet deportar
778 E dixlos barons los filats
Dela part dreta los calats
Tantost com els ho geren fait
Per poch no trencan lo filat;
782 E de bon pex sapiats an pres
E foren C. XL. e mes.
E puys jeshu Xst a conegut
E fos pres del foch asegut
786 E nol gosaven demanar
Si era jeshus per nuyl afar.
Barons venits dix el sopar
E dariu daquel pex asats.
790 E vanne metre sus el caliu
Que tot saltave que era viu
Del pex menyaren tots asats
Alegres foren e pagats.
794 Apres jeshus volsen muntar
Al cel lesus e va parlar:
Un petit me veureu ades
E nom veureu puyx en apres.
798 Los dexebles volgueren saber
Quin petit es aso per ver,
I jeshus respos com plorarets
En vostres cos tots trists serets

(Seguirà)

RESSENYES DE LES CÁTEDRES

DRET CIVIL CATALA

Durant el mes de Maig s'estudiaren els capítols matrimonials.

Al objecte de no donar del dot una idea freda, encarcarada, en regles abstractes, sinó d'estudiarlo informant la vida social del poble, se seguí l'ordre d'esposició usat pel notari Faus, de Guissona, a les conferencies donades a l'Academia de Jurisprudencia, analisant les varies menes de capítols que solen pactarse segons que'ls contrayents síen hereu, pubilla, cabaler, solters o viudos, y matrimonis dobles; y dins de cada capítol foren esposades y desenrotllades les institucions corresponents.

Aixís: els capítols que solen usarse al casarse hereu ab cabalera donaren ocasió d'estudiar en primer lloch els pactes en favor del hereu; els heretaments universals ja purs, ja preventius, en ses formes de comprensius del patrimoni actual y futur, de l'herencia solament o de l'herencia y una donació actual singular, de fideicomisos familiars, etc.; estudiant son origen històrich, carácter jurídich y diferents efectes, reserva pera testar, reserves a favor del donador (d'usdefruyt, de vendre y empenyar, de dotar fills y filles, pacte reversional, etc.).

En segon lloch, els pactes a favor de la jove donaren ocasió d'estudiar tot lo relatiu al dot y al escreix, que s'esposá estensament.

En tercer lloch, s'esposaren els pactes recíprochs a favor dels consorts; usdefruyt, aliments, llegats viduals, pacte de confiança.

Finalment, son estudiats, com contingent d'aquesta mena de capítols, els heretaments en favor dels fills que s'esperen del matrimoni projectat o contret, en ses formes de purs, preventius y prelatius, remarcant les variacions d'aquests segons les costums y modo de pensar de les varies comarques.

Els capítols de pubilla ab cabaler donaren lloch a estudiar l'institució de la pubilla, quals orígens historichs se feren notar, com també sa significació social.

Per esser drets del marit que's casa ab pubilla, s'estudiá l'aixovar, anotant ses diferencies ab el dot, y la soldada, que recorda l'escreix.

Els capítols de cabalers oferiren ocasió d'estudiar els heretaments y deixes viduals.

Y, finalment, se notaren les especialitats dels capítols dels viudos ab fills y'ls motivats per casaments dobles.

Després s'estudiá el *tantundem* de Girona, comparantlo ab la *donatio propter nuptias* romana; l'associació a compres y millores tarragonina, l'agermanament tortosí, la mitja guadanyería aranesa y l'igualtat de bens y guanys que vá perdentse al bisbat de Girona.

Seguidament s'esposá la doctrina catalana y l'estat jurídich actual dels bens parafernals ab les varies qüestions suscitades per l'aplicació del Còdich civil que li ha feta el Tribunal Suprem.

Y, per acabar lo relatiu a la familia, s'esposaren els limitats drets que la lley catalana otorga a la viuda fora de lo pactat pels interessats: any de plor y tenuta.

Els darrers díes fins acabar el curs, s'esplicaren els quasi contractes derivats de les relacions jurídiques entre vehins; afitament de propietats; atans; parets particulars, comunes y mitjeres, estudiant les regles pera distingirles y'ls respectius drets que atribueixen; parets de cerca, edificis ruinosos; distancies dels predis vehins que han de guardar els arbres, segons sa classe; defensa contra les aigues, etc.

Durant tot el curs s'han resolt diariament casos práctichs, als que fossen aplicables regles de dot ja estudiades. Pera donar a conèixer la mena de casos proposats en copiarem alguns:

Cas n.º 11. Resolt el 22 d'Octubre.

P., catalá declarat pròdich, vá a Madrid l'any 1892, ahont testa el 1896, instituint hereva la seva esposa E.

L'any 1898 se li aixeca la prodigalitat.

En 1904 otorga testament *inter liberos* (catalá), instituint hereu son nebot N.

E., N. y G., hereu intestat, se disputen l'herencia.

Defensaren: E., Sr...; N., Sr... G., Sr...

Cas n.º 42. Resolt el día 28 de Novembre.

A. compra una casa a B., el qui paga el preu mitjansant una lletra en cambi.

A son venciment A. no paga la lletra, mes abona un any d'interessos de son capital.

Passen 16 anys sense pagar res més y B. reclama el preu, oposant B. prescripció.

Defensaren: A., Sr...; B., Sr...

Cas n.º 75. Resolt el día 6 de Febrer.

A., al morir, deixa usufructuari U. y hereu H.

Mort U., F., hereu d'U., reclama el valor dels vestits deixats per A.

Cas n.º 79. 10 Març.

M., mare de P., li senyala, per substitut pupilar, G., germá de M.

P. mor impúber, y G. reclama l'herencia.

R., germá del pare de P., s'hi oposa.

Cas 151. 29 Maig.

A. y B. contragueren matrimoni canònich el día 20 de Juny de 1872 y tingueren dos fills, F. y F.

F. fou desheretat pel pare, que instituí hereu F. N., fill de F., reclama la llegítima.

HISTORIA DE CATALUNYA

La lliçó en que s'esplica l'episodi del Parlament de Casp es sempre una de les que més desperten l'interés dels alumnes y que promouen més espectació, a pesar de que'l Professor ja prevé sempre que's limitará a ressenyar fets sens aventurar judici ni comentari de cap mena. No obstant, no's fa omissió de cap dato que puga donar llum als alumnes per apreciar en tota sa trascendencia la sentencia del famós tribunal, les conseqüencies de la qual anirán evidenciant els fets de l'historia consegüent.

En efecte, els conflictes esclaten ja immediatament en el regnat de Ferrán d'Antequera, podent assenyalarse l'episodi del vectigal com el primer indici de les revolucions que havíen de venir més tart, passant avans per les inombrables complicacions del regnat d'Alfons el Magnánim, durant el qual el gobern, abandonat per llarch temps en mans d'una regencia, sosté el seu prestigi gracies al vigor de les institucions populars, que foren fins aleshores el mellor escut de la monarquía.

El conflicte gros vé en temps del regnat de Joan II, en que per primer colp el Principat se revolta d'una manera solemne y formal contra'l seu sobirá. En aquest regnat sol esténdreshi el Professor d'una manera particular, detenintse degudament en els episodis en que figura com protagonista el famós Príncep de Viana y estudiant en tots els seus aspectes la revolució armada que porta als seus promovedors a tant singulars y inesperades resolucions. Afortunadament es aquest un dels periodes de la nostra Historia en que'ls investigadors han fet feyna més abundant, gracies a la qual pot arribarse a formar un concepte molt clar de tot el grandiós procés d'aquell regnat y, penetrant en l'entranya diplomática del assumpto, estudiar les intencions y les causes. El Professor no oblida en aquets indrets l'estudi especial del alçament dels remences, capítol eloqüent de nostra historia de classes hont tant clarament se veu marcat el fet constant en tots els pobles del mon y en totes les èpoques de l'esplotació del interés social per l'interés polítich, sempre amatent, pel profit propi, a confondre les especies.

L'unió del reyalme d'Aragó ab el de Castella l'esplica també el Professor ab la major claredat y fixant els térmens ab rigorosa exactitut històrica. Desde aqueix moment, parantse en el succés de la mort de la Reyna Isabel y en el nou casament del Rey Ferrán ab la jove Germana de Foix, de qui té un fill, mort apenes nascut, successos qu'estigueren a punt de cambiar completament el rumbo polítich dels dos pobles encara mal juntats, el Professor salta depressa sobre'ls capítols que falten, deturantse no obstant ab visible complacencia en el regnat de Carles I, que marca un oassis en aquesta llarga tongada de decadencia. Ab l'acostumada rapidesa s'hagué de passar, per angustia del temps, pels tres segles XVII, XVIII y XIX, marcant ab tot els punts culminants de la revolució de 1640 ab ses llargues y radi-

cals conseqüencies y de la guerra de Successió que assenyala la fi política de la Nació catalana.

Havent promès alguns dels concurrents a la Cátedra repetir l'assistencia a les lliçons el curs vinent, el Professor oferí estendres dintre'l meteix sobre aqueix periode de la decadencia hont els fets advers enclouen una trista però eloqüent exemplaritat. Era ja ben entrat el Juny quan se doná per acabat el curs de 1908-1909.

LITERATURA CATALANA

L'última part del curs l'omplí l'estudi de les personalitats literaries d'Arnau de Vilanova y Ramon Lull. Esposada la biografía del primer, aprofitant els més recents descobriments, y després d'haver donat una idea general del carácter complexe y dels diversos aspectes que presenta la figura del famós metge valenciá, s'entrá en l'examen de les seves obres catalanes, les úniques que entren en el quadro d'aquesta ensenyança. Ab aquest objecte ocupá durant algunes lliçons la cátedra l'antich alumne de la meteixa Ramon d'Alòs, qui doná a conèixer els resultats dels treballs que sobre aquell tema tenía realisats.

Indicá primerament les fonts a que s'ha d'acudir pera restablir la bibliografía catalana d'A. de Vilanova (altres obres seves, sentencia condemnatoria de 1316, inventari fet a la seva mort, etc.), senyalant lo nombrosos que son els tractats seus, escrits en catalá, tant filosòfichs com medicinals, del que sols nos han quedats els títols. Seguidament establí, en lo possible, la cronología d'aquestes obres, esplicant el seu contingut, fins a arribar al *Raonament d'Avinyó*, que, per l'oportunitat d'haversen publicat llavors una edició popular, va esser llegit en classe y estudiat més detingudament, esplicant y resolguent les opinions que corren sobre l'època en que va ser escrit, y posant de relleu les seves concomitancies ab altres escrits del meteix autor, y el gran valor que té com a document biográfich.

Fet l'estudi d'Arnau de Vilanova, s'entrá en el de Ramon Lull. La seva importancia es considerable en la nostra literatura per l'abundosa producció en prosa y vers ab que l'enriquí. El seu propòsit de vulgarisació de la ciencia el portá a esser el primer qu'escrigués filosofía en una llengua vulgar, usant tota classe de medis espositius, per lo qual els seus escrits inauguren en la nostra llengua varis genres literaris. L'importancia del sistema filosòfich de Ramon Lull s'ha judicat molt diversament, mes no pot negarse l'originalitat de la seva concepció al costat de les robustes construccions del pensament que aparegueren en el sigle XIIIè enfront del averroisme.

Esposats els preliminars, s'indicaren les obres y treballs més importants referents a Ramon Lull pera que servissen de guía als alumnes durant les esplicacions y s'entrá en l'estudi de la bibliografía dels seus escrits. Encara no tenim

l'inventari definitiu de la seva producció, y el que donaren els autors de l'*Histoire litteraire de la France* es avuy día deficient y en molts indrets equivocat. Cada día se descobreixen nous textes originals, mes, així y tot, la bibliografía catalana de R. Lull es encara molt més curta que la de les obres escrites en llatí, a pesar de que, com han demostrat els documents últimament, no son aquestes originals del filosoph mallorquí, que no sabía prou llatí, sinó versions fetes per altres persones ab l'objecte de divulgarles. De totes maneres avuy día podem llegir en la llengua original els llibres de major valor literari de R. Lull.

La seva biografía definitiva tampoch la tenim encara, però ja s'han fet molts notables esforços, que, prenent peu en l'anònima coetania, en els molts detalls que proporcionen els llibres de R. Lull y en els *Explicit* dels meteixos nos donen una carcanada bastant seguida de la seva vida, sobre tot en els anys darrers que'n podríem dir d'apostolat.

L'última data certa que teníem de Mestre Ramon es la que posa el P. Custurer, trayentla d'un llibre dels Jurats de Mallorca, y'ns prova que sortí cap a Bugia el 14 d'Agost de 1315; després deya la tradició que fou martiritzat en aquella ciutat y que, recullit mal ferit per uns mercaders, morí a la vista de Palma el 30 de Juny de 1315. En Salzinger, en la seva magna edició luliana, ja creya que aquesta data havía de retrassarse perque havía trobat alguns tractats lulians escrits a Tunis en Desembre d'aquell any; el P. Pascual (I, 330) combaté fortament aquesta opinió, y els autors de l'*Histoire litteraire* resolen la dificultat suposant una errada en els *explicit* dels manuscrits. Avuy, mercès a dos documents publicats recentment, se pot donar la rahó al editor maguntí, perque el Rey Jaume a 5 d'Agost y 29 d'Octubre de 1315 parla de R. Lull com vivint encara a Tunis, ahon diu que havía escrit *15 tractats*, un d'ells anomenat *ars consilii*, que desitjava fossen traduhits del romanç al llatí.

Terminat aquest estudi biográfich, paralelament al qual se'n feu un altre de cronológich de les obres lulianes, se dedicaren algunes lliçons a tractar de l'historia del lulisme a Catalunya, fixantse principalment en les persecucions de que'l feu objecte en el XIVen segle l'inquisidor Eymerich, qüestió a la que s'han aportat recentment molts documents interessants.

Finalment, ja que la proximitat de les vacances no permetía estudiar detalladament tota la producció luliana, se tractá ab alguna detenció de dugues obres de les més característiques de la meteixa, que, com diu en Menendez Palayo, son els primers *specimen*, respectivament, de la novela *a tiroirs* y la biográfica: el *Felix* y el *Blanquerna*.

GEOLOGÍA CATALANA

Abril, 6.—El Professor passa a esplicar els detalls topográfichs relacionats ab els geológichs que deuen tenirse en compte al tractar d'emergir una deu en un terreno determinat.

Esposa els casos que poden presentarse al tractar de cercar l'aygua dalt d'un planell, en una vessant o en el fons d'una vall, fitant en cada un el punt més a propòsit pera trobarhi la major abundor possible. Sols en el cas en que la topografía no coincideixi ab la configuració del subsol es impossible fitar lleys; llavors sols els sondatges poden donarnos orientacions aprofitables.

En un breu resum sintetisa al final l'abundosa materia de la lliçó del día. Terrenos en que no cal buscarhi l'aygua: 1.er els compactes adiaclássichs; 2.on els caliços cavernosos, que, ab tot y que solen tenirne, es a grans fondaries, y 3.er les valls y vessants ab estratificacions buscant en sentit contrari a la depressió. En cambi, es molt probable trobarne: 1.er en el centre de les depressions naturals; 2.on en l'origen dels plechs thalwegs o barranchs, y 3.er en els punts d'unió d'aquets barranchs. Com a darrera observació fa notar el Dr. Font qu'en aquets casos, com més amunt se fasse el pou, més econòmich resultará, car l'aygua se trobará més soma; en cambi, com més avall, el major gasto vindrá compensat per la major abundor de l'aygua emergida.

ESCURSIÓ A CALDES DE MONTBUY, SANT FELIU DE CODINES, SANT MIQUEL DEL FAY, BIGUES Y LA GARRIGA

Abril, 11 y 12.—Sortírem una munió d'alumnes ab el Professor Mossèn N. Font y Sagué cap a Caldes de Montbuy, hont visitárem els monuments artístichs y les aygues termals; d'allí, a peu, cap a Sant Feliu de Codines, estudiant els terrenos que's troben, el granit descompost, atravessat per un gros filó de pòrfit roig, y carretera amunt el contacte del granit ab el *tries*.

Al sentdemá sortírem de Sant Feliu cap a Sant Miquel del Fay, passant per prop Sant Quirse, visitant la font de Llobatera y el barbot del Bosch del Sarrá: al matí y prop d'aquesta masía, recullírem molts fòssils del *eocènich*. Dinárem a Sant Miquel y, després de visitades ses formacions travertíniques, marxárem cap a Riells, observant els naixements d'aygua del Avencó y les Barbotes de Bigues, acabant l'escursió a La Garriga, d'ahont retornárem a Barcelona.

RESULTATS DELS SONDATJES ARTESIANS REALISATS ALS VOLTANTS DE BARCELONA

Conferencia de Don Albert Carsi

Abril, 13.—L'antich alumne Sr. Carsi, constructor de pous artesians, accedí gustós a donar aquesta conferencia de sa especialitat, puix la següent llissó ja versava sobre les aygues artesianes.

Comensá per esposar la constitució geològica dels plans de Barcelona y del Llobregat y dels resultats obtinguts en els estuaris de dits plans l'any 1894.

Després de donar compte de la munió de pous oberts en dits estuaris, presentant al meteix temps pera la major comprensió dels meteixos algunes seccions d'ells, posá de relleu las ventatges dels pous tubulars ab els que s'eviten les contaminacions.

Passant a tractar de l'importancia científica dels sondatges, aduhí curiosos datos de gran interés pera conèixer el curs de les corrents soterranies. Referent al Pla del Llobregat, ademés d'una completa noticia de les capes que formen el subsol, senyalá l'existencia d'un thalweg soterrani, que proporciona gran caudal d'aygua als pous oberts al seu demunt. L'estuari del Besòs presenta un subsol tant variat que, mentres el del Llobregat acusa una sedimentació bastant tranquila, el del Besòs demostra que fou bastant tumultuosa, la qual se traduheix en la varietat de corrents soterranies existents a diversos nivells, ab aygues de qualitats ben diferentes, fins en pous molt acostats.

Ademés, aporta altres datos sobre la topografía soterrania d'aquesta contrada, entre'ls quals cal citar, per lo curiosos, el senyalament de dunes pliocèniques en l'alt pla de Barcelona, y la comprobació dels datos històrichs en lo referent a l'unió, per l'home, de l'*illa de les Mentides* a terra ferma, constituint l'actual Barceloneta.

Per últim, fundantse en el satisfactori resultat obtingut en alguns pous que atravessen el pliocènich existent dessota les formacions diluvials, esposa la seva creença de que d'un sondatge fet en algun punt de Barcelona, dels que indica, caldría esperarne resultats iguals o superiors als obtinguts a París, dels quals n'es gallarda mostra el pou de Grenelle, que presentá en una de les moltes projeccions ab que ilustrá sa esplicació.

Y doná per acabada la seva tasca el Sr. Carsi, qui va esser molt aplaudit y justament felicitat.

Abril, 20.—Comença el Dr. Font ocupantse en la manera com están contingudes les aygues artesianes en els terrenos, y com, degut a la pressió que tenen, brollen al defora aprofitant la sortida que naturalment puga conduhirles. Aixís tenim en la natura que quasi totes les fonts termals y minerals son artesianes, com també ne son un exemple les Barbotes de Bigues, que poguérem veure en la darrera escursió. Son una mena de pous artesians naturals. Diu que antigament se comparaven els pous artesians als vasos comunicants, y modernament s'es demostrada la manera d'evaluar les pressions en cada punt determinat d'una corrent soterrania, fitant la ratlla de cárrega dels pous. En la práctica venen confirmats aquets esperiments, poguent aduhir els exemples del pla del Llobregat y de la conca de París, entre molts d'altres.

Pera que una aygua sía artesiana es precís que la capa permeable que la continga estiga entre dos capes impermeables, quedant aixís l'aygua captiva, y ademés que les capes tinguen una inclinació tal que'l lloch de penetració sía més enlayrat que'l d'emergencia.

Pera acabar, fa esment d'algunes particularitats del pous artesians, tals com la sortida de palets y llot al foradar la capa impermeable ab la sonda, els pous que trauen sorra, els quals han arribat a ocasionar grans enfonzaments y ab el fregadís en el tubo podent inutilisar el pou, y, per fi, els que trauen restes y sers

orgánichs ab vida, citats per en Daubrie, qui de 45 metres de fondaria vegé sortir petits peixos de 10 centimetres, al sud de Constantina; hi há també pous que trauen cranchs, peixos y moluschs, tot lo qual s'esplica per la comunicació que aquells tenen ab llachs esteriors.

Abril, 27.—Començá el Professor pera tractar del captat de les deus. En el cas del captat de les fonts, diu que no basta el captatge usual fet al punt ahont brollen quant les aygues han de destinarse al consum, car llavors s'han de separar les aygues de la deu de les superficials, lo que s'obté prenent les aygues de son meteix jaciment geològich. (En les aygues que brollen, per exemple, de depòsits aluvials en les vessants, es precís anar a buscar l'aflorament intern de la capa impermeable.)

En el fons de vall, o en thalweg, se recomana la construcció de pous pera evitar les filtracions superficials, ab lo qual, si bé se pert nivell, se guanya quantitat. Fixantse en lo variat de les condicions en que deuen construirse els pous segons sía la natura del terreno, esplica els sistemes de que cal valerse al ferlos, pera assegurar el major caudal d'aygua y garantir llur funcionament. Entre altres descriu la moderna aplicació del ciment armat en el revestiment dels pous y el revestiment filtrant en els destinats o obtenir aygua pera les industries que la necessiten pura. Cita també l'empleu de la dinamita en els pous oberts en els terrenos rocosos, pera provocar l'obertura d'esquerdes, procediment adoptat ab èxit en els pous artesians de petroli de Pensilvania.

Parlant dels pous d'absorció que poden practicarse en els aluvions dels rius, fa notar que, si dits aluvions no tenen bones condicions filtrants, hi há greu perill de contaminació. Igual perill presenta el procediment usat en algunos paíssos de fer un barratge superficial als rius pera refermar l'infiltració.

Maig, 4.—Avans d'empendre cap treball de captat es necessari conèixer les condicions que deu reunir l'aygua desitjada. Al coneixement de les qualitats de les aygues vá destinada aquesta lliçó, enumerant el Dr. Font les qualitats corresponents a les aygues destinades al consum, y les necessaries a les diferents industries.

Esplicá les regles Imbeaux pera conèixer les probables condicions o qualitats de les aygues que conté un determinat terreno.

Remarca una vegada més l'utilitat de determinar, avans d'empendre treballs, la possibilitat de contaminacions, fent la determinació bacteriològica, investigant primerament l'existencia del baccil *coli comuni*, la presencia del qual desnuncía la possibilitat d'havernhi d'altres (els del còlera y tifus).

El reconeixement químich dels elements que conté en exageració una aygua se fa partint d'un tipo que acostuma a esser el fixat pel Congrés de Bruseles. Si conté determinades substancies, ja's pot dir qu'es contaminada. Ab facilitat pot determinarse el punt ahont se contaminen unes aygues valentse dels procediments físichs, químichs o bacteriològichs citats al tractar de la determinació del perimetre d'alimentació de una deu.

Relata els terrenos que contenen les aygues més pures, y, finalment, esplica els medis empleats pera procedir a la depuració dels pous contaminats. (Cal netejarlos y tirarhi bromo, que oxida, o bé permanganat potássich y ácit sulfúrich si hi há algun cadavre).

Maig, 11.—A la piçarra hi há escrit el següent quadro dels «Medis de depuració que naturalment se verifiquen segons l'estructura dels terrenos».

TERRENOS PERMEABLES EN PETIT	TERRENOS PERMEABLES EN GRAN
Oxidació y vitrificació.	Decantació.
Acció dels silicats.	Vitrificació.
Concurrencia vital.	Radiactivitat.
	Concurrencia vital.

Havent tractat al finir la lliçó passada de la depuració artificial de les aygues contaminades, s'ocupa avuy de la depuració natural, quals principals fenòmens figuren en l'anterior quadro.

Per la *filtració* les aygues se desprenen en gran part dels clorurs y nitrats, y majorment dels microbis, materies orgániques y l'amoniach. La *radiactivitat*, emanació de les sals de radi, depura les aygues termals. Altre medi físich de depuració es la *decantació*, pel qual les aygues calices poden desembraçarse de les materies que les enterboleixen. Els microbis també poden assolarse ab el temps, però es un procediment molt groller. L'agitació o remenament es poch freqüent en les aygues soterranies y, per lo tant, sols té influencia en les superficials.

Les *accions químiques* de depuració se verifiquen per medi del oxigen y del nitrògen. La concurrencia vital o acció biològica fa que'ls microbis existents en una aygua destrueixin els baccils patògens que vagen a establirshi, haventse demostrat que un microbi posat en aygua ordinaria desapareix prompte mentres que la seva vida es molt llarga en altra aygua esterilisada.

Finalment, esposa els procediments físichs y químichs empleats pera l'esterilizació. Entre'ls físichs, cita els basats en el calor y els de *filtració* ab els variats aparells ideats, y, entre'ls químichs, l'empleu de cossos oxidants, clorur de calç, hipoclorits, oçono y altres.

DARRERA LLIÇO PRÁCTICA

Setmanalment han seguit les classes práctiques, haventse dedicat darrerament els alumnes al estudi de la petrografía ajudats del microscop, y havent après també a fer ells meteixos les preparacions micrográfiques.

ESCURSIÓ AL PAPIOL

Maig, 16.—Sols d'intent d'escursió pot calificarse perque, ja durant el trajecte en ferrocarril apretava la pluja. Aprofitant una estona en que semblava que'l temps anava a millorar, poguerem arribar fins a veure el fenomen dinámich de les esquerdes, pero l cel, tornant a embolcallarse y a rependre les ruixades, nos fa

recular altre colp cap al poble, y cal que renunciem, per lo tant, a estudiar els jaciments de fòssils y els filons minerals y metalífers que figuraven en el programa del día.

ELS ARTESIANS PER TOT EL MON

Segona conferencia de D. Albert Carsi

Maig, 18.—Complement de l'altra conferencia fou la present, pera donar a conèixer els resultats més importants dels pous oberts a fora de casa nostra.

En quatre parts divideix el Conferenciant els coneixements necessaris pera dominar la dificultat de practicar sondatges en busca d'aygues soterranies: *Geología, Mecánica, Historia*, y una de síntesis de les qüestions que comprenen les altres tres parts.

Deixa les dos primeres per ja haverles tractades bastant nostre Professor. Passa, donchs, a fer el bosqueig històrich, confessant l'imposibilitat de conèixer l'origen dels pous artesians, embolcallat en les foscors de l'historia dels pobles primitius.

Ab nombroses cites vá esplicant els inombrables pous oberts pels antichs, desde'ls que refereix la Biblia fins als treballs fets per alguns sabis d'Alexandría que refereixen en el sigle XVI curiosos detalls que l'investigació moderna ha confirmats.

En 1827 els missioners francesos de Xina donaren compte dels pous que, pera l'estracció de la sal, venían esplotantse desde temps inmemorial en aquell país.

L'historia dels pous artesians a Europa començá en 1126 en que va ferse el primer a França. en el convent de Silliers, de la provincia d'Artois. Desde llavors se'n coneixen d'altres a Italia, ahont la ciutat de Mòdena adopta pera'l seu escut els aparells de perforació, prenent exemple d'Artois, que quedá com a localitat típica, d'ahont deriva llur nom.

Però la veritable febre del seu desenrotllo no esdevingué fins a 1824, en que s'obriren els primers pous al departament del Sena, y en Garnier publicá el seu notable *Tractat dels pous artesians*. Desde llavors, degut als avenços mecánichs, s'han practicat els sondatges artesians en tots indrets de la Terra.

Després de descriure els més importants pous d'Europa, Africa y Amèrica, acompanyant l'esplicació ab una serie escullida de clixés dels meteixos, esplicá aximeteix els pous de diferents indrets d'Espanya, fent també referencia als del Pla del Llobregat, al qual califica del *nostre Artois*.

Un dato altament interessant va fer constar, y es el de qu'en 1833, mesos avans de començar la perforació del pou de Grenelle a París, la Reyal Junta de Comers de Barcelona va pagar la construcció d'un pou a Les Corts, el qual, si no doná satisfactori resultat, demostrá que aquí no passava per alt la justa importancia que al estranger concedíen a aquests treballs.

Y acabá ab algunes consideracions sobre la complexitat dels problemes que deu vèncer el perforador en son difícil art, l'importancia que'ls pous tenen en la

geología y la minería, per facilitárleshi el coneixement del subsol, y per últim l'agricultura y l'industria, per facilitárleshi un dels més preciosos y indispensables elemenrs.

Al nodrit aplaudiment de la concurrencia hi afegí el Dr. Font la seva coral felicitació per les dúes encertades conferencies donades en la Cátedra, durant les quals hem pogut escoltar, ademés dels datos científichs, les interessants noticies tècniques, y admirar precioses projeccions.

DARRERA LLIÇÓ ORAL.—RESUM

Maig, 25.—Pera donar terme a les lliçons, el Professor dona una ullada general a la tasca desenrotllada en anteriors cursos y resumeix el plan portat a cap en en el present. També fa referencia al programa que prepara pera'l curs propvinent que segurament s'iniciará ab l'estudi de les aygues minerals y termo-minerals en general, dedicant especial atenció al estudi geològich de Catalunya.

Finalment, el Dr. Font ha fet la ressenya, acompanyada de projeccions, de l'interessant escursió a Caldes de Montbuy, qu'en son día deixárem consignada.

HISTORIA DEL ART CATALA

Lliçó V.—Les colles Trashumants.—Els mestres Lombards

Vistes ja en anteriors lliçons les causes locals que produhiren el nostre art románich, dedicá el senyor Puig aquesta a estudiar les influencies esternes procedents de la Lombardía.

A la manera com encara avuy colles de guixayres y marmolistes procedents d'Italia ván recorrent diferents paíssos exercint el seu ofici, aixís grupos de constructors procedents d'aquella terra recorregueren diferents indrets d'Europa, influint poderosament en l'art románich de Catalunya.

En l'epoca romana els obrers estaven associats per oficis; més endevant, rompuda l'unitat del imperi romá, la primera noticia que's té de semblants associacions es la dels constructors lombards. Testimonis de l'época parlen dels coneixements que aquells tenían en l'art de la construcció. Vivían aquells constructors en les vores del lloch de Como y en general en el Nort de l'Italia y foren els anomenats *Magistri Comacini*, qual professió estava regulada per dos lleys ben determinades. Aquests obrers disfrutaven de molt antichs privilegis, ja indicats en un edicte del any 643 firmat per Rotari, rey dels Lombards. En aquest edicte que té 388 articles se parla, entre altres diferents conceptes, dels accidents del treball. En un apendix d'un altre edicte signat per el rey lombard Luitprando en 714 se regulen els honoraris que debían cobrar. Se parla en aquest ultim d'una mena d'obra dita

opera gallica, distingintla d'una *opera romana* que fa pensar en els dos grupos arquitectònichs: el románich ab voltes de rebla ordinaria y l'anomenat llatí, derivat de les basíliques de fusta.

Aquests mestres deixaren moltes obres a Italia. Citarem entre les més antigues en les que apareixen elements característichs: a Rávena, l'iglesia de St. Joan Evangelista, fundada per Galla Placidia en 425; la de Sta. Agueda, 425-432; el mausoleu de Galla Placidia, en 449; la capella de Sant Pere Crisologo, 443-449; el baptisteri de Neone, 449-458, etc.

Passa després el senyor Puig a estudiar les semblances provinents de l'estructura y decoració que presenten d'aquelles les nostres iglesies dels segles x y xi, fent una detinguda comparació de les faixes lombardes, finestrals, fatxades, campanars y criptes.

Fa ressaltar la diferencia qu'existeix respecte les cobertes del edifici, que així com a Italia se cobreixen de fusta y combinacions de voltes per aresta, a Catalunya casi sempre ho son ab volta de canó de rebla. Estudiant els cimboris, fa notar còm s'han transformat al passar d'Orient a Occident: la cúpula no en forma esfèrica, sinó de vuyt panys, aquí apareix de voltes de canó; l'importació d'aquells a Catalunya es deguda als lombards.

Reasumint les analogíes entre les escoles catalana y lombarda, diu que's basen en l'identitat absoluta de campanars, els cimboris y pel conjunt de l'ornamentació exterior, el sistema de arcuacions y les finestres que coronen els absis aixís com les pilastres que divideixen els paraments esterns.

Però aquesta decoració esterna es el revestiment d'una estructura ab voltes derivada del procediment de construcció en mampostería ordinaria dels monuments de Galia y Espanya, diferenta de la de les iglesies italianes.

Fa recalcar també el conferenciant, pera enrebustir la seva hipòtesis, que sent Catalunya un lloch hont abunda la pedra, aquells elements decoratius obeeixen a les necessitats y recursos que ofereix el mahó, que tant s'emplea en Lombardía.

Entrant en l'estudi documental, fa notar el conferenciant la generalisació del nom *Lombardus* a Catalunya. Aquest nom, ab moltes variacions, *Langobardus*, *Lingobardus*, *Langoardus*, etc., es realment abundant en els documents catalans a partir del segle viii, segons ho han demostrat diferents erudits.

Posá després el catedrátich nombrosos exemples dels que apareixen patents aquestes analogíes entre les iglesies romániques d'aquesta època y les de Lombardía, y acabá dient que'l nostre art románich y potser el de la major part de l'Europa, principalment del Mediterrani, fou una continuació de les formes bisantines empleades a Rávena en el segle v.

Lliçó VI.—Les iglesies romániques.—Planols y disposicions dels principals tipos

Avans de començar el desenrotllo del tema d'aquesta lliçó, el senyor Puig feu un lleuger repás de l'anterior en la que s'estudiaren les influencies lombardes en l'art de la nostra terra, de les quals ne pervingué la formació d'una arquitectura

quals formes elementals de decoració eren ja vives en els pobles d'Orient al segle v, permaneixent encara en les nostres iglesies romániques fins al segle xi.

Totseguit entrá en el tema de la lliçó tractant el tipo de l'iglesia coneguda com a característica del nostre románich, anant de dret a fixar, per medi d'un gran cabal de documents que llegí, l'època de la seva construcció.

Per la tela de projeccions passaren nombrosíssims exemples de l'estudi comparatiu, dels quals, y de la lectura de la documentació, ne resultá una impresió de certitut de dates; y quan els documents a tant no arriben, ne resultá al menys una orientació pera encloure decididament en tres grupos les construccions del periode románich.

En el primer grupo apareixen les construídes en forma de creu grega, y en sa majoría triabsidals, deixant de banda la de St. Pere d'Urgell, qual antiguitat eleven alguns, sense prova completa, al any 839. Sembla aqueixa la forma més antigua de les iglesies d'alguna sumptuositat en la nostra terra. Ab tot, aqueixa disposició no's pert, ni en els derrers anys del periode.

Un'altra iglesia apareix al final del segle x (994): Sant Miquel de Cuxá, qual data se fixa certament, per comprobarse ab una descripció que fa el monjo García, les mides que se citen, les quals, coincideixen ab les mides de l'iglesia actualment conservada.

Es de plan de basílica ab set absis, de forma complicada, ab una iglesia soterriana dedicada al naixement de Crist. En la descripció s'hi veu una iglesia sumptuosa enjoyada ab les riqueses que'l dux Urseolo de Venecia portá del tresor de son palau. Cita després la del Canigó en que les voltes son sostingudes sobre columnes, conservant en això la disposició de les basíliques.

Segueixen després una serie d'iglesies, dins la que hi figuren, entrat ja'l segle xi, Sant Daniel de Girona, Roses, Ripoll, Tavèrnoles, Catedral de Vich, Cardona, Olius, Sant Llorens del Munt, y moltes altres, en les quals se nota un gran desenrotllo y plenitut del art a la nostra terra, lo que es un dato pera afirmar l'antiguitat de les agrupades anteriorment de forma de creu grega y rústicament construídes.

Entre aqueixes hi há un grupo d'iglesies que'l Catedrátich les anomena del periode del Abat Oliba, ja que foren construídes durant la vida d'aquest, que firma en gran nombre d'actes de consagració; periode que arriba fins al darrer terç del segle xi, les iglesies del qual apareixen en forma de basílica també, ab tres naus y tres absis, ab alguna que altra excepció, vegentse en elles el treball d'obra més perfeccionat.

Les iglesies romániques s'agrupen per comarques en que's veu la preponderancia d'un mestre d'obres determinat; cada gran iglesia té ses imitadores al país. Cita després els casos d'iglesies que a mitx fer hi apareixen els nous mètodes que caracterisen les obres del segle xii, com Gualter, Sant Miquel de Fluviá, etc.

Els exemples y documents presentats pel Catedrátich foren nombrosíssims, y de l'estudi que feu, apoyantse en aquets, se'n desprenen perfectament aquests agrupaments que deixem dits en aquesta ressenya.

El senyor Puig y Cadafalch deixá per acabar aquesta lliçó que continúa el següent dimecres.

Lliçó VII.—Les iglesies romániques del primer periode y la seva disposició interior

Dedicá el senyor Puig y Cadafalch aquesta lliçó a estudiar la disposició interior, decoració y moblatje de les iglesies romániques de l'època que s'estudía en aquest curs.

Per això se valgué de la lectura de documents y de la projecció d'interessants fotografíes, ab les que pogué formarse l'auditori clara idea de l'aspecte qu'en aquella època presentaven interiorment aytals monuments.

Se fixá de primer en l'aspecte y disposició del atri o pòrtich devant de l'entrada de l'iglesia, de qual existencia ne donen fe, ademés dels documents, els restes qu'en alguna d'elles poden encara avuy observarse. Aixís ho testimoníen, per exemple, els permòdols que's veuen sobre la porta d'entrada a Sant Llorens del Munt.

Presentá després el Catedrátich alguns exemples d'atri els quals, encara que d'una època posterior a la que s'estudía, basten a donar una clara idea de la disposició d'aquells.

Passant a estudiar l'interior dels temples, feu notar la simplicitat que generalment ofería sa decoració.

Els murs, moltes vegades, eren sols emblanquinats; altres presentaven una decoració com un aparell y, en alguns casos, s'adornaven de pintures que veníen a substituir els mosaichs orientals, disposats en forma de faixes, omplint l'absis d'una colossal composició coronada per l'imatje del Creador a imitació grega.

En son conjunt les iglesies d'aquella època presentaven una gran brillantor en el colorit, el que avuy resultaría sens dubte cridaner als nostres ulls acostumats a tonalitats més suaus.

Aprop de la porta, hi havía, com avuy, la pica d'aygua beneyta y la pila baptismal, havent, no obstant, aquesta perdut ja les proporcions que teníen en les primeres èpoques de l'iglesia, en que'ls neòfits eren infants com en l'època que s'estudía.

Després de presentar alguns exemples de piles bautismals y d'aygua beneyta, passá el conferenciant a l'estudi dels altars.

Aquests, responent a la general sobrietat, no eren en poch nombre. Generalment un a cada absis.

L'altar primitiu era simplement una llosa sostinguda per un dau de pedra. Se cobría, sovint, ab draperíes; o ab un antipendi y diferentes taules que completaven sa decoració.

Demunt del altar una creu, caixes de reliquies y els candelers, com pot veures en una pintura que's projecta, pertanyent a l'iglesia de San Martí del Cànigó.

Sovint a les grans iglesies hi havía en l'absis principal dos altars Segons Puja des, en el segle XVII se conservava encara aqueixa disposició a Ripoll. Alguns exemples, d'època posterior, existents a Catalunya, com el de la Seu de Girona y el de Cornellá de Conflent, son citats per l'orador, pera fer veure la decoració del altar románich.

Esplicá, després, la serie de transformacions que aná sofrint aquesta disposició primitiva; com s'hi establí una petita grada, hont se colocaven les reliquies; com aparegué el bancal, que's decorava ab representacions d'assumptos religiosos; com aquest s'aná alçant fins a cobrir tot l'absis, disposició que alguns han atribuit a la facilitat de ser aquell pintat en un altre lloch y trasladat després al seu definitiu emplassament, estalviant als artistes executants viatjes a voltes d'importancia.

Descriu l'orador, al arribar a aquest punt, els frontals, sovint riquíssims, repujats en metalls preciosos, com els que descriuen els documents dels frontals d'Elna y San Cugat del Vallès, y altres voltes simplement estofats en guix, y en altres casos sols adornats ab figures pintades, citant com a exemples, alguns que's guarden al Museu del Parch.

Parlá després del retaule major que tapava l'absis, fent remarcar les analogíes que aquesta disposició presenta ab la construcció que tapa l'absis de Sant Pere de Terrassa, que apareix en la tela de les projeccions.

Aquests retaules, com avans ja feu observar, supliren les dificultoses pintures murals, esplicant aixís la disposició inclinada del retaule de Tavèrnoles, formant dosser sobre l'altar, que s'ha procurat conservarla al ser instalat en el Museu de Barcelona, y venía a substituir per una pintura sobre taula la decoració de la volta dels absis. Parla aquí del Cibori d'Estemariu que's conserva en el meteix Museu, que, malgrat pertányer a una època posterior, está disposat segons la tradició primitiva; llegeix la descripció del de Cuxá feta pel monjo García, y el compara ab ciboris coetanis existents encara en algunes iglesies d'Italia que projectá.

Esplicá després la riquesa dels altres elements, com les llanties penjants, les draperíes, etc. Estudiá també la disposició dels campanars y entrá en la descripció de lo que rodejava l'iglesia al esterior, com la sagrera fitada ab creus, hont se trobava el cementiri.

Parlá dels enterraments indicant els diferents sistemes empleats, segons la categoría de la persona que havía d'enterrarse: després de parlar de l'ornamentació de que algunes voltes s adornaven, va presentar en algunes projeccions interessants exemples.

Lliçó VIII.—El monestir, la casa y el castell en els segles XI y XII

Començá el senyor Puig sa lliçó esplicant com el medi social de l'Edat Mitja era una continuació del de l'època romana, especialment en el camp, hont els grans terratinents romans foren substituits pels senyors feudals, els que, valentse de la parcería y dels esclaus, esplotaven les terres seguint la tradició y les costums.

Entre les organisacions socials que apareixen en l'Edat Mitja figuren els de carácter monacal. El monestir vé a ser la *villa* romana antiga. En un document del monestir d'Arles del Tech s'enumeren els bens d'un d'aquests monestirs, ademés dels de carácter eclesiástich apareixen descrits els agrícols, les pesquerías, les fargues, els esclaus, les rendes, etc. El monestir vé a ser la *villa* urbana; al seu

costat s'hi estableixen els lliberts y els esclaus en cases y cèlules secundaries com les *villae rusticae* antigues.

Per estudiar els nostres monestirs d'aquesta època hi há pochs documents; no obstant, nos ho facilita molt la permanencia en la disposició, en les costums, en el trajo, utensilis, etc.

Son interessants les indicacions que facilita el plano teòrich del monestir de Sant Gall, considerat, sens dubte, com a model.

Sa disposició es derivada de la casa romana. Un claustre al voltant del qual s'arrengleren varies dependencies: l'iglesia, la sala capitular, els cellers, els dormitoris, etc.

Presentá el Catedrátich, seguidament, la planta del monestir de Sant Pere de Caserres, que's conserva sencer, d'aquesta època, fent remarcar, després d'esplicarla, que, en essencia, no es diferent de la dels monestirs cisterciences dels sigles XII y XIII, com Poblet y Santes Creus. Sant Benet de Bages, també d'aquesta època, ha sofert diferentes modificacions radicals, car, no obstant conèixer una acta de consagració del sigle X, creu el senyor Puig que l'iglesia es tot lo més del XII. Fa seguidament un estudi del claustre, hont apareix principalment concentrada l'ornamentació, senyalant les diferentes èpoques que reflexen alguns de sos troços.

Del aspecte dels claustres primitius rudimentaris ne dona idea presentant el de Cruilles y el de Sant Quirse de Culera. Presenten abdós arcades separades per pilars, tenint les columnes que les divideixen els capitells de forma trapecial.

Projecta després els de la Seu de Manresa que, com els de Manlleu, son coetanis de la part antiga del de Sant Benet de Bages.

El de La Portella sembla més antich de lo que potser es en realitat; probablement perteneix al segle XII, com el de La Pobla de Lillet, que, com l'anterior, fou projectat: se li sembla en la disposició. Es, ab tot, una disposició antiga que's troba a Casserres.

La Casa del segle XI.—Poch ne queda d'ella, diu el senyor Puig, per poderla estudiar sobre sos mateixos restes, y no es prou coneguda per permetre fer sobre aquests afirmacions massa categòriques.

No obstant, acceptant el principi de la continuitat en l'evolució de l'arquitectura, ha d'esser relativament fácil, un colp coneguts dos tipos d'aquesta, refer el tipo intermitx.

Se pot assegurar, segons això, que la casa de pagès romana ha persistit durant l'Edat Mitja, conservantse lo essencial de la planta y cambiantse, segons l'època, les obertures: aquestes han seguit les modificacions que s'han presentat en els edificis religiosos.

Com a demostració de lo dit, presentá el Catedrátich reproduccions de mosaichs romans d'Africa y de Catalunya en que apareixen representacions de cases que recorden les que aquí tenim del segle XIV y fins algun tipo encara usat aquí en la Costa.

Estudía després l'evolució de les obertures, projectant diverses portes y finestres.

La finestra presenta ja més modificacions; en ella influeix, com s'ha dit, cada època d'un modo més decisiu, a la manera de l'arcada en el claustre. L'arcada

semicircolar suprimeix, al principi, l'obertura romana. Després se complica, dividintse en dos archs sostinguts per una columna; més endevant s'engrandeix, s'afinen ses formes y esculptures, apareixent per fi, l'esplèndit finestral del segle XIII, ab arcades sostingudes per esbeltes arcades columnetes. Fotografíes de finestres de Vich, Seva, Vilanova y Geltrú, Tárrega, Cornellá de Conflent, Vilabertrán, etc. apoyen els rahonaments esposats pel senyor Puig.

Entrant a estudiar altres elements de la casa, indica documents que's refereixen al porxos, altres documents serveixen pera donar idea del mobiliari y disposició interior; la llar, l'escon, la taula feta ab capitells, y d'altres mobles y utensilis encara usats en la casa rural de nostres díes.

Esplicá les menes de cases d'aquella època: el *mas*, la *sala*, el *palau* y el *castell*. Projectá reproduccions de pintures del segle XV, en que hi es viva encara la disposició románica, completant y esplicant les obres dels segles XIII y XIV existents, especialment els retaules de Sant Cugat, Sarriá, Catedral de Barcelona, y Tarrassa que corroboren les analogíes ja avans indicades, ensemps que donen una idea de l'aspecte del interior de les poblacions mitg-evals.

La casa prenía també altres formes; aixís hi ha documents del segle XI que'n diuen una *torre*, referintse a cases al costat de les quals s'hi aixecava verdaderament una torre. Aquestes eren més elementals de fortificació y constituíen l'últim refugi de sos habitants en el cas d'esser atacats; venien aquests edificis a esser un germen de la disposició del castell.

Respecte d'aquest, poch ne queda a Catalunya, diu el conferenciant, y, apoyantse en descripcions, esplica la seva disposició voltant les sinuositats d'un turó y al cim la casa del senyor ab la torre al costat. Esposa la disposició y construcció de les muralles, y acaba citant, com a variants de la construcció civil, els hostals pels viatjer, y hospitals y llatzarets per malalts.

LLIÇÓ IX —MEDIS USATS EN LA CONSTRUCCIÓ DURANT EL PRIMER PERIODE ROMÁNICH A CATALUNYA

Començá indicant, en general, l'importancia d'aquests estudis d'estructura en la moderna arqueología, enaltint les obres d'en Choisi, qui fou el primer en ausiliar a l'arqueología ab aytals estudis constructius.

Entrant en el tema de la lliçó, parlá dels materials empleats, indicant com casi sempre son els del lloch hont s'aixeca l'obra: pedra, generalment en petits carreus, mahó, tapia, ferro, etc. Se nota alguna vegada l'us de la pedra tosca, transportada per sa facilitat de treball (Sta. María de Tarrassa, St. Miquel d'Urgell, etc).

Indicá com a usats els aparells *opus spicatum*, que's pot veure a Pedret, Roda y en altres llochs, especialment les iglesies d'arch de ferradura; el *opus reticulatum* empleat sols com a revestiment ornamental (absis d'Elna).

Els carreus usats son petits, manejables ab una sola má, a la manera que modernament se treballa el mahó

Indicá l'influencia d'aquest en el volum y empleu dels carreus, esplicantla el senyor Puig per les relacions que nostre art románich tingué ab l'arquitectura lombarda, que fou en son origen arquitectura d'obres de mahó.

Parlant de la coberta, indicá qu'es el problema més discutit de l'arquitectura románica. La volta cilíndrica fou adoptada a Catalunya en època anterior a l'admesa per alguns arqueòlechs moderns, demostrantho l'acta de consagració de Ripoll de 977, citada per Mossèn Gudiol, en que's fa referencia a una coberta ab volta, y la de Banyoles de 957, en que's parla d'una obra feta dels fonaments a la coberta tota de pedra.

Parlant de les iglesies cobertes de fusta, citá la de Cuxá, consagrada en 953, la Seu de Girona, de que un document fa referencia que hi plou y no s'hi pot cantar, Sant Benet de Bages, etc.

Respecte a la forma d'aquestes cobertes de fusta, esplicá els dos sistemes usats a Catalunya: un en que la construcció es tota de fusta, un sistema de cavalls y vigues, y altre en que un sistema d'archs substitueix els cavalls. La coberta descrita per Vitrubi y empleada en les basíliques llatines en que's triangulisa el sistema format pels diferents elements de l'encavallada, aprofitant la resistencia de la fusta a la tensió, no es conegut pels nostres constructors románichs. La coberta de fusta románica catalana es un sistema en que's disposen els elements d'una manera semblant als de naturalesa pètrea, superposantse les fustes com en la fustería més primitiva dels sepulcres de l'India o del arsenal del Pireu. Tal se veu a Sant Climent de Tahull, consagrada en 1123, en que's conserva aqueixa arcaica fustería y sistema de cobrir, perdut ja del tot a Catalunya.

Existía també un altre sistema descrit pel monjo García, en la carta en que descriu Cuxá, de qui ja havem parlat, en el que's disposa un sistema d'arcades de paret a paret, sobre les que s'aferma l'envigat. Sembla referirse al sistema empleat en el dormitori de Poblet, en la capella de Sta. Agueda de Barcelona, en el Saló de Cent de Casa la Ciutat de Barcelona, y en molts altres llochs de tradició antiquíssima.

Tractant de les voltes, esplicá el Catedrátich com els arqueòlechs francesos cerquen en la seva disposició la resolució dels problemes de la llum, problemes que no existeixen a Catalunya, en els paíssos meridionals.

Se disposava la nau central en forma de canó seguit, per lo qual se formaven els cindris ab canyes o posts sobre'ls quals se posaven rebles com a claus constituint l'intrados de la volta, després s'aplanava per fora, donantli al estrados la forma de la coberta que's revestía ab lloses generalment. S'han trobat teules com les romanes en algunes iglesies y's veuen representades a la porta de Ripoll.

Per simplificar la feyna y estalviar el material s'usaven les voltes de quart de círcol en les naus laterals mentres que les per aresta sols serveixen pera sostenir un trespol horisontal empleantse en les criptes (Cardona, Olius, Canigó). Hi há en això alguna excepció, com les iglesies de la ratlla d'Aragó (Ovarra), escola que passa el Pirineu.

Dels cimboris, digué que s'han atribuit a exigencies de l'iluminació, y, no obstant, molts d'ells no presenten finestres. El senyor Puig hi vol veure més la continuació de la costum oriental de la cúpula.

A Orient la cúpula es la forma dominant de les iglesies, que a Lombardía se modifica cambiantla per vuyt panys cilíndrichs constituint una volta, un recó de claustre tendint a l'esfera, sostinguda per trompes. No deu atribuirse, al menys en la nostra terra, aquesta solució especial al desconeixement del traçat de la volta esfèrica, ja qu'en les meteixes iglesies apareixen els quarts d'esfera dels absis perfectament construits. Devem, donchs, atribuirles senzillament a una tradició.

Indicá, per acabar, el senyor Puig y Cadafalch els tipos d'estructures que apareixen més comunment usats en el periode qu'estudiem: les que tenen cobertes ses naus, principal y laterals, ab volta cilíndrica mitjcercolar; les que tenen voltes d'aquesta mena en la nau central y de quart de círcol en les laterals; les que conserven la meteixa mena de volta en la nau principal y cobreixen les laterals ab voltes per aresta, y, finalment, aquelles que presenten per única solució la volta per aresta tant a la nau central com en les laterals. Les dos primeres son les més comunes a Cataiunya; les altres se troben en el NO. y ab la sola excepció de la monumental iglesia de Cardona.

Lliçó X.—La decoració en el primer periode románich

En aquesta lliçó, última del present curs, va fer el senyor Puig y Cadafalch, un detingut estudi dels elements decoratius empleats en aquesta època. Referintse als elements que decoraven els murs, començá per estudiar la disposició dels materials que'ls constituíen, generalment petits carreus que s'empleaven, decorativament, d'una manera semblant al mahó, com ja sabem, formant faixes lombardes, aixís anomenades per son origen, rengles d'archs cegos sostenint la cornisa, finestres cegues, motllures axanfranades, dents d'engranatje, etc.

Ab tals recursos, insignificants en apariencia, lograren conjunts tan acabats com la notable iglesia de Cardona.

Estudiá, després, cada un d'aquests elements, indicant com tots ells son formes adecuades pera ser resoltes primitivament en mahó. Parlant de les finestres cegues que's troben en la part alta de l'absis d'alguna iglesia, com la de Palau Sobradera, cercá el seu origen en les galeríes qu'existíen en la part alta de l'absis en algunes iglasies del Nort d'Italia.

Estudiant les finestres y portes, indicá, com a sistema general, l'empleu de l'arcada mitx-circolar. Les finestres se tanquen, de vegades, ab planxes d'alabastre, com a Sant Benet de Bages; altres per resguardarse del fret se fan petites, esqueixantse el mur vers l'esterior, pera facilitar l'accés de la llum, en altres se salva el gruix del mur per un escalonat. La finestra en els campanars hont no s hi viu apareix ja més gran, a voltes geminada, ab una columneta.

En la columna, fa notar l'evolució del capitell que, de trapecial, se vá acostant a la forma clássica a mida que s'avança en l'època.

Les portes resulten també interessants. La de Sant Pere de Casserras consisteix en un arch de descárrega, ab una llinda de pedra. A Sant Jaume de Frontanyá desapareix la llinda, quedant sols l'arch.

A Sant Pau del Camp se veu la transformació d'un pilar de l'esqueixada escalonada en columna, lo que vá fentse general, a mida que avansa l'època, fins arribar al periode gòtich, en que totes les columnes s'uneixen pera constituir la complicada motllura que les decora.

Les portes son ferrades, com pot veures en la representació que n'hi há en un capitell de l'època següent a Elna.

La columna se presenta en forma d'una canya, ab el capitell trapecial. Persisteixen encara els estils clássichs, sobre tot el compost, el corinti. Son interessants els de Sant Pere de les Puelles, que'ls imiten d'un modo rudimentari. S'empleen també en sa decoració les llaceríes. L'abach, pren en aquest temps molta importancia, sembla que s'hi concentri tota la cornisa clássica. El capitell de forma cúbica bisantí pot veures empleat en Sant Benet de Bages, hont se'l troba decorat ab llaceríes, decoració típica del Nort.

Projecta les bases de les columnes de la cripta d'Olius, aixís meteix els capitells de l'iglesia de Ripoll, trobats entre les ruines al fer la restauració, y altres.

Respecte a l'escu!ptura, fa veure el senyor Puig, valentse com sempre de fotografíes, lo primitiu del procediment empleat: senzilles regates representant volutes, fulles y altres elements ornamentals. Se troba, en algun d'aquests elements, influencies orientals, com en la llinda de la porta del monestir de Sant Genís les-Fonts, que sembla talment una reproducció, encara que barroera, d'un marfil bisantí. A Sant Andreu de Sureda n'hi há un de semblant. Indicá la persistencia de la decoració wisigòtica en el sepulcre de Gualter y de Sant Pere de les Puelles, l'influencia dels normands.

Parlant de les pintures, diu el senyor Puig qu'en nostra terra substitueixen els mosaichs de les iglesies orientals, y creu que les que's conserven en les d'aquesta època a Catalunya son d'una data en general posterior al segle XI. Parlá també de la costum molt generalisada d'emblanquinar les iglesies, segons demostrá documentalment Mossèn Gudiol.

Respecte dels mosaichs, se'n veuen en aquesta època alguns, com el de Ripoll, qual tècnica se diferencía de la dels romans en lo barroer de l'execució.

El senyor Puig y Cadafalch fa després un breu resum de la materia tractada en aquest curs y avans d'acabar fa algunes indicacions sobre l'iconografía de la portada de Ripoll. Fa remarcar que'n totes les nombroses iglesies pertanyents a aquest cicle d'art l'esculptura no existeix o's presenta en forma rudimentaria. La portada de Sta. María de Ripoll ha d'esser, donchs, posterior al segle XI.

Després de fer una rápida indicació de les modificacions qu'esperimenta el art románich en el següent periode acaba el senyor Puig aquesta lliçó, última d'aquest curs.

BIBLIOGRAFIA

Literatura y Filología

Χρυσοστομικά (Crisostómica). —«Studi e ricerche intorno à S. Giovanni Crisostomo à cura del comitato per il xv° centenario della sua morte 407-1907.— Roma, F. Pustet, 1908; 3 fasc. de 332, 724 y 100 planes, 12 franchs.

(Son remarcables els estudis dedicats a l'influencia de St. Joan Crisòstom en les literatures arábiga y rusa, continguts en el 1.er fasc. El text grech de la litúrgia estudiat en el 2.on y l'iconografía esposada en el 3.er)

J. P. Waltzing.—«Octavius de Minutius Felix», (edit. A.).--Preface VII-IX; Introduction XI XXX; Plan, texte 1-44; Commentaire 45-183; appendice 184-198, 3 franchs.

Codices Graeci et Latini, photographice depicti duce Scatone de Vries.—Tomo XIII., «Isidori Etymologiae», codex Toletanus (nunc Matritensis) ab un pròlech de R. Beer; París, H. Welter, 1908.—Un volum in fol. de 400 planes, 281'25 franchs.

(Es una magnífica reproducció d'un manuscrit visigòtich del VIIIe segle, que constitueix un dels monuments paleográfichs més importants de l'escriptura llatina en minúscules espanyoles, y que ofereix copiosos materials pera les recerques de la filología en el començament de l'Edat Mitja).

San Isidoro de Sevilla.—«Mapa Mundi». Primera publicacion en castellano de un libro de Geografía del sabio arzobispo español, hecha segun un manuscrito que se presume redactado en el siglo XIII y que en copia existe en la Biblioteca del Real Monasterio de San Lorenzo del Escorial y en la Nacional de Madrid. por A. Blazquez.—Madrid, Imp. del Patronato de H. de A. M., 1908. —Un volum 4.° de 121 planes y un mapa, 5 pessetes.

P. G. Antolín.—«Estudios de Códigos visigodos», Códice *a* II. 9 de la Biblioteca del Escorial.—Madrid, Fortanet 1909.—Un volum 4º de 121 planes. (S. P.)

P. Atanasio López.—«Descriptio codicum franciscanorum bibliotheca Riccardianae Florentinae», (Estractum ex periodico «Archivum Franciscanum Historicum)».— Tip. Collegii S. Bonaventurae ad Claras Aguas prope Florentiam.

M. Serrano y Sanz.—«Catálogo de los manuscritos de la Biblioteca del Seminario de San Carlos de Zaragoza».—Madrid., *Imp. de la Revista de Archivos*, 1909.—Un volum 4.º de 36 planes, 1'50 pessetes.

P. Antonio Blanco.—«Biblioteca bibliográfica-Agustiniana del Colegio de Valladolid».—Id. J. M. de la Cuesta 1909.—Un volum 4º de CXIX - 629 planes, 16 pessetes.

S. Sanpere y Miquel.—«De la introducción y establecimiento de la Imprenta en las coronas de Aragón y Castilla y de los impresores de los incunables catalanes».—Barcelona. - «L'Avenç», 1909.—Un volum 8º de 359 planes y XXI lámines, 10 pessetes.

A. P. Pimentel.—«Fonética Sánscrita», (Tesis presentada para aspirar el grado de Dr. en Filosofía y Letras). — Madrid G. Lopez del Horno, 1909.—Un foll. 8º de 39 planes y 5 lámines, 2 pessetes.

J. Frilley.—«La India y la literatura Sánscrita», (trad. castellana de M. Rodríguez Navas).—París, L. Marcel Fortin, (S. A).—Un volum 8º de 222 planes, 2'50 pessetes.

Commentationes philologae Ienenses, ediderunt seminarii philologorum Ienensis professores, (vol. VIII, fasc. II).—Leipzig. B. G. Teubner, 1909.—Un volum de III - 183 planes, gr. 8º, 8 marks.

Dissertationes philologicae Halenses, (vol. XVIII).—F. Eggerding., «De heroidum Ovidianarum epistulis quae vocantur commentationes. Agitur imprimis de Didone, Phaedra, Penelopa». — Halle, M. Niemeyer, 1908.—Un fasc. de 120 planes, (133-252), gr. 8º, 2'80 marks.

J. Brause.—«Lautlehre der Kretischen Dialekte».—Halle. M. Niemeyer, 1909.—Un volum gr. 8.º de 220 planes, 5 marks.

G. Rittwagen.—«De filología hispano-arábiga», (Estudio crítico).—Tánger, (Marruecos), 1909.—Un volum 8º de 168 planes, 4 pessetes.

Revista internacional de estudios vascos.—(Publicació bi-mestral).—Año III, n.º Enero-Febrero, 1909.—Bayonne, Lamaignére.—Un volum 4º (S. P.)

J. A. Rodríguez García.—«Bibliografía de la gramática y lexicografía castellanas y sus estudios afines».—1.ª Parte. Cuadernos 80 y 81, Habana.—Imprenta del autor, 1909, en folio; planes 369 á 400, 2 pessetes.

J. Alemany y Francisco A. Commelerán.—«Discursos leídos ante la R. A. E. en la recepción pública del primero».—(Tema: «Del orden de las palabras en la lengua indo-europea).—Madrid. Hijos de M. Tello, 1909.—Un volum 4º de 72 planes, 3 pessetes.

T. Rebolledo.—«Gitanos y castellanos». «Diccionario gitano español». «Historia de los gitanos desde su origen hasta nuestros días».—Barcelona (S. I.) 1909. —Un volum 8º de 311 planes, 2 pessetes.

M. de Cervantes.—«El Ingenioso Hidalgo don Quijote de la Mancha», (2.ª Parte

tomo IV).—Primera edición crítica por D. Clemente Cortejón; Barcelona. «La Académica», 1909.—Un volum 4.º de LXI - 375 planes, 20 pessetes.

Eurípides. — «Obras dramáticas vertidas directamente del griego al castellano por D. E. de Mier», (tom. I.).—(Biblioteca clásica tom. CCXXI); Madrid. Suc. de Hernando, 1909.—Un volum 8º de 483 planes, 3 pessetes.

P. Virgilio Maron.—«Églogas y Geórgicas», traducción en versos castellanos por F. M. Hidalgo y M. A. Caro, con un estudio preliminar de D. M. Menendez y Pelayo; (Biblioteca clásica, tom. XX, 2.ª edic.)—Madrid, Perlado, Paez y Cía, 1909.—Un volumen 8º de LXXV - 368 planes, 3 pessetes.

Otto Schroeder.—«Aristophanis cantica. Digessit, stropharum popularium appendiculam adiecit».—Leipzig. B. G. Teubner, 1909.—Un volum 8º de VI - 100 planes, 2'40 marks.

Raoul Vèze.—«La Grecia literaria», (Prólogo de P. Risson, y estudio acerca del genio griego por C. Simond, traducción de J. Muñoz); (Enciclopedia literaria ilustrada).—París. L. Marcel Fortin (S. A.).—Un volum 8º de 224 planes y 53 grabats, 2'25 pessetes.

V. Zapletal O. P.—«De poesi Hebraerorum in Veteri Testamento conservata in usum scholarum».—Friburgi Helvetiorum; O. Gochwend, 1909.

R. Floranes y T. A. Sánchez.—«Dos opúsculos inéditos sobre los orígenes de la poesía castellana con una carta preliminar de M. Menéndez y Pelayo», (Extrait de la «Revue Hispanique)».—Macon Protal Fréres, 1908.—Un volum 4º de 173 planes, 5 pessetes.

Mariano Catalina.—«La poesía lírica en el teatro antiguo. Colección de trozos escogidos», tomo I. (Colección de E. E. C. C., críticos. Vol. 141).—Madrid. Tipografía de *Revista de Archivos*, 1909.—Un volum 8º de XV - 327 planes, 4 pessetes.

Lope de Rueda.—«Obras, edición de la R. A. E. con prólogo de E. Catarelo», (Biblioteca selecta de clásicos españoles).—Madrid. Suc. de Hernando, 1908. —Dos volums 8º de CXI - 328 y 459 planes, 7 pessetes.

R. Menéndez Pidal.—«Cantar de *Mio Cid*». (Texto, gramática y vocabulario, tomo I).—Madrid, Bailly-Baillière, 1908.—Un volum 4º de XII - 420 planes, ab fototipies, 15 pessetes.

J. Bithell. — «The Minnessingers», vol. I. Translations. — Halle - Buchh. des Waisenhauses.—Un volum in 8º de XIII - 208 planes, 5 marks.

J. Milego.—«El teatro en Toledo durante los siglos XVI y XVII», (Estudio histórico-crítico).—Valencia, M Pau, 1909.—Un volum 8º de 200 planes, 3 pessetes.

P. Francisco Blanco García.—«La literatura española en el siglo XIX», (3.ª edición). Parte 1.ª.—Madrid. Imp. Helénica, 1909.—Un volum 4º de XVIII 439 planes, 5 pessetes.

W. E. Retana.—«De la evolución de la literatura castellana en Filipinas». *Los poetas.* (Apuntes críticos).—Madrid Imprenta Alemana, 1909.—Un foll. 4º de 36 planes, 2'50 pessetes.

E. de los Santos Cristobal.—«Literatura tagala Conferencia leída en el Liceo de Manila, ante el *Samahanang Mananagálog* — Madrid, Fortanet 1909.—Un folleto de 25 planes en 4º, (S. P.)

R. Mitjana.—«Cancionero de Uppsala», (cincuenta y cuatro canciones españolas del siglo XVI; ahora de nuevo publicadas, acompañadas de notas y comentarios).—Uppsala. Almquist y Wikzell, 1909.—Un volum 4º de 60 planes, 2'50 pessetes.

L. Medina.—«Frases literarias afortunadas», (Extrait de la *Revue Hispanique*).—Macon, Prostat frères, 1908.—Un volum en 4º de 75 planes, (S. P.)

Jules Pacheu.—«Psychologie des mystiques chrétiens». (Les faits; le poème de la conscience; Dante et les mystiques).—París, Perrín.—Un volum 8º de 400 planes, 3'50 franchs.

W. Creizenach.—«Geschichte des neueren Dramas. IV Bd. Das engl. Drama im Zeitalter Shakespeares».—Halle. M. Niemeyer, 1909.—Un volum gr. 8º de XI-702 planes, 16 marks.

P. Wilhelm v. Keppler, Bischof von Botenburg.—«Mehr Freude», (Ein Ostergrutz).—Freiburg in Brisgau, Herdersche Verlagshandlung, 1909.—Un volum, 8º de 200 planes, 3'50 franchs.

E. Gaubert y J. Véran.—«Anthologíe de l'amour provençal», (morceaux choisis).—Un vol. 16, de 320 planes, 3'50 franchs.

H. Buffenoir.—«Le prestige de Jean-Jacques Rousseau», (Sonvenirs, documents, anécdotes).—Un volum 8º, de XVI - 476 planes, 7'50 franchs.

G. K. Chesterton.—«Charles Dickens».—Un volum 16 de 212 planes, 3'50 franchs.

H. Lichtenberger.—«Wagner».—(Les maitres de la musique).—Un volum 16, 246 planes, 3'50 franchs.

M. Paleologue.—«Dante». (Essai sur son caractére et son genie).—Un volum 16, de 278 planes, 3'50 franchs.

Historia

Andrés Giménez Soler.—«Itinerario del Rey don Alfonso V de Aragón y I de Nápoles», (edició de 200 exemplars en carácters gòtichs d'incunable).—Zaragoza, M. Escar, 1909.—Un volum in fol. de V - XI - 322 planes, 30 pessetes.

Johannes Joergensen.—«Saint François d'Assise», (sa vie et son oeuvre), traducció del danès de T. de Wyzewa.—París. - Perrin, 1909.—Un volum 8º de CII - 536 planes, 5 franchs.

C. Beccari S. J.—Rerum Aethiopicarum Scriptores occidentales inediti è saeculo XVI ad XIX, vol. VIII y IX; «Patriarchae Alph. Méndez, S. J. Espeditionis Aethiopicae, libri IV».—Romae, C. de Luigi, 1908-1909.

Monumenta Histórica Societatis Jesu á Patribus ejusdem Societatis edita.—(Any 16, fasc. 183, 184, 185, 186).—Madrid. G. López del Horno, 1909.—Març,Abril, Maig, Juny, (publicació mensual).

P. A. Astrain S. J.—«Historia de la Compañía de Jesús en la Asistencia de España», t. III.—(Mercurian - Aguaviva (1573 - 1665).—Madrid. Administración de «Razón y Fe».—Un volum 4º de XVI - 744 planes, 10 pessetes.

P. H. Holzapfel O. F. M.—«Manuale historiae Ordinis Fratrum Minorum», latine redditum a P. Gallo Haselbeck. — Friburgi Brigoviae, Herder 1909.—Un volum 4° de XXIV - 662 planes, 9'50 marks.

P. Schlager O. F. M.—«Geschichte der Köln Franziskaner - Ordens - provinz, während des Reformations zeitalters, Regensburg (Manz), in 8°, p. VIII - 319, 4 lires.

P. Tacchi Venturi S. J.—«Storia della Compagnia di Gesú in Italia», «La vita religiosa in Italia durante la I etá dell'Ordine» (1534-1585).—Roma-Milano, Soc. «Dante Alighieri». A. Segati et C°.—Un volum in 8° de XL - 720 planes, 15 lires.

Fr. José de Sigüenza.—«Historia de la Orden de San Jerónimo», (2.ª edición publicada por D. J. Catalina y García), tom. II.—(Nueva Biblioteca de AA. EE. vol. XII).—Madrid. Bailly-Baillière, 1909.—Un volum 4° de 688 planes, 12 pessetes.

R. P. Fr. Henrique Florez.—«Theatro geographico historico de la Iglesia de España», tom. II. (Cronologia de la Historia antigua).—Madrid. Fortanet, 1908. —Un volum 4° de 327 planes, 6 pessetes.

J. Bta. Codina y G. Alabert, pbros.—«Efemérides para la historia del Seminario Conciliar de Barcelona», tom. I. (1593-1773).—Barcelona. Casa Provincial de Caridad, 1908.—Un volum 8.° m. 94 planes, 1'50 pessetes.

E. Wangüemert y Poggio.—«Influencia del Evangelio en la conquista de Canarias», (obra póstuma).—Madrid. Tip. de la «R. de A. B. y M.», 1909.—Un volum 4° de XIV - 380 planes, 7 pessetes.

E. Pacheco y de Leyva.—«Estudio histórico. Carlos V y los turcos en 1532. La jornada de Viena según un manuscrito inédito del siglo XVI existente en la Biblioteca del Escorial».—Madrid. Imprenta del Asilo de Huérfanos, 1909.—Un volum 4° de 78 planes, 3 pessetes.

E. Redel.—»Ambrosio de Morales». (Estudio biográfico publicado á expensas de la R. A. E.).—Córdoba. Imprenta del *Diario*, 1909.—Un volum 4° de 576 planes, 6 pessetes.

Alonso de Zorita.—«Historia de Nueva España», (siglo XVI), tom. I.—(Colección de libros y documentos referentes de la Historia de América, tom. IX).—Madrid. Fortanet, 1909.—Un volum 8° de CX - 534 planes, 10 pessetes.

Alonso de Palencia.—«Guerra de Granada, escrita en latin», traducción castellana de A. Paz y Meliá.—(Colección de escritores castellanos - Historiadores. volum 138).—Madrid. Imprenta *Revista de Archivos*, 1909.—Un volum 8° de 515 planes, 5 pessetes.

T. Domínguez de Arévalo.—«Los Teobaldos de Navarra», (Ensayo de crítica histórica).—Madrid. Nueva Imprenta de S. Francisco de Sales, 1909.—Un volum en 4° de 154 planes, 3 pessetes.

F. Hernández Sanz.—«Apuntes de Historiografía Menorquina».—Mahón. M. Fábregues, 1908.—Un volum 4°, 58 planes, S. P.)

(Constitui el discurs llegit en la sessió inaugural del Curs de 1908-1909 del *Ateneo Científico, Literario y Artístico* de Mahón)

R. Gómez Villafranca.—«Extremadura en la guerra de la Independencia española».

—(Memoria histórica y colección diplomática).—Badajoz, Uceda Hermanos, 1908-1909.—Un volum 4° de 438 planes, 12 pessetes.

E. Sanz y Escartin.—«Resumen histórico de la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas».—Madrid. Imprenta Asilo de Huérfanos, 1909.—Un volum 4°, de 117 planes, (S. P.).

Arqueología y Art

Arnold Goffin.—«Saint François d'Assise dans la legende et dans l'art primitifs italiens.—Un volum 8.° de 144 planes, 5 franchs.

Institut d'Estudis Catalans.—«Les pintures murals catalanes», fasc. I - *Pedret.*—Barcelona. Thomás.—Un folleto en folio 7 planes y 4 lámines, 10 pessetes.

Marqués de Cerralbo.—«Las primitivas pinturas rupestres. Estudio sobre la obra. *La Caverne d'Altamira* de MM. Cartailhac et Breuil».—Madrid. Fortanet, 1909.—Un volum 4° de 55 planes, (S. P.).

R. del Castillo y Quartiellers. — «Objetos egipcios encontrados en Tarragona». (Extret del *Boletín de la Real Academia de la Historia*).—Madrid. Fortanet, 1909.—Un folleto 4° de 16 planes, (S. P.).

Dom Giarolo.—«La necropoli cristiana di Vicenza del secolo IV e la Basilica di S. S. Felice é Fortunato».—Un volum 4°.

J. R. Mélida.—«Excavaciones de Numancia».—Madrid. Tipografía *Revista A. B. y M.*, 1908.—Un volum 4° de 69 planes y 13 lámines, 3 pessetes.

P. Duhem.—«Etudes sur Léonard de Vinci» (ceux qu'il a lus et ceux qui l'ont lu). —París, Hermann.—Uu volum 8°.

N. Sentenach.—«Bosquejo histórico sobre la Orfebrería española», (Extret de la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*).—Madrid. Imprenta de la *Revista de Archivos*, 1909.—Un volum 4° de 148 planes, 6 pessetes.

Id.—«Estudios sobre numismática española». tom. I, 2.ª edic.—Madrid. Id. 1909. —Un volum en 4°, de 32 planes y una fototipia, 2 pessetes.

J. Gestoso y Pérez.—«Ensayo de un Diccionario de los Artífices que florecieron en Sevilla desde el siglo XIII al XVIII», tom. III.—Sevilla. Imprenta *La Andalucía moderna*, 1909.—Un volum 4.° de 462 planes, 10 pessetes.

Dret

Dominicus Mansi.—«Conciliorum omnium Catholicae Ecclesiae Collectio amplissima», (nova edició corretgida y aumentada per J. Bta. Martín y pel P. Lluís Petit).—Tomos XL y XLI, (4 y 5 de la 2.ª serie).—París, H. Welter, 1908.—Dos volums in folio, se venen sols a 100 franchs cada un.

Dom. M. Prümmer O. P.—«Manuale Juris Ecclesiastici», tom. I (De personis et rebus ecclesiasticis in genere).—Friburgi Brisgoviae, Herder, 1909.

J. Donoso.—«Instituciones de Derecho canónico», (3.ª edición) corregida y completada por C. Silva.—Friburgo de Brisgovia, B. Herder, 1909.—Un volum 4º de XXIX - 715 planes, 15 pessetes.

Otto Eger.—«Zum ägyptischen Grundbuchwesen in römischer Zeit, Untersuchun gen auf Grund der griech. Papyri».—Leipzig. B. G. Teubner.—Un vol. 8º de VIII - 212 planes, 7 marks.

A. Bonilla y San Martín.—«El código de Hammurabi y otros estudios de historia y filosofía jurídicas».—Madrid. J. Rueda, 1909.—Un volum 8º de 352 planes, 4 pessetes.

J. Kohler u A. Ungnad.—«Hammurabi's Gesetz», volum III, 1.er fasc.—«Übersetzte urkunden, Erlautergu». — Leipzig. E. Pfeiffer, 1909. — Un volum 8º de 96 planes, 6 marks.

Savigny, Eichorn, Gierke, Stammler.—«La Escuela histórica del derecho», (Documentos para su estudio), trad. de B. Atard, (tom. XLVI, de la Biblioteca de Derecho y Ciencias sociales).—Madrid. Vda. é Hijos de M. Tello, 1908.—«Un volum 8º de 316 planes, 4 pessetes.

Fr. Bartolomé de Las Casas.—«Disputa ó controversia con Ginés de Sepúlveda, contendiendo acerca de la licitud de las conquistas de las Indias, reproducida literalmente de la edición de Sevilla de 1552 y cotejada con la de Barcelona de 1646. Con una noticia bibliográfica por el Marquès de Olivart, acompañada de un ensayo «Fray Bartolomé de las Las Casas, su obra y su tiempo», por el P. M. Fr. E. Vaca Galindo.—Madrid, 1908.—Un volum 4º.

R. de la Grasserie.—«Principios sociológicos del Derecho civil», (trad. de L. Pereira y Eleta). —(Biblioteca jurídica de autores españoles y extranjeros).—Madrid, M. Minuesa de los Ríos, 1909.—Un volum 4º de VIII - 559 planes, 10 pessetes.

Marques de Olivart.—«La cuestión catalana ante el derecho internacional». — Madrid, H. de R. Alvarez, 1909.—Un volum 4º de 103 planes, 1'50 pesssetes.

Memorias de la Real Academia de la Historia.—Tom. XIV. Madrid, J. Ratés, 1909.—Un volum 4º de 563 planes y 29 lámines, 20 pessetes.

(Son notables els treballs que s'hi contenen: Estudis crítichs de la llegislació del antich reyalme de Valencia per M. Danvila; Antigüetats púniques, romanes, visigòtiques y arábigues, per L. Siret, y Elogi del P. Fr. J de Sigüenza per J. Catalina).

H. Huard y E. Mach.—«Repertoire de legislation, de doctrine et de jurisprudence en matiere de propriété litteraire et artistique».—Un volum 8º, 742 planes, 10 franchs.

Economía

L. Galindo Pardo.—«Nociones de Economía política y Estadística, Hacienda Pública y Derecho Administrativo, mercantil y penal».—Madrid. A. Marzo.—Un volum 4º de 376 planes, 10 pessetes.

R. P. G. Casanova, O. F. M.—«Sociología Christiana in usum ecclesiasticæ juventutis».—Matriti, Filiae Gomez Fuentenebro, 1908.—Un volum 4°, de XV - 574 planes, 8 pessetes.

L. F. Ward. — «Reine Soziologie».—Iunsbruck, Wagner, 1909.—Dos volums de VI - 363 y 717 planes, 7'20 marks.

H. Joly.—«La Suisse politique et sociale» (extrait du *Correspondant*).—París, V. Lecoffre, 1909.—Un folleto de 72 planes, 1'50 franchs.
(Forma part de la serie *Etudes morales sur les peuples europeens).*

A. Schulz.—«Okonomische u. politische Eutwickelungstendenzen in Deuts-Chland». —München, G. Birk et C.°, 1909.—Un volum 8° de 95 planes, 1'20 marks.

P. V. Cathrein, S. J.—«Das Privatgrundisgentum und seine Gegner», 4.ª edició ref. y aument.—Friburg de Brisgovia, 1909.—Un volum 8° de VIII - 162 planes, 1'50 marks.

A. Raffalwich.—«Le marché financier, 1908-1909».—París, Felix Alcan.—In 8°.

J. Simmel.—«Soziologie: Untersuchungen über die Formen der Vergesellchaftung, Leipzig, Dunker und Humblot, 1908».—In 8°, VIII - 782 planes, 15 franchs.

Alf. Marshall. — «Principes d'Economie-politique», II.—París. Giard et Brière, 1909.—In 8°, 665 planes, 12 francs,

H. Davignon.—«Le prix de la vie».—París, Plon-Nourrit, 1909.—In 16, 349 planes, 3'50 franchs.

A. Castroviejo y P. Sangro y Ros de Olano.—«El trabajo á domicilio en España.— Madrid. Minuesa de los Ríos, 1908.—In 4°, 128 planes, 1'50 pessetes.

Ph. de Las Cases.—Le chômage».—París, Lecoffre, 1909.—In 8°, XVI - 191 planes, 2 franchs.

C. Palombella. — «L'emigrazione nella provincia di Bari; saggio di economía sociale, con documentazione statistica».—Bari, G. Laterza, 1909.—In 8°, 67 planes, 2'50 franchs.

H. Jilis.—«Encyclopedie practique du commerce de l'industrie et de la finance», IV.—Bruxelles, Deligne, 1909.—In 4°, XVIII - 609 planes, 15 franchs.

«Sveriges officiella Statistik y sammandrag», 1909.—Stockholm, Norstedt, 1908.— In 8°, XII - 148 planes, 2'60 franchs.

«Ungarisches statistisches Jahrbuch», Neue Folge XIV, (1906).—Budapest. Kilián, 1908.—In 8°, XX - 523 planes, 6'35 franchs.

U. Giusti.—«Annuario statistico delle città italiane», III, (1907-1908).—Firenze, Alfani e Venturi, 1908.—In 8°, XVI - 320 planes, 5 franchs.

REVISTES

LLENGUA Y LITERATURA

Boletín de la Real Academia de Buenas Letras, Abril a Juny - 1909, (E. U. C. - E. C. - A. B. - F. L. - C. E.)—Joaquín Miret y Sans: «Itinerario del Rey Alfonso III de Cataluña, IV de Aragón, el conquistador de Cerdeña».—J. Bonsoms: «Introducción á la lectura de unos fragmentos de las traducciones catalanas de la Frammetta y del Decamerone de Bocaccio», (conclusión).—A. Giménez Soler: «El viaje de Pedro IV á Cerdeña en 1354».

Revue des Langues Ramanes, París, Març - Abril - 1909, (E. C. - C. E.)—P. Barbier, fils: «Noms de poissons. - Notes étymologiques et lexicologiques».—F. Castets: «Les quatre fils Aymon».—L. Karl: «Fiorence de Rome et la Vie de deux saints de Hongrie».—A. Jeauroy: «A propos d'un fragment de Renaut de Montauban».

Romania, París, Abril - 1909, (E. C. - A. B. - F. Ll.)—A. Tomas: «Fragments de farces, moralités, mystères, etc.»—G. Schoepperle: «Chievrefoil».—A. Longnon: «Nouvelles recherches sur les personnages de Raoul de Cambrai».—P. Meyer: «Les plus ancies lapidaires français».—A. Parducci: «La canzone di *Mal maritata* in Francia, nei secoli XV - XVI».

Nuova Antologia, 1 Maig - 1909, (A. B.)—Vittorio Cian: «Dilettantismo e scienza negli studi letterari».—Zaira Vitale: «Shelley e le sue nuove lettere».—*16:* Arturo Graf: «Gindisi d'italiani del secolo XVIII su Parigi, Londra e le donne inglesi».—Raffaello Barbiera: «Per un libro che il De Amicis non scrisse».—Gino Monaldi: «Per la difesa del nostro patrimonio musicale».—*1 Juny:* Pasquale Villari: «Y dialetti e la lingua».—Ernesto Monaci: «Il cinquantenario di *Mircio*. —*16*: Alice Galimberti: «L'Aedo d'Italia, Algernon Charles Swinburne».—G. Lesca: «*Mirella*, poema di F. Mistral».

Archiv fur das studium der neueren sprachen und literaturen, Braunschweig, 1909 - 1 u. 2 Heft., (E. C.)—Otto Muller: «Handschriftliches zur Geschicte und Textgestaltung von Herders *Brutus* und der Übersetzung der Vorrede von Sadis *Rosenthal*».—Max Kullnick: «Thomas Morus, Picus Erle of Mirandula».—M. Schuler: «Die hebraische Version der Sage von Arthur und Lanzelot aus dem Jahre 1279».—Oscar Hecker: «Zur Aussprache des Italienischen».

Nachrichten von der Konuglichten Gesellschaft der Vissenschaften zu Gottingen, Berlín, 1909 - Heft. 2, (E. C.)—M. Bonwetsch: «Ein antimono physitischer Dialog».

—G. Diettrich: «Bericht über neuentdeckte handschriftliche Urkunden zur Geschichte des Gottesdieustes in der nestorianischen Kirche».—H. Oldenberg: «Zur Geschichte des Sloka».

HISTORIA

Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana, (E. U. C. - C. E. - A. B.), Maig - 1909.—J. Ramis de Ayreflor: «Documentos curiosos del Archivo municipal de Sansellas» (continuació).—J. Borrás: «Espíritu del Beato Ramón Lull».—J. Miralles: «Datos para la historia de la Biblioteca Capitular de Mallorca».—F. Villalonga: «Las cien proposiciones atribuídas por Eymerich al Beato Lull».—F. Gazulla: «Historia de la falsa Bula á nombre de Gregorio XI contra las doctrinas lulianas».—A. Alcover: «Folk - Lore Balear».—*Juny:* F. Gazulla: «Historia de la falsa Bula á nombre de Gregorio XI contra las doctrinas lulianas».—J. Borrás: «Espíritu del Beato Ramón Lull».—F. Ramis: «Enterramientos prehistóricos en Son Sunyer».—F. Villaronga: «Las cien proposiciones atribuídas por Eymerich al Beato Lull».

Boletín de la Real Academia de la Historia, Madrid, Maig - 1909, (E. C. - A. B. - C. E.)—Francisco Codera: «La Pierre de touche des fetwas», de Ahmed Al-Wanscharisi.—Julio Furgús: «Necrópolis prehistórica de Orihuela».—Ricardo Beltrán y Rózpide: «Relaciones diplomáticas entre España y la Santa Sede durante el siglo XIX».—A. Rodríguez Villa: «Un cedulario del Rey católico».—Pedro de Novo y Colsou: «Navegantes Guipuzcoanos».—Marcelo García: «Nueva inscripción romana de Astorga».—Enrique Romero de Torres: «Las ruínas de Carija y Polonia».—Fidel Fita: «Mosaicos romanos de Pamplona».

Boletín de Historia y Geografía del Bajo Aragón, Tortosa, Maig - Juny - 1909, (E. C. - C. E.)—G. Llabrés: «Más del escultor Foment y su familia».—S. Vidiella: «Calanda y Foz - Calanda».—L. R.: «Los Anales de Caspe por Valimanya».

Bibliothèque de l'ecole des Chartes, París, Maig - Agost - 1909, (E. C. - A. B.)—Leopold Delisle: «Charles de Robillard de Beaurepaire».—Hippolyte Dubert: «Notices sur les manuscrits Petau conservés à la bibliothèque de Genève».—H. Morauvillé: «Note sur les manuscrits français 13568 de la Bibliothèque nationale, Histoire de saint Louis par la sire de Joinville».—L. Auvray: «Le registre de Grégoire IX de la Bibliothèque municipale de Gérouse».—A. Boinet: «L'illustration du cartulaire de Mont - Saint - Michel».

Porta el *compte rendu* de l'obra d'en Miret y Sans «Negociations de Pierre IV d'Aragon avec la cour de France», fet per E. Martin Chabot.

Le Moyen Age, París, Març - Abril - 1909, (E. C.)—A. Guesnon: «Publications nouvelles sur les Trouvères artésiens», (2e article).—C. Brunel: «Les Actes faux de l'Abbaye de Saint Valery», (1e article).

Académie des Inscriptions et Belles lettres, París, Març - 1909, (E. C.)—Louis Massignon: «Le château d'Al Okhaïder».—Ebersolt et Adolphe Utiers: «Les églises byzantines de Constantinople».—Comte de Lasteyrie: «Note sur la cattédrale

de Reims à l'èpoque carlovingienne».—*Abril:* Eusèbe Vassel: «L'èpitaphe de la prêtresse Hanni Ba'al».—Maurice Besnier: «Deux manuscrits épigraphiques de Nicolas Foucault».—Leynaud: «Rapport sur les fouilles des catacombes d'Hadrumète en 1908».—Dr. Carton: «Découverte d'une nécropole berbère ancienne au Djebel Ferza».—Addaï Seter: «Joseph Hazzaya, écrivain syriaque du VIIIe siècle». —Clamont Ganneau: «Une dédicace à *Astarté Galestienne* découverte à Délos».

Revue Historique, París, Maig - Juny - 1909, (A. B.)—V. Ermoni: «La crise arienne».—Lient-colonel Louis Hartmann: «Les officiers de l'armée royale a la veille de la revolution», (fin).—Bernard Monod: «La question des investitures a l'entrevue de Chalons (1107)».

Revue des Etudes historiques, París, Maig - Juny - 1909, (E. C.)—R. Peyre: «La Cour d'Espagne au commencement du XIX siecle d'apres la correspondance de l'ambassadeur de France Alguier».—L. Stripenski: «Les arts au XVIIIe siecle».—A. Laborde Milao: «La notion de loi historique».

Archivo Storico per le Province Napoletane, Napols, 1909, fasc. I, (E. C.)—R. Bevere: «La Signoria di Tirenze tenuta da Carlo figlio di Re Roberto negli anni 1326 e 1327 (documenti Angioini dell'Archivio di Napoli)».—G. B. D'Addogio: «Illustrazioni e documenti sulle scripte di S. Andrea in Amalfi e S. Matteo in Salerno».—F. Scandone: «Il Gastaldato di Aquino dalla metà del secolo IX alla fine del X».—D.: «Racconti di Storia Napoletana».—B. Croce: «Lettere inedite di Pietro Colletta a Giuseppe Poerio».

Archivo Storico Lombardo, Milan, 30 Juny - 1909, (E. C.)—Gerolamo Biscaro: «La battaglia di Carcano e i privilegi can cem dal comune di Milano agli abitanti di Erbo e di Orsenigo nell'Agosto 1166».—Giovanni Collino: «La guerra veneto viscantea contro e Carraresi nella relazioni di Firenze e di Bologna calcante di Virtu».—Emilio Matta: «Ancora del uceisione di Galeazzo Maria Sforza».—Giuseppe Gallavresi: Dal taccino di Felippo Ugoni».

Nuovo Archivo Veneto, Venecio, 1909, (E. C.)—T. XVII - Part. II.—Roberto Cessi: «Venezia e la prima caduto dei carraresi».—Paolo Negri: «La politica veneta contro gli Uscocchi in relazione alla congiura del 1618».—Benvenuto Pitzorno: «La carta mater e la carta filia».—M. Sterzi: «Ancora nil De Fabrila del marchesse Scipione Maffei».—Cesare Tropea: «Due lettere inedite intorno alla morte della regina Giovanna I di Napoli».

Historiche Zeitschrift, Munich - Berlin, 1909, Heft. 1, (E. C.)—J. Halleri: «Die Pragmatische Sanktion von Bourges». —W. Busch: «Bismark und die Entstehung des Norddeutschen Bundes».—A. Wahl: «Zur Geschichte der Menschenrechte». —*Heft. 2:* J. Kromayer: «Hannibal als Staatsmann».

ART Y ARQUEOLOGIA

Revista de la Asociación artisco-arqueológica Barcelonesa, Barcelona, Janer - Abril - 1909, (A. B. - E. C. - C. E.)—M. R. de Berlauga: «Herrerías y Villaricos, Estudios históricos, Prehistoria, cronología y concordancias».—E. Grahit: «La

junta de Gerona en sus relaciones con la de Cataluña (1808 y 1809)».—J. Pié: «Anals inèdits de la vila de la Selva del Camp de Tarrogona».

Revue Archéologique, París, Maig - Juny - 1909, (A. B.)—L. Delaporte: «Cylindres orientaux de la collection Albert Maignau».—J. Dechelette: «Le culte du soleil aux temps préhistoriques».—Emile Espérandieu: «Un insigne de dévotion gallo-romain».—A. J. Reinach: «Les Mercenaires et les colonies militaires de Pergame» (suite).—Abbé Henri Brenil: «L'évolution de l'art quaternaire et les travaux d'Edouard Piette».

Gazette des Beaux Arts, París, Maig - 1909, (A. B.)—Pierre Goujon: «Les salons de 1909».—Gaston Migeon: «La collection Victor Gay aux Musées nationals». —Edouard André: «Peintres graveurs contemporains, Carl Larson aquafortiste». —Mme. Roblot Delondre: «Les Portraits d'Isabelle de Portugal, épouse de Charles Quint».—Maurice Pernot: «Correspondance de Rome, La nouvelle Pinacothèque du Vatican».—*Juny:* Georges Lafenestre: «L'Exposition d'études, dessins et pastels de M. Dagnan Bouveret a la Societé Nationale des Beaux Arts».—Maurice Tourneaux: «Exposition de Cent portraits de femmes du XVIIIe siècle».—Pierre Goujon: «Les Salons de 1909» (2e article).—Roger Marx: «Les *Nympheas* de M. Claude Monet».—Paul Lafond: «Correspondance d'Espagne, Exposition d'oeuvres du Greco a l'Académie San Fernaddo a Madrid».—Auguste Marguillier: «Bibliographie des ouvrages publiés en France et a l'Etranger sur les Beaux Arts et la Curiosité pendant le premier semestre de l'année 1909».

La Revue de l'Art ancien et moderne, París, Maig - 1909, (A. B.)—Mlle. Louise Pillion: «La Sculpture italienne du XVe siècle d'après un ouvrage recent» (I).—E. D.: «Sur la Tamise».—Louis Reau: «Lucas Cranach, Les Salons de 1909».—Raymond Bouyer: «La Peinture» (I).—François Courboin: «Quelques enrichissements récents du Cabinet des estampes».—Urbain Mengin: «La Chapelle du palais des Medicis a Florence et sa decoration par Benozzo Gozzoli».—F. de Mély: «Les Primitifs et leurs signatures: Ordonnances et jugement enjoignant aux miniaturistes de marquer leurs oeuvres sous peine d'amende».—*Juny:* André Lemoisme: «Les Cent portraits de femmes».—Mlle. Louise Pillion: «La Sculpture italienne du XVe siècle d'après un ouvrage recent, Les Salons de 1909».—Louis Bonnier: «L'Architecture». — Raymond Bouyer: «La Peinture» (fin). — Henry Havard: «Les Arts Decoratifs».—Ernest Forichon: «Correspondance de Florence, Les appartements du duc Cosme Ier au Palais Vieux».

Bolletino d'Arte, Roma, Març - 1909, (E. C.)—Antonio Muñoz: «Studi nella scultura napoletana del Rinascimento».—Emilio Ravaglia: «Il portico e la chiera di San Bartolomeo in Bologna».—«Ottava Esposizione internazionale d'arte a Venezia».—*Abril:* Luigi Serra: «Gli affreschi della rotanda di S. Giovanni a Carbonara a Napoli».—Hasis Geiseuhamer: «Gli Arazzi nella Sala dei Dugento a Firenze».—Carlo Gamba: «Una copia del *Noli me tangere* di Michelangelo».—«Inaugurazione della ottava Esposizione internazionale d'Arte della Citta di Venezia».—*Maig - Juny:* Alessando Della Seta: «La collezione Barberini d'antichitá prenestine».—Antonino Sarrentino: «La Basilica di Santa Restituta en Napoli». —Gino Fogolari: «La madonna Miracolosa del Tresto».—«Apertura di un rottopassaggio nelle mura urbane di Lucca, La Comisione».

American Journal of Archeology, Wasington, Janer - Març - 1909, (E. C.)—John C. Rofle: «Tuo Etruscan Mirrors».—Jene Benedict Carter: «The Death of Romulus».—David M. Robinson: «An Oenophorus belonuging to the Sohus Hopkins Universtty».—A. L. Frothingham: «A Pseudo Roman Rehef in the uffizi».—C. Hulsen: «Oblie Burning of Rome under Mero».

Revista d'arte, Firenze, Janer - Febrer - 1909, (E. C.)—Bernhard Berenson: «Un nuovo Lorenzo monaco».—Giovanni Poggi: «Le sculture di S. Michele degli Scalzi presso Pisa».—Carlo Gamba: «Di alcuni quadri di Paolo Uccello o della sua Scuola».—Carlo Carnesecchi: «Sul ritratto d'Alessandro di Medici dipinto dal Pontarmo».—Fèleo Bacci: «Una Madonna col Figlio, di Giovanni di Paolo». —*Març - Abril:* A. Socini: «Un'antica questione relativa alle fondazioni del Duomo di Pienza».—Herbert P. Horne: «A commentary upon Vasari's Life of Jacopo dal Casentino».—Antonio Muñoz: «Alcuni dipinti bizantini di Firenze».—Giovanni Morsiani: «La Chiesa di San Francesco in Imola».

The Studio, Londres. Maig - 1909, (A. B.)—Philip Wilson Steer: «Jardins d'Architecture».—Henry Frantz: «Les aquarelles de M. Jeanès».—«Influence de l'Occident sur l'art japonais».—«La Societé Royale des Peintres Aquafortistes».—«Récents dessins d'architecture domestique». — Horman Garstin: «Alexander Mann».— *Juny:* Fr. Henriet: «Leon Lhermite»—A. Vallance: «La faience hispano-moresque a reflets métalliques». — «Nouvelles eaux-fortes américaines de Joseph Pennell».—«L'Exposition de l'Académie Royale».—Henri Frantz: «Le Salon de la Société Nationale des Beaux Arts».

The Art Journal, Londres, Maig - 1909, (A. B.)—R. Ll. B. Rathbone: «The Artictic Training of a Jeweller».—T. Martin Wood: «The Age of Crinoline».—R. Dircks: «The Etchings of Mr. Albany E. Howarth».—A. L. Baldri: «Drawings by Frederick Sandys».—*Juny:* Alfred Tennyson: «A Corner of Somerset».—R. Dircks: «The Royal Academy and New Gallery Exhibitions».—H. M. Cundall: «David Cox as a Drawing Master».—F. Wedmore: «Théodore Roussel».

Die Kunst, Munich, Maig - 1909, (A. B.)—R. Schmidt: «Die Ausstellung der K. Akademie der Künste in Berlin».—P. Clemen: «Von Nener Deutscher Kunst». W. von Wymetal: «Franz Metzner».—*Juny:* Karl M. Kuzmany: «Die Frühjahr-Ausstellung der Wiener Secession».—G. J. Wolf: «Zur Jahrhundertfeier der Munchner Akademie der Bildenden Kunste».—E. W. Bredt: «Maximilian Dasio».

Bulletin monumental, París, 1909, 1 y 2, (E. C.)—E. Lefevre Pontalis: «Les campagnes de construction de Notre Dame d'Etampes». —Roger Martin du Gard: «Le plan primitif du choeur de l'église abbatiale de Jumièges».—Dervieu: «La poterie au moyen âge».—René Fage: «L'église de La Grauliere».—Louis de Conteuson: «Le château de Sercy».

En els *comptes rendus* en Brutails s'ocupa de l'obra del Sr. Sampere. «Los cuatrocentistas catalanes».

Bulletin de la Société de l'histoire de l'art français, París, 2.º trimestre - 1909, (E. C.)—Jules Guifferey: «A propos d'un livre recent sur Jean Cousin».—Furcy Raynaud: «Les statues du jardin public de Bolbec».—Louis Rouard: «Un tableau du Poussin».—Jean Locquin: «Bernard Lépicié a l'École royale des éleves protegés».

Jahreshefte des österreichischen Archäologischen Institutes in Wien, Band XII, Wien, 1909, (E. C.)—W. Helbig: «Ein homerischer Rundschild mit einem Bügel». —J. Durm: «Ein Kuppelgrab in Vetulonia».—P. Ducati: «Sul carro di Monteleone».—F. Hauser: «Aristophanes und Vascubilder».—«Gott, Heros und Pankratiast von Polyklet».—A. Wilhelm: «Der Brief des Artikon».—«Inschriften aus Erythrai und Chios».—W. Cröuert: «Delphische Weihepigramme».—L. Pollak: «Die Athena der Marsyasgruppe Myrons».—R. Engelmann: «Danae und Verwaudtes».—W. Amelung: «Zwei ephesische Fragmente».—«Auch ein Kampf mit der Hydra».—V. Macchioro: «Artemis Soteira di Cefisodoto».—B. Hekler: «Griechischer Porträtkopf».—W. Wilberg: «Stierkopfkapitell aus Ephesos».—H. Sitte: «Fragment eines Sarkophagreliefs».—H. Hofmann: «Römische Grabsteine aus Walbersdorf bei Ödenhurg».

Mitteilungen des Kaiserlich Deutschen Archäologischen Instituts Athenische abteilung, Band 34, Athen, Janer - Juny - 1909, (E. C.)—C. Fredrich: «Aus Samothrake».—A. D. Keramopullos: «Mitteilungen aus meiner Sammlung».—J. Sundwall: «Inschriften aus Atten».—P. Friedländer: «Die Frühgeschichte des argivischen Heraions».—H. G. Pringsteim: «Mitteilungen aus Thesalien (Gounos)».—A. Reichel: «Die Stierspiele in der kretisch-mykenischen Kultur».—M. Gothein: «Der griechische Garten».—R. Heberdey: «Das Schatzhaus der Kuidier in Delphi».—G. Karo: «Götterversammlung und Gigantomachie am Kuidier-Schatzhaus in Delphi».—H. G. Pringsheim: «Die Burg von Kalydona».—N. Polites: «Grabepigramm von Syros».

ECONOMIA

Rivista italiana di Sociologia, Març - Abril - 1909.—A. D. Xenopol: «Le Leggi delle evoluzione sociale».—J. Salviolli: «L'origine degli usi civici in Sicilia».—A. Bruno: «Delle condizioni d'esistenza della sociologia».

Economista, 2 Maig - 1909.—G. Terni: «Il rincaro dei viveri e il corso forzoso». —L. Nina: «La situazione finanziaria del Comune di Roma».—*9:* E. Z.: «Condizioni e potenzialita del porto di Napoli».—A. F.: «L'assicurazione patronale contro lo sciopero».—*16:* «La grande follia contemporanea».—A. Perelli: «Sull' aumento del prezzo dei prodotti e sul modo di frontegiarlo».—*23:* «Sulla finanza del Stato».—*30:* G. Terni: «La situazione finanziaria».—A. Zorli: «Sul rincaro dei viveri».—*6 Juny:* G. Terni: «Le cooperative di appalto».—*14:* «Il bilancio».—«Notizie sulle Camere di commercio in Italia».—*20:* «Il sistema del contingente nella imposta di richezza mobile».—«Il credito agrario e le societá di assicurazione in Francia».—*27:* «Il protezzionismo marittimo di oggi»:

Quaterly journal of Economics, Maig - 1909.—«The Proposal for a Central Bank in the United States».—«The Variability in the distribution of Wealt and Income».—«The Sliding Scale of Wages in the Cotton Industry».—«Socialinu and the class-war».

Science Sociale, Juny - 1909, (A. B.)—P. Descamps: «La Flaudre française».—«L'ouvrier de l'industrie textile».

Reforme Sociale, 1 Maig - 1909.—«Le communisme libertaire».—«L'assurance contre le chômage».—*16:* «Les Employes».—«De l'omnibus a l'autobus».—*1 Juny:* «Vingt ans d'efforts en faveur du crédit populaire».—«Les Greves et la defense patronale».—*16:* «La lutte contre l'alcoholisme et les principes directeurs d'une vie sociale».—«La defense des classes moyennes».

Journal des Economistes, 15 Maig.—(A. B.)—«Les associations coopératives en Allemagne».—*15 Juny:* «La nouvelle loi allemande sur les opérations de Bourse». —«Les inutiles complications de l'impôt sur le revenu».

L'Economiste français, 1 Maig 1909, (A. B.)—«La question des petits métiers». —*8:* «Les successions et les donations en France depuis 1871».—«Le Reichsbank et les établisments du crédit en Allemagne».—*15:* «La Prevoyance et l'Assistence».—«Le Prix des terrains à Paris depuis 1860».—*22:* «Le Budget de la Ville de Paris».—*29:* «Le Statut des fonctionnaires».—*5 Juny:* «Le mouvement de la population en France».—*12:* «Syndicats et Trades-unions».—*26:* «La crise de l'apprentissage».

DRET

Revista Jurídica de Cataluña, Maig, (C. A).—F. Carreras y Candi: «Notes sobre los origens de la enfiteusis en lo territori de Barcelona».—G. M.ª de Brocá: «Taula de les stampacions de les Constituçions y altres drets de Catalunya, y de les Costums y Ordinaçions de sos diversos paratjes» (continuació).—En els *comptes rendus* se dona conte de l'aparició d'un altre tomo del «Derecho Mercantil», de D. L. Benito, y dels «Apuntes de Práctica Forense», de D. Magí Fábrega.—*Juny:* Carreras y Candi: «Notes sobre los origens de la enfiteusis en lo territori de Barcelona» (continuació).—R. Coll y Rodés: «De la succesió dels impúbers en dret catalá» (continuació).—G. M.ª de Brocá: «Taula de les stampaçions de les Constituçions y altres drets de Catalunya, y de les Costums y Ordinaçions de sos diversos paratjes».

Revista general de Legislación y Jurisprudencia, Madrid, Maig - Juny, (C. A.)—Pedro Dorado: «De psicología criminal con especial aplicación á nuestro derecho legislado», (continuación).—Luis Monton y Ocampo: «Del contrato sobre bienes con ocasión del matrimonio».—Enrique Perez Ardá: «La mujer casada ante el Derecho civil común».—José Gascón y Marín: «El artículo 4.º de la Ley de Accidentes del Trabajo».—Anales de Derecho internacional é íbero-americano: Nicolás Perez Serrano: «El reparto de Africa».—M. Torres Campos: «Bibliografía del Derecho internacional», (conclusión).

La Notaría, Barcelona, 1.er Juny.—J. Martí y Miralles: «Antinomias del C. C.» —José Surribas: «Actualidad Notarial».—*15:* José Surribas. «Actualidad Notarial» (continuación).—Ramón Gayoso Arias: «La prescripción ante la Ley Hipotecaria».

Il Filangieri, n.º 6.—R. Roccella: «Le *stabilito* negli usi, nella dottrina e nella giurisprudenza».—Dott. Vittorio Neppi: «La forma sancita in Italia pei contratti».

—O: Recensioni: Dr. Franco Ercole, Vicende storiche della dote romana nella pratica medioevale dell'Italia superiore».—*n.º 7:* S. Visconti: «La veudita della cosa altrui e il plagio in diritto oengobardo».—R. Rocella: «Le *stabilito* negli usi commerciali, nella dottrina e nella giurisprudenza» (continuació).—E. Albertario: Recensioni: «P. Bonfante, Storia del diritto romano».

Archivio di Antropologia criminale, Psichiatria, Medecina legale é Scienze affini, Fasc. I - II, (C. A.)—Lombroso: «Nel trentesimo anno dell'*Archivio*».—*Antropologia criminale:* Cevidalli é Benassi: «Saggio antropologico sulla mano» (continuació).—Andenino: «Perizia psiachiatrica di Guido Casale».—Lombroso: «Pensieri sul processo Steinheil».—*Psichiatria:* Ducceschi: «Un registratore mentale».—Ewensen: «Il primo Asilo criminale polare di Trontheim».—P. e C. Lombroso: «La psicologia dei terremotati».—*Medecina legale:* Levi Bianchini.—Lecha I - Marzo.

Revue Generale de Droit International public, Març - Abril - 1909.—Camil Piccioni: «L'organisation du Spilzberg».—Robert Ruzé: «La jurisdiction des armées d'occupation en ce qui concerne leur prope protection».—C. Dupuis: «L'Institut de droit international. Session de Florence (Setembre - Octubre 1909)».—A. de Floeckher: «Le problème chinois. Exposé du point de vue allemand».—*Crònica dels fets internacionals:* Marroch: Les matanças de Casablanca y l'ocupació del *Chaouîa,* la cooperació franc-espanyola, l'execució de les cláusules de l'Acta d'Algeciras, la caiguda d'Abd-el-Aziz y l'adveniment de Muley-Afid, l'acort franc-alemany de 9 de febrer 1909.—*Documents internacionals:* Continuació del conveni adicional al conveni monetari de 6 de Novembre de 1885 y protocol, firmats a París en 4 Novembre 1908.—Sentencia arbitral.—*Alemania - França:* Sentencia arbitral del Tribunal permanent d'arbitrage de la Haya sobre els asuntes de Casablanca, (22 Maig 1909).—Queixes dels Geverns francés y alemany sobre els asuntes de Casablanca plantejades al Tribunal de la Haya (22 Maig 1909).—*França:* Circular del Ministre d'Interior de 12 Març 1909 sobre l'arribada de globos estrangers a França.

Revue de Droit International et de legislation comparee, n.º 4.—M. J. Vallotton: «Des conflits de lois en matière de marchès à terme sur valeurs mobilières».—M. Ernest Nys: «Les Etats-Unis et le droit des gens» (4.º art.)—Michel Huisman: «La convention internationale de la Haya relative à la procedire civile du 17 Juillet 1905» (2.º art.)—Thomas Willing Balch: «La question des pécheries de l'Atlantique. Un différend entre les Etats-Unis et l'Empire britannique».—Ernest Lemolon: «La conférence navale de Londres, (Decembre 1908, fevrier 1909)», (2.º art.)—*Noves:* L'Institut Carnegie de Washington y els clásichs de Dret Internacional.—Fundació Bluntschli.

Journal du Droit International privé et de la Jurisprudence comparée, n.º III y IV.—Ch. Leseœur: «L'exode du capitaux à l'étranger y l'Envoi en possesion special».—W. F. Crailles: «Cas interessants d'extradition dans l'Empire britannique en 1907 et 1908».—M. Travers: «L'unité et l'universalité de la faillite en matière inmobilière d'après la Convention franco-belge du 8 Juillet 1899».—Camille Jordan: «Rèpercussion de la réintégration du chef de fanide dans la nationalité des enfants mêmes».—M. Théry: «Les Sociétés ètrangères en Angleterre».—A. Tarica: «Du régime juridique de la fuesse en Turquie pour les nationaux et

les ètrangers».—H. Le Clercq: «De quelques abus dans l'application de le convention franco-belge de 1899».

Annales de Droit Commercial et Industriel Français, ètranger et international, Juny - 1909.—E. Thaller: «De l'assainisement du societés par actions».—Julliot: «Du nouveau régime fiscal des valeurs mobilières» (conclusió).—Emile Potu: «Le droit moral de l'auteurs sur son oeuvre».—*Noves:* Crònica de la llegislació y jurisprudencia del Dret comercial espanyol.—Lley relativa a la venta y fiança o hipoteca dels fondos de comers (17 Març 1909).

Nouvelle Revue historique de Droit français et étranger, París, Març y Abril - 1909, (C. A.)—Georges Platon: «Les banquiers dans la législation de Justinien». —Paul Collinet: «Contributions a l'histoire du droit romain».—Irénée Lameire: «Les dernières survivances de la souveraineté du saint Empire sur les états de la monarchie Piémontaise».

GENERALS

Revista Musical Catalana, Barcelona, Maig 1909, (E. U. - C. E. - A. B.)—V. M. de Gibert: «Franz Josep Haydn».—F. Pedrell: «Musics vells de la terra, segona serie, segles XVII y XVIII (continuació): Antoni Ráfols y Fernandez».—M. Sablayrolles: «Un viatge a través dels manuscrits gregorians espanyols».—F. Pedrell: «Isaac Albéniz: l'home, l'artista y l'obra».—*Juny:* Ll. B. Nadal: «L'excursió artística del *Orfeó Catalá* a Valencia».—J. L. Chavarri: «L'*Orfeó Catalá* a Valencia».—Extractes de la prempsa valenciana.

Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona, Maig - 1909, (E. U. - E. C. - C. E. - A. B.)—J. Gudiol: «Iconografía de la portalada de Ripoll» (continuació).—J. Serra y Vilaró: «Senyoriu de la vescomtal familia Miró» (continuació).—E. Vigo: «Aplec de balls populars del Pallars» (continuació).—*Juny:* J. Gudiol: «Icnografía de la portalada de Ripoll» (continuació).—J. Serra y Vilaró: «Senyoríu de la vescomtal familia Miró» (continuació).

Butlletí del Centre Escursionista de la Comarca de Bages, Manresa, Març - 1909, (A. B. - C. E.)—F. Abadal: «Escursió particular al miracle».—«El castell de Berga».—A. Coma: «Institucions de Dret civil catalá».—«Calendari folk-loric de la comarca de Bages».—J. Sarret y Arbós: «Gacetilles curioses».—*Abril:* J. Guitart: «Práctica de les escursions. II».—«El metode es el medi principal per una bona investigació».—A. Coma: «El Bell Parlar».—N. Masvidal: «Acció civilisadora dels cenobis mitjevals de Catalunya» (extracte d'una conferencia).—«Calendari folk-loric de la comarca de Bages».—J. Sarret y Arbós: «Gacetilles curioses».—«Parenicología comarcana».—*Maig:* J. Guitart: «Práctica de les escursions. III». —«Ciencies que s'han de consultar en les investigacions».—«Calendari folk-loric de la comarca de Bages».—J. Sarret y Arbós: «Gacetilles curioses».—«Cansonística popular comarcana».—«Parenicología comarcana».

Boletín de la Sociedad castellana de Excursiones, Valladolid, Abril - 1909, (A. B. - C. E.)—C. Espejo y J. Paz: «Las antiguas ferias de Medina del Campo».—F. Hernandez y Alejandro: «Por tierras de Flandes».—L. Perez Rubin: «El lina-

je de los Cisneros».—J. Martí y Monsó: «Los Calderones y el monasterio de Ntra. Señora de Portaceli».—L. Hudolro y Serra: «Retablo-altar de Santa María de Mave (Palencia)».—*Maig:* J. Martí y Monsó: «Los Calderones y el Monasterio de Ntra. Señora de Portaceli».—N. Alonso Cortés: «Indice de las fiestas públicas celebradas en Valladolid».—J. A. y R.: «El terremoto de 1755 en Palencia».—G. Espejo y J. Paz: «Las antiguas ferias de Medina del Campo».—N. Alonso Cortés: «Juan Martínez Villergas. Estudio biográfico-crítico». — J. Agapito y Revilla: «Las casas consistoriales de Valladolid».—*Juny:* A. Moreno: «Excursión á Avila (16 y 17 de Mayo de 1909)».—V. Lamperez y Romea: «La catedral de Avila».—J. Agapito y Renlla: «Las custodias de plata de Castilla y León».—«La custodia de la catedral de Avila».

Revista de Menorca, Mahó, Abril - 1909, (A. B. - C. E.)—M. Moreno y Alvarez: «Consideraciones sobre la defensa de Menorca».—A. Alvarez Novoa: «La Usura».—P. Mir y Mir: «Excursión á la Isla d'En Colom».—*Maig:* J. Ferrer Aledo: «La vida de los peces».—J. Barcia Trelles: «El cultivo de secano en Menorca».—«D. Juan de Febrer y de Vidal».—F. F. Andreu: «Baleares».—J. Ponseti: «Expedición á los terrenos volcánicos de Ferragut».—*Juny:* «Los socios de honor del Ateneo. D. Juan B. Sitges».—A. Taltavull: «La vida de la Abeja».—J. Ferrer y Aledo: «Nuevos datos sobre la isla de Menorca».—L. Lafuente Vansell: «Por Mallorca».—F. Camps y Mercadal: «Coberbos de la terra».—A. Ruíz y Pablo: «La falconera».

Revista de Estudios Franciscanos, Barcelona, Maig - 1909, (E. U. - A. B.)—M. de Esplugas: «Estudios Franciscanos. Nuestra primera y última palabra».—F. de Barbens: «El cerebro en sus relaciones con el acto mental».—J. de Albí: «Respuesta á algunos reparos que se puedan hacer sobre: La mística ciudad de Dios».—J. de La-Cot: «Fr. W. Förster».—A. de Saldes: «La orden franciscana en el antiguo reino de Aragon».—P. M. Bordoy Torrents: «Estudios buenaventurianos».—*Juny:* M. de Esplugas: «Estudios Franciscanos: El espíritu de Balmes».—A. Lopez: «Codicografía catalana».—F. de Barbens: «El cerebro humano en sus relaciones con el acto mental».—L. M. Nuñez: «Prólogo de la *Suma*».—J. M. de La-Cot: «Fr. W. Förster».—A. de Saldes: «Pequeña crónica».

Boletín de la Sociedad Española de Excursiones, Madrid, II trimestre - 1909, (A. B. - C. E.)—Fortunato de Selgas: «Análisis arqueológico de los monumentos ovetenses».—R. P. Vázquez: «El Valle de Mena».—N. S.: «Retrato del Marqués de la Ensenada»; «Retrato de D.ª Isabel María Díaz de Morales».—Elías Tormo: «La Pintura aragonesa cuatrocentista».—Pelayo Quintero: «Luis Tristan».—Enrique Serrano Fatigati: «Escultura en Madrid».

Cultura Española, Madrid, Maig - 1909, n.º XIV, (E. C. - A. B. - F. L.)—Joaquín Fesser: «Madrid musical, 1908 - 1909».—M. Asin Palacios: «La moral gnómica de Abenhazam» (continuación).—Juan Zaragüeta: «La sociología de M. G. Tarde» (continuación).—Marqués de Lema: «Bonaparte y una infanta española; un proyecto olvidado de matrimonio».—Alfredo Stern: «Documentos de historia española contemporánea; de la regencia de Espartero».—Antonio Elías de Molins: «Inscripciones sepulcrales de escritores catalanes de la Edad Media».—Marcelino Menéndez Pelayo: «En honor de D. Teodoro Llorente. Preámbulo al Nou llibret

de versos».—Carolina Michaelis de Vasconcellos: «Estudos sobre o Romanceiro peninsular. Notas e observaçôes complementares».—Gabriel Maura Gamazo: «La neutralidad en la guerra marítima: el bloqueo».—J. Ibáñez Marín: «Literatura napoleónica».

La Lectura, Madrid, Maig - 1909, (A. B.)—Gabriel Maura Gamazo: «Rincones de Historia».—E. Díez-Canedo: «Swinburne».—A. Castro: «Conferencia del Profesor Sr. Merimée».—J. Fuentes: «Gonzalo de Córdova en Cefalonia».—*Juny:* Gabriel Maura Gamazo: «Rincones de Historia».—L. del Valle: «El actual movimiento agrario nacional y su programa arancelario».

La Ciudad de Dios, Madrid, 5 Maig - 1909, (A. B. - A. S. P.)—T. Rodríguez: «¿Es la enseñanza función del Estado?»—Z. Martínez: «La Psiquiatría».—Beato J. de Avila: «Sermón de la Natividad de la Santísima Virgen María».—*20:* Beato J. de Avila: «Sermón de la Anunciación de la Virgen María».—*5 Juny:* Bto. J. de Avila: «Sermón de la Anunciación de la Virgen María».—*20:* N. D. de Escovar: «Algunos datos sobre el antiguo autor de comedias Alonso de Olmedo».—Beato J. de Avila: «Sermón de Todos los Santos».

Razón y Fe, Madrid, Maig - 1909, (A. B.)—E. Ugarte de Ercilla: «La moral evangélica y la moral del modernismo».—N. Noguer: «Tracendencia social del sistema de Raiffeisen».—Z. García: «El perdón de los pecados en la primitiva iglesia».—J. M. March: «Una joya bibliográfica».—J. M. del Barrio: «Doce años de radioactividad».—*Juny:* E. Ugarte de Ercilla: «El centenario de Darwin y el cincuentenario del Darwinismo».—José M. March: «El ejemplar del libro del P. Molina anotado por Clemente VIII».—Z. García: «El perdón de los pecados en la primitiva iglesia».—P. Villada: «Procesos radioactivos».

La España Moderna, Madrid, Maig - 1909, (A. B.)—A. Blanco: «Literatura fraudulenta; Los precursores del Buscapié».—José Echegaray: «Recuerdos».—Eloy Luis André: «Cultura y democracia».—M. Legendre: «El cristianismo español según Angel Ganivet».—*Juny:* A. Blanco: «Literatura fraudulenta; La ilegitimidad del Buscapié».—Rodolfo Gil: «La lengua española entre los judíos».—M. Legendre: «El cristianismo español según Angel Ganivet».—Valeriano de Loga: «Goya».—Emilio Bertaux: «Los tapices flamencos de la Exposición de Zaragoza».—José Echegaray: «Recuerdos».

Nuestro Tiempo, Madrid, Maig - 1909, (A. B.)—B. Champsaur Sicilia: «La nueva psicología en la enseñanza».—A. Ballesteros: «Las causas secundarias de la historia». —*Juny:* J. Fabré y Oliver: «Epistolario histórico».—José Jerique: «Una conferencia sobre España».

Boletín de la Institución libre de enseñanza, Madrid, Maig - 1909, (E. C.)—Mr. M. E. Sadler: «El fermento en la educación en el continente y en América».—E. Jardí: «La enseñanza de los diferentes idiomas nacionales en Bélgica».—José Castillejo y Duarte: «La educación en Inglaterra».—Adolfo Posada: «Sobre el concepto de Sociología».—*Juny:* Rafael Altamira: «La España del siglo XVIII». —C.: «Un curso de Derecho Romano».—Eugenio d'Ors: «El resíduo en la medida de la Ciencia por la Acción».

Journal des Savants, París, Abril - 1909, (E. C.)—M. M. C. Joret: «L'helleniste d'Ausse de Villoiron et la creation d'une chaire de grec moderne au Collège de

France».—P. Monceaux: «Parmeniauns, primat donatiste de Carthage», (deuxieme et dernier article).—P. Perdrizet: «Bartheleny l'Anglais et sa description de l'Angleterre».—*Maig:* M. M. M. Croiset: «Euripide et ses plus récents critiques», (premier article).—G. de Sanctis: «La legende historique des primers siecles de Rome», (deuxième article).—G. Raynaud: «La société et la vie en France au moyen âge».—*Juny:* M. M. M. Croiset: «Euripide et ses plus récents critiques», (deuxième et dernier article).—H. Saladin: «La Kaloa des Beni-Hammad».—R. Pichon: «Les polemiques de saint Jéròme».

Revue Benedictine, Maredrous, Abril - 1909, (E. C.)—A. Wilmart: «Trois nouveaux fragments de l'ancienne version des Prophetes».—G. Morin: «Un traité pelagien inedit du commencement du ve siècle».—R. Aucel: «Le procés et la disgràce des Carofa. XV La defense. XVI La sentence et l'exécution».—J. Chapman: «La dote du livre d'Elchorai».—G. Morin: «Notes sur un manuscrit des homelies du Pseudo-Fulgence».—U. Berlière: «Lettre de. D. Le Clerc benedictin de Saint Maur à D. Blampin sur l'edition de S. Agustin».—U. Berlière: «Bulletin d'histoire benedictine».

Bulletin Hispanique, Burdeus, Juliol - Setembre - 1909, (E. C.)—P. Paris: «Promenades archeologiques en Espagne».—G. Cirot: «Une chroniste leonaise inedite».—R. J. Cuervo: «Algunas antiguallas del habla hispano-americana».—L. Micheli: «Inventaire de la Collection Edouard Favre».

Bulletin de l'Institut égyptien, Le Caire, Desembre - 1908, (E. C.)—Y. Artin Pacha: «Un troisième tableau italien du XVIe siècle blasonné aux armes d'Egypte». —Y. Artin Pacha: «Note sur deux curiosités numismatiques de l'Egypte moderne».—H. Lammens: «Un gouverneur omaiyade d'Egypte, Qorra ibu Sarik, d'après les papyrus arabes».

Bulletin Italien, Burdeus, Abril - Juny - 1909.—P. Duhen: «Jean I Buridan (de Bethune) et Leonard de Vinci», (2e article).—E. Martin Chabot: «Une *canzone* inedite de Luigi Alamauni envoyé par le cardinal de Ferrare au roi Français 1er en 1539».—G. Ferretti: «Amici e nemici delle Raceolte vel settcento».—G. Finzi, (traduction de Mme. Thierand Braudillart): «Impresions sur Carducci».

Revue Tuniscenne fondée en 1894 par l'Institut de Carthage, Març - 1909, (E. C.) —Winkleer: «Reconstitution des segments africains de la Table de Pentuiger».—A. Julien: «Projet d'organisation d'un etat civil indigène».—Bursaux: «Note sur le pliocène du sud des Hts. Plateaux».—Eusèbe Vassel: «Un precurseur: l'abbé François Bourgade».—L. Bignens: «Utilisation de l'eau de la Medjardali au moyen d'un barrage».—Ducroquet: «La Crise économique de 1897 au Sohel Tunisien» (suite).—Bertholon: «Essai sur la religion des Lilyens» (suite).—Poiussot: «Les inscriptions de Thugga; textes privés» (suite).—A. L. Delattré: «Inscriptions chrétiennes de Carthage 1906 - 1907» (suite).—Dr. Carton: «Sexième Année archeologique nord-africaine, 1906 - 1907».—Abb. Rochetin: «Deveno de la tabako, lau araba legendo».

Mercure de France, París, 1 Maig - 1909, (A. B.)—Charles Chassé: «Algernon Charles Swinburne».—E. Henriot: «Ernest Reyer écrivain».—Abbé A. Ermoni: «Immanence et Trascendance en matiére religieuse».—*16*: Edmond Barthelemy: «Du point de vue biografique en critique».—*1 Juny*: M. Coulon: «La complexité

de Remy de Gourmont».—Doris Gunnell: «Quelque amis anglais d'Alfred de Vigny». — Albert Gayet: «Les dernières découvertes archéologiques faites en Egypte».—*16*: H. D. Davray: «George Meredith».—Baronne de Benoist: «Le maquillage social».

La Revue, París, 1 Maig - 1909, (A. B.)—Emile Faguet: «La democratie vivante».—*15*: Henri Potez: «Edgar Poë et Jules Verne». — *1 Juny*: Karl Larsen: «L'Etat d'esprit d'un peuple en temps de guerre».—Paul Gsell: «Les Salons de 1909».—Charles Sismond: «Le mouvement littéraire en Angleterre».—*15*: «La crise de l'art décoratif».—André Maurel: «Ruskin et l'Italie».—Auguste Ranard: «La Reforme de l'ortographe».

La Nouvelle Revue, París, 1 Maig - 1909, (A. B.)—Henry Lapause: «L'Académie de France a Rome».—Eugène Morel: «Les Bibliothèques libres dans la Nouvelle Allemagne».—*15*: Gaston Bosnier: «Le Transformisme démontré par l'absurde».—Henry Lapause: «L'Académie de France a Rome».—Henry Chevet: «Le Salon des Artistes Français».—*1 Juny*: Henry Lapause: «L'Académie de France a Rome».—*15*: André Duboscq: «L'Affaire de Walcheren, 1809».—Raqueni: «Le Cinquantenaire de Solferino».— Henry Lapause: «L'Académie de France a Rome».

Le Correspondant, París, 10 Maig - 1909, (A. B.)—P. de la Gorce: «Etudes d'histoire religieuse».—Pietro d'Achiardi: «La nouvelle pinacothèque du Vatican». —Edouard Gachot: «Le centenaire d'Essling».—Armand Praviel: «Les progrès du félibrige».—*25*: L. Dufongeray: «Une correspondance inédite de Lamennais». —Clément Berthet: «L'histoire des religions».—L. Vaillat: «L'Exposition de cent portraits français et anglais du XVIIIe siècle aux Tuileries».—*10 Juny*: Emile Faguet: «La politique de Renan».—Robert Lavollée: «La nouvelle édition des Mémoires du Cardinal Richelieu».—Max Doumie: «Les Salons de 1909».—*25*: Mgr. Baudrillart: «Les universités catholiques».

Revue Bleue, París, 1 Maig - 1909, (A. B.)—Mme. Alphonse Daudet: «Souvenirs autour d'un groupe littéraire».—Barthelemy: «Les Préliminaires du 18 Fructidor».—*8*: Richard Wagner: «Lettres inédites a sa famille».—Casimir Stryienski: «Les Débuts de Louis XVI».—*15*: Richard Wagner: «Lettres inédites a sa famille».—Mauclair: «Les Salons de 1909».—Paul Gaultier: «Le Sentiment de la nature dans les beaux-arts».—*22*: Richard Wagner: «Lettres inédites a sa famille». —Paul Gaultier: «Le Sentiment de la nature dans les beaux-arts».—*29*: Richard Wagner: «Lettres inédites a sa famille».—Georges Weill: «Pie IX et les catholiques libéraux».— François Maury: «La Logique du syndicalisme».—Georges Cahen: «La dépopulation des campagnes».—*5 Juny*: Richard Wagner: «Lettres inédites a sa famille».—Péladan: «Marsile Ficin et le neo-platonisme».—Georges Weill: «Le Développement du catholicisme liberal».—P. Blanchon: «L'Originalité de *Dominique*».—*12*: Richard Wagner: «Lettres inedites a sa famille».—Georges Lyon: «Berthelot philosophe et éducateur».—Georges Weill: «Le Developpement du catholicisme liberal».—P. Blanchon: «L'Originalité de *Dominique*».—*19*: Stendhal: «Le Catechisme d'un Roi».—L. Dumont Wilden: «L'art européen».—*26*: Paul Louis: «Syndicalisme et Parlamentarisme».—Albert Leclere: «Les initiateurs du modernisme».

La Revue des Idées, París, Maig - 1909, (A. B.)—J. Reinach: «Les Cultes romains et greco-romains dans les provinces latines de l'empire romain».—Georges Matisse: «Le Rationalisme et les philosophies non rationelles».—Paul Gaultier: «Art et Histoire».—*Juny*: Jules Sageret: «Savants et philosophes: Henri Poincaré».—Jules de Gaultier: «Bovarysme et determinisme».

La Critica, Napoli, Maig - 1909, (E. C.)—Benedetto Croce: «Reminiscence e enutazioni nella literatura italiana durante la seconda metá del secolo XIX; I Gabriele D'Annunzio».—Giovanni Gentile: «La filosofia in Italia dopo il 1850; III Y positivisti; VI Niccola Marselli».—Alfredo Gorgiulo: «La revolta realistica nelle arti figurative».—B. C.: «Studo hegeliani di Francesco de Sanctis».

Zentralblatt für Bibliothekswesen, Leipsig, Març - 1909, (E. C.)—W. Erman: «Erläuterung und Bregün dung der Allgemeinen Grundsätze für die Vermehrune der preufsischen Staats bibliotheken». — M. C. Caputo: «Il Salvataggio della R. Biblioteca Universitaria di Messina».—K. Haebler: «Zur ältesten feschichte der Buchdrucks in Spanien. Nachträge zur Bibliografia Iberica».—P. Schwenke: «Der Umzug der Königlichen Bibliothek».

NOTES VARIES

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS.—Delegat per l'Institut el conservador del Museu de Girona don Manuel Cazurro passá a Besalú a estudiar les estacions prehistòriques de les coves de «Serinyá» y dels «Encantats», y, després de comprovar metòdicament les troballes fetes pels senyors Bosoms de Besalú, ha redactat un informe acompanyat de dibuixos y fotografíes que publicará l'Institut en el pròxim Anuari. De la minuciosa revisió dels objectes trobats pels senyors Bosoms resulta que una de les estacions correspon plenament al tipo de les magdelenianes, donada la gran quantitat d'arpons d'ós y sílex característichs de l'època del reno; l'altra cova té ja un «stratum» neolítich ab cerámica y «celts» o destrals de pedra pulimentades.

—Han tornat novament a Cogul (provincia de Lleyda) pera completar sos estudis sobre les pintures prehistòriques d'aquella població els delegats de l'Institut senyors Ceferí Rocafort y Lluís Soler que, junt ab don Lluís Marián Vidal, están encarregats de la publicació de dites pintures. Sembla que'ls delegats de l'Institut han procurat obtenirne fotografíes. El professor de Friburg, M. Breuil, acaba de publicar un article sobre dites pintures a *L'Anthropologie* y ha presentat també una comunicació ab els dibuixos de les figures de Cogul a l'Academia de Inscripcions de París.

REAL ACADEMIA DE BONES LLETRES.—En la sessió celebrada per l'Academia de Bones Lletres el día 23 del corrent llegí don Andreu Giménez Soler, catedrátich de l'Universitat de Saragoça, una nota històrica sobre'l viatge que feu el rey Pere III a l'illa de Sardenya, en 1354, valentse de lletres inèdites del propi monarca, que amplíen y rectifiquen la relació que de dita expedició militar conté la celebre Cronica del mateix rey, especialment de l'assedi de l'Alguer y de la manera d'obrar de les máquines de guerra.

En l'esmentada sessió don Joaquim Miret y Sans doná a conéixer alguns textes catalans d'un manuscrit que ha vist recentment en una biblioteca estrangera, llegint les homilíes pera les festes de Sant Mateu, que ofereixen interés per l'estudi històrich de nostra parla.

ATENEU BARCELONES.—El dia 7 de Maig doná una conferencia sobre Literatura catalana contemporánea don Joan Palomba, de l'Alguer, que fou presentat per el Dr. Rubió y Lluch.

—D. Daniel Girona doná tres conferencies sobre l'«Itinerari del rey Martí», els díes 17, 24 y 26 de Juny.

HOMENATGES.—El día 9 de Maig, després dels Jochs Florals, tingué lloch l'acte de descobriment d'un bust de D. Marián Aguiló, emplaçat al Parch de Barcelona. Mossèn Jaume Collell, en nom de la Comissió, feu ofrena a la Ciutat del bust del ilustre Mestre. D. Teodor Llorente parlá en representació de Valencia; feu la biografía de l'Aguiló, descrivint la tasca feta en pro del desvetllament de la llengua catalana. El senyor Picó y Campamar parlá en nom de Mallorca, y l'Alcalde, senyor Bastardas, clogué la festa. L'Orfeó Catalá cantá dúes hermoses cançons populars.

—En honor del llorejat poeta don Angel Guimerá una grandiosa manifestació feu el poble de Barcelona el día 24 de Maig, a la qual seguiren multitut de festes en la capital y demés ciutats de Catalunya. L'Ajuntament el nomená fill adoptiu de Barcelona, y en son nom, devant de les representacions de tots els elements de la Ciutat, l'Alcalde li feu solemne entrega del pergamí. A la nit se celebrá una vetllada literaria al Saló de Cent.

UNIVERSITAT.—Al Saló Doctoral, els díes 1, 8, 15 y 22 de Maig, el Dr. don Joseph Jordán de Uries, Catedrátich de Teoría de la Literatura y de les Arts, conferenciá sobre «Els grans pintors», tractant de Rafael, Tiziá, Rubens y Rembrandt respectivament. Esposá la seva biografía, analisá la seva obra estudiant l'estil y les èpoques, y ilustrá les seves interessants esplicacions, de competent erudició, ab multitmt d'hermoses diapositives.

—El doctor Gambara doná el día 16 de Maig una conferencia sobre: «Psicología de l'educació a la llar y a l'escola».

—El día 29 de Juny s'inaugurá en el Saló Doctoral una Esposició de treballs realisats per professors y alumnes durant el curs.

REAL ACADEMIA DE CIENCIES Y ARTS.—Celebrá el día 1.er de Maig una sessió necrològica en honor de don Joseph Ramon de Luanco. El Dr. Mascareñas llegí el seu discurs en el que examiná el desenrotllo de la vida pública del Dr. Luanco, posant de manifest l'influencia que la base de la seva educació literaria havía tingut en sos triomfs com a professor y com a acadèmich.

—El día 13 doná una conferencia M. Charles Bourlet, professor de Mecánica en el Conservatori nacional d'Arts y Oficis de París, director dels «Nouvelles Annales de Mathématiques».

—El día 25 tingué lloch la sessió necrològica en honor del acadèmich don Joseph Giró y Roma.

NOTA BENE.—Per falta d'espay nos veyem obligats a guardar pel número següent les *Notes Bibliográfiques* y la ressenya de la Cátedra «Pere-Grau».

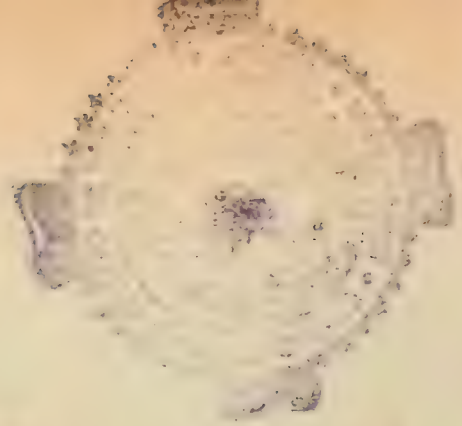

LA VIDA CIVIL Y L'ESPERIT NACIONAL [1]

SENYORS Y AMICHS:

Malgrat ma vida agobiada pel pes d'un cúmul d'obligacions imposantsem l'una sobre l'altra, tinch de confessarvos que may he sapigut refusar a la comanda de dirigirme als jóvens estudiants. Jo no sé si es perqu'en mi se lligaren sense solució de continuitat les dúes gerarquíes universitaries, l'estudiant y professor, o si es que vos miro com lligats en mi ab una a modo d'espiritual filiació; lo cert es que'm trobo bé parlant entre vosaltres, y me semblen vostres recíproques compenetracions com un ambient més connatural y per mi més respirable que'l baf dels Jutjats y de les Audiencies. De què vos parlaré?

Estich profondament penetrat, amichs meus, de l'idea de les obligacions socials de les classes intelectives, perque, si tota gerarquía porta aparellades aytals obligacions, quína no deu esser la responsabilitat social de la més enlayrada d'aquelles gerarquíes, com es la gerarquía de l'inteligencia? Estem reconstituint, senyors, la personalitat espiritual de Catalunya y, si l'idea de les obligacions socials me domina, còm no haig de sentirmen doblement penetrat al dirigirme a la generació intellectual que puja, a la generació cridada tal volta a contornejar aquella personalitat, l'esperit de la qual se troba actualment en plena restauració?

Veusaquí, donchs, perquè, jóvens estudiants, honrat ab l'encárrech de dirigirvos ma pobre y modestíssima paraula, en el camp abundós de les questions jurídiques y socials que a Catalunya s'agiten y conmouen com en tot poble que renaix; jo, especialment dedicat al estudi y a l'observació de les institucions civils, he escullit com a tema de la meva conferencia la relació de la vida civil ab l'esperit nacional.

No estará de més el dirvos que prench aquí la vida civil acceptant com a bona la distinció entre l'ordre social y l'ordre politich, distinció paralela a la que hi há entre'l cos social y sa estructura superior. Integren el cos

(1) Dissertació a l'ASSOCIACIÓ CATALANA D'ESTUDIANTS el dia 21 de Janer de 1909.

social abstractament l'individuo, però realment els nuclis formats per l'individuo, que començant per la familia (en qui veu el ser humá la primera llum, y reb els primers auxilis de la caritat humana), arriben després a la varietat indefinida d'organismes, en els quals l'home s'ajuda en la consecució de sos fins aquí a la terra. Però aqueixa varietat exigeix una estructura o forma superior, y les lleys d'aqueixa estructura integren la que s'anomena vida política, ordre polítich, y donen lloch a les institucions polítiques, les quals en quant integren l'unitat del conjunt se denominen *forma* o *formes polítiques*.

En el camp del Dret la regulació de la vida social caracterisa el *Dret civil*, y la de la vida política el *Dret publich* o, més estrictament, *Dret polítich:* y, com no sía possible fitar en tota sa exactitut y precisió la frontera d'abdós ordres, tota vegada que'l segon deu esser una derivació del primer, podrem dir que'l *Dret civil* regula les institucions socials en sa vida íntima y'l *polítich* en la trascendencia que dites institucions tenen en la constitució de les institucions y de les formes polítiques. Aixís, per exemple, el Dret civil regula la familia en les relacions personals y patrimonials dels individuos que la formen y fins en les relacions que's desenrotllen al de fora (com personalitat de la muller y del fill, refluencia dels privilegis del dot o del peculi enfront dels crèdits contra el marit y el pare); determina les condicions de vida de l'associació y de la fundació, determina llurs drets y llurs obligacions en l'ordre particular.

El Dret polítich s'ocupará també de la familia, de la propietat de les agrupacions intelectuals, obreres y econòmiques, de les classes socials corporativament organisades; però se'n ocupará en quant aqueixes institucions de la vida civil participen més o menys en la constitució dels poders.

Aixís plantejats els térmens de la qüestió, no ha d'esser difícil compendre la gran importancia de la vida civil en l'esperit nacional tota vegada que llurs institucions son propiament la revelació de llur esperit, y les formes polítiques no son altra cosa que la vestimenta del cos social.

Les institucions socials responen més a la realitat de la vida nacional perque's troben més encarnades y incrustades en les realitats de la vida humana, revelen al home com a home, en llurs relacions y positures de pare de familia, propietari, obrer, industrial, home de ciencia, etc.

Les institucions y les formes polítiques son més abstractes; ja miren al home un xich més apartat de la vida real en que'l mouen els interessos de la vida quotidiana, y, per ço, les institucions y formes polítiques son menys abstractes y més reals, en quan més s'acosten o reben son caliu de les institucions de la vida civil. Y —cosa estranya!—prácticament son les grans abstraccions que l'home vulgar no capeix les que commouen a les multituts, y molt sovint aqueixes se deixen portar per agitadors que'ls par-

len un llenguatge y agiten passions que aisladament els individuos no senten ni practiquen. Es una eterna paradoxa y constant contradicció la en que's troba l'home privat y l'home públich, y es per aqueix motiu que no sempre s'han de pendre com grans moviments reveladors de l'ánima colectiva, agitacions circumstancials que, millor que reveladors d'un estat de l'ánima, son síntomes d'un estat febrós del cos social.

Jo vos recomano en aqueix punt, jóvens intelectuals, cervells de Catalunya, qu'en els camins que vos obre el pervindre obreu ab aquell esperit d'análisis y freda observació que distingeix a nostra raça y, quan se tracti de l'implantació d'innovacions vingudes d'altres terres o laborades en el llibre, observeu avans de tot què vos diuen els fets socials de Catalunya (no les declamacions caldejades del mitin o del periòdich, ni els resultats d'un sufragi) respecte del encarnament d'aytals innovacions en les realitats de nostra vida colectiva. El naixement, l'escola, el matrimoni y la mort, les formes y les garantíes de les que l'home en sa vida de pare y de marit rodeja tant trascendentals actes, molt poden dirvos respecte del judici de l'ánima catalana enfront a determinades imposicions, per la Divina Providencia no arrelades encara en nostra terra.

Debem fer justicia a nostre poble, esmentant el fet de la profunda y intensa identificació de la vida civil en l'esperit popular de Catalunya, y tinch a gran honra que Catalunya es un dels pobles d'Europa que més se han preocupat y han tingut compte de llur vida civil, lo que prova son bon seny y son sentit práctich. Llurs institucions civils son sòlidament populars y quan desde mitjans de la passada centuria, dominant l'influencia abstraccionista de la nació vehina, Catalunya vegé en el projecte de Còdech un perill en l'integritat de sa vida civil, començá son moviment de defensa y aná desde allavors prenent cos el regionalisme jurídich que, junt ab el literari, han senyalat els llindars del ressurgiment de Catalunya. Els quins practiquem el Dret civil nos quedem encantats de les nocions exactes del nostre poble respecte a determinats conceptes jurídichs, com, per exemple, els fideicomisos, la llegítima, la trebeliánica, el dot, la diferencia entre l'arrendament y'l cens, y el cens en nua percepció o en domini, etc., etc. Gesta memorable es en l'historia de nostra vida civil el moviment de protesta durant els anys 1888 y 1889 contra l'article 15 del Códech, y recordo, entre'ls molts mitins qu'en diverses contrades se celebraren, un mitin presidit pel sastre del poble. Un dels hómens de la vella política se reya d'aqueix fet, y es que, acostumat als motllos d'aquella política, no comprenía que un modest industrial tingués el sentiment de llurs drets y debers públichs, ni capía les funcions socials del Dret civil, per ell reduhit al exercici d'una tecnica professional. De la meteixa manera, quan en l'any 1903 se va desorganisar l'institució del Notariat, el Ministre de Gracia y Justicia no podía

capir què teníen que veure en l'assumpto les corporacions y els pobles de Catalunya quan se queixaven d'aquella innovació. Segons el Ministre, podía afectar als interessats, als del *cuerpo;* però per la massa general del país era una *res inter alios acta.* No comprenía (o potser comprenía massa) el maridatge del Notariat ab la vida civil y els sentiments populars.

Al estudiar la vida civil en la varietat de llurs institucions devem prevenirvos del prejudici de l'escola *materialista històrica* segons el que les colectivitats no's mouen sinó pels ideals econòmichs. No desconech l'importancia del factor econòmich en les gestes socials, perque sense pa l'home no viu; però també es cert que l'home no viu tan solament del pa. Crech, com molt agudament acaba de dirho a Sevilla nostre Mestre Torras y Bages, que, distant molt els pobles mercantils y industrials d'esser pobles desprovehits d'idealitat espiritual, y per lo meteix que'ls pobles desvetllats en llur vida econòmica ho han sigut també en la del esperit, havem de concloure que'l conreu de la vida espiritual es indispensable, junt ab el de la vida econòmica, per arribar a un total equilibri de la vida social.

Cristallisades les institucions d'aqueixa en institucions positives del Dret civil, regulades en les costums y en les lleys, cab a grans pinzellades observarhi dos grupos que sintetisen les dúes idealitats, l'espiritual y l'econòmica; integren la primera, la familia ab els dos aditaments indispensables, la propietat individual (especialment la immoble) y la successió. Integren la segona, el dret de les obligacions a base de la propietat mobiliaria, ornejat ab la varietat esplèndida dels contractes y dels instruments comercials.

Les institucions del primer grupo formen l'*estática;* les del segon la *dinámica social.*

La familia es en el llenguatge positivista la primera cèlula social: pel cristiá es l'associació en l'ordre temporal més directament instituída per Deu y el primer vincle de les demés associacions. En ella l'individuo troba les més pures y permanents satisfaccions del esperit y del cos; l'acompanya durant tota sa vida y'l deixa quan l'ánima abandona en la terra ses mortals despulles. Mes la familia, que forma com un petit estat, a semblança del Estat polítich, deu tindre també una base d'assentament material, un patrimoni que la nodreixi y li done estabilitat en el terrer de la Patria; y aqueixa propietat, que no en va se denomina *patrimoni*, trametentse per l'herencia, dona arrel y tradicions a la familia y perpetúa son nom y llurs afeccions en el terrer nacional.

Les tres institucions capdalts que acabo d'esmentar les anomena un escriptor el *dret dels propis,* y al de les obligacions l'anomena el *dret dels estranys.* Efectivament, *familia*, *propietat territorial y herencia* reclouen al individuo dintre de la cèlula familiar primitiva: en elles campeja immediatament una finalitat moral. En cambi la *contractació* (que constitueix

quasi la totalitat del *Dret de les obligacions*) persegueix primariament una finalitat econòmica.

En la societat primitiva retrau al home de la casa o de la terra nadiua, en demanda de les norritures o vestits que aprop seu no troba, oferint el cambi de les produccions sobraderes en son país pel consum de la familia. Es la *permuta* la forma d'aqueixa rudimentaria y patriarcal contractació. El contracte entre aqueix individuo que, més atrevit que'ls altres, deixa la terra y la llar a la ventura, es la primera revelació de l'especulació mercantil, es la forma primitiva de l'espansió territorial, que més endevant acosta els pobles, esfuma entre'ls meteixos un sentiment de solidaritat universal, esten fora de les contrades la relació humana que no tarda en pendre els contorns de la relació jurídica, més estesa sí, més difusa, però menys íntima; més econòmica, però menys moral o espiritual que les relacions incloses en les institucions que havem convingut en denominar *Dret dels propis*.

Unes y altres integren la totalitat de la vida social, com l'*estática* y la *dinámica* integren armònicament les lleys universals del mon de la materia, y, si, com havem dit, l'equilibri de la vida exigeix l'armonía entre'ls bens del esperit y els bens materials, també en la regulació de les institucions deu el dret preocuparse de totes elles, tenint en compte sa deguda ponderació en la conservació del esperit nacional.

La veritat es que'ls grans Estats moderns han demostrat sa fondíssima preocupació pels problemes de la vida civil, reconeixent sa refluencia en llur esperit, y de diferentes maneres, segons sa respectiva positura, han emprès el camí de la regulació de llurs institucions. La massa popular poques vegades veu (com ha vist Catalunya) la trascendencia de la reforma o regulació d'una lley civil: no la veu fins que la toca en la vida dels fets, y aixís s'esplica com els grans moviments de la Codificació no han portat els apassionaments que les reformes polítiques. Però'ls directors dels pobles prou la veuen y aixís observen en els gobernants un interés contrastable ab l'apatía ab que la reb aquella massa.

Napoleón I volgué fer una gran França y entengué rodonejar el seu pensament codificant les branques del dret intern: avuy la Sociología ha desacreditat un bon xich el sistema laicista y nivellador de llur obra llegislativa; però es lo cert qu'en el fet d'empendrela aquell gran home comprenía que, per transformar son poble, debía començar per transformar la vida civil. A Alemanya ben coneguda es la lluyta entre les que's denominaven enfront del problema de la Codificació *escola filosofica* y *escola historica:* Thibaut y Savigny, que respectivament les representaven, abdós enteníen fer obra nacional. Avuy ha realisat la Prussia llurs sommis d'hegemonía: reduhida l'Austria a l'impotencia y sortida de la confederació, revenjada ab l'humiliació de la França, ha constituit la gran unitat del Imperi alemany y

acaba també de coronar llur obra mitjansant l'implantació de Còdechs, l'últim dels quals ha sigut precisament el civil. Dintre d'un ordre un xich més modest, la Confederació Helvètica s'ha trobat en circumstancies parescudes: aprés d'una codificació parcial s'ha vist un xich alarmada per l'influencia del Còdich alemany. Tement eixa influencia, li ha semblat millor espedient la confecció d'un Còdech civil y acaba de publicarlo en Juliol del passat any 1908, en cumpliment d'un acort que trobá molt poca oposició en els Estats de la República. El Japó ha vingut a la vida europea ab gran empenta, y no ha tardat també en empendre l'obra de la Codificació, avuy del tot acabada. En cambi, ni la Gran Bretanya, ni la República del Nort, hereva de ses tradicions de llibertat, han cregut per ara convenient lligar l'espontaneitat de llurs pobles a la balumba de la llegislació codificada.

Cal notar que, si en la manera d'apreciar la codificació no es igual el criteri dels Estats, s'observa ab persistent constancia el ferm criteri dels goberns en deslligar de compromisos llur independencia tocant a la regulació de ses institucions, y son retraiment en aqueix punt acaba de demostrar que viu en el criteri de tots ells el pensament de la nacionalisació de llur dret. Fixeuvos en que fins ara s'han estrellat en la práctica tots els projectes d'unificació y d'institucions mitjansant acorts internacionals; y, malgrat congressos y conferencies y firmes de tractats, lo cert es que fins ara ni'ls projectes més modests, ni'ls més abonats a l'unificació cosmopolita (com, per exemple, lletres de cambi y Dret marítim) han arribat a la meta de convencions diplomátiques ab força obligatoria. Y ni tant solament en l'ordre del Dret internacional privat, això ni sobre la base del respecte a l'independencia llegislativa, han pogut els Estats conseguir aquells acorts: ho proven a Europa les conferencies de L'Haya, a l'Amèrica el fracás dels congressos de Lima y de Montevideo; y l'*esplèndit aislament* en que sistemáticament s'han colocat enfront de l'obra de codificació del Dret internacional privat abdós Estats angle-saxons, la Gran Bretanya y la gran República del Nort. Y cal esmentar qu'en la realisació del projecte unificador de les reunions de L'Haya els punts de vista que majors dificultats han oposat al projecte han vingut de les institucions en les que havem senyalat com a més predominants els sentiments nacionals, la familia y l'herencia (advertint que la propietat ni tant sols ha entrat en el programa). Tocant a la familia y enfront a problemes tant capdalts com el de disolubilitat o indisolubilitat del vincle matrimonial, carácter relligiós del matrimoni y de sos impediments, han degut adoptar un espedient (per el qual jo no sé si valía la pena de reunir la conferencia), deixant sentada la possibilitat de que una potencia no reconega el divorci decretat pels tribunals de l'altra, y de que puga en una negarse valor al matrimoni reconegut en territori de l'altra. Respecte de la successió, tant grossos han sigut els desacorts que, malgrat

haverse posat com a programa de totes les conferencies, fins ara no han merescut llurs conclusions els honors de veritable tractat internacional.

Emperò, si bé es certa la repugnancia dels Estats en lligar diplomáticament llur independencia llegislativa, havem de confessar que prácticament troba menys obstacles l'espontánea assimilació de les institucions. Sería un error el creure que'l fet es una novetat de l'època moderna. Recordemnos de qu'en l'Edat Mitjana compartía al costat de les varietats comarcals y estatutaries la gran unitat del *Dret comú*: el Dret de la Cristianitat, constituit per la fusió dels dos elements, el Dret canònich y el Dret romá, perqu'en mitx d'aquell gran fraccionament local s'hi movía també un sentiment d'universalisació igual qu'en l'època contemporánea; y aqueix sentiment no s'esteriorisava tant sols en el Dret comú, sinó que ab maravellosa espontaneitat se reflexava en les meteixes institucions locals, les quals veyem en ses línees característiques reproduhides en diferents pobles de l'Europa occidental. Y es que iguals tradicions morals y relligioses, iguals necessitats econòmiques, no es estrany que trobessen llur satisfacció en institucions parescudes. Còm, donchs, no deu ocorre lo fet en nostres temps de majors aproximacions y contactes materials y espirituals entre'ls pobles?

Aixís, donchs, sens mimva ni de l'independencia del Estat, ni de les tradicions que son una segona vida (o, millor, una revelació de la meteixa), pot un poble civilisat rebre amorosament les millores acreditades en l'esperiencia d'altres terres. Y Catalunya, escola del bon sentit, ha de donarvos, jóvens estudiants, en aqueix punt un elevadíssim exemple: es Catalunya la terra més amant de llurs particularismes civils, y, no obstant, Catalunya dona al mon el gran codificador del Dret canònich, Sant Ramon de Penyafort, y dona als ports Mediterranis la lley del comerç, el *Consulat de Mar*. Y es qu'en aqueix punt, com en molts, no son d'abonar prejudicis ni esclusivismes de cap mena, y el bon sociòlech deu procurar un coneixement práctich de la terra y deduhir de l'observació y l'esperimentació quines son les institucions esclusivament territorials y quines son fácilment assimilables a l'importació cosmopolita. Y en línees generals li dirá l'esperiencia que'l Dret de les obligacions y especialment el del ordre mercantil, el Dret de la *Dinámica social*, reb més amorosament les influencies cosmopolites, y tendeix a l'uniformitat, que troben en cambi forta resistencia en les institucions familiars, en els drets sobre la propietat immoble y en les successions. Apart de lo ja dit sobre les conferencies de L'Haya, comproven aqueixa observació els més contemporanis exemples de Còdechs civils, l'alemany y el suç, tota vegada que, consumada l'unitat llegislativa en abdós federacions, mitjansant els esmentats Codechs, un y altre han deixat a l'iniciativa de llurs Estats o cantons confederats la regulació

de certes institucions lligadas ab la propietat immoble y ab l'herencia especialment en llur significació familiar.

Y d'aquí vinch a tocar un altre problema, qu'es el de l'assimilació o uniformitat d'institucions dintre d'un sol regisme polítich. La tendencia camina (cal confessarho) envers a l'uniformitat. No obstant, ja acabem de veure que no es pas absoluta en les dúes esmentades federacions, ni la trobem a Russia, ni a Dinamarca, ni al Imperi austro-húngar, ni a Grecia, y jamay l'han tinguda poch ni molt en compte els dos pobles més vigorosos y de més empenta mondial, la Gran Bretanya y la Gran República del Nort d'Amèrica. Es un bé l'uniformitat, no hi há dubte, per la precisió en la lley escrita; però es un gravíssim inconvenient quan mata les espontaneitats de la vida nacional o local. Catalunya fins ara ha sapigut resistirla, veu les institucions nacionals encarnades en son esperit y en sa personalitat, y no té absolutament confiança en el centre desde'l qual oficialment s'imposen les reformes llegislatives. Son tan diferents els criteris d'allá y els criteris d'aquí que l'assimilació no es pas viable. Els dos grans Estats angle-saxons no la tenen, y què pagaríem de pesar en el mon lo que pesen dits Estats!

Finalment, no puch concloure ma conferencia sense dirvos quatre paraules de la comunicació de la vida civil als estaments socials, complement de l'identificació d'aquella vida ab l'esperit nacional.

Viuen de fet divorciades d'aqueix esperit dúes classes. La més opulenta y la més pobre. En abdúes están atrofiats dos elements d'afecció nacional, la vida de familia y l'adherencia de llur passament ab el terrer de la Patria.

En les primeres, viu la muller abstreta completament a sa llar. Cumplertes les més primaries funcions naturals, entrega sos fills a la lactancia mercenaria, després confía llur educació a l'institutriu domèstica o al pensionat foraster: marit y muller viuen de fet separats, l'un dedicat a sos negocis o diversions; l'altra entregada frivolosament a la gran vida de societat. Llurs capitals confiats a grans negocis cosmopolites, de fet domiciliats en territoris diferents. Les perturbacions y contratemps que pugan ocorre en son país no poden (com no devingan molt estraordinaries) afectarlos en gran cosa; perque no ha d'esser difícil a la familia cambiar de residencia, ni movilisar sos capitals. De fet aqueixa classe opulenta es cosmopolita: no té patria. Corretgir aqueix gran defecte social no es propi de les lleys; s'imposa millor en la reforma de les costums.

En polo oposat hi há un altra classe més digna de llástima y commiseració. La classe proletaria, condemnada (com diu justament el Sant Pare Lleó XIII) a una *miseria immerescuda*. Per aqueixa pobre classe tampoch hi há patria, *tot li es patria* com dihem en catalá, perque no té res que

perdre enlloch. Lligada a un miserable jornal insuficient a les necessitats de la vida quotidiana, ni forma patrimoni, ni té llar. Marit y muller se separen al començar el día y cada un fa camí de sa oficina o fábrica; les criatures romanen entregades a un assil ahont passen les hores del día, o confiades a una vehina piadosa o abandonades a elles meteixes: els pares, quan la vellesa els pren les forces pel treball, també fan el camí del hospital o del assil. No coneix l'existencia del Estat sinó pels tributs ab que indirectament grava sos pobríssims capdals o pel servey militar obligatori que li arrabassa els fills. Ni té horitzons perque tots els hi han tancat; li han atrofiat l'idealitat relligiosa que l'conhortava en sos dolors, y dels llabis dels seus apòstols no sent sinó paraules de destrucció y de venjança.

Per ço aqueixa classe, la més nombrosa en les modernes societats, considera el sentiment de la patria com un micallet ab que les classes burgeses tracten d'enlluhernarla. No reconeix altres fronteres ni llindars que la separació entre richs y pobres.

Hi há manera de fer desaparèixer o atenuar aqueix perill social? Molt deu confiarse a les costums, però també hi poden quelcom les institucions positives. Difundir els beneficis de la vida social al modern proletariat es ensemps fer patria y cumplir un deber caritatiu.

A Catalunya com a altres pobles europeus aqueixa qüestió prou havía sigut resolta mitjansant l'organisació gremial, però les coses han cambiat molt en l'espay de una centuria. Deixant apart profondes pertorbacions del ordre moral y relligiós que a mon judici han rublert les dificultats del problema, dos grans fets han contribuit a enmaranyarlo. L'idea no es pas meva, es de Paul Boucour en son llibre *Federalisme econòmich*: aqueixos fets son la destrucció de la vida corporativa, y paralelament el naixement de la gran industria. Aqueix derrer ja *per sí* era prou per afluixar els llaços entre les dúes gerarquíes industrials avans unides, y, quan per rahó d'aqueix fenòmen s'imposava més la cohessió social, vingué l'obra atòmica revolucionaria destruint les organisacions antigües.

S'imposa, donchs, apart una reforma en les costums, també una reforma paralela en les institucions. Si's vol que la classe treballadora, que representa el nombre, s'interessi per la Patria, es precís donarli també els estímols que a les classes mitjes nos porten a estimarla, es precís que se li doni arrel y saba en el terrer nacional. Deu en ella fomentarhi la vida de familia; però a basa d'un matrimoni contracte civil y disoluble, apenes diferenciat del amor lliure (que ja es l'ideal dels socialistes radicals), no hi há que pensar en semblant reconstitució. Constituida la familia, hi há que preocuparse també del patrimoni familiar perque, sense aqueixa arrel que l'hi asseguri un passament honest, no es possible que la familia obrera mantingui grans afeccions a la terra, si en ella ha de viure com aventurera y no-

mada. El patrimoni individual es de difícil formació; però en nostres antigues institucions (com per exemple el contracte enfitèutich) pot trobarse algun paliatiu a l'esmentada dificultat. De més práctichs y sobre tot difundibles resultats pot esser la reconstitució del patrimoni corporatiu: la mutualitat ha descobert prodigis d'organisació. Les cooperatives de consum y de producció, les meteixes societats d'interessos de defensa professional poden ajudar moltíssim a la solució del problema mitjansant dos criteris que jo especialment vos recomano. Es l'un la llibertat més completa de l'associació professional ab plena personalitat jurídica als efectes de adquirir, conservar y alienar tota classe de bens sens trabes de cap mena. Y es l'altre l'exempció o reducció dels impostos que, a títols de drets reals, paper sellat, contribució territorial o altres, lliguen cada día les mans en la combinació de contractes y institucions.

Y, enlayrant aqueixos problemes del proletariat a un ordre superior, crech que haveu d'estudiar fondament el problema de la contribució de sanch. Cal que al poble se li fassi entendre que'l servey militar obligatori no es una conquesta democrática sinó una grossa injusticia, y que ja es hora de que acabi aqueix prejudici abominable de carregar el feix més gros en la conservació del ordre constituit a les classes pobres, que son precisament les que menos tenen per conservar. Les grans empreses estrangeres y nacionals, les grosses propietats, les fortunes estèrils del *conco* o *solteron*, es necessari que portin també un bon cabal en aqueix concurs de sacrificis y redimeixin eixa injusticia que cau avuy a sobre de les classes humils y proletaries.

He abusat ja un xich massa de vostra paciencia. Acabo exhortantvos a que ab sá criteri y ab esperit d'un veritable amor a nostra Patria estudieu aqueixes tant importants qüestions (que jo no he fet sinó senyalarvos molt imperfectament), tenint en compte les esperiencies reals y práctiques de la vida y no sols les necessitats de la materia, sinó les més enlayrades y sobrenaturals del esperit.

JOAN DE DEU TRÍAS Y GIRÓ

Historia musical y ètnica de la cançó popular

(Continuació)

Homofonía.—Dels tres periodes principals de tota l'Historia de la música, la homofonía (vocal o instrumental) es el periode de l'antigüetat, periode de unissò absolut que arriba fins al segle X després de Crist.

Entre tots els pobles, la música s'ha presentat originariament al unissò, es a dir, a una sola part. En aquest estat se troba avuy a la Xina, a la India, entre'ls Arabes, Turchs y Grechs moderns, malgrat que tots aquets pobles tenen un sistema musical molt perfeccionat sobre certs punts, potser més perfeccionat que'l dels pobles occidentals.

Encara hi ha avuy música homòfona: el cant gregoriá de la liturgia es homòfon, d'un hieratisme de supervivencia estraordinari y veritablement maravellós en sa essencia. El cant popular de tots els pobles, antichs y moderns, es homòfon. Vai a dir que aquest periode, si bé se li assigna un terme, superviu y més que superviure se pot dir que sempre hi haurá música homòfona, sinònima en aquet cas de música natural.

La música de l'antiga civilisació grega, fora potser d'alguns ornaments, cadencies o intermedis, executats per instruments, fou homofona; tot lo més que's pot assegurar sobre aquest fet es que's formaven intervals d'octava quan a les veus dels hòmens s'uníen les de les dones o dels noys.

Considerada aisladament la música homòfona, era pobre de formes si no l'ajudava la poesía. La música instrumental no era més rica, limitada a petites sonades de dança o de marxes, de cerimonies funebres o tochs de *buccina*, etz.

Se deducix dels escrits d'Aristoteles que'ls grechs coneixien l'art de variar un tema, art primitiu, que no té res que veure ab la variació, o l'art de variar un tema, que havía de prestar posteriorment tants grans serveys a la música.

La música homòfona sols podía crear obres d'art desenrotllades associant el cant ab la poesía, y d'aquesta manera utilisá la música l'antigüetat clássica, no sols cantant les odes y els himnes religiosos, sinó també les tragedies y les composicions èpiques, que's recitaven, notis bé, ab una especie de canturia musical acompanyada de la lira.

L'especie de melopees dels *cantastorie* italians, la cantarella, per dirho aixís, que fan certs pobles en sa parla, per exemple els italians de l'Umbría o els andalusos d'algunes comarques nostres que veritablement canten la parla, les recitacions litúrgiques catòliques, per exemple els tòns ferials, el *festivus*, el *simplex*, els de les lliçons, evangeli, epístoles, etc., son realment vestigis de la declamació antiga.

Quan s'establí la liturgia romana pel papa Gregori el Gran, les reminicencies de l'art antich, encara que alterades o desfigurades, se conservaven per la tradició, y tant es aixís qu'en els primers missals de la liturgia se donen fòrmules de terminacions particulars a cada signe de puntuació, per exemple, com se devíen cantar la coma, els dos punts, el punt final y l'interrogant. Així s'espressa gráficament y musicalment en el següent exemple:

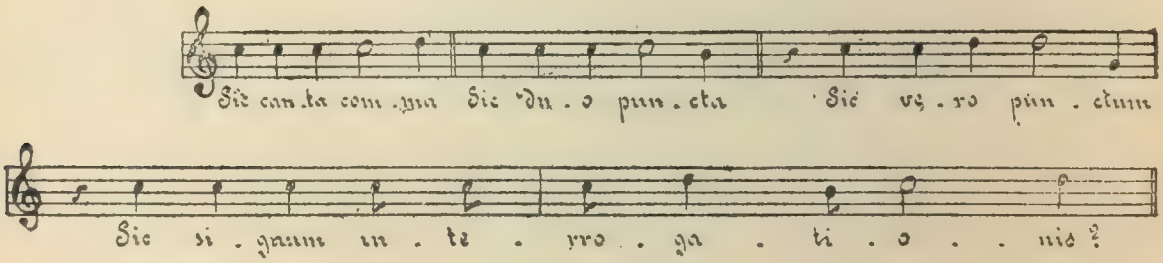

Hi ha aquí una tendencia a reproduir les inflexions naturals de la parla ordinaria. Facil es suposar que de la meteixa manera els poetes trágichs de l'antigüetat indicaríen als actors les entonacions de la parla, que aquests mantindríen valentse d'un instrument acompanyant.

El recitatiu modern prové de l'imitació d'aquests *tonus* o cadencies pel medi del cant. Jacobo Peri, que fou l'inventor d'aquesta forma d'art, l'esplica bé en son pròlech de l'òpera *Euridice* (any 1600). Encara que soná la flauta per casualitat, l'invenció fou trascendental; preteníen reproduir la declamació de les tragedies antigües, sense adonarse que la recitació grega difería del recitat qu'ell creava, en que en aquella's conservava més exactament el ritme de les poesíes y a més en que no s'acompanyava ab armoníes sinó en sòns aislats d'una lira o altre instrument al unissò ab la veu.

D'aquesta felíç troballa del recitatiu, imitant la musicalitat del llenguatge declamat y exaltat, prové l'òpera, genre que naixerá tot d'una peça quan Jacobo Peri sabrá espandirse fent música adecuada pera el moment lírich de l'acció, quan sabrá compondre l'*aria*, l'espandiment lírich que mancava, y, si ell no la pot compondre encara, ben tost arribará Claudi Monteverdi y l'òpera será, essent la precursora de l'òpera den Gluch y del drama lírich de Wagner, els tres punts cardinals d'aquet genre d'espectacle.

Avancem un poch més, no molt, després dels temps de Monteverdi, y cerquem l'espressió estètica del recitatiu en un altre Deu gran de la música, Jaume Carissimi (1604 - 1674), (Vide l'oratori d'aquest autor, *Jeftè*, el colloqui de Jeftè y sa Filla).

Acercantnos als temps de la reforma de Gluch, y als actuals de la creació wagneriana del drama lírich, trobaríem la feconditat d'aytal principi que ha creat obres maravellosament immortals.

Mes, tornant a l'homofonía dels grechs, hem volgut afirmar qu'en les obres de gran estensió, la música d'aquell poble havía d'abdicar tot valor propi perque sols podía formar frases curtes, no sabía ni podía conèixer l'art de desarrollarla. Es aquesta una condició essencial dintre del sistema restringit de la música homòfona. Les nacions qne no han sortit d'aquest genre de manifestació se troben reduides a construir sos sistemes sobre gradacions sonores d'altura invariable en que forçosament han de moures les melodíes. Ja sabem que aquestes escales son nombroses y, aparentament, arbitraries.

Y, quan s'arriba aquí, ocorre preguntar si dintre d'aquests sistemes se troba un sò principal d'atracció, una *tonica*, com diem tècnicament, una relació d'afinitat entre tots els sòns, un llaç d'unió entre tots els sòns que formen un tot o una sola frase.

Aquest centre d'atracció no's troba en la música antiga ab tanta eficacia com apareix en la música moderna. Antigament estaven invertits els termes entre la que'n deyen dominant y la tonica, puix aquella representava lo qu'en nostre sistema figura la tònica. De manera qu'en l'antiga música grega la terminació se feya sobre la dominant y no sobre la tònica, de modo que l'analogía era completa ab l'entonació del llenguatge parlat. Recordem l'exemple «sic cantat vero punctum» *(do, do, do, re, sol)*; recordem, també, que aquesta particularitat ha sigut observada fidelment pels primers autors de recitats.

Estudiis aquesta interpretació distinta de la dominant, considerada com a tònica en el sistema grech, en una Scolia (cansó) descoberta prop de Tralles. La composició, en modo hipofrigio (to jartio), data del segle segon de nostra Era

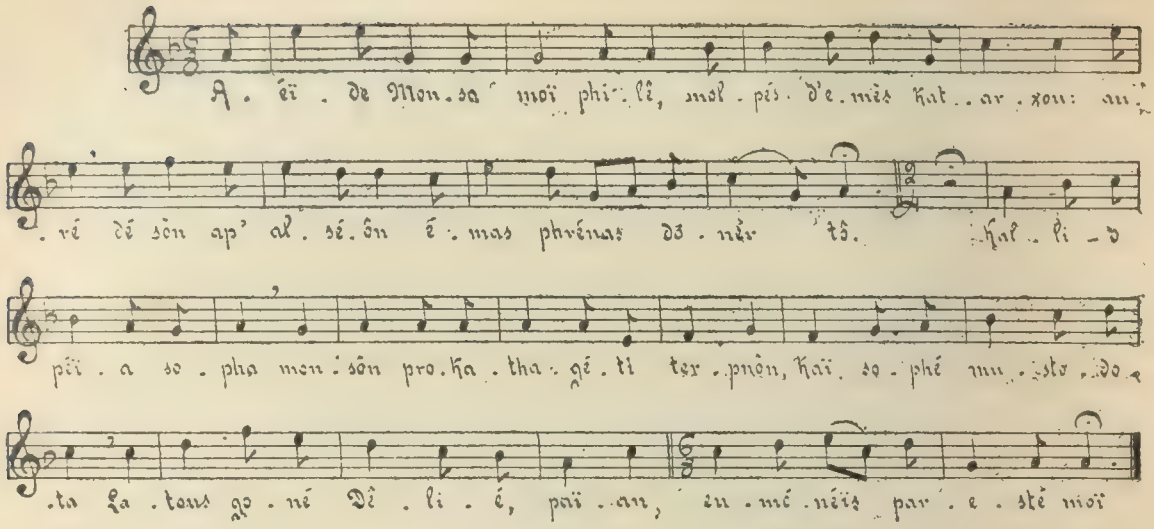

* * *

Buscant el centre d'atracció d'un sò ab el qual tingan referencia tots els altres sòns d'una composició, trobem, donchs, invertits els térmens dinámichs de les candencies de movìment, les dominants y les estátiques o tòniques. Aixís podem afirmar ab plena convicció que, si bé els grechs teníen sentiment de la tonalitat baix el concepte estètich, aquest sentiment no estava ben caracterisat y, sobre tot, no jugava un paper decidit en les regles tècniques de la construcció melòdica. Els escriptors no diuen un sol mot d'aquesta particularitat, es a dir, que no deixen endevinar l'existencia d'un sò central al qual se refereix tot el sistema general de ses escales.

En els modos del antich cant cristiá s'acusa millor la relació ab una tònica, notablement en les quatre games dites *autèntiques,* tal com les establí S. Ambròs, de Milan. Fins a cert punt les primeres notes d'aquests 4 modos, re — mi — fa — sol —, representaven 4 tòniques en el sentit que avuy donem a aquestes paraules. Però la regla no s'observava exactament, y d'aquí la confusió en que's trobaven pera assegurar que tal melodía estava escrita en tal o qual sò. Se proposaren varis medis prescrivint començar y finalisar les melopees, valentse de certes frases de forma invariable dites *tropos* que devíen caracterisar cada tonalitat. L'incertitut respecte a la tonalitat fou tant obscura en l'antigüetat com en l'Edat Mitjana, malgrat l'adveniment d'uns y altres tractadistes que embrollaren més que aclariren aquells caos de regles, excepcions y distingos.

En substancia, el sentiment de la tonalitat no estava tan desenrotllat en aquella època com en la moderna. Els pobles de l'Assia meridional, qual música es homòfona, tingueren com els pobles grechs una idea, encara que

poch clara, de la tònica, dita per ells *Ansa*. Potser donen més precissió, com la donaren els grechs, a la nota *Agata,* es a dir a la nota sobre la qual s'apoya el ritme. Tot això ho veurem més clar al parlar del sistema indiá. Aquí no tractem més que de la característica homòfona de sa música.

Hi há moltes melodíes indostániques que pareixen y son realment análogues a les melodíes europees modernes. Abans n'hem presentada una. Vèginsen aquí d'altres.

Un Bishnopad (cant sagrat) Mahratta. Es una invocació a Deu. Comença ab les paraules *troda Salaamat,* Salve, oh Deu! «Es un dels més hermosos que he escoltat a l'India», diu l'autor. Característica: tonalitat completa europea.

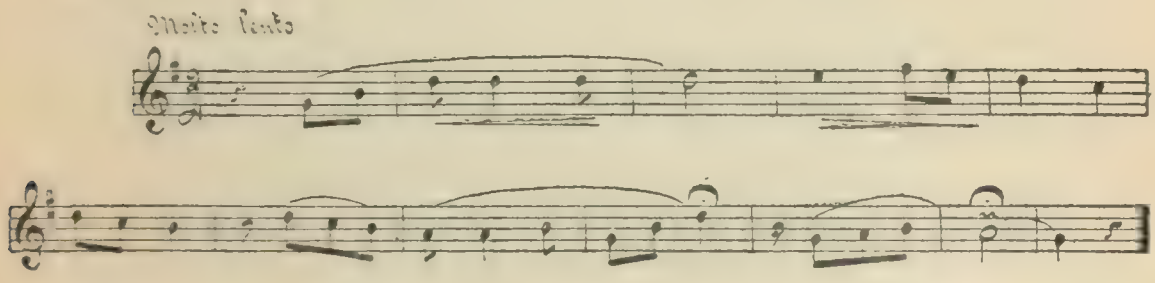

Vetaquí una altra ab la meteixa característica. Es una cançó d'un joch paregut al de la gallina cega. Notem el gran paregut d'aquesta cançó ab la *petenera* andalusa: la modulació al tò major relatiu y la finalitat afan dangada li donen aquest ayre.

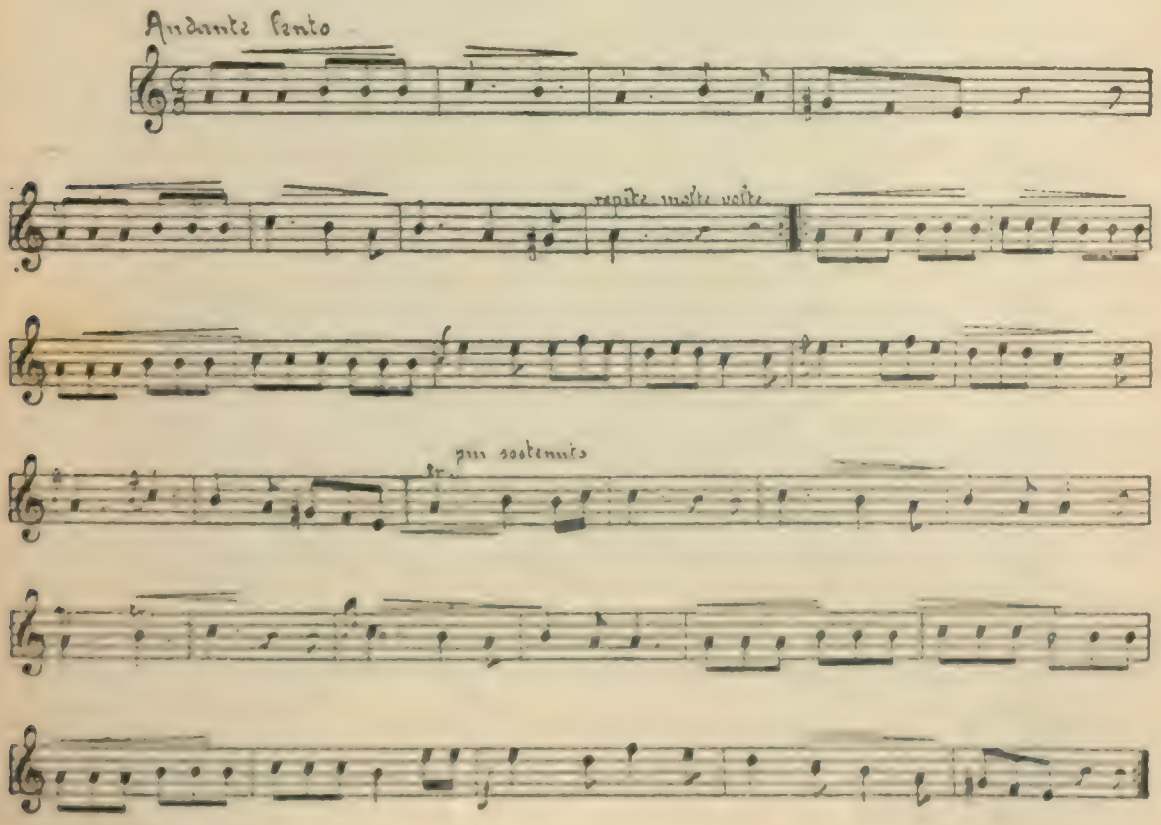

En conseqüencia de tot lo esposat, encara que'l sentiment de la preponderancia d'un sol sò formant centre sonor o tònica no fou del tot desconegut a la música homòfona, no estava tant desenrotllat com en la música moderna, entre'ls grechs y altres pobles com els citats de l'Assia meridional, y lo meteix passa ab els antichs cantars germánichs y'ls celtes que han arribat fins a nosaltres. A la música moderna li basten dos armoníes consecutives pera determinar en quin sò se mou lo porció considerada d'un simple fragment. Això depèn, segons pareix, de la situació inferior y'l paper secundari que s'imposa necessariament a la música homòfona.

Melodíes que no comprenen més que un nombre restringit de sòns que's poden reconèixer o recordar fácilment, ja units entre sí per un llaç no musical com son els mots de la poesía, no demanen a la música un sistema d'encadenaments lògichs. En el recitatiu de l'òpera clássica la tonalitat se determina ab menys escassa precisió y falta de relleu qu'en les peces de formes diferents com l'ária, el duo, etc. Aquest sentiment s'accentuá ab el temps per la necessitat d'establir entre tots els sòns d'una composició una dependencia d'atracció invariable, fundada purament en condicions musicals; y tant més s'imposá al sentiment artístich, per quant al tractarse de reunir en una obra d'art grans masses de sòns, millor dit, per quant se tractava de fer lo que'n dihem música pura, música sinfònica, en una paraula, l'element d'atracció podía revestir una significació propia, tant més quant la música no tenía necessitat allavores del socors de la poesía.

Aquí terminaríem tot lo que'ns toca dir sobre la música homòfona, especialment de la grega, que alcança tant enlayrat relleu entre les arts d'aquell poble, si'ns privavem de senyalar una síntesis del art musical dels grechs com l'ha feta en un dels seus estudis el sabi mestre Gevaert a qui deuen tant totes les rames de coneixements musicals, especialment l'historia del art grech en general. Seguíu, en companyía de tant destre guía com es l'autor de *La Melopée antique dans l'église latine,* y assimileus lo que diu en l'estudi en qüestió, intitolat: *De l'état actuel des connaissances relatives à la practique de l'art musical chez les Grecs et les Romains.*

Compendreu allavores, perfectament, el significat musical que té un dels exemples que presenta y es el següent: *Himne a la Musa* en modo dòrich (to lidio), compost al segle XI de nostra era.

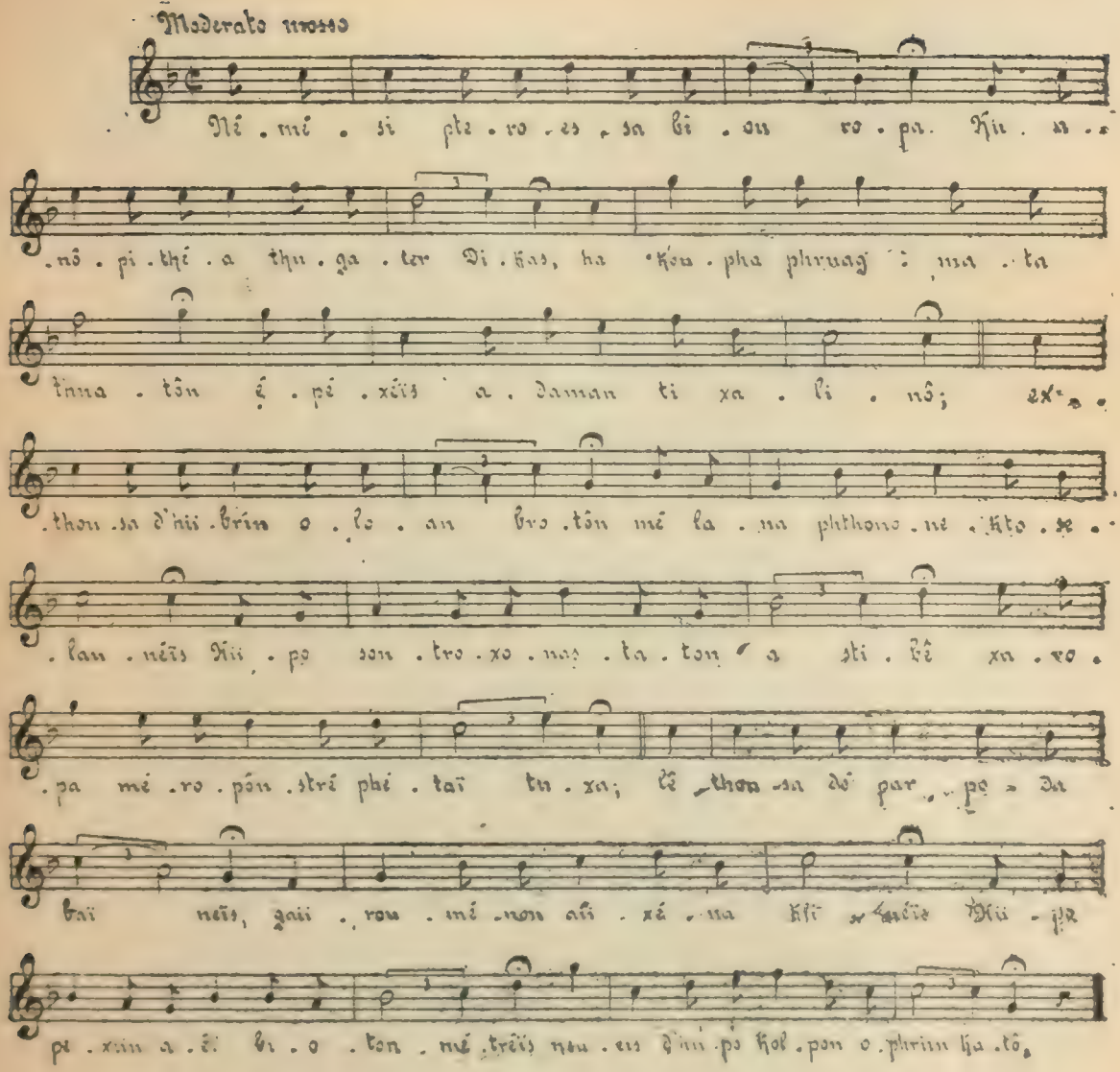

FELIP PEDRELL.

L'IGLESIA DEL BRULL
y les seves pintures

Encara es moltíssim lo que'ns falta conèixer en nostra terra. Els monuments, quan s'estudíen de la manera de que ells son mereixedors, nos revelen particularitats que cal tenir en compte per caracterisar l'art de Catalunya.

Les petites iglesies rurals, bastides en temps de gran intensitat de vida en nostres contrades agrícoles, vida anys há disminuida pel desenrotllament que anaren tenint ab els segles l'industria y la població ciutadana, avuy están proporcionantnos agradables sorpreses quan se fa els possibles per desentranyar d'entre afegits adossats o superposats a la construcció primitiva quína fou l'iglesia de que sovint nos parlen ab llohances que semblen verdaderes exageracions els documents de dotació y consagració. Les frases laudatories que a voltes me fan somriure incrèdulament, les ingenues ponderacions de magnificencia que a primer entuvi semblen impossibles, ateses les actuals circumstancies de lloch y de benestar que aquí's disfruta, si'ns trasladem o'ns situem al temps en que foren escrites y estudiem el monument a que's refereixen, veurem que, tot donant a compendre la satisfacció que sentíen els qui bastiren aquest, nos espressen ab una certa fidelitat alguns trets distintius del meteix o quelcom que, ben considerat, pot servirnos per desenredar la gènessis de l'edificació. L'iglesia del Brull, situada a un cinch quarts de l'estació del ferrocarril a Balenyá, sota'l Montseny, té una acta de confirmació de la dotalía a nostre objecte ben important. L'original d'aquest document sembla avuy perdut, lo meteix que l'escriptura de dedicació o consagració de l'iglesia; però les copies d'aquella confirmació dotal, tot fent l'efecte de ben fetes sobre un document original y autèntich, prometen colegir bé lo que fou aquella iglesia a finals del segle XI y completar lo que avuy no's pot veure més qu'en estat fragmentari o del tot desfigurat en l'actual iglesia.

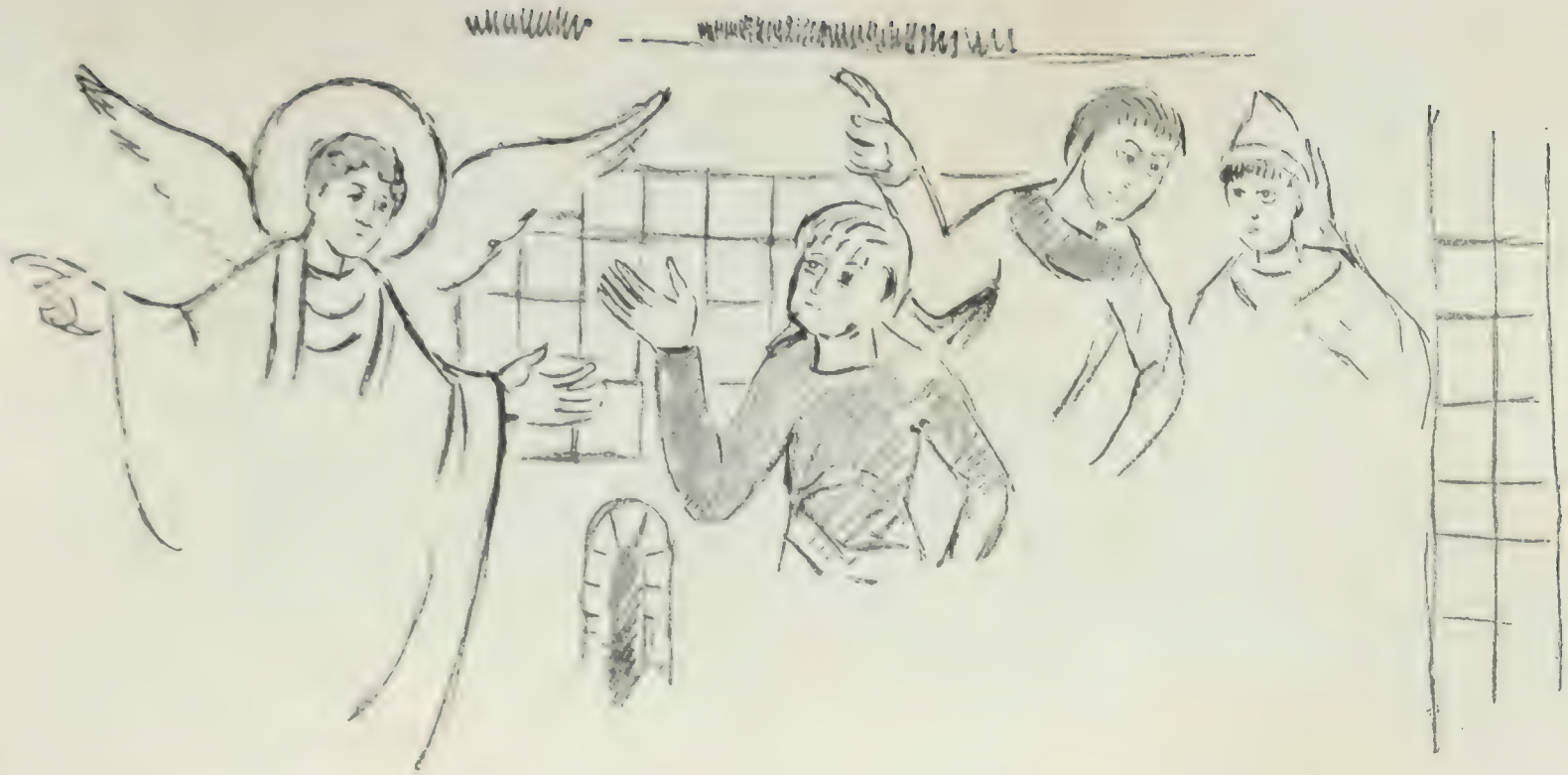

PINTURES DE L'IGLESIA DEL BRULL

(Dibuixos de Lluciá Costa y de Jacinto Comella)

Pochs anys després de la consagració y dotalía eclesiástica els vescomtes de Cardona volgueren donarli força major, casi estat civil, confirmant les concessions ab que s'havía enriquit *illa Sancti Martini Ecclesia est in loco Brulio nomine, quae in diebus nobilissimae foeminae Guiliae Cardonensi Vicecomitissae Parochianorum ejusque praesidio fabricata et etiam intercedente Ansonensi Episcopo Guillelmo festiva consecratione olim dedicata est.* En el document el Vescomte de Cardona Ramon Folch, ab sa esposa la Vescomtesa Ermessinda, devant del ja citat bisbe Guillem, que havía consagrat l'iglesia, confirmaren els termenals antichs de la rodalia, els delmes y primicies que constaven en la dotació primitiva, el cementir dels trenta passos acostumats, la sagrera per la salvació o immunitat dels vius y sepultura pels difunts y totes les pertinencies justament tingudes y tenidores en avant. El meteix escrit dona a entendre sens cap classe de dubte que l'iglesia a que's refería tenía tres altars: el major dedicat al titular, Sant Martí de Tours, y altres dos de Sant Joan y Sant Miquel que li faríen costat en absidioles de les que, mirantho bé, avuy encar pot precisarse la situació per un fragment d'una d'elles que resta. Per ço al final del document s'hi llegeix: *Haec tibi Beate Christi Confessor Martine Praesul Pie, tuae ecclesiae confirmo ut, te intercedente, et sancto Joanne, sanctoque Michaele, quorum altaria intra tuae ecclesiae sunt*, etc.

La fetxa del text confirmatori es de *X Kalendis Septembris anno ab Incarnatione Jesu Xpi. regni omnium saeculorum MLXII et Philippi Regis Francorum regno incepto anno secundo*, corresponent a 23 d'Agost de 1062, venint bé aquí les calendacions segons el compte de l'Encarnació y del any II de Felip I de França, puix que aquest succehí a Enrich I pel 29 d'Agost de 1060.

Per lo apuntat ja's pot compendre com el document de la Parroquial del Brull suposa una consagració de l'iglesia en temps anterior, però en el meteix pontificat del Bisbe de Vich Guillem (1047—1078), en temps de la vescomtesa Julia, esposa den Folch de Cardona, mort en 1040 en guerra, mare den Ramon Folch de qui es la confirmació. No hem pogut trobar especificat l'any de la mort de Guilia, que vivía encara quan se feu el document curiosíssim en que ella y el seu fill Ramon Folch feren provar al Prelat d'Urgell Guillem Gaufret no tenir art ni part en la mort del vescomte Folch. Aquest judici es d'entre 1053 y 1068, segons apunta el P. Villanueva (1). Per ço, mentres no vinguin nous datos, sols podrem dir que l'iglesia del Brull degué dedicarse després del any 1047 y ans de 1062.

Per lo que's compren, al segle XI el castell del Brull, que pertanyía als vescomtes de Cardona, doná lloch a un nucli de població que feu precisa

(1) *Viaje literario*, vol. X, pág. 192

una iglesia. Per ço els vescomtes, com a senyors del territori dintre del qual s'alçava l'iglesia de Sant Martí, intervingueren d'una manera directa en la dotació y fixació dels térmens de la parroquia eclesiástica. Aquest castell del Brull, del qual se'n poden veure encara unes parets en el turonet que domina la Parroquial, está citat en el testament del Guillem Ramon Senescal (Moncada) de 1173, dihent que'l testador el tenía en penyora del senyor de Cardona per 2.000 maravedisos d'or, per lo que aquell manava que'l Moncada son successor el tingués fins que dels esplets que d'allí sortíen se'n hagués donat per pagat (1). En Guillem Ramon de Moncada en una ocasió mogué una cavalcada per anar al Brull, potser en cumpliment del testament del seu avi, emportantsen hòmens de Vich, lo que li valgué enèrgica reclamació del Bisbe (2).

Després els Cardona tornaren a possehir el castell fins al any 1255 a mitjans de Desembre, en que'l comte Ramon va ferne venda al Bisbe Ramon d'Anglesola y al Capítol de Vich. El Degá Moncada (3), parlant com parla d'aquest fet, dihent que'l Bisbe *consagrá l'iglesia del Brull ab son castell*, podría donar lloch a suposar una segona dedicació de l'iglesia. La lectura del document fet aleshores diu ben clar que's tracta d'una venda del castell ab tots els seus drets y justicies, de les que's citen les de *punendi malefactores, et suspendi in furcis, eruendi oculos, auferendi pugnos et pedes, et decapitandi et comburendi homines et mulieres et cum omnibus regiis dignitatibus*, etc., (4).

Destriant l'actual iglesia d'una serie d'adicions y modificacions posteriors, se veu que al esser consagrada tenía una sola nau, coberta de volta semicircolar, ab un absis principal y solemne y dos laterals posats en creu respecte al primer y obrintse als costats de la nau immediatament y sens un creuer. Varies son les iglesies antigues que han presentat aquesta disposició: com un exemplar existent pot citarse Sant Pere de Montgrony. Dels absidiols laterals sols se conserva l'arranch del de la part nort, havent desaparegut tot l'altre ab l'obertura del creuer y les modificacions que sufrí l'iglesia desde 1585, fetxa qu'está esculpida sobre la porta moderna. La volta de la nau fou també sotstituida per altra allunetada.

L'absis principal avuy solament pot estudiarse passant darrera al retaule del altar major, que havía pertenescut a la Catedral de Barcelona y fou portat aquí fa una quarentena d'anys, per suplir a un altre d'interí que feya les vegades del que cremaren els francesos en 1654. Es tal absis

---

(1) *Boletin de la R. A. de Buenas Letras*, núm. 3, article de don Joaquim Miret y Sans.
(2) Arxiu Capitular de Vich. Volum I de documents per l'Episcopologi, any 1209.
(3) *Episcopologio de Vich*, vol. II, pág. 67.
(4) Arxiu Episcopal, vol. XV de pergamins, núm. 6.

PINTURES DE L'IGLESIA DEL BRULL

(Dibuixos de Llucia Costa y de Jacinto Comella)

semicircolar, y en son interior s'obren cinch hornacines separades per mitjes columnes, la central y les estremes foradades antigament per finestretes.

Fa poch temps que, al tornar de l'escursió al Montseny que feren els aficionats als sports d'hivern, un d'ells, en Joan Llongueras, tot visitant aquest absis, aleshores ple de mals endreços, notá qu'entre'ls escrostats del arrebossat hi sortía algun color y fins li semblá vèurehi pintada una má, lo que, comunicat al senyor Rector del Brull, Mossèn Jaume Vilaró, fou suficient per que aquest se pogués convèncer de que'l tal absis havía contingut primitivament una decoració policroma que més tart havía sigut emblancada y coberta de un arrebossat de guix y calç.

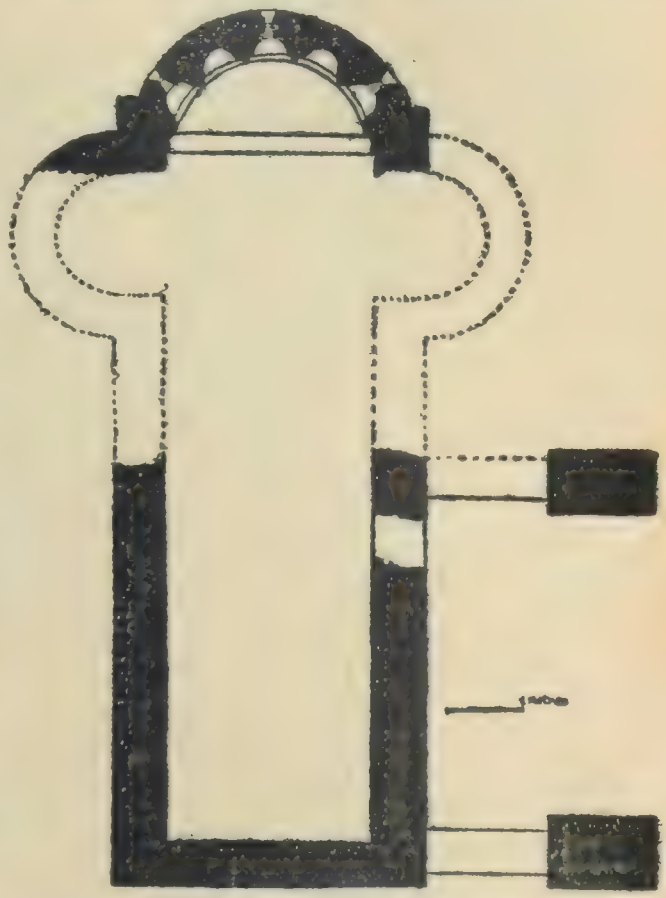

Per sort aquesta capa de material no's lligá bé ab el fons, ab tot y que aquest fou picotejat, y avuy hem pogut treure, en quant ha sigut possible, l'arrebossat, que's degué judicar necessari atenent a que tot l'absis s'havía obert quelcom y presentava clots que, tot malmetent la decoració primitiva, en bona part havíen d'esser tapats.

Refent ab l'imaginació lo que queda d'aquesta pintura mural que omplía tot l'absis, pot dirse qu'en la conca o coberta en quart d'esfera hi havía la figura del Omnipotent assentat en bancal solemne, *in sede majestatis*, presentant el llibre de la Lley sobre son genoll esquerra, mentres benehía ab la dreta. Al seu costat hi aniríen els alats símbols dels Evangelistes, veyentse encara part del corresponent a Sant Joan. En l'espay recte y vertical que quedava entre la volta absidial y les hornacines s'hi presentaren tres escenes del naixement y infancia del Salvador: la primera ab l'ángel anunciant a dúes persones la vinguda del Mesíes, quedant endarrera altra figura assentada y lluhint una especie de mitra o capell alt, que potser sía Herodes ab posat d'incredulitat; l'altra ab els Reys, ab vestits talars y corones cuadrangulars, presentant sos tresors al Infant Jesús, qu'está assentat a la falda de sa Mare, María, y la presentació del Fill de Deu al Temple.

Les hornacines presenten escenes dels primers capítols del Gènessis, tals com la creació d'Adam per l'Omnipotent; la creació de la dona o potser el pecat de nostres primers pares; l'acusació que feu Deu a Adam y Eva per haver faltat al precepte; el Senyor despedint del Paradís al primer matrimoni, després d'haver vestit al home y a la dona ab llargues túniques de pells, y, finalment, un ángel vetllant la porta del Paradís mentres Adam treballa la terra y Eva está guanyant el pa filant. Aquestes cinch representacions ocupen les hornacines, disposantse de manera que les que tenen finestra no resultin mutilades ab les figures, que tenen cosa de $1^{m}25$ d'alt. Es especial aquesta iconografía referent al Antich Testament per lo inusitada, però que potser resultará no única en nostra terra el día que s'hage pogut descobrir, com mereix, un absis semblant al del Brull, el de Sant Martí Sescorts, del que ara meteix acabem d'ensopegar restes en que hi apareixen dintre una hornacina les figures d'Adam y Eva menjant la fruyta vedada.

Sota de les mencionades representacions pintades en l'absis de la parroquia montsenyenca hi quedá una socalada ab pintures figurant una cortina blanca que forma amples plechs, y uns baixos ab quatre motius ornamentals diversos. Les columnes que ván entre les hornacines y els espays que queden plans son també decorats ab colors y íaixes d'adorno.

La conservació de tot això, com queda ja indicat, es desgraciadament molt aperduada, els colors son rebeguts per les empastades del arrebossat, però's nota una gamma bastant estensa en la que hi dominen el vermell, el groch, el blau, el gris y el negre. El dibuix y el meteix colorit fan formar bon concepte del artista qu'executá aquesta decoració monumental en la que no's pot desconèixer un gran valor artístich y ornamental.

Per lo que's pot veure es de pensar que aquesta pintura mural data de principis dels segle XII, si no's vol admetre sía feta en època ben acostada a la construcció de l'iglesia.

Visitant l'esterior de l'iglesia del Brull s'hi veuen encar grans troços de ses antigues parets ab la decoració arquitectònica romana d'arcuacions y faixes y tires de relleu, apareixent aixís en el tester que fa de fatxada y en l'absis principal qu'está dirigit a llevant. Una petita porta semicircolar s'obría primitivament a la part de mitxdía, anant abrigada en altre temps per un atri o galilea del que resten encar els robusts archs laterals que sostindríen una coberta de fusta y que avuy donen un aspecte pintoresch y sugestiu a la part de l'iglesia que dona al cementir, que recorda l'estensió de trenta passes d'eclesiástich recordada en l'acta de la dotalía.

Per tot això que acabem de consignar creyem que d'avuy endevant s'haurá de considerar com a no ben insignificat per l'art de la terra l'iglesia del Brull.

J. GUDIOL Y CUNILL, *Pvre.*

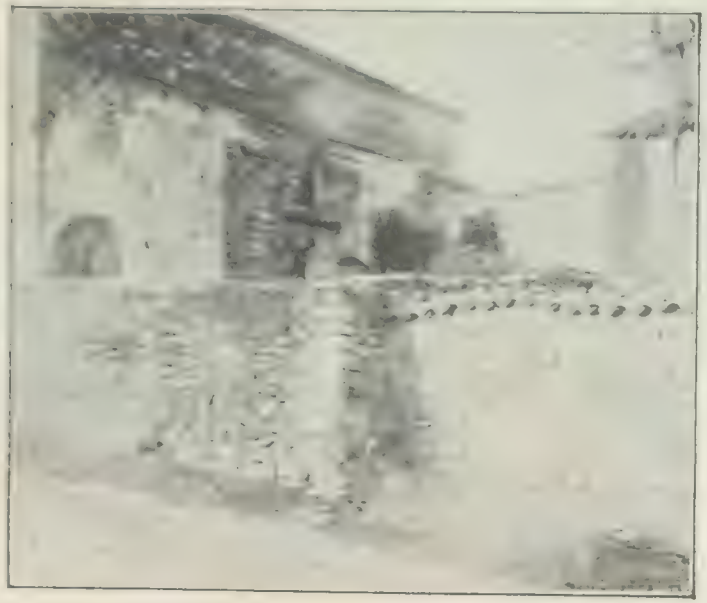

IGLESIA Y CASTELL DEL BRULL

(Fotografies de Mossèn J. Gudiol)

Colecció de documents relatius a Arnau de Vilanova

(Continuació)

VI

Lleyda, 3 març 1283

Alfons II aprova la permuta feta entre A. de V. y Pere Marquès a que's refereix el document anterior.

Noverint universi quod nos Alfonsus Dei gracia rex Aragonum, Majoricarum et Valencie ac comes Barchinone, viso quodam instrumento illustrissimi domini Petri, inclite recordacionis patris nostri, in quo dabat et concedebat magistro Arnaldo de Villanova, fisico, totam partem et jus et dominium quod habebat in castro de Ollers, salvo et retento sibi quod illud teneret ad feudum et fidelitatem sui et suorum et quod daret sibi pro censu et recognicione dominii mediam pernam porci, in quo eciam instrumento concedebat eidem quod ipsam partem et jus et dominium quod sibi concedebat in predicto castro posset permutare seu excambiare cum fratribus Templi, vel cum aliis quibuscumque personis, per franchum alodium pro loco equivalenti vel meliori, salvo tamen sibi in honoribus quos reciperet in permutacionem et cambium, dominio et censu quod sibi retinuerat in ipso jure et dominio dicti castri, prout in instrumento predicto plenius continetur, quam quidem donacionem et concessionem nos confirmavimus cum instrumento nostro, tempore quo nominabamur infans: attendentes quod dictus magister Arnaldus de Villanova fecit permutacionem sive cambium cum vobis dilecto notario nostro Petro Marchesii per francum alodium de tota parte, jure et dominio que idem magister Arnaldus habebat in dicto castro de Ollers, cum quodam censuali quod vos sibi dedistis in civitate Valencie et eius termino, in permutacionem et cambium partis et juris sive dominii sui dicti castri, quod qui-

dem censuale dictus magister Arnaldus tenet per nos ad feudum ad censum predictum medie perne porci, prout dictam partem et jus ac dominium dicti castri de Ollers pro nobis tenebat, ut instrumentis hinc inde factis continetur: idcirco attendentes nobis fore utilius habere dictum dominium et censum in dicto censuali quam in parte predicta castri de Ollers predicti, laudamus, concedimus et confirmamus per nos et nostros vobis dicto Petro Marchesii et vestris, perpetuo, per franchum et liberum alodium, permutacionem predictam quam dictus magister Arnaldus fecit vobiscum de parte sua, dominio et jure dicti castri, cum dicto censuali quod vos sibi dedistis in permutacionem. dantes et concedentes vobis quod vos et vestri habeatis, teneatis et possideatis perpetuo, per proprium, liberum et franchum alodium, totam partem et jus ac dominium et quicquid aliud dictus magister Arnaldus habebat in dicto castro, quam jus et dominium, quod nos similiter habebamus ibidem, positis vendere, dare excomutare et facere inde vestras voluntates per liberum et franchum alodium cuicumque vel quibuscumque personis volueritis, absque obstaculo et contradiccione nostri et nostrorum et cuuslilibet alterius persone. hanc autem laudacionem et concessionen vobis et vestris facimus, sicut melius dici et intelligi potest, ad vestrum vestrorumque salvamentum et bonum intellectum. mandantes vicariis, bajulis et universis aliis officialibus et subditis nostris, presentibus et futuris, quod predictam concessionem et confirmacionem nostram firmam habeant et observent et faciant ab omnibus inviolabiliter observari et non contraveniant nee aliquem contraveneri permitant, aliqua racione. datum Ilerde quinto nonas marcii, anno Domini millessimo ducentessimo octugessimo octavo.

Signum ✝ Alfonsi Dei gracia regis Aragonum, Majoricarum et Valencie et comitis Barchinone.

Testes sunt: Berengarius de Podio Viridi, Raimundus de Montechatano, Raimundus de Angularia, Artaldus de Alagone, Sanccius de Antilione.

Sig ✝ num Jacobi de Cabaneis scriptoris dicti domini regis qui de mandato ipsius hec scribi fecit et clausit, loco, die et anno prefixis.

Arx. Cor. Aragó, perg. d'Alfons II, n. 279 y reg. 78, f. 45 v.
Cf. Documents II, III y V.

RAMON D'ALOS

Seguirá)

Consuetudines Civitatis et Dioecesis Gerundensis

(Continuació)

Cap. 4

Consuetudo est quasi generalis hujus terrae quod quando juvenis homo moritur intestatus sine liberis, quod de bonis ejus fiant tres partes, quarum una pars est domini, alia dividitur in tres partes, una est clericorum pro missis canendis pro anima sua, secunda est parentum, de tertia fit elemosina, et tertia pars totius substantiae suae est proximorum in parentela; hoc tamen est plus in eo qui habet liberos et moritur intestatus quod dominus nihilominus habet tertiam partem et aliae duae partes dividuntur ut supra; tamen si aliquis homo juvenis aliqua acquisierit de bonis adventitiis ut puta quia fuit lucratus aliqua ut mercenarius quia in his habet ecclesia et alii ut supra praemititur sed pater retinebit usum fructum de jure in talibus bonis quamdiu vivat; secus si habuerit bona castrensia, quorum proprietas et ususfructus pertinent ad talem juvenem et potest de illis testari. Et praedicta habent locum in puberibus, secus vero in pupillis quos natura generare et concipere ac jus testari impedit et non sunt exorqui nec steriles nec intestati sed intestabiles dici possunt, et ita servatur Gerundae de rationabili consuetudine, licet Barchinonae sequentes Jacobum de Montejudaico servetur contrarium, et male.

Cap. 5

Exorcus non dicitur qui moritur relicto filio spurio. Idem si moritur relicto postumo. Idem si partus oriatur ex ventre secto. Idem si moriatur relicto nepote ex filio; si vero filios habuerit et tempore mortis nullum habuerit filium dicitur mori exorcus; sed si fuerint pupilli qui filios nunquam habuerunt nec habere potuerunt et infra pubertatem moriuntur, isti pupilli non possunt proprie dici steriles nec exorqui, quia aetate impediente non fuerunt habiles ad generandum; sterilis enim et exorcus est qui licet aetate sit habilis aliquo tamen casu impeditur generare. Aliud est enim impedimentum sterilitatis et aliud impedimentum aetatis,

ut in lege *sed est quaesitum* ff. de *liberis et postumis*. Exorcus idem est quod sterilis vel infecundus. Est enim exorquia vulgare Cathaloniae et idem est quod sterilitas vel infecunditas, quia sterilitas est contra fecunditatem, unde glosa in Autentica sicut Cod. *de sacro ecclesiae* exponit sterilis idem est quod infructuosa puta quia non redimit fructus quos reddere consuevit et imputatur si venit ex vitio insolito, ut notat Innocentius in capitulo *propter sterilitatem, de locato et conducto* et per glosam in lege *ex conducto*. Pomponius ait ff. *locati*, unde sterilitas sive exorquia dicitur vitium contra generalem consuetudinem naturae proveniens, et sic pupilli quibus naturale est non generare nec procreare sobolem, non possunt dici steriles ut est dictum quia naturae et sterilitatis diversa sunt impedimenta, ut probatur in lege *si quaesitum*, supra allegata. Et ideo qui dicit exorcum dicit et praesumit puberem et natura sive aetate habilem ad generandum et male intelligunt qui pupillum dicent exorcum, nec dicitur sterilis vinea quae primo anno fructus non dat.

Cap. 6

Intestatus proprie dicitur qui testari potest sed moritur nullo condito testamento seu condito et nulliter et irrita facto ut quia testatur de facto sed non de jure sed quibus propter defectum aetatis testari de jure non permittitur, ut sunt pupilli tales improprie dicuntur mori intestati, sed proprie dicuntur intestabiles et ideo verbum intestatus duos habet intellectus in hac materia penali et odiosa et debet restringi ad proprium intellectum tantum quia non est imputandum quod jus aut natura negat et ideo est optima consuetudo Gerundae quod de bonis pupillorum non debet solvi, nec exhigi intestia nec exorquia et pecant contra observantes, nec valet consuetudo in contrarium et tanquam irrationabilis, et animabus pestifera ex escolis poenitus extirpanda licet de facto contra abutatur ab hiis qui in eis jurisdictionem habent et sibi ipsis jus dicunt, et de bonis pupillorum vel ratione intestiae vel ratione exorquiae tertium exigunt sicut de adultis, sed male.

De Sepulturis.

Rub. 28.

Cap. 1

Consuetudo antiquissima est hujus dioecesis quod si quis moriatur extra suam parroquiam vel locum domicilii ejus, spolia pertinent curato ecclesiae parroquialis infra quam moritur et ipse curatus suis expensis tenetur cadaver ipsius defuncti tradere ecclesiastice sepulturae et nomines poliorum hoc casu veniunt de dicta consuetudine vestes, equitatura, arma, arnesia, peccuniae et quicquid defunctus habebat in loco ubi moritur pro servitio suae personae, sed in civitate Gerundae servatur, quod si extraneus moram traxerit cum aliquo cive et habita tore ipsius civitatis, si ibi moriatur non dantur spolia curato praesbitero, nisi fue-

rint de illis qui stant pro custureriis et sibimet faciunt expensas victus et vestitus et non habent proprium larem nec recipiunt certam solidatam pro anno vel mense, sed secundum quod faciunt et operantur et de ipso opere recipiunt mercedem sive praetium operis tantum et non servitii nec temporis, si vero alibi domiciliatus moriatur in loco ubi traxit originem de eo non datur spolium quia non dicitur advena qui moritur in loco proprii originis.

De jure legitimae seu portionis pertinentis ad filios rusticorum et juvenum hominum et de haereditamento eorundem sive in vita sua sive in morte.

Rub. 29.

CAP. 1

Item filii et filiae qui sunt padion alias patrons sive pártem de mansis suis in bonis paternis, non possunt petere legitimam in bonis inmobilibus mansi, sed de aliis omnibus habebunt legitimam. Et idem de filiis rusticorum qui fuerunt patron ipsius mansi, si vero praedicti rustici vel rusticae obtulerunt donationem propter nuptias vel sponsalitium in manso, tunc filii eorundem possunt petere legitimam donationis propter nuptias vel sponsalitii ab haerede ipsius mansi et obligationem inde factam sibi tradita sed tamen filii non possunt petere quod terrae causa dictae obligationis vendantur.

CAP. 2

Item si rusticus in suo testamento dixerit quod filii haereditentur secundum facultatem mansi filii et filiae debent habere omnia mobilia ipsius mansi et haeres nihil debet habere de ipsis bonis.

CAP. 3

Si vero non sint in ipso manso aliqua bona mobilia vel modica, haeres teneur donare annuatim aliquam quantitatem idoneam de expletis mansi que sibi remanent congrue deductis expensis et victu ipsius haeredis annuatim et si vix sufficiunt ad victum haeredis filii de expletis vel terris ipsius nihil mansi possunt petere vel habere.

CAP. 4

Nota etiam quod si pater dicat in testamento suo in haereditamento facto uni filiorum: volo et mando quod alii filii mei habeant de bonis mansi mei lexiam et haereditamentum juxta facultates mansi ad cognitionem talium, dic quod hoc casu

uno mortuo ex talibus filiis quod dominus directus suus habet tertium in bonis et dominus facit stimare quantum pertinere potest tali filio mortuo in bonis patris. Et detriata sive electa filii parte et lexia dominus habebit de lexia illa sive bonis tertiam partem et sic est consuetudo dioecesis Gerundae.

Cap. 5

Nota quod si pater in vita sua testamentum fecit et filium haeredem instituit et aliis filiis etiam in potestate constitutis legatum vel lexiam fecerit vel eis aliquid detriaverit, quod si antequam pater moriatur aliquid de illis filiis vel omnes moriantur, quod dominus habet tertiam partem in talibus lexiis et etiam ecclesia si consuetum est, et idem in muliere si est proprietaria mansi; sed dominus non petet tertiam a parentibus sed a filio haereditario cujus est proprietas ille enim tenetur ad hoc ratione haereditamenti.

Cap. 6

Item est consuetudo hujus terrae inter dominos habentes mansos et personas quod si rusticus moriatur intestatus superstitibus filiis pluribus quod si apud unum remaneat tota haereditas tenetur componere cum domino suo et convenire de medio tertio et medio laudimio cum dominis possessionum quae sibi remanent de hiis partibus quae ipsis cohaeredibus fratribus suis competere poterant, si ipsas partes petere voluissent.

De laudimio, tertio, foriscapio et aliis juribus ad directum dominium pertinentibus.

Rub. 30.

Cap. 1

Consuetudo est quod possessio sive res quae tenetur pro domino directo et alodiali potest vendi irrequisito domino nec per hoc cadit in commissum, nec etiam propter canonem non solutum per triennium in seculari, nec per biennium in ecclesia, nec pro quocumque tempore, sed duplicatur census cessatus; quae duplicatio est poena loco commissi.

Habet tamen potestatem dominus rettinendi si vult rem venditam pro illo praetio pro quo est vendita et datur domino ab emptore tertium rigorosum praetii, scilicet de centum solidis quinquaginta solidos, tamen dominus consuevit de benignitate dimitere de dicto tertio, tertium, et sic de dictis quinquaginta solidis levato tertio remanent triginta tres solidi et quatuor denarii, et si dominus

habet bajulum et fecerit gratiam de tertio debet solvere emptor bajulivum bajulo, si vero non fecerit gratiam, dominus de suo tertio debet solvere bajulivum.

Cap. 2

Si res fuerit data vel permutata vel titulo haereditamenti, vel alio quocumque titulo lucrativo emphitheota rem alienet, dominus non habet jus retinendi, sed habet inde medium laudimium et medium tertium videlicet de centum solidis quinque solidos pro medio laudimio, et vingitiquinque solidos pro medio tertio, et sic sunt triginta solidi de centum solidis, et ita secundum magis et minus; est enim laudimium decima pars de centum tamen illis qui habent bajulos faciunt eis solvere bajuliam ultra ipsos decem solidos laudimii.

Cap. 3

Consuetudo et observantia fuit et est in dioecesis Gerundensis quod quando aliquis mansus venditur cum suis terris per dominum utilem certo praetio, quod domini directi campanerii habentes terras et possessiones in ipso manso faciunt extimari terras et possessiones quae pro ipsis tenentur, et deducta tertia parte ipsius extimationis pro onere hominum et mulierum, emptor dicti mansi habet se convenire de tertio sive foriscapio de duabus partibus extimatis cum dominis directis pro quibus terrae praedictae tenebantur, et ita fuit pluries judicatum et obtentum in contradictorio juditio.

Cap. 4

Item servatur quod si filius spurius habet aliquam rem emphiteoticariam ex donatione parentum vel ex legato vel alio simili titulo, dominus pro quo tenetur non habet modo tertium vel laudimium nec aliquid aliud ratione transmutamenti quia venit ipse spurius per rectam lineam.

Cap. 5

Debes scire quod tria sunt jura consuetudinaria in Cathalonia nova quae est a Lupricato citra quae pertinent dominis, et adhuc servantur in dioecesis Gerundensis.

Primum jus tertium, et pertinet eis tertium cum res quae pro domino tenetur venditur et dicitur tertium quia si antequam hat venditio emphiteota conveniat

secum domino, si res valet tercentum, dominus debet habere centum; si autem fiat venditio antea, tunc dominus habet medietatem de toto eo quod habuit de re. Et hoc ultimum practicatu Gerundae.

Secundum jus est medium tertium, et medium laudimium et pertinet domino quando res donatur, legatur, vel alias titulo lucrativo in collateralem vel alium penitus extraneum alienatur, et tunc pertinet domino ratione medii tertii et medii laudimii ad rationem triginta pro centum, et dantur sex solidi pro libra. Item tertio habemus laudimium quod est decima pars praetii vel extimationis rei quod obligatur spetialiter, sed si impignoretur res seu pignori tradatur, pro tanta quantitate quod non sit spes quod eam debeat luere, tunc debet solvi foriscapium, ac si vendita expraesse fuisset.

Cap. 6

Item sciendum est quod quando pater vel mater dant filiis vel aliis descendentibus vel ascendentibus per rectam lineam quocumque titulo lucrativo, tunc dominus non habet inde aliquod jus de praedictis; secus est in transversalibus, quia illi dicuntur extranei, et sic dominus habet jus sibi competens secundum praedicta.

Item est alium sciendum quod pro mulieris corruptis redemptione habet dominus sicut de juvene homine.

Item de virgine solum habet duos solidos, et octo denarios, pro ut latius continetur in rubrica *de statu hominum, cap. 7.*

Cap. 7

Item est aliud sciendum quod dominus non potest compellere mulierem viduam quod se ab eo redimat; sed si domino provocante quod se redimat illa se velit redimere, dominus non potest ab ea exigere nisi tertiam partem bonorum que habet, si autem ipsa provocaverit eum tunc dominus potest ab ea recipere licite quicquid inde possit habere; quia alias dominus non compellitur dare viduam redemptioni nisi virum ducat etsi tunc corrupta sit, dabit tertiam partem bonorum ut est dictum.

Cap. 8

Item est sciendum quod si terra quae tenetur pro alio est in manso meo infra triginta annos, ille qui eam missit ibi potest inde abstrahere dando mihi pro exita mansi de solido duos denarios alias lapsis triginta annis non potest abstrahere eam nisi me domino consentiente et istud vocatur jus baronis ut latius habetur supra *de emptione et venditione.*

Cap. 9

Item nota quod directi domini habent jus fathicae sive retinendi ita videlicet quod si emphiteota vendat rem sine consensu domini, dominus infra mensem postquam sciverit, poterit illam sibi retinere pro illo praetio pro quo vendita fuerit, et hoc est verum nisi de consensu expraesso domini talis venditio facta foret.

Cap. 10

Si res emphiteoticaria dividatur, debetur domino medium tertium, et medium laudimium si inter fratres, eam ex legato habentes, non interveniente pecunia divisio facta fuerit, si vero interveniente pecunia vel inter extraneos, ipsa divisio rei comunis fiat, debetur foriscapium, quia divisio vicem continet emptionis; sed ex divisione quae fit inter cohaeredes testatoris filios vel liberos ex juditio familiae haerciscundae per setentiam judicis de rebus haereditariis emphiteoticariis, non debetur laudimium nec foriscapium aliquod nec aliud jus quia quilibet juditio testatoris praesumitur suam partem habuisse.

Cap. 11

Sed si res emphiteoticaria ex causa transactionis tradatur debetur domino foriscapium.

Cap. 12

Item si conducatur ad decem annos vel plus, debetur laudimium.

Cap. 13

Item si debetur creditori in solutum debetur foriscapium.

Cap. 14

Sed si res vendatur cum fructibus pendentibus unico praetio, non solvitur foriscapium de fructibus, sed facta extimatione fructuum, illa deducta de praetio de residuo praetii solvetur foriscapium, de consuetudine Gerundensis.

Cap. 15

Item est consuetudo Cathaloniae quod si pater habens duos vel tres aut plures filios, fecerit testamentum instituens unum ex eis haeredem, aliis relinquendo aliquam pecuniae quantitatem, et haeres noluerit dare nummos et dederit pro parte et haereditate seu legitima fratri vel sorori unum castrum sive mansum seu decimam vel censuale quod sit feudum, et quod frater sive soror definiat pecuniae alterutri; in isto casu dominus pro quo feudum tenetur, potest petere tertium sive laudimium, hoc est foriscapium, sicut de venditione, quia venditio est, licet instrumentum nominet eam donationem. Et de hoc potest dominus facere demandam, pro quo tenetur immediate, usque ad triginta annos, ab inde vero in antea non: et in isto casu, illius fratris vel sororis quibus haeres donaverat, accipiet firmam directi vel servitium, postquam fuerit feudum sibi confirmatum, ac si expreesse dominus eum sibi laudaret, et si ibi esset dominus major, seu castlani medii aut feudatarii, non pertinet ad eos demanda, sed solummodo proximiori, verum tamen si inde tertium vel laudimium aut foriscapium, dominus proximior habet debet inde recipere duas partes, ille pro quo tenetur immediate, et tertia pars inter alios dividatur.

De jure bajuli.

Rub. 31.

Cap. 1

Quilibet dominus directus potest facere suum bajulum, cui pertinet jus bajulivi, et qui potest agere et deffendere in juditio pro juribus domini sine alio mandato. Cum dominus integraliter foriscapium habuerit jus bajulivi remanet in domino et non in feudatario sive emphiteota, sed si dominus fecerit gratiam emptori, tunc emptor tenetur solvere jus bajulivi dicto bajulo; et dicitur jus bajulivi, los parells hoc est quia bajulus exigit duos denarios pro solido, et ita tres solidos et quatuor denarios pro libra, quantitatis scilicet foriscapii quod dominus habuerit, et ita servatur de consuetudine dioecesis, nisi forte ex privilegio aliud alicubi observetur.

Cap. 2

Bajulus qui de bajulia emparata aliquid tangit et de juribus domini aliquid usurpat, amittit bajuliam de consuetudine dioecesis Gerundensis.

CAP. 3

Bajulus tenetur praestare domino requirenti fidelitatis juramentum, et etiam multi praestant homagium de consuetudine.

De redemptionibus hominum et mulierum et de juribus earum redemptio et qui cogantur ad redimendum et qui non.

Rub. 32.

CAP. 1

Pro redemptione hominum masculorum et feminarum corruptarum si dominus provocaverit non potest exhigi ultra tertium bonorum redempti, sed provocatus poterit habere quicquid et quantum inde potuerit convenire, sed dominus cogi non poterit redemptioni dare homines nisi se stabiliant vel matrimonium contrahant; tunc enim a masculis et feminis corruptis poterit habere tertiam partem bonorum mobilium, sed a virginibus non poterit exhigere nisi duos solidos et octo denarios, sed si fuerit virgo haeres vel unica mansi, tunc dominus non tenetur eam dare redemptioni et ab unica filia juvenis hominis cogi poterit ut de eam redemptioni, sed tunc poterit dominus habere tertium bonorum suorum mobilium, pro ut haec latius habentur supra in titulo *de statu hominum, cap. 7.*

CAP. 2

Domini pro majori parte in dioecesis Gerundensis filias hominum suorum incorruptas cum in matrimonio collocantur, absolvunt ab eorum dominio pro duobus solidis et octo denarios. A corruptis vero et masculis habent sicut possunt cum eis convenire, tamen ultra tertiam partem, non exhigant bonorum suorum, et ita de consuetudine generali ut plurimum observatur, nisi in certis locis ubi per pactum vel loci consuetudinem aliter usitatur.

De operibus libertorum hominum et mulierum ad dominos suos pertinentibus.

Rub. 33.

CAP. 1

Opera est diurnum offitium quod exhibetur alicui per diem artificialem, et consistit opera in actu personali, ut sunt jove, batudae, spodatae, traginae et hujusmodi.

CAP. 2

Nota quod pro operibus praeteritis non potest agi nisi ad extimationem.

CAP. 3

Item juvenes homines sive sint masculi, sive feminae tenentur facere ad requisitionem domini instrumentum recognitionis dominii et promissiones quod non facient aliquid propter quod dominus possit eos amittere, et si extra mansum morantur, et inde habent logerium, dominus potest eos cogere ut faciant ei unum par gallinarum, vel consimile servitium aunuatim, et illum qui steterit pro loguerio dominus potest compellere ut uno anno moretur cum eo.

De iure cugutiae.

Rub. 34.

CAP. 1

Si rusticus fuerit cugus, dominus ratione cugutiae debet habere tertiam partem omnium bonorum mobilium rustici. Et valorem ipsius tertiae partis debet habere rusticus vel ejus successor in bonis uxoris rustici, et soluto matrimonio debet hoc habere rusticus vel ejus successor.

Ut liceat dominis capere propria auctoritate homines suos.

Rub. 35.

CAP. 1

Item quilibet potest capere rusticum sive hominem suum solidum et tenere captum sub tina, vel tavaga, vel in ferris, vel in biga, quod est verum, nisi sint homines de feudo regio, vel locorum religiosorum.

Ut vinea putetur et condirecte teneatur.

Rub. 36.

CAP. 1

Consuetudo est quod si emphiteota cessaverit per triennium putare vineam, quod potest privari per dominum vineae.

De servitutibus rusticorum praediorum.

Rub. 37.

CAP. 1

Si fundus meus debeat servitutem fundo tuo eundi et ducendi fructus illius fundi, tu non potes alios fructus, alterius postea empti, inde transire.

CAP. 2

Item quod in vicinis honoribus, marginis intelliguntur esse superioris, sed si non apareat superioritas, reputabuntur comunes.

CAP. 3

Quaestiones terminorum, viarum et aliarum servitutum realium, consueverunt determinari per judicem ordinarium, re oculis subjecta, vocatis partibus simpliciter sumarie et sine figura juditii, et sine solempnitate scripturae, dummodo sententia proferatur in scriptis ad rei memoriam.

De servitutibus urbanorum praediorum.

Rub. 38.

CAP. 1

Item est consuetudo in lucernis sive spieriis positis in pariete privata, vel comuni illius qui lucem acceperit per ipsas lucernas quod si ipsae lucernae steterint per triginta annos in pace et continue, quod ipsae lucernae non possent claudi a parte adversa.

CAP. 2

Item quod si ille qui habet lucernas, non habeat instrumentum de lucernis, nec aliquam tuhitionem triginta annorum; quod si clauserit eas operando ibi, vel alio modo, quod iterum ibi non poterit habere lucernas.

(Seguirà)

Passió, mort, resurrecció y aparicions de N. S. Jesucrist

(Continuació)

802 Mas vostre dol en goyg vendra
E nuyl senyer nol vos tolra;
E no sabets que la muler
Con es en part gran mal sofer
806 E cant linfant dela es nat
Noli membra el mal part?
Axi vosaltres goyg aurets
E per nul temps ya nol perdrets.
810 Apres jeshus en judea
Ab sos dexebles sen ana
E bateyava les gents
E sent johan ensenblanmens;
814 E dix als jueus molt verament
Que dels tenien parlament:
Vos que de terra sots criats
Soven de terra vos parlats
818 Sobre tots es per sa virtus,
Amest lo payre e lo fil
Gardar vos a de tot peril
Quel fiyl al payre vol numtar
822 Car no vol pus ab vos estar.
Molts vos podriets sostenir
Llesperit sant en vos vendra
E de virtuts vos complira.
826 Aparelatvos ardidament
No aurets pahor de turment.
Depuys dixlos aytal semblant:
Si votre amich vos ve devant
830 A mya nuit jeus levets
Que vos iij poms quels prestets

Car son amich ve deu legar (?)
Eue aquel do asopar (?)
834 El pere vos li respondra:
Del lit hon yau nos levara
Amich notu puys ara levar
Veten nom vules trebalar.
838 Laltre ala porta tocara
El pereos levarsi a
E dar ha del pa asats
Tot ala sua volentat.
842 Axi us dich yo avos per sert
Que demanets autres apart
Tocats la boca obrir sa.
Lo cos sant en vos vendra.
846 Puys ieshu xst los huils leva
En ves lo cel e sospira:
Prechte sit plau payre senyor
Conserva est per ton amor
850 Com els an per cert cregut
Que mas trames per ta virtut.
Puys lo dia desensio
Ab los apostols Jeshus fo
854 Qui menyan en - 1 - logar
E volchlos apres provar
Car tuyt no creen verament.
Que sucitat fos verament
858 Dix los: barons pel mon irets
E lavangeliy preycarets
E sels qui bateyats seran
E fermament en mi creuran
862 De part de deu salvats seran,
Si non creen damnats seran
Car qui creura fermament
Serpens vey nuyl noyment
866 Dan noyls fara en mala part.
Ab tant ieshus deels sparti
E muntasen sus alt el cel
Davant totes aqueles gens
870 E verents angels alegar
E van cantar ben alt y clar;
Querubim e serafin
Ageren gran goig et bon saber.
874 Apres dit payre et fan seer
E tots sels de galilea
Veren aquesta noblea

E gardaven sela cort gran
878 Qui sen muntan el cel
Animes moltes sen montan
E tragen dinfern
En paradis son tots entrats
882 Alegres foren y pagats
An enpero quel muntas
Vee pilat (e) cayfas
Molts miracles que hageren vist
886 Que feu devant els Jeshu xst.
Apres aso tots los jueus
Que mol mal los confone deus
Eeren davant si amenar
890 Los iij jueus per demanar
Si era ver que jeshu xst.
Ab los lus uyls aguesen vist.
Tots iij manves an respundut
894 Quels lavien vist y conegut
E si galaven la veritat
Aurienne molt gran pecat.
Los princeps manves son aqui
898 Temense la lig de moysi
Aquels tots iij feren jurar
Que no digesen per nuyl afar
A negun hom quels agesen vist.
902 Aquel profeta jeshu xst.
Dines los donaren asats
E mantinent son sen calats
E son dela terra exits
906 Axi com los jueus an dits
En galilea son amats
Mas tots los jueus mal fadats
Apres aso foren ajustats
910 Car foren els molt despagats
Hoaya hoaya van cridar
E prenense tuyt al plorar,
Grans cols se donen en les dens
914 En la cara los dolens
Tan gran dol feyen verament
Con si morts fosen lur parens.
Ab tant la lur algama
918 Anaren a queyfas
E vengeren aqui per comtar
Aquels jueus y confesar.
Barons dixeren aquest

922 Los cavales creure devets
Qui gardaven lo moniment
Aquels creats tan solament
No dixeren los cavales
926 Que langels fo.....
Al moniment.....
La pedra que lay estava
Poder no fo axi lo feyt
930 Car los cavalers an recontat
Ne aysels qui say son vengut
E en axi son desebuts
Ans creen nos per veritat
934 Que se la nuyt fo el levat
Per los dexebles verament
La hon estech lo moniment
E dien per sert quels cavales
938 Daso agen presos dines.
No plorets ne no fasats dol
Que ayço es veritat noy duptats
Depos an presos dines asats
942 E dels apostols fo creats.
Ab tant nicodemi parlar
E la alyama manves cala;
Barons dix el no sabats vos
946 Que aquets iij dit an anos
Ab sagrament que nos anos
Que Alies el cel muntar
So dix sa algama dels jueus
950 Si mal los confona deus
Poder encara no es muntat
Que en les muntanyes la posat
Alcunes part qui las mens pres
954 E lay trobar lem sus ades.
Abtant jueus feren armar
Qui les montanyes vam cercar
De israel los desastrucs
958 Cuydaven jeshus trobar agnus
Tres dies lan per tot sercat
E hanch no lan enloch trobat;
Mas josep dins en la ciutat
962 Don abammacia an trobat
Don ageren goyg los yueus,
Que mal los confona deus,
Dixeren ab cor ieio.
966 Benet sia deus dirael

Car josep avem trobat
Qui en la preso era tancat.
Apres aso von sayustar
970 E vanse tuyt aconselar
En qual manera podran far
Quels pusquen josep veer
E qui pusquen ab el parlar
974 Ne quil gita daquel logar.
Demati en - i - cristia va
E scriva la letra qui lay va.
Per la letra diu tot en asi
978 Quen abraych sescrivi:
A vos josep honrat senyor
Saluts mil vets ab gran honor
De nos e sels de jerusalem
982 E dels sentot primerament
Sapiats per sert que avem pecat
En contra vos avem erat
Erat avem nos contra vos
986 Si deus perdo perdonat vos;
Tot lo poble vos vol ver
No gens per mal queus vula fer
Ans vos an bona volentat
990 Venits aels per caritat.
Ab tant misatges an triats
Qni son amichs son propiats
De josep qui ael iran
994 E la letra li portaven.
Davant josep els son venguts
E aportaven la saluts
De tot lo poble y que pau
998 Fos entre els si (a el) plau.
Josep la letra va ligar
E comense deus a beneyr
A qui no plach que a mala mort
1002 Els lausisen a tort
E los misatges reebe
En son alberch los mete
A lautre jorn feu enselar
1006 E comenset a cavalcar.
Els misatges son vinguts
En jerusalem ab saluts.
Com los jueus ausiren dir
Que josep devía venir
Foren alegres i pagats

E ab onor lan enparats
Eren davant li tots los jueus.
1014 Payre josep amich de deus
Pau sia avos ara e a tots temps,
El respondet ab vos ensemps;
E vanlo tuyt tantost baysar
1018 E fan manves viules tocar.
Nicodemi princeps mayor
La reebut ab gran honor,
En son alberch lamena
1022 E ali prou a menjar dat.
Lendema foren ajustats
Josep anom i cayfas
E lo prohom nicodemi
1026 Sus en lo temple diví
Josep manves feren jurar
Lobre lur lig i demanar
De jeshu xst com estat
1030 Ni quil sen avie portat.
Encara volen mes saber
E quius trach de la carcer
Don nos som tuyt maravelats
1034 Com ereu axi escapats.
Devets saber per caritat
Que cant eu fuy encarcerat
Heu estat en oracio
1038 E avi - i - gran visio
De iij angels resplandents
Qui la carcera en semblaments
Tenien en lur mans
1042 E viu jeshus aqui estant
Qui resplandi com soley clar
E yo caych nol poch gardar
E ieshus prisme per la ma
1046 E de terra el me leva
E dona ayga per la fas
Per so qui yo bem dexondas,
E pres ieshus de mantinent
1050 Conforta me molt dolçament
E dixme que era mundat
De tot mal e de tot pecat
E dem del aygua per la faç,
1054 E yo manves fiuli merces
E dix manves gardam josep
Que yo so ieshus de nazaret

E lo meu cors tu sobolist
1058 Honradament si com poguist.
Dixli josep senyor hoyats
Lo moniment vos mensenyats
Hon dits que yo vos soboli
1062 E per la ma el me menant
Al moniment hon lach posat
E demostran aquel sendat
E la pedra que tench al cap
1066 Lavos conich que veraments
Era iesus qui el moniments
Jo hac liat e embolcat
E lach posati sotarat
1070 E plorel axi com a senyor
Car els lo meu salvador
Y ieshus tantost messe el cami.
Apres aso el me guia
1074 Tro sus en Animacia
E portes clauses el me mes
Dins mon alberch e puis feu mes
Dixme que yo degue star
1078 Quaranta jorns dins mon estar
Que los yueus hiran sercar
Ab cor felo e hontar
Tots los amichs de ieshu xst.
1082 Contra sels qui lageren vist.
Ab tant a deu me comana
E yo de goyg besli la ma
En galilea vol anar
1086 Car als apostols vach parlar.

Com hac parlat josep fort
Tots los princeps en desconort
Foren posats e van cridar
1090 E donay socos pot far
Ay deus dabram i de iacob
Aquest cryma no es pas poch;
Sus en la cara van donar
1094 E per terra es crebantar
Los pels se tiren be et fort
Tant son posats en desconort.
O deus disrael e que farem
1098 A mala mort liurats sirem.
Los cavalers avien vist
Segons que dix ieshu xst.

Que leva del moniment
1102 Els aquels viren verament
E nos dolens sabem per ver
Que maria sua mayre fo
Don es vengut donchs aques leo.
1106 Apres j iueu se levet
Leviahe si auie nom et si parlet:
Barons jo conich veraments
Tot lo linatge et les gents
1110 Daquest ieshus mas sapiats
Que el es molt bo estats
Que en lo temple domini
Mostra la ley de moysi
1114 Viu com maria la portat
Al temple con es costumat,
Que simeon lo capela
Sus en sos braços los posa
1118 Que dix y ugen et elegras
De ieshu xst profetas
Prophetza simon e dix
Que vench dimfas serventic (?)
1122 Nunc dimitis servum tuum domine
Secundum verbum tuum in pace.
Apres simeon bey
Sta. maria e dixli:
1026 Sapies per sert que est infant
Aüra trebal en est mon tant
Que apeus pora soferir
E ne per nul hom del seu pecat
1030 Profeta en ay simehon
Per la tua anima coltel repertira.
Apres aso los jueus tots
Cridaren fort auna vots
1034 Vengen ades los iij iueus
Qui veren lo donbrideus
Despuys els anlos amenats
E foren per els demanats
1038 Si els tots iiij avien vist
Que sucitat fos ieshu xst.
Dixeren els encontinent
Davant tota aquela gent:

(Segueix)

NOTES BIBLIOGRÁFIQUES

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. — ANUARI: MCMVII — Barcelona, Palau de la Diputació.—Oliva, Impressor: Vilanova y Geltrú.

SECCIO ARQUEOLOGICA

EL NECROLOGI DE L'IGLESIA DE RODA per *Mossèn Joseph Gudiol,* Conservador del Museu Episcopal de Vich.

Com a resultat de la missió arqueològica que l'«Institut d'Estudis Catalans» enviá pera esplorar les valls altes del Noguera Ribagorçana, Mossèn Gudiol, qui formá part d'ella, nos presenta una curiositat digna de la mellor atenció. Se tracta d'un necrologi de l'antigua y cèlebre iglesia de Roda qual importancia es deguda molt més a sa forma esterna que al valor intrínsech que poden tenir les nombroses inscripcions faltades en general de detalls narratius: en efecte, totes les apuntacions d'òbits de les persones que formaven part d'una comunitat o estaven a ella adscrites o ab ella havíen tingut en vida o per causa de mort algun lligam especial se feyen sempre en els marges dels Martirologis de les meteixes iglesies, cosa natural per la facilitat del reso, y costum de la que tenim a Catalunya inombrables exemples; en cambi, aquí a Roda, les trobem esculpides en els claustres, aprofitant els ábachs y les dovelles de les arcades y encara les parets interiors y algun capitell, estenentse desde'l segle XII, data probable d'edificació del claustre, fins a la primera meytat del XIV, sent en poch nombre les datades: es una disposició nova qual coneixement devem agrahir a l'activita del infatigable y erudit Conservador del Museu de Vich, qui transcriu en aques treball les 175 inscripcions llegibles de que consta aquest necrologi, ilustrant text ab set gravats interessantíssims que reproduheixen altres tants fragments del claustre, permetent aixís ferse cárrech de la disposició que les llegendes guarden en ell.

LES INFLUENCES DE L'ART ORIENTAL ET LES GOTHS DANS LE MIDI DE LA FRANCE, par *M. J. A. Brutails.*

Dintre aquest títol reduit, l'eminent Joan August Brutails, tant conegut a Catalunya pels seus nombrosos estudis sobre la nostra terra y especialment per sa obra «L'art religiós en el Rosselló», nos dona com un compendi de les teoríes sobre'ls orígens y paternitat de l'art románich, prenent per base les esposades per en Courajod en ses «Leçons professées à l'École du Louvre», que dissecciona ab un talent admirable.

Es un treball que mereix ser conegut de tota persona dedicada a aquesta classe d'estudis per la claretat d'esposició, en quant se refereix, com en mirada retrospectiva, a la nova orientació que sentá especialment el dit Courajod cap al Orient en busca de fonaments racionals qu'espliquessin les noves formes de construcció y ornamentació generalment adoptades en l'occident europeu.

No s'hi deu buscar, no obstant, cap criteri positiu de resolució; planteja la qüestió «L'Orient ou Rome?» y ell meteix afegeix: «Je ne prétends point, certes, traiter ce problème périlleux dans les pages hâtives qui vont suivre. Je me bornerai presque uniquement à reproduire quelques réflexions concernant l'influence des Goths; encore limiterai-je mon examen au Midi de la France et aux théories de Courajod recueillies dans le tome premier de ses «Leçons professées à l'École du Louvre».

Y cumpleix ses paraules.

ORIGENS DEL RENAIXEMENT BARCELONÍ, per *Raimond Casellas.*

En Casellas coneix sobradament el periode a que fa referencia el present estudi y té prou estudiat en Viladomat per que necessiti are una nova consagració en aquestes planes: per això es que'ns limitarem en poques paraules a recomanar a nostres lectors aquesta nova producció, més interessant encara que les altres dedicades per ell a la meteixa epoca, copiant a la vegada l'enunciat de son desenrotllo pera ferlos capaços de son contingut, y es el següent: «L'obrador den Viladomat.—Coneixements y propensions del mestre.—L'ordre corinti y un monument de Setmana Santa.—Sistema fraccionari dels mòduls, segons l'*Architettura Civile* del Bibiena.—Reacció classicista.—Edificis y figures.»

QUELQUES VASES IBÉRIQUES INÉDITS (Musée Municipal de Barcelone et Musée du Louvre) par *M. Pierre Paris.*

Descriu y estudía l'«œnoctoé» y l'urna procedents d'Archena y comprats per el Museu de Barcelona, altre «œnoctoe» de la meteixa procedencia adquirit per el Louvre, y un pot trobat a l'Aigueta, vora Figueres, y que figura també en nos-

tre Museu Municipal. A propòsit de son estudi, reprodueix la controversia tinguda ab M. Siret, en la revista l'«Anthropologie» en defensa de la originalitat indígena de la cerámica ibèrica, que contradiu l'últim suposantla de procedencia cartaginesa.

PITTURA ROMANICA CATALANA (I paliotti dipinti dei Musei di Vich e di Barcellona), del *Dott. Antonio Muñoz.*

Treball més de vulgarisació que d'alta especulació, dona una idea aproximada de lo que representen les coleccions de taules romániques estojades en els Museus de Vich y Barcelona en quant a les influencies estrangeres y en quant a l'espressió d'un art nacional: en ell procura l'autor en primer lloch inventariar els carácters típichs d'aquestes taules y després intenta catalogarles ab la descripció y alguna ilustració comparativa de cada una d'elles.

Repetim, es un estudi que pot contribuir a la vulgarisació del coneixement de tant important fase de la pintura catalana, a lo qual ajudarán molt les nombroses y cuydades reproduccions, mes no resol cap problema ni aporta noves idees d'importancia.

LES IGLESIES ROMÁNIQUES AB COBERTES DE FUSTA DE LES VALLS DE BOHÍ Y D'ARÁN, per *J. Puig y Cadafalch.*

També es aquest altre resultat de la missió de l'«Institut» a les valls del Noguera Ribagorçana, y d'un interés especialíssim per l'historia de la nostra Arquitectura en quant, com diu molt bé l'autor, vé a constituir el grupo d'iglesies estudiat «una mena de forma dialectal» d'ella. La presencia d'un grupo aillat, enterament delimitat, que presenta unes característiques uniformement repetides, y que a més té l'especialitat d'haver quedat un segle y mitx retrassat en relació a l'escola de que forma part, sempre desperta una fonamentada curiositat entre els aficionats a aquests estudis; però es que, ademés, especialment degut a l'última circumstancia, permet moltes vegades descobrir particularitats que d'altra manera restaríen confuses, per la destrucció del temps, y això es lo que sortosament ha devingut ab aquest determinat grupo.

Fins ara teníem a Catalunya noticies vagues, presumpcions, del sistema de coberta ab fusta que havía necessariament precedit al de volta en les iglesies, coneixíem sa existencia; però nos restaven desconegudes ses formes, qüestió essencial: ab aquest «compte rendu» que de son viatge nos dona el mestre Puig queda resolta l'incògnita y l'iglesia de S. Climent de Tahull passa a ser una de les fites del nostre art románich: no hi há per que, donchs, enaltir l'importancia d'ell després de les anteriors observacions.

R. D'A. Y V.

SECCIO HISTORICA

La part històrica del Anuari del Institut d'Estudis Catalans corresponent al any 1907 es importantíssima y verament granada. Se compon dels treballs *Les historiens du Roussillon*, den Joseph Calmette, tant conegut y considerat en l'historiografía catalana; *Inventario de los bienes muebles de Alfonso V de Aragón como infante y como Rey*, de D. Eduart González Hurtebise; *Nota de geografía histórica*, d'un dels nostres primers y més respectables monografistes d'Historia, D. Joaquim Miret y Sans; *Episodios de la historia de las relaciones entre la Corona de Aragón y Túnez*, pel distingit y competentíssim historiayre D. Andreu Giménez Soler, y, finalment, *Atenes en temps dels Catalans*, del nostre Professor de Literatura Catalana Dr. D. Antoni Rubió y Lluch.

Els títols de les monografíes y els noms dels autors ja son una indicació ben solemne de l'importancia d'aqueixos treballs, però un se'n convenç profundament al llegirles.

—El den Calmette es una relació molt curiosa y interessant dels escriptors que s'han dedicat, més o menys conciençudament y ab major o menor amplitut a fer historia propiament rossellonesa, la qual, segons el monografista, es tota moderna puix no's pot dir qu'existesca abans del segle XVIII. La manera com de llavors ençá vé desplegantse aquest afany dels rossellonesos per esplicar les coses del llur país está descrita pel senyor Calmette ab la seva ben coneguda competencia y, ademés, ab un patriotisme que traspúa per totes les planes de la simpática monografía. Desde l'obreta del Andreu Bosch feta en 1628 fins a Bernat Alart, qui treballá de 1852 a 1880, en Calmette vá esplicant minuciosament tot lo que s'ha fet en l'historia regional del seu país qu'es prou fins per arribar en certs moments a fernos enveja.

Al final, no se sab estar el monografista d'aixecar un himne al Rosselló, «qu'es *et demeure l'une de ces petites patries dont l'individualité, parce qu'elle a ses raisons profondes dans la nature et dans l'histoire, ne veut pas et ne doit pas mourir.*»

—El treball del senyor González Hurtebise, describint el moblatge d'Alfons IV (V d'Aragó), té per de prompte el natural y vivíssim interés d'aquesta mena de monografies, pero aqueix interés aumenta en gran manera al començar a descobrir l'abundancia y riquesa d'aqueix inventari, que no'ns ha de sorpendre tractantse del rumbós monarca a qui's refereix.

Al començament de la monografía, l'autor, abans de descríurens el test de que's serveix y després de fer recalcar l'importancia d'aquesta lley de treballs, nos parla de la superioritat sobre'ls demés inventaris del segle XV que hi há publicats, els de Martí l'Humá, del Príncep de Viana, del Conestable Pere de Portugal y den Jaume d'Urgell. Y aqueixa superioritat nos diu que vé de que aquets foren quasi tots composts precipitadament a la mort de cada un de dits personatges pels efectes de les testamenterfes, mentres que aquest altre fou fet en vida del interessat, tenintne a la vista un altre d'anterior que pogué esser aixamplat y corretgit

y sens sufrir l'angustia del temps. El test es guardat en l'arxiu de la Batllía del Reyal Patrimoni, de Barcelona. Desgraciadament es mutilat y's compren a perfecció el seu estat per la minuciosa descripció que'n fa el monografista.

Tots els capítols dels inventaris tenen el seu interés, però n'hi há d'interés superior per esser veritables notes històriques, y altres per lo pintoresch de la descripció dels objectes. De bona gana ne trauríem algunes mostres per comprovarho, si l'espay nos ho permetés.

La monografía del senyor González Hurtebise es un nou homenatge fet a la nostra historia, a la nostra arqueología y al nostre art, y també, com ell ja ho indica, a la nostra llengua.

—L'article ab que D. Joàquim Miret y Sans contribueix a aquesta part històrica del Anuari du per títol *Nota de geografía històrica* y l'assumpto té capdat interés y trascendencia. Se tracta de fitar d'una manera documental la frontera del territori català per la part del Rosselló. La solemne declaració de límits del temps del Rey Jaume I, *a Salsis usque Dertosam*, etc., mal observada pel Rey Jaume de Mallorca, fill d'aquell, vé comprovada posteriorment pels fets y els documents. El senyor Miret toca novament aquesta qüestió ab motiu d'haverho fet de fresch Mr. Regné, alumne de l'Escola de Cartes de París, en el *Bulletin de la Commission archéologique de Narbonne*. De les demostracions d'uns y altres, perque'l senyor Miret arreplega tot lo principal que s'ha dit sobre la qüestió, ne surt com vera fita entre'l Rosselló y el vescomtat de Narbona la Font de Salces.

El senyor Miret se detura bon xich en fer veure de quína manera desconegué Jaume de Mallorca la llegitimitat d'aquesta frontera pera avançar territoris cap a l'altra part y indicant els conflictes que aqueix abús promogué. La *Nota* es curta, però realment substanciosa, com tot lo que toca el senyor Miret y Sans. Es un punt d'historia catalana dels que més interés desperten, sobre tot donada la *catalanicitat* constant del Rosselló, que s'afanya tant a posar de relleu, en el treball anteriorment esmentat, Mr. Joseph Calmette.

—El tema qu'empren D. Andreu Giménez Soler ab sa reconeguda competencia en les págines del Anuari té el grandíssim interés que's despren del seu títol: *Episodios de la historia de las relaciones entre la Corona de Aragón y Túnez*. Com qui no diu res, resulta tot un capítol de la nostra historia comercial y podem dir colonial, tocada ab l'escrupulositat, ab l'amplitut de coneixements y ab la solidesa que distingeixen tots els treballs d'aquest autor.

Aqueixes relacions diplomátiques resulten netes y clares de la monografía que'ns ocupa y dintre d'ella se mouen y ressalten grans figures de la nostra Historia vistes ab els diferents cambiants de llum que salten de la documentació, y entre elles principalment l'home de confiança de Jaume II, l'almirall Bernat de Sarriá.

La referida documentació, composta principalment de documents escrits en árabe, els principals dels quals tenen ja traducció catalana de l'època, es molt nutrida y ella es la que forma en rigor la veritable monografía a la qual podría dirse que'l senyor Gimenez Soler se limita a posar un senzill pròlech. Els documents en árabe ván reproduhits del gravat o per l'impremta y formen naturalment el cos de la monografía.

En aquest camp històrich, obert en díes memorables per l'inoblidable Campmany, son pochs els qui s'han atrevit a entrarhi, perque no son gayre comuns els coneixements que's necessiten. Per ço son molt d'aplaudir aquest pas que hi ha donat el senyor Giménez Soler y els que esperam que hi donará d'aquí endevant. El tema es no sols interessant y trascendental per la nostra Historia sinó que també es d'actualitat. Per aquesta rahó n'hi há molts que s'hi pararán avuy y ahir no ho hauríen fet.

—*Atenes en temps dels Catalans* es un nou capítol que afegeix a sa historia dels Catalans a Orient, de la qual podría dir que n'ha feta l'obra de sa vida, el nostre Professor de Literatura Catalana D. Antoni Rubió y Lluch. No'ns está bé a nosaltres formar cap judici d'aquest treball, qu'es el segon en estensió dintre aquesta secció del Anuari. El seu alcanç es major que'l de les monografíes anteriors, com es diferent el seu carácter. El principal objectiu del Dr. Rubió sembla qu'es el de demostrar que desde'ls temps clássichs, entremitx dels continuats accidents de tota lley que a travers de les centuries sufrí l'insigne Ciutat d'Atenes, el periode, certament brevíssim, que l'ocuparen els catalans, fou el periode de vera organisació civil, formant universitat sots la dependencia del rey d'Aragó. Aquesta regularisació de la vida pública diu més, en veritat, a favor de la nostra raça que moltes altres coses fantástiques que se son introduhides en aqueixes histories dels Catalans a Orient.

Dels pacients y entretinguts treballs del Dr. Rubió cal esperarne una aclaració completa d'aqueixes histories per saber a ciencia certa tota l'importancia qu'hem de concedir als fets y als resultats de l'aventura que pintorescament nos comptá en Ramon Montaner a fi de concedirli en les planes de la nostra Historia general el lloch qu'en rigorosa justicia li pertoque.

N.

SECCIO JURIDICA

De les investigacions respecte del dret de Catalunya y de la reintegració de ses fonts, per *Guillem M.ª de Brocá.*

L'article qu'encapsala la Secció Jurídica d'aquest Anuari millor que un treball individual d'un autor es un programa d'acció del Institut.

Ab gran acert ha cregut el Sr. Brocá que la primera idea a fer era la de fixar un programa d'acció dintre del camp jurídich. En el periode de nostre renaixement els estudis jurídich-científichs, historichs y práctichs han sigut bon xich oblidats y ofegats per altres manifestacions tal volta menys característiques del pensament del poble. Y per tant, y com es natural, les modernes investigacions careixen de base, son en general faltes de sistema y, com a aillades que son, no poden dur la fortalesa que l'esforç de son autor mereixería.

Aixís ho ha comprès l'Institut y com a capdevanter de sos treballs hi posa un programa serio y de gran amplitut.

Creu el Sr. Brocá —y compartim l'idea— qu'es d'una gran utilitat l'investigació y reconstitució dels textes legals. Es un fet que les necessitats práctiques d'un dret vigent feren qu'en les compilacions y edicions que's publicaren l'element històrich y científich sía desaparegut sots l'ordenament práctich de les edicions que forçosament han de truncar els textes dictats per unes mateixes Corts, suprimir lo inútil o que's cregui serho, modificar el llenguatge, etc., y per altra part el treball d'investigació històrich-jurídica actual requereix una base ferma respecte als textes legals, car dei contrari una bona part de sos esforços será aventuradament de poch profit y d'insegurs resultats.

Se fixa especialment el Sr. Brocá en els Usatjes, y reclama la necessitat ineludible de fer una publicació definitiva d'ells ab sos variants, esplicació de sos conceptes dubtosos, de ses paraules fosques, etc., y no fer això escullint al atzar un manuscrit, sinó investigant y catalogant els manuscrits que del segle XIII o anteriors se trobin y de la comparació y coteig deduirne el text publicable.

Y clar es que no acaba aquí el treball, es precís que la publicació y depuració se fassi de tots els textes legals, y d'aquí l'idea —que desitjaríem verament veure a la práctica— de que síen catalogats y inventariats tots els manuscrits que, contenint dret de Catalunya o coses al meteix dret referents, se troben en els arxius y biblioteques de Barcelona y altres poblacions del Principat, de Mallorca, Perpinyá, Escorial, Colombina de Sevilla, Nacionals d'Espanya y França, Vaticana, de Messina, Guirguito y demés ahont tal volta n'hi hagin.

Per altra part el dret consuetudinari catalá necessita un apoyo serio pera lluir tot el seu valor, aduch es evidentíssimament de práctica utilitat son acoblament, car a lo aillats que s'han trobats els autors que sobre d'ell han escrit o compilat s'hi ajunta son carácter ja de sí fragmentari. Aquesta es altra de les tasques que entren de ple en el programa del «Institut» formulat en l'article que anotem.

Y's parla també —clar que per més lluny, puix prou treball queda indicat — de la doctrina dels autors. No som pas partidaris de l'esclusió absoluta de les obres de dret civil, cert qu'elles son les més conegudes; però es de necessitat imprescindible enfondir y enfortir més el seu estudi. Tinguis en compte que les exigencies del exercici devant dels actuals Tribunals de Justicia nos separen de les fonts originals. En aquest sentit tot quant sía empapar el nostre ambent jurídich de la doctrina dels autors de dret civil —ni de molt tant coneguts com a primera vista sembla— será obra de veritable reconstitució y conservació de nostre dret, y això es més de notar quan se tracta de la doctrina dels autors comentant la jurisprudencia de l'antigua Audiencia de Catalunya. La publicació d'ella la creyem d'una tal gran importancia —tant en el concepte històrich de reconstitució com en el práctich d'interpretació— que, de ferse una mica completament, creyem s'hauría dat un dels passos més ferms cap a la reconstitució integral del nostre dret.

ORDINACIONS FETES EN CORT PER TOTA CATALUNYA Y LES ILLES DE MALLORCA, IBIÇA Y MENORCA.—Ressenyament per *D. G. M.ª de Brocá.*

TRAÇA DE CLASSIFICACIÓ DELS USATJES Y IDEA DE LA POTESTAT.—Ressenyament per *D. G. M.ª de Brocá.*

TRADUCCIÓ DELS USATJES, LES MÉS ANTIGUES CONSTITUCIONS DE CATALUNYA Y LES COSTUMS DE PERE ALBERT.—Ressenyament per *Mossèn Joseph Gudiol.*

Immediatament després de l'idea comença la realisació práctica de la meteixa; en els fulls següents al programa hi há ressenyament d'un manuscrit del segle XIII degut a l'esperta pluma del Sr. Brocá. Greu nos sab no poguer entrar en detalls; vaja a manera d'índex l'anotació del meteix. Se tracta d'unes ordinacions per tot Catalunya y les Illes Balears.

Abans d'entrar a la seva transcripció el Sr. Brocá estudiá breu y conscienment el seu origen y significació. En absolut nos inclinem a creure lo que apunta el Sr. Brocá respecte a que síen una colecció de capítols de varies y distintes Corts, tant més quan les contradiccions que apareixeríen, de volerles suposar capítols d'una sola Cort, seríen abundoses.

Y's transcriuen dites ordinacions escrites en llenguatge científich en periode ja constituit.

Segueix altra ressenya d'un manuscrit del segle XV que conté els Usatjes classificats científicament, ab classificació inspirada en els Còdichs de Teodosi y Justiniá, una llista dels Usatjes segons l'ordre que'ls presentá Jacobus de Monte Judayco seguida de 13 usatjes més, y acaba el manuscrit ab una nota sobre la potestat en la que's parla del Comte de Barcelona *qui era potencior et tunt discretior alixo* dels altres comtes qu'existíen al dictarse els Usatjes.

Cal agrahir a D. Guillem M.ª de Brocá la cura ab que ha ressenyat y presentat aquests manuscrits que son una continuació de l'obra que de tant temps té empresa d'estudi dels manuscrits y estampacions dels textes jurídichs catalans, principalment dels Usatjes, de qual treball ha de ser un digne coronament la part histórica de la nova edició de la seva obra de dret civil catalá.

Importantíssim es el manuscrit que a continuació ressenya, ab la destresa de gran arxiver y bibliófil a que'ns té acostumats, Mossèn Josepb Gudiol.

Se tracta d'un manuscrit, en molt mal estat de conservació, qu'existeix en el Museu Episcopal de Vich, contenint una notable aplega de lleys feudals, cap d'elles posterior a mitx segle XIII. Conté: 1.er, una aplega d'Usatjes inclòs algunes lleys donades en Cort en temps de Jaume I y redactades segons la forma dels Usatjes del temps de Ramon Berenguer I; 2.on, una serie de Constitucions, l'última del any 1251, y 3.er, les costums de Pere Albert.

El manuscrit es en catalá y la traducció que ns dona dels Usatjes es de molt anterior a la de 1414 (Ferrán d'Antequera). Veritablement en nostre concepte tal manuscrit es d'una gran importancia no sols historica sinó juridica. Y greu nos

sab que no poguem comentarlo punt per punt com fora nostre desitx, per no ser propi el ferho aquí, ni haverhi espay per això.

Rebi Mossèn Gudiol felicitacions per l'hermosa troballa, per la diligent presentació que'ns en ha feta y erudita anotació ab que l'ha acompanyada.

COSTUMS JURÍDIQUES A LA RATLLA D'ARAGÓ, per *Guillem M.ª de Brocá.*

Es un treball fragmentari, poch complet, com a producte d'una visita rápida —però d'una gran importancia y fet ab molt clar criteri jurídich. L'autor esmenta com els apunts foren presos en una escursió rápidament feta, cumplint una missió del «Institut», y separa les notes de la Vall d'Arán de les de les Riveres del Tort, del Noguera Pallaresa y Flamisell y part més alta de la Rivera del Noguera Pallaresa.

Es impossible precisar tal estudi, car no son més que uns apunts d'una gran concisió y precisió. En quant a la Vall d'Arán, estudía les capitulacions matrimonials (dot, escreix, usdefruyt dels consorts, heretaments), successions (testades y intestades) y práctiques relatives á la propietat y contractes (retracte gentilici —qu'está en us pel capítol setè de Querimonia— carta de gracia, contractes relatius a bestiar y servituts pecuaries, rotació de cultius, edificació de cases y androne). Sía dit en elogi del recercador que, després de ferne una relació model d'esposició científicament clara, li queda camp pera rectificar alguna idea sustentada per autors que han escrit sobre la Vall d'Arán.

En la segona part estudía els capítols matrimonials (pacte sobre segones nupcies y altres), contracte de dació personal y contractació relativa a la propietat (carta de gracia y contractes relatius a bestiar).

Es de notar especialment l'estudi dels pactes de segones nupcies, anotat servintse de documents antichs y de relacions viscudes, fent aixís d'aquesta part del treball la més interessant de tot l'article qu'es, en conjunt, una bella prova del saber jurídich del seu autor, ánima de la Secció jurídica del «Institut».

BASSOLS

SECCIO LITERARIA

LA «LETRA DE REYALS COSTUMS» DEL PETRARCA, per *E. Moliné y Brases.*

El senyor Moliné fa una referencia al manuscrit en que's conté la traducció catalana de la famosa carta dirigida a Nicolau Acciaiuoli, gran senescal del Rey Lluís de Nápols, «qu'es una síntesi de tot lo que havíen dit els escriptors antichs y contemporanis sobre l'educació del príncep»; evoca, després, l'ambent y circumstancies en que fou escrita y publica el text integre de la seva versió transcrita

sense modificació del manuscrit. Pondera justament l'importancia d'aquesta edició, «fent notar que may fins ara s'havía estampat en llengua hispánica cap de les moltes epístoles compostes en llatí pel llorejat poeta de Florença».

SOBRE DIFERENTS PROBLEMES PENDENTS EN L'ACTUAL CATALÁ LITERARI, per *Pompeu Fabra.*

En el present treball l'autor esposá sintèticament y clara les principals qüestions gramaticals que actualment afecten a nostre llenguatge y que desde la seva renaixença literaria s'han anat suscitant sense haver obtingut encara definitiva solució. Se refereixen en conjunt: a l'influencia de l'etimología llatina en la fixació de la nostra ortografía o simplificació d'aquesta; a l'us o determinada aplicació de certs fonemes segons la nostra tradició mig-eval o la seva supressió o cambi; a l'empleu dels signes ortográfichs; les morfològiques relatives a la flexió del verb, del nom y del pronom, les referents al cambi o supressió de vocals finals en la catalanisació de mots savis castellans y a la conservació de llatinismes, aborrits per exagerats *descastellanitzants;* les sintáctiques de l'empleu de *llur* y *seu*, de *qui* y *que*, de la invariabilitat o concordança del participi, de l'unificació o permutació dels dos verbs ausiliars, de les combinacions de pronoms átons, de l'us o eliminació de l'actual article neutre, de la reducció del empleu de la preposició *a*, devant del regiment passiu, de les preposicions *de, a, en* devant la conjunció *que*, y de les partícules *hi* y *en*. Acaba aquest notable treball tractant de la relació que ha de guardar la futura llengua literaria ab la llengua parlada.

UN NOU VIATJE A TERRA SANTA EN CATALÁ (1323), per *Joseph Pijoan.*

Es la relació del viatge que feren alguns pelegrins catalans arreplegats per un tal G. de Treps. Feta la descripció del manuscrit y posats a contribució els documents relatius a aquesta espedició y a embaixades de nostres Reys al Soldá relatives als Sants Llochs, la bibliografía d'altres relacions de romiatges en catalá, y importants itineraris coetanis estrangers, el senyor Pijoan publica atinadament anotat y confrontat el text, que atribueix a un tal Joan Rovira, de Montblanch. Les varies llegendes piadoses que aplica a llochs dels que vá enumerant donen interés a la lectura d'aquest itinerari, qu'es un dels mes antichs escrits en llengua vulgar.

INVENTARIS INÉDITS DE L'ORDE DEL TEMPLE A CATALUNYA, per *Jordi Rubió, Ramon d'Alos y Francisco Martorell.*

Son aquests inventaris, dels anys de l'estinció del Temple, d'un alt interés no sols en quant diuen relació a l'historia de la persecució d'aquella Orde sinó també especialment, com tan notar els seus ilustrats investigadors en les precises consideracions que precedeixen a la seva transcripció, per l'importancia que tenen en

la de les arts sumptuaries y per les inestimables noticies bibliográfiques que proporcionen, les quals deuen referirse a la centuria precedent. Aquests documents, donchs, permeten judicar un aspecte de la cultura literaria de Catalunya en en el XIII^en segle, tant desconegut y poch estudiat fins ara. Entre'ls llibres teològichs y litúrgichs que constituíen les llibreríes dels Templers, apareixen en els presents inventaris dos llibres en catalá y la *Epistola ad Pisones.*

Dels bens mobles de l'Orde de que'l Rey s'incautá ne feu aquest algunes donacions a les que's refereixen varis dels documents ara donats a conèixer, pels quals pot seguirse el camí de diversos llibres y joyes desde la seva sortida dels castells del Temple fins a parar a la possessió dels personatges afavorits per la voluntat reyal.

RIAMBAU DE VAQUERES EN ELS CANÇONERS CATALANS, per *J. Massó y Torrents.*

L'autor publica 22 poesíes d'aquest trobador —algunes atribuídes— que's troben en els cançoners propiament catalans, tenint la sort d'haverne trobat 3 d'inèdites que no consten en el *Grundriss* den Bartsch. Aquest treball importantíssim, que prestará un gran servey pera dur a terme l'edició crítica den Riambau, un dels poetes provençals menys estudiats a pesar de la seva personalitat, vé a restaurar els estudis provençals en la nostra terra, interromputs desde la mort den Milá y Fontanals. Els estudiosos que vulguin conèixer la nostra antigua poesía també haurán de consultar aquest important estudi del senyor Massó, hont se troba, ademés de la llista de cançoners provençals, el repertori de 29 de catalans que desde ara serán coneguts per les sigles que'ls dona l'autor.

F. VALLS

LA ARQUITECTURA ROMÁNICA A CATALUNYA, per *J. Puig y Cadafalch, Antoni de Falguera, J. Goday y Casals.*—Vol. I. Precedents: L'Arquitectura Romana. L'Arquitectura cristiana prerromànica. Institut d'Estudis Catalans. Palau de la Diputació: Barcelona, MCMIX. En 4.^t págs, XVIII - 469.

S'ha de reconèixer que aquí dels llibres no'n fem tot el cas que s'en hauría de fer. Ja se sabl un s'els escriu, y s'els ha d'imprimir, vendre, comprar, y fins ferne ell meteix la crítica, si vol que les coses vagin ab un simil de com hauríen d'anar. El senyor Puig y Cadafalch y els seus coloboradors senyors Falguera y Goday, han sigut ab tot, més afortunats, menys ab el tenir crítichs que s'ocupessin de la seva obra. La va imprimir l'*Institut*, ab tota l'ilustració que feya falta, gent per comprarla també n'hi há hagut aquí y fora d'aquí; lo únich que no han tingut es la nota lleal del lector als autors, per senyalarli l'impressió que fa per un estrany advertirli erros o exageracions, que ells massa interessats no han vist si se'ls hi escapaven.

L'obra tindrá èxit: forma el primer volum d'un tractat d'*Arquitectura románica a Catalunya*, però aquesta primera part s'en vá tota en els preliminars, els antecedents del art a Catalunya anteriors al periodo románich. Se prenen les coses desde els poblats ibèrichs, se descriuen els restes romans y l'arquitectura cristiana prerrománica; les ilustracions abundantíssimes servirán als estrangers, per començar a conèixer els nostres monuments; a nosaltres meteixos, que'ls coneixíem a mitjes, ens donen la comoditat de vèurels reunits. Es quasi un catálech monumental ilustrat, hi ván fotografíes de tots els fragments y bocins romans arquitectònichs dels museus de Catalunya... no s'en pot dir sinó bé de tot això: es un gran treball, una arreplega, que no té preu. Reuneix també les notes bibliográfiques, cita petites monografíes perdudes, recullint lo que s'ha dit de monuments desaparescuts.

Els problemes que's toquen en aquest primer volum son tan importants que es cosa de ferhi atenció y per això els ependrem nosaltres aquí, sense voler llevar gens de gloria al senyor Puig y als seus colaboradors. Son aquests temes principals del llibre: l'estat y cultura de les tribus indígenes de l'Iberia, colonisació grega, art provincial romana, art augusteo, art visigoth y carolingi, etc., etc.

En les primeres págines, que's tracta dels poblats ibèrichs, anteriors a la colonisació estrangera, els autors no fan més que passarhi per sobre: es l'única part del llibre potser en que no hi porten una contribució personal. No'n son d'això especialistes: citen Puig Castellar, el recinte de Carmany, etc. Les estacions prerromanes que encara se veuen a flor de terra a Catalunya son moltes més, s'han d'estudiar ab mètodo, en trobará moltíssimes si s'hi dedica algú ben preparat. Y ara aquí una digresió: potser aquest troç de l'Iberia no era una terra tant civilisada (a la seva manera) com la Tartesia o l'Andalusía, però no s'ha de fer gran cas de lo que diuen dels barbres els escriptors romans, perque tampoch sospitaven res del gran art d'Elx y en termes generals se pot dir que no estaven preparats per compendre l'art romántich y misteriós dels pobles nòmades sense civilisar, que ells conquistaven: aixís passa per exemple ab el seu desconeixement del art prehistorich del Danubi, de la Dalmacia y de les riberes del Mar Negre. No basta ab creure que'ls ibers eren barbres, que vivíen en coves ab eynes neolítiques perque ho diguin els escriptors romans; hem de fer esforsos per comprovarho nosaltres meteixos tant com se pugui. A Puig Castellar hi havía un gran cráter grech pintat, que'l van dur d'Atenes y que era un objecte de valor. Els romans els debíen trobar bruts, atrassats, perque vivíen els ibers en cases petites y baixes; però devegades s'hi tanca un gran art en aquests pobles primitius. No dich que això sigui aixís en la Tarraconense, però s'ha d estudiar; els autors del nostre llibre publiquen importants antifixes clássiques influides per l'art ibèrich, que per la cerámica se veu que també poch o molt debía haber arribat aquí.

En quant al problema de la colonisació grega, s'hi publiquen les cares d'una pedra treballada trobada a Empuries ab dibuixos enormement interessants. La semblança d'aquestes formes ab les del art prehelenich cretense y micènich son absolutes. Passa lo meteix que ab la cerámica local, es indubtablement de tradició de dibuixos prehelenichs; però la que trobem a Espanya se presenta barrejada ja ab la grega clássica. Empuries, fundada al sigle VI°, tenia aquestes escultu-

res que a Creta o a l'Argòlida serían anteriors al primer milenari abans de J. C.— sense cap dubte, ni cap vacilació... Es una cosa molt obscura encara, però que convenía plantejar en el llibre dels senyors Puig, Falguera y Goday. En P. Paris va trobar a Osuna dos pedres decorades pel meteix istil.

Entrant a les obres d'art de la colonisació grega y romana, els autors del llibre publiquen tot lo conegut. Aquí l'obra com a informació es perfeta. Nosaltres no més hi volem fer alguns reparos que hi trobem pel nostre gust. Primerament trobem que s'havía de destriar lo grech de lo romá, y intentar separarho per èpoques; després creyem qu'en comptes d'estudiar els monuments dedicant un capítol a cada un dels elements, capitells, ordres, etc., convenía dividir l'obra per edificis dedicant a cada un una monografía especial. Això es de doldre més en els edificis importants, com els temples de Tarragona, per exemple. Quína bella obra aquella del temple augusteo! será una sensació: al mon, ara els orígens del art imperial estant absorvint l'atenció dels arqueòlechs ab les troballes del *Ara Pacis*. Hi há poques coses aixís tant precioses com un temple segur, datat, del temps de la renovació del art pels artistes grechs d'August portats a Roma. L'*Ara Pacis*, el pòrtich d'Octavia, el temple de Tarragona...

Cal preguntar també què era aquell altre temple més petit, ja més avançat, del sigle II potser de l'època de Trajá, que'l senyor Puig y els seus coloboradors en diuen el temple de Júpiter. Hónt ho han trobat? en parla algun autor, o alguna inscripció? Què sensacional sería una completa monografía d'aquests monuments, si els autors s'hi haguessin pogut entretenir més! Nosaltres creyem que això será la cosa més estimada pels especialistes, la de presentar els temples tarragonins tal com ho fan. Quíns tresors més richs y amagats guarda encara l'Espanya! A cada moment un pensa això fullejant el llibre del senyor Puig y els seus coloboradors. Per exemple, com aquell qui no diu res, publiquen un sarcòfech ab un relleu paesístich, ara que son tant buscats, per fer el quadro del art alexandrí ficat a Roma.

En dugues coses personalment no estem d'acort ab els autors del llibre y les dich sense ferme veure, confiant que'l temps me dará la rahò. L'una es l'edat del temple de Barcelona, y l'altre el valor cristiá dels mosaichs de Salcelles. Pel senyor Puig y els seus coloboradors el temple de Barcelona es de la gran època clássica, sigle 1er o 2on, però barbre, perqu'es fet a provincies per un director d'obres que no disposa d'escultors. Nosaltres no ho creyem aixís; es un problema difícil, es cert, com el que hem senyalat de les pedres prehelèniques d'Empuries, però que s'ha de resoldre per l'istil, mentres no vingui una contribució documental. Nosaltres afirmem que aquell edifici, en les provincies del Orient, al N. de l'Africa, y a l'Italia meteix, sería ja del sigle V, contemporani de les basíliques ravenates y bisantines; el capitell porta l'acanto espinós, marcat ab trepa, y això es del istil avançat... No'ns commouen tampoch les rahons del coneixement profon de les mides del temple que dona Vitrubi y la semblança ab temples de les Galies, d'art provinciana. Aquí a la Tarraconense, al sigle V, hi havía una tranquila escola local de gent de lletres, la provincia occidental va patir menys dels barbres, que cap altra; l'Italia no tenía homens com Prudenci y St. Damás, que van fer carrera a Roma; Paulí de Nola, y Parmenius van passar per aquí, els intelectuals de la

Tarraconense els seduíen perque s'hi quedessin. No sé perquè aquí aleshores no's podía fer un edifici ab el manuscrit de Vitrubi a la má, y tenint en compte el gust *modern* dels capitells, que l'Orient enviava.

Dels mosaichs de la cúpula de Salcelles no caldría parlarne si'n tinguessim una bona publicació. Els temes dels tres Reys (Figura), de l'Anunciació, de Jonás, de Daniel, son tant evidents que no queda el menor dubte. El fris pagá de la ca-

Un fragment dels mosaichs de Salcelles restaurat.

cera no vol dir res; també a Santa Constança hi há les parres y els amors traginant la verema, temes antichs que surten en totes les primeres obres cristianes. El nom de Constantí, qu'es el del poble més aprop, fa pensar que podría ser Salcelles una fundació constantiniana, o decorada, més tart encara, al adaptarla a un servey religiós.

La part del llibre dedicada a la supervivencia de l'escola wisigòtica a Catalunya es també del major interés. Els autors descriuen un sens fi d'iglesies inèdites d'archs de ferradura, que tradueixen l'art barbre visigoth. Lo que han fet aclarint l'us del Baptisteri de Tarrassa no te preu; per molt que s'alabi será poch. Al final d'aquest meteix capítol reuneixen ab les iglesies construídes als sigles IX y X ab archs de ferradura altres com les de Porqueres y Sant Feliu que tenen archs aixís perque son fetes en un segon moment de penetració de gustos orientals y árabes, ja ben endins de l'epoca románica. L'estil dels archs de ferradura més tart es un episodi de l'evolució dels estils románichs a Catalunya.—J. P.

L'ALJAMA DE JUHEUS DE VICH *(Centuries* XIII *y* XIV), per *Mossèn* RAMON CORBELLA, —Vich, Tip. Cat. de St. Joseph, 1909.

El Canonge Corbella, prou conegut en l'historiografía catalana, es dels hòmens ferms y constants en sos projectes. Tota la seva vida ha sigut aficionat a regirar papers vells y trauren substancia, havent començat pel famós Rector de Vallfogona, compatrici seu, de qui fou ell el primer en dirne coses verament històriques. Això meteix el portá a fer l'historia de Vallfogona, *el nostre poble*, com deya ell, y, quan la tingué llesta y publicada, satisfets ja els seus dos grans afectes, el *Rector* y el *poble*, continuá sentint la febre de l'investigació y, com es home encarrilat, amich de traure positiu profit del seu treball, començant per recullir notes solteres sobre'l nostre famós bandolerisme, acabá per fer dúes monografíes completes de la vida y miracles de les dúes figures culminants d'aquella accidentada època, en Rocaguinarda y en Serrallonga. Aqueixes dúes cèlebres personalitats podrán tractarse més detalladament, però no podrá ferse més que vestir l'estatua qu'ell ha aixecada.

Y, com Mossèn Corbella sab trobar en cada assumpto històrich no solament el seu major interés sinó també el seu aspecte pintoresch, tot escorcollant coses de tanta importancia com les de la nostra antiga població juheva, bé que localisada a Vich, y sens perdre de vista la tasca immediata, anava prenent notes y fent papeletes que després, aumentades, aixamplades y perfeccionades podríem dir, han vingut a montar el llibre de coses interessants que ara nos ocupa.

Els juheus! No'ls hi tenim poch ni gayre de ficats en la nostra historia! Y, no obstant, ab tant y tant com s'es especialisada aquesta, encara en aquest particular nos hem quedat un bon xich endarrera. Estam segurs, no obstant, de que l'exemple de Mossèn Corbella será l'obertura d'un portell per hont la nostra corrent historial pendrá una nova y fecunda derivació.

El sistema de fer historia de Mossèn Corbella no pot esser gayre més atractiu, perqu'es dels qui tenen la traça d'arrancar l'atracció dels documents meteixos que venen a formar l'obra. Les histories de Mossèn Corbella son sempre això: els documents reproduhits ab tota escrupulositat y conciencia y posats dintre un march pla, senzill, de quadro familiar, però agradós sobremanera. El test de que fa precehir el document no es un comentari, es purament una presentació; si de la lògica dels fets n'ha de traure ell una conseqüencia ho fa ab una frase corrent, casolana, però dintre de la qual hi há ciencia y esperiencia y de la qual se despren sempre, sempre, el perfum d'un llenguatge puríssim, verament castíç, pintoresch, que'os pren desseguida y'os fa d'una obreta històrica, tota plena de l'aridesa dels documents, una lectura recreativa.

Y això es *L'Aljama de Juheus de Vich.* Ella basta per conèixer els juheus tots de Catalunya, els juheus de tot el mon. Els documents que serveixen al historiador els retraten de cap a peus. Però no solament retraten els juheus sinó tots els qui desde baix o desde dalt havíen de tractarlos. Difícilment podría ferse una

pintura més gráfica de la política de prínceps y senyors ab aqueixa niçaga proscrita y desarrelada com la que ressurt de la lectura dels documents aplegats en aqueix llibre tant traçudament subrayats per la certera ploma de Mossèn Corbella. Resulta verament una historia de trascendencia innegable y d'exemplaritat notoria. Moltes divagacions de pretenciosa erudició que tots els díes nos aixorden les orelles podríen destruirse en un instant ab alguns d'aqueixos documents, de vegades ab una senzilla frase dels meteixos. Veritat es qu'encara hi há un gran medi de passar per alt el mèrit d'aqueixes histories llegítimes: hi há el recurs de no llegirles y de despreciarles.

Però Mossèn Corbella, acontentantse ab seguir sa ordinaria manera de fer, ha dat al seu llibre un cayent popular que bastaría per recomenarne y estendren la lectura. Per ell sabrán molts per primera vegada quína mena de gent eren els nostres juheus y còm y quí eren els qui'ls tractaven. Resulta un capítol d'historia quasi tant nou com ple de tota mena d'ensenyança. Nosaltres l'hem vist en mans de gent que may havía saludat histories d'aquesta mena y deixarlo ab recança y fins rellegirlo com una novela.

Quína recomenació mellor podría fersen? Demne l'enhorabona al autor y esperemne la nova historia que ja'ns deu estar preparant, que sospitam si podrá esser alguna cosa de gremis. Però no'ns esposem a fer judicis temeraris.—*N.*

Nova Biblioteca Catalana publicada per R. Miquel y Planas. *Novelari catalá dels segles* XIV *a* XVIII. [2] *Jacob Xalabrin.*—[3] *La Filla del Emperador Contastí.*—Barcelona 1908 (2 jascicles en 4t de 64 y 36 págines).

No hem pas de parlar del lloch que ocupen aquestes dúes obres dintre'l quadro de la literatura catalana: una y altra son prou conegudes per tothom que sigui un xich coneixedor de la nostra historia literaria. El *Jacob Xalabrin* fou publicat l'any 1906 pel Sr. Foulché Delbosch entre'ls llibres de la *Societat Catalana de Bibliofils*, y la *Filla del Emperador Contastí* per en Suchier en la revista *Romania*, en 1901, y ara fa tres anys pels editors del *Recull de textes catalans antichs*. Abans també el Sr. Morel Fatio se'n havía ocupat en el seu catalech de manuscrits espanyols y portuguesos de la Biblioteca Nacional de París, hont se troba'l manuscrit que conté els dos textes. De totes maneres creyem que la publicació d'aquestes y altres obres del nou *Novelari catalá* ha d'esser de gran utilitat per tothom. Més que més quan el coteig ab l'original, les esmenes al text, qualsevol petit detall son fets ab l'escrupolositat del Sr. Miquel y Planas. Acompanyen cada un d'aquests fascicles unes senzilles notes de presentació; un cop acabat el volum primer sortirá l'estudi preliminar, taules, etc.—*A. y D.*

BIBLIOGRAFIA

Literatura y Filología

Antonio de Lebrija. — «Gramática castellana», Reproduction phototypique de l'edition princeps *(Salamanca 1492)*, publiée avec un preface par E. Walberg. Halle. M. Niemeyer, 1909.—Un volum 8º de XV - 132 planes, 8 marks.

La primera edició de la Gramática castellana del gran humanista Nebrixa, es tant escassa que ni'l P. Méndez pogué veuren cap exemplar, y al seu temps tant sols se'n coneixía el de la biblioteca den Mayans, per lo qual es d'aplaudir aquesta nova reedició facsímil, després de les inombrables estampacions escolars de que ha sigut objecte la renomenada *primera gramática de la la llengua castellana.*

Isidro Bonsoms y Sicart.—«Fragmentos de las traducciones catalanas de la *Fiammetta* y del *Decamerone* de Boccacio, ambas anónimos y del siglo XV. Lectura hecha ante la R. A. de B. L. de Barcelona en sesión del 23 de Mayo de 1908. (Con algunas noticias bibliográficas.)»—Barcelona. Imprenta de la Casa Provincial de Caridad, 1909.—Un volum in fol. de 125 planes, 10 pessetes.

L'erudit literat y conegut bibliófil senyor Bonsoms no s'ha limitat a donarnos en aquest pulcre volum la ben escrita introducció a un capítol y fragments de les versions catalanes de les citades obres, copiats d'un munuscrit del XVen segle, existent en l'*Arxiu de la Corona d'Aragó*, sinó que al meteix temps, ha volgut oferirnos un inventari bibliográfich de totes les obres y estudis, referents a la llengua y a la literatura catalanes, estampades desde l'any 1836, data de la publicació del *Diccionari* den Torres Amat, fins a nostres díes; donant compte també de les edicions que durant aquest temps s'han fet dels antichs textes catalans y d'algunes de llurs traduccions.

C. García de la Riega.—«Literatura Galaica. *El Amadis de Gaula*».—Madrid. Imprenta de Eduardo Arias, 1909.—Un volum in 8º de 194 planes, 3 pessetes.

G. Klausner.—«Die Drei Diamanten des Lope de Vega und Die schöne Magelone».—Berlín. E. Felber, 1909.—Un volum 8º de 179 planes, 4 marks.

Aquest interessant estudi referent al *Fenix de los Ingenios* forma el fascicle 39 del *Forschungen litrarhistórique*, que's publica baix la direcció de J. Schick y M. F. de Waldberg.

A. Kolsen.—«Giraut de Bornelh, des Trobadors, sämtliche Lieder», (Mit übersetzg., Kommentar u. Glossar Kritisch hrsg.).—Halle. M. Niemeyer, 1909.—Un fascicle 8º, 3 quaderns de planes 241 á 384, 3'60 marks.

«Floretes de Sant Francesch» (Versió catalana de Joseph Carner. Pròlech del R. P. Rupert M.ª de Manresa).—Barcelona. Lluis Gili, 1909.—Un volum 8º de 213 planes, 1'50 pessetes.

E. Díaz-Jiménez.—«Juan del Encina en León».—Madrid. Fortanet, 1909.—Un folleto 4º de 40 planes, 2 pessetes.

G. Doutrepont.—«La litterature française á la cour des ducs de Bourgogne».—París. Champion, 1909.—Un volum 8º de LXVIII - 550 planes.

L-P. Thomas.—«Le lyrisme et la preciosité cultistes en Espagne» (Étude historique et analytique), (Zeitschrift f. romanischer Philologie. Hrsg. v. Prof. doctor G. Gröber).—Heft 18, Halle. M. Niemeyer, 1909.—Un volum in 8º, de 191 planes, 8 marks.

Historia

P. Espraekmans.—«Diario del sitio de Gerona en el año de 1809» (Obra inédita conservada en el Museu y Biblioteca del Rvnt. P. Valls).—Olot. N. Planadevall, 1909.—Un volum 4º de 174, 17 y 10 planes, 2'50 pessetes.

«Congreso histórico internacional de la *Guerra de la Independencia y su época* (1807 - 1815), celebrado en Zaragoza durante los días 14 al 20 de Octubre del 1908» (Tomo I).—Zaragoza. Tipografía de E. Casañal, 1909.—Un volum in 8º de 256 - III planes, 5 pessetes.

Conté: Acción de la diplomacia española durante la guerra de la Independencia (1808-1814) por Jerónimo Becker.—Le Roi Charles IV a Marseille par Paul Gaffarel et le Marquis de Duranty.—Diary of Charles Vanghan in Spain (1808) by Prof. Charles Oman.

Joan Avinyó, Pbre.—«Monografía histórica del Castell de Cabrera y poble de Vallbona del Panadés».—Igualada. N. Poncell, 1909.—Un volum 8º de 215 planes, 2 pessetes.

«Lettre des consuls de Perpignan aux Lyonnais... avec un facsimile» (Extrait de la *Revue du Berry*, Mai 1909).—París. Picard, in 8º, 11 planes.

J. Delaville le Roulx, «Bulles pour l'ordre du Temple, tirées des archives de San Gervasio de Cassolas» (Extrait de la *Revue de l'Orient latin*, t. XI).—París. Ernest Leroux, 1908.—Un volum in 8º 35 planes.

Joseph Calmette et P. Vidal. — «Le Roussillon».—París. Leopold Cerf., 1909.—folleto 4.º de 64 planes, 3 franchs.

Constitueix el fascicle VI de *Les Regions de la France*, quals importants publicacions se deuen a la *Revue de synthèse historique*.

Th. Puntous.—«Une Diocèse civil de Languedoc. Les États particuliers du Diocèse de Toulouse aux XVII.e et XVIII.e siècles».—París, V. Giard et E. Brière, 1909.—Un volum 8º, 10 franchs.

Art y Arqueología

G. Maspero. — «Sarcophages des époques persane et polemaïque», tom. I.—Le Caire, 1908.—Un fascicle de 112 planes, 35,5 × 25,5 cm. y 8 lámines, 28 marks.

Forma part del volum XLI del «Catalogue général des antiquités égyptiennes du musée du Caire», editat a Leipzig, par K. W. Hiersemann.

J. Déchelette—«Essai sur la chronologie préhistorique de la península ibérique» (Extrait de la *Revue archéologique*).—París. E. Leroux, 1909.—Un volum in 8°, 98 planes.

V. Lamperez y Romea.—«Historia de la Arquitectura cristiana española en la Edad Media» (Obra premiada en el V Concurso internacional *Martorell*, de 1906), tomo II.—Madrid. J. Blass y C.ª, 1909.—Un volum 4° de 670 planes, 625 plánols, mapas y dibuixos y 12 fototipies, 35 pessetes.

Joseph Borrallo. — «Promenades archéologiques. I. *Elne et sa cathedrale*».—Perpignan. Imprenta de Barrière, 1909, in 16, 158 planes.

Henry Thode.—«Saint François d'Assise et les origines de l'Art de la Renaissance en Italie» (traducció del alemany per G. Lefévre).—París. H. Laurens, 1909.—Dos volums in 8° ilustrats ab 64 lámines soltes, 15 franchs.

Dret

C. G. Bruns.—«Fontes iuris romani antiqui. Post curas Thdr. Mommseni editionibus V. et VI. adhibitas septimum ed. Otto Gradenwitz». (I. Leges et negotia. II. Scriptores.) Tübingen. J. C. B. Mohr, 1909.—Dos volums de XX - 435 y VIII - 91 planes, 9'80 marks.

«Gai codex rescriptus, in bibliotheca capitulari ecclesiae cathedralis Veronensis distinctus numero XV (13), cura et studio eiusdem bibliothecae custodis phototypice expressus».—Leipzig, K. W. Hiersemann. 1909.——Un volum de 26 planes de 37,5 × 28 cm. y 270 planes en fototipia, 200 marks.

Th. Kipp.—«Geschichte der Quellen des römischen Rechts».—Leipzig. A. Deichert Nachf. 1909.—Un volum 8° de VIII - 189 planes, 4'20 marks.

F. Mallieux.—«L'Exegèse des Codes et la nature du raisonnement juridique».—París. V. Giard et E. Briére, 1908.—Un volum 8°, 5 franchs.

C. Valverde. — «Tratado de Derecho Civil español», tomo I.—Valladolid. Tipografía de Cuesta, 1909.—Un volum in 4° de VII - 581 planes, 12 pessetes.

J. Gascón y Marín.—«La enseñanza del Derecho y la autonomía universitaria en Francia». (Estudio comparativo).—Zaragoza. Tipografía de E. Casañal, 1909.—Un volum in 8° de 206 planes, 3 pessetes.

REVISTES (*)

LLENGUA Y LITERATURA

Boletí del Diccionari de la Llengua Catalana, Palma de Mallorca - 1908 - 1909, (A. B. - E. C. - C. E.)—*Desembre - Juliol*: «El llibre del Congrés», «El catalá devant els filòlechs estrangers».

Revue Hispanique, Nova York—París - 1908, (A. B. - E. U.). — *Desembre*: W. W. Skeat: «*Aguinaldo, aguilando*».—J. Miret y Sans: «Documents en langue catalane (Haute vallée du Sègre XI - XIIe siècles)».—G. G. Brownell: «The position of the attributive adjective in the *Don Quixote*».—H. R. Lang: «The so-called *Cancionero de Pero Guillen de Segovia*».—J. Menéndez Pidal: «San Pedro de Cardeña. (Restos y memorias del antiguo monasterio)».—J. Miret y Sans: «Nuevos documentos de las tres princesas griegas».—R. Salillas: «Una página histórica y fotografiada. La ejecución de Angiolillo.»

Revue Catalane, Perpinyà - 1909, (C. E.).—*Maig*: J. Capeille: «Historique du diocese d'Elne à vol d'oiseau».—J. de Copons: «La magie en Roussillon».—«IV centenaire de la consécration de la cathédrale de Perpignan».—«P. Bergue: «Aperçu sur la versification catalane».—R. de Lacvivier: «Textes catalans».—J. Capeille: «Histoire locale. Figures d'Evêques Roussillonnais».—*Juny*: P. Bergue: «Aperçu sur la versification catalane».—E. Leguiel: «Deux chansons».—G. Maria: «Un specimen du catalan épistolaire au milieu du XVIIIe siècle dans le Conflent».—J. de Copons: «La Magie en Roussillon».—R. de Lacvivier: «Textes catalans».—J. Capeille: «Histoire locale. Figures d'Evêques Roussillonnais».—*Juliol*: B. Bergue: «Aperçu sur la versification catalane».—R. de Lacvivier: «La magie en Roussillon».—J. Capeille: «Histoire locale. Figures d'Evêques Roussillonnais».

Romania, París - 1909, (A. B. - E. C.).—*Juliol*: A. Thomas: «Notes étymologiques et lexicographiques».—E. Philipon: «Le suffice, *in*, *ma* en moyen rhodanien».—A. T. Baker: «Vie de Saint Panuce».

(*) Ab la fi de donar un objectiu práctich a les indicacions d'aquesta secció, se donará l'indicació dels llochs ahont poden veures totes aquestes revistes à Barcelona, que's procurará completar y perfeccionar cada dia més en els números successius. Les indicacions están abreviades de la seguent manera: E. U. C. (Estudis Universitaris Catalans), A. E. C. (Associació Catalana d'Estudiants); E. C. (Institut d'Estudis Catalans), B. U. (Biblioteca Provincial Universitaria), F. F. L. (Biblioteca de la Facultat de Filosofia y Lletres), A. B. (Ateneu Barcelonès); C. E. (Centre Excursionista de Catalunya); C. A. (Colegi d'Advocats); F. T. (Foment del Treball Nacional), A. S. P. (Acció Social Popular).

Bulletin de dialectologie romane, Bruseles, 1909, (A. B. - E. U.).—*Abril - Juny:* M. L. Wagner: «Los judios españoles de Oriente y su lengua. Una reseña general.»

Revue de Dialectologie romane, Bruseles - 1909, (A. B. - E. U.).—*Abril - Juny*: A. M. Espinosa: «Studies in New Mexican Spanish, (Phonology).»—C. Merlo: «Note italiane centro-meridionali».—Barbier fils: «Le lat. *dactylus* et se dérivés populaires».—B. Schädel: «Mallorca.»

Revue de philologie, de Littérature et d'histoire anciennes, París - 1909, (F. Ll.).—*Abril - Juny*: E. de Stoop: «Onirocriticon du prophète Daniel dédié au roi Nabunchondonosor».—P. Manacaux: «L'épigraphie donatiste».—C. E. Ruelle: «Un passage des Septante dans le *Parisimus* 2841 en pathie palimpseste».—H. de la Ville de Mirmont: «La date du voyage de Sénèque en Egypte».—E. Cavaignac: «Sur un passage de la lettre de Philippe aux Lariséens. Philippe et les institutions romaines». — Ch. Joret: «Sept lettres inédites de Villaison, Genet, Heumin, Semhier et le manuscrit de l'Iliade Genevensis 44».

HISTORIA

Bollett de la Societat Arqueológica Luliana, Palma 1909, (E. U. - A. B. - C. E.) —*Juliol:* F. Gazulla: «Historia de la falsa Bula á nombre de Gregorio XI contra las doctrinas lulianas».—M. Rotger y J. Miralles: «Biografía y cartulario del primer Obispo de Mallorca».—J. Borrás: «Espíritu del Beato Ramon Lull».—J. Ramis: «Sobre Militares, Ciudadanos y Honrados de Mallorca (1784)».—F. Villaronga: «Las cien proposiciones atribuídas por Eymerich al Beato Lull».—A. Alcover: «Fok-lore balear».—*Agost:* F. Gazulla: «Historia de la falsa Bula á nombre de Gregorio XI contra las doctrinas lulianas».—J. Planes: «Diligencias del Santo Oficio en un caso de superstición (1769)».—J. Borrás: «Espíritu del Beato Lull».—J. L. Garran: «Anales de Mallorca por D. J. Desbull, 1880 á 1883». —F. Villaronga: «Las cien proposiciones atribuídas por Eymerich al Beato Lull». —A. Alcover: «Folk-lore balear».

Boletín de la Real Academia de la Historia, Madrid-1909, (E. C. - A. B. - C. E. - U. B.).—*Juliol - Setembre:* El Marqués de Laurencin: «*La Ovandina* de Pedro Mexia de Ovando».—J. Pérez de Guzmán y Gallo: «Informe á Su Majestad el Rey D. Alfonso XIII acerca del capitán español D. Antonio Costa, de la expedición auxiliar del Marqués de la Romana al Norte y su sepulcro en Predericia».—G. Antolín: «*De Habitu clericorum* (siglo IX). Real Bib. de El Escorial, á cargo de los PP. Agustinos».—F. Fita: «Evangelización de las islas Canarias». — F. Fita: «Santisteban del Puerto y su comarca. Datos históricos coleccionados por Mariano Sanjuán y Moreno. Madrid, 1909».—R. Beltrán y Rózpide: «Elementos de Geografía».—R. Beltrán y Rózpide: «Compendio de Historia de España».—A. de Altolaguirre: «Panoramas de la Historia».—A. Vives: «Panorama de Ibiza». — A. Vives: «La enseñanza en Mallorca».—A. Rodríguez Vila: «Un cedulario del Rey Católico (1508-09)».—F. Fita: «Nuevas inscripciones de Carmona y Montán».

Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, Madrid - 1909, (A. B. - E. C. - F. Ll.). —*Maig-Juny:* W. R. de Villa-Urrutia: «La misión del Baron de Agra á Londres en 1808».—C. Pitollet: «A propósito de unas cartas inéditas de Joham-Georg Keil á N. H. Julius».—A. Aguilar: «El maestro Francisco Cano».—G. Antolin: «La librería de D. Pedro Ponce de León, Obispo de Plasencia».—L. Serrano: «Una leyenda del Cronicón Pacense».—A. de la Torre: «La Universidad de Alcalá».—A. del Arco: «Apuntes bio-bibliográficos de algunos poetas granadinos de los siglos XVI y XVII».—J. L. Estelrich: «Biblioteca provincial de Cádiz; noticia de su fundación y vicisitudes».—A. G. P.: «Documentos referentes al heroico Capitán de Infantería, D. Vicente Moreno».—L. S.: «Correspondencia de los Reyes Católicos con el Gran Capitán durante las campañas de Italia».—*Juliol - Agost:* [Continuació dels articles 2. 3. 6 y 8 del n. anterior].—J. Menéndez Pidal: «Don Francesillo de Zúñiga, bufón de Carlos V».—M. Gutiérrez: «El genealogista don Luis de Salazar y Castro».—N. Díaz: «Décadas del teatro antiguo español».—«Una obra inédita de Tirso de Molina».

Boletín de Historia y Geografía del Bajo Aragón, Tortosa - 1909, (E. C. - C. E.). —*Juliol - Agost:* S. Vidiella: «Estatutos municipales (Torre del Compte)».—L. R.: «*Los Anales de Caspe* por Valimaña».—M. Pallarés Gil: «La restauración aragonesa bajo Alfonso el Casto».

Le Moyen Age, París - 1909, (E. C.).—*Maig-Juny:* «A Landry: «Notes critiques sur le Nicole Oresme de M. Bridrey».—C. Brunel: «Les Actes faux de l'abbaye de Saint-Valery».

Revue historique, París - 1909, (A. B.).—*Juliol - Agost:* H. de Genouillac: «Une cité du Bas-Euphrate au quatrième millénaire».—F. Ch. Roux: «La Russie et l'alliance anglo-française après la guerre de Crimée».—H. Monod: «La version du duc d'Anjou sur la Saint-Barthelemy».—F. Barbey: «Les Mémoires de Fauche-Borel».

Revue des questions historiques, París - 1909, (A. B.-F. Ll.).—*Juliol:* J. M. Vidal: «Doctrine et morale des derniers ministres albigeois».—Allard: «La retraite de Sidoine Apollinaire». — D. René Aucel: «L'activité réformatrice de Paul IV. «Le choix des cardinaux».—A. Bocquillet: «Un proces historique».—A. Lavollée: «Les tremblements de terre de 1783 a Messine et en Calabre».—M. Marion: «Les parents d'émigrés pendant la Révolution».—Z. Madelin: «Le Concordat de 1801 et le Cardinal Mathieu».—J. Baillet: «Le Congrès archéologique du Caire».—G. Desdevises du Dezert: «Les Musées de Catalogne».

Revue des études historiques, París - 1909, (E. C.).—*Juliol - Agost:* J. Depoin: «Etudes mérovingiennes, 1.º La Légende de saint Goar et les rois francs de Cologne; 2.º L'informateur de Gregoire de Tours sur la vie privée des premiers rois francs».—F. Boderau: «Bonaparte et la route d'Ancône».—M. Floran: «Document relatif a l'entree du roi d'Anglaterre, Henri VI à Paris en 1431».

Académie des Inscriptions et Belles-lettres, París - 1909, (E. C.).—*Maig:* P. Durrieu: «Le plus ancien manuscrit de la traduction française du Decameron».—E. Babelon: «Le Congrès international d'archeologie classique. 2.e session. Le Caire, avril 1909».—H. Viollet: «Le palais de Al Mutasim, fils d'Haroun-Al-Raschid, à Samara, et de quelques monuments arabes peu connus de la Mesopota-

mie».—M. Kavvadias: «Fouilles à Céphalonie».—M. Holleaux: «Rapport sur les travaux exécutés dans l'île de Délos par l'Ecole française d'Athènes pendant l'année 1908».—*Juny:* «P. Gauckler: «La nativité de la désse syrienne *Atargatis*».—A. Thomas: «Remarques sur trois gloses du *Corpus Glossariorum latinorum*».—P. Lagrange: «Un sanctuaire Lihyanite».—*Juliol*: N. Valois: «Rapport fait au nom de la commission des Antiquités de la France sur les ouvrages envoyés au concours de l'année 1909».—Espérandien: «Note sur le temple de Source du Mont Auxois».—S. Reinach: «La date de l'arc d'Orange».

Revue d'Histoire Ecclésiastique, Lovaina - 1909, (F. Ll.).—*Juliol:* J. Mahé, S. J.: «La santification d'après saint Cyrille d'Alexandrie.—J. M. Vidal: «Un recueil manuscrit de sermons prononcés aux conciles de Constance et de Bâle».—R. Ancel. O. S. B.: «La réconciliation de l'Anglaterre avec le Saint-Siège sous Marie Tudor. Legation du cardinal Polus en Anglaterre (1553. 1554)».

Archivio Storico per le province Napoletane, Nàpols-1909, (E.C.).—*any XXXIV, fasc. II:* R. Bevere: «La signoria di Firenze tenuta da Carlo figlio di Re Roberto negli anni 1326 a 1327 (documenti Angioni dell'Archivio di Napoli)».—E. Jallonghi: «Borbonici e Francesi a Montecassino (1796 - 1799)».—P. Egidi: «Carlo I d'Angió e l'Abbazia di S. Maria della Vittoria presso Scurcola».—M. Schipa: «Il popoli di Napoli, dal 1495 al 1522».—B. Croce: «Lettere inedite di Pietro Colletta a Giuseppe Poerio».—F. Nicolini: «Bibliografía Giannoniana».

Archivum Franciscanum Historicum, Quarachi - 1909, (E. C.).—*Juliol:* M. Bihl: «De Fr. Jacobo musivario O. F. M. (1225), primo Ordinis artifice».—A. Amelli: «Di uno scritto inedito di S. Lodovico Vescovo di Tolosa intorno alla Musica». —N. Dal-Gal: «Gli affreschi francescani nell antica Biblioteca dei frati Minori del Conv. di S. Bernardino in Verona».—M. Godet: «Jean Standonck et les Frères Mineurs».—B. Kruitwagen: «Narratiuncula de Indulgentia Portiunculae ex libro *Compendium Theologiae pauperis* deprompta».—S. Mencherini: «Constitutiones generales Ordinis fratrum Minorum a Capitulo Perpiniani anno 1331 celebrato». —Fr. Bliemetzrieder: «Die swei Minoriten Prinz Petrus von Aragonien und kardinal Beltrand Atgerius zu Beginn des abendländischen Schismas».—Publica una interessant carta del infant Pere, O. M., que l'editor creu de la segona meytat de 1379, en la que's declara partidari del Papa Urbà VI, alegant entre altres raons en favor d'aquest, unes revelacions que manifesta haver tingut.

ART Y ARQUEOLOGIA

Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa, Barcelona - 1909, (A. B. - E. U. - C. E.).—*Maig-Agost:* M. R. de Berlanga: «Herrerías y Villaricos. Prehistoria, Cronología y Concordancias».—J. Gudiol: «Descubriment de pintures romàniques en el Bisbat de Vich».

Revue Archéologique, París - 1909, (A. B.).—*Juliol:* Jean Ebersolt: «Une mission à Constantinople».—A. Parmentier: «La lettre de l'empereur Constantin au sujet de la construction de l'église du Saint-Sépulcre de Jérusalem».—H. Hubert: «Stèles funéraires gauloises en Ligurie».—S. Reinach: «Les Mercenaires et les Co-

lonies militaires de Pergame».—C. Huart: «La Calligraphie orientale dans ses rapports avec l'archéologie».—J. Laran: «Recherches sur les proportions dans la statuaire française du XIIe siècle».=J. Dechelette: «Le culte du soleil aux temps préhistoriques».—H. de Varigny: «Les peintures de la caverne d'Altamira».

Bulletin de la Commission archéologique de Narbonne, Narbona - 1909, (E. C. - C. E.).—*1.er semestre:* «Procès verbaux des séances».—G. Amardel: «Un cas de sur frappe instructif».—J. Yché: «Notes sur Jacques Gamelin».—J. Régné: «Amauri II, viscomte de Narbonne (1260 - 1328). Deuxième partie».—G. Amardel: «Encore le crocodile de Nimes».—F. P. Thiers: «Recherches sur les ibères du Roussillon».—L. Bertholmiew: «La Danse de noce de Pieter Bruegel».

Bulletin de la Société Nationale des Antiquaires de France, París - 1909, (E. C.). —*2.e trimestre:* «Extrait des procès-verbaux de 2e trimestre de 1909».

Revue de l'art ancien et moderne, París - 1909, (A. B.).—*Juliol:* G. de Tressan: «La Naissance de la peinture laique japonaise et son évolution du XIe au XVe siècle».—P. Leprieur: «Le Portrait du capitaine Robert Hay of Spot, par Raeburn, au musée du Louvre».—L. Rosenthal: «Jacques Callot en Italia».—R. Bouyer, E. Babelon, E. Dacier: «Les Salons de 1909».—A. Kleinclauz: «Les Architectes des ducs de Bourgogne».—H. Stein: «Notes et documents: l'Origine des Du Monstier».—*Agost:* A. Dubuisson: «Richard Parks Bouington».—G. Leroux: «Une statue découverte à Délos. Apollon vainqueur des Galates».—H. Clouzot: «Les Mâitres de Petitot. Les Emaillistes de l'École de Blois».—P. Gusman: «Dessins et monochrômes antiques».—P. A.: «Le Portrait de Cbristine de Danemark par Holbein».—M. Montaudon: «Correspondance de Bucarest: Théodor Aman».

Gazette des Beaux-Arts, París-1909, (A. B.).—*Juliol:* Max Colignon: «La Peinture préhellénique en Crète et dans la Grèce mycénienne».—H. Chantavoine: «Albert Maignan».—L. Rosenthal: «Exposition de portraits de femmes à Bagatelle».—G. Lebel: «Un Portrait oublié d'une fille de François I.er».—P. Goujon: «Les Salons de 1909».—*Agost:* H. Martin: «Un caricaturiste au temps du roi Jean».—L. Réau: «Les Portraits de Dürer par lui même».—H. Marcel: «Artistes contemporains. Henri Le Sidauer».—E. Bertaux: «L'Art religieux de la fin du Moyen age, a propos d'un livre récent *(L'Art religieux de la fin du Moyen âge en France,* par Emile Mâle)».—C. G. Picavet: «Les Origines de la Villa Médicis».

Bollettino d'arte, Roma - 1909, (E. C.).—*Juliol:* G. Fogolari: «Michele Marieschi, pittore prospettico veneziano».—C. Ricci: «La patria del Bergognone». —A. Bartoli: «I documenti per la storia del Settizonio Severiano e i disegni inediti di Marten von Heemskerck».—G. Poggi: «Due affreschi di Perino del Vaga nella Galleria degli uffizi». —*Agost:* G. Cantalamessa: «L'affresco dell' Anunziazione nel Pantheon». — R. Paribeni: «Incrementi del Museo Nazionale Romano». — L. E. Bordonaro: «La Leda di Michelangelo». — P. Merino Ferri: «Disegno inedito di Lorenzo Di Credi per un dipinto degli Uffizi».

The Art Journal, Londres - 1909, (A. B.).—*Juny:* A. Tennyson: «A Corner of Somerset». — R. Dircks: «The Royal Academy and New Gallery Exhibitions». — H. M. Cundall: «David Cox as a Drawing Master». — F. Wedmore: «Theodore Roussel». — *Juliol:* F. Wedmore: «William Nicholson». — L. F. Day: «Some con-

clusions».—«The Norfolk Holbein: *Agost:* F. Wedmore: «Muirhead Bone».—A. L. Baldry: «The Treatment of Drapery in Painting».—R. Ll. R. Rathbone: «The Artistic Training of a Jeweller».—R. E. D. Sketchley: «Mary Pownall».

The Studio, Londres - 1909, (A. B.).—*Juny:* F. Henriet: «León Lhermitte».—A. Vallance: «La Faience Hispano-Moresque à éclat metallique». (Acompanyen aquest text 23 gravats d'interessants exemplars).— H. Singer: «Eaux fortes americanes de M. Joseph Pennell».—«L'Exposition de l'Académie Royale».—H. Frantz: «Quelques œuvres du Salon de la Société Nationale de Beaux-Arts».—*Juliol:* A. Eddington: «William Me Taggart».—«Choix de tableaux à la Galerie Crafton». —Mallows et Griggs: «Jardins d'Architecture».—N. Garstin: «L'Ouest de la Cornauilles, pays de croquis».—«Les sculptures de Mme. Vonnoh».—*Agost:* L. Baldry: «Frederich George Cotman».—«L'Exposition d'été du New English Art Club».—H. Singer: «Eaux fortes et litographies par J. L. Forain».—«L'Exposition d'Art appliqué Suedois à Stockolm».

Die Kunst, Munich - 1909, (A. B.).—*Juny:* K. M. Kuzmany: «Die Frühjahr-Ausstellung der Wiener Secession».—G. J. Wolf: «Zur Jahrundertfeier der Münchner Akademie der Bildenden Künste».—H. S.: «John Lavery».—H. Konsbrück: « Über Naturstudium».—E. V. Bredt: «Maximilian Dasio».—E. Schur: «Die Internationale Volkskunst-Ausstellung im Lyzeum-Klub zu Berlin».—*Juliol:* R. Schmdt:. «Die Achtzehnte Austellung der Berliner Secession 1909».—H. Konsbruck: « Uber Naturstudium».—R. Smidt: «Die Grosse Berliner Kunsstaustellung, 1909». —W. Michel: «Franz Gehri».—*Agost:* H. E. Wallse: «Die Wandmalereien Hugo Vogels im Hamburger Rathaus».—G. J. Wolf: «Die Secessionsgalerie in München».—G. J. Wolf: «Die X. Internationale Kunstausstellung in Münchner Glaspalast».

American Journal of Archaeology, Nova York - 1909, (E. C.).—*Juliol - Setembre:* —R. B. Seager: «Excavations au the Island of Mochlos, Crete, in 1908».—E. M. Gardiner: «A Series of Sculptures from Corinth. II. A Hellenistic Gigantomachy. III. Roman Sculpture». — A. Marquand: «An Altarpiece by Luca della Robbia.—E. L. Hewett: «The Pajaritan Culture».

DRET

Revista Jurídica de Cataluña, Barcelona - 1909, (C. A. y A. B.).—*Agost.* R. Gay de Montellá: «Reformas en el Código Civil español en orden al proletariado».—R. Coll y Rodés: «De la successió dels impúbers en Dret català».—P. Fatjó: «Cuestión de Derecho procesal civil».

Revista General de Legislación y Jurisprudencia, Madrid - 1909, (C. A.).—*Juliol-Agost:* P. Dorado: «De psicología criminal con especial aplicación á nuestro Derecho legislado».—González del Alba: «Enjuiciamiento Criminal».—G. Bototto: «El Sistema de la prueba en Europa».—J. del Vecchio: «El sentimiento jurídico».—J. García Fernández: «Algo acerca de las facultades de los albaceas

ó testamentarios».—J. González Llana: «La propiedad moviliaria».—F. García de Cáceres: «La asistencia pública al indigente».

Revista del Notariado, Buenos Aires - 1909, (C. A.).—*Agost*: «Régimen inmobiliario».—«Proyecto del Dr. Galeano».—«Su refutación, por el Dr. Francisco A. Berra».

Revue générale du droit, de la législation et de la jurisprudence, París - 1909, (C. A.).—*Juliol - Agost:* H. Pascaud: «Le travail dans les prisons et le droit des détenus en une indemnité pour les accidents qui en proviennent».

Revue trimestrelle de Droit Civil, París - 1909, (C. A.).—*Abril - Juny*: M. P. Laborderie: «Recherches sur la société de acquêts en pays bordelais».—R. Brugeilles: «Le droit et l'obligation ou le rapport juridique».—H. Hayem: «L'étude du droit comparé».

Nouvelle Revue historique de Droit français et étranger, París - 1909.—*Juliol-Agost*: E. Cuq: «Notes d'épigraphie et de papyrologie juridiques».—G. Platon: «Les branquiers dans la législation de Justinien».—F. Holldack: «Aperçu sur la théorie et la pratique du droit provincial en Transcaucasie».—F. F. Girard: «Le manuscrit Charpin du Code Théodosien».—P. Collinet: «Le papyrus de Giessen sur la Constitutio Antoniana».

Rivista italiana par le Scienze giuridique, Tormo - 1909, (C. A).—*Juliol:* G. Del Vecchio: «Sulla idea di una scienza del diritto universale comparato». — G. Segué: «Dell'enfiteusi secondo il diritto civile e le leggi speciali».

Archivio giuridico «Filippo Serafini», Roma, (C. A.).—*3.ª serie, vol. XI, fasc. I:* L : Per un metodo di studio del diritto comparato».—S. Trentiu: «Alcune osservazioni in materie di tassa di circolazione sulle azioni commerciali».—G. Faggella: «Fondamento giuridico della responsabilità in tema di trattative contrattuali».

Il Circolo giuridico, Palerm - 1909, (C. A.).—*Agost:* N. Ciotti: «La posizione dei diritti individuali rispetto a talune leggi improprie».

Il Filangieri, Milà - 1909, (C. A.).—*n. 8:* F. Ercole: «Vicende della comunione dei beni fra coniugi nella pratica medievale italiana».

Archivio di Antropologia criminale, psichiatria, Medicina legale e scienze affini, Torino - Milà - Roma, 1909, (C. A.).—*fasc. III:* Cevidalli e Benassi: «Saggio antropologico sulla mano».—De Blasio: «Cranio di delinquenti con processo paramastoideo» —C. P. Mariani: «Studio psicopatologico su Wolfango Goethe».

Rivista Penale di dottrina, legislazione e giurisprudenza,, Turin - 1909, (C. A.). —*Agost:* U. Pergola: «Lo stato di necessità nella storia e nella legislazione comparata».

Rivista italiana di Sociologia, Roma - 1909, (C. A.).—*Maig - Agost:* B. Brugi: Scienze giuridiche e scienze sociali».—B. Bertoni: La protezione dell'infanzia nella nuova legislazione svizzana».

Les lois nouvelles, París - 1909, (C. A.).—*Agost - Setembre:* «Commentaire de la loi du 17 Mars, 1909, relative a la vente et au Nautissement des fons de commerce».

Rivista di Diritto Commerciale, Milà - 1909, (C. A.).—*Juliol - Agost.* G. Bosselli: «Sulla cambiale in bianco».—F. Carnelutti: «Contributto alla teoria della revisione inabilità da infortunio».—C. Navarrini: «Stadistica dei fallimenti ordi-

nari e piccoli e dei concordati *preventi vi*».—F. Carmelutti: «Sul contrato di lavoro relativo ai publici servizi asunto da imprese private».—A. Musatti: «La nuova legge sulle antichità e belle arti».—E. Bassi: «Per la proroga della durata delle Società Cooperative».—E. Bassi: «La legge critica sui marchi e i segni distintivi di fabbricca».—F. Carmelutti: «Ancora sulle capacità commerciale dei gruppi professionali».—A. Sraffa: «Una nuova questione di diritto ferroviario».—A. Brunetti: «L'aviazione nel diritto interno ed internazionale».—A. Arcangeli: «La prova per testimoni in materia cambiaria». — E. Ottalenghi: «L'avviso d'arrivo e la mora del destinatario».

El Derecho, Lima - 1909, (C. A.).—*Juny - Juliol:* A. Santamaría C.: «La responsabilidad civil del Estado».

La Scuola Positiva, Roma - Milà 1909, (C. A.).—*Juliol:* B. Franchi: «Reforma carceraria scientifica, manicomii, e misure di sicurezza».—Santi de Sanctis: «I nerviosi e gli alienati (psicopatologia forense)».

GENERALS

Revista Musical Catalana, Barcelona - 1909, (E. U. C. - C. E. - A. B.).—*Juliol - Agost*: J. J. Nin: «Diverses observacions sobre dos grans centres musicals».—F. Pedrell: Músichs vells de la terra (Antoni Rafols y Fernández, segle XVIII)».—Ll. Millet: «*La Llegenda* d'Eduard Chavarri».—J. Saint-Jean: «Desde París».

Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona - 1909, (E. U. - E. C. - A. B. - C. E.).—*Juliol:* «Ll. Llagostera: «Ascensió al Breithorn de Zermatt».—J. Gudiol: «Iconografía de la portalada de Ripoll» (acabament).—«Federació de societats Pireneistes. Congrès de Tolosa».—*Agost:* F. Carreras y Candi: «Osca. Excursió artística per la ciutat».—Ll. Llagostera: «Ascensió al Breithorn de Zermat».—F. G.: «Inauguració del Xalet-refugi d'Ull de Ter».

Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages, Manresa - 1909, (A. B.. C. E.).—*Juny - Juliol:* «Calendari folk-lòrich de la Comarca de Bages».—Cançonística popular comarcana».—«Sumari dels privilegis de Manresa».

Boletín de la Sociedad Española de Excursiones, Madrid - 1909, (A. B. - C. E.).—*Tercer trimestre:* F. de Selgas: «Análisis arqueológico de los Monumentos Ovetenses».—N. Sentenach: «Francisco Zurbarán, Pintor del Rey».—V. Lampérez: «Un fragmento curioso».—E. Serrano Fatigati: «Escultura en Madrid».—E. Tormo: «La pintura aragonesa cuatrocentista».—N. N.: «Una joya en peligro».

Boletín de la Sociedad castellana de Excursiones, Valladolid - 1909, (A. B. - C. E.).—*Juliol:* M. Gómez Moreno: «Vasco de la Zarca, escultor».—C. Espejo y J. Paz: «Las antiguas ferias de Medina del Campo».—J. Martí y Monsó «Los Calderones y el monasterio de Nuestra Señora de Portaceli».—N. Alonso Cortés: «Indice de las fiestas públicas celebradas en Valladolid».—J. A y R.: «La casa de las Chirimias de Valladolid. Molino dentro de la huerta del monasterio de S. Benito de Valladolid».—*Agost:* C. Moral: «Sobre la Universidad de Valladolid».—J. Martí y Monsó: «Los Calderones y el Monasterio de Nuestra Señora de Porta-

celi».—N. Alonso Cortés: «Indice de las fiestas públicas celebradas en Valladolid».—N. Diaz: «Una excursión artística á Compostela y á la Exposición Regional».—C. Espejo: «Honras del señor D. Pedro Navarro alcalde del Crimen y electo oidor».

Revista de Menorca, Mahó - 1909, (E. U. - A. B.).—*Agost:* J. Clapés: «Ibiza y Blasco Ibáñez».—G. Llabrés: «Correspondencia entre Ramis y Bover».—F. d'Albranca: «Coberbos de la terra. Moros y cristians. (Epigrafía popular de ses banyes d'esca)».—J. Ferrer: «Nuevos datos sobre la Isla de Menorca».

Revista de Estudios Franciscanos, Barcelona - 1909, (E. T. C. - A. B. - E. U.).—*Juliol:* M. de Esplugas: «El espíritu de Balmes».— A. López: «Codicografía catalana». (Descriu un Ms. de la Ricardiana, del *Apparatus de triplici statu mundi* de Fr. Francesch Eximenis). — J. de Albi: «Respuesta de algunos reparos que se pueden hacer sobre la Mística Ciudad de Dios». — A. de Saldes: «Pequeña crónica». — H. de Gayoso: «Ciencia y Religión».—*Agost:* F. de Barbens: «El cerebro en sus relaciones con el acto mental». — L. M. Núñez: «Prólogo de la Suma». — A. de Saldes: «Pequeña crónica».—P. Bordoy: «Estudios buenaventurianos».

Cultura Española, Madrid - 1909, (A. B.).—*Agost:* «Homenaje á D. Teodoro Llorente».—M. G. Simancas: «Un paso más en el estudio del Cerro de los Santos: Un relieve de la diosa Efona en el Museo de Murcia».—E. Tormo: «La cultura artística catalana-aragonesa del siglo XIV». (Constitueix la nota bibliogràfica del llibre *Documents per l'Historia de la Cultura Catalana mig-eval* del qual hem ja parlat llargament en aquesta REVISTA). —J. Zaragüeta: «La Sociología de M. G. Tarde».—Ch. Oman: «Informe referente al primer sitio de Zaragoza, por don A. Sangenís y Torres».—C. Michäelis de Vasconcellos: «Estudos sobre o Romanceiro peninsular».—J. de Peroff: «Dos palabras más sobre las fuentes de las *Noches de invierno.*—J. Ribera: «La gimnasia moral pedagógica». — A. Prieto Vives y de Ribera: «Nueva tipografía árabe».

La Lectura, Madrid - 1909, (A. B.).—*Juliol:* G. Maura Gamazo: «Rincones de la Historia».—J. M. Salaverría: «La infancia de Iñigo de Loyola».—J. R. Jiménez: «Elegías lamentables». —B. Argente: «Educación nacional».—A. González Blanco: «El teatro asturiano».—*Agost:* P. Dorado: «De la sinceridad».—G. Maura Gamazo: «Rincones de la Historia».—R. Pérez de Ayala: «Un alma grande: Josefina Butler».

La Ciudad de Dios, Madrid - 1909, (A. B. - A. S. P.).—*5 Juliol:* C. Muiños: «Sobre el decíamos ayer... y otros excesos. VI. Por dos espacios imaginarios».—N. de Escovar: «Algunos datos sobre el antiguo autor de comedias, Alonso de Olmedo».—R. Garnelo: «Los católicos franceses».—M. Menendez y Pelayo: «Discurso».—M. F. Miguélez: «Cartas inéditas del Bto. Juan de Avila. Documentos Pontificios».—C. Arribas: «Revista Canónica».—*20 Juliol:* Carta de S. S. Pio X al M. R. P. Honorato del Val».—C. Arribas: «Leyes novísimas acerca de la elección del Sumo Pontífice». —J. Montes: «Medios preventivos del delito, en las obras de los antiguos tratadistas españoles». —A. Touna Barthet: «O'Connell en el parlamento inglés». —N. de Escovar: «Algunos datos sobre el antiguo autor de comedias, Alonso de Olmedo».—T. Rodriguez: «Estudios sociales: I. La produccion». —M. F. Miguélez: «Cartas inéditas del Bto. Juan de Avila. Documentos Pontifi-

cios».—*5 Agost:* C. Muiños: «Sobre el Decíamos ayer... y otros excesos. VII. El tercer proceso de Fr. Luis».—J. Fernández: «De aviación».—N. D. de Escovar: «Algunos datos sobre el antiguo autor de comedias, Alonso de Olmedo.—L. Villalba: «El Padre Guzmán».—Patxot: «Breves notas sobre la situación política de Marruecos».—*20 Agost:* C. Arribas: «Leyes novísimas acerca de la elección del Sumo Pontífice. 3.ª».—J. Montes: «Los medios preventivos del delito en las obras de los antiguos tratadistas españoles. III. Medios de orden social y político».—L. Villalba: «Ruperto Chapí».—«Bto. J. de Avila: Cartas inéditas».—T. Rodríguez: «La producción».—L. Cortazar: «Crónica científica».

Razón y Fe, Madrid - 1909, (A. B.).—*Juliol:* J. A. Martínez: «La biblioteca de los Ejercicios de San Ignacio de Loyola».—N. Noguer: «Influencia moralizadora del sistema de Raiffeisen».—L. Murillo: «La Santa Sede y el libro de Isaías».—R. Ruiz Amado: «Psicología del patriotismo».—E. Portillo: «Diferencias entre la Iglesia y el Estado con motivo del Real Patronato en el siglo XVIII».—V. Minteguiaga: «La inmoralidad en el teatro y la legislación vigente».—P. Villada: «Una objeción sobre la censura previa de los periódicos».—J. M. del Barrio: «Doce años de radioactividad».—*Agost:* V. Minteguiaga: «La inmoralidad en el teatro y la autoridad gubernativa».—J. M. Bover: «El dogma de la Redención, según los Padres Apostólicos».—E. Ugarte de Arcilla: «La generación expontánea ante la ciencia y la filosofía».—N. Noguer: «La enseñanza social de Jesús».—N. N.: «La caja dotal».—R. Ruiz Amado: «Españolismo y catolicismo».—Z. García: «El perdón de los pecados en la primitiva Iglesia».—L. Murillo: «La Santa Sede y el libro de Isaías».

La España Moderna, Madrid - 1909, (A. B.).—*Juliol:* F. Espinosa: «El poder naval en España. Sentido de nuestra política en el desenvolvimiento de la marina mercante».—V. de Loga: «Goya».—A. Blanco: «Un libro apócrifo de Cervantes».—E. Bertaux: «El arte francés en la Exposición de Zaragoza».—J. Echegaray: «Recuerdos».—C. Cambronero: «Apuntes para la historia del Teatro. Los asombros».—A. Gota: La Ciencia y los fenómenos espiríticos contemporáneos».—*Agost:* V. de Loga: «Goya».—J. Echegaray: «Recuerdos».—A. de Fuentes: Historia económica».—A. Blanco: «Literatura fraudulenta: Cervantes y Adolfo de Castro».—A. Gota: «La Ciencia y los fenómenos espiríticos contemporáneos».—J. Carducci: «*La vida es sueño,* de Calderón».—H. Ellis: «La Catedral de Sevilla».

Nuestro Tiempo, Madrid - 1909, (A. B.)—*Juliol:* W. E. Retana: «Noticias histórico-bibliográficas del Teatro en Filipinas».—F. Jaume: «Orígenes de la decadencia española».—R. Comenge: «Los anarquistas, su Dios y sus grandes máximas de desgobierno».—C. A. Torres: «Las supersticiones políticas».—J. de la Llave: Bulgaria y Romanía».—*Agost:* M. Navarro: «Movimiento psico-filosófico».—F. Lozano: «La representación política y comercial de España en Marruecos».—«La Campaña de Melilla y los sucesos de España».

Boletín de la Institución libre de enseñanza, Madrid - 1909, (E. C.).—*Juliol:* R. Altamira: «La España del siglo XVIII».—R. Rubio: «Cuestiones de higiene escolar.—«El I Congreso de Educación moral de Londres».—«Problemas del Arte hispano mahometano».—*Agost:* E. Winter: «Acerca de la enseñanza teórico-práctica del Ingeniero».—E. Lozano: «Prácticas de Física y Química en la

escuela primaria».—R. Altamira: «La España del siglo XVIII».—«La enseñanza técnica en Bulgaria».—«Problemas del Arte hispano-mahometano».

Journal des Savants, París - 1099, (E. C.).—*Juliol:* M. van Berchem: «Aux pays de Moab et d'Edom».—C. Fossey: «Fouilles allemandes à Boghaz-Keni».—L. Bréhier: «Les études byzantines».—Nouvelles et correspondance: «Association internationale des Académies».—D. Vaglieri: «Scavi ad Ostia ed a Palestrina».—E. Berger: «Diplomatique pontificale».—*Agost:* E. Berger: «L'Altas historique».—G. Lafaye: «Lucilius et ses satires».—A. J. Reinach: «Les fouilles de Naukratis et l'histoire de la céramique grecque».—M. van Berchem: «Aux pays de Moab et d'Edom».—Clermont-Ganneau: «Une inscription grecque a Sik En-Namala».—A. Merlin: «Fouilles sous marines de Madhia (Tunisie)».—A. Piganiol: «Fouilles d'Italie».—A. Piganiol: «Une lettre de M. Corrado Ricci».—P. Jouguet: «La section de papyrologie au deuxième Congrès international d'Archéologie classique».

Revue des études grecques, París - 1909, (F. Ll.).—*Març - Juny:* F. Greifi: «Etudes sur la musique antique».—E. Michon: «Torse d'une statuette de satyre assis».—A. J. Reinach: «Bulletin épigraphique».

Mercure de France, París - 1909, (A. B.).—*1 Juliol:* J. Marsan: «Gérard de Nerval. Lettres inédites».—E. Gosse: «Swinburne». — *16 Juliol:* J. de Gourmont: «Les Muses. Essai de physiologie politique».—P. G. La Chesnais: «Les colonies Sionistes en Palestine».—A. de Rochas: «Gemma Louise. Un cas de dédoublement de la personalité».—*1 Agost:* Ch. Samaran: «Les Indiscrétions de Garganello, on la vie galante en Avignon au XVIe siècle».—M. Montaudon: «Eminesco».—E. Conoreu: «Lettres et Portraits de Mlle. Aïssé».—*16 Agost:* E. Carteron: «La Psychologie traditionel des classes et la Psychologie des Savants».—J. Crepet: «Quelques mots sur G.-S. Trébutien (1800-1871)».—C. Enlart: «Le Sabotage au Moyen Age».

Revue-Bleue, París - 1909, (A. B.).—*3 Juliol;* E. Faguet: «Les Critiques des Critiques». — G. Pailhès: «René sous les Cheveux Blancs».—*10 Juliol:* Ingres: «Journal Inédit».—G. Bonet-Maury: «Un ami français de Fréderic II: Le chevalier de Chasot (1716-1797)».—R. Bouyer: «La Musique. Musique moderne».—*24 Juliol:* H. W. Longfellow: «Lettres Inédites à Samuel Ward».—A. Bossert: «Weimar au temps de Goethe». —*31 Juliol:* J. Dagnat: «Fragments inédits de Ch. de Laclos».—*7 Agost:* Villemarets: «Un Arriviste sous la Terreur. Victor Hugues».—*14 Agost:* E. Champion: «Montaigne et les Huguenots».—M. Lair: «Les Finances de Guerre de l'Allemagne».—Peladan: «La Pensee de la Renaissance. Pic de la Mirandola et la Kabbale».—*21 Agost:* P. Bonnefon: «L'Histoire de la Révolution de 1848, par Lamarine. Documents inedits».—Allain y Rogues de Fursac: «L'Attentat de Damiens. Etude de Psychologie Historique». — R. Boyer: «La musique du silence». —*28 Agost:* P. F. Dubois: «Souvenirs inédites sur Benjamin Constant».—L. Bocquet: «Une Victime du Romantisme: Alfred Le Poittevin».

La Revue des Idées, París - 1909, (A. B.). — *Juliol:* Th. Moreux: «La vie interieure de la terre». —G. Palante: «Psychologie du scandale».—E. Waxweiler: «La Statistique et les sciences de la vie». —G. Matisse: «Psychologie zoologique».—

V. Cornetz: «Observations sur le sens de la direction chez l'homme».—E. Pozerski: «Le diagnostic humoral du Cancer».—A. van Gennep: «Chansons de geste et Poèmes homériques».—*Agost:* H. Ellis: «Les Femmes d'Espagne».—J. Deschamps: «La Comparaison mathématique».—A. Dauzat: «La Question des langues en Italie».

La Nouvelle Revue, París - 1909, (A. B.).—*1 Juliol:* «La Question Arménienne». —L. Leger: «Les Fêtes de Gogol à Moscou».—E. Tissot: «Mme. Julia Alphonse Daudet».—D. Peren: «Pallas Athéné et la Vierge Marie».—A. Duboscq: «L'Affaire de Walcheren». — M. Bellom: «Le Chomage en Angleterre».—H. Lapauze: «L'Académie de France à Roma».—*15 Juliol:* A. Chuquet: «La bataille de Peyrestortes». — Hulmann: «La responsabilité médicale».—J. Daugny: «La Crise Turque».—E. Lessard: «Le Moteur leger en Aviation».—E. Gey: «Le Pari Mutuel».—L. Mocquant: «La Bibliothèque Saint-Fargeau».—*1 Agost:* M. Bellom: «L'Assistance publique en Angleterre».—«Le Régime fiscal en Indo-Chine».— «La réorganisation de la Marine».—H. Lapauze: «L'Académie de France à Rome».—Ph. Hauser: «Les Grecs et les Semites».—*15 Agost:* E. Guimet: L'Empire Romain et les Chrétiens».—A. Raffalovich: «La Criminalité aux Indes».— E. de Saint-Auban: «Le Théâtre et la Nature».—H. Lapauze: «L'Académie de France à Rome».

Le Correspondant, París - 1909, (A. B.).—*Juliol:* M. Baudrillart: «Les Universités Catholiques. A propos des fêtes jubilaires de Louvain». — M. A. Leblond: «Les trois Pologines».—L. d'Orleans: «Le Chili».—P. Delay: «Le déclassement des Fortifications de París».—L. Reverchon: «Nos montres. Origine; progrés».—*25 Juliol:* R. Vallery-Radot: «L'*Alesia* du Duch d'Aumale».—H. Moysset: «L'esprit públich en Allemagne».—H. Bremond: «Le Centenaire de Tennysson».—J. Ageorges: «Une amitié de journalistes». Henri de Latouche et Honoré de Lourdoulix».—M. A. Leblond: «Les trois Polognes».—*10 Agost:* M. Baudrillart: «Les Universités Catholiques».—L. d'Orleans: «Le Chili».— L. Arnould: «L'ame Canadienne».—J. Moulard: «Lucien Bonaparte et son départ de Rome en 1810».—F. de Wit-Guizot: «Le paysan français dans le roman contemporain».—A. Bechaux: «La vie économique et le mouvement sociale».— *25 Agost:* E. Lamy: «A propos des semaines sociales».—«L'armée russe et la frontière occidentale de l'Empire».—E. Daudet: «Les débuts de la séconde Restauration (1816-1820). Documents inédits».—R. Gautheron: «Regnard. Le voyageur; le magistrat; le satirique; le poète comique».—G. Saint-Yves: «Le Rif et les rifains».

La Revue, París - 1909, (A. B.).—*1 Juliol:* Lowenthal: «L'Armée française et l'Armée allemande».— Brada: «Choses anglaises. L'émantipation féminine».— G. Monod: «Les troubles du Collège de France en 1843».—E. Faguet: «La Duchesse de Dino».—O. Lima: «Ecrivains bresiliens contemporains».—L. Bernardini-Sjoestedt: «La Station d'essais de Svalôf».—J. Crepet: «Le Cahier de Notes de Barbey d'Aurevilly».—*15 Juliol:* M. Ugarte: «Les Etats-Unis et l'Amérique du Sud».—F. Passy: «La Question de la Population».—Brada: «Choses anglaises. La chaire et la Littérature».—A. Dandonau: «Moeurs et Coutumes Malgaches». —L. Gielly: «Les Fêtes du Palio à Sienne».—A. Pereire: «Un Siècle de l'Histoire

de France par l'estampe».—A. Tibal: «Un romancier allemand contemporain: Th. Mann».—*1 Agost:* M. Wilmotte: «Le Français enseigné dans le Monde».—G. Choisy: «Le Terrianisme».—Brada: «Choses anglaises. Le mariage».—E. Faquet: «Science et Méthode».—«Lettre inédite de Saint-Beuve».—H. de Gallier: «Comment on se mariait autrefois».—G. Roux: «L'Art d'aimer chez les animaux».—*15 Agost:* S. Gisors: «La Crise du Théâtre en France».—A. Chuquet: «La Folie de Junot».—Brada: «Choses anglaises. Prisons de femmes».—H. de Gallier: «Comment on se mariait autrefois».

Revue Tunisienne de l'Institut de Carthage, Tuniç - 1909, (E. C.).—*Juliol:* I. Cattan, Kaïrallah, H. Camusi, Noel, Leca, Lafforgue, H. Bigot: «L'arabe est-il une langue vivante?».—Whinkler: «Table de Peutinger: justification des rectifications faites sur la table et concernant certaines distances indiquées entre quelques stations».—Bertholon: «Essai sur la religion des Libyens».—Ducroquet: «La Crise économique de 1897 au Sahel Tunisien».—E Vassel: «Six stèles à Tanit».—C. C.: «La slosilaro de Ali».

Bulletin de l'Institut Egyptien, Alexandria - 1909, (E. C.).—*Juny:* A. Max de Logheb: «Les tombeaux des Ptolémées».—F. de Loriol: «Note sur quelques stéliérides du Santonien d'Abou-Roach».—H. A. Ducros: «Le Poivre et ses falsifications».—A. Geiss: «Histoire de l'Imprimerie en Égypte».—D. Limongelli: «Le Calcul du Béton armé d'après la Circulaire ministeriale d'Octobre 1906».

Bulletin italien, Burdeus - 1909, (E. C.).—*Juliol - Setembre:* H. Hauvette: «Les plus anciennes traduccions françaises de Boccace».—Ch. Dejob: «Les politiciens a Florence au XIVe et au XVe siècle».—P. Duhem: «Jean I Buridan (de Béthune) et Léonard de Vinci».

Bulletin hispanique, Burdeus - 1909, (A. B. - E. C - C. E.).—*Juliol - Setembre:* P. Paris: «Promenades archéologiques en Espagne. Numance».—G. Cirot: «Une chronique léonaise inédite».—R. J. Cuervo: «Algunas antiguallas del habla hispano-americana».—L. Micheli: «Inventaire de la Collection Edouard Favre».

Nuova Antologia, Roma - 1909, (A. B.).—*1 Juliol:* E. Caetani: «A. S. Maria de Spazolaria».—C. Lombroso: «Nuove forme di delitti».—A. Graziani: «La Sintesi economica».—E. Tringali: «Il servizio radio telegrafico per utilità scientifica e publica».—G. Tomasetti: «Probleme edilizi di Roma».—G. Gentile: «La Coltura populare a New York».—*16 Juliol:* M. Scherillo: «Leopardi e Hervey».—P. Lombroso: «Primi luci nella puericia».—Paz: «Il diritto publico americano nel opera di uno statista argentino».—R. Guastalla: «La donna nella vita e nell' opera di G. Giusti».—L. Caetani: «La riforma elettorale con il sistema proporzionale».—F. Virgilii: «L'Italia industriale».—*1 Agost:* A. Carafa: «Lettere di Giacomo Leopardi ad A. Ranieri».—R. Paulucci: «La scienza della Felicita».—S. Sofi: «Luca Beltrami e la sua opera».—E. Calvi: «La donna in Roma secondo i letterati e i viaggiatori del Cinquecento».—U. Cosmo: «La contradizione francescana».—P. Picca: «I rebus».—*16 Agost:* A d' Ancona: «Il canto XXVII del Paradiso».—A. Sodini: «Il *Musée du livre* di Bruxelles».—R. Barbiera: «Il carteggio inedito de T. Massarani».—G. Cena: «Vittorio d'Abruzzo».—A. Cervesato: «E. Carpenter e l'*Arte della creazione*».—G. Frizzoni: «Raffaello Sanzio rinascitato nelle sue opere nuovamente illustrate e publicate».

La Critica, Nàpols - 1909, (E. C. - A. B.).—*Juliol:* B. Groce: «Note sulla letteratura italiana nella seconda metà del secolo XIX.—XXX. 4. Morandi, F. de Ovidio, con note bibliografiche».—G. Gentile: «La filosofia in Italia dopo el 1850. III. I positiviti.—VI Cesare Lombroso e la scuola italiana di antropologia criminale».—B. Corce: «Intorno alla storia della coltura.—Une giovanile canzone disperata di G. B. Vico.—«Per la *Critica della ragion pratica*».

Revue préhistorique illustrée de l'Est de la France, Dijon - 1909, (A. B.).—*Maig - Juny:* Ch. Boyard: «La *Montagne* de Nan-sous-Thil aux temps préhistoriques. Station néolithique de *Champ de Soueille* ou du *Bois Chevron*».—E. Bertrand: «La stèle de Fayl-Billot».—F. Rey: «Penetrations hallstattiennes et de la Tène en Côte-d'Or».—Baron de Loe: «L'âge du bronze en Belgique».—X. Aubert: «Station préhistorique de la pointe de Manson».—R. Bouillerot: «Note sur un monument funéraire detruit à Esprels».—F. Pérot: «Sur un nucléus en silex utilisé comme perçoir».

Revue Bénédictine, Maredrous - 1909, (C. C.).—*Juliol:* G. Morin: «Un traité priscillianiste inédit sur la Trinité».—A. Wilmart: «Un missel grégorien ancien». —R. Ancel: «Le procès et la disgrâce des Carafa».—P. Denis: «Le cardinal de Fleury, dom Alaydon et dom Thuillier».—P. de Meester: «Études sur la théologie orthodoxe».—A. Wilmart: «Un mot d'explication à propos des nouveaux fragments des prophètes».—A Stanley Peace: «Iterum Hieronymiana».—G. Morin: «Noël en Novembre?».—U. Berlière: «Deux actes concernant Guibert Martin, abbé de Gembloux».

Βυθαντις, Atenes - 1909, (F. Ll.).—*Juny:* Α. Παπαδοπούλου Κεραμένως: «Συνοδικὰ γράματα Ἰωάννου τοῦ Αποκαύκου, μητροπολίτου Ναυπάκτου». —Σ. Βάδη: «Κριτικὸν ἐπίμετρον εἰς τὸ περὶ αρχῶν τῆς Ῥωμαιων πολιτείας συνταγμα Ἰωαννου Φιλαδελφέως τοῦ Λυδοῦ».—Μ. Γούδα: «Ἡ καταμέτρησις τῶν εμπορικῶν πλοίων καὶ ἡ νηολογησις καί φορολογία αὐτῶν κατὰ τους βυζαντηνοὺς χρονους».—Ν. Βέη: «Τὰ Ἀναστενάρια κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας».—H. Gregoire: «L'évêché cappadocien d'Aragina».—Ν. Βέη: «Τὸ ''περὶ τῆς κτισεως τῆς Μονεμβασιας ''χρονικόν, αι πηγαὶ καὶ ἡ ἱοτορικὴ σημαντικότης αὐτοῦ»—Κ. Κωνὸταντοπούλου: «Μανδατόρισσα».—Κ. Κωνὸταντοπούλου: «Διορθώσεις εἰς βυζαστιακας ἐπιγραφὰς»—Κ. Ζηδίου: «Ἐπιγραφαὶ χριστιανικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος».

NOTES VARIES

† MOSSEN JOAN SEGURA Y VALLS.—El día 16 de Juliol morí l'ilustrat historiador de la Segarra. De la seva laboriositat y de ses excelents dots d'investigador ne donen testimoni les seves obres.

L'any 1879 publicá l'*Historia de la vilía de Santa Coloma de Queralt* (la població hont ell havía nascut en 30 de Març de 1844), obra important de més de 300 planes, rublerta de datos interessants. Després, en 1885, en els Jochs Florals de Barcelona li fou premiat un *Aplech de documents curiosos y inèdits fahents per l'historia de les costums de Catalunya* en el que s'hi presenten «agrupats baix encertats epígrafs y lligats ab traça especialíssima una serie inacabable de documents y textes referents a eclesiástichs y a laychs, a richs y pobres, a doctes y ignorants, a hómens y dones, a lliures y esclaus, a cristians mes o menys efectius y a juheus y a serrahins, a indumentaria, a mobles y costums». L'any 1877 en el Certamen de la Secció Catalanista de la Joventut Católica de Barcelona se li premiá sa *Historia del Santuari de Sant Magí*, monografía ben diferenta de les que's troben de venda en els santuaris: té 164 planes». De ses aficions a la filología n'es prova l'estudi sobre *Etimología de noms de poble de la Cerdanya Catalana*, que li premiá l'any 1892 l'Associació Literaria de Girona, y la serie d'articles sobre etimologíes de noms de pobles catalans, publicats en *La Veu del Montserrat* desde 1890. En altre Certamen li fou premiada una *Monografía sobre'l temple de Sta. María*.

Sa darrera obra fou l'*Historia d'Igualada* en dos volums de 1150 planes en conjunt. «Aquesta obra, publicada en 1907 y 1908, millor que cap demostra —diu Mossen Gudiol— la laboriositat del seu autor, l'aficio gran que tenia per lo minim, per les menudencies d'arxiu, pel detall históric. Aixó sens dubte perjudicava a la gran concepció, al treball de síntesis, que no havía potser sigut sentit ab l'amplitut deguda per Mossén Segura. L'*Historia d'Igualada* será sempre un gran llibre pels historiadors, pels qui estudien, pels que hagen d'escriure sobre'l passat de nostra terra, encara que no sia lo que voldria el poble per ferse carrech de lo que fou la seva patria».

De la seva constant labor d'investigació ne resultaren, ademés, una serie de lligalls, que avuy quedan inèdits, de forsa interés.

El manuscrit de l'antich poema que sots el títol de *Passió, mort, resurrecció y aparicions de Ntre. Senyor Jesucrist* publica en aquesta REVISTA ab tan acert el Sr. M. y B. fou trobat per Mossèn Segura en l'arxiu d'una petita parroquia de la Segarra, trayentne el fidel transllat.

Mossèn Joan Segura era un enamorat de la seva Patria, un home generós y agradable y un bon sacerdot. Al Cel sía.

EL CENTENARI DEN BALMES.—La Ciutat de Vich, hont nasqué el gran filosoph espanyol de la prop-passada centuria, el 28 d'Agost de 1809, fa ja temps que ha iniciat el projecte de celebrar esplèndidament l'any que vé el centenari d'aquesta gloriosa data. Funcionen varies comissions nomenades per entendre en els preparatius d'aquesta gran solemnitat qu'están empenyades en que sía verament digna de la gegant figura de qui's fa commemoració.

Tant el Bisbe de la Diócessis, el renomenat Dr. Torres y Bages, com l'Ajuntament de la Ciutat secunden ab activitat el pensament y totes les noticies que'n tenim fan creure que'ls vigatans, per poch que'l temps y els recursos els afavorescan, farán realment una festa assenyalada.

Aquesta tindrá per base principal un Congrés d'Apologètica al qual se parlá ja de bon principi de donar carácter d'internacionalitat, atès l'èxit trascendent de la famosa obra den Balmes. Al objecte se son fetes algunes tentatives prop d'ilustres personalitats nacionals y estrangeres per veure si'l projecte sería ben acullit y, com els resultats han sigut molt satisfactoris, les comissions vigatanes s'han afermat en llur idea y han deixat anar, encara estraoficialment, la primera crida per fitar l'atenció general en aqueixa magna assamblea. Fins hi há ja dictats els temes que serán base dels treballs del Congrés, però no es probable que's diga res formalment fins a la publicació del primer número del Bolletí del Centenari, que havía d'aparèixer el 28 d'Agost y que, per efecte dels trágichs successos de la darrera setmana de Juliol, que ha paralisat momentáneament els treballs de les referides comissions, no sortirá ja probablement fins a Capdany. Com encara quedarán vuyt mesos sencers fins a la celebració del Congrés y de les festes generals, que's tracta d'encloure dintre la primera quinzena de Setembre, no faltará temps per la preparació de treballs y els esperits estarán més refets y més serens que ara.

Tindrem als nostres lectors al corrent de tant interessant assumpto y en el seu temps publicarem el programa general del Congrés d'Apologètica. Áduch en les modestes proporcions d'un plan apenes abocetat, aquest ha sigut ja comentat-satisfactoriament per molta part de la premsa, y el pensament general de celebrar un Centenari de tant gran honra per Catalunya ha dictat entusiastes articles que proven lo viu qu'es l'esperit den Balmes entre la gent seria y estudiosa.

JUNTA DE MUSEUS.—Les conferencies organisades per aquesta Junta en els mesos de Maig y Juny, de les quals per falta d'espay no poguèrem donar compte en el passat número son:

La del dia 23 de Maig, a cárrech del Professor D. Manuel Cazurro, Conservador del Museu de Girona, sobre «La cerámica aretina y les seves imitacions a Empuries» segons el següent programa:

I. Classes de cerámica que's troben a Empuries. Cronología. Cerámica prehistòrica. Grega arcaica: ab figures negres, ab figures vermelles. Cerámica ibèrica, campaniana y romana.—II. Cerámica aretina y els seus carácters. Origen y desenrotllo d'aquesta cerámica. Tècnica de la seva fabricació. Marques que porta y epigrafía. Marques aretines y gales. Formes més freqüents d'aquesta cerámica. Temps de la seva duració.—III. Cerámica aretina. Principals gerrers d'Arezzo y els llurs tipus de fabricació. Ateio, Priennio, Rasinio, Publio Cornelio y altres. Productes d'aquest temps trobats a Empuries.—IV. Imitacions de la cerámica aretina. Les diferencies ab els productes aretins. Tallers de Saint Remy en Rollat. Els ceramistes rutenos de La Grand Fesenque. Els seus productes invadeixen tot el mercat y arreconen als aretins. Principals marques d'aquesta localitat que's troben a Empuries. Altres tallers galos: Montans y Lezoux. Els seus productes en la colonia emporitana.—V. Altres classes de vasos galos. Vasos adornats ab aplicacions de pasta y incisos. Fábriques germániques d'aquesta época. Cerámica saguntina. Textes dels autors antichs. Productes cerámichs que's troben a Sagunto. Ignorancia actual respecte aquesta oficina de cerámica.—VI. Hi va haver a Empuries cerámica propia. Punxons y motllos trobats allí. Matrius de relleus. Cerámica visigoda y'ls seus carácters.

—La del senyor Puig y Cadafalch, el dia 13 de Juny, que versá sobre «Les escavacions d'Empuries» segons el següent sumari:

I. Les ciutats d'Empuries, segons els documents. Els geògrafos y historiadors antichs: Festus Avienus, Strabó, Titus Livius, Plini. Els plans moderns. Plans d'en Jaubert de Passa, Botet, Pella.—II. La Ciutat grega. La Paleòpolis. La Neápolis y son port. El mur, les torres y la porta de la Neápolis descoberts per les escavacions. Els carrers. Les cisternes y'ls basaments d'edificis públichs.—III. La población iberica dels voltants d'Empuries. Comprovació dels textes antichs sobre la coexistencia d'una población rústega que habitá les coves als voltants d'Empuries.—IV. La colonia romana. Perimetre. Muralles. Porta. Vía ab edificis porticats de N. a S. o *Cardo*. Les cases y'ls mosaichs.—V. L'Empuries cristiana. El cementiri cristiá sobre'l barri del Port de la ciutat grega,

—Les del Catedrátich d'Estética y d'Historia d'Art de la Escola especial de pintura, escultura y gravat, de Madrid, D. Rafel Domenech, els dies 20, 21 y 22 de Juny, tractant de «La revolució contemporania de les arts decoratives»:

Primera conferencia: Historia.—I. El moviment reformista contemporani en les arts decoratives es revolucionari y no evolucionista.—II. Les condicions del nostre temps, pera'l desenrotllo de les arts decoratives. Passat y present.—III. Els fonaments del moviment revolucionari: l'estudi de les arquitectures grega y gotica.—IV. Determinació d'aquelx moviment a Anglaterra. John Ruskin, com a son «verb»; William Morris, com a sa «acció».—V. Expansió d'aquelx moviment. Alemanya: un caracter eminentment históric y docent. Semper, Boetticher, Jacobsthal y Meyer. Diferencies entre'ls resultats y l'alcance del moviment reformista angles y alemany.—VI. Desenrotllo del moviment revolucionari a Anglaterra. Walter Crane

y Lewis Day; la escola escocesa.—VII. El moviment francament revolucionari a Alemanya: sa característica econòmica. La colonia de Darmstadt.—VIII. Viena. Els seccionistes. Diferencies entre'l moviment alemany y l'austriach.—IX. Bèlgica y Van de Velde.—X. França. Ch. Blanc y'ls tractadistes. Resultats migrats de aqueix moviment. La tradició francesa, el públich y'ls artistes.

Segona conferencia: La estètica y la tècnica.—I. El principi fonamental del moviment revolucionari de les arts decoratives es tècnich y estètich al meteix temps. Son destriament social y econòmich.—II. L'art pur y l'art aplicat.—III. Els graus d'ideal de les arts aplicades. El principi hedònich, com a fonament d'aquell: La lògica de les imatges en oposició ab la lògica de les idees.—IV. L'ornamentació y la decoració.—V. La composició ornamental y son carácter orgánich.—VI. La composició decorativa y son carácter d'obediencia a la utilitat, a la materia y al procediment de treball. L'arquitectura com a base de les arts aplicades.—VII. Les unitats ornamentals. La transformació dels elements naturals. La decoració animada. La decoració geomètrica: en quin sentit pot ésser considerada en un grau de superioritat respecte de les anteriors.—VIII. El fi poètich de la decoració.—IX. Artistes y artisans. El treball manual y la máquina moderna.—X. L'arqueología y l'art original. La tradició y l'imitació dels estils históríchs. La lley del menor esforç en el públich y en els artistes. L'historia de les arts aplicades, com a mètode de observació; el treball del taller com a mètode d'esperimentació. La ciencia de la decoració.—XI. L'Art com a font de plaer espiritual. El públich y'ls artistes en la producció de cada obra d'art decoratiu. L'art pera'l poble y l'art pel poble.

Tercera conferencia: La ensenyança y l'Escola.—I. Sa valua en la propaganda del moviment reformista actual. Carácter evolucionista que l'ensenyança pot donarli.—II. Els problemes pedagògichs planejats.—III. Els tres tipus fonamentals d'escoles: Birmingham. Viena. Zurich.

CASE SCHOOL OF APPLIED SCIENZE. — Aquest grandiós establiment d'ensenyança de Cleveland (Ohio) nos ha enviat el seu catálech oficial de 1908-1909 que té més de 200 págines d'informació, donant idea minuciosa y exacta, y fins gráfica, de lo que son y de lo que fan aquells notabilíssims Estudis.

Entre'l nombrós y distingit professorat dels meteixos s'hi compta el jove y ilustrat llingüista Mr. Maro Beath Jones, qui, per estudiar nostra llengua y les nostres institucions d'ensenyança, vingué en comissió a Barcelona, l'any passat, escayentshi per les festes cinquantenaries dels Jochs Florals, a les quals fou convidat.

NOTA BENE.--En l'article de D. Eugeni d'Ors: *El residuu en la mesura de la Ciencia per l'Acció*, publicat en el número segón d'aquest any, aparegueren entre altres de poca importancia les següents errades:

Plana 130, ratlla 3, diu: Referint el...=Ha de dir: Referint *al*...—ratlla 21: Que no's troben ni...=Que no's troben sinó...

Plana 132: ratlla 29.—Que'ns anem lluny.=Que no anem lluny.

Plana 134: ratlla 20.—Es donchs, per consegüent,=Es per consegüent

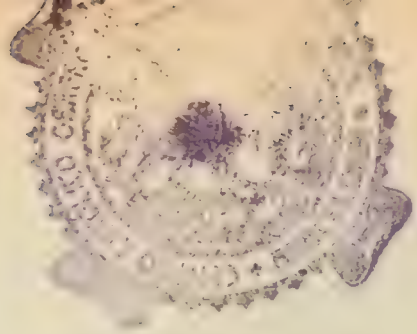

Notes sobre la ciencia oriental a Catalunya en el XIV^èn sigle

Pochs dominis de la historia literaria espanyola, adhuc en la nostra terra, han sigut tan esplorats com el rabínich, y no obstant casi cap dels treballs dels sabis orientalistes estrangers que a n'ell han dedicat les seves vigilies, ha entrat encara en la nostra cultura, y la literatura rabínica catalana es un mon del tot desconegut pels pochs hebraistes que fins ara ha produhit Catalunya (1).

Els juheus de la nostra terra—el nombre dels quals aumentá ab la persecució del fanatisme dels almohades que'ls obligá a cercar refugi en ella y en el mitgdía de França—conreuaven molt especialment el comerç y les arts mecániques y industrials. El treball els feya richs y llur prosperitat econòmica, moltes voltes necessaris. No n'hem d'escriure aqui la seva historia, que es tasca llarga y pera la que'ls nostres arxius ofereixen una pedrera inagotable de materials Rès més fácil que resumir o estractar treballs anteriors, però no es pas aquest el nostre objecte, sinó portar alguna nova contribució a dita historia, en l'orde purament científich.

Els juheus se distingiren, també, per llur cultura y amor a les lletres. Malgrat la llur trista situació de poble humiliat y simplement tolerat, formaren nuclis o comunitats importants, y ho foren principalment, les aljames de Barcelona, Mallorca, Perpinyá, Gerona, Tortosa y Lleyda. Disfrutaren de certs migrats privilegis y sobre tot del que més a n'ells els importava y els feya poderosos: del de consagrarse a l'estudi y al tre-

(1) Entre moltes altres obres y monografies podem citar, ademés dels treballs del Sr. Fernández y González, P. Fita, Amador de los Rios, etc: Graetz (H.) *Geschichte der Juden*, Leipzig, 1856-68 — Kaiserling *Die Juden in Navarra, den Basenländer und auf den Balearen*, Berlin, 1861 —*Geschichte der Juden in Portugal* Leipzig 1867 — Steinschneider. — *Die Hebraischen Uebersetzungen des Mittelalters*, Berlin, 1893 y tots els altres notables estudis monogràfichs del meteix autor. — *Histoire littéraire de la France*, XXVII. — La historia de l'escola poètica judaich-espanyola ha estat, en els derrers anys, admirablement ilustrada en els treballs de D. Miquel Sachs sobre la poesia dels juheus a Espanya, y del Dr Zunz sobre la poesia sinagogal entre'ls juheus espanyols de l'Edat Mitjana

Finalment hem de citar l'ultima obra de Mr Joseph Jacobs, *An inquiry into the sources of the history of the Jews in Spain* (Londres 1894), en la que s'hi troba una bibliografia molt completa dels treballs referents als juheus espanyols.

ball. Aixís se feren necessaris com prestamistes, com arrendadors de rendes reyals, com astròlechs y matemátichs, com metjes y com industrials. En els sigles XI y XII guanyaren un lloch distingit en els palaus dels nostres comtes, y fins més tard sota'ls nostres reys, arribant la seva situació a esser verament pròspera al començar el XIIIèn sigle (1).

En la major part dels centres importants de població hebraica, hi havía escoles de juheus, com la de Cervera en 1323 (2), que moltes vegades eren sostingudes per les meteixes aljames. Una prova de l'interés que aquestes teníen en la difusió de l'ensenyança es la curiosa ordenació que regía en el regnat de Pere III en la de Calatayud, eximint del pago de contribucions als juheus *eiusdem aljame qui non adiscerent vel legerent erudicionem litterarum usque ad etatem sexdecim annorum pervenirent, et qui adiscerent vel legerent usque atingerent etatem viginti tres annorum* (3).

De la meteixa manera que en les iglesies cristianes s'hi havía recullit l'estudi de primeres lletres, en algunes sinagogues s'hi establíen escoles pera'ls juheus, com succeía en la de Terol, que en 1337 s'havía convingut ab el rabí de Valencia, Samuel Abenposat, pera que prediqués en ella la lley de Moisès y ensenyés als fills dels juheus *litteras hebraycas* (4); en la de Valencia, de la que era mestre en 1338 Rabi Naçan de Toledol (5) y en la de Çaragoça que en 1343 havía llogat pera'l meteix objecte al rabí de Lleyda, Embomoa Hazdey (6). Altres vegades eren els juheus richs els que proveíen a les necessitats de l'instrucció ab deixes y fundacions. En 1328 trobem un curiós testimoni d'aquest amor a la cultura, que s'anticipa al esperit de moltes fundacions modernes, filles de l'amor a la tradició y del proselitisme judaich. Jucer Cohen fundá a Tortosa, un dels principals centres rabínichs de Catalunya, de gloriosa historia, un estudi pera us dels juheus pobres, al que llegá un alberch seu, molts llibres y mil sous barcelonins pera la seva sustentació: «*cui studio quoddam hospicium suum situm in judaria Dertuse legavit nec non plures libros et mille solidos barchinonenses pro provisione dicti studii*» (7).

---

(1) *Historia de los judios de España y Portugal,* por D José Amador de los Ríos (tres vol.).—Madrid, 1875, I, cap. IX.

(2) Arx. Cor. Aragó, reg. 182, f. 9.

(3) Arx. Cor. Aragó. Doc. de 7 de Juliol 1342.

(4) Arx. Cor. Aragó, Doc. de 18 de Janer de 1338.

(5) «...Peticio Rabi Naçan, judei Valencie, continebat quod cum olim aljama judeorum Valencie haberet necessarium aliquem peritum in lege hebrayca qui... eruderet in illa, predictum Rabi Naçan, tunc in invitate Toleti morante, ad civitatem Valencie vocaverunt, et licet secundum legem predictam dictus Rabi Açan quia est magister et doctor in lege pretacta deberetur gaudere privilegio franchitatis... fuit tunc conventum pro labore doctrine et instruccionis predicte esset in vita sua ab omni peyta... inmunis, ipso solvente anno quolibet vite sue. v. solidos regalium et non ultra...» (Arx. Corona Aragó, reg. 597, f. 158.)

(6) Ibid. Doc. de 4 de Novembre de 1343.

(7) Rubió y Lluch.—*Documents per l'Historia de la cultura catalana mig-eval.*—Vol. I. Institut d'Estudis Catalans, 1908. - Doc. 71.

Per lo general la conducta dels nostres reys envers aquest desditxat poble fou de tolerancia y a voltes fins de protecció. Un juheu ilustrat tenía la seguritat de captarse la benevolencia reyal, com ho proven els encárrechs fets respectivament per Jaume I y Jaume II als rabins Joná y Jafuda Bonsenyor d'escriure obres didáctiques y morals. En nostre diplomatari sobre la cultura catalana, ja citat, reproduírem alguns dels privilegis ja donats a conèixer pel senyor Llabrés (1), concedits per Jaume II (Docum. 12, 32, 33 y 42) a Jafuda Bonsenyor, autor del *Libre de paraules e dits de sabise de filosofs,* que visqué en la segona meitat del s. XIII y primeres desenes del XIV. Era descendent de la familia hebreua dels Bonsenyor, distingida y considerada pels reys d'Aragó, als pares y fills dels quals serviren d'alfaquís o torcimanys en les guerres contra'ls sarrains, o bé de metjes en els palaus reyals (2).

Alfons III se distingí, sobre tot, pels seus sentiments humanitaris y sa protecció a la raça hebraica, quan esclatá una d'aquelles terribles crisis de persecució que tan sovint posaven en perill la seva existencia. Els *pastors* del Pirineu en nombre de 30.000, després d'haver fet una espantosa *razzia* de juheus al mig-día de França, en l'any 1321, penetraren en el regne de Navarra cremant les aljames de Tudela y de Pamplona y passant a matadegolla a quants juheus topaven en llur pas. L'infant Alfons d'Aragó esterminá aquelles bandes de barbres, però llur mal exemple va esser imitat després pels navarresos, que en 1328 cremaren les juderíes de Tudela, Estella, Viana, etc. ab mort de 10.000 israelites (3). Alfons III ordená llavors que's protegís els juheus que arribessin als seus dominis fugint de les persecucions de que eren víctimes a Navarra. «*Nosque velimus* (deya) *quod judei ad nostram dicionem venientes in eadem tueantur ac etiam deffendantur*» (4). En el meteix any de 1328 defensava els de Perpinyá de les violencies, de que, sens dubte per retop d'aquella terrible persecució se cometíen contra d'ells. Els hi eren «estats preses lurs libres e ls ha hom feytes e ls fa moltes opresions e violencies contra ls lurs privilegis e libertats» deya el Rey, fins al punt de que estaven disposats a emigrar ab totes llurs riqueses a França y Berbería. El rey Alfons preveya totes les funestes consequencies económiques de la emigració de la raça hebraica que, per desgracia, se mostraren d'una manera palpable, quan se prengué la inhumana mida de llur total espulsió en temps dels Reys Catòlichs. «Los predecessors nostres (son les seves propies paraules) han sofferts e comportats los juheus en lurs regnes e terres e la Esgleya de Roma los soffer encara, *que*

(1) Gabriel Llabrés: *Jafuda Bonsenyor* (Palma 1880), p. 123
(2) Id id., Op cit p. XII.
(3) Menéndez y Pelayo, *Historia de los Heterodoxos Españoles*. Madrid 1880 I, 629 - 630.
(4) Rubió y Lluch. Op cit doc. 73.

ls dits juheus son caxe e thesaur dels reys e a una necessitat s en plebexen molt; e si'ls dits juheus exíen e gitaven ço del lur de la terra del dit rey, sería li gran dan» (1).

Malgrat la independencia de que fruíen les aljames hebraiques, s'obligava als juheus y sarrains, en certes diades, a enterarse de les veritats de la fe catòlica, enviántloshi homes instruits a adoctrinarlos en ella. El rey Conqueridor, desitjós de catequisarlos, maná que dominicans y franciscans s'instruissin en les llengues hebraica y arábiga, y que s'obligués als juheus a escoltar les predicacions dels primers. (2). No content ab això,accedint als desitjos del convers fra Pau Cristiá, va autorisar en sa presencia en 1263 y 1265 les famoses controversies teològiques de Barcelona contra Rabi Mosch-ben-Najman, Rabi-ben-Astruch de Porta y el referit Pau Christiá.

Això'ns porta a parlar, encara que molt de pas, de l'historia de les polèmiques y escrits contra'ls juheus y sarrains, que tanta importancia tingueren en la nostra terra y les nostres lletres. L'ordre dominicana, seguint el vigorós esperit batallador y de proselitisme que li senyalá el seu fundador, fou la que primer y ab major entusiasme se consagrá a la predicació en les sinagogues y aljames. Molts anys abans de que Ramon Lull anés per corts y reyalmes proposant la fundació de colegis de llengues orientals, els Predicadors teníen establerts a Espanya un *studium arabicum* y un altre *hebraicum,* en els que hi estudiaven sempre dotze frares. A ells els hi cab la gloria d'haver format en l'orientalisme al autor del *Pugio fidei adversus Mauros atque Judeos,* obra capital en l'historia de la polèmica antiaverroista, això es, a fra Ramon Martí, que, en 1250, hi havía sigut destinat com a deixeble. Trenta anys més tart era proposat el meteix R. Martí pera mestre en l'estudi hebraich, pel capítol celebrat a Estella en 1281 (3).

L'entusiasme dels Dominicans per treballar en lo que ells anomenaven el *negocium arabicum,* els hi valgué la confirmació per part de Jaume II del dret, que'ls hi havía sigut concedit pels seus antecessors, de predicar als juheus y sarrains les veritats de la fe, obligantse a n'aquests a que *sine strepitu, predicationem eorum audiant; et ne veritatem abscondere valeant tacendo ad interrogata, quesita seu obiecta eis a predictis fratribus absque calumpnia et subterfugio respondeant reverenter, necnon et librorum suorum eis ad veritatem negocii perquirendam copiam facere cum requisiti fuerint compellantur* (4). La curiosa cláusula de que pogués obligarse als juheus y sarrains a escoltar les predicacions, que contrasta ab l'ordenació

(1) Rubió y Lluch. Op. cit. Doc. 75.
(2) Arx. Cor. Aragó, reg. 12, f. 107. Doc. de 26 d'Agost de 1263.
(3) Douais. *Acta capitulorum provincialium fratrum Predicatorum.* Toulouse, 1895, pp. 612 y 625.
(4) Arx. Cor. Aragó. Doc. de 27 Agost 1296.

de Juliol de 1372 de Carles V de França prohibint que s'els hi fes coacció pera que hi acudissin, y sense anar tan lluny ab altres semblants de Jaume I (1), se repeteix en els altres exemples, que tenim, de permisos individuals del meteix genre concedits per Jaume II y Pere III. Aixís veyem al primer otorgant llicencia en 30 d'Octubre de 1299 a Ramon Lull pera que pogués predicar en les sinagogues dels juheus els dissaptes y diumenges, y en les mesquites dels sarrains els divendres y diumenges, venint obligats uns y altres a oir dites predicacions y podent redargüirles si volíen (2). En 1320 l'infant Alfons doná un altre permís, en semblant sentit, a Mestre Joan d'Osca, juheu convers, molt instruit en la verdadera religió, segons ho demostraven els privilegis de Bonifaci VIII, Joan XXII y altres prelats (3). Se veu que'l Mestre rabí volía seguir l'exemple del seu antich germá de raça Pau Christiá. Pere III concedí igual llicencia ab les meteixes condicions al mestre Romeu de Pal, tan coneixedor de la llengua hebraica com de la llatina (1344) (4), y en Octubre de 1358, tenint en compte que *oportet nonnullorum judeorum mendaciis et falsis conatibus resistere. et per dicta olim sanctorum prophetarum in diversis partibus antiquorum librorum ostendere veritatem*, donava permís a Mosse Daniel, juheu de Barcelona, pera que, tantes vegades com volgués, pogués *prefatis judeis dicta et asserta super premissis per dictos prophetas et libros veteris exponere ac dicere et ostendere veritatem et contra eos et quemlibet eorundem obicere et arguere* (5).

Finalment, un altre cas semblant es el del juheu convers Nicolau de Grau, d'Ixar, al que'l rey en 1360, en vista de que uns doctors y religiosos l'havíen trobat al examinarlo suficientment instruit en la lley hebraica, l'autorisava pera predicar *quibuscumque judeis in eorum scolis et sinagogis*, obligantse als hebreus a assistirhi y mostrarli els llibres que cregués convenient (6).

Desgraciadament aquesta fervorosa creuada anti-oriental en la que en

---

(1) Cervera, 25 octubre 1268: «..damus aljamam judeorum Barchinone.. quod non teneamini ire ad auscultandam predicationem alicujus fratris ordinis predicatorum vel minorum vel alicuius alterius, extra vestra calla judaica .. nec ad hoc per aliquem compelli valeatis, et hoc.. quare in predicationibus que vobis fiebant extra calla judaica .. fiebant vobis pluries per cristianos vituperium et si predicti fratres vel alii intus sinagogas vestras vos voluerint predicare, non veniant ad ipsas sinagogas... cum multitudine populi cristiani, sed tamen cum decem probis hominibus cristianis et non cum pluribus». (Arx. Cor. Aragó, reg. 15, f. 122 v). En la mateixa data disposava també que'ls juheus no fossin obligats a «respondere alicui vel aliquibus personis in aliquibus petitionibus .. super aliquibus que asserant in libris vestris ebraycis contra fidem nostram contineri».

(2) Rubió y Lluch. Op. cit. Doc. 14.

(3) Arx. Cor. Aragó. Doc. de 15 Janer 1320.

(4) Rubió y Lluch. Op. cit. Doc. CXIX .. *dumtamen interesint inibi prior et lector Predicatorum vel guardianus et lector Minorum loci ubi hec esse contingerint, compellatis ipsos judeos ut conveniant eorum illo pro dictis disputationibus vel expositionibus audiendis.*

(5) Id. Doc. CLXXXV.

(6) Arx. Cor. Aragó. Doc. de 28 Novembre de 1360 (reg. 96, f. 62).

la nostra terra brillaren homes tan ilustres com St. Ramon de Penyafort, St. Pere Pasqual, Ramon Martí, Ramon Llull y més tart St. Vicens Ferrer, topá ab gent tan indiscreta en la meteixa XIVª centuria com el famós Ardiaca d'Ecija Hernán Martínez, el qual ab les seves poch evangèliques predicacions va esser causa de la terrible jornada de Sevilla de 1391, que prengué com una guspira de foch destructor en la major part de les ciutats d'Espanya, fins a produir aquell meteix any la horrenda catástrofe del *Call* de Barcelona, en el que no restá pedra sobre pedra, ni juheu ab vida, fora dels que a darrera hora demanaren el baptisme. Aquesta orgía de sanch y destrucció que tantes voltes, per desgracia, s'ha repetit en la nostra historia, a l'escalf de principis y sentiments de tota mena, no va tenir la espiació que mereixía. Mes, pera honra de la nostra terra hem de consignar que Joan I va esser l'únich sobirá d'Espanya que castigá els culpables; en els demés punts aquelles selvatjades romangueren del tot impunes (1).

La medecina y la cirugía foren les dugues ciencies en que més va influir en la nostra terra el saber oriental, representat principalment pels juheus, que'n foren els seus mestres y conreuadors més importants. La primera va esser la que més aviat obtingué el favor dels nostres monarques en l'època que estudiem. Així com Pere III y encara més son fill Joan I, foren més afectats a l'astrología, en els dos conceptes de ciencia dels astres y ciencia adivinatoria en que s'entenía en l'Edat Mitjana, Jaume II, que, segons confessió propia, en la seva jovenesa havía també pagat tribut, com la majoría dels poderosos d'aquell temps, als misteris de l'ocultisme (2), pot dirse que va ser el rey més aficionat a les ciencies mèdiques de la nostra dinastía. Bastaríen a provarho les seves relacions ab Arnau de Vilanova, y els seus encárrechs de llibres de medecina, dels que tenim noticia pels documents del nostre Arxiu. Aixís veyem que el 8 de Desembre de 1297 escrivía al cèlebre metje de Montpeller, Armengol Blasiis, demanantli un llibre *de cura infirmitatis emorroydanum;* en 1301 feya rescatar un Avicena empenyorat pel seu cirugiá, Berenguer Sariera (3), y en Juny de 1309 donava 200 sous al seu metge Martí de Calçaroja, tan anomenat en els registres reyals, pera la compra d'un altre llibre del meteix autor.

Com se veu, les obres d'origen oriental, sobre tot les arábigues que havíen recullit en gran part l'herencia dels metges grechs, eren les que llavors teníen més predicament, fins y tot entre'ls cristians. Un dels més

---

(1) Menéndez y Pelayo. Op. cit. I, 630.

(2) Carta de 28 de Juny de 1302... «com en les caxes o coffres nostros... aya alcuns libres de geomencia e alcuns d'altres leugeries que nos menavem mentre erem en nostre jovent en temps passat...» (Finke; *Acta Aragonensia;* Berlin und Leipzig, 1908, p. 920.)

(3) V. sobre aquest cirugiá, Arx. Cor. Aragó, reg. 269, f. 50; 270, f. 42, v. y 168 v; 274, f. 62 v.; 299, f. 54. Del seu pare, Jaume, també cirugiá, s'en troben noticies en els regs. 172, f. 11 y 269, f. 50.

significats de la cort de físichs del rey, el ja citat Armengol Blasiis, traduhí varis llibres de medecina de l'arábich al llatí, y, entre ells, un tractat *de venenis,* a Barcelona (1). D'Arnau de Vilanova, de qui's diu que Ramon Martí li havía ensenyat les llengues orientals, ja es sabut també que traduhí de l'arábich al llatí (2), y en l'inventari de la seva biblioteca, que's feu a la seva mort, hi figuren algunes obres arábigues y en hebreu, que, segurament per ignorancia del que'l redactá y no sapigué transcriuren els títols, no podem saber en sa major part de que tractaven (3).

No menys ben proveídes devíen estar les llibreríes dels metges juheus de la nostra terra, perque quan Jaume II organisá la facultat de medecina de l'Estudi de Lleyda, en la que ensenyava mestre Guillem de Beziers, doná ordre de que li fossin entregats els llibres arábichs que tractessin d'aquella ciencia y fossin en poder dels juheus, pera corretgir ab ells els del citat Estudi (4).

Una altra prova de l'acció personal del rey Jaume II en tot lo que's referís al progrés de la medecina, y de l'especial interès ab que perseguía l'incorporació a la ciencia cristiana del saber arábich, ens la proporcionen dos curiosos documents que hem trobat també en el nostre Arxiu de la Corona d'Aragó, y hem de publicar dintre poch. Per el primer el rey mana pagar a Benvenist Abenvenist, juheu de Saragoça, dos sous diaris mentres treballi en la traducció *de lingua arabica in romana* de varis llibres de medecina, que li son molt necessaris (5). No sabem de quines obres devía tractarse, però degué esser un encárrech d'importancia, ja que per una carta posterior averigüem que estigué ocupat quinze mesos en la seva traducció. L'altre document ens revela una nova producció den Jafuda Bonsenyor; el rey donava en ell orde de que se li paguessin mil sous pels seus treballs en portar de l'arábich en romanç un llibre de medecina anomenat *Halçahany* (6).

Es natural que al prestigi de la ciencia oriental correspongués el pre-

---

1) Wüstenfeld *Die Uebersetzungen Arabischer Werke in das Lateinische.* Göttingen, 1877, p. 98.

2) Id. Id p. 117.

(3) Els números de l'Inventari que fan referencia a llibres arabichs o hebreus son els següents:—«48. Unus liber in arabico cum coopertura rubea de corio tantum.—50. Duo libri hebraici voluminis in hebreo.—61. Psalterium in hebreo —76. Due carte cum figuris arabicis. —94. Unus liber in arabico.—106. Unus libellus .. in hebreo super Trinitate —115. Unus liber in arabico.—150. Quidam liber in arabico. —173. Sinonima in arabico.—183 Quidam liber in arabico —240 Biblia in ebreo» (Chabás. *Inventario de los libros, ropas y demas efectos de Arnaldo de Villanueva.*—Rev. de Archivos, Bibl y Museos 1903 IX, p 190)

4) Arx Cor. Aragó. Doc. de 10 de Setembre, de 1301.

(5) Ibid. Doc de 2 de Març de 1305.

(6) Ibid Doc. de 8 de Novembre de 1313 — Aquest document destrueix la poch fonamentada suposició del Sr. Llabrés, (op cit., p. XV), de qu'en Jafuda va caure en desgracia cap a l'any 1305 y may més se torná a conseguir el favor del monarca. Si no bastés el nostre document a provar lo contrari, hi podriem afegir la recomanació que feya Jaume II en 19 d'Agost de 1315 al rey de Mallorca d'un fill den Jahuda que havia anat a viure a Perpinyá (reg 156, f. 206 y 215 v.)

domini dels seus metges, y, efectivament, en el cos dels anomenats físichs de la casa reyal, que, a pesar de les disposicions en contrari aumentava de día en día, tan en el regnat de Jaume II com en el del seu successor Alfons, y sobre tot de Pere III, els juheus hi eren en gran nombre. Els registres del nostre Arxiu ens han conservat els noms de molts d'ells, y per aquest motiu, aprofitant les nostres notes y sense tenir la pretensió d'agotar el tema ni d'entrar en camp d'estudis d'altri, afegirem a la fi d'aquest treball una llista de metges juheus dels regnats que ván desde Jaume II a Pere III. La desproporció que tot seguit s'observa entre'l nombre de metges juheus y cristians, que en una y altra època apareixen, predominant els primers en temps de Pere III, tal vegada se podría atribuir a la influencia de l'Arnau de Vilanova, que tant predicá en els seus escrits contra la convivencia dels cristians ab els juheus y sarrains, y obtingué que Frederich de Sicilia en les constitucions que promulgá en Octubre de 1310 prohibís que'ls metges juheus cuidessin als malalts cristians (1).

L'estudi de l'astronomía en cambi ateny l'època de més gran brillantor en el regnat de Pere III y molt principalment a Mallorca.

Allí aquesta ciencia, lo meteix que la geografía y altres rams del saber y les lletres en general, tingueren en el XIV sigle, un dels seus centres més importants. La prosperitat del comerç y de la industria en aquesta illa fou estraordinaria, sobre tot en les derreres centuries de la Edat Mitjana, y els mallorquins arribaren a esser els primers y més esperts constructors de cartes geográfiques y els més atrevits navegants de la mar mediterrana. Ja tindrem algun día ocasió de provar que aquella de les nostres terres que més s'aprofitá de la conquista de la Grecia continental pels catalans, fou Mallorca; els seus mercaders eren quasi els únichs que sostenían relacions comercials ab Atenes y Tebes. Es també estraordinaria la participació que tingué en el nostre moviment literari, tot just acabada, se pot dir, la seva conquista pel rey Jaume, donantnos el més famós y el més abundant prosista y el primer poeta de la nostra llengua. Valencia no entrá en el concert de les lletres catalanes fins a les derreríes del XIVè sigle y encara afirmant una diferenciació llinguística, que en l'orde de les produccions literaries resulta, en aquell temps, completament ilusoria. En cambi, desde Ramon Lull, la serie d'escriptors catalans de Mallorca no s'es may estroncada y en el XIVè sigle ens dona els noms dels dominicans fra Romeu Bruguera, Jaume Domenech y Matheu de Deu; dels franciscans Ponç Saclota, Joan Exemeno y Anselm Turmeda y dels escriptors llechs, el poeta Guillem Torroella, el moralista popular Nicolau Pachs y l'alqui-

(1) *Nullus judeus audeat medendi artem exercere in christiano vel medicinam sibi dare vel conficere.* (Finke; op. cit. p. 698).

mayre Jaume Lustrach. També la cultura llatina produhí noms eminents y entre ells hem de citar en Joan Ballester, el cardenal Rossell, Nicolau Sacosta y altres.

Mallorca fou ademés, com hem ja indicat, un foco important de la ciencia rabínica, y aquest curiós aspecte de la historia de la nostra cultura, entre nosaltres tan desatès, ens porta a transcriure algunes curtes observacions y noticies, procedents de les nostres investigacions, que confirmen, rectifiquen o donen nova llum a punts ja estudiats y que per lo tant tenen especial interès. La nostra esmentada colecció de documents porta a la seva historia del XIVè sigle, la no despreciable contribució d'algunes noticies inèdites relatives a escriptors fins ara ignorats, com Salamó, Vidal Afrahim, Isaak Nifoci o Nifussi, o bé ja coneguts en la historia de la cultura judaica de les Balears, com Lleó Mosconi, vulgarment anomenat Lleó Grech, Abraham y Jafuda Cresques, Aaron Cohen y Efraim Bellshoms.

Del mestre Salamó de Mallorca, cirugiá o metge famós, que havía fet molt bones cures (1) y que estigué, en 1353, al servey de la reina Leonor (2) sols sabem que arromançá pels anys de 1348 (3) y de 1349 (4) un llibre sarrainesch, del qual desconeixem el nom, per encárrech especial del rey Pere. En aquesta època Vidal Afrahim sembla haver sigut un dels astròlechs més renomenats. El document que'ns ha revelat son nom (n. 319 de la indicada colecció) ens fa a saber que en 1381 estava redactant algunes obres d'astrología que li havía comanat Isaac Nafussi pera'l primogènit d'Aragó, el qual manava a Francisco ça Garriga, Governador de Mallorca, que no'l deixés partir de la illa, fins que dites obres fossin acabades. En quant a Isaac, a qui en el document citat distingeix l'infant Joan ab el títol de «juheu de casa nostra», la seva millor recomanació es que poch més d'un any abans, en 31 Octubre 1380, havía arribat a les orelles del primogènit reyal el seu nom y el d'Ephraim Bellshoms com els de dos excellents mestres en fer estralaus, demanant los dos instruments d'aquesta mena, bons y fins, y l'un major que l'altre, juntament ab una traducció vulgar de l'Alfragani (5). Molt bons havíen d'esser quan els sollicitava l'infant, que's vanagloriava de molt entès en astrología (6) y d'estar molt ben assistit de tota mena d'instruments astrològichs. Bé ho prova el que en

(1) Arx. Cor. Aragó. reg. 1316, f. 13.
(2) Ibidem. reg. 1566, f. 44
(3) Ibidem. reg. 1181, f. 177, v.
(4) Rubió y Lluch Op. cit. doc. 137 y 138
(5) Id y id, Op. cit. doc. 312
(6) En 19 Juny deya al seu amich Mossén Alemany de Cervelló: «mas com que *nos entenem queucom en astrologia* volem que per aquella art lo prior del qual nos havets escrit qui tant sí enten, nos fes un anell o dos per los quals, precedent la gracia divinal, fossem segurs de totes metzines e fatilleries... car nos som certs que per art d'astrologia aytals anells se poden fer, perque us manam... en aquella pus cuberta manera que porets li digats que nos desijam fort haver dels dits anells... per a nos e per a nostra molt cara companyona». (reg. 1873, f. 72).

1388, essent ja rey, al cridar a sa presencia el mestre francès Guillem Lunell, li digués que no hagués cura d'ells «car nos en avem bon compliment» (1). Ab tot estava sempre a l'aguayt de tota adquisició que's relacionés ab l'astrología, y com Mallorca tenía destres fabricants de l'utillatje d'aquesta art, en el qual se distingíen juheus y cristians, en quan tingué noticia de la mort d'en Ponç de Jovals, segons sembla, afectat també a tals estudis, va encarregar una informació dels llibres que havíen estat seus, pera saber si tenía «stralaus, quadrans, armelles, çafrires o esperes» (2). Y ja que parlem de l'infant Joan y de la seva afició a les arts ocultes, cal ademés recordar aquí que en certa ocasió cridá al metje juheu Jucet Abernaduch pera que li portés astrelaus y llibres d'astrología (3).

A. Rubió y Lluch

(Continuará)

(1) Rubió y Lluch. Op. cit. Doc. 396.
(2) Ibid. Op. cit. Doc. 390.
(3) Ibid. Doc. 255.

Pere Moragues, argentier et imagier.

Le tombeau de l'Archevêque D. Lope de Luna, à Saragosse

En publiant ici les documents, tirés des Archives de la Couronne d'Aragon, qui ont fait connaitre l'auteur du reliquaire des corporaux de Daroca, Pere Moragues de Barcelone, D. Francisco Martorell a remis en lumière un artiste qui doit occuper une place d'honneur dans l'histoire de la sculpture catalane du XIVe siècle (1). Comme orfèvre, Pere Moragues suit d'assez près, pour le style du dessin et le travail du repoussé, l'argentier de Valence Pere Berneç, qui avait été attaché au service du roi Pere IV, et dont la signature se lit sur la prédelle du grand autel d'argent de la cathédrale de Gérone (achevée en 1358). Mais les figurines de Daroca sont plus sveltes que celles de Gérone, plus fermes sur leurs jambes et drapées avec plus d'élégance et de simplicité. Il y aurait eu grand intérêt à pouvoir comparer le reliquaire que Pere Moragues fit pour le roi Pere IV de 1384 à 1386 avec le tabernacle ou *custodia* de la cathédrale de Tortosa que le même roi avait commandée quelques années plus tôt à Consoli Blanch, «un des plus subtils maîtres en son art qui soient dans notre seigneurie», comme le dit la lettre royale (2). Aujourd'hui le reliquaire de Daroca est, à la fin

(1) Francisco Martorell, *Pere Moragues y la Custodia dels Corporals de Daroca* (ESTUDIS, volum III, maig-juny 1911) Cf. l'article de D. Joseph Gudiol, le savant directeur du Musée de Vich: *L'Orfebreria en l'Exposició hispano-francesa de Saragoça* (*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1908).

(2) «Es un dels suptils mestres de la sua art qui slen en nostra senyoria segons quens ha mostrat la experiencia de sa obra la qual ha fet a nos» (cité par D. J. Gudiol, *Nocions d'Arqueologia sagrada catalana*, p. 423, en note). D. Narciso Sentenach avait proposé d'attribuer le reliquaire de Daroca à ce Consoli (*Bosquejo histórico sobre la Orfebreria española. Revista de Arch. Bibl. y Museos*, 1909 publié à part à Madrid, typographie de la Revue p. 86)

du XIVe siècle, la pièce d'orfèvrerie qui, par sa forme, comme par ses dimensions, annonce le plus directement la prochaine apparition des grandes *custodias* du *Corpus Christi*.

En composant ce petit monument d'orfèvrerie, en modelant au repoussé les statuettes placées sous les deux groupes de haut relief, Pere Moragues a fait son œuvre d'architecte et de sculpteur.

L'argentier barcelonnais a travaillé également la pierre et le marbre, en qualité d'imagier. Une lettre du roi D. Pere IV est adressée le 23 février 1382, à Saragosse, au nom de «Petro Moragues, magistro imaginum». Cette lettre enjoint au sculpteur de ne pas quitter Saragosse avant d'avoir terminé le tombeau de la mère du roi, D.a Teresa. Le même document nous apprend que Pere Moragues se trouvait à Saragosse, où l'archevèque le tenait à son service et à sa solde, «pour faire certains ouvrages» (1). Cet archevêque, qui venait de mourir—la lettre royale l'indique— (2), est D. Lope Fernández de Luna, membre d'une famille dont le nom a rempli les annales du royaume d'Aragon et a été porté sur le trône pontifical d'Avignon.

La plus magnifique des œuvres que D. Lope a pu commander à un sculpteur avant dans les dernières années de sa vie s'est conservée presque intacte: c'est le tombeau de l'archevèque, placé dans la chapelle dédiée à saint Michel que D. Lope lui-même avait fondée à côté du chevet de la Seo. Au fond de la large niche dont l'arcade abrite ce tombeau l'inscription suivante a été peinte au XVIIIe siècle:

Hic jacet Illmus D. D. Lupus Fernandez de Luna, Vicensis epus, Caesaraugustanae ecclesiae quartus metropolitanus antistes, patriarcha Jerosolimitanus, qui in honorem Sti Michælis Archangeli hanc aediculam struxit, undecim portiones dotavit, tumulumque sibi erexit. Obiit decimo quinto Calendas Martias anno Dni MCCCLXXXII.

Cette inscription moderne n'est probablement, à en juger par son texte même, que la copie de l'épitaphe qui fut placée peu après la mort de l'archevèque dans la chapelle funéraire, et peut-être peinte sur le rebord du sarcophage, au-dessous de la statue gisante, en caractères que le temps a achevé d'effacer. Il est remarquable que le testament de l'archevèque, passé, dans le mois même de sa mort, devant le notaire Raimundo Bahueste, mentionne les onze portions de mense auxquelles fait allusion l'inscription (3). Le témoignage de cette inscription récente prend la valeur

(1) «Per fer algunes obres».

(2) L'indication de Eubel, citée en note par D. Francisco Martorell (P. 227, n. 2) est contredite par le document authentique du 23 février 1382, aussi bien que par l'inscription funéraire qui sera citée plus loin.

(3) Je dois l'indication de ce testament à D. Antonio Ximenez de Bagües, curé de la chapelle de Saint Michel, qui est une église paroissiale, distincte de la Seo.

d'un document du XIVe siècle. «*Tumulumque sibi erexit:*» ce tombeau, sculpté dans les dernières années de la vie de D. Lope, à quel artiste l'attribuer, sinon à ce Pere Moragues, qui était alors «pensionné» par le prélat, et qui, en même temps, était chargé de sculpter à Saragosse le tombeau d'une reine?

Le mausolée de l'archevèque de Saragosse apparaît dans la chapelle bâtie par D. Lope lui-même comme un monument d'un art étranger à l'Aragon. La chapelle de Saint Michel était une merveille de l'art «mudéjar» qui, vers la fin du XIVe siècle, imposait encore ses fantaisies géométriques non seulement aux édifices religieux de la ville du Pilar, mais aussi aux œuvres des peintres, si l'on en juge par l'étonnant triptyque du monastère de Piedra, achevé en 1390, et que l'on peut voir à Madrid, dans les collections de l'Académie de l'Histoire (1). Au-dessus de la niche qui abrite le tombeau de D. Lope de Luna s'arrondit une petite coupole à stalactites dorés, digne de l'Alhambra. Le reste de la chapelle a été modernisé à l'intérieur dans le goût classique et glacé du XVIIIe siècle finissant. Mais l'extérieur, à côté de l'abside de la Seo, conserve son revêtement de briques, qui dessinent de grands entrelacs étoilés, et au milieu desquelles brillent des faïences couleur de tourquoise. L'architecte de D. Lope a été certainement l'un de ces Mores qui restèrent jusqu'au XVIe siècle employés par les dignitaires ecclésiastiques, aussi bien que par les magistrats de Saragosse, pour leur habileté d'ouvriers d'art. En 1354 le More Mahomat de Bellico, habitant de Saragosse, avait passé contrat avec une noble religieuse de Sijena, la comtesse de Barcelos, veuve d'un infant de Portugal, pour la construction de la chapelle de la Trinité (2): les tombeaux de bois peint qui se voient encore dans cette chapelle, à la lueur des cierges, et dont l'un est celui de la fondatrice ne ressemblent en rien au tombeau de l'Archevêque D. Lope. Pas un détail de goût moresque n'a été introduit dans ce monument riche et sévère.

La statue tombale, l'une des plus remarquables du moyen âge, est un peu plus grande que nature. Une double suite de dais abrite deux séries de figurines, rangées les unes derrière sur le sarcophage, les autres derrière le gisant, au fond de la niche et sur les côtés. C'est une représentation de la pompe funéraire. La cérémonie religieuse et le cortège d'honneur sont séparés. En haut vingt huit personnages, un évèque, des prètres, des moines, des religieuses, prenent part a l'absoute. En bas douze gentilshommes

---

(1) Voir D. José Amador de los Rios, *Museo Español de Antiguedades*, VI, p. 307-351; E. Bertaux, *Histoire de l'art* publiée sous la direction de M. A. Michel, t. III, 2e partie, p. 751-753, fig. 438 et 439, (1908); D. E. Tormo y Monzo, *La Pintura aragonesa cuatrocentista* (*Boletin de la soc. esp. de escurs.*, XVII, 1909, p. 64).

(2) J. M. Quadrado, *Aragon*, (*España, sus monumentos y artes*, 1886, p. 120, n. 1).

en manteau de deuil se tiennent debout; trois personnages sont assis sous des dais saillants, au milieu du sarcophage et aux angles. Ce sont des grands de la terre. Deux de ces figurines, celles qui se font pendant, portent couronne: elles représentent, selon toute vraisemblance, le roi d'Aragon, Pere IV, et la reine Sibila. Le prélat assis au milieu du sarcophage a été décapité. On distingue sur sa poitrine le cordon d'un chapeau de cardinal. C'est D. Pedro de Luna, qui douze ans après la mort de son parent, l'archevèque D. Lope, fut élu pape à Avignon.

Le type de monument funéraire à «pleurants», dont le modèle était venu de France, avait été adopté au XIVe siècle à Valence, en Catalogne et jusqu'à Majorque (1). Le tombeau de D. Lope est exactement composé comme celui de l'évèque D. Antonio, mort en 1375, dans la cathédrale de Palma: il ne diffère de celui-ci que par le nombre des personnages et la finesse du travail. Les incrustations de verre bleu qui décoraient autrefois le sarcophage de D. Lope, et dont quelques morceaux sont restés fixés à côté des «pleurants», sur le fond des arcatures, n'ont pas été imaginées par l'auteur du tombeau pour rivaliser avec l'éclat de la coupole dorée que faisaient briller jadis des lampes de mosquée. Ces incrustations ont été employées par maître Jaume Castayls, à qui le roi Pere IV commanda les tombeaux de ses prédécesseurs, pour le monastère de Poblet: elles sont mentionnées dans le contrat de 1370, et se retrouvent sur les bas-reliefs d'albâtre qui ont été recueillis après la dévastation du monastère et qui sont aujourd'hui conservés au musée de Tarragone.

Ainsi le tombeau de l'archevèque de Saragosse se rattache par les moindres détails de sa décoration, comme par sa composition, à des modèles valenciens ou catalans. Pere Moragues, que D. Lope prit à son service, était de Barcelone. Pour rendre le tombeau de Saragosse à l'artiste qui a exécuté, nous le savons maintenant par un document, le reliquaire de Daroca, il suffirait de trouver des traits de ressemblance entre les deux œuvres. Il est toujours difficile de comparer du marbre sculpté et du métal repoussé et ciselé. Cependant on peut remarquer le soin précieux avec lequel le sculpteur de la statue de D. Lope a ciselé les broderies de l'oreiller et la crosse de l'archevèque, dont la volute encadre le groupe minuscule du Couronnement de la Vierge: c'est un travail d'orfèvre. Il y a plus: les dais d'architecture sous lesquels sont assises, devant le sarcophage de l'archevèque, les figurines du roi, de la reine et du cardinal, sont exactement dessinés comme les dais qui surmontent les statuettes placées sur les

(1) Pour les détails je me permets de renvoyer à deux études publiées par moi: *Le Mausolée de Charles le Noble à Pampelune (Gazette des Beaux-arts,* août 1909), et un chapitre de *l'Histoire de l'Art* déjà citée (t. II, 2.e partie, p. 669-672).

côtes du reliquaire de Daroca. Après ces observations, on peut attribuer sans hésitation le tombeau de l'archevèque D. Lope à Pere Moragues, l'imagier attaché en 1382 au service de l'archevèque, et faire honneur à l'art barcelonais du monument qui fut, dans l'Europe entière, le plus solennel des tombeaux à «pleurants» avant que Jean de Marville eût donné à Dijon le dessin du tombeau de Philippe le Hardi.

EMILE BERTAUX,
Professeur d'Histoire de l'Art Moderne à l'Université de Lyon

Evolució històrica dels juheus y juheissants barcelonins [1]

I

LO CALL JUHÍCH

Es de creure, que, quan Vespasiá dispersá al poble juheu, alguns s'instalaren a Barcelona. Segons la vella anècdota de Jafael, al retornar a Roma l'emperador Tit, se'n portá tres naus ab 70 juheus quiscuna, desembarcantne a Narbona, a Barcelona y a Anglaterra. Sia com se vulla, la antiguetat del establiment dels hebreus en nostra Ciutat, se comprova, ab les sues antiquísimes sepultures de Montjuhích, nomenades, en l'any 1090, *veteres judeorum sepulturas*.

La nova històrica més antigua dels juheus barcelonins es del any 986, en que Almanzor s'apoderá de la Ciutat. Desaparexeren families senceres y llurs proprietats, passaren al erari del Comte.

En los segles XI y XII los juheus eren poderosos en la Ciutat. Possehíen cases y terres en la millor part d'ella. Per ço algunes partides locals del Territori de Barcelona, aparexen ab lo nom dels dits proprietaris, com lo *puig de Mayr* damunt la vall d'Horta, *l'alou dels juheus* situat en la Olivera rodona, la *trilla juhíva*, junt a Santa Eulalia del Camp, les *vinyes dels juheus*, dessota les Corts y altres que no sabrem.

---

(1) Havem tingut a la vista, per redactar lo present trevall, los seguents escrits sobre juheus: *Liber Descriptionis reconsiliatonisque purgationis et condemnationis, alias De Gestis hereticorum* fet per Pere Miquel Carbonell tenint a la vista alguns procesos originals de la Inquisició, publicat per M. de Bofarull y de Sartorio en *Opúsculos inéditos del cronista catalán Pedro Miguél Carbonell*, v. I, p. 377 y v. II J. M. de Mas y Casas *Memoria histórica de los hebreos y árabes en Manresa* (Manresa Imprenta de M. Trullás); Andreu Balaguer y Merino *Noticia dels jueus conversos, quals bens foren robats en lo saqueig y destrucció del Callíuich de Barcelona en 1391*, publicat en *La Veu del Montserrat*, (Vich 1881) any IV, p. 231 y 239; Fidel Fita *Estrago de las juderias catalanas en 1391. Relación contemporánea* y *Lápidas hebreas y romanas* (Boletín Academia Historia vol. XVI, p. 432 y vol. XLVIII p. 229 y 311) y també *Guidatich en favor de Salomó Graciá*, etc., publicat en *La Veu del Montserrat* (Vich 1881) any IV,

Benjamí de Tudela, ilustrat viatger israelita d'aquesta època, elogía la aljama barcelonina. Hi nomena a dos dels seus més distingits personatges: lo rabí Schetchet y R. Saalthiel. Afegimhi encara Levi y Judá Berzelai; Ben Ruben Yzahach, poeta y escriptor (nascut en 1073); l'astrònom y matemátich Abraham ben R. Xija (1070-1115) apodat *Hanasí*, ço es, princep; Abraham Ben Sxemuel Hasdai, filosof moralista; Abraham ben R. Ysaach Bar; Rabí Samuel fill de Rabí Ysaach *lo Sart;* Abraham ben R. Jehudah (any 1230); Aaron Rabí (any 1292); lo talmudista Ruben ben Todrós († en 1306); Jehudah ben R. Samuel Salom (1330-1392); Mestre Vidal Bonafós (segle XIV) y Salomon Graciá (1395) filosofs, etc., etc.

Resulta, per tant, de tots aquets noms, un estol de gent ilustrada, en los segles XIII y XIV, suficient per acreditar qualsevulla comunitat o aljama, en poblacions encara majors que nostra Barcelona.

No se sap, que may, en aquesta Ciutat, s'hagués limitat la entrada als juheus, ni al nombre de families juhíves en ella establertes. Com tampoch que se'ls hi imposés cap dret d'entrada, segons succehía al Rosselló, ahont, per la leuda de Coplliure, en 1252, se veu que hi havíen de pagar 12 diners per quiscun juheu o juhíva que hi arrivás (1).

Es natural, que, les families juhíves, procuressin sempre y de bon principi, viure agrupades, per millor atendre a les pratiques religioses. Pró mes avant en la nostra terra, motius d'altre naturalesa los obligá a viure, no ja agrupats, sino separats dels demés ciutadans. Una disposició de Jaume I del 1243, acabá de exigir la formació dels *calls juhíchs*, o llochs tancats dintre los quals podíen practicar lliurement, totes les cerimonies de la sua religió, ab completa absencia e independencia dels cristians.

Lo Call de Barcelona, estava subgecte a la jurisdicció del Batlle de Barcelona, quin oficial ne treya bons emoluments de la administració de justicia dels juheus.

---

p. 256; A. Damians y Manté, *Destrucció del Call barceloni*, publicat en *La Renaixensa* (4 y 7 d'Agost 1902) y *Auto de fé en el Borne* publicat en *Diario Mercantil* (21 Juliol 1892); Enrich Claudi Girbal *Los judios en Gerona* (Gerona 1870); Emile Desplanque *Les infames dans l'ancien droit roussillonnais* (Perpinyá 1893); Ramon Corbella *La aljama de juheus de Vich* (Vich 1909); J. Fiter è Inglés *Bandos dados por Barcelona sobre los judios* publicat en la *Revista Histórica Latina*, v. III, p. 340; Isidoro Loeb *La controversio en 1263 en Barcelona entre Pablo Cristiá y Moises ben Nahman* en la *Revista de Gerona* v. XII, pag. 33 y 70; Moisés Schwab *Rapport sur les inscriptions hebraiques de l'Espagne, par M. Moise Schwab* publicat en *Nouvelles archives des missions scientifiques et litteraires*, v. XIV, any 1907, p. 381; Pau Piferrer y Fabregas *Episodio de la historia de los judios* en el *Album Pintoresco Universal* a. 1841, v. I, p. 156; Joan Segura en les sues Histories d'Igualada y Santa Coloma de Queralt; Joseph Fiter è Inglés *Expulsión de los judios de Barcelona* (Barcelona 1876); F. Carreras y Candi *Lo Montjuich de Barcelona;* J. de Chia *Bandos y bandoleros en Gerona*, v. I, p. 191; *Coleccion de documentos ineditos del Real Archivo de la Corona de Aragon*, v. IV, pl. 431, 439, 441 y 455; J. Miret y Sans *Les medecins juifs de Pierre roi d'Aragon* publicat en *Revue des études juives* Paris 1900; Ramon Riu y Cabanes *Aljama hebrea de Solsona* publicat en *Boletin de la Real Academia de la Historia*, v. XXI, p. 20.; Francisco de Bofarull y Sans *Los judios en la Corona de Aragón en el siglo XIII* (Barcelona 1910, en preparació), qual trevall presentá al Congrès d'Historia de la Corona d'Aragó en l'any 1908

(1) *Llibre Vermell*, v. I, f. 33, arxiu Municipal de Barcelona

Lo tancament no era separació completa, puix tant cristians com hebreus, podíen circular ab tota llibertat, de díes, en les respectives barriades llurs. Sols per excepció en determinades circunstancies se prohibí lo contacte: una disposició dels Concellers, del 1319, manava als juheus convertits no *entrar en lo Cail ne en casa de jueu* y també prohibía a *fembra chrestiana no entre ne gos entrar en lo cayl juích, ne en casa de jueu ne de juya, de dia ne de nit.*

Als juheus no'ls convenía, una total separació dels cristians. Per tant, procuraren y sapigueren burlar totes aquestes disposicions urbanes. Axís los trovem que lloguen botigues o alberchs fora del Call, ahont s'estaven sempre que ho estimarien necessari.

Los Concellers se vegeren obligats, en 1370, d'estatuir una nova prohibició: la de que *algú no gos logar casa, alberchs, taula o altre pati a juheus,* y mes avant, en 1390, *que juheu no vaje en habit de crestiá, e que algú nol gosa cullir en casa.*

Habit de crestiá, diu lo document, per antonomasía del ús de la cèlebre capa juhíva, ab caputxó, que venían obligats a portar en lo segle XIII, los juheus de Barcelona. A Castella se començaren a usar en 1219; a Barcelona segurament per la metexa època. Lley d'indumentaria, si axís se pot dir, que, de nostra Ciutat passá a moltes altres, y entre elles Valencia, com ho manifesta Pere II *lo Gran*, en 1284, quan diu, que sa disposició sobre la capa juhíva, la tenía Valencia, segons consuetut de Barcelona. En la capa hi anava cosida, una rutlla groga y vermella famós distintiu dels hebreus que durá tot lo segle XIV.

Los juheus barcelonins que seguían la cort reyal, estavan exempts del us de la capa juhíva, en lo segle XIII (1). Exempció de la que procuraren disfrutarne altres hebreus, arbitrant dels monarques disposicions especials, que solíen obtenir mitjançant bones monedes d'or. S'ha observat, que, en la otorgació d'aytals exempcions, hi ha èpoques, en que los Sobirans tendexen a usar de benignitat en major escala que en altres. Son remarcables, en aquest concepte, los sis anys durant los quals l'infant primogenit Pere, exercí la llochtinencia general a Catalunya a nom de son pare lo rey Jaume II (1330 a 1336).

---

(1) 1284. «Petrus dei gratia etc. fidelibus suis justicie juratis et probis hominibus valencie etc. Cum Samuel fidelis alfaquimus noster sit fisicus noster et de domo nostra et nostram curie sequitur assidue quandoque eundo nobiscum quandoque remanendo ubi nos volumus et quandoque absque nobis habeat ire de mandato nostro cum aliis de familia sua propter quod et quare timet ab aliquibus nolimus ipsum intelligi nec intelligatur in ordinatione quam fecimus super portandis capis per judeorum valencie. Maxime cum concessionem quam fecimus super portandis capis fecerimus ad consuetudinem barchinone et judei barchinone qui curiam sequntur, non portant uel portare consueuerint capas rotundas. Mandamus uobis quatemus non compellatis ipsum ad portandum capam rotundam causa racione seruicii quod nobis continue facit: de hoc sibi facimus graciam specialem. Datum valencie III Idus Aprilis anno domini M°CC°LXXX° quarto.» (Registre 46, f. 78, Arxiu Corona d'Aragó).

La característica capa ab caputxó, en un tom donat per la moda en lo segle XIV, fou un xich arreconada: dugues exempcions de 1334, enfranquiren als interessats, no sols del ús de la capa juhíva ab caputxó, sino també de portar la senyal de la colorida roda, en la gramasa o gramalla, tabarch, clámide, sobrevesta o en altres vestidures externes (1). Lo que mostra, que, si uns juheus portavan capa, altres duríen clámide o tabarch.

Los sarrahíns, també tingueren obligació de distingirse externament dels cristians a Barcelona, manantlos, la cort de Lleyda del 1300 «que quiscun Sarrahí franc que sie en Cathalunya, port los cabells serçenats, e tolts en redon o en cercle, per ço que sie conegut entre los Christians».

Lo barri, en que, ja tením dit, havíen d'habitar los hebreus, rebia a Barcelona lo nom de *Call,* al que, a vegades hi afegíen lo calificatíu de *juhích,* sense que fos axó indispensable per entendres.

Lo Call estava en lo N. O. del primer amurallament de Barcelona. Tingué per limits, al E. lo carrer *de la Font* (avuy de Sant Honorat) ocupant part de la actual Diputació Provincial. Passava a la oposta part del carrer *de la Volta* (avuy dit de Santa Eularia) fins a tocar la paret de la escola de la Catedral. Per N. y O. lindava ab cases de ciutadans barcelonins, servintli de limit lo carrer dels *Banys* (avuy *Banys nous)* y al S. lo Castell Nou vescomtal ahont tenía sortida al exterior y altres cases de ciutadans, que voltaven la Iglesia de Sant Jaume. Aquests alberchs, no teníen en lo Call vistes de cap mena.

Per dintre la Ciutat, una porta lo comunicava ab la plaça de Sant Jaume, qual plaça, com a lloch més proper a la sua barriada, estava destinada per prestarhi lo famós jurament, si procehiments judicials ho exigíen.

La fòrmula del jurament, quan havíen de dirigirse contra cristians, segons les disposicions del 1241, de que tractarem després, fou altament original. Sempre que's pronunciava, no podía per menys d'haverhi espectadors en la plaça. Era una llarga elucubració en la que lo juheu, *tenint lo rotlle al coll,* començava jurant per los principals salms y devocions hebraiques, per los articles de sa fe, per los 24 llibres de la lley juhíva, etc. Continuava en una segona part, tot un llarch capítol de terribles anatemes, que concitava sobre ell, sos fills, descendencia, bens, etc., si resultás esser falsari. Les cláusules d'aquest jurament, estaven redactades en característica literatura oriental (2).

---

(1) Llegim en dos documents publicats per Miret y Sans: *concedimus graciose quod non teneatis de cetero de cetero de ferre seu portare capam judaycam cum capucio vel signum rotundum in gramasia, tabargio, clamide superturacaia vel alias vestibus tuis superioribus quibuscumque.*

(2) Vé integrament traduit al catalá, aquest jurament públich, en les *Constitucions de Catalunya,* (edició de 1589) v. III, p. 5

Naturalment que fent del jurament un acte tant públich y notori, se prestava a burles dels espectadors y altres humillacions, que havían de contrariar als pobres juheus. No ha d'estranyar, donchs, que, los israelites barcelonins en 1359 solicitássin prestarlo privadament davant del Veguer, en la sua cort. Desconexem les rahons que tindría lo Sobirá, en no accedir a una petició que, aparentment está prou justificada.

Ja abans, en 1283, los juheus havíen lograt a Barcelona, que no tots los juraments fossen fets inseguint aquesta famosa fòrmula. Sino que los juraments ordinaris, s'efectuaven junt a la iglesia de Sant Just. Lo de la plaça de Sant Jaume, fet davant del jutge, era reservat per quan se ventilava calumnia (1).

La porta del Call, en la plaça de Sant Jaume, formava una englada, ahont los vehíns hi llençaven *sutzures* o escombraríes, en menyspreu de la publica netedat. No es estrany trovar disposicions de policía urbana prohibintho (2). Junt a aquell portal hi havíen taules de venta de carn. Es sapigut que los juheus eren molt mirats en menjar carn d'animal que morís ofegat, tenintla de menjar d'animal degollat. Y per son cantó, les autoritats de Barcelona, també procuraren que, la carn morta per juheus, no més sigués venuda al Call, o en la carnicería de la sua porta. Y aximateix tant sols dintre lo Call, podía comprarse carn en los jorns en que la Iglesia prescribía abstinencia (3).

Los juheus teníen també forn especial, situat al peu del Castell Nou, en la placeta del Call. Allí portaven lo *pá alís* que devíen menjar en determinades festivitats. Regnant Jaume I pertanyía lo forn, a Guillém de Bell-lloch, qui lo trasmudá de domini en 1290 (4). No's cregui que En Bell-lloch fos l'unich cristiá que possehía proprietats en lo Call juhích: altres n'hi havíen, figurant entre los principals en 1315, lo Vescomte de Cardona (5).

Un dels extrems del Call l'ocupava lo Castell-nou vescomtal, refugi dels juheus en cas de perill. Per pont comunicava lo Castell ab les cases vehines. Pás original, consignat en una escriptura de 1393 (6).

Es prou desconegut de detalls l'interior del Call juhích. Continuem uns quants noms de carrers, molt pochs per cert. A més del *de la Volta,* hi

---

(1) Lo nou estatut sobre juraments dels juheus barcelonins, que adquirí força de lley en lo *Recognoverunt proceres*, es com se segueix: *Item, quod quando contencio est inter Christianum et Judeum et causa habet decidi per ius iurandum, quod Judeus debet iurare super plagis apud Ecclesiam sancti Justi excepto iuramento calumniæ, quod prestatur super precepta legis, coram iudice.*

(2) *Delliberacions del Consell 1321 a 1322*, f. 22. Arxiu Municipal de Barcelona.

(3) *Bans 1349-1356*. f. 9, Arxiu Municipal de Barcelona.

(4) Registre 83, f. 94, Arxiu Corona Aragó.

(5) *Registre de las asignacions fetas a violari per lo rey En Jaume*, Clase 4.ª, 3, f. 4, Arxiu de la Batllía del Reyal Patrimoni a Barcelona.

(6) *Gratiarum* II, f. 186 Arx. Batllía Reyal Patrimoni.

sabem los de a *Sinagoga Major* per altre nom *Scoles majors* o *de les Carniceries* (1), prop del Castell Nou; lo de la *Sinagoga menor,* o *Scola de les Dones;* lo de *Jafiel* ahont hi havía la *Scola dels parvuls* o hospital de la Almoyna (2) y prou.

Com la religió juhíva abarcava conjunctament la oració y la ensenyança, per tot arreu succehía, que, la escola y la sinagoga eren un mateix edifici. S'ha comprovat a Narbona, Perpinyá, Vich, etc., conceptuantse sinònimes abdues paraules.

La *escola Major*, tenía assenyalats los llochs de seure, fins al extrem d'esser de proprietat particular quiscun d'ells. Segurament provará lo molt que solíen estimarse aquestes cadires vèureles legarse en testaments.

Hi hauría una escola especial per los juheus de França, puix en 1408, Martí I, doná la *sinagoga dels francesos* (3).

Quan en 1320, los emprenedors israelites se proposaren axamplar y engrandir aquest Call, los Concellers no hi volgueren contribuir ni ab una malla (4). Los creuríen prou richs per fersho sols. Segurament no s'equivocaven gayre. D'altra part tinguis en compte, que tampoch resultaven, a Barcelona, obgecte d'explotació per part dels representants de la Ciutat, segons ho eren los hebreus d'altres poblacions o senyoríes de Catalunya.

Es que, en nostra Ciutat, a mida que's consoliden les llibertats municipals, tracten, los juheus del Call, d'escapar a la sua acció administrativa, per adherirse a la Corona de la que ne depenjaren directament. Vegentho ab prou bons ulls los Monarques, per los molts diners que treyen d'aquesta subgecció immediata, y venint donchs a constituir una de les variants dels bens de reyalench. La Corona se resservá lo dret d'imposárloshi talles y tributs y aprofitarse dels grans beneficis de que eren susceptibles. Per ço, en lo segle XIV, s'esforçaren nostres monarques, en substraure les juheríes, de les jurisdiccions particulars (5) y subgectarles a llur directe domini.

---

(1) Aquest carrer es l'actual de Sant Domingo del Call. En una casa que tenía vuyt botigues, hi hagué la carniceria dels juheus.

(2) A. 1393 (3) de Maig). Lo rey doná al encarregat de la monteria Garcia del Caudet los drets que li competian *super hospicio dela escola ubi pueri paruuli et ceteri scolares illius obolim legis Mosaice insistebant regularibus disciplinis et alias vocabatur ipsum hospicium de la almoyna»... situm in vico vocato den pabel* (*Gratiarum III*, foli 72 Arxiu de la Batllia del Reyal Patrimoni a Barcelona).

(3) *Gratiarum II*, f 74. Arx. Batllia Reyal Patrimoni.

(4) A 1320: «Item sobre lo fet proposat per en G. de busquets e nasday cresques Que plagues a la Ciutat que faes ajuda de pagar alguna cosa en lo trencament del cayll com fos honor noblesa e bellesa de la Ciutat la qual hauia acostumat de fer en carrers o plaçes se feyen en la dita Ciutat fo deliberat per lo dit consell apres moltes consernents rahons que nols fos dada maylla ne encara fer alguna gracia la qual demanauen de la imposicio de les honors per raho dels alberchs ques vendrien es stablirien en lo dit Cayll». (*Deliberacions del Consell*, 1319-1320., f 46, arxiu Municipal de Barcelona).

(5) A Santa Coloma de Queralt los Senyors de la Vila, reclamaren contra pretenció tant injusta y en 1347 Pere de Queralt obtingué del Sobirá la revocació parcial de la sua orde, o siga que ell pogués tenir a Santa Coloma sots la sua jurisdicció, trenta alberchs de juheus, satisfent al Rey un tribut anyal de cinch cents sous (Joan Segura, *Historia de la vila de Santa Coloma de Queralt*, p. 61).

Dintre la Ciutat teníen lliure potestat d'acquirir bens immobles y de comerciar o exercir arts especials, com la de la medicina y cirurgía, en la que tants hi sobressurtiren.

Emperò, quedant excluits de la comunitat de vehins, no se'ls hi doná intervenció en la constitució del Concell de Cent, com tampoch se'ls hi otorgava tractament de cap mena.

Des que començan a trovarse noves de la organisació social dels juheus en lo Principat de Catalunya, ço es, del segle XIII, s'aprecía la existencia de dugues comunitats o agrupacions d'aljames juhives. La del Principat de Catalunya propriament dit, de qual *colecta* com se'n deya llavors, ne formaven part los calls de Tortosa, Lleyda, Gerona y los de les demés localitats intermitjes, y la dels comtats de Rosselló y Cerdanya, qual capitalitat radicava a Perpinyá y de la que'n formaven part los calls de Puigcerdá, Elna, Coblliure y altres poblacions d'aquells comtats.

Lo Call de Barcelona, imperá sobre tots los del Principat, tant en l'execució dels privilegis per los Monarques otorgats als juheus de Catalunya, quan en la classificació o distribució dels repartiments de certs drets de carácter general, o de quisties o subsidis directament concertats entre los juheus, y la Corona. D'aquesta hegemonía tractaren d'escaparne alguns calls de poblacions catalanes, mostrant que no sería paternal, la direcció dels juheus barcelonins. Axís lográ escaparse, en 1318 l'aljama de la partida reyal de la ciutat de Vich (1), que tot just acabava d'agregarse a Barcelona, en 1315.

Segons diu Girbal, lo Call juhích de Barcelona pagava al rey un tribut anyal de vint y quatre mil sous y lo de Gerona, tretze mil trescents sous. Axò sense comptar lo molt diner que'n treyen los Monarques per altres conceptes ordinaris y extraordinaris: puix lo propri autor fa constar, que, a Gerona, per cada coronació li pagaven cinch cents sous y altres tants per dret de cena reyal (2).

A més, del Call juhích ne sortíen aytambé los diners per subvenir a les despeses que li ocasionavan al Rey, lo manteniment d'uns lleons instalats en son palau, y que mantenía per propri esbargiment y per lo dels ciutadans barcelonins (3).

Per ço los sobirans no escatimaren la sua protecció a les aljames o calls juhíchs y per ço tampoch se recaten de conceptuarlos com una de les sues rendes estimables. Parlant dels juheus de Jaca, la reyna

---

(1) Ramon Corbella, *La aljama de juheus de Vich* (Vich 1909) p. 59 y 128.

(2) Enrich Claudi Girbal, *Los judios en Gerona* (Gerona 1870)

(3) F. Carreras y Candi, *Los leones de Barcelona*, articles publicats en *Diario de Barcelona* del 26 de Janer y 7 de Febrer de 1895; en *La Epoca* (Madrid 14 Setembre 1896) y *Diario de Cádiz* (19 Setembre 1896).

María, en 1422, los calificava de *coffres e tresoro del dito Senyor Rey e nuestro* (1).

II

LOS JUHEUS

En vritat que nostres juheus, sapigueren molt de comptar y administrar. Convertiren lo seu Call en prepotent centre de riquesa. La instrucció que rebíen en les sinagogues, era, en general, molt superior a la ordinaria dels ciutadans de Barcelona. D'altra part, los oficis per ells exercits resultaven, los més a propòsit pera tesaurisar.

Entre ells s'havía generalisat l'ofici d'argenter. Si bé d'aquest may n'exerciren lo monopoli, no's trová en lo mateix cas lo de cambista, en lo qual, més per la costum que per la lley, ne teníen la exclusiva.

La medicina estava bona part en mans dels juheus, en tant que sovint reys y prelats, fiaren de la sua experimentada ciencia. En l'any 1385, una disposició reyal los obligá a sufrir examen abans d'entrar al exercici de aquesta art.

Ramon Berenguer III otorgá a quatre juheus barcelonins lo monopoli de la redempció dels cautius sarrahíns (2). Aximateix l'alfaquí Abraham obtingué en 1160 lo monopoli dels banys barcelonins, que, constituits segons lo gust alarábich, han pervingut fins al segle XIX, les sues derreres despulles. Aquests banys situats defora les muralles pró al peu del castell Nou y del Call juhích, dona motiu de creure que foren fets a obs dels juheus y que los de prop Santa María de la Mar ho sigueren per us dels cristians. Axís ho vehem en altres ciutats catalanes que tingueren juherfes, comprovantse a Gerona, Vich y Santa Coloma de Queralt, l'existencia de cases de banys especials per los juheus.

En 1258, quan Barcelona obté privilegi per suprimir les notaríes o escribaníes especials, sols n'hi havía una en la Ciutat: la que lo Rey havía otorgat al juheu Pere de Colomer (3). No dexa d'esser interessant també trovar en lo segle XIII, a un juheu ab nom tant cristiá com lo d'aquest escrivá privilegiat.

---

(1) Registre 3110, f. 160, Arxiu Corona d'Aragó.
(2) F. Carreras y Candi, *La Ciutat de Barcelona* (en publicació), p. 274.
(3) *Diversorum* v. II, f. 358, arx. municipal de Barcelona.

En 1294, son los juheus declarats intèrpretes reyals d'algarabía a Barcelona (1). Lo que no ha d'estranyar, si's considera la sua superior cultura y les relacions tradicionals ab les terres sarrahines, de les que n'es comprovant lo monopoli de la redempció dels esclaus sarrahíns, de que s'ha parlat més amunt.

Per lo que ja tenim avençat de la cultura del Call barceloní, a ningú ha d'estranyar veure als seus habitants, conreuar la filosofía en ses diferentes manifestacions, y dedicarse ab singular profit a les ciencies naturals y exactes, com la fisica, les matemátiques, la geografía, la astronomía, la alquimia, etc.

Tot axò be demostra quan lluny estaven d'esser homes vulgars, per sa ciencia y riquesa, los hebreus de nostra Ciutat.

La sabiduría filosòfica dels israelites, prou la apreciá Barcelona, durant les famoses controversies teològiques dels dominíchs y rabíns, en temps del preclar conqueridor Jaume I.

Indubtablement que dites controversies merexen senyalarse com un avenç de la major importancia en època de violencies, com la que s'atravessava llavors. D'altra part tals discusions son conseqüencia de les predicacions cristianes en les sinagogues. D'elles n'estatuí Jaume I en 1242 «que tota vegada que Archabisbe o Bisbe, o frares prehicadors o menors, iran a vilas o a locs hon Sarrahins o Jueus estaran e la paraula de Deu als Jueus e Sarrahins proposar volran, aquells a la voluntat llur hi venguen e pacientment lur predicatio ojen».

Quan sobrevingueren aquestes controversies religioses, s'aplegá a Barcelona, tot lo més notable, que, en la ciencia rabínica, podía trovarse dintre la corona d'Aragó. Personatge dels més remarcables fou lo juheu geroní Moisés, per sa controversia ab Fra Pau y altres frares prehicadors, en 1263. Lo savi rabí de Gerona, prometé al Monarca, respondre de sa fe y lley: però fugí captadament de la Ciutat, abandonant lo camp de la disertació als seus competidors, essent, sa conducta, vilipendiada de tothom.

Ordinariament les discusions eren tingudes en lo palau reyal, davant del Sobirá, autorisantse als juheus per parlar ab plena llibertat de les coses divines tretes a discusió. Alguna vegada tal autorisació motivá contratemps, com lo prou conegut experimentat per lo juheu Bonastruch de Porta en 1265 (2).

---

(1) A. Rubió y Lluch, *Documents per la cultura mitjaeval*, p. 11.

(2) Villanueva, v. XIII, Girbal p. 13, Menéndez Pelayo, Chía, etc. especialment Isidoro Loeb, *La controversia en 1263 en Barcelona entre Pablo Cristiá y Moisés ben Nahman*, tracten extensament d'aquestes controversies.

Aquestes controversies tal vegada pugan donar a entendre que existía en lo segle XIII, molta llibertat religiosa superior a una senzilla tolerancia. Pró no era axís: lo mòvil principal y exclusiu, no era altre, que'l obtenir conversions d'israelites a la religió cristiana.

Los juheus podíen exercitar llurs práctiques al interior del Call fins al extrem de permètresels trevallar en diumenge. Afora, devíen prestar acatament extern a les práctiques catòliques, quan per casualitat se topaven ab alguna d'elles. Si trovaven per los carrers *algu prevere que vaya combregar on venga*, los hi era prescrit per los Concellers (any 1302) que, *se dega amagar o agenollar*, castigantlo del contrari ab deu sous de multa o deu díes al castell. Més avant, al instituirse la processó de Corpus (any 1321) se prohibí als juheus *exir dijous matí fora dels Cayls o de lurs alberchs, més que sien enclosos e amagats, d'ora de matí en tró que despertada de la Seu haia caylat.*

Era natural y estava plenament justificat aquest respecte que se'ls hi exigía a la religió de la terra, molt compatible ab la gran llibertat del seu Call. Exigencia, que, com havem vist, quedava recompensada ab les grans proves de confiança que no's dubtá donar a molts dels nostres israelites. Ja tenim vist, com, a cárrech d'alguns d'ells s'hi havía posat la salut d'individuus de la reyal familia, de qui'n cuydaven com a metges. Aximateix com a financiers, administren la reyal hisenda: com a homes de lletres, exercexen d'intèrpretes d'algarabía, etc. etc. A despit d'açò, dintre la cort sobirana, sufríen algunes postergacions, com es de suposar al veure que los juheus qui figuraven en lo seguici dels sobirans quan viatjavan, eran eliminats de la comunitat interior dels familiars reyals. Se trova escrit en los ordenaments de Pere II, qui, tenia per costum fer menjar en la sua cort, als qui la seguían, que,sols hi devían menjar, los *troters de bustia* (correus) *azemblers*, *munters* y altres homes de peu als qui ell racionava. N'exceptuava emperò als juheus, y als sarrahíns, que volía s'hostatjassen y menjessin en lloch diferent (1).

La desconfiança de que abans s'ha parlat y aquestes postergacions van en consonancia ab les grans contrarietats, que, en lo segle XIII, sufriren. Una forta corrent contra d'ells inficionava lo mon llatí: los reys d'Anglaterra y de França los expulsen y en nostra terra també s'hi alsen en contra veus prestigioses. La celeberrima lletra d'Arnau de Vilanova, feta a nom del rey Fadrich de Sicilia y adreçada a son germá Jaume II d'Aragó, transpira be prou la força d'aquesta corrent, quan diu, que, als juheus los manará «agen lur acord demfra un an, o de penre lo christianisme»... «o

(1) F. Carreras y Candi: *Redres de la reyal ... ordenaments de Pere «lo Gran» e Anfós lo Liberal.* (*Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* a. IX, p. 103)

destar apart: quar no soferriets que entrels cristians habiten, ni ab ells conversen, per la constitució dyabólica que an en lo Talmut contra los crestians: et farets los saber que si aço no sacorden, finalment, axí com lo rey Danglaterra primer et puxes lo rey de França, los gitarets de tota vostra Seynoria (1)».

Sols devían passarse cent anys pera que la menaça de Mestre Arnau se complís a Barcelona, ahont la sua aljama no arribá al segle XV, segons veurem.

La gran reglamentació dels juheus barcelonins, y catalans en general, data del regnat de Jaume I. Certament que los Usatges ne tractan una mica: però es poch lo que hi vé legislat en temps precedent al gran conqueridor.

En 1228 se dicten cinch disposicions, interessants totes elles, segons se pot entendre en l'enunciat llur (2).

1.ª De no creure ab les paraules dels juheus, sinó mostren documents *(De non credendo verbis iudeorum nisi habeant instrumenta)*.

2.ª Dels privilegis dels juheus sobre esponsalicis de les dones *(De privilegis iudeorum contra sponsalicia mulierum)*.

3.ª De no exigir en les usures lo doble del debitori *(De usuris non exercentibus duplum sortis debite)*.

4.ª Prohibició als juheus d'exercir oficis que tingan de jutjar o castigar *(Ut judei officia iudicandi vel puniendi exercere non presumant)*.

5.ª Prohibició als juheus de tenir cristianes en les cases llurs *(Ut iudei in domibus suis non teneant xptianas)*.

Algunes de les prohibicions del 1228, venen ampliades o reformades en altres pragmátiques reyals.

La quarta de les abans esmentades, s'amplificá en 1283, en lo *Recognoverunt proceres*, manant que a Barcelona cap hebreu tingués jurisdicció o potestat en cap cristiá *(Item concedimus capitulum quod aliquis iudeus non possit uti jurisdiccione vel districtu super Christianos)*. Y ab carácter més general a tot Catalunya, en 1289 maná lo Rey «que negun Jueu no puga tenir loc de veguer ne de batle, ne esser, per ço car gran dan sen segueix».

També la quinta de les disposicions del 1228, s'ampliá en lo privilegi de Barcelona, del 1283, manantse, «que los Sarrahíns dels Yeus, sis batejen, romangan liures e francs, donant reençó per si, segons quels drets volen e es acostumat de fer».

---

(1) M. Menéndez Pelayo, *Historia de los heterodoxos españoles*, v. I, p. 749

(2) *Llibre Vert*, v. I, f. 79. arx. Municipal de Barcelona.

Com a lley de carácter religiós, es interessant la pragmática del 1234, que prohihía ab pena de la vida, que cap juheu se fés mahometá o viceversa.

Pochs anys després en 1241, foren dictades altra tanda de disposicions, que condensem ab los títols següents (1):

Que cap juheu, en les usures, puga rebre més de quatre diners per lliura, quiscun mès.

Que no exigescan interés del interés.

Que guardin les disposicions del rey en los contractes usuraris.

Del diner no comptat y d'altres coses mutuals.

Que los notaris averigüin si, en los contractes entre cristians y juheus hi pot haver frau contra les constitucions reyals.

Que en cas de discordia o qüestió entre cristians y juheus, jurin de dir la veritat si lo jutge los requereix: lo cristiá suministri les proves.

Que los juheus no rebin més del doble.

Que los juheus deguin jurar, sempre y quan los cristians juressin.

Jurament dels juheus quan haguessin de dirigirse contra cristians.

Naturalment, que, aquestes disposicions s'han de transparentar en los actes y contractes del segle XIII, y en altres ordinacions complementaries emanades d'autoritats municipals.

Un dels més interessants documents que compté lo *Liber V Judeorum* de Manresa, es lo jurament fet en 1298, davant lo Sotsveguer de Manresa, per los juheus d'aquella Sotsveguería que's dedicaven a la usura, de seguir los preceptes de Jaume I abans indicats (2).

Desde lo moment que's feya prometre jurar als juheus, lo cumpliment de dites disposicions, es ben clar que refugíen seguirles per tot arreu o que era cosa dificultosa obtenir la sua sanció.

---

(1) *Llibre Vert*, v. 1, f. 84.

(2) «Noverint universi; quod die jovis qua legitur X calendas Martii anno domini MCCXCVIII, Vitalis Baroni judeus habitator Cardone, juravit per Deum et decem precepta legis que Deus dedit Moysi in monte Sinai libro ipsorum decem preceptorum manibus ipsius Baronis judei corporaliter tacto in posse Raimundi de Buatella Subuicari Minorise et Baglarum pro Galcerando de Mirallis Vicario domini Regis in Minorisa, Bagils, Ausona, Bergia, Berguitano et Rivipollensi: quod in omnibus contractibus usurariis quos contrahent in vicariis predictis Minorise, Ausone Bagiarum, Berge, Berguitani et Rivipolli, servabit statutum domini Regis Aragonum Jacobi felicis recordationis: videlicet, quod non mutuabit in dictis vicariis, nisi ad rationem quatuor denariorum pro libra in mense, nec recuperet usuram de usuris nisi servitium..... vel faciet aliqua maxinationem vel fraudem ad hoc ut hac lucrum pro sorte ulterior IV denarios pro libra in mense. Prestatione cuius sacramenti interfuerunt Arnaldus de Podiolo, Guillermus de Turribus et Petrus Zabata

»Eadem die juravit prescripta Astruch Zabarra judeus.

»Etiam Vitalis Astruch judeus Celsone.

»Item Ysaacus de Minorisa judeus habitator Minorise.

»Item Ysaacus Heretoni judeus Minorise

»Item Vitalis Heretoni judeus Minorise.»

Mossèn Corbella ho compta ab la inimitable claretat que caracterisa sa pluma. En molts debitoris, se simulava que los juheus dexaven graciosament lo diner fins a tal data, es a dir, *bono amore et sine lucro usque tunc; sed si ultra...* y aleshores hi aplicaven l'interès de quatre diners per lliura cada mes, ja que les lleys no consentíen major usura. Mes com açò no satisfeya la fam dels acreedors, miraven de desencantar aquell cabal invocant un privilegi que'ls havía concedit Jaume primer, en virtut del qual podíen obligar als deutors a passar comptes y liquidar, sempre que les pensions pujassen tant com lo cabal. D'aquesta manera podíen tornar a dexarlo *sine lucro* y continuar la trampa.

Una altra astucia seguíen los juheus, per fer efectius los seus crèdits: la de traspassarsels los uns als altres. Y hi teníen la ma tant trencada, que, may lo manllevant podía dir ab qui hauría d'havèrseles pera liquidar sos comptes. Quan lo crèdit pervenía d'algun tracte brut, ja tenía segur, que, després d'haver seguit tres o quatre amos, al día del venciment, li sortiría de trascantó algun juheu foraster y malcarat, com un cobrador d'apremis.

S'assenyala, no sense motiu, al exercici d'aquesta usura, com la causa que motivá lo creximent del antisemitisme. Lo poble s'acostumá a menyspreuar a qui l'amarrava financierament, procesava y encarcerava, donantli dictats insultants, com *renegats*, *tressallits*, *retallats*, etc., los quals, si ordinariament s'aplicaven als conversos, emperò se'ls feya extensius a tota la raça.

Lo juheu convers o batejat, fou sempre mal mirat del poble. La nova condició, si'l feya apte per fruyr de tots los drets políticbs de ciutadá barceloní, puix desaparexía en absolut son estigma originari, no dexava de crearli dificultats d'altre ordre en ses relacions ab los demés ciutadans. Siga que ab sobrada freqüencia se convencessin de la poca sinceritat de les conversions, siga que lo poble no'ls conceptuava de la metexa raça, siga lo que's vulla, lo fet es que se'ls hi solía donar tota aquella continuitat de dictats injuriosos que abans s'ha dit. La lley prevenía aquestes injuries als batejats, en tant que en los Usatges hi havía lo titulat *Si quis judeo*, que establía una punició. Jaume I en la cort de Lleyda del any 1242, repetí la abans dita disposició.

Lo juheu era impopular. Fou tendencia del poble baix, atribuirli no poques malifetes y calamitats públiques. D'algunes epidemies ell se'n portava la culpa. Res té d'estrany que se'ls hi vedás exercitar determinats oficis, desde los quals poguessen fer sentir la influencia d'aquesta malicia o odi, més o menys justificat, que s'afirmava teníen als cristians.

En primer lloch ja sabem que lo rey Jaume I los prohibí en 1228, usar oficis que poguessin jutjar o castigar. Aprés, en l'any 1324, hi há un mandament de Jaume II al Veguer y Batlle, de no permetre als infels, no cris-

tians, esser ni apotecaris, ni especiers. Aquesta disposició sembla conseqüencia d'altra ordre local promulgada per los Concellers de Barcelona, disposant, *que negun juheu speciayre, no compra, ne vena, ne do rialgar.*

Més avant, en 1326, los Concellers prohibexen als juheus dedicarse a la venta de llibres catòlichs, dient: *que negun juheu ne neguna juya, no gos tenir ne portar per vendre, ne per altre raho, misal nengú, ne altre libre negun doffiti de santa esgleya en que sia pintat cruciffix, ne image de nostra dona sancta Maria.*

A més d'aquestes, pesava sobre los juheus, una altra traba, introduhida en lo segle XII, per certs dòminos, los quals, al establir en enfiteusis les sues finques, imposaven la prohibició d'enagenarles a juheus, segons més per menut ho tenim esplicat en altre lloch (1).

Nostres hebreus aparexen essent los primers hisendats de la terra, obtenint la confiança dels sobirans. En nom dels reys, juheus van d'embaxadors a diferents nacions musulmanes com v. g. l'alfaquí Bondaví, qui vá a Tuniç en 1293, y l'alfaquí Samuel quí va a Granada en 1294, enviats per Jaume II (2). Unes vegades son moneders, ço es, los fabricadors de la moneda barcelonina; altres son tresorers reyals; y quasi sempre se presenten com arrendataris de tributs. A ells acudexen, en llurs fretures de diner, monarques, prelats, municipis y senyors. Fins la prepotent Barcelona hi acut, en 1249, demanántloshi tres mil sous, a usura. per satisfer les despeses dels dos missatgers que anava a trametre al Rey de Sicilia (3).

Essent, la aljama de Barcelona, lo nucli principal dels juheus catalans y trovantse en contacte més continuat ab los monarques y classes directores, era ella la que gestionava la major part de les pragmátiques y privilegis en favor dels israelites. D'aquí, que, en no poques concessions reyals, gestionades y obtingudes per les aljames de les altres poblacions catalanes, se continués la formula d'esserloshi conferides, «segons tenor y forma en que fou otorgada als juheus de Barcelona».

Es natural la hegemonía de la aljama de Barcelona sobre les demés del Principat. Quan aquesta obtenía una concessio dels sobirans, beneficiosa pera la totalitat dels hebreus de Catalunya, o be quan se satisfeyen quisties o talles a la corona, reclamava de les demés comunitats juhíves, la prorata de lo que havía pagat per tots. Quals repartiments de cuotes tributatives solía motivar controversies entre ells.

(1) *Notes sobre los orígens de la enfiteusis en lo Territori de Barcelona*, publicat en *Revista Jurídica de Catalunya*, any XV, p. 300.

(2) Registre 252, folis 53 y 55, A. C. A.

(3) Esteve Bruniquer, *Rubrica de Privilegis*.

Tanta era la compenetració d'unes aljames ab les altres, que si los juheus d'una ciutat obteníen determinat privilegi, rara vegada dexaven d'obtenirlo tots. Presentarem un cas práctich. En 30 d'Agost de 1302, los juheus de Tortosa, recabaren de Jaume I que suprimís lo jurament que solíen exigir los notaris, en les escriptures de dipòsit o mutualitat y que se refermés la nulitat del jurament de la dona casada y del impúber. Aquesta disposició sols se doná pera que regís dintre lo vegueriu de Tortosa.

Pró apenes sigué promulgada, los juheus de Barcelona, que ja hi estaríen a la mira, y ab ells alguns cristians de Cervera y Tárrega, als quatre díes la obtingueren semblantment per los veguerius de Barcelona y Vallès, Tarragona y Camp, Cervera y Tárrega (3 Setembre 1302). Y al cap d'un mes (9 Octubre 1302) los juheus de Gerona la feyen estendre als veguerius de Gerona y Besalú (1).

No sería suau lo jou que feren sentir, los juheus de Barcelona, damunt los de les altres poblacions catalanes, si atenem al fet de que, la aljama de la *Partida jussana de Vich,* que hi sigué agregada en l'any 1315, se feu donar, als tres anys, reyal privilegi de segregació (1318).

Hu dels monarques qui més se'ns presenta com a protector dels nostres juheus fou Jaume I. Havía otorgat a dotzenes privilegis en favor de les aljames. En 1233 prohibeix, que, qüestions entre cristians y juheus, sigan fallades contra los segons, si no resulten llegítimament comprovades per un testimonial mixte compost de cristians y juheus. Privilegi extès en 1236 a la aljama de Gerona y en 1243 a la de Besalú.

III

LA FI DEL CALL

Un día vingué, en lo que, la ira del poble baix s'havía de sentir en los juheus barcelonins. No sabem quán començaren los avalots contra d'ells. Sols podem comunicar algunes dates en les quals, la agitació, exteriorisantse, motivá lluytes y vessaments de sanch juhíva.

En 1278 y 1279, lo motí popular, arrencant de certes prèdiques fetes per los fra-menors en les sinagogues, se propalá a alguns calls juhíchs de

(1) Registre 125, foli 43, A. C. A.

la Corona d'Aragó. Falten detalls del que s'esdevingué llavors a Barcelona, mentres que se'n conexen de lo ocorregut a Gerona, Calatayut, Osca y altres ciutats. Tampoch tenim detalls de la agitació que en 1285 s'experimentá a Gerona. Una inscripció hebráica comentada per lo P. Fita (1), fa maliciar, si, en 1291 o 1292, fou saquejat lo Call de Barcelona.

En 1348, ab ocasió en que una crudelísima peste negra, quasi exterminava moltes poblacions catalanes, no quedantne indempne cap ciutat, hi hagué altra algara contra lo Call juhích. A les derreríes de Maig fou saquejat, morinthi alguns israelites. La crema se repetí en altres llochs, extenentse fins a Alemanya en 1349. Al que sembla, se culpava, als juheus, d'emmetzinar les aygues y aliments.

Pró l'any terrible en la Península Ibèrica en general y molt especialment a Barcelona, sigué lo 1391.

Fora curiós seguir, pas per pas, lo mohiment contra los juheus, que presenta carácter internacional. Començá a Sevilla (6 de Juny), morinthi quatre mil hebreus, si no menten les cròniques andaluses: d'allí passá a Còrdoba y a tota la Andalusía cristiana. Al cap d'un mes y tres díes esclatá a Valencia (9 de Juliol) d'ahont los revolucionaris passaren a robar lo Call de Palma de Mallorca, lo 2 d'Agost, y d'allí se'n vingueren a continuar la sua obra nefanda y lucrativa a Barcelona.

Lo 22 de Juliol, nostres autoritats locals vehent que's tractava d'amotinar al poble baix, tingueren aparellats ciutadans sobre les armes en la casa del Concell. Les precaucions no's descuidaren en les subsegüents jornades. Mes a despit d'elles, lo dissabte 5 d'Agost esclatá l'avalot popular *vers hora de despertada: e fo tot lo Call robat e morts diverses juheus e daltres fets christians*. Lo diumenge 6 d'Agost se pogué mantenir pau en la Ciutat y lo dilluns, les *cinquantenes* y *deenes* ocuparen los llochs més estratègichs, tancant a la presó *alscuns castellans qui havíen çomogut lo avelot del Call*.

S'aplegá tot lo Concell de Cent, acordantse per unanimitat, que devía donarse satisfacció a la justicia condempnant a la forca als deu castellans dels qui constava havíen pres part en la expugnació de les juheríes de Sevilla y Valencia.

Lo Veguer de Barcelona s'aparellava a cumplir la sentencia fent confessar als enculpats, quan esclatá un nou avalot. Consta, que, a cosa de la una de la tarde *çomochse avalot de mariners e pescadors e altres qui per lo carrer de la Mar, vingueren ab armes e ballestes parades e foren en la plaça del Blat dient «muyra tot hom e viva lo Rey e lo poble»*.

(1) *Boletin de la Real Academia de la Historia*, v. XVI, p. 446.

Tant forta fou la envestida dels revoltats, que hagué de recular lo Veguer y sa gent morinthi en Jaume Soler y haventhi molts ferits. Los castellans y altres encarcerats sigueren trets de la presó del Veguer, engroxint tots ells, lo nombre dels amotinats y escampantse per la Ciutat. Les portes de les muralles foren trencades, les iglesies invadides y pujant als campanars, tocaren les campanes, lo toch de sometent pera cridar als pagesos del Territori de Barcelona.

Escamots de gent armada corría per los carrers avalotant y cridant *que los grossos destruerant los manuts*. Altres, ab atxes enceses, amenaçaven cremar les cases dels burguesos.

Los malaventurats hebreus corregueren a refugiarse al Castell Nou. Allí los passá a buscar la turba desenfrenada, qual castell *combateren matent foch a les portes e per terrats tiranthi ab ballestes e durá tró ora del seny: e la dita ora vengueren pageses e sagramental de fora qui obriren la cort e scrivanía del batlle e prengueren los libres quey trobaren los quals cremaren en lo foch en la plaça de Sant Jacme.*

Vingué la calma de la nit y al endemá dimars, 8 d'Agost, *tots los jueus qui eren en lo dit castell o la maior partida, se feren cristians, sino forsa C C C quin moriren. E per los dits pageses fo apres fet fortivolment escorcoy del dit Castell nou.*

Forta havía d'esser aquella sedició. Destruit lo Call, feta tanta mortandat de juheus, lo poble baix no's doná per satisfet. Cridant se dirigí a la Casa del Comú, ahont los Concellers hi teníen aplegat concell. A la sala hi entraren uns comisionats del poble per donar compte del que preteníen. Parlá en Pere Bas, corredor y ciutadá de Barcelona, ab aquestes significatives paraules:

—*Senyors: placieus que aquestes imposicions hic isquen, car molta gent está defora esperant lo bon novell.*

Aquest fet pot relacionarse ab lo que diu una de les varies relacions de la sanchnant jornada juhíva, la d'En Guillém Mascaró (1). Relata, que l'avalot del poble començá lo 5 d'Agost, alçantse contra los ciutadans; y que un capdill dels revoltats, Mossèn Pons de la Sala, tingué la habilitat de ferlos passar contra los juheus.

Finides aquestes gestes terribles, los malaventurats hebreus desaparegueren com a comunitat religiosa-social. La sua desaparició a Barcelona, com havem vist, no nasqué d'un acte espontani del nostre poble. Fou resultat d'una conxorxa estrangera, arrosseganthi a gent baxa de Catalunya y d'Aragó.

---

(1) Villanueva, *Viaje literario á las iglesias de España*, vol. XVIII, p. 21.

Que gent forastera estava prou barrejada en les robaries del Call de Barcelona, ho pot dir lo fet de passar a Çaragoça, en 1392, tres de nostres juheus conversos, ab poders de 127 altres hebreus, per exigir y recobrar robes, joyes, or, plata, pedres precioses, vestits, diners, y altres bens robats en la destrucció del Call y que ells sabíen o judicaven poderse trobar en Aragó (1).

Mirém lo que passava fora de Barcelona.

Lo 10 d'Agost era semblantment entrat ab violencia y robat lo Call de Gerona; lo 13 del propri mes, ho era lo de Lleyda y lo 17 semblantment ho sigué lo de Perpinyá.

Joan I al saber tantes malifetes, sortí ayrat de Çaragoça cap a Catalunya ab intent d'escarmentar exemplarment als culpables. Los Concellers de Barcelona li trameteren una embaxada per deturar la justa indignació del Monarca, inclinantlo a misericordia. No sembla pas que lo Rey se'ls escoltés, per quan lo Concell barceloní hagué de repetir ab majors instancies la tramesa de nous misatgers.

Castigats los incendiaris de Lleyda, seguí lo Sobirá, son camí vers Barcelona, manant encarcerar molta gent. No tardá en veures públicament, executar justicia y onze criminals sofriren la derrera pena en la forca (14 Decembre 1391). Dos sigueren penjats en la plaça del Blat (avuy del Angel), dos en la Llotja, dos a la porta del Call en la plaça de Sant Jaume, un en la plaça Nova, altre en la plaça de Santa Ana y altre en la porta dels Orbs (portal del Angel).

Dos díes més tart, lo 16 de Decembre, vingué lo Monarca, de Vilafranca del Penadès, a Barcelona. Los processaments seguiren son curs ab major activitat y als sis díes firmá sentencia de mort contra dotze criminals, onze d'ells complicats en lo barreig del Call juhích. També sufriren dita pena capital en diferents indrets de Barcelona. Dos dels sentenciats, després de morts en la forca, pera major escarment, foren esquarterats, posantse troços d'un d'ells davant la porta del Call juhích y de la oficina del Batlle y los del altre en la presó o Cort del Veguer.

Finides les vint y dugues execucions, encara prosseguiren les enquestes judicials y se dictaren més sentencies de mort. Lo 26 de Janer de 1392, foren condempnades vuyt persones més a la derrera pena. A les pregaries de la Reyna y d'alguns magnats, se degué poderne salvar a cinch. Un dels tres morts fou capitost de la revolta contra los juheus de

(1) Es una llista interessant la que publicá Balaguer y Merino, ahont continúa al costat del nom que pren lo juheu convertit, lo que tenia abans de son babtisme. Seguelx explicant, que resultaren sens profit les diligencies fetes a Aragó per los tres juheus barcelonins, en 1392, ab la mira de recobrar obgectes robats.

Palma, nomenat Benviure. Escapsárenlo en la Llotja, y son cap, colocat en la punta d'un pal d'una nau mallorquina, sigué, d'exa manera, portat a la Illa de Mallorca.

Després d'aquestes execucions, com encara les carcers restaven rublertes de culpables, vingueren actes de clemencia. Creent satisfeta la justicia y prou fort l'escarment, lo Rey torná a sa natural benignitat y començá a indultar. Molts son los documents de perdó que's troven escampats en diferents registres de Joan I en l'Arxiu de la Corona: sols en lo Registre 1902, s'hi compten 43 indults o sobressehiments. Per ells se té alguna idea dels processats, que, en sa major part eren esclaus, liberts y gent de mar: hi trovem un apotecari de nom aragonès Bertomeu Çaragoça, un porter del Rey Galcerán Bisbal, un juheu convers Genís Ferrer, un notari Francesch de Trilla, tres hostalers hu d'ells castellá Alfonso de León, un argenter, y gent forastera vehíns de pobles del Llobregat, de Tiana, Cerdanyola, Granollers, Lleyda, Valencia, dos grechs Dimitri Romaguera y Jordi Fullá, ço es una veritable barreja de gent perversa de totes procedencies.

D'altra part aytals gracies procuraren al erari reyal gran ventatja, puix tots los indultats entregaven a Joan I, bones sumes en florins d'or, de les quals, cap baxá de 20 florins, y moltes arribaren a 300 y a 500 florins.

D'aquesta manera Joan I dexá ben posat l'honor de la Corona y satisfeta la justicia; ab lo perdó acudí a les urgencies del reyal erari; y més tart ab la venda dels bens de la aljama, si be descontantne la part que correspongué als acreedors dels juheus, realisá un préstech, si axís se pot dir, ahont no tingué d'esposarse a les negatives de les corts, ni avenirse a la paga de interesos.

Alguns dels autors qui han estudiada aquesta revolta y assenyaladament Amador de los Ríos, han criticat durament la actitut dels Concellers de Barcelona (1), reivindicantla, ab molta serenitat de judici, lo P. Fita en son interessant article *Estrago de las juderías catalanas en 1391.*

Los juheus aterrats, no alcen lo cap fins passat l'any del gran desastre. Lo Rey los escoltá y sembla com si pretengués afavorirlos, permeténtloshi lo restabliment dels respectius calls, arreu del Principat de Catalunya, fins lo de la nostra Ciutat.

Lo 2 d'Octubre de 1392, s'autorisá la constitució d'una nova aljama a Barcelona. Y lo 14 d'Abril de 1393, dictá Joan I unes ordinacions sobre los juheus y conversos, entre les quals hi havía lo manament de portar en la part sobirana del vestit, la rutlla groga y vermella (2).

---

(1) J. Amador de los Ríos, *Historia social, política y religiosa de los judíos de España y Portuga* (Madrid 1876), v. II, p. 377.

(2) *Llibre Vermell,* vol. II, fol. 355 y 356, Arx. Municipal de Barcelona.

Prou tornaren alguns juheus al Call barceloní, però ni foren los més, ni tampoch los més principals. Se diu que son nombre, no arribava pas a 200. Se'ls hi assigná per la práctica de la sua religió, la sinagoga del carrer den Sanahuja.

En l'any 1393 (13 de Setembre) se sobressehíren totes les causes que tramitava la cort reyal per los fets de la trágica setmana del Agost de 1391.

En 1395 lo Call juhích, va de capa cayguda (1). Sa propera fí la posá de manifest la transformació, que, en 23 de Juny, experimentá la sinagoga del carrer den Sanahuja, la que es transformada per cinch conversos, en iglesia cristiana sots advocació de la Santísima Trinitat (2). Y com si axò no fos prou, en 1396 (16 de Març) la Cort reyal arrendá la Sinagoga major. Puix a dita Cort se veu que hi havía anat a parar per falta de proprietari. La llogá llavors un rajoler per lo preu de 110 sous l'any (3).

Lo primer any del segle XV fou lo derrer d'aquesta aljama barcelonina. Martí I per son famós decret del 1401, prohibí que a Barcelona hi pogués haverhi may més call ni juhería.

Les sinagogues, cementiris hebráichs y bens dels juheus desapareguts, anaren a parar a mans del Rey, qui los enagená a son profit. Alguna comunitat religiosa ne profitá, com la dels frares celestins, que, en 1408 obtingueren de Martí I, la sinagoga *dels francesos* al ensemps que lo *fossar dels juheus*.

Encara caliuejaven les llars dels juheus barcelonins, que, ja's profanaren les cendres del antiquíssim cementiri hebraich de Montjuhich. La presencia de inscripcions funeraries juhíves, fragmentades y convertides en carreus y formant en la paret del antich palau reyal en la actual iglesia de Sta. Clara, demostren, com oportunament indicá lo P. Fita, que dataría sa destrucció d'abans del 1410 (4). Exceptuant aquest, los demés edificis barcelonins ahont hi han pedres del cementiri juheu, son posteriors al segle XV: lo palau de la Generalitat de Catalunya, la iglesia de les Madalenes en la riera de Sant Joan, la casa del marqués de Llió y altres cases de particulars en los carrers dels Tallers, de Montcada, Riera de Sant Joan, etc. son ja posteriors als Reys Catòlichs.

Les lápides juhíves que s'han pogut aplegar, tant les que s'han trovat en Montjuhich, com les sortides d'edificis enderrocats, se conservan actualment en lo museu arqueológich provincial de Santa Agata.

---

(1) *Diversorum*, vol. IV, fol. 304, Arx. Municipal de Barcelona.

(2) *Llibre vert*, vol. II, fol. 118.

(3) A. Balaguer y Merino publica la escriptura d'aquest arrendament en *Noticia dels jueus convers*, etc.

(4) Boletin de la Real Academia de la Historia, vol. XLVIII, p. 234.

IV

LOS JUHEISSANTS

La desaparició del Call juhích portá una transformació complerta en aquella part de la Ciutat: sigueren tretes les portes de la plaça de Sant Jaume, s'ajuntaren los carrers al entorn del Castell Nou y de la Catedral, y les cases habitades per juheus, ho foren per conversos o per cristians, que s'hi establiren ab tota llibertat.

Llavors se necessitá una nova parroquia a Barcelona y la vella iglesia que, del segle X o d'abans, estava dedicada a Sant Jaume Apòstol, en les immediacions del Call, prengué caracter de parroquial, en 1402, agregantse un prebere al párroco y adscribíntseli lo benifet de Santa Madalena, fundat en 1214 per lo canonge Colom (1).

Altra conseqüencia de la desaparició del Call juhích, fou una baxa en les percepcions dels emoluments del Batlle de Barcelona, a qui pertanyía la jurisdicció dels juheus. Se buscá y procurá compensar aquest perjudici, de dita autoritat municipal, concedintli la jurisdicció civil y criminal «sobre carnicers, sclaus e alforros, mestres de cases qui faran molas e molers y en los qui trencarán pedra a Montjuích y de causas de appellacions dels ordinaris en las vegaria e ballia de Barcelona, saluas las que seran deuolutas al Rey o al Gouernador y de causas de endorrecament o robament de arbres» (18 de Setembre de 1393) (2).

Semblantment s'hagué d'arbitrar manera de obtenir les quantitats indispensables per la manutenció dels lleons de la Ciutat, que, corría a compte del Call juhích.

La conversió dels juheus tant violentment obtinguda en 1391, no fou més que aparent. La major part juheissaren. Es cert, que, al temps, de les grans y famoses predicacions de Sant Vicents Ferrer, se registraren no poques conversions veritables. Com també en 1413, a conseqüencia del congrés teològich rabínich aplegat a Tortosa per disposició de Benet XIII. Molt impresioná la forta controversia allí sostinguda per lo convers Geroni de Santa Fe (Jehosuah-Ha-Lorqui) contra catorze rabins aragonesos, demostránt-

---

(1) *Speculum septem ecclesiarum parochialium barchinonensium*, any 1751, f. 517, arxiu Catedral de Barcelona.

(2) Diu Gilabert Bruniquer, de qui copiem integrament aquesta nova *(Rubrica de Privilegis*, foli 387, A. M. B.), que la trová escrita en un llibre antich que possehía Batista Falcó, y qual títol no consigna.

loshi lo cumpliment de les profecíes, y lograut que dotze d'ells abjuressin lo judaisme.

Al desaparexer la aljama hebrea barcelonina, lo principal centre de la Corona d'Aragó, se trasladá a Çaragoça, ahont, tement que lo fet a Barcelona pogués extendres per tot lo reyalme aragonés, se trevallá per obtenir de Roma butlles apostolicals, que assegurin l'estabilitat d'aquella juhería. D'elles n'estaven ja en possessió en 1422 (1).

Encoratjats d'aytal fet cobejaríen propòsit de ficarse novament a Barcelona. Es lo cert, que la Ciutat, en aquest temps (1424), gestioná y obtingué del Monarca, una confirmació de la pragmática de 1401 y adicionanthi, que, tots quants se trovassen a Barcelona al temps de pregonarse aquella (26 de Desembre de 1424) *sien tenguts anarsen e transferir sos domicilis e habitacions en altres ciutats, viles e lochs de nostre domini*, donantlos xexanta díes de temps. Als qui per afers particulars tinguessin de venir de fora, a Barcelona, los hi permet residir quinze díes, *emperó que hajan star en hostals publichs e portar les vestidures e altre senyal de jueus* (2). Si eren cumplimentades les presents disposicions, havía de acabarse tota influencia dels juheus a Barcelona, ahont, d'altra part, los seus lucratius oficis y arts, ja havíen enllepolit a no pochs ciutedans.

Que no hi hagué més juhería y que's cuidaren de mantenir subsistents aquestes disposicions, després del 1424, ho venen dient los successius bans promulgats a tenor del derrer. Axís en 1479 (12 de Febrer) se feu constar públicament lo privilegi obtingut per la Ciutat *de no hauery call ny judarya en aquella o en sos termens, ne jueus puxen hauer domicili en aquella ne en dits termens per forma alguna*, repetintse lo preceptuat sobre la sua estada máxima de 15 díes en los hostals y la obligació de portar *los senyals acostumats et portats per jueus, ço es, rodella vermella del ample del palmell de la ma posada en los pits en tal forma que per tot hom sia vista*. En 1480 (10 d'Agost) se tornaren a pregonar dites reyals disposicions o privilegi.

Mes los juheus tingueren interés en refugir lo cumpliment de lo legislat, y a despit dels bans comoraven a Barcelona, motivant llur residencia, escándols y inconvenients. En 1481 (Abril) los Concellers tractaren d'acabar-

(1) En una lletra de la reyna Maria «A los Adelantados e Regidores de qualesquiere allamas de Judios del Regno de Aragón» se explica com «a instancia de las ditas allamas e per conseruación proueyto e vtilitat daquellas en el anyo present, fueron obtenidas ciertas bullas apostolicales concierneutes proueyto vtilitat e conseruacion de las ditas allamas e singulares de aquellas e por hauer e obtenir las ditas bullas, se fizieron e pagaron, assi por dreyto de siello, como en otra manera, grandes expensas e misiones las quales, assi como es de justicia e razon, fueron compartidas e tatxadas por la mayor partida de las allamas del dito Regno, assi de realenco, como de baronias congregadas en la ciudat de Saragoça» Portava la direcció de tot, lo juheu saragossá Vidal de la Cavallería (Registre 3119, f. 191, arxiu Corona d'Aragó)

(2) *Diversorum*, vol II, fol. 50, Arx Municipal de Barcelona.

ho, pregonant novament de part de Ferrán II *lo Católich,* la disposició del seu preantecessor lo rey Anfós de Nápols, del any 1424 ab les penes en ella estatuídes.

La circunstancia de que no hi hagués més juhería a Barcelona, no vol dir que acabessin los juheus. Molt al contrari, perseveraren en nostra Ciutat sots la falsa capa de cristians convertits. Axís logren ficarse per tot arreu: en les comunitats religioses, en lo palau reyal, en los oficis públichs, ço es, per tot allí ahont abans, quan eren juheus declarats, may s'hi havíen pogut introduhir.

Mes los qui procehint de la raça juhíva, ingressaven en la societat cristiana mitjançant la abjuració del judaisme, no fruiren de la plenitut de drets. Presentantse sobradament sospitosos, als pochs anys de la desaparició de la aljama barcelonina, en 1436, la Reyna llochtinent prohibí, als qui fossen de stirpe de juheus o de sarrahins, esser acceptats en l'exercici del ofici o art de la notaría (1).

Llavors un element perillosíssim, s'infiltrá en la societat barcelonina y en la catalana, element d'injusticia, que prodigá favors als uns, ço es, als compatriotes de raça, y procurá esser dur y sever ab los altres, los cristians, fentlos sentir, sempre que té oportunitat, tot lo pes de la espasa de la justicia. Lo segle XV batejá a aquest element ab lo nom de *juheissants*, que equival a juheus convertits, y que secretament practicaven totes les prescripcions de la lley de Moysès, de la que sols aparentment n'estaven apartats. Externament procuraven fer veure que cumplíen ab la Iglesia: combregaven per la Quaresma; en la Setmana Santa seguíen monuments; posaven en llurs alberchs, imatges de la Mare de Deu, de Jesu Cnrist y dels sants principals; exien a la finestra quan la campana anunciava per lo carrer lo pas del Santíssim; se'ls veya a missa en diumenges y festes, etc. Es dir, exteriorisaven les mostres de religiositat.

Ara, per conexer lo revers d'aquesta medalla, sols caldrá obrir alguns processaments contra juheissants y dexarlos parlar: «los dies dels dissabtes se mudava la camisa e que lo dia del digmenge ella, per dissimular, se mudava altre camisa e faea passar per aygua la que se havia mudada lo día del dissapte. E mes dix, que la dita sa mare, los díes dels dissaptes no filava, ni volia que la dita Joana filás, e açò per honor de la Verge María. E axi la dita Joana no filava per honor de la Verge Maria. Empero dix que ella dita Joana, be conexia que la dita sa Mare, per observar la ley de Moysès ho faea.» ...«abans que no posaba la carn, a coure, de aquella, levava lo greix e apres la posava en sal en una posteta e la cobria, e apres

(1) *Llibre Vermell*, v. III, foli 233, Arxiu Municipal de Barcelona.

de una stona la levava de la sal e la rentava e la mettia a coure. E mes dix e confessá, que, una vegada vea com la dita sa mare prengué una cuxa de carn e obrí aquella e de aquella tragué una vertoleta»: «en la Coresma abans de la Pascha de la Resurrectió, ella ab altres persones, faean la pascha dels Jueus per tres dies arreu, manjans pá alís, e en dit temps no faean alguna faena. E en dits tres díes no manjaven pa levat, ni manjaven en taula, ni permettian que les moçes lavassen les aynes en que manjaven, abans ella metexa ab les altres persones matexes, rentaven los plats de argent on menjaven, ab cenrada, dient que, pus eran lavats ab cenrada que eran haguts per nous. E axi mateix ha confessat la dita Joana que ella ab altres persones abans que no posaven la carn a coure de aquella levaven lo greix, e apres la posaven en sal e si era carn de la cuxa, aquella lavaven e treyan la vertoleta»:... «menjava afamí que los jueus de Gerona daven a ella e a dita sa mare: e mes que ella, ni sa Mare, ni dita Marquesa sa germana, no menjaven conills, ni lebres, ni nenguna manera de oçells offegats, ni peix sens scata, ni apres que havian manjat la carn, no manjaven formatge, per que deya sa mare, que los juehus non menjaven. E que es veritat que ella trová mes plaer de la companya dels juheus que no de christians»... «que lo divendres quant los dies son grans a les quatre hores apres lo migjorn, e quant los dies eran petits a les tres hores, encenia los cresols ab metxes noves e aquells lexava cremar fins que els mateys se apagaven. E mes ha confessat com ha fet lo dejuni de setembre e altre en lo mes de març, que nomenaven lo del setembre dia bo, e altres dejunis entre anys, los quals dejunis tots eran de juheus. E aço ha fet moltes vegades, ella confessant, en Barcelona e en Gerona»... «servava e colía la festa de les Cabanyelles, emperó que no les havia enremades. Es ver que entrá en una casa hon les havian fetes ab enramada e ella hi entrá per devotió que hi tenía de solemnizar dita festa» (1).

Aixís parlava Joana Libiana quan la processá la Inquisició en l'any 1496.

Marquesa muller den Badía esplica lo dejuni acostumat a fer per los juheissants, ab estes paraules: «lo dia abans del dit dejuni sopava de dia e apres landemá, no manjava ni bevía de tot lo dia fins a la nit, les steles vistes, e al vespre al sopar, manjaven carn de galina o peix, emperò no manjaven carn de christians; e les galines que menjaven volian que fossen degollades e no offegades. E mes ha confessat, que, en lo dit temps ella no manjava peix sens scate, ne conills, ni lebres, ni alguns ocells offegats». «ella feu lo dejuni de la regina Aster»; altre dejuni del Setembre ne deyen

(1) Declaració de Joana Libiana viuda de Francí Libiá filla de Marquesa, en l'any 1496. Parla de fets esdevinguts més de deu anys abans, d'aquesta data

de Equipur: «en lo mes de setembre, feyan ella e sa mare les Cabanyelles ço es que faen festa per sis o set dies, emperò no enramaven la casa, perque no fossen vistes, ni fós conegut que faessen dites Cabanyelles».

La declaració del sastre Gabriel Rabaçer diu: «que ell ha observat e colt lo dia del dissapte moltes e diverses vegades, abans que vingués la inquisitió en la present ciutat de Barcelona, e apres que la inquisitió fonch vinguda en Barcelona, lo servá e colgué per un any o dos».

FRANCESCH CARRERAS Y CANDI

(Acabará)

DEL CLASSICISME A CATALUNYA
Notes al primer diálech den Bernat Metge

No hi há pas cap dubte que'l *Somni* den Bernat Metge es una de les obres de nostra literatura que més tenen a investigar, però la gran estensió que hauría de tenir son estudi complet m'ha retret moltes vegades d'empèndrel en conjunt, y tant sols fragmentariament vinch ara a afegirhi unes quantes planes (1) pera evidenciarne l'influencia clássica. Si en Bernat Metge en son primer diálech, el psicològich, cita una vintena d'escriptors y filosophs de l'antiguitat greco-romana, no s'ha de creure, emperò, que ni de lluny conegués les obres de tots ells: rès d'això. Ciceró, Mocrobi y Valeri Máxim son les úniques fonts en que begué inspiració clássica, com la comparació de textes ho demostrará.

El propi Metge (2) confessa que ha tret arguments de la primera de les *Tusculanæ disputationes,* y lo meteix repetí en el sigle XVI son entusiasta admirador Ferràn Valentí (3); però convé puntualisar que no's tracta sols d'un plagi—si en l'ordre ideal pot existir—dels conceptes de Ciceró, igualment que aquest s'inspirà en els diàlechs platònichs—Φαίδρος y Φαίδων especialment—sinó d'un verdader plagi literal de bona part de la primera Tusculana y interessants fragments dels diàlechs *de Amicitia* y *de Senectute*, com també de la compilació de Valeri Màxim, famosíssima en l'Edat Mitjana, *Factorum dictorumque memorablium:* per no haverho notat fins ara cap dels editors del *Somni,* n'han donat sovint una puntuació absolutament equivovada.

Igualment procuraré esteriosar, com de passada, el plan y llògich encadenament que informa el debat sobre les questions *de anima* que s'hi

(1) He tractat de l'italianisme den Bernat Metge en els *Apunts sobre l'influencia italiana en la prosa catalana, desde Bernat Metge a Francesch Alegre*, IV (Estudis Universitaris Catalans, II, p. 176).

(2) «... les paraules que Ciceró dix en lo seu *Tuscula*, les quals has dessus oides...» (al acabar el I diálech.)

(3) «... pense lo q ha fet en Bernat Metge, gran cortesa e familiar real, en la gran visió e Sompni per ell compost, part del qual veure pots en la primera questió tusculana, e part per lo Boccacci recitat e narrat» (Prólech de sa traducció de les *Paradoxa stoicorum* de Ciceró).

ventilen: el rigorisme escolàstich ab que està portada la discussió, amagat completament en edicions y manuscrits.

Deixant de banda la introducció, que, si recorda la del *Somni de Scipió*, será tant sols molt de lluny, anem a quan, entaulada ja conversa ab l'ombra de Joan I, formula en Bernat Metge la seva tesis, netament materialista: «Tostemps he cregut que ço que hom diu esperit o anima no fos als sino la sang o la calor natural que es en lo cors, que per la discrepancia de les sues quatre humors mor.» Bé procura el Rey convèncerlo, esplicantli quines tres menes d'esperits creats existeixen, segons la concepció cristiana: angèlichs, humans, irracionals; restablint textes de l'Escriptura (1) mutilant els quals tracta en Metge d'autentisar sa doctrina y obligantlo a reconèixer en el testimoni agè un criteri de certesa.

S'arriba per fi a tractar de la naturalesa de l'ánima, donant el Rey (estractada de Ciceró) una rápida ullada a les opinions que'ls antichs n'havíen esposat y establintne després una definició descriptiva.

«Entre'ls antichs filosofs fo gran questio que era la anima. E dix *Nasica*, que'l cor.

Qui sit porro ipse animus, aut ubi, aut unde, magna dissensio est. Aliis cor ipsum animus videtur: ex quo excordes, vecordes, concordes=que dicuntur; et *Nasica* ille prudens, bis consul, Corculum, et

Egregie cordatus homo Catus Æliu' Sextus

Empedocles, la sang. *Altres* digueren que una part del cervell tenía lo regiment de la anima. *Altres* que 'l lloch e cadira de la anima eren en lo cor. *Atres*, en lo cervell. *Zenon* dix que la anima era foch.

Empedocles animum esse censet cordi suffusum sanguinem. *Aliis* pars quaedam cerebri visa est animi principatum tenere. Aliis nec cor ipsum placet, nec cerebri quamdam partem esse animum; sed *alii* in corde, *alii* in cerebro dixerunt animi esse sedem et locum... *Zenoni* Stoico animus, ignis videtur.

Aristoxenus harmonia de sons. *Xenocrates*, nombre.

Aristoxenus, musicus, idemque philosophus, ipsius corporis intentionem quamdam, velut in cantu et fidibus, quae harmonia dicitur; sic ex corporis totius natura et figura, varios motus cieri tanquam in cantu sonos... *Xenocrates* animi figuram et quasi corpus negavit esse, verum numerum dixit esse, cujus vis, ut jam antea

(1) *Eclesiastes*, III, 19; XII, 7 y 13.

Plato fenyent triplicitat en la anima, lo principat de la qual, ço es raho, posa en lo cap, e les dues parts, ço es ira e cupiditat, volgué separar posant ira en los pits e cupiditat dejus les entremenes.

Dicearcus dix que la anima no era res, e que vanament deya hom animals e coses animades. Galien dix que la anima era complexió. Altres, que era cors.

Aristotil, qui apres de Plato, s'acostá mes a la veritat que'ls dessus nomenats, dix que era *endelecheia*, vocable grech qui vol dir continuat moviment e perdurable.

Pythagorae visum erat, in natura maxima esset. Ejus doctor *Plato* triplicem finxit animam: cujus principatum, id est, rationem, in capite, sicut in arce, posuit: et duas partes separare voluit, iram et cupiditatem, quas locis disclusit, iram in pectore, cupiditatem subter praecordia locavit. *Dicaearchus* autem, in eo sermone, quem Corinthi habitum tribus libris exponit, doctorum hominum disputantium, primo libro multos loquentes facit: duobus Pherecratem quemdam Phthiotam senem, quem ait a Deucalione ortum, disserentem inducit, nihil esse omnino animum et hoc esse nomen totum inane, frustraque animalia et animantes appellari; neque in homine inesse animum vel animam, nec in bestia; vimque omnem eam, qua vel agamus quid, vel sentiamus, in omnibus corporibus vivis aequabiliter esse fusam, nec separabilem a corpore esse, quippe quae nulla sit: nec sit quidquam nisi corpus unum et simplex, ita figuratum, ut temperatione naturae vigeat, et sentiat. *Aristoteles* longe omnibus (Platonem semper excipio) praestans et ingenio et diligentia, cum quatuor nota illa genera principiorum esset complexus, e quibus omnia orirentur, quintam quamdam naturam censet esse, e qua sit mens. Cogitare enim, et providere, et discere, et docere, et invenire aliquid, et tam multa alia, meminisse, amare, odisse, cupere, timere, angi, laetari; haec et similia eorum, in horum quatuor generum nullo inesse putat. Quintum genus adhibet, vacans nomine; et sic ipsum animan ἐντελέχειαν appellat novo nomine, quasi quamdam continuatam motionem, et perennem. (Del *Tuscul disputat. Liber I*, num. IX y X.)

La *definició* que dona d'acort ab «los doctors de la Esgleya de Deu, los quals molt profundament e be hi han vist,» les parts de la qual una per una silogísticament se proven, es que l'ánima humana fou: a) *creada per Deu*, b) *substancia espiritual*, c) *propia*, d) *vivificadora del seu cors*, e) *racional*, f) *immortal*, g) *en be e en mal convertible*.

Demostració. a). L'ánima humana es creada per Deu: «car tota cosa que ha existencia o es creador o creatura; mas alguna creatura no pot esser substancia car tota cosa qui ha haver substancia corre que la haja de Deu, puys no la pot donar a altre car per aço la ha rebuda, que la haja pera si, car en altra manera seria creadora; resta donchs atorgat que nostre Senyor Deus la haja creada, qui evidentment pot crear coses mortals e immortals».

b). L'ánima es substancia espiritual. «Totes coses corporals per tres linees son contengudes: longitut, latitut e profunditat, les quals no's pot provar que sien en l'anima, que, jassia mentre es acompanyada al cors sia agreujada per lo carrech d'aquell, les opinions de les coses ab curiosa solicitut enten, les coses celestials profundament pensa, les naturals ab subtil indagació cerca, del seu creador grans coses desija saber, e si era corporal, ab les sues cogitacions les coses espirituals no veuria».

c). L'ánima es substancia propia: «com algun altre esperit no reeba carn que's dolga o s'alegre de les sues passions, que son: amor, oy, desig, abhominació, delectació, tristor, esperança, desesperació, temor, audacia, ira e mansuetut».

d). L'ánima es vivificadora del cos: «car encontinent que li es donat ama de gran amor lo seu carçre, amalo per tal com no pot esser franca; turmentada es fortment per ses dolors, dupta la mort, e no pot morir, e aixi es temerosa del cars del seu cors per tal que mes sia per ell sostenguda; ella ab los ulls del cors se adelita en veure belles coses, ab les orelles ohir melodia, ab lo nas sentir odors plasents, ab lo gust bones sabors, ab lo tocament coses molles, dures, aspres e llises tocar; e jassia ella d'aquestes coses no us ne s'en sostenga, empero com li son llevades ha d'aço gran tristor, desitjant aquelles no axi com a profitoses ni plasents a ella naturalment mas al seu cors, e avegades per complaureli peca; la vida, donchs, del cors es presencia de la anima per ell reebuda, e la mort es lo departiment de aquella, la qual vivent lo cors es tota en les sues parts e en un loch no es menor que en altre; be pero es veritat que en algun loch se ha pus ardentment e en altre pus flacament, pero en cascun loch del cors se esten e li dona vidal força e nodriment competent e no pot exir del cors com se vol ne romanirhi com lo seu creador la'n mana exir: quan a ella es manat estar totes les portes li son tancades, puys obrense quan li es manat lo contrari; e postho veure cascun jorn, car molts homens seran

terriblement nafrats e no morran, e altres per fort leugeres ocasions retran l'esperit».

e). L'ánima es racional: car «tracta coses divinals, sab les humanals, apren moltes arts e nobles disciplines e per raho tots los animals sobrepujar; donat es a ella compendre les sues cogitacions, e ab la lengua esprimir aquelles; ella posada en lo cors veu moltes coses e quaix per tot loch s'esten e del cors no's departeix; mouse e en si matexa, axi com en un gran espay corrent, discorre e presenta a si ço que ab la sua cogitació veu; e dotada de raho ha trobades diverses figures de lletres, utilitat de diverses arts e disciplines, ha cenyides ciutats de mur, los fruyts de la terra ha mellorat ab industria; discorre les terres e la mar, forada grans montanyes, fabrica ports a utilitat dels navegants, ha ornada la terra ab bells edificis».

f). L'ánima es immortal. Proves racionals. 1). «No es res en natura que recort les coses passades, preveja les esdevinidores, e puxa abraçar les presents (les quals coses son soles divinals) sino la anima racional; ni's pot trobar que puxen prevenir sino de Deu, axi que tot ço que sent, que sab, que viu ressemblant es a Deu; com la anima racional donchs sente, sapie e visque, segueixse que es semblant a Deu, e per conseqüent immortal» (1).

2). «Tota substancia intelectual (per tal que es separada e no depen del cors) es incorruptible; mas la anima racional es substancia intelectual; cove donchs que sia incorruptible.»

3). «Totes les coses simples e sens composició (axi com Deu e angel e semblants) son immortals, car son privades de contrarietat qui es causa de corrupció, la qual no pot esser sino en les coses compostes; mas la anima racional es simple naturalment e sens composicio, car de no res la crea Deu; donchs es immortal».

4). «Alguna forma no's corromp sino per accio de son contrari, (axi com la calor que's destroueix per accio de fredor) o per corrupcio de son subject, (axi com destrouit l'ull se destroueix la virtut visiva) o per defalliment de la sua causa (axi com la claretat de l'aer que cessa defallint la presencia del sol que era causa d'aquella); mas la anima humanal no's pot corrompre per acció de son contrari (car alguna cosa no es a ella contraria, com per l'enteniment possible ella sia coneixedora e reptiva de tots los contraris), semblantment ne per corrupcio del subject (com ella sia cosa no dependent del cors, segons son esser), ne per defalliment de la sua causa (car no pot haver neguna causa sino eternal); en alguna manera donchs no's pot corrompre e per conseguent es immortal».

---

(1) Al dir *proves racionals*, ho faig ab el sentit més ample de la paraula, puix les tres primeres ho son per similitut, la séptima teológica (puix no conclou sens fe) y l octava moral.

5). «Si la anima se corromp per la corrupcio del cors, cove que'l seu esser sia debilitat per debilitacio d'aquell; si empero alguna virtut de la anima es debilitada, debilitat lo cors aço no ve sino per accident, en quant, ço es a saber, la virtut de la anima fretura de orgue corporal (axi com la vista es debilitada, debilitat l'orgue), pero per accident, e apar per la raho seguent: car si aquella virtut tenia per si alguna debilitacio null temps se restauraria reparat l'orgue, e vehem pero que per molt que la virtut visiva sia vista debilitada, si l'orgue es reparat la virtut visiva es restaurada) com donchs l'enteniment sia virtut de la anima qui no fretura d'orgue (segons que dessus apar) ell no's debilita per si ni per accident, per vellesa o per altra qualsevol debilitacio del cors, (si pero en la operacio del enteniment esdeve fatigacio o empatxament per imfirmitat del cors, aço no ve per debilitacio de l'enteniment, mas de les forces de les quals aquell fretura, ço es a saber, de les virtuts imaginativa, memorativa e cogitativa); apar donchs que l'enteniment es incorruptible e per consegüent la anima humanal que es substancia intelectiva».

6) Tota cosa que per si mateixa se mou es eternal car mull temps se desamparara de si, e per consegüent no cessa de moure car en altra manera morria, com vida no puxa esser sens moviment e a totes les coses que son mogudes aquella es la font e principi de moure, e sabs be que'l principi no ha nexement, car d'ell ixen totes coses, e d'alguna no pot nexer ne seria principi si d'altre era engendrat; lo qual si james no nax aytant poch pot morir, car mort lo principi ne ell nexeria d'altre ne de si crearia; aixi que necessari es que del principi nasquen totes coses, e que principi de moviment sia per ço com per si mateix se mou. E aquella cosa no pot nexer ne morir, o es necessari que tota creatura ces de moure e que no aconseguesque alguna força per la qual primerament empesa sia moguda. Com donchs sia clar aquella cosa esser eternal que mou si mateixa, qui es que puxa negar aquesta natura aytal esser donada a la anima racio-

Quod semper movetur, id aeternum est: quod autem motum affert alicui, quodque ipsum agitatur aliunde, quando finem habet motus, vivendi finem habeat necesse est. Solum igitur, quod se ipsum movet, quia nunquam deseritur a se, nunquam ne moveri quidem desinit. Quin etiam caeteris, quae moventur, hic fons, hoc principium est movendi. Principii autem nulla est origo: nam ex principio oriuntur omnia: ipsum autem nulla ex re alia nasci potest: nec enim esset id principium, quod gigneretur aliunde. Quod si numquam oritur, nec occidit quidem unquam: nam principium exstinctum nec ipsum ab alio renascetur, nec a se aliud creabit, siquidem necesse est a principio oriri omnia. Ita fit, ut motus principium ex eo sit, quod ipsum a se movetur. Id autem nec nasci potest, nec mori: vel concidat omne coelum, omnisque terra consistat necesse est, nec vim ullam nanciscatur, qua, ut primo, impulsa moveatur. Cum pateat igitur,

nal, que sent esser moguda per força sua e no per estranya e no pensa que's puxa esdevenir que james sia desemparada de si matexa?»

aeternum id esse, quod se ipsum moveat: quis est, qui hanc naturam animis esse tributam neget? Inanimum est enim omne, quod pulsu agitatur externo. Quod autem est animal, id motu cietur interiore, et suo. Nam haec est propria terra animi atque vis. Quae si est una ex omnibus, quae se ipsa semper moveat: neque nata certe est, et aeterna est. (Del *Tuscul. Disputat. Liber I*, n.º XXIII.)

7). «La anima racional es creada a fi de que tots temps entena, am e recort Deu; e si era mortal no faria sempiternalment ço per que seria creada; donchs seguexse que es immortal».

8). «Cascun jorn veus que molt hom de bona vida sofer pobresa, malalties, perdues e grans persecucions e mor en aquelles, e molt hom de mala vida es prosperat axi com vol e james no sofer adversitat; si la anima de aytals moria ab lo cors Deus seria fort injust, car no retribuhiria a cascu ço que merex; com sia donchs necessari que la justicia de Deu se exercesca cove que la anima racional visque apres la mort corporal e que qualque temps haja premi o punicio de ço que merescut haura; si donchs vivent lo cors no la ha, necessari es que apres mort d'aquell la haja, o hauries atorgar que Deus es injust la qual cosa es impossible e luny de la comuna opinio dels homens».

La crítica d'aquestes argumentacions la fa immediatament el propi Bernat Metge: «algunes n'hi ha que a mon juhi sens fe no concloen tan necessariament que hom no hi pogues rahonablement contradir; a la veritat, les cinch darreres me aparen molt pus fundades que les altres e fort rahonables e exemptes de tota contradicció». Se declara, donchs, contra'ls tres primers arguments d'immortalitat, que son, *per similitut*, plenament lulians; y afegeix:

«Esme vijares que aquella que comença, *que tota cosa que per si matexa se mou es eternal,* haja posada Cicero en lo seu *Tusculá*... e ja abans la havia posada ell mateix en lo VI llibre *de Republica,* e molt abans la havia dita Plato *in Phedrone*».

Sed si, qualis sit animus, ipse animus nesciat; dic, quaeso, ne esse quidem se sciet?, ne moveri quidem se? ex quo illa ratio nata est Platonis, quae a Socrate in *Phaedro* explicata, a me autem posita in sexto libro de *Republica*. (Del *Tuscul. Disputat. Liber I*, n.º XXII.)

f). L'ánima es immortal. Proves d'autoritat. 1). Els Pagans. Adueix testimonis de *Job*, (1) qui «no fo juheu ans fo be gentil, be es veritat que fo del linatge de Esau», pera tornar al plagi de Ciceró al tractar dels romans y dels grechs:

«*Ennius* poeta fort antich e dignament famos, diu que molts savis homens antichs los quals appellava Cascos deyen que quan lo cors de l'hom moria la anima romania. E entre les altres coses que'ls induhien a creure aço era una, ço es que quan veyen que'ls homens de gran enginy havíen ordonat lo dret pontifical e les cerimonies de les sepultures, e ab tan gran cura no les hagueren observades, si en lurs penses no haguessen per clar que la mort no destroueix la anima, sino lo cors solament, e que la mort no era altra cosa sino traspassament e mudament de vida, la qual era cami de pujar al cel als homens e a les dones de virtuosa vida. E per aquesta opinio, la qual seguiren los Romans gentils, fo per molts cregut que *Romulus*, *Hercules*, *Liber*, *Castor* e *Polux*, e molts altres se n'eren pujats al cel apres lur mort.

Tuli en la primera disputacio del seu *Tuscula* diu que apres que l'hom es mort los amichs no'l ploren per ço com pensen que no sia res, mas per ço com lo veen destituit e privat dels bens temporals; car si aquexa opinio

Itaque unum illud erat insitum priscis illis, quos Cascos appellat *Ennius*, esse in morte sensum, neque excessu vitae sic deleri hominum, ut funditus interiret. Idque cum multis aliis rebus, tum e pontificio jure et caeremoniis sepulcrorum intelligi licet; quas maximis ingeniis praediti nec tanta cura coluissent, nec violatas tam inexpiabili religione sanxissent, nisi haesisset in eorum mentibus, mortem non interitum esse omnia tollentem atque delentem, sed quamdam quasi migrationem, commutationemque vitae: quae in claris viris et feminis dux in coelum soleret esse; in caeteris humi etretineretur, et permaneret tamen. Ex hoc, et nostrorum opinione

Romulus in coelo cum diis... (agit) aevom,

ut famae assentiens dixit Ennius; et apud Graecos, indeque perlapsus ad nos, et usque ad Oceanum, *Hercules* tantus et tam praesens habetur deus. Hinc *Liber* deus, Semele natus, eadem que famae celebritate *Tyndaridae fratres*, qui non modo adjutores in praeliis victoriae populi romani, sed etiam nuntii fuisse perhibentur.

Quis est igitur, qui suorum mortem primum non eo lugeat, quod eos orbatos vitae commodis arbitretur? Tolle hanc opinionem: luctum sustuleris. Nemo enim moeret suo incommodo. Dolent fortasse, et anguntur;

(1) *Job*, II, 3, XVII. 13, XIX. 25, 26.

no era, no'l ploraria algú. E açó'ns dona a sentir natura sens alguna raho o doctrina.

sed illa lugubris lamentatio, fletusque moerens ex eo est, quod eum, quem dileximus, vitae commodis privatum arbitramur, idque sentire. Atque haec ita sentimus natura duce, nulla ratione, nullaque doctrina.

Molt gran argument es natura jutjar tan grans coses de la inmortalitat de la anima, com tot hom ha tan gran cura de les coses esdevenidores apres sa mort. L'home sovent planta arbres dels quals no espera james haver fruyt. Lo savi ordena leys e estatuts. Que't penses als que significh procreatio d'infants, propagacio de nom, adopcio de fills, diligencia de fer testaments, edificacio de sepultures, sino cogitar encara les coses esdevenidores apres la mort? No es millor natura en lo linatge dels homens que de aquells qui imaginen que son nats per ajudar, defendre e conservar los altres.

Maximum vero argumentum est naturam ipsam de immortalitate animorum tacitam judicare, quod omnibus curae sunt, et maxime quidem, quae post mortem futura sint.

Serit Arbores quae alteri saeculo prosint.

aut ait Statius in Synephebis: quid spectans, nisi etiam postera saecula ad se pertinere? Ergo arbores seret diligens agricola, quarum adspiciet baccam ipse nunquam? vir magnus leges, instituta, rempublicam non seret? Quid procreatio liberorum, quid propagatio nominis, quid adoptiones filiorum, quid testamentorum diligentia, quid ipsa sepulcrorum monumenta, quid elogia significant, nisi nos futura etiam cogitare? Quid illud, num dubitas, quin specimen naturae capi deceat ex optima quaque natura? Quae est igitur melior in hominum genere natura, quam eorum qui se natos ad homines juvandos, tutandos, conservandos arbitrantur? Abiit ad deos Hercules; nunquam abiisset, nisi, cum inter homines esset, eam sibi viam munivisset. Vetera jam ista, et religione omnium consecrata.

Ne puch creure per res que tant notable hom per la cosa publica se fos liurat a mort si pensas que'l seu nom finis ab la vida, ne que james algu sens gran esperança de inmortalitat exposas a mort lo seu cos per la patria.

Quid in hac republica tot, tantosque viros ob rempublicam interfectos, cogitasse arbitramur? iisdemne ut finibus nomen suum, quibus vita terminaretur? Nemo unquam sine magna spe immortalitatis se pro patria offerret ad mortem. Licuit esse otioso Themistocli, licuit Epaminondae; licuit, ne et vetera et externa

No se com se acosta a les penses de homens una pronosticacio o derivació dels segles esdevenidors. E majorment com los grans enginys e alts coratges; la qual cosa tolta, qui seria tan foll que incessantment visques en trevalls e perills grans, axi com fan los princeps terrenals?

quaeram, mihi. Sed nescio quomodo inhaeret in mentibus quasi saeculorum quoddam augurium futurorum; idque in maximis ingeniis, altissimisque animis exsistit maxime, et apparet facillime. Quo quidem dempto, quis tam esset amens, qui semper in laboribus et periculis viveret? Loquor de principibus. Quid poetae, nonne port mortem nobilitari volunt? unde ergo illud?

Adspicite, o cives, senis Ennii inmagini' [formam.
Hic vestrum panxit maxima facta patrum.

Mercedem gloriae flagitat ab iis, quorum patres affecerat gloria. Idemque,

Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu
Faxit. Cur? volitu vivu' per ora virum.

E que'm diras dels poetes e dels subtils mecanichs? no volen esser ennoblehits apres la mort?

Sed quid poetas? Opifices etiam post mortem nobilitari volunt. Quid enim Phidias sui similem speciem inclusit in clypeo Minervae, cum inscribere non liceret? Quid nostri philosophi? nonne in his ipsis libris, quos scribunt de contemnenda gloria, sua nomina inscribunt? Quod si omnium consensus naturae vox est; omnesque, qui ubique sunt, consentiunt esse aliquid quod ad eos pertineat, qui vita cesserint; nobis quoque idem existimandum est. Et si, quorum aut ingenio, aut virtute animus excellit, eos arbitramur, quia natura optima sunt, cernere naturae vim maxime; verisimile est, cum optimus quisque maxime posteritati serviat, esse aliquid, cujus is post mortem sensum sit habiturus.

E els filosophs en los libres que escriuen no hi meten lurs noms per haverne gloria? Cert si han fet la major part d'ells. Donchs si l'atorgament de tots es veu de natura, e cascuns atorguen esser alguna cosa que a ells pertanya apres lur mort, aytambe ho dehem atorgar. Tots los homens han opinio que Deu es, e conexenho, naturalment, e de semblant opinio e conexensa son de la inmortalitat de la anima. E donchs cregam que axi es; e no'ns lunyem del comu atorgament de aquells.

Pherecides fort antich filosof de Siria, dix primerament que les animes eren sempiternals. E aquesta opinio seguí *Pitagores* dexeble seu, lo qual era de tan gran auctoritat, que altres sino ell e sos dexebles per lonchs espay de temps no foren tenguts ne reputats per savis.

Pherecydes Syrius primum dixit, animos hominum esse sempiternos; antiquus sane; fuit enim meo regnante gentili. Hanc opinionem discipulus ejus *Pythagoras* maxime confirmavit; qui, cum Superbo regnante in Italiam venisset, tenuit magnam illam Graeciam cum honore et disciplina, tum etiam auctoritate: multaque saecula postea sic viguit Pythagoreorum nomen, ut nulli allii docti viderentur.

Plato vench en Italia on floríen ladonchs los dexebles de Pitagoras per tal que'ls vehes e aprengues d'ells. E la primera cosa que senti fo la immortolitat de les animes, la qual cosa no solament atorga, ans li dona rahons perque aparia que devien esser immortals, de les quals has oides algunes dessus.

Platonem ferunt, ut Pythagoreos cognosceret, in Italiam venisse, et didicisse pythagorea omnia: primumque de animorum aeternitate non solum sensisse idem, quod Pythagoras, sed rationem etiam attuliss e Quam, nisi quid dicis, praetermittamus, et hanc totam spem immortalitatis relinquamus.

(Del *Tuscul. Disputat. Liber, I,* núms XII-XVII).

Lelio, apres que sabe la mort de Publi Scipio Africa, cordial amich seu, dix a Scevola: «Si jo negava que'm dolgues la mort de Scipio, »mentiria, car greu m'es que sia des»tituit de tal amich, lo qual, segons »que crech, no sera, e segons que pux »afirmar, no fo aytal en lo mon. Mas »no fretur de consolacio; jo mateix »me aconsol, e majorment de un »remey: que so cert que en mi no es »aquella error que en molts es que »turmenten si matexs per la mort de »lurs amichs, creents que lurs animes »sien mortes ab lo cors, o que sien »dampnades. No'm pens que'l mal sia »esdevingut a Scipio, car virtuosa»ment ha viscut. A mi es vengut si »esdevengut es. Esser greument tor»bat per son propi dampnatge no es »d amich, mas del amant si matex »

Laelius. Ego, si Scipionis desiderio me moveri negem, quam id recte faciam, viderint sapientes; sed certe mentiar. Moveor enim, tali amico orbatus, qualis, ut arbitror, nemo unquam erit; ut confirmare possum, nemo certe fuit. Sed non egeo medicina: me ipse consolor, et maxime illo solatio, quod eo errore careo, quo amicorum decessu, plerique angi solent. Nihil enim mali accidisse Scipioni' puto. Mihi accidit, si quid accidit. Suis autem incommodis graviter angi non amicum, sed se ipsum amantis est.

En les qual paraules pots conexer que sentia de la immortalitat de les animes.

Aquesta matexa opinio havia ahuda lo dit *Scipio* qui per tres jorns, abans que moris, disputa molt sobre'l bon regiment de la cosa publica; de la qual disputacio fo la darrera part la immortalitat de les animes, e dix aquelles coses que son pare Publi Scipio li havia dites sobre la dita immortalitat, quan apres sa mort li era aparegut en lo somni que feu, la qual recita Tuli en lo libre de *Republica* (1) e Petrarcha semblantment en la *Africa* (2). La exposició del qual si't recorda feta per Macrobi (3) te preste en Mallorca, y la't ficu diligentment estudiar, per tal que jo y tu ne poguessem a vegades conferir.

Socrates, apres que fo condempnat a mort, per tal com no creya pluralitat de Deus, lo darrer jorn de sa vida dix moltes belles rahons provants la immortalitat de la anima. E com tengues en la ma lo veri que devía beure, dix que no li era vijares que moris, mas que's en pujas al cel. Car dues carreres eren aparellades a les animes que exien del cors. La una era de privacio del consell dels Deus, e axo era quan havia violat la cosa publica e comes molts fraus. L' altre era de retornament als Deus d'ont era venguda, e aço quan lo cors havia viscut castament, e lunyantse dels vicis havia ressemblat a la vida dels Deus.

Quod item *Scipioni* videbatur, qui quidem, quasi praesagiret, perpaucis ante mortem diebus, quum et Philus et Manilius adessent, et alii plures, tuque etiam Scaevola, mecum venisses, triduum dissernit de republica: cujus disputationis fuit extremum fere de immortalitate animorum: quae se in quiete per visum ex Africano audisse dicebat. (Del *Laelius sive de Amicitia Dial.*, n.º III 10 y IV 14).

His, et talibus rationibus adductus *Socrates*, nec patronum quaesivit ad juditium capitis, nec judicibus supplex fuit: adhibuitque liberam contumaciam, a magnitudine animi ductam, non a superbia: et supremo vitae die de hoc ipso multa disseruit, et paucis ante diebus, cum facile posset educi e custodia, noluit; et cum paene in manu jam mortiferum illud teneret poculum, locutus ita est, ut non ad mortem trudi, verum in coelum videretur ascendere.

Ita enim censebat, itaque disseruit: duas esse vias, duplicesque cursus animorum e corpore excedentium. Nam qui se humanis vitiis contaminavissent, et se totos libidinibus dedissent, quibus caecati, vel domesticis vitiis

(1) *De Republica*, liber VI.

(2) Aquest poema de Petrarca fou molt conegut en aquell temps, y en part traduit per l'Antoni Canals. (Vegis mos *Apunts sobre l'influencia italiana en la prosa catalana*, V: Estudis Universitari Catalans, II, 306.

(3) *Commentarius ex Cicerone in Somnium Scipionis.*

atque flagitiis se inquinavissent, velin republica violanda fraudes inexpiabiles concepissent, his devium quoddam iter esse, seclusum a concilio deorum. Qui autem se integros castosque servavissent, quibusque fuisset minima cum corporibus contagio, seseque ab his semper sevocassent, essentque in corporibus humanis vitam imitati deorum, his ad illos, a quibus essent profecti, reditum facilem patere.

Cato autem sic abiit e vita, ut causam moriendi nactum se esse gauderet..... Callimachi quidem epigramma im Ambraciotam Cleombrotum est: quem ait, cum nihil ei accidisset adversi, e muro se in mare abjecisse lecto Platonis libro. (Del *Tuscul. Disputat. Liber I*,núms. XXIX, XXX, XXXIV).

Cato volent squivar les mans de Cesar, apres la mort de Pompeu se mata a Utica; pero havent per clar que les animes eren immortals, abans que procehir a matarse legi lo libre de Plato sobre la immortalitat de la anima, per tal que ab pler moris e hagues major fortitut en son coratge (1).

Valerius Maximus(2) dix en diverses lochs e creegue en la dita immortalitat, pero be ho sabs tu que l'has assats familiar. — Ver es, Senyor, que dit ho ha, mas no'm dona vijares que aixis ho cregues ell.—Com no? e que t'hi indueix? — Ço que ell dix dels franceses, digui jo, que creents que les animes no morissen, prestaven pecunia ab condició que hom la'ls retes en infern, y que diguera que orats eren sino per tal com creyen ço que Pitagoras havia cregut sobre la dita immortalitat.—No m'es semblant, dix ell, que per dir aqueixes paraules creegues ell lo contrari, ne ho diu ne a aquella fe que tu penses. Be es ver que ell, vehent que difícil cosa es

Horum moenia egresso vetus ille mos Gallorum occurrit, quos memoria proditum est, peccunias mutuas, quae his apud inferos redderentur, dare solitos; quia persuasum habuerunt, animas hominum immortales esse: dicerem stultos, nisi idem braccati sensissent, quod palliatus Pythagoras credidit.

(Factorum dictorumque memorabilium, llib. II, cap. 6, par. 10.)

(1) Com se veu en Metge atribueix aAtó l'acció de Cleombrotos

(2) Pel mes de Janer de 1387 n'hi havia un ms. a la Biblioteca de Pere III tal volta el meteix que deu mesos després el rey Joan demanava a Pere Cots. (Vid. *Documents per l'historia de la cultura mig eval catalana*, publicats per A. Rubió y Lluch, vol. I, doc. CCCLXXXIX). En catalá existia l'infidel versió a que's refereix en Canals en el prólech de la seva, que acabava de fer (1395) a la mort de Joan I.

probar la immortalitat dessus dita, dix que si Pitagoras no ho hagués dit, tots los afermants la dita opinio tengra per orats, per tal com es cosa que no's pot visiblement probar y alguns ineptes creentne lo contrari, mas no dix pas que no ho creega, car en molts llochs de son llibre veig que tracta de la dita immortalitat.

E no't recorda si dix de Julius Cesar que aquells qui l'havien mort, volentslo lunyar del nombre dels homens lo havien ajustat al consell de Deus?

E no dix de Castor y Polux, que apres llur mort se combateren algunes vegades ab la part dels Romans contra llurs enemichs? Si ell cregués que les animes morissen ab lo cors, no hagra dit aço.

March Cato dix a Scipio e a Lelio: «No puix creure que vostres pares, »los quals foren mentre visqueren »homens fort insignes e grans amichs »meus, sien morts, ans viuen en aque»lla vida que solament se deu vida »appellar. Car, mentre som enclosos »en los corsos, a necessaria servitut »som donats, per tal com la anima es »celestial e axi com a gitada del cel en »terra, es molt opremuda mentre es »en lo cors. Mas hajats per clar los »deus immortals haver escampades les »animes en los corsos humanals per »tal que fos qui defenes les terres e »contemplas los ordres de les coses

Erupit deinde eorum parricidium, qui dum te hominum numero substrahere volunt, deorum concilio adjecerunt. (Ibid., I, 6, 13).

Castorem vero et Pollucem etiam illo tempore (1) pro imperio populi Romani excubuisse, cognitum est, quo ad lacum Juturnae, suum equorumque sudorem abluere visi sunt; junctaque fonti aedes eorum nullius hominum manu reserta patuit. (Ibid., I, 8, 1).

M. Cato. Ego vestros patres, P. Scipio, tuque, C. Laeli, viros clarissimos mihique amicissimos, vivere arbitror, et eam quidem vitam, quae est sola vita nominanda. Nam, dum sumus in his inclusi compagibus corporis, munere quodam necessitatis et gravi opere perfungimur. Est enim animus coelestis ex altissimo domicilio depressus et quasi demersus in terram, locum divinae naturae aeternitatique contrarium. Sed credo deos immortales sparsisse animos in corpora humana, ut essent, qui terras tuerentur, quique, coelestium ordinem contemplantes imitarentur eum vitae modo atque

(1) Any 257, ob. U. c.

»celestials e'ls ressemblas en la mane-
»ra de vida e en constancia. E no
»tant solament raho o disputacio me
»empeny a creure aço, mas la noblesa
»e auctoritat dels sobirans filosofs qui
»aço han dit, e especialment de Pita-
»gores e de sos dexebles qui tengue-
»ren que les animes eren divinals e
»immortals.»

constantia. Nec me solum ratio ac disputatio impulit, ut ita crederem: sed nobilitas etiam summorum philosophorum et auctoritas. Audiebam Phytagoram Pythagoreosque, incolas paene nostros, qui essent Italici philosophi quondam nominati, nunquam dubitasse, quin ex universa mente divina delibatos animos haberemus. (Del *Cato Mator sive de Senect. Dial.*, n.º XXI, 77-78).

2). Els juheus. Testimonis de Moisès *(Gen.* I, 25), Jacob *(Gen.* XXXII, 35), Saúl *(I Reg.* XXVIII, 7 - 20), Elías *(III Reg.* XVII, 17 - 24), Elizèu *(IV Reg.* XIII, 21), David *(Psal.* XV, 10; XLVIII, 16; XXIX, 4; CXXXVIII, 2), Salomó *(Eetes.* XVII, 7), Ezequías *(Isai.* XXXVIII, 10, 17) Daniel (XII, 1 y 2) y Sofonías (III, 8).

3). Els cristians. Paraules de Jesu-Crist, tretes dels Evangelis (especialment, *Luc.* XVI, 22 y *Math.* X, 25), y alusions a lo que's recompta «en les gestes dels Sants (1), en les vides e colacions dels pares, (2) en los libres que han fets los quatre doctors de l'Esgleya de Deu (3) e altres sants homens qui no solament per rahons evidents e auctoritats ho han cregut, mas per revelacio divinal, e alguns per experiencia ho han sabut».

4). Els sarrahins. Aludeix a la descripció que fa el Koran (4) del Paradís y dels plaers que'ls moros de Deu hi haurán; me sembla referirse principalment a les Sures: II, 23; XIII, 20-25; LV, 54-76; LVI, 12-36.

g). L'ánima es en bé y en mal convertible. Car, «sovent s'esdeve que'ls homens per goig se exalcen e per tristor se lexen caure, per pietat son suaus e per fellonia terribles, a vegades viciosos a vegades virtuosos, algunes coses prenen fermament, altres menyspreant e oblidant lexen anar, ço que ara lurs plau ades lurs desplaura, per bones paraules son edificats e per males destrouits, e aytant com aprofiten perseverant ab bons homens son fets pitjors conversant ab mals, car si tots haguessen un proposit ni de bons homens foren mudats en mals. E sabs qual es la causa?

(1) *Flos Sanctorum* ja era traduit al catalá en 1389

(2) *De Collationibus Patrum, libri XXIV*, obra molt estesa de Joan de Cassi, traduhida al catalá.

(3) Quatre son els Doctors orientals: Sts. Atanasi, Basili, Gregori Nacianzè y Joan Crisòstom, però B. Metge se refereix sens dubte als d'Occident: Sts. Geroni, Ambrós, Agusti, y Gregori Many. Obres de tots aquets hi havía a la biblioteca reyal.

(4) B. Metge diu que'l Rey Joan II havía deixat pera llegirlo, efectivament, Pere III el feu traduhir al catalá, tal volta per més d'un, pulx corren com d'arromançadors els noms de Fr. Pons Sacolta, Pr. Jaume Domenech y Guillem Sescomes

Cf. *Documents per l'historia de la cultura mig eval catalana publicats per A. Rubió y Lluch*, vol. I.

jo la't dire: la saviesa no es donada als homens immutable ni ferma, e per tal los homens saben quan per divinal illuminacio usen be, e dessaben o ignoren quan per tenebres de crims o delictes son abcegats; la intencio que ve e s'en va totstemps es incerta. Nostre Senyor Deus omnipotent es tot sol qui immitablement sab, pot e vol, e tots los vertaders bens no van a ell, ans ne proceheixen».

Acabaré observant que en Bernat Metge, aixís com després d'haver flastomat en el tercer diàlech y per boca de Tiresias a les dones, ab tota mena d'improperis trets del *Corbaccio*, no fará en el quart sino aplicarlos als homens, ab necessaris retochs acertadíssims, imitant lo que abans ha traduit, igualment en el primer: fet un capítol de psicología humana tractant ab arguments presos de diferentes obres dels atributs de l'ánima y en especial de sa immortalitat, a continuació vol aplicarlos a l'esperit dels bruts, pera deduirne que un y altre tant sols se distingeixen en una relativa perfecció de facultats en quant a l'home, y refutarho en últim terme, per boca del Rey Joan, sentant novament l'opinió dels escolàstichs. Y es que en Bernat Metge, defensor a cada plana d'opinions contradictories, amagava baix aquesta forma del diàlech, que tant bé hi escau, un dels esperits més fondament escèptichs que produís son temps, may tant en caràcter com al escriure aquell *Sermó*, veritable testament d'un descregut.

LLUÍS NICOLAU Y D'OLWER

TRESORS PERDUTS

Hauríem volgut nosaltres passar per alt la setmana de dolor pera evitar als futurs que regiressin les planes de la Revista el recort d'aquells fets ignominiosos. Desitjavem ocultar la magnitut de la desgracia, mes la nostra obligació ens força al menys a ferne una informació en les coses que al carácter de la Revista se refereixen: aixís anem a ferho, coleccionant els tresors destruits per tanta malicia, a fi de llegar als venidors la memoria que resta de les que foren joyes de l'arqueología catalana, malhauradament desaparegudes entre les flames de l'odi y de l'ignorancia.

BARCELONA

Retaule de Sant Antoni Abad.

Perteneixía a l'iglesia del meteix nom, propietat de les Escoles Píes a la Ronda de Sant Pau. En Salvador Sanpere y Miquel l'atribueix en sa obra «Los Cuatrocentistas Catalanes», volum segon, a n'en Pau Vergós, un dels individuos que formaren aquella dinastía Vergós gloria de la pintura catalana del quinzè segle; l'època en que fou pintat sembla ser per allá al últim terç del dit segle.

Estava format per una taula central, sis de laterals, una de remat superior y un bancal ab sis compartiments.

Taula central, representant a sant Antoni Abad, de 2'40 × 1'60 mts. que figurá en l'Esposició d'Art antich de 1902 a Barcelona, registrada ab el n.º 213 en el «Catálogo general de la Exposición de Arte antiguo. Barcelona, 1902». Vegis adjunta la figura 1.

Taula lateral, representant a sant Antoni en el miracle del penjat, de 1'50 × 0'94 mts., n.º 214 del dit Catálech: figura 2.

Taula lateral, representant a sant Antoni exorcista, de 1'50 × 0'94 milimetres, n.º 215 del sobredit Catálech: figura 3.

Taula lateral, representant a sant Antoni comunicant son poder d'exorcista, de 1'50 × 0'94 mts., n.º 216 del dit Catálech: figura 4.

Taula lateral, representant a sant Antoni y sant Pau en el desert, de 1'50 × 0'94 mts., n.º 217 del dit Catálech: figura 5 y figura 6 (detall).

Taula lateral, representant les tentacions de sant Antoni, de 1'80 × 0'95 mts., n.º 218 del demunt dit Catálech: no hem trobat enlloch desgraciadament reproducció d'aquesta interesantíssima taula.

Taula lateral, representant la invenció del cos de sant Antoni, de 1'80 × 0'95 mts., n.º 219 del dit Catálech: figura 7 y figura 8 (detall).

Taula superior, representant el Calvari: no figurá en l'Exposició d'Art antich: figura 9.

Banca! ab els compartiments que segueixen: Primer: sant Francisco, de 0'78 $^1/_2$ × 0'34 mts., n.º 115 del dit Catálech: figura 10. Segon: sant Pere, de 0'78 $^1/_2$ × 0'34 mts., n.º 111 del dit Catálech: figura 11. Tercer: sant Pau, de 0'78 × 0'34 mts., n.º 114 del sobre dit Catálech: figura 12. Quart: santa Llucia, de 0'78 $^1/_2$ × 0'34 mts., n.º 109 del dit Catálech: figura 13. Quint: sant Jordi, de 0'78 $^1/_2$ × 0'34 mts., n.º 112 del dit Catálech: figura 14. Sisè: santa Clara, de 0'78 $^1/_2$ × 0'34 mts., n.º 108 del abans dit Catálech: figura 15.

(Continuará).

Colecció de documents relatius a Arnau de Vilanova (1)

(Continuació)

VII

Terol, 11 octubre 1297

Jaume II dóna a A. de V. permís per treure un cavall del regne (2).

Universis officialibus suis ad quos presentes pervenerint etc. cum magister Arnaldus de Villanova, dilectus et familiaris noster, de licencia nostra extrahat

---

(1) Per no alterar l'ordre cronològich en el present Diplomatari, nos veyem obligats a guardar per l'Apèndix els documents que hem trobat en nostres recerques d'última hora. Entre'ls meteixos s'hi compten alguns que procedeixen d'arxius de Valencia y dels quals encara no'ns han arribat a temps les copies.

(2) Creyem de prou interés aquest document per reproduhirlo en aquest lloch. Junt ab els dos que segueixen—tots tres inèdits—dona un xich de llum sobre un dels periodes més obscurs de la vida del famós *fisich*. Ara sabem que en 1297 se trobava en els dominis del rey d'Aragó, tot preparantse per empendre un viatje cap a Montpeller. De manera que s'ha de rectificar la llarga permanencia que li suposa l'*Histoire littéraire de la France* (XXXVIII, 35) desde 1289 fins el derrer del XIIIen sigle, no essent tants els anys passats a la ciutat francesa. Això balx l'hipotesi de que realment hi visqués durant aquesta temporada; lo qual admetem ara per ara, no perque aquesta estada a Montpeller nos la provin bastant nombre de documents, com diu Mr. Hauréau, sinó al contrari perque no'n tenim prous per poguer establir l'itinerari de l'A. de V desde 1289, en que'l trobem a Valencia (document V), fins al present 1297. Afegim que, si va estudiar Medicina a Montpeller, com es molt segur, fou els primers anys de la seva vida, es a dir, abans de figurar en la nostra historia, com a metge de Pere el Gran. Que hi va estar ens ho manifesta ell mateix en la seva 3.ª *Denuntiatio Gerundensis* ab aquestes paraules: *quod medicus ille* (parla per ell) *non tantum audivit theologiam sed etiam legit solempniter in scolis fratrum Predicatorum Montispesulani*, per més que en la carta a Benet XI, *Reverendissime patrum*, diu *ennunquam scolas theologorum nisi sex mensibus aut circiter frequentavi*. (Finke. Aus den Tagen Bonifaz VIII, págs. CLXXIII y CXC)

Del 8 de janer de 1296 hem trobat un altre document sobre un cavall donat pel rey a A. de V. No té gaire importancia. Diu alxi:

Petro de Libiano: mandamus vobis quatenus solvatis fideli nostro Jacobo Fiveller, scriptori nostre portionis, .II mille .cc solidos Barchinone quos sibi debemus racione unius equi de pilo bruno rodato quem ab eo emimus et dedimus magistro Arnaldo de Vilanova et racione unius equi quem ab eo emimus et dedimus Raimundo Adarrani preceptori Majoricarum et facta solutione recuperetis presentem literam. datum Malorice .VI idus januarii. (Arx Cor. Aragó, reg. 67, f. 134)

de terra nostra quendam equum, mandamus et dicimus vobis et cuilibet vestrum, quatenus eidem magistro Arnaldo super extraccionem dicti equi mullum impedimentum faciatis seu ab aliquo fieri permitatis, presentes tamen in exitio regni nostri per vos volumus retineri. datum Turoli .v. idus octobris, anno predicto.

G. de Solanis, mandato regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 106, f. 19.

VIII

Terol, 28 octubre 1297

Jaume II concedeix a A. de V. guiatge per anar a Montpeller.

Universis et singulis fidelibus, amicis et devotis suis ad quos presentes pervenerint etc. cum providus et discretus magister Arnaldus de Villanova noster familiaris et fidelis fisicus, presentium exhibitor, ad partes Montispesulani accedat ad presens, et velimus ipsum absque omnii, dispendio proficisci, a nostris fidelibus et amicis ac devotis amicabiliter recipi, tractari et secure conduci, vobis fide. libus mandamus et vos amicos et devotos requirimus et rogamus attente, quatenus predictum magistrum Arnaldum benigne recipientes pariter et tractantes, nulla sibi familie, equitaturis vel rebus suis, in eundo ad partes Montispesulani predicte, stando et ad nos sibi (sic) voluerit redeundo, impedimentum itineris nec iniurias, gravamina seu molestias inferatis nec permitatis ab aliis irrogari, prout nobis cupitis complacere, inmo si locus afuerit et vos inde requisierit, provideatis eidem, nostri amoris et honoris intuitu de securo transitu et ducatu. datum Turoli, ut supra.

Arx. Cor. Aragó, reg. 106, f. 52.

IX

Valencia, 29 novembre 1297

Jaume II demana a A. de V. que li proporcioni un metge pera que'l segueixi y el cuidi durant el viatge que vol fer (1).

Jacobus etc. discreto magistro Arnaldo de Villanova, dilecto familiari et fideli fisico suo etc. bene recolitis qualiter de procurando nobis bonum et

(1 Se refereix a la segona anada del rey a Italia, l'any 1298.

fidelem medicum et corpore rebustum qui nos continue possit segui, vos rogavimus in recessu; verum cum nos omnino voluimus et indigeamus talem medicum habere nobiscum, specialiter propter viaticum quod in vere proximo facturi sumus, attente vos rogamus quatenus, visis presentibus, et omni mora sublata, circa inveniendum et habendum ad opus nostri bonum et fidelem medicum a corpore rebustum, qui nos continue possit sequi, detis operam cum effectu ipsum ad nos protimus destinandum, certificantes eum digna a nobis retributionum premia habiturum. de negocio autem quod scitis, curetis vos quam citius expedire. datum Valencie, .III. kalendas decembris, anno predicto.

Bernardus. Caprarii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 106, f. 107 v.

RAMON D'ALÓS

(Seguirà).

Consuetudines Civitatis et Dioecesis Gerundensis

(Continuació)

Cap. 3

Item servatur de consuetudine quod si est quaestio de lucernis, cloachis, parietibus et januis, quae sunt in honore qui tenetur pro alio, debet determinari per mostasaphum Gerundae, in civitate Gerundae, vel per ordinarium judicem ubi non est mostasaphus, nisi forte ista questio fuerit posita in manu arbitrorum, et haec vera, nisi fuerint opera publica et generale interesse reipublicae et communitatem civitatis tangentia, quae solum ex privilegio pertinent suprapositis operum publicorum in civitate.

De dote cauta et assecurata rusticis.

Rub. 39.

Cap. 1

Est autem consuetudo quod maritus debet assecurare medietatem dotis et aliquid ultra super possessionibus quas tenet pro directo dominio, non obstante quod maritus habeat alia bona mobilia. Et hoc verum in rusticis secus servatur in juvenibus hominibus. Et est verum quod domini non possunt cogere rusticos ultra dictam obligationem aliquid assecurare super bonis mobilibus vel immobilibus rusticorum et ratione firmae domini consentientis dictae obligationi, habet dominus duos solidos pro libra quantitatis assecuratae, quod jus vocatur intrata mansi.

Cap. 2

Nota quod quando res datur in dotem extimata, debetur laudimium domino, et hoc verum est quando fit extimatio ut faciat venditionem, quod praesumitur in dubio secus si solum extimetur ut sciatur quantum valet, et habeatur ratio deteriorationis, sed in feudalibus servatur constitutio curiae Cervariae incipienti: *Item ne super laudimio.*

Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur.

Rub. 40.

CAP. 1

De consuetudine hujus terrae est quod mortuo marito, uxor rustici non potest petere dotem; dum permittatur res sibi pro dote obligatas possidere, tamen haeres uxoris petere poterit, invito haerede mariti.

CAP. 2

Item quod uxor censeatur post mortem mariti possidere bona mariti pro dote et sponsalitio, et facit fructus suos dummodo fecerit inventarium iuxta constitutionem *Hac nostra,* curiae Perpiniani.

CAP. 3

Item quod uxor, mortuo viro, extantibus liberis in pupillare aetate, non poterit petere dotem sibi solvi, dummodo teneat bona mariti et recipiat fructus, et possit vivere competenter de bonis mariti vel de bonis suis parafernalibus vel de justa negotiatione sua, nisi post annum luctus convolaverit ad secundas nuptias.

CAP. 4

Item si non supersunt liberi, non potest infra annum luctus dotem petere sibi solvi dummodo praestentur alimenta sibi de bonis mariti infra dictum annum, et quod si post annum non fiat sibi solutio, interim recipiat fructus et tenebit bona quousque sit sibi satisfactum; et nihilominus potest petere dotem sibi solvi, nisi fuerit uxor rustici.

CAP. 5

Servatur tamen quod si de haereditate et bonis mariti ad manus uxoris pervenerit pecunia, de quibus potuerit sibi solvi, fit extimatio dotis pro ratta, et si sufficient ad solutionem integram totius dotis, amodo ipsa uxor non facit fructus suos bonorum haereditatis dicti viri sui, vigore dictae constitutionis *Hac nostra,* salvo tamen si usufructus a viro in testamento fuerit ei legatus, cujus verba et conditiones juxta voluntatem testatoris sunt servanda.

De lucro seu augmento nuptiarum.

Rub. 41.

CAP. 1

Est consuetudo quod alter conjugum convolans secundas nuptias tenetur proprietatem lucrorum et augmenti quae a premortuo conjuge lucratus fuisset, et acquisivisset, reservare liberis illius matrimonii ex quo ipsa lucra pervenerunt non obstante pacto contrario in instrumentis nuptialibus contento; quod pactum solum habet locum in casu non existentium liberorum tempore obitus dicti convolantis ad secunda vota.

De taschis, decimis primitiis, et aliis agrariis.

Rub. 42.

CAP. 1

Item si aliquis tenuerit terram pro aliquo domino ad tascham, non potest invito domino ibi edificare domum, nec plantare arbores infructiferos nec etiam fructiferos, nisi de earum fructibus praestetur tascha; est sciendum quod tascha est undecima mensura. Et ideo quando decima et tascha et primitia et de calcatura praestantur, sic solvuntur: primo solvitur decima, quae est decima mensura, secundo solvitur tascha, quae est undecima mensura, tertio solvitur primitia quae est medietatis decimae, et sic est decima quinta mensura, quarto solvitur calcatura, et mensura calcaturae debet esse ejusdem valoris mensurae quae est tascha. Idem est in braciatico, scilicet, quod est similis mensurae taschae. Item media calcatura est tertia pars mensurae taschae. Item braciaticum est ejusdem mensurae et valoris taschae. Item agraria vel terrae media accipiuntur pro taschis.

CAP. 2

Squillata bladii continet tres quarterias ordei et tres avenae et mediam quarteriam speltae ad mensuram Gerundae.

CAP. 3

Per lege *Etiam superficies*, ff. *Qui potiores in pignoribus habent* dicimus quod dominus directus praefertur ecclesiae etiam in eo quod sibi debetur pro sepultura in executione facienda contra bona debitorum, ita quod primo satisfiat domino directo possessionis; secundo ecclesiae tertio fabro de districtu, quarto

creditoribus pro ut fuerint priores tempore et potiores in jure; sed praedictis omnibus praeferuntur judex scriba et alii ministri curiae.

De alodiis, et qualiter in dubio debeant praestari agraria.

Rub. 43.

CAP. 1

Alodium est id quod proprium est, et a nemine recognoscitur nisi a Deo. Est vero alodium quando aliquis aliquas res ut proprias possidet nec pro eis facit vel praestat aliquam pensionem vel servitium, licet sub Rege sit tota terra et tunc apellatur francum alodium; potest etiam dici francum alodium licet pro eo fiat fisco tributum.

CAP. 2

Item habemus feudum pro quo praestatur servitium. Et difert ab emphiteosi, quia feudum magis datur amore et honore domini quam lucri, sed emphiteosis datur propter lucrum et ad meliorandum. Item in feudo de jure comuni non succedunt foeminae regulariter, quia servire non possunt, sed in alodio et emphiteosi sic, scilicet eas operando vel alias.

CAP. 3

Consuetudo est dioecesis Gerundensis quod rusticus habens mansum strictum ad servitia hominalia sive ad homines et foeminas, domino pro quo ipsae mansus tenetur non potest habere nec tenere aliquam possessionem pro alodio, nisi probet vel ostendat quod sit ejus alodium. Et si dubitetur de agrariis, qualia debeant praestari ipsa agraria, debent judicari in ea conditione qua solvuntur per ipsum rusticum de aliis possessionibus quas tenet pro domino, pro quibus minora agraria praestat ipsi domino.

De operibus novi nuntiatione.

Rub. 44

CAP. 1

De consuetudine Gerundensi introductum est quod quilibet potest edificare in suo, non obstante denuntiatione novi operis, facta juris firma; et etiam in pariete comuni, dumtamen ponat medietatem vel exposuerit in expensis factis in dicto pariete.

CAP. 2

Item servatur privilegium civitati Gerundae indultum: quod si ille qui operatus fuerit juraverit quod putat operari ad suum directum, et firmaverit ad notitiam ipsius judicis quod deberet ipsum opus si appareret injustum, spatium trium mensium super hoc minime observetur.

De juribus castrorum terminatorum.

Rub. 45

CAP. 1

Castrum dicitur quasi casa alta seu fortis, et sic est munitum muris vel vallo, ut in lege *Quicumque castrorum*, Cod. *De fundis limitroph.* lib. 10, et lege 2. ff. ad legem *Juliam Magestatis*, et non consuevit habere jurisdictionem de jure communi, ut notat Bartholus in Extravaganti *Quoniam nuper*, titulo *Qui sunt rebelles* super verbo *lombardis*.

CAP. 2

De consuetudine observata et obtenta in dioecesis Gerundensis jura castri terminati quae sunt impraescriptibilia, de quibus loquuntur usaticus *Hoc quod juris est sanctorum*, sunt quatuor, videlicet, sonum cornu, gayta, bada et opus foraneum fortitudinis castrorum; verumtamen si edifitia se contingunt parietibus fortitudinis foraneae, dominus castri habet providere magistris in logerio et cibo, tantum quamdiu opus duraverit in ipsa parte ubi ipsa edifitia fortitudinia foraneae sunt contigua; et homines termini ipsius castri, cuiuscumque sint domini, tenentur eorum sumptibus facere totum aliud opus, et ita fuit judicatum de castro de santo Acisclo et de castro de Loreto et de pluribus aliis.

CAP. 3

Jura castri terminati sunt haec quae sequuntur.

Primo quod habet de consuetudine Cathaloniae in omnibus habitantibus in castro pacem et guerram et toltas sive questias.

Item quod non habet locum in delinquentibus infra ejus terminum constitutio pacis et treguae, ut in constitutione *Item quod vicarii* in curia domini regis Petri et in prima curia Barchinonae capitulo *Item que nul veguer*. Et hoc verum quando alias jurisdictio pertinet domino castri, sed huic est derogatum de consuetudine in dioecesis Gerundensis in multis castris et locis.

Item quod vocetur castrum et sic domus sive casa alta, ut in lege *Quicumque*, et ibi notatur Cod. *De fundis limitrofis* lib. 10, de quo usatico Barchinonae capitu-

lo *Castrum*, et colligitur Cod. *De operibus publicis* lege *Resplendissime* et lege *Si quandoque* facit mencionem quod idem est quod castrum ut in dicto usatico.

Item quod habet sonum de via fors per viam appellitavam, et est ratio propter jurisdictionem, ut in dicto capitulo *Item quod vicarii*, non tamen possunt domini castri facere processum soni emissi ut dixi super, dicto capitulo *Item quod vicarii*.

Item quod existens infra terminum tempore guerrae operetur in fossatis et vallis lege *Singularum* Cod. *De edificiis privatis* et lege fin. Cod. *De inmuni nemi concedenda* lib. 10., et etiam muros et castra et vias ut in lege *Ad portus* et lege *Omnes* 2 Cod. *De operibus publicis*, secundum conditionem uniuscujuscumque ut in allegata lege *Omnes*. Et praedicta servantur de consuetudine Cathaloniae ut in consuetudine Petri Alberti, capitulo *Si qui alodiarii*, tamen dicta consuetudo videtur dicere quod praedicta locum habet tempore guerrae et non alias ut ibi.

Et an homines ecclesiarum sint inmunes et an aliqui possint se tueri aliqua praescriptione seu privilegio, dic quod non, ut in lege *Praescriptio* et lege *Plurimi*, Cod. *De operibus publicis*, sed in terram tenentibus servantur constitutiones sequentes.

Item est consuetudo regis Petri secundi, edita in generali curia Barchinonae, posita in nova compilatione sub titulo *De operibus publicis*, tenoris sequentis: Item quod terra tenentes infra terminos alicujus castri contribuant in questiis quas fecerit dominus castri ejusdem, pro ratta possessionum quas ibi tenent, sive castra praedicta fuerint nostra, sive militum, vel cujuscumque, nisi privilegio vel longa praescriptione valeant se tueri.

Item est alia constitutio domini Alphonsi secundi, edita in generali curia Montissonis sub forma sequenti: Item ordinamus et statuimus quod terra tenentes infra terminos castri cujuscumque dominationis sit ipsum castrum de honoribus qui pro ipso domino castri tenebuntur, tenetur mittere in questibus comunibus et aliis exactionibus secundum valorem rerum quas ibi tenebunt, nisi per privilegium vel consuetudinem praescriptam possint se defendere, et quod dominus et comune illius loci in quo ille emphiteota seu terram tenens habitaverit non ponat ipsum emphiteotam seu terra tenente pro proprietate quam tenebit in termino illius castri in questia vel comuni neque in alia exactione.

Item quod illum castrum fuerit factum de licentia principis tacite vel expraesse, ut in usatico *Rochas* et in usatico *Ex magnatibus* et *Hoc quod juris est sanctorum* et quod ibi notatur. Item quod dicitur tacite hoc est quia scit et non contradicit, vide in constitutionibus Petri Alberti et in constitutione *Pacis* hoc est *Pax nullus*.

Item quod habet jurisdictionem juxta declarationem factam de castro de Loreto, sed ipsa declaratio non servatur per omnia in aliquibus castris de consuetudine: licet aliqua serventur. Dic tamen ut dixi in capitulo *Item quod vicarii*.

Item quod habet castlanum sive castellanum cum ipse faciet castrum, ut in lege. 2. in fin. Cod. *De fundo limitrophe* lib. 10 et in *Feudis*, *De feudo guardia* capitulo 1., et notat Innocencius ex *De excesibus praelatorum* cap. *Dilecto* in glo. mag. in fin.

Item quod habeat fabricam de districtu, et ita est de consuetudine Cathaloniae ut de jure civili Cod. *De fundo limitrophe*, lege 2.

Item quod habeat terminos ut in usatico simili modo et in capitulo.

Item quod vicarii infra quod jurisdictio et territorium datur dicto castro secundum quosdam dic ut ibi dixi latius.

Item quod habeat banna et poenas et ita est de consuetudine Cathaloniae ut in constitutione curiae Barchinonae capitulo *Item que null veguer*, et colligitur ex dicta curia capitulo *Item quod vicarii.*

Item quod habeat talias ut in dicto capitulo *Item quod vicarii* de consuetudine Cathaloniae et de jure Codicis *De operibus publicis* lege *Omnes* et in curia Montissonis capitulo *Item que les.*

Item quod habeat unam petiam piscis de tall, scilicet de illo qui piscatur infra terminos castri et ita servatur de consuetudine Cathaloniae.

Item quod habeat de animali spanyat, crus vel spatulam et sic servatur de consuetudine Cathaloniae et vidi quod dominus castri habet pernam apri occisi infra terminos castri.

Item habet prohibitionem vini vendendi quando dominus vult vendere vinum suum, et ita servatur de consuetudine; et jura praedicta praescribi non possunt, ut in usatico *Hoc quod juris est sanctorum* et in lege *Praescriptum* Cod. *De operibus publicis.* Innocentius tamen dicit in capitulo *Cum ad sedem, De restitutione spoliatorum* quod castro aliquid corporale non invenit de jure deputatum.

Cap. 4

Item est consuetudo Cathaloniae qua cavetur quod castrum cum suis terminis sit illius vicariae tantum in qua est caput ipsius castri, vide in curia generali regis Jacobi Gerundae celebrata, capitulo *Item statuimus* quod caput dictae curiae est.

Cap. 5

Item est consuetudo quod si duo uel tres masoverii vel alodiarii franchierunt infra terminos alicujus castri et dominus castri habet guerram seu sperat habere, homines masoverii, licet sit alodium franchum militis seu ecclesiae, tenentur operari in muris, vallibus, ante muralibus sive ampits et propugnaculis sive barbacanes, et arqueriis debent etiam guaytare sive surgere et custodire et excubias facere et exire ad omnes castri sonum et sequi per universum castri terminum; et si insequendo ipse vel aliquid de suo capitur tenetur capiens ad deliberationem ipsius, sed si vulneraretur vel moriretur non tenetur homo ei, veruntamen si exiret extra terminos et caperetur non tenetur homo reddere eum nec suos immo poterit homo eum facere redimi et res suas.

Et non poterit excusari aliter a praedictis faciendis, licet dicatur quod mansus suus est ita fortis quod possit se defendi absque adjutorio illius castri, non tamen tenentur operari domos infra fortalitia ad hoc lex *Turres,* Cod. *De operibus publicis.*

Sed numquid operantur turrim magnam quae est infra fortalitiam? Credo quod non, quia solum tenentur ad opus foraneum fortitudinis ipsius castri. Item quia domini castrorum non debent operas imponere subjectis, nec ab eisdem exigere ut in lege unica Cod. *Ne opera a collatoribus exhigere*, lib. 10. et ibi notatur ad quod lege 2. Cod. *Ut rustici ad nullum obsequium domino*, lib. 11, nisi consuetudo esset ut in lege *Domini praediorum*, et lege *Cum satis super caveant* Cod. *De agricolis et censitis.*

Item numquid homines castri tenebuntur operari cisternam quam dominus vult facere intus castrum videtur quod sic quia per cisternam castrum est fortius, credo tamen contrarium per rationes et jura allegata in quaestione de turri magna. Item quia non tenetur ad aliquam munitionem intus castrum nisi ad opus foraneum ut est dictum et sic alias duplici onere gravarentur quod esse non debet ut ff. *De leg.* 2. lege *Titia.*

Quando mansus devenit ad benevisum, qualiter domini possunt ipsum sibi adjudicare et aliis stabilire seu alias alienare aut sibi retinere.

Rub. 47

CAP. 1

Si aliquis mansus devenerit ad benevisum, dominus mansi potest accipere mansum ad manum suam, facto prius processu cum causae cognitione per judicem ipsius domini ordinarium et sententia praecedente, alias nisi praecedente sententia inde lata non censetur ad benevisum devenisse et alii domini pro quibus rusticus mansatae tenebat terras quae devenerunt ad manus eorum facto stabilimento mansi per dominum, tunc praedicti domini, pro quibus tenentur praedictae terrae, tenentur praedictas terras reddere rustico stabilito, et inde debent habere medium tertium et medium laudimium facta communi extimatione dictarum terrarum, quia ipsi domini non tenentur recipere a rustico predictum medium laudimium pro rata juxta valorem denariorum quos habuit dominus pro stabilimento mansi a rustico stabilito; si vero terrae mansi propietatis domino mansi non sufficiunt ad ejus annuum censum dominus debet recipere de suis terris annuatim illud quod potest, et residuum quod deficit debet habere pro ratta cujuslibet dominorum praedictorum tenentium dictas terras; tunc autem dicitur mansus devenire ad benevisum cum nullus successor apparet alias ille succedit

CAP. 2

Item est consuetudo quod si mansus meus devenerit ad me propter defectum personarum et ego stabilio ipsum mansum aliis, quod ille cui stabilio non tenetur nec etiam ipse mansus ad debita quae debebat praedecessor. Et hoc si inde feci processum et mansus fuerit mihi sententialiter judicatus ut ff. *De pignoribus* lege *Lex vectigali* cum similibus.

Cap. 3

Nota quod usus, consuetudo et observantia est hujus terrae quod si in aliquo mansu deficiunt tenetores et ob hoc dominus mansi habet dare sive stabilire ipsum alicui, quod eo casu omnes possessiones quae fuerunt de pertinentiis dicti mansi tornant ad ipsum mansuum et adquiruntur illi cui stabilitur noviter, licet aliquae terrae de ipsis teneantur per unum vel plures dominos, et potius jus habet ille novus tenetor in ipsis quam ille vel illi quibus dictae terrae fuerunt stabilitae nisi ipsas terras per triginta annos possederint pacifice, et hoc verum est. Si tamen dominus major non possit habere vel invenire de suo manso homines nisi demum tornata vel reversata tali terra in ipso manso alias si sine hoc invenire possit dominus vel invenirentur personae idoneae quae se facerent suae pro terris quae jam sunt in tali manso tempore stabilimenti hoc casu consuetudo non vendicat sibi locum, vel nisi ipse dominus firmasset vel aliquid pro exita mansi habuisset de possessione quae pro ipso domino tenebatur, quia hoc casu juris suo videtur renuntiase.

De jure hastae fiscalis et dita curritoribus subbastantibus facta.

Rub. 48

Cap. 1

Consuetudo est quod si curia pro executione justitiae faciat vendi aliquam rem immobilem, et aliquis infra triginta dies qui dantur de more ad subbastandum dicat vel offerat in ipsa re certum praetium, si infra proximos decem dies curia fecerit ei tradi hastam fiscalem, et si petierit possessionem ipsius rei quod compellitur rem emere et praetium solvere aliter lapsis dictis terminis non. Et ita fuit pluries judicatum.

Cap. 2

Item servatur de consuetudine quod is cui data est hasta fiscalis quousque instrumentum de ipsa venditione firmatum fuerit, potest similiter ponere et nominare alium emptorem loco sui, dumtamen idoneum qui praetium solvat et deponat, et illi tali tenebitur curia facere et firmare ipius venditionis instrumentum et tradere possessionem rei venditae.

(*Seguirá*)

Passió, mort, resurrecció y aparicions de N. S. Jesucrist

(Continuació)

1158 A deu del cel fo placent
El cel monta tot dolçament
De moyses fo veritat
Quel seu sepulcre no es trobat,
1162 J ieshus sabets be ques apelat
Per tots nos altres fo liurat
E escupit e turmentat
E despines fo coronat
1166 E per longi alancegat
E molt malament ahontat.
Nicodemus lo despenya
E josep manves lo sen porta
1170 E soteral tot bonament
E ni feu noble moniment
Encara diu que el a vist
Aquel profeta yeshu xst
1174 Qui sabets que los iij jueus
An vist parlar de donbrideus,
Barons e de que vos maravelats,
Si dix yosep e trists estats;
1178 Mes vos devets maravelar
De so que yous vul recontar.
Devest saber com yeshu xst
Reçocita e puis fo vist
1182 Si levaren del moniment
Ab el molts de nostres gens
Per demostrar la veritat
Que yeshus era sucitat;

1186 E aparege verament
En molts logas visiblament
Con ii fils que eren dun prom
Que hom apela simeon
1190 Qui tench jeshu xst en son braç
E nasque per ramanas;
Eren bons homes e leyals
De ierusalem naturals
1194 Leori era lo mayor
E arime laltre pus menor,
Eforen morts e sotarats
De dins en la sca crucats
1198 Per molts de temps ans ques iueus
Aguesen mort lo donbrideus;
E aparegueren ales gens
En -i- logar ab ii ensemps,
1202 Vestits foren de blanc abdos
Axi com ieshus volc que fos
Lo loch aquel es nomenat
Arimacia per veritat.
1206 Els yueus quils conexeren
En lur vida vist los avien
Donavensen gran maravela
Con veren aytal novela
1210 E van trametre a pilat
Vn misatge en la ciutat
Per fer est gran mandat
E que daso agesen consel.
1214 Pilat ana e queyfas
No les parech bo est solaç
Quaranta miles a entro la
Segons que dien los de la;
1218 Cavalcaren tots ves la ciutat
Manves lay son descavalcats
E veren los fiyls de simeon
Que feyen horacihons;
1222 E mantinent anlos levats,
En la bocha giten baysats,
Pregarenlos cortesament
Quels abdos tan solament
1226 En ierusalem la ciutats
Degesen venir de bon grats;
Manves los ho an otorgat
E compliren lur volentat
1230 Vels vos trestuyt encalvas (?)

E vansen ves la ciutat
E com foren prop la ciutat
Tota la gent los ve gardar
1234 E en la cara remirar
E com lays foren venguts
Tantost els foren coneguts
Que per nos a demanar
1238 En lo temple se van justar
Tantost va un juheu cridar:
Senyors jo fuy al soterar
Daquest germans es sab lo vas,
1242 Dixeren tuyt veus y ivas
A testimonis si lay son
Ni la lur osa ben pregon.
Con ageren los vasos gardats
1246 Conegeren ques veritat
Que aquels ne foren trists
Del miracle que ageren vist,
E com foren el temple venguts
1250 Manves se son tuyt aseguts,
Tanquen les portes tot suau
Volen de tot saber la pau.
Ab tant la lix de moysi
1254 Aportaren manves aqui,
En mans daquel la van posar
E manves vanlo conyurar
Per cela lig per deu del cel
1258 Per hontos deus disrael,
Per lo sant nom adonay,
Per les prophetes domini,
Si creets vosaltres ieshu xst
1262 Lo qual vosaltres aveu vist
Ne ques afets resucitar
Quen ho digats tot clar.
Calileenis et carinti
1266 Ausiren nomen domini
E lo com jurament tant gran
Tot lo lur cor va tremolar
Enves lo cel els an gardar
1270 E leven la ma, sonse seyats,
Hobren les boques mantinent
E parlaren ensenblament:
Barons dats nos sus piau
1274 Paper y tinta enapres
E scriurem adretament
So qui sabem ne vist avem

Tinti e paper e ploma
1278 Ageren asats a lur voler.
La -i- de laltre ses luyat
Per escriure la veritat
E com escrit ageren asats
1282 Tot a lur volentats,
Liuraren les letres apres
A qayfas que bisbe es
E alos secretaris seus
1286 Qui princeps eren dels yueus;
E cant cayfas a pilat
Ageren ben vist eremirat
Aquels escrits entenuts
1290 E tengeren se per confondits
Car maravella era gran
Daquels escrits de tot en tot
E la raho de mot en mot
1294 E eren de cascuns senblans;
No paren de dues mans
E fo en cascun loc escrit
La pasio de jeshu xst
1298 E tot aso que yeus dire,
Donchs vos altres escoltats be.

Lo Rey dels yueus e dels Reys
Era ieshu xst verament
1302 Lo qual nos altres avem vist;
Pregamte per ta pietat
Que nos puscam dir la veritat
Daquela sancta pashio
1306 E de la resurreccio
E de tots los altres escrits
Que a nos altres es enseyats;
Nos avem conjurats estats
1310 Que digam de tot veritats.
Senyor ieshu xst tu qui dexist
E sent miquel con los fecist
Manament que los teus escrits
1314 Deiferen no fos en res,
Nos emperho com som lay
En cels termens e en esglay
E en loch escur e en podres
1318 Hon de tota bqsta mets (?)
Ab nos payre aso es adam
E lo sant payre abram

Els prophetes tots i son
1322 Qui lay estigueren lonch de temps.
Soptosament nos ven lay
Vna claredat quens vench del mon
Molt bela et molt resplandent,
1326 Reyal lum ere verament
En continent adam mesqui
Payre de tots qui son el mon.
Ab tant li altre companyons
1330 Patriarques et prophetes
Qui en enfern eren desequents
Ageren gran gox et bon saber
Daytala claredat per ver,
1334 E alegrament et molt fort
Car eren escapats a mort.
Esta lum sanc ferma es
E dixeren tuit deus lavia promes.
1338 Beneit sia lo seu poder
Qui esta lum nos a donada per ver.

Caifas se pres a cridar
E dix aprenc que lum clar
1342 Lo fiyl de deu es veramens
Cayfa dix yo en sels tems
Con el viu en mon hostal
Leyos en terra de cabal
1346 Profeta ysayas
Tera zabalon y tera neptali.
Encara dix que el poble de deu
En tenebres siura ben leu
1350 E en la humbra dela mort
E manves auran bona sort.
Depuis sobre els gran lum uran
Qui per nul temps fi no aura.

(*Seguirá*)

NOTES BIBLIOGRÁFIQUES

Catálech de la Biblioteca musical de la Diputació de Barcelona ab notes históriques biográfiques y crítiques, transcripcions en notació moderna dels principals motius musicals y facsímils dels documents més importants per la bibliografía espanyola, per en FELIP PEDRELL.—Volum II. Barcelona, Palau de la Diputació, MCMIX (En 4.rt, 382 planes, ab gravats, 30 pessetes).

Ab la publicació del segon volum d'aquest catálech monumental res podem dir per fer veure la seva importancia que no s'hagi dit en diverses revistes de Barcelona y forasteres, y encara en aquestes meteixes planes, al donar compte del primer volum sortit a les derreries de l'any 1908. Ara no'ns es llegut altra cosa que repetir que l'obra se completa del tot ab l'índex que acompanya al present y que facilita la seva consulta y permet judicarla ab més coneixement.

Indicarem perxò quelcom de lo que més sobressurt en el segon volum. En la secció de *Composicions pera orgue*, el nom dels eminents organistes J. Cabanellas y Joseph Elíes. En la de *Música Profana*, la curiosa obra del estremeny Miguel de Fuenllana, *Libro de Música para Vihuela, intitulado Orphenica lyra*, que compren, entre altres, *villancicos* del catalá Flecha. La colecció de *Madrigals, Ensaladas, Villancets...*, sense cap dubte una de les que donen més valor a la ex-biblioteca Carreras, compren els notables madrigals del Canonge barceloní Pere Albert Vila, y del mestre de la capella de música de la Seu d'Urgell, Joan Brudieu, «els dos musichs cinchcentistes cantors d'Auzias March», lo meteix que les *Ensalades* den Flecha. Per fi es digne d'esment la preciosa troballa de la *loa, El iardín de Falerina*, de Calderón, posada en música per Joseph Peiró (?).

Aposta nos hem limitat a citar les figures capdalts, a nostre parer, y encara reduhintles sols a autors de la nostra terra. D'altra manera la llista sería inacabable. De tots aquests músichs n'ha parlat estensament el mestre Pedrell en els seus profons estudis de *Músichs vells de la terra* que publica la *Revista Musical Catalana*, d'ençá de la seva aparició. Aquí's completa lo que allá ha esposat, se fan llarchs estrets reproduhint una colla de passatges musicals, y's presenten en facsímil algunes págines de les principals joyes tipográfiques musicals de Catalunya. La impresió feta a Barcelona per en J. Cortey, l'any 1561, dels Madrigals den Vila dona bella ocasió a l'autor de parlar ab frases plenes de vida y entusiasme de la nostra antiga tipografía musical catalana, tema que's pot dir ha passat desapercebut als bibliògrafs. Per cert que'ns sembla haver sentit a dir al Mestre el seu desitx de fer un estudi sobre tant interessant tema.

Saludem, una vegada més, ab orgull, l'autor d'aquest llibre, el primer de nostres músichs que tant admirablement sab agermanar la teoría y la práctica de l'art més excelsa.—A. y D.

UNIVERSIDAD DE BARCELONA.—*Anuario del Curso Académico de 1907 á 1908.*—Barcelona. Tipografía *La Académica* de Serra Hmnos. y Russell. (S. A.).—Un vol. 4º de 574 planes. (N. V.).

Cada any es més interessant la nova serie d'Anuaris de la nostra Universitat literaria, que's publica deguda a l'iniciativa del digníssim Rector Dr. Bonet y que en el present volum honra a tots els seus colaboradors.

De l'importancia dels treballs que s'hi contenen podrá donarne idea el següent resum sintètich.

En la secció *literaria*, ocupa lloch preferent la ressenya de la festa acadèmica celebrada'l día 9 de Maig de 1908 en *Homenatje al Dr. D. Manuel Milá y Fontanals*, y de qual solemne acte se'n guardará un bon recort. Ademés dels dos eloqüentíssims elogis pronunciats pels ilustres catedrátichs Drs. Menéndez y Pelayo y Rubió y Lluch, s'hi estampen també dúes magnífiques oracions llegides en 1845 y en 1865 per aquell tant dignament llohat mestre.

En la meteixa secció s'hi transcriu el cant XXIV de la nova traducció castellana de l'*Iliada*, deguda al Dr. Segalá, al qual s'hi acompanya un preuat autògraf del Dr. Menéndez y Pelayo, fentne un gran elogi. Y acaben de valorarla les cultíssimes conferencies donades pel Dr. Jordán de Urríes, sobre *Les Idees de les escoles estètiques contemporánees.*

En la secció *jurídica* s'hi compten l'erudit discurs inaugural del Dr. Estanyol, estudiant el *dret d'associació*, y un estudi del Dr. Diaz, referent a l'evolució científica del Dret romà en l'edat mitja.

Y en la secció *científica* s'hi comprenen: un rahonament del Dr. Calleja, sobre l'*histogénesi del cervell;* curiosos esperiments sobre *les plaques autòcromes lumière*, deguts al Dr. Alcobé; una nota descriptiva del laboratori de *Química general*, dirigit pel Dr. Vila, y la ressenya de les conferencies del senyor Cardellach referents a la moderna *arquitectura industrial*, les quals ván magníficament ilustrades.—J. M. de M.

Bibliotheque de philosophie scientifique.—Flammarion, edit. Gustavo Le Bon, dir.—Vol. in 18au francès.

La *Bibliothèque de Philosophie scientifique*, de l'editor Flammarion, que'l doctor Gustave Le Bon dirigeix ab competencia de sabi, alhora que ab un esperit curiós y un sentit de l'actualitat, dignes d'un enciclopedista, s'ha enriquit derrerament ab nous volums. Han acompanyat a aquestes noves publicacions múltiples reedicions de les obres ja anteriorment editades, una d'elles, *L'Evolution de la Matière*

del Dr. Le Bon ha arribat ja a son 18 au miler. Entre'ls volums últimament publicats deuen citarse: *Les Democraties antiques*, per Alfred Croiset, membre de l'Institut y degà de la Facultat de Lletres a l'Universitat de París. L'objecte d'aquesta obra es fer conèixer, per medi d'una esposició rígida, no solament els trets ressortints de les institucions democrátiques de l'antiguitat, mes també les grans línees de la seva evolució, y, en lo possible, les causes econòmiques, polítiques y morals que han regulat son desenrotllo o determinat son carácter. L'estudi de la democracia atenesa hi ocupa, com es natural, el primer lloch. M. Croiset ha volgut fer més obra de reflexió y de generalisació que d'erudició.

Les Névroses pel Dr. Paul Janet. Aquesta obra presenta un rápit resum d'un gran nombre d'estudis de l'autor, publicats, de fa vint anys, entorn del morbosisme neuropàtich. A propòsit de cada funció Paul Janet destría y compara dos grupos de síntomes, els que d'ordinari son lligats a l'histeria y els que constitueixen la neurosis psicastènica. Aixís, entre les formes mòrbides intelectuals, se presenten les idees fixes dels sonàmbuls y les obsessions dels malalts d'escrúpol.

Entre'ls disturbis del moviment dels membres, les parálissis histèriques tenen son lloch al costat de les fóbies de l'acció; y en l'estudi dels disturbis de la percepció se troben les anestesies histèriques al costat de les algíes y de les disgnosies psicastèniques. Aquestes comparacions permeten mostrar les diferencies psicològiques que existeixen entre'ls diferents disturbis neuropátichs y posen en evidencia lo que hi há de comú en totes les neurosis. Se constata a totes que les funcions que resten intactes en ses parts essencials y antigament constituides però que desapareixen d'elles les parts més perfeccionades y recentes.

De *Scienze et Méthode* d'aquest gran mestre de l'Epistemología contemporánea qui es Henri Poincaré, de *Le Japon Moderne* del conegut periodista Ludovic Naudeau s'ha parlat ja entre nosaltres en la meteixa premsa quotidiana (1). Lo meteix pot dirse de l'importantíssima obra de Bernard Brunhes titolada *La degradació de l'energía*, la qual, ademés, fou detingudament comentada en les conferencies que del curs de «Lògica y Metodología de les Ciencies» varen ser donades el present mes d'Abril als E. U. C. (2).

La naixença de l'inteligencia del professor a la Sorbonne M. Geroges Bohn, constitueix sobre tot una esposició, feta ab gran vivacitat y esperit artístich, dels actuals problemes sobre la psicología animal. De deu anys a aquesta banda, la psicología animal ha estat renovada totalment gracies a la publicació, feta sobre tot al Nort d'Amèrica, d'importants treballs concebuts ab un esperit altament científich. M. Bohn, apoyantse, en part, en aquests treballs, y, en part, en ses recerques personals, ha assajat de donar una sistematisació verament psicològica a l'análisis dels actes dels animals. Pera interpretarlos, l'autor se coloca en l'estricte terreny de la biología. Se mostra mecanicista, però, si combat l'antropomorfisme y les esplicacions teològiques, repudía també el mecanicisme groller

(1) Es el *Glosari* de *La Veu de Catalunya*, 1909.

(2) Vegis el n.º de Març - Abril (vol. III) de la present Revista, que publica el Syllabus de les esmentades conferencies.

dels imitadors de Descartes. En el llibre de que tractem es detingudament estudiada la noció de «tropisme», que avuy provoca tantes y tantes discusions. A l'últim Congrés de Psicología a Ginebra, M. Bohn va figurar entre'ls «rapporteurs» en qüestió tan interessant (1).

De publicació molt recent, el llibre *L'Évolution d'une scienze: la Chimie*, traducció francesa de la famosa *Der Werdegang einer Wissenschaft* del gran filosoph qui es W. Ostwald, preludi de l'Energètica. Esperit particularment obert a les idees generals, Ostwald ha insistit sobre tot en l'evolució dels conceptes tipus, mostra còm tots obeheixen a una lley comú; a son començ, contenen naturalment parts inútils o nocives, que depenen de les condicions en les quals aquells conceptes han nascut, d'aquestes parts no se'n afranqueixen sinó poch a poch, per una lenta elaboració que al químich li recorda la purificació dels cossos per cristallisacions successives... La publicació d'aquest llibre en una llengua llatina es un aconteixement científich. L'autor d'aquesta nota se proposa examinarne més tart la significació aquí meteix.—O.

Notes històriques del Bisbat de Barcelona, per Mossèn Joseph Mas, Pvre.—Volum IV. *Taula del Cartulari de Sant Cugat del Vallés*. Primera part, Barcelona 1909.

Tothom que ha treballat al Arxiu de la Corona d'Aragó haurá tingut ocasió de vèurehi ben sovint la figura simpática de Mn. Mas que, fent *escapades* del seu arxiu de la Seu, se'n anava al de la Corona d'Aragó per treballarhi una estona. Visites ràpides gayrebé sempre però que han sovintejat per molt temps, durant el qual ha arribat a estractar una per una les 1270 escriptures, si fa o no fa, del voluminós Cartulari de Sant Cugat del Vallès, salvat de la crema del any 1835 y que's guarda en dit reyal arxiu. Ja's pot compendre facilment l'importancia d'aquest aplech de tresllats dels antichs documents del Monestir. Prometem parlarne, perxò, quan hagin sigut publicats els tres volums de que constarà l'obra. Ara per ara sols ha sortit el primer, que compren 450 escriptures estractades.—A. y D.

(1) V. els *Comptes rendus* del Congrés (en premsa).—Poden també veures en catalá, publicats a «La Veu de Catalunya», (Agost 1909).

BIBLIOGRAFIA

Literatura y Filología

F. Pedrell.—«Catálech de la Biblioteca musical de la Diputació de Barcelona». —Ab notes històriques, biográfiques y crítiques, trascripcions en notació moderna dels principals motius musicals y facsímils dels documents més importants pera la bibliografía espanyola. Vol. II.—Vilanova y Geltrú. Imprenta Oliva. 1909.—Un volum 4° de 382 planes, 30 pessetes.

Joan Goer.—«Confision del amante. Spanische Übersetzung von John Gowers Confessio Amantis aus dem Vermächtuïs von Hermann Knust nach der Hands chrift im escorial, heransgegeben» von Adolf Birch.—Hirschfeld Leipzig 1909. (Vol. en 8.° planes XXXII-552).

M. Yhm.—«Palaeographia latina». Exempla Codicum latinorum phototypice expressa scholarum maxime in usum.—(Serie I, entrega 18, ab. 16 textes en 8° de 44,5 × 36,5 cm.).—Leipzig. B. G. Teubner, 1909, 8 marks.

M. Treviño y Villa.—«Misceláneas egiptológicas. La escritura egipcia y su transcripción castellana en caracteres neo-latinos».—Madrid. Imprenta y litografía de J. Palacios, 1909.—Un volum fol. de IX - 70 planes, 10 pessetes.

C. de la Plaza y Salazar.—«Etimologías vascongadas del castellano».—Bilbao. E. Verdes, 1909.—Un volum 8° de 722 planes, 6 pessetes.

E. Cotarelo y Mori.—«Fonología española. Como se pronunciaba el castellano en los siglos XVI y XVII».—Madrid. Imprenta de la *Revista de Archivos,* 1909.—Un volum 8° de 259 planes, 3 pessetes.

Mariano Catalina.—«La poesía lírica en el teatro antiguo. Colección de trozos escogidos». Segunda serie (colección de E. E. C. C. críticos, volum 142), *Tomo II.* Trozos religiosos.—Madrid. Tipografía de la *Revista de Archivos,* 1909.—Un volum 8° de 505 planes, 5 pessetes.

Joseph Vianey.—«Le Petrarquisme en France au XVIe siècle». (Publications de la *Société des Langues Romanes.*—Volum XXIII).—Montpellier, Coulet et fils, 1909, volum 4.° de 399 planes, 8 francs.

Etienne Lamy.—«Au service des Idées et des Lettres». (Introduction de Michel Salomon).—París, Bloud et Cie, 1909.—Un volum 8° de XLIV - 363 planes, 3'50 franchs.

Antoni M.ª Alcover Pbre. (Jordi des Recó).—«Aplech de Rondayes Mallorquines», (tomo V.).—Ciutat de Mallorca, Estampa d'En Felip Guasp y Vicens, 1909. —Volum 4° de 359 planes, 2 pessetes

Historia

«Gestas del Rey Don Jayme de Aragón».—Madrid. Fortanet, 1909.—Un volum 4° de 336 planes, 12 pessetes.

Aquesta primera obra de la recent *Sociedad de Bibliófilos Madrileños* es la traducció de la Crònica de Jaume I, feta pel *Maestre Fernandez d'Heredia*, y la publica en Foulché-Delbosch.

L. Liard.—«L'Université de París».—París, H. Laurens, 1909.—2 volums en 8°, 7 franchs.

O. Rössler.—«Grundris é Geschichte Roms im Mittelalter».—Berlín. G. Paetel, 1909.—Tom. I, XVI - 340 planes, 8 marks.

F. de Laiglesia.—«Las Cortes españolas durante el reinado del Emperador Carlos V y examen, según ellas, de la política imperial». (Discurso leído ante la R. A. de la Historia en la recepción del mismo el día 31 de Octubre de 1909. —Madrid. J. Ratés Martín, 1909.—Un volum 4° de 194 planes, 3 pessetes.

«*Actas de las Cortes de Castilla*, publicadas por acuerdo del Congreso de los Diputados», (Tomos XXX y XXXI, que contenen les Corts celebrades a Madrid desde 4 de Febrer de 1617 a 30 de Juny de 1618).—Madrid. Fortanet, 1909. —Dos volums in. fol. de 542 y 668 planes, 40 pessetes.

R. Comenge.—«Antología de las Cortes de Cádiz», tomo I.—Madrid. Est. tip. H. de J. A. García, 1909.—Un volum 4° de XXXVI - 712 planes (S. P.).

J. Menéndez Pidal.—«El Bufón de Carlos V, D. Francesillo de Zúñiga. Cartas inéditas».—Madrid. Imprenta de la *Revista de Archivos*, 1909.—Un volum 4° de 45 planes, 3 pessetes.

M. Serrano y Sanz.—«Historiadores de Indias». (Tomo I). *Apologética historia de las Indias de Fr. Bartolomé de las Casas.* (Nueva Biblioteca de A. A. E. E. volum 13.—Madrid. Imp. de Bailly-Bailliere é Hijos, 1909.—Un volum in 4° de VII - 704 planes, 12 pessetes.

R. Altamira.—«Historia de España y de la civilización española». (Tomo II). 2.ª edición corregida.—Barcelona. Tip. de la Vda. de L. Tasso, 1909.—Un volum 8° de 557 planes, 6 pessetes.

Art y Arqueología

Agustí M.ª Gibert.—«Tarragona prehistórica y protohistórica».—Barcelona. Tipografía «L'Avenç», 1909.—Un volum 4° de 263 planes, 5 pessetes.

E. Chessinot.—«La seconde trouvaille de Deir el-Bahari. (Sorcophages)».—(Tomo I, fasc. I), de 88 planes de 35,5 × 25 cm. y 14 taules.—Le Caire. 1909.—20 marks.

Forma el volum XLIV del *Catalogue general des antiquités egyptiennes du Musée du Caire*, publicat a Leipzig per K. W. Hiersemann.

«Catálogo del Museo de Reproducciones artísticas».—(Primera parte). *Arte oriental y arte griego.*—Madrid. Vda. é Hijos de Tello, 1909.—Un volum 8° de LXXX - 243 planes y 23 lámines, 2'50 pessetes.

P. Paris et G. Roques.—«Lexique des Antiquités grecques».—París. Fointemoing et Cie, 1909.—Un volum in 8° ab plánols y dibuixos, 10 franchs.

P. Syxtus Scaglia, O. C. R.—«Notiones Archaeologiae Christianae disciplinis theologicis coordinatae», (Volumen II). Pars prima: *Epigraphia.*—Roma. Typ. Forzani et Soc. 1909.—Un volum in 8° de 400 planes, 6 lires.

Emile Mâle.—«L'Art religieux de la fin du Moyen âge en France». (Etude sur l'iconographie du Moyen âge et sur ses sources d'inspiration).—París. Armand Colin, 1909.—Un volum 4° de 550 planes y 250 gravats, 25 franchs.

Paul Lafond.—«Les grands artistes.—*Ribera et Zurbarán*».—París. H. Laureus, 1909.—Un volum 8° ab 24 gravats, 2'50 franchs.

E. de Leguina.—«Arte antiguo. Esmaltes españoles. Los frontales de Orense. San Miguel *in Excelsis.* Silos y Burgos».—Madrid. Imp. Española, 1909.—Un volum 8° de 253 planes, 4 pessetes.

J. Sanchis y Sivera.—«La Catedral de Valencia».—Valencia. Imprenta F. Vives Mora, 1909.—Un vol. 4° de XIV - 570 planes, 15 pessetes.

REVISTES

LLENGUA Y LITERATURA

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana, Palma - 1009, (A. B. - C. E.).—*Agost y Setembre:* «Una polémica ab En Joseph Nebot de Valencia».—«El catalá á l'Universitat de Montpeller».—«Mn. Joan Segura».—«Mes noms acabats en *ac*».

Boletín de la Real Academia de Buenas Letras, Barcelona - 1909, (E. U. C. - A. B. - C. E. - U. B.).—*Juliol - Setembre:* F. Carreras y Candi: «Redreç de la reyal casa: ordenaments de Pere «lo Gran» e Anfós «lo Lliberal».—J. Botet y Sisó: «Notes sobre vescomtes de Gerona».—José Miret y Sans: «Itinerario del Rey Alfonso III de Cataluña IV en Aragón, el conquistador de Cerdeña».—G. M. de Brocá: «Un antiguo libro provenzal: «Lo Codi», su importancia en Cataluña».—P. Barnís y Giol: «Llibre en el cual se tracta de la intuitió, compost en vulgar per lo illuminat doctor Ramon Llull, copia efectuada per en...»

Ramania, París - 1909, (J. E. C. - A. B. - J. Ll).—*Octubre:* P. Meyer: «Les plus anciens lapidaires français.—A. Thomas: «Notes étymologiques et lexicographiques».—G. Goheu: «Le Théatre a París et aux environs à la fin du XIVe siècle». —A. Thomas: «Alaiu Chartier en Hongrie».—Mosemiller: «Manceau *ameturée*». —«Berrichan *fenée*».—F. Lot: «Encore Vivieu et Larchamp».

Revue des langues romanes, Montpeller - 1909, (E. C. - E. E.).—*Maig - Desembre:* Castets: «Les quatre fils Aymon».—P. Guillaume: «Mystére de Saint Martin». —A. Schinz: «Notes sur le vocabulaire de Maupassant et de Mérimée».

Revue Catalane, Perpinyá - 1909, (C. E.).—*Agost:* L. Pastre. «Les prétérits catalans».—R. de Lacrivier: «Textes catalans».—J. Capeille: «Histoire locale. «Figures d'Evêques Roussillonnais».—*Setembre:* L. Pastre: «Les prétérits catalans».—J. Amade: «Nos catalanisants. M. Emile Zequiel».—J. Capeille: «Figures d'Evêques Roussillonnais».

Rendiconti della Reale Academia del Lincei, Roma - 1909, (E. C.).—*Setembre:* Pais: «Sulla civittà dei nuraghi e sullo sviluppo sociologico della Sardegna».—Schiaparelli: «La geografia dell'Africa orientale secondo le indicazioni dei monumenti egiziani». — «Notizie delle scoperte di antichita». —Gatti e Lanciani: «Relazione sulla memoria del dott. A. Bartoli intitolata, *Il tempio d'Apoleo Palatino e la chiesa di S. Cesario*». —Benini: «Quote successorie di alcune specie di richezze».—Duchesne: «Sulla denominazione topografica di Mica Aurea (trastevere)».—Lanciani: «Di alcuni documenti inediti che illustrano la presente scoperta di un santuario Siriaco sul Gianicolo».—De Petra. «Su la ripresa degli scavi di Ercolano».—Rivoire: «Di Adriano architetto e dei monumenti adrianei».

—Benini: «Di alcune date riguardanti personaggi danteschi espresse in termini astronomici».—Ducati: «Contributo allo studio della civiltà etrusca in telsina». —Bartoli: «Il ricordo della *Domus Aurea* nella tipografía medievale di Roma».

Nachrichten von der Königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen Philologisch-historische Klasse, Berlín - 1909, (E. C.).—H. von Soden: «Sententiae LXXXVII episcoporum. Das Protokoll der Synode von Karthago am 1 September 256, texkritisch hergestellt und überlieferungsgeschichtlich untersucht».— F. N. Finck: «Die Wanderungen der Polynesier nach dem Zeugnis ihrer Sprachen». —F. Frensdorff: «Eine Musterung dentscher Historiker aus dem J. 1776».— W. Meyer: «Die drei arezzaner Hymnen des Hilarius von Poitiers und Etwas über Rythmus».

HISTORIA

Bolletí de la Societat Arqueológica Luliana, Palma - 1909, (E. U. C. - C. E. - A. B.).—*Setembre:* F. Villaronga: «Las cien proposiciones atribuídas por Eymerich al Beato Lull».—E. K. Aguiló: «Reclamacions de les filles den Sanxo de Mallorques contra la confiscació de bens imposada a son pare per feel seguidor de Jaume III».—J. Borrás: «Espíritu del Beato Lull».—G. Llabrés: «Cronicón de los dominicos de Mallorca».—J. L. Garan: «Anales de Mallorca por don José Desbrull, 1800 á 1833».—A. Alcover: «Folk-Lore Balear».—*Octubre:* J. Borrás: «Espíritu del Beato Lull».—G. Llabres: «Cronicon de los dominicos de Mallorca».—P. Viliaronga: «Las cien proposiciones atribuidas per Eymerich al Beato Lull». | J. C. Garan: «Anales de Mallorca por D. José Desbrull».—A. Alcover: «Folk-Lore Balear».

Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, Madrid - 1909, (A. B. - F. Ll. - U. B.). —*Setembre - Octubre:* A. Aguilar: «El maestro Francisco Cano».—J. Marco: «Cultura intelectual y artística (estudios para la historia de la Ciudad de Alcaraz)».— N. Sentenach: «El escudo de España».—A. de la Torre: «La Universidad de Alcalá».—L. Tramoyeres: «La Biblia Valenciana de Bonifacio Ferrer». (Interessant estudi de la última fulla recentment apareguda d'aquesta traducció impresa per Palmart y Fernández de Córdoba en 1477-78) — Leda Torre: «Mujeres soldados».—M. Gutiérrez: «El genealogista don Luís de Salazar y Castro».—A. P. y M.: «Los cosmógrafos Alonso de Santa Cruz y Andrés García de Céspedes; una superchería en favor del último».—J. L. Estelrich: «Biblioteca provincial de Cádiz; noticia de su fundación y vicisitudes».—M. Gaspar: «Documentos árabes de la Corte de Nazarí de Granada».—L. S.: «Correspondencia de los Reyes Católicos con el Gran Capitán».

Boletín de Historia y Geografía del Bajo Aragón, Tortosa - 1909, (E. C. - C. E.) —*Setembre - Octubre:* S. Vidiella: «Contribución á la historia de Maella».—L. R.: «Los Anales de Caspe por Valimaña».—S. Vidiella: «Calanda y Foz-Calanda».

Le Moyen Age, París - 1909, (E. C.).—*Juliol - Agost:* P. Gautier: «Étude sur un diplome de Robert le Pieux pour l'Abbaye de Saint-Bénigne de Dijon».—*Setembre:* G. Espinas: «La commune de Soissons et son origine».

Revue historique, París - 1909, (A. B.).—*Setembre - Octubre:* H. Harrisse: «Sébastian Cabot, pilote major de Charles - Quint».—P. Lehautcourt: «La capitulation de Laon».—L. Halphen: «Les biographes de Thomas Beckel».—R. Michel: «Les chevaliers du château des Arènes de Nimes aux XIIe et XIIIe siècles».—A. Esmein: «Encore un historien de Jeanne d'Arc».—G. Canton: «Napoléon et l'abbé Hanon, supérieur des Missions étrangères et des soeurs de Saint-Vincent-de-Paul».

Académie des Inscriptions et Belles Lettres, París - 1909, (E. C.).—*Agost:* E. Esperandien: «Un nouveau sanctuaire sur le Mont Auxois».—Scheil: «La langue anzanite».—B. Cagnac. «Νυγβηνοί de Ptolémée».—Carton: «Notes sur les fouilles exécutées en 1909 dans les thermes publics de Bulla Regia».—R. Basset: «Note sur les inscriptions libiques d'Ifrim dellal, prés d'Ifir'a (Grande Kabylie)». —Carton: «Note sur un vase chrétien à reliefs figurés, trouvé à Thélepte (Tunisie)».—B. Haussoullier: «Rapport sur les travaux des Ecoles d'Athénes et de Rome en 1908».—*Setembre:* P. Gaukler: «Les trois temples superposés du *Lucus Furrinae*».—*Octubre:* A. Merlin: «Les recherches sous-marines de Matidia (Tunisie) en 1909».—Clermont-Ganneau: «Mosaique juive a inscription, de Sepphoris». —P. Girard: «Notice sur la vie et les travaux de M. Barbier de Meynard».—P. Scheil: «Notice sur la vie et les travaux de M. Hartoris Derenbourg».—J. Clédat:«Recherches et fouilles au Mont Casios, et au lac Sironis».

Archivio Storico per le Province Napoletane, Nápols-1909, (E. C.).—*Any XXXIV, fasc. III:* R. Bevere: «La signoria di Firenze tenuta de Carlo figlio di Re Roberto negli anni 1326 e 1327 (documenti Angioini dell'Archivio di Napoli)».—A. de Francesco: «Origini e sviluppo del feudalismo nel Molise fino alla caduta della dominazione Normanna».—M. Schipa: «Il popoli di Napoli, dal 1495 al 1522».—B. Croce: «Lettere inedite di Pietro Colletta a Giuseppe Poerio».—P. Fedele: «Il vessillo di Lepanto».—F. Nicolini: «Bibliografía Giannoniana».

Atti e Memorie della R. Deputazione di Storia Patria per le provincie di Romagna. Bolunya - 1909, (E. C.).—*Janer - Juny:* G. B. Cornelli: «Il governo *misto* in Bologna del 1507 al 1797 e le carte de giuco del canonico Montieri».—R. Ambrosini: «Un codice autografo di Giovanni Sabadin degli Arienti».—P. Lanzoni: «Il primo Vescovo di Comacchio».—F. Cavicchi: «Rappresentazioni bolognesi del 1475».—A. Testi-Rasponi: «Note marginali el *Liber Pontificalis* di Aguello Ravennate».—G. B. Salvioni: «Il valore della lirica bolognese del 1551 al 1604».—A. Corradi: «Le sottomissioni di Nonantola a Modena e a Bologne (1131-1261-1307)».

Archivio Storico Lombardo, Milá - 1909, (E. C.).—*Setembre:* M. Brunetti: «Nuovi documenti viscontei tratti dall'Archivio di Stato de Venezia. Figli e nipoti di Bernebó Visconti».—R. Cessi: «Nuove ricerche su Ognibene Scola».—F. Fossati: «Del 25 luglio 1480 al 16 aprile 1461. L'opera di Milano».—A. Colombo: «Nuovo contributo alla storia del contrato di matrimonio fra Galeazzo Maria Sforza e Susana Gonzaga».—N. Ferorelli: «Schema di un tentato acordo tra Alfonso d'Aragone e Francesco Storza nel 1442».—*Apunti:* «La *capella ossorum* presso S. Stefano al Brolio» (G. Biscaro).—«Un epigramma latine medievale ed un preteso viaggio ad Otranto di Leonardo de Vinci»» (F. Novati).—«Epi-

gramma latino sulla presa di Colle di Valdeesa (13 Novembre 1479) presso Leonardo da Vinci» (F, N.).—«Carlo Cattaneo per le ferrovie lombarde» (G. Bognetti).—La baronessa di Barante» (G. G.).—«Napoleone a Fouché nella memorie di madame di Chateaubriand» (G. G.).

Nuovo Archivio Veneto, Venecia - 1909, (E. C.). — *Tomo XVIII, part I:* L. Fresco: «Lettere inedite di Benedetto XIV al Cardinale Angelo Maria Querini (1750), da un codice della biblioteca arcivescovile di Udine».—B. Pitzorno: «La carta *mater* e la carta *filia*».—A. Chechini: «Comuni Rurali Padovani».—R. Cessi: «Un antipapista, episodio di Storia Veneta».—L. G. Pélissier: «Deux lettres inédites de Leopoldo Cicognara».

ART Y ARQUEOLOGIA

Revue Archéologique, París - 1909, (A. B.).—*Setembre - Octubre:* S. Reinach: «Charles Perrault, critique d'art».—J. Laran: «Recherches sur les proportions dans la statuaire française du VIIe siècle».—L. Delaporte: «Un nouveau sceau du scribe Ur-Enlil».—S. Reinach: «La Porte Moire de Besançon». — H. Ronjou: «Sur l'Acropole».—J. A. Decourdemanche: «Les dimensions de l'ampithéâtre de de Nîmes».

Compte-rendu sobre l-obra den Puig-Falguera-Goday: «L'arquitectura romanica de Catalunya» fet per en Salamo Reinach.

Bulletin de la Société nationale des antiquaires de France, París - 1909, (E. C.) —*Tercer trimestre:* «Extrait des procès - verbaux de 3e trimestre de 1909».

Bulletin de la Société de l'Histoire de l'art français, París - 1909, (E. C).—*Tercer fascícol:* Gougenot: «L'exposition des tableaux du Roi au Luxembourg en 1750».—«Comunicacions y actes de les sesions«.

La revue de l'art ancien et moderne, París - 1909, (A. B.).—*Setembre:* L. Réau: «La Sculpture à Wurzbourg au début du XVIe siècle: Tilmann Riemenschneider» —L. Dimier: «Une exposition de portraits anglais anciens au Burling-ton Fine Arts Club».—E. D.: «Route de la Butte-aux-dires, eauforte originale de M. Th. Chauvel».—A. Dubuisson: «Richard Parkes Bonington».—L. Hourticq: «Rubens et Delacroix, à propos de deux tableaux de la collection de S. M. le roi des Belges».—R. Bouyer: «Fantin Latour, sa vie et ses amitiés».—*Octubre:* P. Leprieur: «Une récente acquisition du Musée du Louvre: Portrait de vécille femme par Memling».—G. Mendel: «Les Nouvelles salles du musée de Constantinopla».—L. Réan: «Haus von Marées».—Lefebvre des Noettes: »Verrocchio et l'anatomie du cheval».—R. Bouyer: «Carot, peintre de figures».—E. Forichon: «Correspondance de Florence. La chapelle de Léon X et la Tesaretto» du Palais Vieux».—G. Leroux: «Correspondance de grèce. Les Recherches archéologiques en 1909».

Gazette des Beaux Arts, París - 1909, (A. B.)—*Setembre:* F. de Mély: «Les Heures d'Anne de Bretagne» et leurs signatures (Jean Bourdicton on Jean Payet)». —J. Chantavoine: «Un caricaturiste allemand: Wilhelm Busch».—E. Jacobsen «La Galerie Guerini Stampalia a Venise».—P. Goujon: «Les salons de 1903».—

(Compte-rendu sobre «Los cuatrocentistas catalanes» per C. de Mausach). — *Octubre:* L. Hautecoeur: «Les Lampes romaines du Musée Alaoni».—J. Meier-Graefe: «Artistes contemporains. Hans von Marées».—A. Maskell: «La Sculpture en invore au commencement de l'ère chrétienne et de l'époque byzantine».—W. Pach: «Quelques notes sur les peintres américains».

Bollettino d'Arte, Roma - 1909, (I. E. C.).—*Setembre:* G. Frizzoni: «La leggenda di S. Cristoforo interpretata da Tiziano e dal Monrealese».—A. Bellini Pietri: «Di due tavole del Ghirlandaio nel Museo cívico di Pisa».—C. Matranga: «Nuovi attribuzioni di dipfinti del Museo di Palerno».—O. H. Giglioli: «Su un ritratto di Baccio Valori nella Galleria Ditti, dipinto da Sebastiano del Piombo». —N. O. R.: «Per la morte dello Spagna».—*Octubre:* C. Ricci: «S. Maria degli Angeli a le Terme Diocleziane».—F. Merino Ferri: «J. disegni di anticti maestri negli Uffizi».—G. Fogolari: «L'ancona dei Guerini Stampalia di Venezia, opera: di Bartolomeo Giolfino da Verona, del 1470».

Rivista d'Arte, Florença - 1909, (I. E. C.). — *Maig - Agost:* H. F. Horne: A Commentary upon Vasari's Life of Jacopo del Casentino».—G. Mancini: «Il bel S. Giovanni e le feste patronali di Firenze descritte nel 1475 da Piero Cennini».—I. B. Supino: «Andrea de Fiesole in Bologna».—M. Cioni: «Il Codicillo d'Andrea del Sarto».—L. Pagliai: «Da un libro di Ricordi del Monastero de S. Benedetto».

The Art Journal, Londres - 1909, (A. B.).—*Setembre:* H. M. Pamberton: «Round abont Blewbury».—A. L. Baldry: «Drapery in Sculpture».—L. Hooper: «Coffers, Chests and Caskets».—R. E. D. Sketchley: «Hogarth Portraits».— *Octubre:* A. Yochney: «London».—F. Rinder: «Rembrandt's *Mill on the Rampart*». F. Wedmore: «Walter Sickert».—L. Hooper: «Coffers, Chests and Caskets».

Entre les artístiques capsetes de joyes, de diferentes èpoques que s'estudíen y apareixen reproduhides en aquest article n'hi há una de catalana existent al British Museum, del sigle XV, de fusta coberta de metall repujat en que s'hi repeteixen varies escenes y ab l'inscripció: *Amer merce si vos plav.* Es classificada com a francesa.

L. Lusk: «David Vierge».—A. Millar: «Drawing in Primari Schools».

The Studio, Londres - 1909, (A. B.).—*Setembre:* E. Martin: «Le problème de la peinture moderne d'interieurs».—W-K. West: «Un artiste australien: M. Arthur Streeton».—V. Pica: «L'art italien a l'exposition internationale de Venise».

En les correspondencies parla den Santiago Rusinyol y de la seva labor artística. Ne reproduheix un dels seus quadros.

Octubre: L. Mechlin: «Le paysage américain».—T. Martin Wood: «L'experience d'un collectionner de tableaux».—«Une frise de M. Bragroyn pour les nouveaux bureaux du Grand Trunk Railway».—M. Dawson: «Un illustrateur de poesies celtiques: M. John Campbell».

Die Kunst, Munich - 1909, (A. B.).—*Setembre:* G. Howe: «Die grosse Kunstausstellung in Düsselfordf 1909».—E. Kalkschmidt: «Die Akademien und der Kunstunterricht».—K. M. Kuzmany: «Die VIII Internationale Kunstausstellung der stadt Venedig».—H. E. Kromer: «Kunstwerk und Bild».—*Octubre:* Gottardo Segantini: «Giovanni Segantini».—K. Koehtz: «Hans Thoma».—E. Haenel: «Virtschaft und Kunst».—K. M. Kuzmany: Wiener keramik».

Mitteilungen des Kaiserlich Deutschen Archäologischen Instituts Athenische Abteilung, Atenes - 1909, (I. E. C.).—*Juliol - Setembre:* A. Struck: Vier byzantinische Kirchen der Argolis».—A. v. Fremerstein: «Die Urkunde eines arkadischen Synoikismos».—K. Müller: «Alt-Pylos, Die Funde aus den Kuppelgräbern vou Kakovatos».

DRET

Revista Jurídica de Cataluña, Barcelona - 1909, (A. B. - C. A.).—*Setembre:* R. Gay: «Reformas en el Código civil español en orden al proletariado».—R. Coll: «De la successió dels impúbers en Dret catalá».—G. M. de Brocá: «Taula de les stampacions de les Constitucions y altres drets de Catalunya, y de les Costumes y Ordinacions de sos diverses paratges».

Revista general de legislación y jurisprudencia, Madrid - 1909, (A. B. - C. A.).—*Setembre - Octubre:* J. Armada: «Las normas del Derecho como reguladoras de las relaciones sociales entre el individuo y la colectividad».—P. Dorado: «De psicología criminal con especial aplicación á nuestro derecho legislado».—R. Acosta: «El divorcio en Derecho internacional privado».—J. González: «Criminalidad y alcoholismo».—E. Pérez: «Caducidad de los testamentos especiales».

Nouvelle Revue historique de droit français et étranger, París - 1909, (C. A.).—*Setembre - Octubre:* A. Fliniaux: «La dicarum scriptio et deux papyrus égyptiens de l'époque pholémaique».—E. Jobbé Duval: «Les idées primitives dans la Bretagne contemporaine».— J. Vendewre: «La libertas royale des communantés religieuses au XIe siècle».—J. Roman: «Le coup d'Etat du chancelier Maupeou en Provence».

Revue générale du droit, de la legislation et de la jurisprudence, París - 1909, (C. A.).—*Setembre - Octubre:* J. Lefort: «Les ateliers de charité sous Louis XIV et pendant la Révolution».—J. Sourdois: «Le mariage et le divorce sous la legislation intermédiaire (1789-1804)».—P. Laborderie: «Quelques notes sur la *cautio* dans la pratique romaine aux temps classiques».—P. Van Weter: «Le droit romaine et Beaumanoir».

Revve trimestrelle de Droit Civil, París-1909, (C. A.).—*Juliol-Setembre.* E. H. Perreau: «Des droits de la personalité».—R. Demogue: «La notion de sujet de droit». —R. Saleilles: «Le partage et la transmision intégrale dans le Code civil suisse».

Rivista di Diritto commerciale, Milá - 1909, (C. A.).—*Setembre - Octubre:* C. Manenti: «La novazione dei debiti derivanti da ginoco di borsa».—F. Ferrara: «Indole giuridica della società civile».—A. Angelini: «Ancora sulla tassabilità del sovraprezzo«.—A. Sraffa: «Libretti per musica e i diritti d'autore».—F. Carnelutti: «Le associazioni padronali di resistenza e la cambiali in bianco».—D. Schiapoli: «Il disegno di legge sull'esercizio delle farmacie».—A. Musati: «Le incontinenze della libera editoria».—V. Sacerdoti: «Un'interessante questione di diritto internazionale in tema d'infortuni sul lavoro».—E. Bassi: «Se il sovraprezzo delle leazioni sia contrario allo spirito cooperativo».—«La conferenza di Bruxelles per l'unificazione del diritto marittimo».—A. Sacerdoti: Diritto marittimo».

Il Filangieri, Milá - 1909, (C. A.).—*N.º 9:* E. Ercole: «Vicende della comunione dei beni fra coniugi nella pratica medievale ed italiana».—*N.º 10:* U. Guidi: «Il riposo festivo».—P. Borachia: «Della prova per testimoni negli atti solemni commerciali».

Archivio di Antropologia criminale, Torino - 1909, (C. A.).—*Fasc. IV - V:* Aly Belfàdel: «Gergo degli spazza camini d'Intragna».—Avenali: «La delinquenza precoce maschile».—Lombroso: «Nuove forme di delitti».—«I delitti e la nevrosi di Grete Bejer».—*Agosti:* «J. globuli rossi con sostanza granulo-filamentosa in epilettici ed in alcune altre malaltie nervose o mentali».—«Antonini e Lombroso: «Alcoolismo di Stato».

Archivio giuridico «Filippo Serafini», Modena, 1900, (C. A.).—3.ª serie, vol. XI, *fasc. 2:* E. Orrei: «La dottrina civile di Giambattista Vico».—F. Buonamici: «Di alcune publicazioni recenti per gli studii giuridici in Italia».—C. Astorri: «Note al diritto greco sulla ereditá vacanti».

Il Circolo giuridico, Palermo - 1909, (C. A.).—*Setembre:* Cavarretta: «L'essecuzioni in Italia delle cambiali create all'estero».—*Octubre:* F. Messina: «Sulla responsabilitá dei *publicani*».

Rivista Penale di dottrina, legislazione e giurisprudenza, Roma - 1909, (C. A.). —*Setembre:* G. Giudi: «Sulla colpa professionale».—«La colpa penale dei sanitari».—G. Federici: «La prova del fatto nei reati contro l'onore».—*Octubre:* U. Pergola: «Fondamento guistificativo dello stato di necessità».

GENERALS

Revista Musical Catalana, Barcelona - 1909, (E. U. C. - A. B.).—*Setembre:* J. Joaquim Nin: «Diverses observacions sobre dos grans centres musicals».—F. Pedrell: «Músichs vells de la terra (segona serie). Segles XVII y XVIII».—Pau Esteve y Grimau».—E. Clop: «*La Cena del Senyor*. Oratori del P. Hartmann».—*Octubre:* F. Pedrell: «Núsichs vells de la terra».—M. Sablayrolles: «L'acompanyament del Cant Gregoriá: J. Llongueras: «L'Enric Morera y les seves cansons populars armonisades».—V. de Moragas: El grupo esculptòrich den Miguel Blay».

Bullett del Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona - 1909, (E. U. C. - A. B. - C. E.).—*Setembre:* F. Carreras y Candi: «Osca. Excursió artística per la ciutat».—J. Serra y Vilaró: «Senyoriu de la vescomtal familia Miró».—E. Vigo: «Aplech de balls populars del Pallars».—*Octubre:* F. Carreras y Candi: «Osca. Excursió artistica per la ciutat».—J. Serra y Vilaró: «Senyoriu de la vescomtal familia Miró».

Bullett del Centre Excursionista de la Comarca de Bages, Manresa - 1909, (A. B. - C. E.).—*Agost - Setembre:* «Calendari folk-loric de la Comarca de Bages».—«Paremiologia comarcana». (En full a part continua l'index y estracte dels Privilegis de Manresa).

Boletin de la Sociedad Castellana de Excursiones, Valladolid - 1909, (A. B. - C. E.).—*Setembre:* M. Gómez Moreno: «Santiago de Peñalba, iglesia mozárabe

del siglo x».—A. Diaz: «Una excursión artística á Compostela y á la Exposición Regional».—J. Martí: «Los Calderones y el Monasterio de Nuestra Señora de Portaceli».—*Octubre:* J. Martí: «Excursión á Segovia y la Granja».—F. Sabadell: «El Real sitio de San Ildefonso comparado con Versalles».—R. S. Durán: «Impresiones segovianas».—L. Pérez: «La Granja. Un recuerdo de varios lustros».

Revista de Menorca, Mahó - 1909, (A. B. - E. U. C. - C. E.).—*Seembre:* F. Fernández Sanz: «Documentos relativos al sitio y saqueo de Mahón».—G. Llabrés: «Correspondeneia de D. Antonio Ramis con D. Joaquim M.ª Bover».—J. Ferrer: «Nuevos datos sobre la Isla de Menorca».—*Octubre:* F. Hernández Sanz: «El Dr. D. Miguel Roura y Pujol».

La España Moderna, Madrid - 1909, (A. B.)—*Setembre:* F. Espinosa: «El Conde de Aranda».—E. Bertaux: «Los primitivos pintores españoles».—J. Cejador: «Naturaleza de la *Ciencia del Lenguaje*».—J. Echegaray: «Recuerdos».—P. Rain: «España y Napoleón (1804-1809)».—V. de Loga: «Goya».—*Octubre:* J. Cejador: «Intento y definición de la Lingüística». — G. Carducci: «Don Quijote».—V. de Loga: «Goya». — Havelock Hellis: «Santa María del Mar».—L. Ozzola: «El arte español en la pintura siciliana del siglo xv».—J. Pérez de Guzmán: «El primer conato de rebelión precursor de la revolución en España».-

La Lectura, Madrid - 1909, (A. B.).—*Setembre:* P. Dorado: «De la sinceridad». —G. Maura G.: «Rincones de la Historia».—A. Machado: «Soledades».— J. Ingegnieros: «La intimidad sentimental».—*Octubre:* G. Maura G.: «Rincones de la Historia».—J. R. Giménez: «Poesías».—A. Posada: «La supresión del impuesto de consumos en Lyon».—J. Domínguez Berrueta: «Regeneración de la gama de los sonidos».

La Ciudad de Dios, Madrid - 1909, (A. B.).—*5 Setembre:* T. Rodríguez: «La producción».—B. Garuelo: «Los estudios eclesiásticos en España».—L. Candi: «La muerte del ex-jesuíta P. Tyrrell».—N. Diaz Escovar: «Siluetas escénicas del pasado. Alonso de Cisneros».—E. Sedas: «Las leyes de desamortización y nacionalización ante el criterio jurídico». — *20 Setembre:* T. Rodríguez: «La producción».—C. Muiños: «Sobre el *decíamos ayer...* y otros excesos» VIII.—E. Sedas: «Las leyes de desamortización y nacionalización ante el criterio jurídico» *(continuación).*—G. Antolín: «La librería de D. Pedro Ponce de León, obispo de Plasencia».—*5 Octubre:* C. Muiños: «Sobre el *decíamos ayer...* y otros excesos» IX». — Cartas inéditas del Beato Juan de Avila».—J. Montes: «Los medios preventivos del delito en las obras de los antiguos tratadistas españoles» *(continuación).*—E. Sedas: «Las leyes de desamortización ante el criterio jurídico» *(continuación).*—G. Antolin: «La librería de D. Pedro Ponce de León, obispo de Plasencia». — *20 Octubre:* F. Sancho: «El problema forestal» *(continuación).*—L. Villalta: «El regionalismo musical y el canto popular».—E. Sedas: «Las leyes de desamortización y nacionalización ante el criterio jurídico» *(continuación).*—N. D. Escovar: «Nicolás de los Ríos».—*Siluetas escénicas del pasado».*—G. Antolin: «La librería de D. Pedro Ponce de León Obispo de Plasencia *(continuación).* —Bto. Juan de Avila: «Cartas inéditas».

Razón y Fé, Madrid - 1909, (A. B.).—*Septiembre:* M. Ruiz Amado: «¡Sin patria y sin fé!».—E. Ugarte de Ercilla: «Nuevas orientaciones de la moral».—E. Por-

tillo: Lorenzo Flervás: «Su vida y sus escritos (1735-1809)».—N. Noguer: «Fuerza expansiva del sistema Raiffeisen».—C. Gómez Modetes: «Imprenta de los antiguos jesuítas en Europa, América y Filipinas».—J. Beguiriztain: «Observaciones sobre el apostolado eucarístico de San Ignacio».—*Octubre:* V. Minteguiaga: «Nuestra petición».—R. Ruiz Amado: «Excesivo número de monjas».—A. Pérez Goyena: «Historia de las regiones».—C. Argüelles: «La insignia de los peregrinos de Santiago de Compostela».—J. M. Ibero: «Objetividad de la sensación externa en las impresiones eléctricas». — E. Vitoria: «El vino dulce para misas».—N. Noguer: «La regeneración de un pueblo por la cooperativa».—G. Beguiriztain: «Observaciones sobre *El apostolado eucarístico de San Ignacio*». —E. Ugarte de Ercilla: «Noticias científicas: *una visita al Instituto Pasteur, de París*».—E. Orcunce: «Gabinetes acrodinámicos».

Nuestro Tiempo, Madrid - 1909, (A. B.).—*Setembre:* Marquès de Lema: «Antecedentes políticos y diplomáticos de los sucesos de 1808».—Rivas Moreno: «Las panaderías cooperativas en el extranjero».—E. Legorburu: «Dios y Religión».—*Octubre:* M. de Lema: «Antecedentes... de los sucesos de 1808».—B. Champsaur: «Forasterismo».—E. Diez Canedo: «Francis Jammes y su obra».

Boletín de la Institución libre de enseñanza, Madrid - 1909, (E. C.).—*Septiembre:* A. M. Aguayo: «La pedagogía en las Universidades».—D. E. Jardí: «Organización externa de la enseñanza secundaria en Bélgica».—R. Altamira: «La España del siglo XVIII».—A. Posada: «Sobre la opinión pública».—*Octubre:* A. M. Aguayo: «La pedagogía en las Universidades».—A. Moll: «La educación sexual».—R. Altamira: «La España del siglo XVIII».—J. Castillejo: «La educación en el Oriente: Siam, China».—A. Posada: «Sobre la naturaleza de la opinión pública».

Journal des Savants, París - 1909, (I. C. E.).—*Setembre:* Vidal de la Blache: «Régions naturelles et noms de pays».—Max Van Berchem. «Aux pays de Moab et d'Édom».—Louis Leger: «La littérature sud-slave».—*Octubre:* A. Thomas: «L'argot ancien». — Louis Leger: «La littérature sud-slave».—Vidal de la Blache: «Regions naturelles et noms de pays».

Revue des Etudes grecques, París - 1909, (F. Ll.).—*Juliol - Octubre:* P. Girard: «Le mythe de Pandore dans la poésie hésiodique».—M. Breal: «D'ou vient le nom de l'Asie».—Th. Reinach: «La loi d'Ægialé».—E. Renauld: «Quelques termes medicaux de Psellas».—Liard: «Rapport sur l'enseignement du grec dans les licées et colleges de garçons».—A. de Ridder: «Bulletin epigraphique«.

Mercure de France, París - 1909, (A. B.).—*1 Setembre:* G. Palante: «L'esprit prêtre laïque».—J. de Gaultier: «Notes sur le Cynisme».—*16 Setembre:* F. Nietzsche: «Pour l'interprétation de Zarathoustra».—*1 Octubre:* R. Martineau: «Balzac et l'affaire Clément de Ris».—A. Spire: Israël Zanguvill et l'humour juif».—H. Schoen: «Les nouvelles Universités commerciales en Allemagne».—*16 Octubre:* Peladan: «Le costume et les moeurs».—P. Louis: «La fin de la première Internationale».

Revue Bleue, París - 1909, (A. B.).—*4 Setembre:* A. Bossert: «Une Collaboration Poétique. Goethe et Suléika». —Peladan: «Machiavel et la Politique positive». —P. Lonis: «L'Organisation ouvriere en Espagne» —M. Allain et J. Roques:

«L'Attentat de Damiens. Étude de Psychologie Historique».— *11 Setembre:* Rimsky-Korsakov: «Ma vie musicale».—E. Pilon: «Poussin aux Andelys».—*25 Setembre:* Masson: «Le geste dans le théâtre de Racine».—Novicov: «Les limites de l'Association humane».—M. Buffenoir: «Les Saint-Simoniens à Lyon (1831-1834)». —L. Maigron: «L'air romantique».—*2 Octubre:* Voltaire: «Lettres à Thieriot. (Correspondance inédite)».—J. Arnaud: «La politique d'association».—P. Flat: «Du plagiat et de la dignité litteraire».—Peladan: «Les premiers racionalistes: Pomponace et Valla».—*9 Octubre:* G. Monod: «La place de la Société de Jésus dans l'histoire de la Réforme».—P. Louis: «La résistance patronale».—*16 Octure:* C. Mauclair: «Venise devant le Modernisme».—A. Matagrin: «La Psycologie sociale de Tarde».—L. Claretie: «L'École du goût».—*23 Octubre:* Sully Prudhome: «La Force et la Justice».—A. Messimy: «Aéroplanes contre dirigeables».— J. Chantavoine: «Hans von Marées».—J. d'Udine: «La Paradoxe Esthétique: L'Art et la Vie».—*30 Octubre:* M. Barrés: «Greco ou le secret de Tolède».— A. du Bois: «De la vraie forme du Poème scenique».—P. Gaultier: «Mouvement Philosophique: Le mesonge de la Morale».

La Revue des Idées, París - 1909, (A. B.).— *Setembre:* M. Lestrager: «Le Pli professionnel chez les magistrat».—M. Mignard: «De quelques dogmatismes modernes: «L'esprit de système et l'esprit de parti».—L. Frank: «Le suffrage universel proportionnel et integral».—E. Pozerski: «Quelques mots sur le choléra».— G. Bohn: «Les Idées nouvelles sur les localisations cérébrales».—R. Legendre: «A propos des questions d'alimentation».—A. Drzewina: «L'Orientation lointaine».—J. de Gaultier: «Anti-Pragmatisme».—*Octubre:* J. Loeb: «Les Tropismes et la Psychologie».—A. J. Reinach: «La Crète entre la Turkie et la Grèce».— G. Bohn: «La Biologie de la glossina palpalis».—G. Matisse: «Sur la theorie des probabilités».—A. van Gennep: «Du sens d'orientation chez l'homme».—V. Cornetz: «Note complementaire aux observations sur la direction chez l'homme».— M. Nessi: «Vers la prevision des tremblements de terre».—R. de Passillé: «La Société française au temps de Philippe-Auguste».

La Nouvelle Revue, París - 1909, (A. B.).— *1 de Setembre:* E. Guimet: «Les Chrétiens et l'Empire Romain».—H. Lapauze: «L'Académie de France à Rome. Le Directorat Guillaume (1891)».—J. Saint-Jean: «L'Année Musicale».—*15 Retembre:* H. Lapauze: «L'Académie de France à Rome.—«Le Directorat Carolus-Duran». — F. Funck-Brentano: «Les séjours de la Cour à Fontainebleau».— E. Guimet: «Les Chretiens et l'Empire Romain».—J. Mélia: «Stendhal cosmopolite et Patriote».—P. B. G.: «Le Château Saint-Ange».—*1 dObtubre:* A. Raffalovich: «Un Familier de Bismark».—E. Antonelli: «La Chambre de Commerce de Marseille». — F. Hamelin: «Lettres (1830-1846)».—H. Gregoire: «Robespierre dans le Théâtre Français».—E. Henriot: «Le Poète Léonard».—*15 Octubre:* A. Chuquet: «Camille Desmoulins fourmaliste».— A. Raffalovich: «M.me Fitzherbert et le Prince de Galles».—M. Bellon: «Les Bourses du Travail en Angleterre et en Hongrie».—Ph. Regnier: «Les Enfants naturels dans le Droit moderne».

Le Correspondant, París - 1909, (A. B.).—*10 Setembre:* H. Moysset: «L'esprit public en Allemagne».—E. Daudet: «Les débuts de la seconde restauration».— B. de Lacombe: «Le Cardinal Lavigerie».— F. Girardin: «La conférence de

Berne et les relations de France en Italie par la Suisse».— *25 Setembre:* L. Rivière: «Oeuvres catholiques et oeuvres neutres».—A. Blanchard de Farges: «Un peu de Stendhal inédit». — L. Claretie: «L'œuvre de Carmen Sylva».—*10 Octubre:* H. Bordeaux: «Le Marquis Costa de Beauregard».—O. Havard: «Une congrégation protestante: le méthodisme en Anglaterre et en France».—J. Augot des Retours. Les dœhuit francs des constituans».—F. E. Lefébure: «La crise des transports».—G. Hue: «Un complot de police sous le Consulat».—*25 Octubré:* J. Bois: «Le socialisme et la conquête des paysans».—J. Guillemot: «Les préfaces de Dumas fils et quelques préfaces dramatiques du XIXe siècle».—E. de Renty: «L'union sud-africaine».—R. Lavollée: «La mort de «Conchine et Léonore».—M. Doumic: «A propos du Salon d'automne».—De Lanzac de Laborie: «La crise religieuse de la révolution française».

La Revue, París - 1909. (A. B.).— *1 Setembre:* E. Faguet: «George Sand: O. Lima: «Ecrivains brésiliens contemporains».—A. J. Reinach: «La question Crétoise, vue de Crète».—J. Véran: «Le Mouvement littéraire provençal».—*15 Setembre:* G. Compayré: «Le Pragmatisme».— F Barbey: «Christophe Laurent, geôlier de Louis XVII».—F. Piobb: «L'Occultisme contemporain».—L. B. Sjoestedt: «Une Grève moustre en Suède».—J. Mélia: «Stendhal et la Légion d'Honneur».—*1 Octübre:* Sainte Beuve: «Lettres inédites».—J. Lorédan: «La grande famine de 1709».—G. Roux: «Les problèmes de l'hérédité».—*15 Octubre:* D. M. Billard: «Un fils de Napoléon I».—D. Max Nordau: «Le sens de l'histoire».—H. Bérenger: «Le peintre de Florence».—G. Pellissier: «Paul Margueritte».—C. M. Savarit: «L'avenir des forces invisibles».—B. de Maricourt: «Souffrances des prisonniers français dans l'île de Caprera».

Revue Thomiste, Tolosa - 1909, (F. Ll).—*Juliol-Agost:* R. P. Mandonet: «Des écrits authentiques de Saint Thomas d'Aquin».—R. P. Hedde: «L'Eglise naissante et le catholicisme».—R. P. Melizan: «De la méthode dans les sciences».—R. P. Viel: «L'Intellectualisme de Saint Thomas, d'apres P. Rousselot».

Revue Biblique, París - 1909, (F. Ll.).—*Juliol:* R. P. Lagrange: «La parabole en dehors de l'Evangile».—R. P. Dhorme: «Les pays bibliques au temps d'El-Amarna».—R. P. Abel: «Une croisière sur la Mer Morte».—M. J. Labourt: «Le cinquième livre d'Esdras».— Chronique: «Les fouilles américaines à Samarie».—«Glanures archéologiques».—«Nouvelles inscriptions de Djerach».

Revue des Traditions populaires, París - 1909, (A. B.).— *Setembre:* G. Huet: «Le conte du mort reconnaissant et une coutume de l'Ile de Timor».—P. Lebillot: «Notes sur les pelerinages modernes du Morbihan».—R. Basset: «Les Météores». —«Mythologie et folk-lore de l'enfance».—F. Pétigny: «Gargantua dans les traditions populaires». — «Les villes englonties».—L. Desaivre: «Les cloches». — P. Sebillot: «Legendes sur l'origine de l'homme».—P. Laurent: «Foires et marchés».—*Octubre:* R. Basset: «Contes et legendes arabes».—M. E. Vangeois: «Un souvenir de la Révolution a Fongeres».—L. Desaivres: «Anciennes contumes ecclésiastiques».—P. Sebillot: «Contes et legendes de la Haute Bretagne».—H. Marlot: «Souvenirs emportes par les pelerins».—A. Robert: «Fanatisme et legendes arabes».—L. Desaivre: «La feu de Saint Jean en Poitou».—F. Perot: «Legendes et superstitions prehistoriques».

Revue Tunisienne, Tuniç - 1909, (E. C.).—*Setembre:* Vinkler: «Renseignements sur les principales voies romaines de l'Afrique occidentale et quelques mots d'histoire de la Maurétanie Tingitane (Maroc)».—J. Tournier: «Monseigneur Dupuch et l'échange des prisonniers avec les Arabes, en 1841».—Ducroquet: «La crise économique de 1897 au Sahel Tunisien».—A. L. Delattre: «Inscriptions chrétiennes de Carthage 1906-1907».—G. Zaïdan: «Histoire de la civilisation musulmane».—Bertholon: «Essai sur la religion des Lybiens».

Bulletin Italien, Burdeos - 1909, (I. E. C.).—*Juliol - Setembre:* H. Hauvette: «Les plus anciennes traductions françaises de Boccace».—E. Dejob: «Le politicien a Florence au XIVe et au XVe siècle».—F. Duhem: «Jean I Buridan et Léonard de Vinci».

Bulletin Hispanique, Burdeus - 1909, (I. E. C. - A. B.). — *Juliol - Setembre:* P. Paris: «Promenades archéologiques en Espagne».—G. Cirot: «Une chronique léonaise inédite».—R. J. Cuervo: «Algunas antiguallas del habla hispano-americano».—L. Micheli: «Inventaire de la collection Edouard Favre».—L. P. Thomas: «A propos de la bibliographie de Góngora».—(Compte-rendu del «Catálech de la Biblioteca musical de la Diputació de Barcelona» den Pedrell).

Nuova Antologia, Roma - 1909, (A. B.).—*1 Setembre:* J. del Lungo: «Leonardo scrittore».—R. Dal Volta: «Il Ministro Lloyd George e il momento critico della finanza inglese».—R. Pantini: «Artisti moderni. Marius Pictor».—C. Pigorini: «Una lettera autografa di G. B. Nicolini sull'*Arnaldo da Brescia*».—E. De Marrinis: «La decadenza dell'Europa».—O. Bacci: «Documenti di critica letteraria in una raccolta della scuola pisana».— *16 Setembre:* L. Luzzatti: «Progressi della scienza in Italia».—A. Stoppoloni: «Francesco Rabelais».—*1 Octubre:* G. A. Cesáreo: «L'Estetica de Francesco de Sanctis».—G. De Lorenzo: «Il seppelimento di Ercolano».—L. Morandi: «Per Leonardo da Vinci e per la Grammatica di Lorenzo de Medici».—E. Loevisson: «L'epistolaire di Mazzini».—*16 Octubre:* E. Michel: «Un diario inédito di F. D. Guerrajzi (1849)».—A. Crespi: «Alfredo Tennysson».—E. Monaci: «Ancora di dialetti e della lingua».—O. Mazzoni: «L'Arte del dire e le similitudine dantesche».—G. Provenzal: «Un momento storico della Chimica italiana».

La Crítica, Nápols - 1909, (E. C. - A. B.).— *Setembre:* B. Croce: «Appunti per la storia della cultura in Italia nella seconda metá del secolo XIX. La vita letteraria a Napoli del 1860 al 1909. Parte prima».—G. Gentile: «La filosofia in Italia dope il 1850. III I. positivisti. VII Roberto Ardigò».—B. Croce: «Il pensiero dell'abate Galiani».

Ilustració Catalana, Barcelona - 1909, (A. B.).—*17 Octubre:* F. Carreras Candi: «Una *Torra de Moros* a la Costa».—(La Torra den Palauet, a Mataró. Sigle XVII).

La Cataluña, Barcelona - 1909, (A. B.).—(Nombre en honor de Menéndez y Pelayo).—A. Rubió y Lluch: «Menéndez y Pelayo como catalanista».—J. Maragall: «Para el homenaje á Menéndez y Pelayo».—R. Miquel y Planas: «Menéndez y Pelayo y la lengua catalana».—J. Collell: «León XIII y Menéndez Pelayo».—J. Barrera: «El joven traductor de Tibulo».—M. Menéndez y Pelayo: «Elegías de Albio Tibulo», «Cervantes considerado como poeta», «El Renacimiento Catalán».

NOTES VARIES

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS.—La Biblioteca d'aquesta Corporació s'ha enriquit darrerament ab importants donatius entre'ls que's compten: un de diversos, llibres y fascicles del President senyor Rubió y Lluch, interessants pera l'historia de la nostra literatura; y altres, del senyor Massó y Torrents, format per més de 200 volums de revistes y obres referents a l'historia de França o a la literatura provençal; de D. R. Wirth, qui ha entregat uns 40 volums d'escriptors francesos del sigle XVIII; y de D. Ferrán Cortés.

Les publicacions periòdiques que reb aquesta corporació a cambi de les seves ha aumentat considerablement.

L'Institut ha adquirit recentment un important arxiu que havía pertenescut a una antiga casa de la noblesa catalana, en el que's compten més de 300 pergamins dels sigles XII, XIII, y XIV, molts d'ells de la cancellería reyal y dos manuscrits literaris de gran valor.

El senyor Cabré comunicá a l'Institut sos nous descobriments a Calaceit, en la frontera catalana-aragonesa, de nous vasos ibèrichs y llegendes ab inscripcions en nombre suficient pera doblar les contingudes en el «Corpus» de Hübner. Igualment ha adquirit pera sa colecció una estatua ibèrica sencera, de tipo masculí, ab una llegenda, de 65 centimetres d'alçada. Comunicá, ademés, l'existencia de noves pintures rupestres, una de les quals repeteix la composició de la dança prehistòrica de Cogul.

El senyor Abadal y Vinyals ha presentat a l'Institut un excelent dibuix reproduint la decoració mural que's troba en una iglesia ruinosa de sa propietat en el terme de Campdevánol. Es una pintura anterior a la restauració románica del sigle XI, de la que solament quedan visibles les dúes escenes d'Adam y Eva al costat del arbre de la ciencia «Pumo» y de l'espulsió del Paradís. Es segurament la llegítima antecessora de les pintures de la Plana de Vich, del Brull (donades a coneixer en el nombre anterior d'aquesta Revista), de Casserres y de Ripoll, constituint un document arqueològich d'un gran interes.

Formant part d'un altre grupo de pintures romániques de les valls del Noguera y Ribagórça ha descobert D. Cefert Rocafort dos grans absis policromats, en la vall de Cardós, afluent del Noguera a Lleborsa. Les iglesies pintades de la vall de Cardós son les d'Esterri y Santa María de Est Estabon, ab els evangelistes

y serafins en la petxina de l'absis y'ls sants y patriarques entre les finestres a la part inferior.

L'Institut ha delegat a Mn. Norbert Font y Sagué y a D. Manuel Cazurro pera explorar a Capellades una cova que conté restes d'una estació prehistòrica ab ossos, eynes y cerámica neolítica.

L'arquitecte don Joan Rubió ha donat compte d'unes escavacions en terres de propietat de don Joan Amer, de Manacor, que han permès descobrir una basílica de tipo bisantí semblant a les d'Elx, Santa María de Palma y de la de les dunes d'Empuries. A més de la planta típica d'aquests monuments s'han trobat objectes corresponents al meteix periode, sobre tot algun troç de les característiques lloses sepulcrals en mosaich, com les que's troben a les costes d'Africa.

El senyor Brocá ha presentat diverses fotografíes d'una pintura al fresch, de grans dimensions, descoberta a l'iglesia parroquial de Manacor y desaparescuda per enderroch de la paret. Representa el Sant Cristòfol tradicional de les catedrals gòtiques y es una bella mostra de la pintura mural del sigle XIV. (Vegis la fig. B.).

El senyor Massó y Torrents ha presentat a l'Institut les reproduccions fotográfiques de les miniatures contingudes en els manuscrits de Francesch Eximeniç, en algunes de les quals se troba retratat el gran polígraf catalá.

***.—El Professor Schulten, de l'Universitat d'Erlangen, ha estat a Barcelona de retorn de sa última campanya d'esploració a Numancia, ahont ha descobert aqueix estiu el primer campament del cònsul Mancinus, derrotat pels numantins, y que ocupava un camp fortificat de més de tres kilòmetres d'estensió; ajudat pel capitá d'artillería del exèrcit alemany M. Lammeiw, ha reconstituit els carrers y muralles de la ciutat militar construída pera allotjar dúes llegions; el campament una mica allunyat de Numancia y situat prop de l'actual poblat de Renieblas, constitueix junt ab els campaments de Scipió, descoberts l'any passat, un altre testimoni pera comprovar els historiadors de la guerra numantina.

—Comissionat pel Govern francès pera l'estudi dels manuscrits provençals y francesos d'Espanya, el Professor de l'Universitat de Nancy M. Anglade ha visitat detingudament les biblioteques y arxius de nostra Ciutat y la Episcopal de Vich.

—El Professor de Burdeus, M. Pierre Paris, futur director de l'escola francesa de Madrid, ha sigut a Barcelona junt ab M. E. Albertini, primer pensionat de l'Escola el qual estudiará els monuments romans de la Tarraconense.

ESCOLA D'ARQUITECTURA. — Els alumnes d'aquesta Escola, acompanyats del Professor senyor Pijoán, han reproduit els mosaichs de la cúpula de Salcelles, prop de Tarragona, aixecant ademés la planta de les muralles gregues d'aquesta ciutat y recullint noticies pera la restauració dels temples romans augusteos.

Notes sobre la ciencia oriental a Catalunya en el XIVèn sigle

(Conclusió)

Ahon podem estudiar d'una manera més sugestiva y eloqüent l'estat de la cultura rabínica a Mallorca, y ahon se prova més l'estraordinaria afició del rey Pere III envers els estudis astrològichs y orientals y el seu desitx ardent d'enriquir sa biblioteca ab tota mena de llibres, anch els més exòtichs, es en la que deixá el juheu oriental Lleó o Jafuda Mosconi, qui passá gran part de sa vida en aquella illa. La troballa del catálech d'una llibrería esclusivament rabínica del XIV sigle, feta per l'infatigable erudit D. Estanislao K. Aguiló, director de la Provincial de Palma, constitueix per la historia dels juheus balears y per la de la literatura hebraica en general, un vertader aconteixement. D'ell ne doná compte el Sr. Aguiló al secretari de la *Société des Etudes juives*, Mr. Israel Levi, una de les persones de més competencia en aquest ram d'estudis, aquí tan oblidats, y en la interessant y difícil recerca de la identificació o origen dels llibres hebraichs, citats moltes voltes barroerament en el preciós catálech, hi prengueren part els especialistes més autorisats en els estudis rabínichs y especialment en els judeu-espanyols; l'anomenat Mr. Israel Levi, M. Steinschneider de Berlin, Mr. Kayserling, y fins Mr. Richard Gothiel de Nova-Yorck. Fruyt d'aquestes llargues investigacions es estada la serie d'articles publicada en el *Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana* de 1904 (1), que es el millor comentari que podem posar a la lletra de 22 abril de 1378 (2), en la que'l rey Pere III encarrega al governador de Mallorca que li envii tots els llibres que foren de mestre Lleó grech, juheu de Mallorca, y que compri els venuts, donats o empenyorats, perque els ha de menester.

Lleó Mosconi (1328-1377), vulgarment apellat Lleó grech, segons ho mostra el document citat, no nasqué a Mallorca sinó a Ochrida, avuy Turquía europea, mes a Mallorca se casá y hi viscu la major part de la seva vida, guanyanthi l'anomenada que com metge va arribar a atènyer. En 1354 el rey Pere III, que no deixava de banda cap home eminent, el rebé com metge

(1) Aguiló (E.), Kayserling (M.), León (J.) y Steinschneider (M.): *Inventari de la heretat y llibreria del metje juheu Jafuda o Lleó Mosconi* (1375). Vol. X, p. 90, 106, 140 y 196 bis.

Se publicaren abans aquests interessantissims estudis en la *Revue des Etudes juives*, n.os 78 y 79 y en el *Magazin für die Wissenschaft des Judenthum* III, 143 y ss.

(2) Rubió, op. cit. Doc. n.º 204.

seu: *tenore presentis carte nostre, recipimus te in fisicum et domesticum nostrum* concedintli les gracies y privilegis de que gaudíen els metges reyals (1).

Lleó Mosconi, els llibres del qual cobejava tant posseir el rey Pere, no era pas un desconegut en la literatura rabínica; al contrari, es autor que brillá per la seva erudició, manifestada en el seu Supercomentari de Ibn-Ezra sobre'l Peutateuch y en les noticies del seu prefaci al famós *Yonpon* publicat segons un ms. del Vaticá per A. Berliner en 1878. El Supercomentari sembla compost en 1368 y acabat en 1370. Mercès a l'inventari dels seus bens, mobles, utensilis de casa, vestits, instruments de medicina, etc., podem conèixer l'interior d'una familia juheua acomodada; per el dels seus llibres ens formem una idea de lo que era la cultura d'un juheu instruit en la seva època. No es ara del cas estudiar el fons d'aquest inventari que consta d'uns 153 títols, tots de llibres hebraichs. Sols ens interessa, per de prompte, per la menció que fa d'algunes obres degudes a juheus catalans, o que's tenen per tals: com la traducció hebraica de la llegenda de Barlaam y Josafat de l'escriptor barceloní Abraham-ben-Hasdai (sigle XI o XII) que, abans d'haverlo descobert Mr. Steinschneider, se tenía per una obra original (2), el tractat «L'enemich de les dones» (3) de Juda-ben-Schabbetai Levi, y els d'Abraham-ben-Hiyya (4) y Joseph Caspi (5), tots tinguts per barcelonins, com afirma Mr. Israel Levy. Lo que crida més l'atenció en dit inventari es el gran nombre d'obres de l'escriptor Joseph Caspi. Fou aquest molt considerat entre'ls seus per els seus escrits de filosofía, de gramática, y pels seus comentaris de Maimonides y Aben Hezra. Conta Mosconi que'l d'aquest darrer autor, fet per en Caspi, el va trobar a Mallorca. Allí el pogué tractar y conèixer personalment, perque el citat escriptor comentarista que tenía la deria dels viatges, hi va passar sis mesos. Es també digne de recomenarse la llarga llista de llibres d'Averroes que guarníen la llibrería del nostre metge. Es un testimoni de més en corroboració del favor de que fruía el famós filosoph arábich en el sigle XIV, entre'ls juheus catalans.

Després del catálech dels bens y dels llibres de Lleó Mosconi, que's feu quan morí la seva muller Muna, el Sr. Aguiló va tenir la fortuna de trobar la llista dels objectes venuts després a l'encant a la mort del metge juheu, ocorreguda abans de 1 d'octubre de 1377, pera satisfer els seus acreedors y per orde d'Astruc Durand, marmessor de la successió. Aixís com el primer document ens dona a conèixer el fons bibliográfich de la llibrería d'un docte, el segon ens presenta un quadro animat dels sabis que constituíen el cenacle de les ciencies y lletres rabíniques a Mallorca, en el darrer terç del sigle XIV, y fins ens pot donar indicis de les aficions d'alguns d'ells, per la qualitat y quantitat de llibres ab que's quedaren, dels 153 que constituíen la llibrería del difunt juheu (6). Dits llibres foren venuts a l'encant per uns 493 franchs, quantitat llavors molt més important de lo que avuy representa. El

(1) Art. cit., pág. 81.
(2) Ibid. p. 84, 106 y 109, n. 56.
(3) Ibid. p. 85, n. 134.
(4) Ibid. p. 111, n. 127.
(5) Ibid. p. 85.
(6) Ibid. pág. 140 y ss.

que's quedá ab més llibres (41) fou el fillastre de Mosconi, Maimon Xulleli, y després el mestre Abdalhach (una vintena). Maymon Xulelli era un dels homes més importants de l'aljama de Mallorca. Per la seva intervenció els juheus de l'illa obtingueren, en 1385, del rey Pere la confirmació de llurs antichs privilegis. Entre'ls compradors figura, ademés, en tercer lloch Magaluf Natgar, rich juheu a qui doná el meteix rey la rahó, en dit any de 1385, en un plet que sostingué ab el marxant Pere Morey, puix es sabut que'ls *Usatges* igualaven els juheus als cristians en els plets civils, donantlos la meteixa representació testimonial devant dels tribunals. Els restants noms dels juheus que prengueren part en l'esmentat encant, que ofereixen per nosaltres algun interés, son Ephrain Bellshoms, Aaron Cohen, mallorquí, nomenat *físich* de la casa reyal d'Aragó en 1373, fill d'Astruch Cohen (1) y perteneixent al vegada a la familia del Cohen que fundá a Tortosa un estudi pera'ls juheus pobres, y, ademés, els coneguts cartògrafs y buxolers Abram Cresques, que comprá 6 obres, y Jafuda Cresques que n'adquirí tres. Ephraim Bellsoms, que comprá una obra astronòmica d'Abraham-ben-Hiyya y un comentari d'Alfarabi sobre un llibre d'Aristòtil, es el meteix juheu celebrat pel rey Joan per sos astrelabis, y del qual, ademés, el famós escriptor sabi Simon Durand, fill del marmessor de Lleó Grech, alaba els seus profons coneixements astrològichs (2).

Res més sabem de la llibrería de Lleó Mosconi. Es probable que'ls desitjos de Pere III se realisessin y que gran part de les obres que la constituíen anessin a parar a les seves mans. Les conservá el rey o, pel contrari, tingueren molts d'ells, considerats com perillosos per llurs doctrines, la meteixa sort que esperava a molts dels seus desgraciats posseidors? Lo que si's pot assegurar es qu'en l'inventari del rey Martí apenes figuren llibres hebraichs (3). De les suspicacies que aquests despertaven n'es prova eloqüent la especie de salvconduit que en 1398 el meteix rey Martí concedí a Joan Gabriel Rossell, manant al seu Procurador, general de Tarragona, que ningú l'inquietés per haverli donat el llibre del Rabbi Moysès d'Egipte (Doc. 454) que segurament no era altre que el dels *Drets hebraichs* que'l rey Pere III maná, en 1383, traduir al catalá a l'Aljama dels juheus de Barcelona (Doc. 338). La Inquisició, encara que a Catalunya y Valencia no assolí la organisació més estable y independent de tota jurisdicció episcopal, del terrible tribunal fundat en 1482 pels Reys Catòlichs, vetllava també ab rigor per la puresa de la fe y fins ab un zel més que indiscret, com ho mostra el nom famós y l'obra no menys coneguda sobre aquesta materia de fra Nicolau Aymerich. Res té, donchs, d'estrany, donat l'esperit de la época, que, després del terrible saqueig de la riquíssima Aljama de Valencia, en 1391, en el que sols la eloqüent y prestigiosa veu de Sant Vicens Ferrer va detenir els assessins, el rey Joan manés

(1) Arx Cor. Aragó. Reg. 1431, f. 128.
(2) Art. cit. pág. 195 bis.
(3) «Item un libre appellat *Rabbi*, en ebraic scrit en pergamins ab posts de fust cobert de cuyro vermell empremptat ab V clavas a cada post, ab dos tancadors de seda groga e vermella» (f. 23, n. 167). Era probablement el llibre de *Rabbi Moyse de Egipte* que li va donar el menoret de Lleida fra Gabriel Rossell (Rubió, op. cit. Doc. 1541).—En 1413 comanava al batlle de Montblanch un *Talmut* que havia anat a parar a mans de l'Arquebisbe de Tarragona (Rubió, op. cit. doc. n. 483).

al menoret fra Tomás Olzina, son confessor, al sabi Nicolau Sacosta y al famós Francesch Eximeniç, que, juntament ab P. de Figuerola, recuperessin y examinessin els llibres hebraichs trobats en els alberchs dels juheus de Valencia, el día de la robería de la llur Aljama (17 Desembre 1392) (1). Potser contribuí, a aquesta mida del rey Joan, l'afició que tenía a la llengua hebraica. Recordis qu , essent infant, demanava al seu vell bibliotecari y arxiver, Pere Palau, la Biblia hebraica que's guardava en l'arxiu de Barcelona (2).

Fácil es de preveure la sort qu'estigué reservada en aquesta literatura rabínica, en les terribles persecucions successives a la de 1391 y en la repugnant lluita de races que antecedí y adhuch seguí a la espulsió dels juheus, lluita que fou una de les causes principals de decadencia pera la nostra Península (3). En el naufragi total de tants de llibres hebraichs ofereixen encara més relleu, aixís el catálech dels del grech Mosconi com les noticies que'l document de la llur venda ens ha conservat, de molts individuos de la rica y ilustrada Aljama mallorquina. Maymon Xullell y Bonsenyor Gracian foren els seus últims representants. A tots els arribaren les conseqüencies de la terrible catástrofe de 1391. La familia d'Estruch Durand, el curador de Lleó Mosconi, s'establí a Alger y alli hi figura el cèlebre rabi Simon-ben-Cehma Durand, anomenat també Astruc Durand, fill del primer. Juda Cresques se feu batejar y cambiá son nom ab el de Jaume Ribes. Els richs Natjar s'establiren a Constantina y a Tuniç; el mercader Abraham ses Portes a Tremicen y, per últim, Maymon Xullell, el fillastre del metge Lleó Mosconi, se convertí al cristianisme en 1391 y va pendre el nom de Garriga en recort del seu padrí Francisco Garriga, governador de Mallorca (4).

No's pot tractar de l'importancia de la cultura hebraica a Catalunya, y principalment a Mallorca, sense parlar dels seus ilustres cartografs, que tant de nom tingueren en la última part de l'Edat Mitjana. Però l'estudi de les cartes de navegar requereix per ell sol molt espay y un treball de comparació que no pot ferse en els reduits límits d'un article, y hem de deixarlo pera millor ocasió, desitjant que no trigui el día en que's publiqui a Catalunya un *corpus* de la nostra famosa cartografía.

A. Rubió y Lluch

---

(1) Arx. Cor. Aragó, reg. 1964, f. 15.—Francisco de Bofarull.—*Bol. soc. Arq. Lul.;* (1888, p. 207).
(2) «Com nos vullam la Biblia que es ebraich, manam vos que en continent nos (la) aportets... ben ligada e envolupada (Reg. 1954, f. 46). Cf. Coroleu, op. cit. pág. 126.
(3) Menéndez Pelayo. Heterodoxos I, 632.
(4) Art. cit. (Kayserling), pág. 196 bis.

APENDIX

METJES Y CIRURGIANS JUHEUS

NOTES REFERENTS A ALGUNS DELS QUE APAREIXEN EN ELS REGISTRES DEL SIGLE XIV, DE L'ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ (1).

ABRAHAM DES CASTLAR.—Barcelona, 13 janer 1327.—El rey Alfons III ordena al veguer de Girona y Besalú, que siguin pagats al metge A. de C. uns deutes (reg. 429, f. 94).

Tortosa, 4 octubre 1334.—El rey li mana que vagi a trobarlo a Barcelona, pera cuidar de la seva salut.

ABRAHIM HALLENA, metge de Saragoça.

Saragoça, 20 juliol 1338.—Pere III ordena que no se li fassin pagar més contribucions de les que li corresponguin (reg. 595, f. 183 v.).

ABRAIM AMNARAN, cirurgiá d'Osca.

Saragoça, 17 juliol 1338.—Pere III mana se li fassi justicia en un plet que sosté (reg. 595, f. 191 v.).

ABRASIM, de Terol.

Lleyda, 26 juliol 1310.—Jaume II li concedeix 200 sous per haverlo cuidat en una malaltía que patí a Terol (reg. 297, f. 242 v.).

ALATZAR, jueu d'Osca (2), metge de la Casa reyal.

Saragoça, 20 setembre 1326.—En sa qualitat de metge de l'infanta Teresa, muller seva, l'infant Alfons li concedeix mil sous de Barcelona anyals (reg. 393, f. 11).

---

(1) Com ja s'ha advertit abans, sols ab el desitx de posarles en circulació, facilitantles aixi als especialistes, publiquem aquestes notes que considerem inédites. No tenim, ni de molt, la pretensió de dressar una llista completa dels juheus catalans consagrats a l'art de curar. Qui s'ho proposés no podria deixar d'aprofitar els treballs especials del Dr. Li Comenge, y principalment el seu llibre *La medicina en Cataluña* (Barcelona, 1908), l'article del Sr. Miret y Sans *Les médecins juifs de Pierre, roi d'Aragon*, (publicat a la *Revue des Etudes juives*, 1909), y per lo que's refereix als juheus de Rosselló l important treball tan interessant entre altres aspectes pera l'historia de la cultura rabinica, que li hi dedicá el Mr. Pierre Vidal *Les juifs du Roussillon*.

Als datos que proporcionen aquests estudis especials hi hauría que afegir, ademés, els que donarien les monografies relatives a l'historia dels jueus en les diverses localitats catalanes, y sobre tot els arxius de les poblacions que posseiten juderies importants.

Segurament els metges cristians que apareixen en el mateix periode podrien donar motiu pera una nota tan rica en noms com la dels juheus. Es un treball que no'ns hem proposat fer ara.

(2) Son freqüents y nombrosissimes les cites que d'aquest metge se fan en els registres de l'Arxiu. Careixent moltes d'importancia y no podent publicarles totes, donem únicament algunes de les més curioses. V. també Miret y Sans, art. cit. p. 7, per el que sabem morí abans de 1330.

Lleyda, 18 febrer 1328.—Alfons III li ordena que, junt ab en García de Loris y en Ferrer de Bastida, tracti de lo que hagin de pagar les aljames d'Aragó en la coronació del rey (reg. 429. f. 155 v.).

Saragoça, 26 abril 1328.—Carta sobre un deute que tenía el seu germá Salomó Avernaduc, draper d'Osca (reg. 429, f. 281 v.).

Lleyda, 8 juny 1328.—Ratificació del document anterior (reg. 432, f. 86)

Terol, 20 febrer 1334.—Va anar d'embaixador o missatger del prior de Jerusalem a Alfons III (reg. 535, f. 56 v.).

Terol, 21 juliol 1335.—L'infant Pere, comte de Ribagorça, li concedeix 500 sous, en remuneració de les despeses que ha fet per curarse una cama que li trencá un mul (reg. 576, f. 140)

Barcelona, 8 abril 1339.—Pere III li concedeix guiatge an ell y als seus (reg. 863, f. 205 v.).

Valencia, 7 febrer 133:.—Sobre una qüestió de l'aljama d'Osca (reg. 600, 41).

Barcelona, 29 octubre 1339.—Apareix com árbitre d'un plet entre juheus (reg. 1300, f. 171 v.).

Saragoça, 3 maig 1340.—Orde de Pere III pera que li paguin els drets sobre el segell reyal que li concedí al pèndrel al seu servey, a la mort del rey Alfons (reg. 1301, f. 165).

Saragoça, 7 maig 1340.—Concessió de 600 sous per una mula que va perdre (reg. 1301, f. 177 v.).

Barcelona, 13 desembre 1340.—Orde de que se l'indemnisi per un cavall que va perdre en el servey del rey (reg. 1303, f. 56).

Barcelona, 28 abril 1343.—Orde de que se li dongui una de les tendes del rey, al que té d'acompanyar en l'espedició a Mallorca (reg. 1306, f. 32 v.).

Osca, 23 janer 1344.—Privilegi de franquicia concedit al seu nebot y gendre Mosse Avernaduc, fill de mestre Jucef Avernaduc (reg. 876, f. 15 v.).

Perpinyá, 24 setembre 1345.— Confirmació d'un privilegi de franquicia que li havía sigut concedit pels seus serveys y els prestats pel seu pare mestre Mosse Avernaduc al rey Alfons III en l'espedició a Sardenya, aon morí (1) (reg. 878, f. 221).

Girona, 13 desembre 1345.—Orde de que li sigui pagada una quantitat que se li dèu (reg. 1308, f. 156 v.).

Valencia, 7 abril 1347.—Nova confirmació dels privilegis concedits a ell y l la seva familia.

ARO, metge del rey.

Borja, 23 març 1360.—Sobre una heretat que ha de tenir a Taraçona (reg. 700, f. 204.)

ARON ABDALHAC, de Mallorca (2).

Saragoça, 5 abril 1381.—Privilegi pera que no tingui d'exercir cap cárrech en l'aljama (reg. 1269, f. 9)

AARON COEN, ed Mallorca.

Barcelona, 12 janer 1373.—El rey Pere III el nomena metge de casa seva (reg. 1431, f. 128) (3).

ARON VIDAL, metge de Valencia.

---

(1) El primer document en que's fa menció d'aquest privilegi ha sigut donat a conèixer pel senyor Miret, p. 9,

(2) En la subasta dels llibres den Lleó Mosconi, n'adquirí 20 volums (*Botlleti de la Soc. Arq. Luliana*, loc. cit. p. 139).

(3) Comprá 6 dels llibres den Mosconi (V, art. y lloch cit.)

Valencia, 15 janer 1353.—Havent sigut aprobat, segons sab el rey per relació dels seus metges Pere Ros de Ursinus y Jucef Avernaduc, li permet exercir la medecina, ab la condició de que durant 3 anys no visitará a cap cristiá sense anar acompanyat d'un un metge també cristiá, y que passat aquell periode el cridará sempre que's tracti d'un cas grave (reg. 959, f. 103).

ASTRUCH BONSENYOR, metge de St. Mateu.

Valencia, 19 març 1348.—Sobre la validesa d'un testament (reg. 654, f. 153).

Ulldecona, 22 febrer 1353.—El rey el crida ab urgencia pera que vagi a assistirlo (reg. 678, f. 3) (1).

ASTRUCH CRESPI, de Valencia.

Valencia, 14 maig 1349.—Pere III escriu al seu metge Pere Ros, pera que l'examini y vegi si es apte a exercir la medecina (reg. 656, f. 24 v.).

AZARIAS, de Saragoça.

Lleyda, 19 juliol 1326.—L'infant Alfons ordena al Salmedi de Saragoça que sobreseeixi unes causes pendents entre uns cristians y el seu metge Azarias (reg. 392 f. 229 v.).

Saragoça, 26 desembre 1338.—Sobre un testament (reg. 595, f. 127).

Valencia, 20 març 1339.—Qüestió sobre unes quantitats que posá a guany en poder de Janconi y Samuel Abnarabi (reg. 599, f. 148 v.) (2)

AZARIAS ABEN JACOB, metge de Saragoça.

Calatayud, 4 juliol 1320.—Carta de Jaume II al merí de Saragoça y a l'aljama, pera que tinguin en compte la seva pobresa en les taxacions que li apliquin (reg. 170, f. 17 v.).

Saragoça, 5 setembre 1324.—L'infanta Teresa d'Entença li concedeix 200 sous pel seu vestit, com a metge seu (reg. 427, f. 10 v.).

Saragoça, 12 febrer 1329.—Confirmació feta per Alfons III de varis privilegis que li foren concedits ab data de 10 juliol 1324, 25 agost 1326 y 1 d'octubre de 1327 en recompensa dels serveys que li prestá en la conquista de Sardenya, (reg. 504, f. 49 v.).

Saragoça, 19 agost 1330.—Confirmació d'una carta de franquicia a que's refereix el document anterior, datada al Castell de Bonayre, el 10 juliol de 1324 (reg. 437, f. 286).

Valencia, 9 desembre 1330.—Carta del rey pera que se li fassi justicia en la seva demanda contra un seu criat, fill de Gento de Graziello, julieu, que deshonrá una neboda seva (reg. 440, f. 288 v.).

BARON DAYOT COHEN, metge de Perpinyá. (3)

7 janer 1356.—Citat en un instrument notarial (reg. 900, f. 214).

Perpinyá, 14 juliol 1358.—Pere III li confirma una carta d'immunitat, datada el 23 d'abril del mateix any, en recompensa dels serveys que li ha prestat.

BENVENIST SAMUEL, metge de Barcelona.

Vilafranca del Panadés, 8 març 1354.—Pere III el nomena metge seu tenint en compte les seves *sciencie abtitudo morumque elegantia* (reg. 678, f. 9).

BENDIT CARAVIDA, metge de l'infant Joan.

Barcelona, 22 març 1386.—Pere III li dona permís pera exercir en vista de que essent examinat *sub Berengario Candell, magistro in artibus licenciatoque in medicina, habitatore Barchinone, dum presenti videlicet in atrio nostro maiori ci-*

(1) La mateixa lletra va també endreçada a mestre Bernat d'Alcarag, metge de Morella. La seva malaltia l'esplica l'rey en la carta que escrigué el mateix dia al seu metge P. Ros: *Saperts que amb nos estando a Ulldecona les glandolles del coll nos son inflades e aquesta nit havem hauts alcun escalfament e no havem poguts dormir be.*

(2) El meteix document se troba repetit en el reg. 600, f. 119 v.

(3) Ja apareix en un document de 1345, citat per M. P. Vidal, l. cit. p. 62.

vitatis Barchinone, et Humer Cavell, judeo fisico Valencie, presentibus aliis medicis judeis et apothecariis cristianis... aquests metjes *relacionem fecerunt.....* de que l'havíen examinat *nedum in arte medicine et fisice sed etiam in matefisica et naturis et in aliqua parte astrologie.....* y el reconegueren apte, despues d'haver prestat ell jurament *de dicta arte medicine..... audivisse per triennium et ultra et ex post..... practicasse in civitate Barchinone aut in sequela et curia dicti nostri primogeniti per decennium et amplius..... et jurasse* que té en poder seu *libri medecine ad ipsam medicinam necessarii et oportuni* (reg. 946, f. 195 v.).

Benditum des Logar.

Girona, 15 juliol 1321.—Carta de Jaume II al Senescal de Carcassona pera que'l posi en llibertat, ja que l'agafá pres quan anava a Montpeller a consultar altres metges sobre la malaltía del Vescomte de Castellnou (reg. 173, f. 195).

Benedictum, cirurgiá y metge juheu, originari de França però habitant a Barcelona.

Barcelona, 7 juliol 1347.—Orde del rey pera que se li respecti la franquicia que li concedí de tota exacció reya (reg. 644, f. 181).

Boatius Mosse.

Besa ú, 14 ju iol 1368.—L'infant Joan li dona permís d'exercir la medicina a Catalunya, exceptant les viles de Perpinyá, Puigcerdá, Vilafranca del Panadès y Cervera(reg. 1649, f. 43).

Bonafos Crespini, metge de Valencia.

Valencia, 11 abril 1348.—Sobre una sentencia d'apelació referent a un plet entre ell y l'aljama de Valencia (reg. 650, f. 187).

Bonanat Girones, cirurgiá de Pere III y del infant Joan.

Montçó; 5 Novembre 1383.—Pere III el crida ab urgencia perque l'ha menester *per algun accident* de la seva filla l'infanta Isabel (reg. 1281, f. 158).

Vich, 14 setembre 1385.—L'infant Joan el crida pera curar d'un accident de malaltía al seu primogenit l'infant en Jaume (1) (reg. 1750, f. 97.

Bonanat Julia.

Granollers, 25 agost 1366.—El rey concedeix a ell y a Mestre Pere la Flor la desusptació de les ferides en la illa de Mallorca (reg. 1077, f. 150 v.)

Bonet Bellshoms, jueu de Perpinyá.

Perpinyá, 5 novembre 1355.—El rey el non ena metge de la seva; casa ab totes les prerrogatives consegüents (reg. 898, f. 55 v.).

Bonhiua Cabrit, cirurgiá de la casa reyal, de Barcelona.

Valencia, 12 janer 1349.—Permís pera que no tingui de portar el signe de la roda; 887, f. 118 v.).

Barcelona 27 juliol 1351.—En vista de que, examinat per mestre Pere Ros, metge major del rey, Bernat de Riera, cirurgiá, y Pere d'Abella, metge, ha sigut trobat apte y práctich en la cirurgía, Pere III l'autorisa pera exercirla ab els cristians y pera examinar als demés cirurgians (reg. 894, f. 30).

Saragoça, 24 juny 1360.—Sobre una robería que li han fet altres juheus de Saragoça (reg. 701; f. 77).

Barcelona, 15 octubre 1360.—El rey, en agraiment dels serveys que li ha prestat en la guerra de Castella *curas mortiferas tam plurimum vulneratorum quam aliter subtiliter et utiliter faciendo*,li concedèix una carta d'assegurament (reg. 904, f. 194).

Caravida Caracosa, cirurgiá, juheu de Valemolli.

---

(1) Nascut el 23 de març de 1384 (F. de Bofarull, *La Generación de Juan I de Aragón, Memorias de la R. Acad. de Buenas Letras*, VI, 305.)

Poblet, 21 agost 1380.—Concessió de permís pera exercir (reg. 1267, f. 209).

CRESQUES, metge del rey.

Perpinyá, 24 juny 1344.—Pere III li encarrega l'ofici de la judicatura en la veguería del Rosselló (reg. 1123, f. 92 v.).

Barcelona, 23 novembre 1347.—Ordre del rey pera que se li retornin 2 mil sous que li manllevá pera l'expedició al Rosselló (reg. 1312, f. 39 v.).

Barcelona, 12 desembre 1347.—Anula la revocació que'l rey va fer a instancies del juheu de Perpinyá Bendit Bonavía, a Saragoça el 4 d'octubre del meteix any, del nomenament de que's fa menció en el document de 1344 (reg. 650, f. 40).

CRESQUES ELIES, metge de Figueres.

Barcelona, 12 agost 1342.—Permís pera no dur demunt dels vestits el signe de la roda (reg. 873, f. 204).

ÇULEYMA DE QUATORZE.

Saragoça, 15 octubre 1348.—Carta de Pere III a l'aljama de Calatayud per que no se l'obligui a contribuir més de lo just, en vista de que amenaça ab marxa de la ciutat, ab gran perill dels malalts d'ella (reg. 654, f. 30).

DAVID ABNADCAR, metge d'Osca.

Saragoça, 26 janer 1340.—Carta al batlle d'Osca, pera que no sigui gravat en les contribucjons en vista de que cura als malalts cristians, juheus y sarrahins (reg. 601, f. 199).

DURAN DE CORTALI, metge de l'infant Joan.

Figueres, 20 setembre 1384.—L'infant Joan li permet pendre una segona muller (reg. 1671, f. 2).

HAMET ABENXOA, menescal de la casa reyal. (1)

Tortosa, 8 abril 1332.—Sobre'l seu matrimoni (reg. 454 , f. 41).

FARAHON; metge del rey.

Saragoça; 2 juliol 1361.—Pere III demana que l'infant de Navarra castigui a qui va donarli mort (reg. 702; f. 194 v.)

HAMET XAREFFI, sarrahí d'Alcalá de Henares.

Barcelona, 22 abril 1354.—Guiatge concedit per Pere III an aquest metge *fisicus domus nostre* (diu el rey), *a nostra quo de presente recedat, curia ad quam est de proximo reversurus* (reg. 897, f 64 v.).

HUMER TAUHELL, de Valencia.

Valencia, 3 setembre 1371.—Apareix en un document sobre l'elecció del Rabi de l'aljama (reg. 1580, f. 68). (2)

ISAACH CARACOSA, juheu de Guimerá.

Lleyda, 30 agost 1380.— Se li concedeix permís pera exercir la medecina en vista de que es *in arte fisice competenter instructus seu etiam eruditus* (reg. 1100, f. 27 v.).

ISAACH MAYR, de Fraga.

Tortosa, 9 abril 1383.—Pere III l'agrega al cos dels seus domèstiebs y cirurgians (reg. 941, f. 51 v.)

ISRAEL ABENISRAEL, de Saragoça

Fraga, 2 juliol 1384.—Sobre una apelació (reg. 838, f. 134).

ISRAEL COHE.

Valencia, 15 febrer 1358.—Se li concedeix permís d'exercir la medecina en

---

(1) A pesar de que ni aquest ni el segnent son metges juheus, els incluim en la llista per lo es assos que son els fiel·lchs sarrahins en els nostres registres. D un metge Guerau que havia estat moro ens parla un document de 11 desembre de 1382 (reg. 1061, f. 64). Tots els menescals de que donen noticia els registres de l'Arxiu son sarrahins.

(2) En 1358 el menciona un document citat per P. Vidal, ll. cit., p. 62.

tota la terra, en vista d'haver sigut examinat satisfactoriament per Mestre Sanxo de Miracle y Andreu Ponç, batxiller en medecina (reg. 900, f. 41).

Jacob Bonjuhes, de Perpinyá. (1)

Perpinyá 7 janer 1356.—Apareix citat en un instrument notarial (reg. 900, f. 214).

Jafuda Abenvines, metge de Valencia.

Barcelona, 1 juny 1351.—Sobre un plet que tenía ab G. Vinyals, mariner (reg 664, f. 109 v.).

Jafuda Bonsenyor dez Cortal, metge del rey.

Barcelona, 15 agost 1373.—Pere III li permet pendre un altra muller segons la lley hebraica, ja que no ha tingut successió de la primera (reg. 924, f. 153 v.).

Josep de Lorca, metge de Saragoça.

Lleyda, 14 juny 1352.—Revocació d'un decret de franquicia que havía sigut concedit a ell y a la seva dona Sol (reg. 666, f. 182).

Jucef.

Saragoça, 4 octubre 1348.—S'estableix a Barbastre perque no hi ha cap metge que cuidi dels malalts (reg 655, f. 13).

Jucef Abenduet, metge de Calatayud.

Cervera, 8 novembre 1359.—Orde del rey pera que se li pagui una taxació sobre l'aljama de Saragoça, que s'havía acostumat donarli (reg. 700, f. 45 v.).

Jucef Almali, d'Alcanyíç.

Alcanyíç, 29 janer 1372.—Se li permet exercir, després d'esser suficientment examinat (reg. 921, f. 250).

Jucef Avernaduc, (2) metge de la reina Leonor.

. . . . . 15 juliol 1350.—Pere III fa estensiu an ell y ordena que se li respecti el privilegi de franquicia que durant set anys concedí al seu germá Mestre Alatzar, ja difunt, y a la seva familia (reg. 661, f. 128 v.).

Perpinyá, 7 janer 1356.—Pere III li concedeix an ell y als seus fills y nets, als de Mestre Alatzar, ja difunt, y als de Salomó Avernaduc y Haym Avernaduc (3) els privilegis de l'aljama d'Osca (reg. 898, f. 95 v.)

Perpinyá, 28 janer 1356.—Confirmació d'un privilegi anterior de franquicia en remuneració dels serveys prestats per ell y el seu pare Mosse (reg. 898, f. 120).

Jucef Avernaduc (4), d'Osca; metge de l'infant Joan.

Saragoça, 31 març 1360.—Se li concedeix permís pera exercir, en vista d'haver sigut satisfactoriament examinat per Pere Ros, metge del rey (reg. 904, f. 43 v.)

Saragoça, 21 setembre 1375.—Carta de l'infant Joan encarregantli que vagi a trobarlo, portant les coses que li dirá el metge Joan Dordas (reg. 1743, f. 1).

Saragoça, 3 febrer 1378.—L'infanta Mata d'Armanyach escriu al metge Joan Dordas, que vulgui visitar y cuidar a la dona del seu metge Jucef, qu'está malalta, pera que aquest no tingui de separarse del seu servey (reg. 1814, f. 152).

Saragoça, 30 maig 1378.—L'infant Joan ordena que li portin a Saragoça dos cofres de mestre Jucef Avernaduc, ab llibres y altres coses del seu ofici (5) que aquest tenía a Osca (reg. 1745, f. 97 v.).

---

(1) En 1358 el menciona un document citat per P. Vidal, ll. cit., p. 62.

(2) Germá de Mestre Alatzar.

(3) Tots quatre eren germans, fills de mestre Mosse, metge d'Alfons III, que morí, com solen recordar els documents que parlen d'ell, en la conquista de Sardenya.

(4) No hem sabut trobar el seu entronch ab el metge anterior, a la familia del qual de segur perteneixía.

(5) Era també astròlech. Ab data de 11 del meteix mes y any, l'infant li manava que anés a trobarlo inmediatament a Saragoça, portant l'astrolabi y els seus llibres d'astrología (reg. 1745, f. 82; Rubió, op. cit. I, doc. ccxcv).

Saragoça, 22 desembre 1385. — L'infant ordena se li paguin 50 florins (reg. 1772, f. 86) (1).

JUCEF DE PERO; cirurgiá de Borja.

Saragoça, 15 octubre 1348.—Sobre una qüestió pendent entre ell y Mosse Atro (reg. 655, f. 18 v.)

JUCEF SALOMO BOFILL, metge de Mallorca.

Valencia, 26 febrer 1361.—Sobre'l testament del seu pare Salomó Bofill, també metge (reg. 1421, f. 156 v.)

KAFIEL CONSTANTI, metge de Saragoça.

Saragoça, 13 novembre 1333.—L'infant Pere eximeix al seu fill Mosse Constanti, de dur el signe de la roda (reg. 575, f. 224 v.).

MAIMON BONJUDA.

Barcelona, 22 desembre 1348.—Tresllada el seu domicili a Manresa, per que hi havía falta de metges (reg. 651, f. 66).

MAYL, cirurgiá d'Alagó.

Valencia, 16 janer 1338.—El rey el crida a respondre a l'acusació de María Gil, la qual assegura que la seva filla Romena va morir *sub cura dicti judei, pretextu cuiusdam infirmitatis quam patiebatur in altero pedum, ob culpam judei ejusdem* (reg. 593, f. 32 v.). (2)

MIRAS, metge de Jaume d'Exerica.

Lleyda, 26 juliol 1310.—Se li concedeixen 100 sous, per haver cuidat a Jaume II en una malaltía que patí a Terol (reg. 297, f. 242 v.).

MIRONO DE CORÇA.

Lleyda, 25 juny 1352.—Sobre una assignació de 2,000 sous que li va fer Pere III (reg. 1321, f. 145).

MOSSE, metge de Jaume II.

Sarrion, 15 maig 1325.—Sobre una robería que se li feu (reg. 408, f. 74).

Barcelona, 3 febrer 1326.—Pago d'un mul que li regalá l'infant Alfons (reg. 421 f. 142 v.).

MOSSE BARO COHEN, metge de Perpinyá.

Saragoça, 14 maig 1367.—Pere III l'autorisa pera entrar a França y tornar a Perpinyá (reg. 913, f. 246).

MOSSE DOUS LOSAL, de Valencia.

Morella, 30 juliol 1327.—L'infant Alfons el nomena metge domèstich y familiar seu (reg. 393, f. 111 v.).

MOSSE PERFET, d'Espluga de Francolí, fill de mestre Perfet, ja difunt.

Poblet, 21 agost 1380.—El rey, en vista de la seva competencia, l'autorisa pera exercir (reg. 1267, f. 207 v.).

MOSSE PORPOLER, de Valencia.

Tortosa, 11 febrer 1371.—Carta de la reina Leonor, pera que se resolgui en favor seu una questió que té ab altres jueus (reg. 1579, f. 166 v.).

RUBEN LEO, metge d'Espluga de Francolí.

Barcelona, 18 juny 1377.—El rey Pere III li permet exercir, previa examinació feta per mestre Berenguer Ferrer, de Vilafranca del Panadés (reg. 930, f. 206 v.).

SALOMO y SAMUEL, germans cirurgians. (3)

Calatayud, 3 febrer 1312.—Orde de que se'ls hi pagui lo degut, per haver assistit durant deu mesos als ferits del setge de Montçó (reg. 272, f. 261 v.)

---

(1) Ab data de 18 de febrer de 1386, l'infant repetia l'orde (reg. 1773, f. 97).
(2) V. també doc. de 3 novembre 1337 (reg. 587, f. 150 v.)
(3) Pilis d'Alach, cirugiá d'Exea.

SALOMO, de Tudela.

juliol 13..... (1).—La reina Joana de Navarra, muller de Carles II, escriu al rey de Castella que havent estat malalta y sentit parlar del metge Salomó de Tudela, que es *molt bon metge e a feytes moltes de beles cures en Navarra*, li va manar que anes a França per cuidarla; el dit metge fugi a Castella y no volgué anarhi, de la qual cosa, diu, *nos som molt dolenta..... per lo defaliment que nos haven del, car per les beles cures que ns han dites que ell ha fetes en Navarra, nos haviem e encara havem tal esperança e esmaginació en el, que ns sembla que seriem tantost guarida, si el era ab nos*. Li demana que l'obligui a complir l'orde seva, *car nos*, diu, *certament en semblant cas vos trametriem un de nostres infans, se nos sabiem que els podien aprofitar a salut de vostra persona* (reg. 1316, f. 13).

SALOMO, cirurgiá de Perpinyá.

Perpinyá, 5 març 1356.—La reina Leonor escriu a l'aljama de Perpinyá, sobre un crim que va cometre ferint al moro Faraig de Belvis, menescal del rey (reg. 1566, f. 44).

SALOMO ABENFORMA, cirurgiá.

Saragoça, 14 maig 1328.—Sobre un deute que li tenien uns jueus d'Alagó (reg. 432, f. 31).

SALOMO ABINFORMA, cirugiá d'Osca.

Saragoça, 28 març 1386.—Carta de l'infant Joan sobre uns processos que se li segueixen (reg. 1673, f. 93).

SALOMO ALATZAR, metge de Saragoça.

Saragoça, 20 octubre 1326.—L'infant Alfons l'eximeix de dur el signe de la roda (reg. 393, f. 26 v.).

SALOMO ASTRUCH, d'Avinyó.

Barcelona, 22 juliol 1351.—No haventhi metge a Alcira, Pere III li permet, ja que ha fet moltes y difícils cures, que pugui exercirhi la medecina, a pesar de no haver sigut encara examinat pels metges de Valencia (reg. 924, f. 29 v.).

SALOMO CARAVIDA, metge del rey.

Barcelona, 17 setembre 1378.—Se li dona guiatge per un any (reg.932, f. 19)

Tamarit, 10 març 1384.—Donació del rey (reg. 1280, f. 39)

SALTELL CABRIT, cirurgiá de Girona.

Barcelona, 5 juliol 1351.—Exempció de varies cargues de l'aljama, ja que dèu *circa artem cirurgie continue incedere* (reg. 894, f. 24).

SAMUEL, cirurgiá de Puigcerdá.

Barcelona, 24 febrer 1368.—Pere III el crida a presencia seva (reg. 1079, f. 154 v.).

SAMUEL IÇACH, cirugiá de Mallorca.

Valencia, 25 janer 1339.—Se'n va a viure a Valencia, y el rey ordena que sigui examinat (reg 598, f. 227).

SAMUEL CABRIT, de Banyoles.

Barcelona, 28 novembre 1366.—Permís pera que pugui anar ab un criat a terres de França (reg. 913, f. 89).

SULLAM DEUSLOGAR, de Cervera.

Barcelona, 6 febrer 1386.—Pera que pugui millor atendre als malalts, se l'autorisa per viure fora del Call de la ciutat, que de nit se tanca (reg. 946, f. 111 v.)

VIDAL, cirurgiá de Barbastre.

---

(1) Document en molt mal estat. Joana, filla de Joan II de França, va casarse ab Carles el *Dolent* de Navarra en 1353 y morí en 1373.

Saragoça, 28 abril 1360.—Orde de que se li fassi justicia de l'ofensa que tres juheus inferiren a la seva germana (reg. 700, f. 239 v).

VIDAL, metge de la casa reyal.

Saragoça, 19 agost 1348.—El rey, en recompensa dels serveys que li han prestat ell y el seu difunt pare, també metge del rey, mestre Alatzar, li otorga el nomenament de collector de les rendes de l'aljama d'Osca.

Osca, 22 agost 1352.—Ordre a l'aljama d'Exea de que li paguin mil sous (reg. 1321, f. 192).

VIDAL AVERNADUC.

Valencia, 10 juliol 1353.—Carta de Pere III en la que parla d'ell com ja difunt, y nomena al seu fill Mosse, juheu de Calatayud, pera que'l substituiexi en el cárrech de Rabi y Dayan o jutge d'apelació, segons la lley hebraica (reg. 958, f. 190 v.).

VIDAL CABRIT, cirurgiá de Girona.

Barcelona, 15 febrer 1326.—L'infant Alfons l'absol de tota la culpa que pogués tenir en l'evasió del seu sogre Issach Cerdan (reg. 392, f. 163).

VIDAL ROVEN, metge de Barcelona.

Barcelona, 29 abril 1320.—L'infant Alfons li dona privilegi d'exempció de tributs pera ell y la seva familia y de que les seves cavalleries no siguin embargades en temps de guerra o via fora, ja que *ex oficio suo plures habeat visitare infirmos et plura gerere et procurare ad opus infirmorum quos tenet in cura sua, et aliter plures gentes habeant ei ostendere urinas infirmorum* (reg. 383, f. 26).

J. R. Y B.

Evolució històrica dels juheus y juheissants barcelonins

Per compendre lo significat d'aquestes y altres declaracions dels juheissants, nos convé conexer les cerimonies y rituals judáichs, que eren los que aquells seguíen.

Un interessant manuscrit castellá, que formava part de la Biblioteca dels Inquisidors de Barcelona, vindrá a suplir nostra insuficiencia. Refereix ab bones paraules, les més principals práctiques religioses.

«Declaraciones de las Ceremonias de los Ritos Judaicos declarados por cierto Judio Rabi

El poner la mano encima de la cabeza bajándola por la cara abajo sin santiguarse, dice que significa la bendición que Jacob dió á Manasés y a Efrayn nietos suyos hijos de Joseph, nacidos en Egipto, quando les puso las manos encima de la cabeza y les bendixo como está escrito en el libro del *Genesis* en el testamento de Jacob.

Hechar un pellizco de masa en el fuego dice el Rabí que significa y es en el memoria de aquel pan del Pueblo de Israel, que de obligado de dar el Sumo Sacerdote en sacrificio de una masa que los Judios masaban por raçon y memoria del sacerdocis (*sic*) que el (*palabra en blanco*) de Israel perdió y era que tomaban dos puñados de dicha masa y aquello se ofrecía al Sumo Sacerdote y perdido el dicho sacerdocio en memoria.

Quitar la landrilla de la pierna de las resses estando cruda, significa y es memoria de quando el Angel luchó con Jacob y quedó cojo de esta lucha y por esso los hijos de Israel, no comen el nervio de la pierna, ni la grasa que se pegaua con él, que es la dicha landrecilla, como está escrito en el fin del Génesis.

Quitar y sacar la grasa de la carne y no comer dello significa como el Pueblo de Israel acostumbrava a hacer sacrificio á Dios de las grassas hechando por sacrificio vn poco del dicho sebo, hechando como vna nuez en el fuego y estas grasas comunmente las solian quitar del lomo o riñonada de las reses antes de hecharla en la olla, como está escrito en los números de los sacrificios.

La carne trefa, que es quando la res tiene pegada vna tela al liuiano en el costado de las resses, significa que era nombramiento en la ley Judayca, que no comiessen carne muerta: y assi no las comian, ni res que tuuiesse sangre en el cuerpo: porque la res mortecina siempre acostumbra tener sangre en el cuerpo.

Ayunar el ayuno de *Quipur* que quiere decir *perdon* significa los LX dias que Moysen estuvo sin comer ni beber en el monte Synay esperando la Ley y perdon que Dios hauia de dar al Pueblo de Israel por el pecado de la Idolatria, el qual Dios por sus ruegos perdonó y les dió la ley: y assi los Judios por aquella merced que les hizo, acostumbran de mandarse perdon los vnos a los otros y los menores bessan las manos á los mayores; y el dicho ayuno del perdon solía caer a 10 dias de la Luna del mes de Sept.e

La Pascua del Cuerno significa que en tal dia crió Dios al mundo y libró a Isac del sacrificio que Abraham su Padre queria hacer del; porque Abrahan halló el Carnero de que hizo sacrificio en lugar de su hijo embuelto y trabados los Cuernos entre vnas zarzas; y a significación de esto los Judios en tal Pascua acostumbraban a tocar el Cuerno en memoria de dicha liberación del sacrificio de Isac, que era dia de remembracion y caya el primero dia de la Luna del mes de Spt.e

El Purin era dia de estrellas que acostumbraban dar los Judios á los pobres significación de la liberacion que el Rey Asuero hizo al Pueblo de Israel que no muriesse a instancia de Mardoqueo.... de la Reyna Ester la qual hizo por consejo de Aman, como parece en el libro de la Reyna Ester.

El voluer el Judio la cara acia la pared quando se quiere morir, significa quando Ezechias dixo al Profeta Ysayas «O Rey luego te moriras y no vivirás dispon de tu cassa» que entonces el rey Ezequias voluió la cara á la pared y lloró su pecado y Dios le prolongó la vida por 15 años: por esta prolongación de vida los Judios quando se quieren morir voluian la cara acia la pared por llorar sus pecados.

La Pascua de las Cauañuelas que cae a 15 del mes de Sept.e , significa quando los hijos de Israel salieron de Egipto y fueron por el desierto 40 años aposentados por cabañas y voluieron: á esta significacion y en memoria de esto hacian los Judios las dichas Cabañuelas, poniendo en ellas sauces, hinojos y otras verduras y frutos segun la concurrencia del tiempo y las dichas cabañuelas se auian de hacer a la Septena y en lugar que se viesse el Cielo, como eran los que tenian los Judios en el desierto; las cuales Cabañuelas duraban 9 dias haciendo gracias a Dios porque eran ya cogidos todos los frutos de la Tierra y los 7 dias de los 9, eran obligados los Judios a comer debaxo de la dicha Cabañuela.

La Pascua del Pacenno significa y es en memoria de aquellas tortas, eçotacas, que los hijos de Israel llevaron encima de los hombros quando passaron el mar bermejo porque siete dias que les duró el passar, sino las dichas tortas cotacas. Y assi los dichos Judios no comian en los 7 dias de las Pascuas, sino pan cenceño, en memoria de lo susodicho, como lo dice el texto sagrado *Septem diebus azima comedetis*, que tambien se llamaba *Pascua del Phase*, que quiere decir *Pascua* como está escrito en su *Jessu in principio*.

El Am, que quiere decir cosa caliente, que acostumbraban a hacer con carne gorda, garbanzos, habas, judias, huebos duros y otra qualquiera legumbre, lo qual cocia toda la noche del Viernes, porque los Judios el Sabado no podian guisar de comer y aquel guisado estaya caliente en su fogaril, hasta la ora de comer el Sábado y assi el guisar de este antes, era principio de la guarda del sábado, en significacion de que los Judios guardauan Mannà de vn dia

para otro y todo el dicho Manna se les tornaua gusanos, saluo lo que cogian el Viernes para el Sábado, porque aquello no se voluia gusanos y por aquel respecto los Judios hacian el Ani el Viernes para el Sábado.

Cortar las vñas y enterrarlas devaxo de tierra lo hacian y acostumbraban a hacer los Judios porque con ellas no se les hiciesse supersticiones y por que el dia del Juicio final estuviessen cogidas y enterradas y lo mismo acostumbraban hacer de las muelas y dientes.

Enterrar la sangre debaxo de tierra los Judios lo hacian de las Aues que degollauan porque era mandamiento de la Ley y porque de la sangre de las Aues no se acostumbrava hacer sacrificio, como se hacia de la sangre de otros animales á Dios, como está escrito en el libro 3.º de los 5 libros de Moysen.

Los Judios acostumbravan no comer Carne de Puerco porque era mandamiento de la Ley y porque aunque tenia la vña endida, no rumiaba; y los Bueyes, Cabras, Cabritos, Cabrones, Carneros, Corderos y Cierbos tienen la vña endida y rumian y por esso acostumbraban a comer dellos y no de puerco.

Ni tampoco acostumbraban comer Liebre ni Conejo porque aunque rumian, no tienen la vña endida y assi no acostumbraban ni comian dello, como está escrito en el Levítico.

No comer Congrio ni Anguila los Judios, porque era mandamiento de la Ley y lo dexavan de comer porque lo mandava la ley que no comiessen pescado sin escamas ni sin *aut so alas,* como está escrito en el Lebítico.

Era mandamiento en la Ley Judaica, que, muerto el hermano, el otro hermano sobreviuiente se podia cassar con la mujer viuda de su hermano *ad suscitandum seminem fratris*; y en caso que no quissiesse casarse con la muger de su hermano, era necessario que se calzasse vn zapato de cuero que solian tener recondito los Judios en sus Archivos, el qual zapato tenia 12 correas de 12 lazos; y puesto aquel en el pie derecho, venia la dicha viuda su cuñada y escupia en él significando que como aquellas correjuelas se desatavan, el vínculo y obligación del casamiento y de alli adelante cada vno podia cassarse libremente con quien bien visto le fuesse; y de otra manera sin hacer la dicha ceremonia y soltura, el vno y el otro, como se contiene en los 5 libros de Moysen, y que tambien auia lugar, esto aunque el hermano del muerto fuesse cassado con otra muger; porque en aquella ley bien podian tener los hombres dos mugeres y mas no teniendo hijos; porque si los tenian, no se podian cassar mas que vna vez; y por esso el hermano que viuia no era necesario hacer la dicha ceremonia del zapato; porque la intencion de cassarse dos hermanos con vna muger, era por excitar la progenie del muerto y por esso se auia de llamar el primer hijo que *muriera* (Parece avia de decir *naciera*) del nombre del hermano muerto y por esso se dice que auia de suscitar el semen de su hermano».

La relació continua, prò já no fá per lo tema que desenrotllem (1). Prou nos hauría plagut, poder presentar les presents esplicacions, en document

(1) Segueix ara una relació pareguda, sota la rúbrica de *Audiencia con los que siguen la secta de Mahoma,* en que s'esplica los rituals dels musulmans *(Memorias o Memorials pertanyents al St. Tribunal de la Santa Inquisició* Biblioteca Provincial Universitaria, 8, 1, 26).

catalá y del sigle XV. Pró, encara que siga dels primers temps del XVII, res s'innovava en aquestes velles prátiques, generals a totes les aljames y a tots los segles. A més la relació que te aquest document ab Barcelona no podía esser mes gran, puix que ja tenim dit pertanyía a nostre convent de Santa Catarina.

Los juheissants barcelonins tingueren una temporada molt propicia: del 1460 a la fi del regnat de Joan II (18 de Janer de 1479). La época s'hi prestava com poques. Al mateix costat del Monarca, en aquella cort movible y atzarosa, los juheissants hi teníen bona representació. No son gayre estudiats los personatges que la formaven. D'entre ells se destaquen certs oficials reyals que foren aprés condempnats a Barcelona com a heretges: lo famós jurisconsult Micer Jaume Taravau, regent de la reyal cancillería a Catalunya; en Joan de Sant Jordi, secretari del Rey; los dos llochtinents de tresorer Jaume de Casafranca y Gabriel Mercader« Mestre Badós, protometge de Joan II, Joan Alfonso, secretari del Llochtinent del Governador General de Catalunya, y altres.

Los servidors juheissants de Joan II, teníen pochs miraments en recaptarse. Solíen fer vida comuna ab altres adherits o professants la religió juhíva. Diu lo procés del tresorer Casafranca, que, quan ell y son gran amich Sant Jordi seguíen la Cort de Joan II, «tots temps posaven en cases de jueus e com noy havia jueus, posaven en casa de conversos, e en les dites cases fahien venir jueus, ab los quals disputaven de les coses de la biblia, e menjaven ab ells, e quasi era fet hostal de jueus, en manera, que, ho se vulla que stiguessen, sempre tenien tracta e conversatió ab jueus, menjant, bevent y dormint ab ells».

No hi há que dir si cresqué la onada dels juheissants en aquells anys y ab semblants personatges.

Es instructíu saber com se portaven, los conversos o juheissants, durant la amarga época de les grans lluytes catalanes de Joan II. Seguimli les petjades, encar que siga molt lleugerament, a un d'ells, a Micer Jaume Taravau, d'una familia de jurisconsults. En temps d'Anfós IV (1432-1439) se trova figurar a un advocat del propri cognom, ço es, Micer Pere Taravau (1), qui bé podría esser lo seu pare.

En 1448, Micer Jaume Taravau era conceller de la reyna llochtinent, María (2). S'enlayrá depressa y del 1452 (11 de Setembre) se'n conserva una carta que adreçá als Concellers de Vich (3). Vé la guerra del 1462 y no dubtá en posarse al costat del rey Joan; y axò li val perdre la sua casa de Barcelona, que li es venuda al encant. En 1466 (15 Novembre) segueix la cort de la reyna

(1) Micer Pere Taravau en 1432 (23 de Desembre) se trovava en Lleyda, havent estat ab l'ardiaca d'aquella Seu, Barutell, quan lo mataren. La reyna María solicitá un benifet per En Taravau (Registre 3112, foli 43, A. C. A.).

En 1436, era diputat local en la ciutat y veguerію de Lleyda. Se fan remarcables en aquest any, los cárrechs que li feren los diputats del General, per haver gulat y assegurat á un cert juheu «delat que bollave e segellave los draps venuts a tall, ab bolla e segell falces», manantli que trametés lo procés y traslat de la composició a En Poquellet. (Registre de lletres del General, nombre 318, foli 31, A C A.).

(2) Registre 3149, f. 76, Arxiu Corona d'Aragó.

(3) Cartes de 1450 al 1458 del Arxiu Municipal de Vich.

Joana (1). Mes en 1469, devant dels grans avenços de la causa de Barcelona, al arrivar los provençals y francesos ab lo Duch de Lorena, tombá de partit y apareix dintre de Gerona, trevallant perque dita ciutat y comarca, se rendís a aquest. Y quan Gerona fou perduda per Joan II, procurá obtenir lo guany d'aquesta acció fentse indemnisar esplèndidament de la incautació de la sua casa de Barcelona. Lo Duch de Lorena, lo posá en son reyal Concell asignantli una pensió de 1000 florins sobre les rendes de la Batllía general de Catalunya.

Axís aná crexent, aquest fals home, en riquesa, poder y ambició, sempre aparellat a decantarse del cantó que més partit ne pogués treure. Comprovantho encara una nova trayció.

Mort lo Duch de Lorena, Taravau negocieja la afecció d'alguns llochs de la costa geronina, al rey Joan II. Y als primers jorns d'Agost de 1471, un juheu convers, parent de Micer Jaume Taravau, esplica a les autoritats de Barcelona, que aquest se trovava a Tortosa ab lo Mestre de Montesa, aparellant galeres per ocupar certs llochs del Empordá, convinguts en donarse a Joan II (2). En la metexa època havía ell tramat la famosa defecció del bisbe Margarit de Gerona y principals capitans barcelonins, que's passaren a Joan II lo 11 d'Octubre de 1471, a cambi de grans mercès y diners. Be's pot entreveure quin guany ne reportaría de tota aquesta conjura. Restablerta la tranquilitat, Joan II enlayrá al juheissant, fentlo regent de la reyal cancellaría a Catalunya.

La existencia dels processos del secretari reyal Joan de Sant Jordi y del tresorer Jaume de Casafranca, permet esplicar suscintament, los fets d'aquests dos juheissants barcelonins, d'una alta categoría oficial y cancelleresca.

Eren juheus de natura. Los avis d'En Jaume de Casafranca convertírense durant les famoses predicacions de Sant Vicens Ferrer: lo seu pare tenía llavors tres anys. Habitaven casa propia, en la plaça de la Trinitat, situada a un extrem del Call barceloní. Los pares d'En Jaume de Casafranca juheissaren. Una vegada, se trovava a Çaragoça, la sua mare Na Blanquina, ab altres juhives dintre una cambra, filant, mentres passava la processó de Corpus. Blanquina «feuse a la finestra, e mirant lo cos preciós de Jesu-Christ, dix tals o semblants paraules: *placia al dio que no haguessen mes poder tots los quit porten que tu tens*».

Be's veu quin era l'esperit que informava aquella familia y com s'educaríen los tres fills y quatre filles que tingué lo matrimoni, assenyaladament lo major d'ells, En Jaume. Quan tingué edat de casarse, buscá muller entre los juheissants, emmaridant ab Blanca Mayans, qui també havía estat secretament educada en la religió de Moysès.

Durant tota la sua vida procurá servar los dissabtes, les Pasques dels juheus «menjant pa alís, carn e altres viandes dels jueus»: oía «legir la biblia e ley de Moyses e la oida legir a la forma judayca». «E com alguns conversos morian, faea venir allí jueus, e fahien allí les cerimonies judaicas dient orations judaicas, immo verius maledictions. E mes, que ab altres conversos e

(1) Registre 3504, f. 53, Arxiu Corona d'Aragó.
(2) Julià de Chia, *Bandos y bandoleros en Gerona*, v. II y III (Gerona 1890).

jueus havía entrevengut en fer la festa de la Vijola dels jueus, de la Circuncisió que fan los jueus a sos fills quan nexen, menjant e bevent, creent e approvant les cerimonies judaiques e no creent en lo Sacrament del baptisme». Al viatjar posava sempre en cases de juheus y ell, en son alberch de Barcelona, hi tenía sovint hostes juheus «e que diverses vegades havía fetes degollar a jueus les aves e volateria que havia a menjar a la manera judaica, e aço sovint, tant com podia: e que dits Sanct Jordi e Casafranca sublimaven les perdius e aucells que havien a menjar, ab oli, segons fan los jueus, e no ab sagí de porch, ne ab carn-salada, comunicant ab jueus e tractant ab ells de les cerimonies judaicas; e al temps que havia a naxer algun fill o filla al dit Casafranca faea venir en sa casa jueus perque faessen orations, que esdevinessen les planetes de la nativitat de aquells».

Joan de Sant Jordi, també vehí de Barcelona, está calificat per la Inquisició com «famossissim heretge heresiarca dogmatista». Mentres anava en la cort de Joan II «legía e studiava de continuo en la biblia e moltes voltes vehia que lo dit Sanct-Jordi comunicava e practicava ab jueus, quant hi havía jueus en la ciutat o vila o lugar hont aturava dita cort». Estant Joan II y sa Cort a Çaragoça «Sanct-Jordi anava a oir un libre ques deya Rabbi Moyses de Egite, de un jueu Rabbi Castellá, que stava en la dita Ciutat, al Cosso, en una torra de la muralla vella». També's diu que «Sanct-Jordi legía en la biblia en diversos lochs, specialment en Cervera, Monblanch, Monçó e Gerona, e algunes vegades lo ohia parlar de dita biblia ab jueus conversos, christians de natura, frares, e ab capellans». «E mes se trobe, com lo dit Sanct-Jordi predicava en lo seu hort, en la present ciutat de Barcelona, a conversos, dientlos que la ley de Moyses era bona e sancta, e que la ley de Jesu-Cchrist no valía res» «e scriví de ma sua un libre, lo qual doná a Bernat Beget, quondam, reconciliat, a transladar, en lo qual libre lo dit Sanct-Jordi parlava molt en favor de la ley de Moyses e molt contra la Sancta fé cathólica». «E en la casa del dit Sanct-Jordi, venían molt sovint jueus, e comunicaven ab ells, stant en casa de dit Sanct-Jordi dormint, e stant manjant e bevent per XII e XV dies, que tot lo mon sen scruxia, car en Barcelona noy podien star jueus sino tres dies».

Relatarem altre interessant episodi de les práctiques mosáiques, executades per los dos amichs juheissants: «Sanct-Jordi e Casafranca, celebraven la pascha dels jueus en la ciutat de Gerona, en lo carrer de Sanct Lorenç, en casa den Joan Carriera, convers, lo qual era stat jueu, lo qual faen en aquesta manera: que, essent en la Setmana Sancta, en temps de la Pascha dels jueus, lo Rabbí dels jueus de Gerona venía allí e portava pa alís, e una caçola de vianda en que havia I troç de cabrit o anyell e ous cuyts, e portava aximateix una escudella en que havia certa cosa que semblava fos mostalla e del vi dels jueus; e abans que sopassen, en Joan Vidal Samsó, convers, legia: com havia legit, sopaven los dits Joan de Sanct Jordi e Jaume de Casafranca e altres conversos: e com havian sopat, tornava lo dit Rabbí, e com era tornat, legian altra vegada: e en laltra, torná lo dit Rabbí dels jueus, ab I capó o gallina, e pa alís, e ví, e allí se dinaren: e los vuyt jorns que durava la dita pascha dels jueus, lo dit Rabbí los portava vianda, e ells cuynaven de aquella». Y com la Pascua juhíva s'esdevenía al temps dels nostres dejunis «e perque era

quaresma e la carn e viandes no fossen sentides, mettian arengades al foch, perque la olor de aquelles fos sentida».

La Inquisició prengué a en Jaume de Casafranca: mes, home astut y conexedor del espedienteig, procurá «que los testimonis que havian testificat en la Sancta inquisitió, fossen presos per la Cort secular, e ques desdiguessen de sos dits».

D'aquí que son processament esdevingué laboriós. Sense una gran rectitut del tribunal, no hauría pogut venir may a terme. Pró los inquisidors sabíen moltes coses d'ell y entre altres, que «deya e feya la oratio judaica del *Quiria setma*, tenint los ulls girats mirant al cel, badayllante, axi badayallnt deya *Adonay nuestro Dio, Adonay uno*». De manera que lo procés aná seguint, a despit dels entrebanchs, ab molta tenacitat. Del contrari no se'l hauría condempnat, puix no li mancá un magnífich advocat, ço es, Micer Francesch Franch, regent la reyal Cancillería en lo Principat de Catalunya, qui feu la sua defensa ab gran estudi, erudició y habilitat, obtenint la retractació d'alguns testimonis, qui ja havían declarat en contra sua.

Mes no li valgué l'ardor del dit advocat y morí cremat lo 17 de Janer de 1505. Son defensor, Micer Franch, fou públicament penitenciat per quan lo tribunal de la Inquisició lo declará *perjurum, fautorem et defensorum illicitum Jacobi de Casafranca heretici, excedendo metas et fines officii advocati, prestando consilium et auxilium, ut quidam testis deponens contra dictum Casafranca retrocederet, et eius depositionem revocaret.*

Lo dit es bastant per formarse criteri dels conversos y de quina classe de gent era, si que també sobre com se vivía a la hebráica usança a Barcelona. Lo qual era, a curta diferencia, com hi solían viure en les altres ciutats de la Corona d'Aragó, los juheissants.

Mes tot aquest aspecte de la societat barcelonina, devía trasmudarse al pujar a regnar en lo soli aragonès, lo rey Ferran II *lo Catòlich.*

V

LA INQUISICIÓ CATALANA (1233-1486)

La historia en lo vell Continent evoluciona com may al acabar lo segle XV.

En la confederació catalano-aragonesa, desde los primers anys de regnar Ferran II, se li veu cambiar depressa sa fesomía mitjaeval.

Lo Rey Catòlich, afeynat ab ses conquestes peninsulars, determiná acabar los juheissants y qualsevulla altres heretgíes, introduhint la inquisició de la herètica provitat en sos reyalmes.

Diu Paramo en sa gran obra sobre la Inquisició (1), que, aquest tribunal

(1) Lluís de Paramo, *De origine et progressu officii sancte inquisitionis eiusque dignitate et utilitate* Madrid, 1598).

fou introduhit a Catalunya, abans que en cap altre lloch d'Espanya, per butlla de Sant Gregori de 26 de Maig de 1233, en temps del arquebisbe de Tarragona Sparrech. Refereix que, son successor en la seu tarragonina, Guillem de Montgrí, en 1235, comissioná per inquirir sobre la fe, als frares predicadors y a alguns preveres distingits, figurant entre ells Sant Ramon de Penyafort.

Lo concili de Narbona del 1235, doná als fills de Sant Domingo una pauta en la que s'establía, què era heretge, com s'havía de tractar los repenedits y com castigar los reincidents, abandonantlos a la cort o tribunal ordinari per la execució de la sentencia. A aquestes s'afegiren les constitucions donades en lo concili de Beziers del 1246, ab les quals se regularen les práctiques dels inquisidors en lo segle XIII.

Fou aquesta inquisició, respectuosa per la justicia seglar ab la que marxá de complert acort, sense lesionar cap preeminencia ni jurisdicció. Se pr posá primordialment deturar los avenços de la secta albigense, en lo bisbat d'Urgell, per ahont, de França s'introduhia a Catalunya. En tal sentit, no consta que fós vista ab rezel, ni que produhís perturbació, la *Constitucio domini Regis Jacobi contra hereticos*, dictada per lo Conqueridor en 1234 (1). Consigna dita constitució, que, en los llochs infestats d'heretgía, quan al Bisbe li sembli convenient, designará per inquirir a un capellá y a dos o tres laychs.

Instalada activament, al bisbat d'Urgell los heretges s'hi defensaren ab les armes a les mans. De França reberen poderosa ajuda, puix figuraven entre los seus principals directors, los Vescomtes de Castellbó, Comtes de Foix. Ne sufrí los efectes l'inquisidor Fra Pons de Blanes, morint envenenat a la Seu d'Urgell (any 1242); essenthi també assessinat en la referida població altre inquisidor, Sant Bernat Travesser; y semblantment hi mor apedregat per los propris heretges Fra Pere de Cadireta (any 1270) (2).

En lo segle XIII se veu a la Inquisició obrant ab energía, no ja en la Seu d'Urgell y vescomtat de Castellbó castigant a heretges de la més alta noblesa per estar afiliats als catars o albigesos, si que també castigant greument, en 1264, al renomenat juheu Astruch de Porta, per proferir injuries contra Deu (3), y en 1272 a un altre juheu per escarnir la missa (4).

---

(1) «Item statuimus ut in locis suspectis de heresi in quibus episcopus uiderit, unus sacerdos uel clericus ab episcopo et duo uel tres laici a nobis uel nostro uicario uel baiulo eligantur, qui hereticos in suis parrochiis uel credentes et receptatores eorum, perquirere teneantur omnia loca quantumcumque secreto intrandi uel scrutandi cuiuscumque dominii uel priuilegii habeantur nulla eis licencia denegata sub pena quam idem episcopus denegantibus uellit imponere super quo eidem episcopo potestatem auctoritate regia impertimur. Qui etiam inquisitores hereticos credentes fautores et receptatores ex quo inuenerint cautela a thibita ne fugere ualeant archiepiscopo uel episcopo et nostro uicario seu baiulo loci dominis, eciam locorum seu eorum baiulis non differant nunciare.—IIII uero quos ad predictum negocium episcopus loci et nos uel uicarius noster seu baiulus duxerimus eligendos, si execucione officii huius fuerint negligentes: Si clericus est, per subtraccionem proprii beneficii: si laycus per penam pecuniariam infligendam nostro uel baiuli uel nostri uicarii iudicio puniantur». (*Llibre Vert*, v. I f. 80)

(2) Paramo treu de Zurita (*Anales de Aragón* llib. 3, cap. 75) aquests detalls: a Fra Cadireta lo nomena corruptament *Fra Cadrieta*.

(3) Registre 13, folis 178, 255 y 265 (A. C. A.)

(4) *Colección de doc. inéditos del A. C. A.* v. VI, pl. 249.

Introduhida la Inquisició en la forma que s'ha dit, no promou cap conflicte a Barcelona. Anfós II maná en 1286, que tots los seus oficials l'obehissen en quant fós menester, en capturar heretges y tenirlos encarcerats. En temps de Pere III y, inseguint les butlles del papa Inocenci IV, esperimentá una reorganisació, que tampoch atentá a lo essencial, pertocant a exercici de jurisdicció civil (any 1359).

Nicolau Aymerich, del ordre de predicadors, esplica en son *Directorium Inquisitorum,* que los heretges y heretgíes més castigats a Catalunya, foren, los Beguarts, Beguins, frares de penitencia o *fratricellos,* que ab tots aquets noms se conexían. A Gerona foren cremats per ordre del inquisidor Arnau Burguet, d'acort ab lo Prelat, Durant Baldech y sos sectaris. A Montblanch, en lo pontificat de Inocenci VI (1243-1254), fou solempnialment condempnat un monjo de Poblet, Berenguer de Montfalcó. A Barcelona, durant lo meteix pontificat, condempnaren a Nicolau de Calabria, dexeble y de la secta den Gonzalo de Cuenca. En la desús dita Capital, essent papa Joan XXII (1316-1334), foren cremats per beguarts, d'ordre del inquisidor Fra Bernat des Puig y del Bisbe, l'heresiarca mallorquí Pere Oller, qui comptava entre sos adherents a un capellá Mossen Bonanat, qui també sufrí igual cástich.

La metexa obra d'Aymerich, relata la forma d'actuar la inquisició a mitjans del segle XIV, època en que ell actuá d'inquisidor general d'Aragó (1357-1399), essent d'alt interés son contingut. Anton de Bofarull retreu de dit llibre la curiosa instrucció de lo que correspon fer ab los heretges endurits abans d'entregarlos a la justicia seglar. Començavan per posar en joch, fortes maneres, després la persuassió ab lectura de la Biblia; si no cedía havía de procuràrseli comoditat, pintantli lo gran sufriment de la cremació, puix cremarán en cors y ánima y se'l animará prometentli misericordia; y si encara l'heretge insistía, se fará entrar a la presó sa muller y fills (si'ls tingués), per buscar si la vista de la familia podía enternirlo y conduirlo a bon camí.

La inquisició no tenía oficials propris, marxant d'acort ab les autoritats civils y servintse del personal civil d'aquestes, que los hi era facilitat en tota ocasió. Per ço no promogué cap conflicte en los sigles XIII y XIV en que's desenrotllá lo poder civil y autonòmich de la ciutat de Barcelona.

Axis s'atançá al segle XV. Regnant los Reys Catòlichs, s'introduhí la Inquisició a Castella per la reyna Isabel, ahont casi no existía lo tribunal que tan arrelat estava a Aragó. Y al reinstaurarlo a allí y d'allí a nostra terra, fou quan se trencá la armonía regnant entre los dos braços que hi actuaven, l'eclesiástich y lo seglar.

Prò abans d'arrivar a aquesta interessant lluyta d'un y altre element que a Barcelona revestí carácter escepcional, per múltiples causes, retrayem les premises que l'erudit Menéndez y Pelayo consigna en los *Heterodoxos.* Dona compte de la importancia que en la societat del segle XV asoliren los juheus conversos, en totes parts ben acullits. Se'ls veu ocupant les altes gerarquíes de la Iglesia y del Estat, segons ho feren a Castella los Santa Marías, a Aragó los Santa Fé, los Sant Angel, los La Caballeria. La fusió era incompleta, per la infidelitat de molts cristians nous, secretament guardadors de la lley y cerimones mosaiques y per les sospites que lo poble tenía dels restants.

Contra dels conversos, que seguiren richs y en bones situacions dintre lo comerç, s'alçá lo inestingit odi popular, que, abans era endreçat als usurers juheus.

A Castella algunes revoltes hagudes en 1449, 1467 y 1473, hi fan nexer la necessitat d'una inquisició. Ab no poch trevall s'obtingué del papa Sixt IV, en 1480, la butlla pera procehirhi contra heretges, *per vía del foch*. En 1481, se començá a Tablada la primera execució de 6 juheissants, y aquell mateix any fou publicat a Castella, l'*Edicte de Gracia* cridant a penitencia y reconciliació a tots los culpables, acullintse a indult més de 20,000 persones. Hi abundaven, canonges, frares, monges y alguns exercint alts cárrechs públichs.

Llavors se convencé tothom de la magnitut del perill. Ab tals enemichs domèstichs, l'instint de conservació dictá mides estraordinaries. Pera distingir al feel del infeel, al amich del traidor, los Reys Catòlichs obtingueren butlla de Sixt IV (11 Febrer 1482) pera l'establiment del Concell de la Suprema Inquisició.

Nos trovavem donchs ab dugues inquisicions que funcionaven prou diferentment, com observa Bofarull: puix mentres per tots los reyalmes de la Corona d'Aragó actuaven los inquisidors a la vella usança, Sevilla o Castella, tenía inquisidors de nomenament reyal, ab inquisidor general facultat pera nomenarse delegats.

Quasi simultaneament ab aquesta butlla, lo rey Ferran II, que's mostrava tant afecte a les coses del reyalme de sa muller ahont residía ab massa predilecció, entrá en desitj de subgectar la inquisició aragonesa a la castellana, y de posarla sots la direcció única de Fra Tomás de Torquemada. Acte sumament impolítich, donada la manera d'esser dels dos reyalmes y majorment tenint en compte que la inquisició castellana merexía rehabilitarse per lo descuyt en que allí s'havía tingut la persecució dels heretges, quan en nostre Principat de Catalunya, ja havíam vist que succehía tot lo contrari.

L'intent del rey Ferran de portar a terme aquesta intromissió forastera se posá de manifest en la lletra, que, a 19 de Mars de 1482, fou escrita als Concellers de Barcelona, per son missatger en la cort reyal, Joan Bernat de Marimon, ahont hi llegim entre altres coses:

«La present será per mon descarrech donar havís ha vostres magnifficencies, com asi corren spreses noues dells processos e anantaments son fets his fan, en Valencia, contra los quis diuen conversos, procesantlos de mals Xptians, ab sentimen que se? que mols stan per buydar a quella ciutat e despergirse per vniuersum mundum; e ja per moltes vies es vengut a les mies orelles, si vostres magnifficencies aqui deffensarian los mals Xptians habitants en aquexa ciutat, ab signifficacio, que, expedits los qui nan carech de Valencia, tirarian aqui. Responentlos yo, aquexa Ciutat no acostuma deffendre mals Xptians, mes los poblats en ella, ab rao e justicia que no sien sobergayats. E com me son be regonegut veig que si noy es proueyt es per fer buydar molts daquexa ciutat, culpables si nia, e no culpables, duptosos de sinistres informacions. E vahen lo studi vostre esser de sulleuar aquexa ciutat per augmentarla de populacio e endresar lo negoci della mercaderia quis fa ab opulents e fornides boses. E pensat si en

aquest inconuenient no es proueyt, en loch de reparar res, duptem no vingan en gran diminucio de populacio e desuiament de mercaderia.»

Devem colegir, que, En Marimon ja estava a la mira comunicant tot lo que sentía sobre la Inquisició. Per què temian tant son implantament los Concellers y ciutadans de Barcelona? Molt nos temem que l'esperit mercantívol y econòmich hi jugava primordial paper, preveentse perdues materials de la persecució dels prepotents juheissants.

Que hi havia motiu per temer, de bon principi, a aquest tribunal de la fe, se dedueix del estudi de la època.

Lo P. Fita en son trevall sobre los conversos que conspiraven a Sevilla en 1480,contra la Inquisició (1) retrau y comenta aquest interessant text de Bernaldez: «E comenzaron de sentenciar para quemar en fuego, e sacaron á que mar la prímera vez (6 Febrer 1481) á Tablada, 6 hombres e mujeres que quemaron; e predicó Fr. Alonso de San Pablo celoso de la fe de Jesucristo, el que más procuró en Sevilla esta Inquisición, é el no vido mas de esta quema, que luego, dende á pocos dias, murió de pestilencia que estonce en la ciudad comenzaba de andar. Y dende á pocos dias quemaron tres de los principales de la ciudad y de los mas ricos, los cuales eran, Diego de Susán, que decian que valia lo suyo diez cuentos, y era gran rabí y según parece murió como christiano; e el otro era Manuel Saulí, e el otro Bartholomé de Torralba; e prendieron a Pedro Fernandez Venedeva que era mayordomo de la Iglesia, de los señores Dean e Cabildo, que era de los más principales de ellos, e tenia en su casa armas para armar cien hombres; y a Juan Fernandez Albolafia, que había sido muchos tiempos Alcalde de la Justicia e era gran Letrado; e a otros muchos muy principales e muy ricos, a los quales también quemaron.»

«No habiéndose hallado presente el P. Ojeda, por haber fallecido, á la segunda ejecución que tuvo lugar en el campo de Tablada, sino á la primerá en que fueron quemadas seis personas, sobre alguna de estas hubo de recaer el testimonio que se recibió contra ella de un difunto (¿aparecido?) y enterrado, hacia doce años, en San Juan de la Palma. Alli donde no llegaban las confesiones arrancadas por la tortura, la Inquisición, que Sixto IV reprobó (2), *tenía por valederos á los muertos*. Que hubo cierto plan ó ensayo de conjuración, se hace creible por el edicto del 2 de Enero (3) y lo insinua El Cura de los Palacios, escribiendo que Pedro Fernandez *tenía en su casa armas para armar cien hombres*.»

Consignar les declaracions d'un difunt per poder castigar a un delinqüent: no'ls faltava motiu als barcelonins de témer la implantació d'aquesta Inquisició castellana, en la sua Ciutat, ahont semblants fets may s'havian registrat, a causa de la gran prudencia que inspirava tots los actes de la inquisició catalana.

---

(1) Fidel Fita *Los conjurados de Sevilla en 1480. Relación de Cristóbal Núñez.* (*Boletin de la R. Academia de la Historia*, vol. XVI, p. 555).

(2) *Boletin de la R. Academia de la Historia*, v. XV, planes 460 y 463.
Idem v. XV, p. 447-457.

Los temors manifestats per l'embaxador Marimon en sa carta del mars, se justificaren ab la arrivada a Barcelona, en 1484, dels Inquisidors, los quals s'instalaren en lo palau reyal major de Barcelona, ab tots los oficials particulars seus, com fiscals, notaris, tresorers, algutzirs y altres ministres o familiars, per procehir a la instrucció dels processaments, ab completa independencia de la cort civil (1).

«Los Concellers de aquesta Ciutat e deputats se oposaren a la venguda allegant era contra leys de aquesta patria. Lo Illm. S. Infant loctinent general sobre aso celebrá un gran concell e alli per justicia, fonch declarat en la Cort del Bisbe de aquesta Ciutat, que, los dits Inquisidors eren privades persones e no hauien potestat alguna de exercir dit offici».

També's resistía Çaragoça, a la introducció del propri tribunal eclesiástich instalat en la Aljafería: pro menys forta o no tant habil com Barcelona, lo vegé implantarse en 1484. De bones a primeres los conversos aragonesos imitant als de Sevilla se llensen a conspirar. De llurs trevalls secrets, ne fou víctima l'inquisidor Sant Pere Arbués, a qui assessinaren en la Seu de Çaragoça, quan estava en oració (18 Setembre 1485). Incoades diligencies processals, aparegueren complicats en lo dit crim, conversos de gran nota, com Mossen Lluis de Sant Angel, Micer Francesch de Santa Fe y Micer Alfonso de la Caballería.

En lo mes de Maig d'aquell mateix any 1484, lo Rey enviá a Barcelona a Fra Joan Franco y Fra Caselles, per instituirhi la Inquisició. Oposárenshi los Concellers ab totes forces. Per tant que escrigueren al rey Ferran, en data de 20 de Juny, que, «la tramesa dels dits inquisidors e la forma ab que son venguts, es contra libertats, constitucions e capitols de cort per vostre Mt. solempnialment jurats. Mes, senyor, seria total depopulació de aquesta dita vostra ciutat: car sentints, molts dels poblats en aquella, aquestes coses, per los actes qui son reportats, han fets en Valencia e attemptauen fer a Çaragoça e altres lochs del regne de Aragó, en los quals nols es permes usar, han començat es preparauen de mudar llur domicili en altres parts, qui en Perpenyá, qui en Ffrança e en altres lochs.» De lo qual ne reportaría notable malestar lo comers «e destrucció de la mercadería, per la qual e no per altre respecte, aquesta dita V. ciutat es algun tant sostenguda e deffellint aquella, cesserien tots altres arbitres e manera de viure.»

Seguidament esplicaven, com, d'acort ab lo infant Enrich, llochtinent general del Rey, se diferí posar en exercici als inquisidors, estorçantse en demostrar al Monarca, que no hi havia jubeissants a Barcelona. «Car si lo contrari era, per gracia de Deu, aci ha homens ecclesiastichs e mestres en theologia e de gran sciencia de probitat e en gran nombre, e encare inquisidor ordo-

(1) Pera major detalla d'aquests fets es levinguts en la present ocasió a Barcelona, recomanem un altre trevall similar al present, que, ab bona documentació inèdita treta del arxiu municipal de Barcelona, estem preparant al temps de surtir de la estampa lo present nombre d'ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS, per lo *Boletin de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, del any 1910. Se titula dit trevall *La Inquisició a Barcelona en lo segle XV*

nat qui no comportaríen, per lo zel de Deu e seruey de vostra Senyoria, algunes errors e coses se fahessen contra la dita sancta fe catholica. E hahon tals errors se trobassen en algunes persones, nosaltres contra aquelles seriem instadors, per lo seruey diuinal.»

La precedent carta se creuá en son camí ab altre comminativa que'ls hi escrivía Ferran II desde Córdoba (11 de Juny de 1484). Copiemne lo següent: «Es nos feta relació, que, alguns de aquexa Ciutat no zelant lo servey de nostre Senyor deu e nostre volen impedir a que la dita inquisició no se fasa: e per esser cosa de tanta honor e servey de nostre senyor, som certs que, proseguint se la dita inquisició sens intermissió, la divina maiestat nos donara pus presta victoria de los moros e favorira nostra empresa. E per çous encarregam, diem e stretament manam, que, en ninguna cosa doneu loch sien impedits ne perturbats los inquisidors e ministres de aquells qui a fer la dita inquisició son anats en aquexa Ciutat e Principat. Car siau certs que no donariem loch a que sie fet lo contrari, ne se dilate en alguna manera; ans lo manariem remediar per forma ques conexeria quant en tal cars nos haurieu deseruit.»

Comminatiu es, lo Monarca, al repetir son desitj d'instalar la Inquisició a Barcelona, desitj que refermava en la nova lletra del 14 de Juny de 1484.

Los Concellers no cessaren per ço en la sua oposició: y en data de 10 de Juliol de 1484, obgectaven al Rey, ultra los arguments ja aduhits en sa lletra del 20 de Juny, aquestes altres rahons:

«E encare, Senyor, sentint nouament nosaltres, que, vltra les coses dessus mencionades, lo Rey de Ffrança, sabent aquestes dites nouitats, haurie trames secretament a molts, axi de aquells qui han voluntat de partir se de aquesta V. ciutat, com altres qui ja sen son anats, que, si ells volen anar per habitar en son Regne, portant hi tots los hauers llurs, los donara e fara gracies tantes com sabrán demanar, donantlos paper blanch.»

Y al demanarli «sobresseure e cessar de dites inquisicions» li retreyen com «nuncha en lo passat per los gloriosos Reys predecessors de vostra excellencia, tals o semblants actes son stats tollerats en aquesta V. ciutat e principat, la qual, per gracia de nostre S. deu, mes que qualseuol altres del mon, es stada e es apartada e quitia de semblants errors, es mes deuota al seruici de nostre S. deu en moltes maneres, segons experiencia clarament ho demostre, que nengunes altres.»

Dugues lletres del Rey datades a Córdoba lo 17 y 27 de Juliol, venen a refermar que vol se fassa inquisició, sense contrariar los privilegis de la Ciutat. En la derrera deya als Concellers, que havía ordenat als inquisidors, procehir moderadament en la práctica de les actuacions, «de manera que nos puixa dir vsen de crueldat ni donen causa de scandel algu. E admesos: si per esser alguns dels ministres stranjers, trobareu constitucions hi obsten: perque nostra voluntat no es derogar aquelles vos manam nos trametau en scrits les constitucions y leys de la terra haureu trobades per les quals preteneu esser contra aquelles: perque vistes, puixam proueyr a la obseruacio delles axi com es nostre desig e cercar modos ab los quals lo seruey de nostre Senyor deu no sia destorbat.»

Com no vehés per so, obehits los seus reiterats manaments, torná a escriure, lo 8 de Agost de 1484, lo Rey a la Ciutat, entre altres, aquestes paraules: «quant nos es stat molest lo empag que se ha donat als inquisidors de la heretica prauitat no lexantlos procehir en la inquisició»; y acaba ab eix manament «no curant de mes auant, per aquesta causa, consultarnos, que la incommutable volentat nostra es, que la dita inquisitió se faça e prosiga, e per los inquisidors sera seruada la forma damunt dita; e lo contrari nos seria mes molest, que cosa que en deseruey nostre fer se pogues.»

En lo mes d'Agost de 1484, fou tramès a la cort reyal, En Joan Bernat de Marimon (1), per gestionar de prop lo fet de la Inquisició. Tant be se portaria en la sua comanda (2) que a 1 de Novembre de 1484 los Concellers li ordenaren no moures de la Cort fins a nova ordre, per més que lo Rey lo llicenciás. Aximateix l'avisaven «com havem sabut que lo dit Senyor (Ferran II) ha exhimides de la Inquisició algunas ciutats, com Toledo, Burgos, e altres, per causa de llur sterelitat de viures: la qual cosa, si asi es, aquesta Ciutat pot e deu esser compresa ab aquelles.»

Tota la habilitat de Marimon fracassá, devant la determinació ferma del Monarca, de voler implantar la Inquisició, manifestada altra volta lo 3 de Novembre de 1484 als Concellers: «E per so, iteradament vos encarregam e manam, que, tota dilació o empatg apart posats, doneu tota fauor e endreça que la dita inquisició se fasa. Certificantvos que en ninguna cosa maior enug fer se nos poria, que en pus auant impedirlo: e que per ninguna causa ne interes, per grant e euident o de qualseuol qualitat que sia, no hauem a donar loch en que la dita inquisició cesse, mas que se faça e meta en obra e effectual execució, en la forma damunt dita, so es, ab tota misericordia e pietat, com poreu veure per la letra que sen porta lo dit mossen Marimon pera ls dits inquisidors: los quals, per maior euidencia del seu just procehir, apres de fets los processos que hauran a fer, ans de la declaracio e pronunciacio de aquells, los comunicaran a vn Diputat e vn Conceller de la Ciutat, perque veian quant rectament e conforme al dret canonich hauran proceit en les causes.»

Quan Marimon, totalment fracassat, retorná a Barcelona en Desembre de 1484, les families juheissantes, que esperaven ansiosament la fi de sa embaxada, cuytaren a fugir. En los termes seguents ho referiren a Ferran II nostres Concellers: «Havem vist, ab letra de vostra altesa e de la S. Reyna, e encara per relacio del dit mossen Marimon feta deuant nosaltres e lo Consell de la dita Ciutat, la intencio de la Mt. vostre esser, que la inquisicio en tota manera se façe. Aço ha portat tant gran tristor a tots, del maior al menor, com si vessen ja aquesta Ciutat totalment, axi com certament será, si aquesta inquisicio va auant, destruida e perduda. Car abans de aquesta noua, alguns eren partits, e molts hauents temensa, hauien transportats lurs bens en altres parts: e ara, sentint aço, vuy buyden e trahen quant poden de la Ciutat, que

(1) Marimon havia escrit als Concellers lo 27 de Setembre desde Córdoba y lo 8, 11 y 16 d'Octubre, desde Sevilla.

(2) *Diversorum* v. II f. 263, Arx Mun. de Barcelona

la taula de aquella dins pochs dies, ha tant buydat, quens hauem callar lo poch quey reste. E done maior dolor a tota aquesta Ciutat, que, tantes supplicacions sues e tant justes, no sien stades hoydes per vos Rey e Senyor natural nostre. Car si fauor fos, supplicada a vostra Mt. la deguera hauer, axi com altres reys predecessors de V. altesa de gloriosa memoria han en maiors coses complaguda aquesta vostra Ciutat, per be e exaltacio de aquella, quant mes, demenant justicia e obseruacio de leys de la terra deuia esser benignament hoyda.»

Sembla transpirar aquesta lletra, la existencia de nombrosos conversos a Barcelona: com si nostra Ciutat hagués sigut refugi dels juheissants aragonesos, al escapar de la Inquisició.

També dona idea de la riquesa dels juheissants, lo mer fet de dexar ara ab ab la llur fugida, del tot buyda la caxa dels comuns diposits.

No podem publicar integrament la interessant carta ab la que intentaren los Concellers, sinó evitar s'introduhis la Inquisició a Barcelona, lo que ja conceptuaven impossible, donada la tenacitat del Monarca, al menys aminorar los seus efectes. En dita lletra li relaten la celebració en nostra Ciutat de «dos grans Consells en los quals entrevingueren los principals homens de Cathalunya e de aquesta vostra Ciutat, juristes, homens de sciencia, religiosos e altres, en los quals Concells fonch vist no poder ni deures fer, e esser de directo contra Constitucions libertats, usos, praticas, e custums de la terra» seguien unes lamentacions y prechs dels Concellers al Rey, aduhint altres arguments que com ja son continguts en lletres precedents, no es del cas repetirlos. Deturemnos tant sols en l'apartat ahont se diu: «som certs, si vostra altesa fos present, differria aquesta cosa per altra temporada: car encare que sia cosa rahonable mirar al be de tant insigne Ciutat vostra: pero encare se mirar a la disposicio tant mala del temps. Car veemnos vehins de Ffrança e deu mes los fets del dit Pere iohan sala axi moguts los animos dels pobles, en veritat no par prou segura cosa, en tal temporada, aquesta cosa se mogue.» Supliquen a la fí al Rey «manar sobresseu e aquesta inquisició, e los animos dels pobles seran reposats», y afegint: «Car certes Senyor, no es temps a present principiar tal cosa.»

Los Consellers juguen tota la diplomacia, escrivint en la matexa data, a la Reyna, al Cardenal d'Espanya, al conceller reyal Mossen Gaspar d'Arinyó, al escrivá reyal Jaume Ferrer y segurament a altres persones, perque influissen en l'èxit de la sua demanda.

Tant al començament com a la fi d'aquesta lletra, se fa referencia a la revolta dels remenses capitanejats per en Pere Joan Sala, procurant treure partit d'un fet que tenía sobradament perturbada la terra catalana. Lo pahís estava prou agitat y aniquilat, no podent aguantar una segona perturbació, com la que se li aparellava instalanthi lo nou tribunal de la fe segons havía esdevingut en altres llochs d'Espanya, ahont la Inquisició motivá fets criminosos.

Perque aquesta segona revolta dels remences en lo sigle xv, tenía una doble importancia. No era sols un mohiment de sedició que perturbava los

llochs rurals arruinant a la agricultura, sinó que lo nou capdill, En Pere Joan Sala, al atacar als senyors jurisdiccionals, reclamant soltassen los homenatges dels vassalls llurs y que no se'ls hi exigís, ni censos ni tasques, assegurava que lo Rey volía no paguessin res. Per so se presentava vestint sobrevesta reyal, aparentant estar d'acort ab lo Monarca, exhibint una salvaguarda de Ferran II datada a Córdoba lo 24 d'Agost de 1483 y no cansantse de propalar que tenia tot lo seu favor. D'altra part, França posava son esguart en la metexa agitació, segons ho deyan prou alarmats, los Concellers al Rey, en sa lletra del 3 de Janer de 1485: «Maiorment que sabem com mossen de brexa se spere aperpinyá ab CL lances, de la condicio del qual som certs te noticia la altesa vostra: e lo que mes torba la gent, que aquests diguen, e tenen molts quils crehen (*los remenses d'En Sala*) que aso fan ab permis de la excelencia vostra.»

Publicades lo 11 de Janer de 1485 les lletres del Rey revocants «tots guiatjes e sobrecehiments atorgats als pagesos de remensa» no's dominá per so la sua revolta tant facilment, sinó que adquirí la consistencia que dona una llarga durada.

Mentrestant los Concellers, al Janer del any 1485, per vía d'alguns agents, arbitraren del Sant Pare una butlla d'exempció que diferís, sigués introduhida la Inquisició (22 Janer 1485). Gestions laborioses, que no arrivaren a fi.

Emperò, en tot lo restant del any 1485 lo Rey no passá avant en son propòsit. La situació política del Principat s'agravava. Al gros perill dels remences, com si novament surgissen los jorns luctuosos del regnat de Joan II, lo famós Comte de Pallars, s'agitá en son petit estat, donant lloch a una segona guerra civil.

Tot fa presumir, que, sería diplomátich per part de Ferran II, mantenir ab los remences aquelles secretes relacions d'amistat de les que ells se'n vanagloriaven en totes ocasions. Axis dexava en major isolament a Barcelona y al Comte de Pallars.

En cambi aquesta Ciutat, no's veu anés diligent a ajudar al exèrcit que combatía en lo Pallars.

Lo Rey donchs no podía insistir en agravar la situació. Quedá totalment aplaçat lo seu propòsit d'implantar la Inquisició a Barcelona. Per tant que, en la activa correspondencia entre la Ciutat y Ferran II, no's parla del Sant Tribunal de la Fe, en tot lo restant del any 1485.

Al començar son regiment los novells Concellers a la fi del 1485, cumplimentaren al Rey trametentli en un memorial, «vera noticia de les grans congoxes e trebails que habem trouada aquesta vostre Ciutat e principat.» Axis referien, com estava «molt destruida, molt despoblada, molt desuiada e molt encarregada de grans carrechs, les entrades de aquella molt desuiades e desminuides, les impositions e drets perduts, la mercaderia tota cessada, lo negociar tot oblidat, los manestrals plens de congoxes que no fan cosa alguna en lurs officis, guasten aço poch que restat los es, los mercaders no gossen mercadeiar, los vns sen van ab llurs bens, los altres qui resten estan en aço, si alguna cosa posen per mar, vassalls de V. Mt. los ho prenen, no es algu qui gos axir de Ciutat per negociar, son presos o robats, nos pague a degú, justicia

no es feta, los militars stan priuats de llurs rendes, no han de que sostenir se. Axi mateix es en los ecclesiastichs e finalment tota comunicatió e praticha de benuiure cessen en aquesta terra, los poblats de aquella pense V. altesa com stam desconfortats. Volent saber de tanta confusió que es la causa hauem trobat les comotions que los pagesos fan contra los seniors donen gran causa de aquests dans.»

Esplicat lo greu perjudici que ocasionava al pahís la revolta dels remences seguía dient: «E vltra aquestes coses, hauem vist dona gran causa a la perdicio e desuiament de aquesta terra, la inquisicio que vostre altesa hi vol introduir, la qual, segons es stat ja significat a aquella, es del tot abisar aquesta Ciutat e principat: e es stat ja declarat en dos grans consells per lo Ille. infant lochtinent general, no poder ni deures fer, obstants constitutions leys priuilegis e costums de aquesta terra, per vos, senyor, solemnament jurades. Los pochs mercaders que eren restats e fahien la mercaderia,han cessat de aquella han tres totes les pecunies e bens que en aquesta Ciutat tenien, han los transportats en altres regnes, e van sen en aquells habitar: son los fetes grans franqueses: los regnes stranys se fan richs e gloriosos del despoblar de aquesta terra, e aquesta se fa perduda e desolada: los altres mercaders qui restan, ja stan tots per axir, e special quant vehen les grans persequtions per aço son fetes en altres parts. E no crega V. altesa, que, aquests a soles sen vagen, mas molts altres qui nos poden sostenir en la terra per esser aquella tant desuiada» (7 Desembre 1485).

També pot esser possible que los Concellers en est memorial apretassen un tant la pinsellada interessantlos presentar en foschs colors lo malestar que sentía la Ciutat, per més que siga prou evident la existencia d'una gran perturbació econòmica y política.

D'altra part, be s'entreveu, seguía Ferran II en son propòsit d'instalar la Inquisició. En vista del qual, los Concellers mantenien dos embaxadors en la cort reyal ço es, En Francesch de Vallseca y En Ramon Marquet. Necessitat teníen de no perdre cap esforç si volian fer desistir al Monarca de son propósit. Clarament mostren los Concellers, la sua desconfiança, dient als dits embaxadors entre moltes altres coses que no retornassen «fins a tant haiau letra de nosaltres en contrari. Car la intenció nostra e de aquesta Ciutat, es que, jamés, en cas algú, cessen de suplicar de paraula sobre aço, tantes e tantes vegades, sa Mt., fins a tant haiau obtengut de sa clemencia, lo que justament, honesta e deguda, supplicam, que es cosa, que de pura justicia, denegar no se pot.» (13 Desembre 1485).

Lo Rey, no donantse may per convençut, obgectá a la Ciutat no fes empaig al fet de la Inquisició (12 Desembre 1485) y los Concellers (30 Desembre 1485), tornan a suplicarli «Sia mercé sua voler nos seruar les dites nostres libertats, e no voler manar cosa alguna que en lesió de aquelles ni contra les dites declarations sia», pregantlo escoltar de nou als Embaxadors. Aquests reberen una llarguíssima lletra memorial ab instruccions, ahont s'hi resumexen les actuacions fins llavors practicades. De passada se censurava alguns dels actes dels Embaxadors, dihentlos, que, «aquest fet de inquisitio deuie esser manaiat

per vosaltres reduhintlo a terme de justicia e no per via de gracia o acte voluntari», «ni par a nosaltres ne deguesseu hauer praticha ab lo Prior de Santa Crus ne hauer ne comunicat ab ell, ni entrar en maneig de aço, car no haueu tal potestat de Nosaltres, ne de aquesta Ciutat. Tota praticha de fer inquisitió sino en la forma acustumada, es destructió de nostres libertats: e lo dit prior no es inquisidor en aquesta terra, ab lo qual pratichar sen degues, sabent maiorment es ell principal de aquests negocis, e no es ben mirat praticar ab ell de cosa alguna sobre aço, encare quey fosseu remesos, que nosaltres en aquest fet, no conexem sino la Mt. del Sor. R. ni hauem a altri recorrer que a sa Mt.» «Hauem rebuda vna letra del Senyor Rey la qual vosaltres nos tremeteu, en la qual nos mane no fassam contrast en la Inquisitió, segons per vosaltres nos será scrit: e no som solament merauellats de la dita letra, qui es, salua sa clemencia, tant contraria a nostres libertats, mes encare de vosaltres qui aquella nos haueu tremesa, car sabeu sou aqui per supplicar obseruança de nostres libertats, e que no sien admesos los inquisidors..... e nons deuieu tremetre tals letres, e encara vos fossen dades, no les deuieu rebre ni remetreles, car tacitament es vist hi consentiu» (30 Desembre 1485).

Als embaxadors Vallseca y Marquet, respongué lo Rey, voler servar les llibertats de Barcelona, pro que, tocant a la Inquisició, «no vol ligar les mans del Papa; e aço fa la sanctedat de aquella.» Contestaren los Concellers (10 Janer 1486) no demanarli tal cosa: «mas supplicam obseruança de nostres libertats, les quals no han res que fer ab lo dit sant pare. Lo qual no ha acustumat trametre inquisidors ab algutzirs, tresorers, scriuans, e ministres, mas acustuma son inquisidor, ab sufficient potestat, tremetre: e en qualseuol necesitat que occorre en lo exercici del offici, los officials ordinaris li presten auxili: aço no sols es de custum, mas encare es arreglat per dispositions canoniques... E axi, venint los inquisidors ab tals ministres, fonch declarat, per lo Ill. S. Infant loctinent general, esser contra libertats de aquesta patria solemnament jurades.» Segueix lo rahonament esplayant los punts de vista legals aduhits en la Cort del Bisbe, que motivá la declaració, de que, «los inquisidors no podien esser admesos a exercici algú del dit offici, per defecte de potestat.» Y al final de llarga peroració, deyen als embaxadors «vos abstingau de scriure a algu, cosa que sia de la embaxada o negoci de aquella: com nosaltres lo sabrem, comunicarem lo quens semblerá per honor e be de la Ciutat: axi coue e es expedient per los dits respectes se fasse.»

Si llargues y rublertes d'argumentació y doctrina eren totes les lletres fins assi trameses als embaxadors Vallseca y Marquet y al propri Rey, cap d'elles igualava la que escrivien los Concellers als primers en 13 de Janer de 1486. Li relatavan lo fet de que: «ara nouament ab vna galera del Egregi Comte de Triuento, sen van la maior part dels qui eren restats: e que aço porta en sta Ciutat vna tant gran tristor, per veure fugir de aquella tot hom, no solament los quis dien conuersos, mes encara molt dels menestrals de aquesta Ciutat perque tant se strenyen, axi per causa de la conuocó dels pagesos, com per temensa de la Inquisitió, que ab gran dificultat se pot viure, tant ha cessada la negociacio e comerci entre les gents.»

Prou son interessants los rahonaments dels Concellers, mes no'ns hi podem entretenir a referirlos essent repetició del que ja havian dit. Mes la situació apremiava: se veya propera la vinguda dels Inquisidors ab tots sos oficials especials. D'aquí que los Concellers reclamessin al Rey la sola mercè de fer les inquisicions de una manera particular y correcta, y que no contraries les llibertats de la Ciutat demanant que siga lo Bisbe lo inquisidor; que hi intervinguesin dos delegats del Bisbe, que tingués per assessors a dos juristes de Barcelona dels principals, que no usés de carcer particular, que los testimonis contra los difamats d'heretgía se rebessen «en presentia dels vicaris e del inquisidor e assessors de aquell e dos notables canonges de Barcelona»; que's dongui traslat de tot als delats per la defensa llur; que los qui confessessen secretament lo seu error, no vinguessen obligats a pública penitencia; «que si los delats confessaran llur error en qualsevol temps e seran contents abjurar e reduhirse a la sancta fe catholica, que aço puguin fer tota hora ans que sien liurats a la cort secular: e que reconsiliantse no puguen esser punits en bens ni en persona, per quant aquesta opinió es pia, e mes justa e mes conforme a la pietat e clamencia christiana, e axi es stada praticada de tostemps en sta Ciutat e Bisbat de Barchinona.»

Va seguint aquesta llarga súplica, sobre lo que podriem dirne programa de la ciutat de Barcelona, sobre la manera d'implantarse en ella, sense abusos, la inquisició a la castellana, demanant aximateix, que, als reconciliats no se'ls hi dongui petinencies ignominioses, ni condemnacions pecuniaries; que's permeti als delats, tenir procurador y advocat per sa defensa; que en cas d'haverse d'aplicar la pena de torment als delats, «tal interlocutoria de torments se haie a dar per los dits Vicaris e inquisidor e ab consell del assessor del inquisidor e dos Canonges de Barchinona, e altres homens de sciencia, hoits primerament los aduocats dels dits delats»; qu'en la condemnació «haien entreuenir dits vicaris, inquisidor, assessors de aquell, dos canonges de Barchinona, o V o VI juristes dels principals de Barchinona», ab audiencia del advocat del condemnat; «que ans de la pronunciatió fahedora, los inquisidors e vicaris haien a comunicar lo proces a vn conseller e a vn deputat, segons sa altesa ha offert als consellers ab vna letra sua de la qual vos trametem copia».

«E si la magestat del senyor Rey sera contenta atorgar dites coses, lauors direu a la altesa sua, com sera segura la Ciutat, que, les dites coses supplicades, sien axi seruades: car diu se que en Valencia fou axi appuntat, e apres no sen ha res seruat»: quals coses deuria ordonar lo Sant Pare, encarregant se solicités del Rey, que, la orde que s'obtingués de Roma «vingués clausulada, so es, que si la inquisitio se ha de fer, se fes en la forma e modo que damunt vos hauem dit», puix no sols portaria «repos a molta gent de aquesta Ciutat, e encara daria causa que molts, que sen son anats, hic tornarien, pur aquells quis sentirien nets e sens culpa.»

Lo 26 de Janer de 1486, los Concellers escriuhen als embaxadors Vallseca y Marquet: «hauem sabut de loch cert, que les Mts. dels senyors Rey e Reyna haurien fets immunes e quitis de la dita Inquisitio, Burgos e Valladolit per esse bons Xptians», demanantlos, que, si axó es cert, no siga Barcelona de menor

condició que aquelles dugues ciutats. Lo 9 de Febrer de 1486, los Concellers escrihuen als dits Embaxadors: «Stam no poch admirats de Micer Alfonso e del consell que done al dit Senyor, que los inquisidors poden crear officials per pendre los inculpats de la heretica prauitat, sabent que la justicia es en contrari, attes que per dispositió de constitucions e altres leys de la terra, lo senyor Rey no pot crear officials nous en Cathalunya e menys lo dit inquisidor: e los inquisidors fins aci axi ho haien obseruat e praticat, axi en la captió de les persones com en la exequcio dels bens: e aquelles tostemps han fetes ab auxili dels officials reyals ordinaris e no ab altres». Agrahíntloshi la diligencia y satisfets de que lo Rey semblés acceptar les propostes del llarch memorial, diuhen «Hagueram trobat pler sa Mt. hagues feta la letra de quens scriuiu de la qual lo haueu supplicat: gran benefici sen haguera aconseguit que molts qui stan per anar se reposarien, que gran pietat es qui mira aquesta ciutat, que del dia que partits fins la present jornada, ha tanta diferencia que es gran congoxa commemorarlo: hauem ho be conegut en les imposicions que hauem venudes en les quals se ha disminuit la terça part del any dels preus del any passat. Pensar poden les magnificencies vostres qual se spera aquesta ciutat en los anys sdeuenidors si per vie saludable noy era remediat, car per la dita inquisició, comocions dels pagesos, e per los dans que los cossaris vassalls del dit Senyor donen, aquesta ciutat se spera del tot despoblar e perir.»

Responen los Concellers a la nova de la proposició que feren los Embaxadors al Rey, de sobressehir per cinch anys al fet de la Inquisició, dient: «parria a nosaltres, que, si altre vegada de dit sobrecchiment venieu a praticar, poreu significar, que, los mes contra los quals se poria inquirir ab llurs bens, son pertits de aquesta Ciutat, e atorgant dit sobrecchiment, tornarien, e los qui de present hi resten, se reposarien en aquella, e sa Mt. dins aquell termini seria stada en aquesta sua Ciutat e lauors la dita inquisició se poria talment compondre ab obseruança de constitucions e altres leys de la terra.»

Lo 14 de Febrer escriuhen, que los Diputats del General ajudarán les gestions derreres dels Concellers, donant ordres per açò a Mossen Santcliment, representant llur en la Cort Reyal.

Mentrestant morí a Barcelona, un juheissant argenter y los Concellers s'esmeren en donar públicament mostra de zel per la fe fent un acte de escarment, que es axis esplicat per aquells als seus Embaxadors (18 de Febrer de 1486): «Pochs dies ha en la present Ciutat, es mort un conues argenter castellá appellat mertinez, de la ciutat de Cuilla, lo qual se diu es stat juheu: hauia quatre o sinch anys staue e menjaue en casa de argentes qui li donauen feyna: apres obit seu, se han trobats bens e diners comptants en la taula, en bona summa: e perque en lo article de la sua mort jatsie instat de fer ordre de Xptiá ho ha diferit o recusat, e apres mort ab intestat, sens fer orde de Xptiá, soterrat aquell, se ha concebude suspita de esser bon Xptiá attes era stat juheu, es li stat fet son proces per los vicaris del S. bisbe ab interuenció e comissió de mestre Comes, inquisidor de Barchinona, e declarat lo seu cors deure esser desoterrat e lurat a la cort secular, ab confiscació de bens segons es stat fet: e apres portat lo seu cos rossegant al canyet, ahon lan cremat. Hauem

uos ho volgut manifestar perque trobant vos ab lo dit Senyor hi pusquau satisfer per lo interes de aquesta ciutat e del que la inculpen de mantenir heretges, dient que es castellá e stat juheu e no ciutedá de la dita ciutat.»

Lo Rey se feu estudiar lo Memorial de la Ciutat, y sa resposta als Embaxadors fou, que no's demanava cosa justa (19 Abril 1486). En Vallseca y En Marquet prosseguiren per ço al costat de la Cort Reyal y seguintla en son viatjar, ab la sola mira de continuar gestionant lo fet de la Inquisició. Mes lo 30 de Maig hagueren de retornar a Barcelona, inseguint ordres terminants del Rey que los llicenciá de la Cort y los convencé de que la Capital Catalana veuría tot seguit instalada la Inquisició y no en la manera que instaven los Concellers.

Aquest fracás portá «tant gran tristor dolor e conguxa a nosaltres (diuhen los Concellers al Rey) e als poblats en dita Ciutat del maior al menor, com si ya vehessen aquella totalment; com certament seria, si dita inquisitio se fahia, despoblada, destruida e perduda. Car abans de la venguda de dits embaxadors, molts conuersos se eren reposats, crehent que la Ciutat obtenguera lo que suplicaua: e quant han sentit la determenada voluntat de V. Altesa per temensa de aquella, vahent com se fa en altres parts, han buydat e continuament buyden e no solament ells, mes altres qui no poden viure per lo poch negoci.» De manera que, al pregar a Ferran II «manar sobreseura aquesta inquisitió» li afegien: «E no arbitre vostre gran altesa, que, james ne jamés aquesta V. Ciutat e nosaltres desistiam ne cessem de supplicarla fins a tant haiam obtenguda de V. gran altesa aquesta gratia.» (30 Maig 1486).

VI

INTRODUCCIÓ DE LA INQUISICIÓ FORASTERA

Encara se passá un any de completa calma. No's parlava de la Inquisició, quan apar lo gran Inquisidor a Barcelona. Sa entrada, després de no pochs preparatoris y conferencies, la efectuá molt solempnialment, lo 5 de Juliol de 1487.

Fou eix primer inquisidor de Barcelona, Mestre Alfonso Spina, qui començá tot seguit a inquirir contra los juheissants, en tant, que, lo dia 9 de Juliol, ja n'hi havía una pila de processats y l'Infant Llochtinent feu fer una crida, per evitar que fugissen los conversos, avans de que fossen detinguts.

Feta la entrada del inquisidor Fra Spina, los Concellers ho comuniquen Rey, (14 Juliol 1487) rengraciantlo molt, de la nova forma com s'ha volgut fer aquesta entrada, atenent «al que tant justament per la Ciutat era pretes sobre lo poder de mestre Franco e haie volgut prouehir de nouell e bastant poder ab nostre sanct pare, car ara cessen les difficultats que en lo passat con-

corrien en la persona del dit mestre franco: e si en los principis se hagues prouehit en lo que are ses fet, no hi haguera haguda differencia alguna. Car aquesta vostra Ciutat guarda molt en no damanar ne supplicar sino del que es just: e per ço vehent les noues comissions obteses de nostre sanct pare ab reuocació de la bulla de mestre comes, pus dels mals e destructions de aquesta ciutat ha donada raho a la Mt. vostra ha delliberat, ab tota reuerencia e honor rebre dit inquisidor exintli los principals homens de aquesta Ciutat e acompanyantlo al palau reyal de la Mt. V.: e encare que fins aci dit Inquisidor no haie explicada a nosaltres la crehença de la gran altesa vostra, empero aquesta ciutat hi ha trameses persones de les principals offerint se prestarli tot consell fauor e aiuda que necessari hage en totes coses pertanyents a son offici.

«E es veritat Senyor, que aquesta V. ciutat ha mirat tostemps e mira molt en les vostres reals priminencies e regalies com aquella quiy es tenguda e obligada: e entre les altres te en aquesta ciutat V. Mt. per priminencia e regalia real que papa, bisbe o altre qualseuol jutge ecclesiastich ordinari o delegat nuncha ha haguda facultat, ne li es stat permes de pendre algu ab official propi de aquell, ans ho te de fer ab officials ordinaris de vostra gran altesa, implorant lo auxili de aquells: e aço per quant lo bisbe ne algun prelat ecclesiastich no te territori en catalunya sino la sola Mt. vostra. E per ço aquesta vostra Ciutat es stada aconsellada de molts homens de sciencia, que, posat lo pare inquisidor pogues crear algotzir o exequtor de sos manaments, empero en aquesta ciutat tal algotzir no te ni pot tenir exercici per no tenir territori: car es contra la real preheminencia e regalia e metre en possessio la jurisdiccio ecclesiastica de cosa que ja mes ha haguda ne li es stada permesa e es preiudicar molt a la real dignitat.» «Supplicam a la Mt. V. voler manar als dits inquisidors que en llurs procehiments se regeschan de tal manera que no escedeschan lur potestat ne se empatxen sino de coses pertanyents a llur offici, per forma, que nostre senyor deus ne sia loat, vostra altesa seruida e los mals e culpables punits e los bons de totes vexacions preseruats.»

Prò, com diuhen los castellans, *mi gozo en un pozo*. Los Concellers trameteren tot seguit de la entrada del Inquisidor, «quatre ciutadans dels principals de aquesta ciutat offerint li prestar tot consell, fauor e ajuda que mester haie, per exercir liberament lo dit offici de inquisidor e apperellats hoyr de la reuerencia sua lo que en virtut de la creença per la gran altesa vostra a ell acomenada nos volguera manifestar: e no curant dit inquisidor explicar aquella, sens dirnos cosa alguna, disapte, que comptauem XIIII del present mes de Juhol, circa les deu hores ans de mig jorn, nos feu presentar vna letra amonestant e requerint nos que lo sendemá que seria diumenge compareguessem deuant ell en la Seu de Barchinona e fossem presents en los officis diurnals e oynt dell la sua predicació, e que aqui li prestassem publicament lo jurament per les sagrades cánones instituit e ordenat.» Segons explica En Carbonell, l'Inquisidor «tenint un missal ubert sobre sos jonolls, requerí lo canceller, e lo regent la cancellaria, lo vaguer de Barchinona, lo assessor del Governador, qui allis trobaran, fessen cert jurament, lo qual los feu legit: e axi juraren.»

Mes al arrivar la vegada de jurar, als Concellers, aquests rebutjaren ferho, per esser contra les llibertats de la Ciutat, tal jurament. Esplicaren tot seguit lo fet al Rey: «Nosaltres, Senyor, jatsie meresquessem poch axi rigororosament e descortesa esser tractats, maiorment hauerli manifestada la voluntat nostra, acompanyats de molts ciutedans de aquesta ciutat, son stats presents als diuinals officis e predicacio. Apres los quals, encare de paraula e en scrits nos amonestá e requerí li prestassem lo jurament en la dita sua letra mencionat. E per que Senyor molt excellent, nosaltres informats que tal jurament nuncha es stat demanat per altres inquisidors, ne acustumat prestar per los Consellers de aquesta V. ciutat, sino a vostra Mt. com a Rey e Senyor nostre, e duptants no preiudicar a les regalies e preheminencies de la gran altesa vostra, lo pregam differis la prestació del dit jurament fins nosaltres fossem aconsellats per lo general consell de aquesta vostra ciutat, sens lo qual, en virtut del jurament per nosaltres en lo introhit de nostre offici prestat, no podiem ne hauíem protestat alguna de prestar aquell: lo qual consell, per la breuitat del temps, nosaltres no hauiem pogut congregar: offerint li graciosament que, tengut dit consell, fariem tot lo quens seria aconsellat.

«Lo qual Inquisidor no volgué condecendre a nostres tant justes pregaries, aconsellat de persones poch zelants lo honor de deu, seruey de vostra Mt. e benefici de aquesta vostra ciutat, nos acusá contumacia cominant procehir contra nosaltres, es stat per ço a nosaltres forçat per scusació nostra, fer la dita oferta en scrits, la qual nons volgué admetre, ans perseuerá en sa monició. E vehent nosaltres lo dit Inquisidor axi perseuerar en la opinió sua, de continent, pertits de la dita sglesia, fem congregar lo dit consell, per lo qual fou delliberat que prestassem dit jurament, haut primer parer e consell de homens de sciencia, quin ne qual jurament era per nosaltres prestador, com lo jurament demanat no fos vist esser axi ordenat per les segrades canones deures prestar. E seguint nosaltres la delliberacio del dit consell, hauem haut vot dels principals juristes mestres en sacra theologia, e dels vicaris e capitol del Reuerent Bisbe d'aquesta Ciutat, los quals tots concordes, son stats de parer que per nosaltres se deuia prestar lo jurament interclus ab la present e no altre.

»E manifestades per nosaltres aquestes coses al Ille. Infant loctinent de la Mt. V. lo hauem supplicat per lo interes de les regalies e preheminencies de la gran altesa vostra, se interposás en la prestació del dit jurament, lo qual nos ha respost, lo dit jurament se podia prestar, pus les dites canones axi ho disposauen.

»E axi nosaltres hauem trames al dit Inquisidor offerintli prestar publicament, lo die e hora per ell assignadors, lo dit jurament ordenat e instituit per les canones dessus dites: lo qual, aconsellat per sos assessors, nons ha volgut acceptar, ans cominant de procehir contra nosaltres, micer Agostí, altre dels dits assessors, en presencia del dit Ille. Infant e loctinent e altres publicament se ha leixat dir que nosaltres deuiem pensar que ell hauia destrohida vna ciutat e que bastaria a destrohir aquesta: lo que, ab veritat, si en presencia de nosaltres tals paraules fossen stades dites, com a fidelissimos a la M. V. no acustumats oyr tals coses tocants interes de nostre Rey e Senyor, ab paciencia nos

les haguerem pogudes tolerar, per redundar en tant gran deseruey de vostra gran altesa e dan de aquesta vostra ciutat.

»Apres lo dit Inquisidor a XVIIII del present mes, nos ha feta presentar vna altra letra, ab la qual nos amonestaua e requeria que lo sendemá que comptariem xx del dit mes, circa les VIIII hores, comparaguessem deuant ell en la dita Seu de Barchinona, per prestar altre jurament per ell nouament ordenat, lo qual, si prestar differiem o recusauem, cominaua de procehir contra nosaltres e quiscun de nosaltres a priuacio de nostres officis e altres penes en tals casos per les dites canones, segons deye, instituides e ordenades. Lo que es stat en aquesta ciutat, cosa molt invsitada e scandelosa per los oyints e maiorment per inquisidor deputat per nostre sanct pare, lo qual, ne altre official ecclesiastich, no tenen jurisdictió ne territori en les terres e senyories de la Mt. V.

»E vehent nosaltres en aço la voluntat e deucció de vostra ex.cia jatsia de justicia poguessem appellarnos e recorrer a la Mt. V. pero perque la gran altesa vostra no pensás tinguessem voluntat de impedir dit offici, fom acensellats no entrar en contradictió ne differencies ab lo dit inquisidor, sino prestar dit jurament per ell demanat e nouament ordenat, lo qual lo dit XX.en die del dit e present mes, feta per nostre descárrech protestació e saluatat deuant lo dit Ille. Infant e lochtinent que per la prestació del dit jurament no voliem ne enteniem a preiudicar a la fidelitat deguda a la gran altesa vostra, ne a les preheminencies e regalies de aquella, nosaltres hauem prestat aquell confiant que la Mt. V. de qui es principal interes, no permetra preiudicar les preheminencies e regalies reals, ans ho manará tornar a loch per lo dan que en lo sdeuenidor sen poria seguir a la gran altesa vostra, per inquisicio ne altres actes, nunque han dedubit a exequció cosa alguna, sino per medi e auxili dels officials de vostra ex.cia e aço es preheminencia e regalia real, la qual la gran altesa vostra acustuma conseruar e no metre en possessio la sglesia de aço que no te e en lo passat se son vistes differencies entre la casa de Arago e lo papa e seguintsen altres en lo sdeuenidor se poria traura en exemph e serie gran preiudici de les dites regalies e preheminencies reals, aço pertany a nosaltres com affectats vassalls de la Mt. V. dar ne auis a aquella. E maiorment que veiam mossen Steua engan algotzir creat per lo inquisidor, lo qual ab bastó publicament exerceix jurisdictió, axi de coses tocants interes de la dita Inquisitió, com altres, lo ques pertany a la Mt. V. e als officials de aquella

»Nosaltres, S. per satisfer al carrech de nostre offici e al que a bons vassalls se pertany, diuerses vegades hauem supplicat lo dit Ille. Infant li plagués prouehirhi. Crehem la Excia. V. com a virtuos princep Rey e Senyor nostre hi prouehirá com de aquella speram, per lo interés seu, benefici e repos de aquesta sua ciutat. E perque cascun any en les elections de les sdeuenidores conselleries de aquesta ciutat se speren semblants differencies, supplicam la Mt. V. li placia prouehir los dits sdeuenidors consellers no sien tenguts jurar sino per la forma per les dites canones instituida e ordenada e per los dits mestres en sacra theología e homens de sciencia aconsellada.»

Y al final referien també al Rey lo cas seguit al port de Barcelona ab motiu

del carregar de «la nau den Calatayut de Napols, qui era en Mallorques, la qual han feta venir en aquesta ciutat» alguns «mercaders ciutedans de aquella cristians de natura.» Axis ho diuhen los concellers. Prò deuria efectuarse lo dit carregament d'acort ab los conversos y juheissants, los quals es ben vist que fugien aquests díes a la desbandada.

L'Inquisidor trameté a son algutzir Stevengau, per «pendre scorcell de la dita nau crehent en aquella hauia molts conuersos e robes de aquells: e no permatent ho lo patró de aquella, dient tenía guiatge de la Mt. V., lo dit Inquisidor ha fet pendre lo scriuá de dita nau, lo qual encare te pres en lo palau reyal, procehint per excomunicació contra lo dit patró e nau, e prohibint algú no entrás ne carregassen mercaderies ne altres coses en aquella, de que ha couengut al dit patró leuarse e lexar lo dit scriuá e les mercaderies que li restauen a carregar en dan dels mercaders qui hauran a pagar de buyt los nolits, e gran diffamació de aquesta, e interes dels drets reyals de les generalitats e de aquesta vostra ciutat en la qual de present se fa pocha negociació e que vegen la suprema jurisdicció a vostra Mt. pertanyent en mans del dit Inquisidor, les fustes qui se speren a venir en aquesta ciutat per carregar mercaderies, sentint tals impediments noy vindran; de ques seguirá gran torp a la negociació mercantiuol e perill de extermini de aquesta vostra ciutat, si per la Mt. V. com speram, noy sera degudament prouehit.»

Y al quexarse d'aquest fet al Rey, li pregaven los Concellers, escrigués al Inquisidor, «que no se empatxe sino de les coses tocants a son offici: e al Ille. Infant, que no permete al dit Inquisidor fer ne exercir cosa alguna que sia fora sa juresdicció e potestat.» «Car altrement seria leuar la total jurisdicció reyal e metre la en mans de la sglesia.» (Lletra del 21 de Juliol 1487).

Lo Rey hi respongué, ab dugues cartes fetes a 10 y 13 d'Agost: aprovántloshi la prestació de jurament, sens atendre al prejuy que implicava a la reyal corona «maiorment que lo dit prejuhí en cas que sia, no es tal que no sia molt major lo merit ques segueix de extirpar crim tant detestable.» Pertocant al fet de la nau den Calatayut, manifestava, que lo seu cosingermá y Llochtinent General l'infant Enrich, los hi esplicaría lo parer y voluntat del Rey. En quant al que digué Micer Agostí, assessor dels Inquisidors, contra Barcelona, afegía lo Rey: «Hauem vist vn capitol de instruccions que los inquisidors de aqueixa Ciutat fan al pare prior de sancta cruç nostre confessor, per aquesta causa, en que recitan les dites paraules en aquesta manera: que se dolia de la Ciudat por lo que los conseieros fazian que seria necessario de proceyr por justicia e que tomassen exemplo de teruel, que se hauia perdido por no obedecer a la inquisicion. E vist que les vnes paraules son diuerses de les altres, hauem deliberat fer vos la present perque nostra voluntat es saber ab certenitat quines e quals foren les paraules que lo dit Micer Agostí dix.»

FRANCESCH CARRERAS Y CANDI

(Continuará)

Historia musical y ètnica de la cançó popular

MUSICA POLIFONA.—Es la música de l'Edat Mitjana. Aquest periode de música, solament vocal en la música veritablement artística, alcança fins tot el sigle XVI.

Hem vist que la polifonía era desconeguda a la música dels antichs. Hem vist també com la seva rítmica y la seva homofonía havíen alcançat un grau d'enlairada finesa que bastava pera omplir les necesitats estètiques d'un poble que, com el grech, posseía ja una llengua tan musical.

Va sorgir aleshores la polifonía després de l'invasió dels barbres: ab la polifonía dels pobles del Nort-Oest d'Europa, entrava un nou periode de civilisació.

Aquest periode representa el llarguíssim procés d'acoblar uns sons ab altres sons, es a dir, trobar els nexes armónichs que contenía la melodía o la música natural, inspirada a l'home en l'ambent que'l rodejava y del qual no se'n podía dar compte. Ja hem dit que, quan arribaría el moment de donarsen compte, naixería aleshores l'artista, el creador; naixería, en una paraula, l'art.

Els primers assaigs de música que s'aplicaren al cant de l'Iglesia foren les barroeres tentatives de les práctiques dites *organum* o *diaphonia*, tal com les descriu per primera vegada Hucbald, monjo flamench, a principis del sigle X. Degueren entrar sens dubte abans en la práctica, per quant nostre bisbe sevillá Sant Isidor, defineix ja l'armonía *coaptatio plurimorum sonorum*, es a dir l'acoblament de varis sons. Tractaven aquells primers tractadistes de poder acompanyar la melodía sagrada per una segona veu, formant ab la primera, no solament un interval d'octava, com entre'ls grechs, sinó intervals de quinta, de quarta, d'onzena, etc., considerats consonants, perque'ls de tercera y'ls de sexta se colocaven entre'ls dissenants, tot al revés de lo que succeeix en el sistema occidental de nostres temps. Cal considerar, sia dit apart, que, al costat d'aquesta tentativa d'acoblar varis sons, hi havía un procés d'educació del oit. Aquest procés podría resoldre, a la curta o a la llarga, l'esmentada tentativa. Els tractadistes se proposaren, sens dubte, donar major relleu y bellesa al cant eclesiástich, acoblántlo ab intervals que al seu sentiment y als seus oits el semblaven consonants. Fácil es compendre com repugnaría a nostre oit l'acompanyament d'un cant ab acoblaments

d'intervals a la quinta o a la quarta. Això es barroer, barbre, tot lo que's vulga, però no's pot negar qu'en aquestes práctiques hi havía un principi.

Se sab que Hucbald empleava a més, encara qu'excepcionalment, altre sistema d'acompanyament, en el qual apareixen, fortuitament, intervals que s'acomoden millor a nostre gust actual. Aquesta práctica se podía ja considerar com un progrés, si tenim en compte la primitiva, y ja olvidada en temps del monjo flamench, que consistía en desplegar la melodía d'un cant sobre un so baix tingut, formant un centre o terme d'escala, com la nostra tònica o dominant. Encara qu'hem de veure això més detingudament al parlar dels sistemes dels diferents pobles, avancem qu'en una y altra práctica hi há dos circumstancies que mereixen nostra atenció. En la práctica d'un so tingut sobre'l qual colocaven la melodía, hi há el principi d'un efecte consolidat en la práctica moderna baix el nom tècnich de pedal: clar está que d'aquella barroera práctica als acoblaments de tot genre que consent la nota pedal moderna, hi há immensa distancia. No cal somriure, tampoch, del agrado esclusiu que'ls causen a aquells primers tractadistes les quartes y les quintes. Bé sabem que l'edifici dinámich acústich de moviment se funda avuy día, precisament, sobre aquets intervals. Ja ha sigut notada una altra particularitat dels *organum* més antichs: l'acció de deturarse la veu sobre el do, fa, o sol apunta ja manifestament als instrum nts musicals de l'Edat Mitjana a base de bordons, com la viola de rodes, la cornamusa, etc., y no sols això, sinó que anuncía l'adveniment de la concepció musical dita *modo major* en oposició al *modo menor*, més familiar que aquell als antichs. Diguem de pas qu'en el sistema del cant de l'Iglesia, la gama major sols figurava à títol de llicencia.

Després d'Hucbald arriba Guy d'Arezzo, qui, malgrat la súa autoritat en materia de cant pla, estava tant poch fort en l'art de la *diaphonia* com els seus antecessors. En aquest art, no obstant, emplea més intervals variables que Huchbald: es a dir que'ls avenços fets en l'espay d'un sigle no son molt considerables.

Pel sigle XI se comença a practicar un altre genre de música polifona, el *discant,* que ab el temps influiría poderosament en el progrés de la música.

En què consistía aquesta práctica? En la rígida aplicació del principi del moviment contrari. Això ja era una primera tentativa de contrapunt, y era fácil passar del *discant* de nota contra nota al *discant* figurat. Les regles d'aquesta práctica se destinaven solsament als cantors. Els cantors improvisaven contracants segons regles establertes, tenint devant la notació original, el *cantus firmus*, que servía de tema pera *discantar*. Les práctiques d'aquell estil poden considerarse com avançades de lo que avuy diem notes d'*apoyatura* o de pas. Podíen darse contingencies de consonancies que, robustides després, han format acorts ben caracterisats.

Aquestes práctiques estaven lluny d'un sistema quelcom d'armonía, però eren el camí que hi conduhía després de nombrosos tanteigs.

Estèticament considerades aytals práctiques, se nota clarament que no's tractava d'evitar l'arribar a la conquista de la consonancia sinó precisament d'evitar l'efecte oposat, la dissonancia. Aixís s'esplica que pera aquells bons tractadistes tota l'atenció se concentrés en el moviment de les parts vocals.

Fácilment se compendrá que, pera mantenir juntes y fermes en sos aco-

blaments a les veus, era necessari observar ab gran rigor el compás: d'aquí nasqué necessariament el relleu que prengué aleshores el ritme musical, malgrat que'l *cantus firmus* no's podía pendre com model, perque no coneixía les divisions de compás, y tampoch la rítmica de la dança, qu'era estremadament senzilla.

Vingué després una tercera práctica d'acompanyar o ornamentar el cant de l'Iglesia pera executarse a varies veus en forma absolutament esquemática, ja s'enten, sense ombra de llibertat artística. Aquesta práctica se deya fabordó (contracció de *fals bordó* que fou el nom original, derivat sens dubte de l'inversió que practicava la veu del *discant* creant momentáneament un baix fals o un fals bordó, essent la paraula bordó sinònima de baix). L'origen d'aquesta práctica es desconeguda: no obstant, el tractadista anomenat Guilelmus Monachus, que florí al sigle XIV, y es el primer escriptor qu'n fa una descripció difusa, dona a entendre que'l *fabordó* s'executava com cosa ordinaria pels inglesos, y resulta de fet que ja'l coneixía Johannes de Garlandia (1190-1240). Diu que's diferenciava del *discantus* y del *organum* en dos coses: 1.ª en que en el *fabordó* a cada so del *cantus* corresponen dos altres cants simultanis: 2.ª en que'ls intervals preferits ja no son quartes, quintes ni octaves sinó terceres y sextes.

El fet té realment gran importancia y doble significat: s'admeten intervals poostergats avans y que tenen més simpatía al oit, y s'introdueix en la polifonía un element de moviment nou, el moviment de paralelisme, qu'entranya dintre d'un sens musical refinat una acceptació que será norma futura pera la dinámica de les parts d'una composició musical. Aixís té l'art dos moviments capitals dinámichs, el paralelisme y el *motus contrarius* dels moviments vocals. El mateix tractadista descriu una altra práctica a dugues veus soles, dita *gymel*, qu'es evidentment la forma originaria del *fabordó* a 3 veus. La forma *gymel* s'aplicava al acompanyament del *cantus firmus* en intervals de tercera, superiors o inferiors, ab la condició de fer entrar al principi o al fi, o també en les pauses en general, l'unissò o l'interval d'octava.

Aquest procediment, com els anteriors, estava d'acort ab una tendencia del poble, que haureu notat quan una massa de veus entona un cant al unissò: en no pochs casos s'ouen algunes veus qu'entonen a la quinta o a la tercera, més comunment a la tercera que a la quinta. El fet es natural o degut per cas a la falta d'oit dels qui entonen aquets intervals, per aquesta rahó o per simple questió de *tessitura* y de no poder acomodar sa veu al unissò general? S'ha d'atribuir el fet al instint de l'armonía, avuy més cultivada que ahir y més natural entre'l poble? S'ha de fundar en la tendencia que té el poble (parlo sols del meridional, perque ja sabem que'l del Nort posseeix caracterisadament el sentit de l'armonía), s'ha de fundar, repeteixo, en la tendencia que demostra a enriquir un cant, encara que l'arrastre a vegades a cantar, per exemple, tota la *mandolinata* en terceres como jo he oit a Italia?

Difícil es resoldre questions tant complexes, y tant esposat resòldreles en determinat sentit com seria fallar el plet en favor d'aquells primers y barroers llegisladors, dient que, guiats sols per pur instint, ho endevinaren tot, que llegislaren sobre fets natural, bé o malament observats, y en substanc a que'ns resultaren un super-homes excepcionals.

Mes tornem a lo que anavem esposant pera observar, respecte a la práctica del *gymel* que, en realitat, la veu de *discant* s'executava una octava més alta, convertintse les terceres inferior en sextes, el unissò en octaves, y les terceres superiors en dècimes. Confirmen aquestes práctiques no pochs tractats del sigle XIII, es a dir, els mov'ments per sextes, ab principis y finals a l'octava.

Aixís donchs, ab el *fabordó* a 3 veus s'acompanyava el *cantus firmus* ab acorts de sexta, limitats sols a les notes del principi y del fi que's produíen a la quinta y a l'octava. Pera aquestes práctiques gairebé no teníen necessitat de posseir una notació indispensable, perque'ls cantors podíen improvisar sempre de repent, a la vista com diríem, y d'aquí les espressions tradicionals, *discant a llibre obert* o *contrapunto alla mente*, com deyen els italians.

Al costat d'aquests pedestres apèndices del *cantus firmus*, nasqué la composició polifònica lliure, passant per aquelles tentatives pera assolir noves formes que's deyen *rondellus*, *conductus*, *copula*, *motetus*, *hoquetus*, y que no tenim necessitat d'especificar, perque al fi y al cap no signifiquen res pera'l nostre intent.

La conquista real anava endreçada a un element purament musical, y això dona valor a tant laborioses tentatives.

Com bon compositor, y així cal considerarlo, nostre Joan I ne donava compte enviant al seu germá Marti (desde Perpinyá, 4 Janer 1380) «un rondell *notat* ab sa tenor e contratenor e ab son cants», segons apareix en la notable carta dirigida a *Lo primogenit*, publicada en los *Documents sobre l'historia de la cultura catalana mig-eval* que acaba de donar a llum mon ilustre y venerat amich Don Antoni Rubió y Lluch (1).

Els genres inventats convenien altament a l'Iglesia, a l'assamblea de fidels composta de varis individuos; però conveníen també a la música profana, als meteixos temes de dança, als madrigals, etc..

De temes de dança parlo y cal imaginar l'efecte que faríen escrits en l'estil dels madrigals y motets. No'n coneixíen d'altres y a la força havíen de contentarse no tenint cosa millor.

Avans d'arribar als primers assaigs de música cromática de Caccini, Peri y demés, no's coneixía altra mena d'espressar pels diferents personatges del drama els sentiments que'ls animaven que ferlos cantar a chors, en l'escena o entre bastidors, madrigals en estil fugat. Hi havía casos en que'l personatge, perqu'era desconegut l'art de ferlo cantar sol, l'art de la melodía a una sola veu, s'adelantava al prosceni obrint y tancant la boca com si realment cantés mentres que'l chor cantava a 4 o més veus les paraules qu'ell no sabía ni podía cantar sol, perque no hi havía música pera'l cas y perque, sía dit en veritat, ni Palestrina ni ningú en sabía compondre d'aquesta música. El fet es estrany, incomprensible, y fins increíble, però es rigurosament exacte. Y, no obstant, allí al costat n'hi havía de gents que ab l'ánima en gracia en sabíen fer de música a solo y fins a dúo, y fins feyen més, se la sabían acom-

---

(1) Vegis el nostre article *Joan I, Compositor de Musica*, en la plana 21 del present volum d'aquesta Revista.

panyar aquesta mena de música, de qual forma tampoch en sabíen res els polifonistes. Desde *ab initio*, se presenta la meteixa obsessió de no voler escoltarla a la música natural o popular, perque era vulgar, perque era baixa. No hi havía més música que la sabia, la música dels tractadistes. Però ja han vingut els artistes, y aquets trobarán la monodía acompanyada, sabrán fer lo que desencaminats ni sisquera endevinaren els tractadistes. Y ab això ja'ns trobem a les portes del tercer periode, la mús ca armònica o moderna, tema d la propera lliçó.

LA MUSICA ARMONICA.—Les llargues preparacions y tentatives han acabat per constituir un sistema molt desenrollat, especialment pels fills d'aquella petita regió geográfica dita la Neerlandia, que s'erigirán en mestres de tota Europa, despertant a moltes nacions amodorrades: quan se desperta-rán en sabrân més de música que'ls seus mestres.

Es a dir que de les barroeres práctiques dels *rondellus*, els *hoquetus* y'ls *conductus* ha sortit esplèndida, áurea, la polifonía vocal, informada y sostinguda pel contrapunt. Es a dir que les formes de la música polifònica, mercès al cánon y a la fuga, han adquirit la facultat de poder estendres formant un tot musical artístich, malgrat la falta d'enlláç que aquest tot tenía ab un so central y la falta de carácter que, per conseqüencia, teníen els acorts. Es a dir que, malgrat la poca aptitut que tenen els músichs polifònichs d'aquella época, no saben utilisar encara les propietats dels acorts: y en fi, que de tantes y tantes esperiencies realisades, no's pot dir més qu'en aquell periode se prepara el des nrotllo de la música armònica propiament dita, pera que pugan tenir els músichs la probabilitat de realisarlo aquest desenrotllo quan se presentarán les necessitats.

El tercer periode, temps moderns, se caracterisa per la melodía acompanyada (armonía, vocal o instrumental) les arrels de la qual arranquen dels sigles XV y XVI fins a nostres díes.

Estudiem, donchs, aquest periode caracterisat per lo que'n dihem la música armònica moderna, perque aquest element pren una importancia y un valor propi que donen espressió y cohessió artística a les obres dels artistes. Se l'ha caracterisat bé aquest periode dient que es una tornessió a lo que ja havíen intentat ab la diafonía, sense poder alcançarlo, Hucbald y Franco de Colonia.

Les exigencies de la música empleada en les cerimonies dels temples protegiren les tentatives dels compositors, mentres se cenyien a compondre sobre un tema o un cant donat: però, quan se complica el contrapunt en mans dels mestres neerlandeses, aquelles exigencies se pronunciéu en favor de la claretat y de la senzillesa, manifestant la necessitat d'escriure choral armonisats ab simples acorts sobre'ls quals s'escriurá la part de cant, el tema, pera que'l puga cantar tota l'assamblea de fidels, y no, com s'havía fet fins aleshores, executantla la part de tenor, la part mitjanera, per dirho aixís, de l'armonía, en la qual quedava com ofegada y era poch perceptible als oyents, y més ofegada encara quan la sufocaven els cánons y contrapunts

de tota mena que feyen totes les altres veus sobre la susdita part, a la que fins aleshores s'havía confiat el tema. Com aquest simple trasbalsament del tema d'una part a una altra més aguda, y que per això penetrava millor en l'oit dels fidels, se feu sobre cants populars coneguts pel poble; y com les melodíes germániques o cèltiques que s'esculliren pera'l cas teníen un sentiment molt accentuat de l'armonía, més que'ls del Mitxdía, l'adaptació a la polifonía d'acorts que's desitjava fou cosa fácil. Luter influí ab gran eficacia en aquesta transformació del cant dels fidels en el temple. Se nota en uns y altres chorals de l'època que acusen un sentiment més accentuat de a tonalitat, y que, per fi, la gama major, derivada del sistema d'armonía propia del modo jònich, adquireix senyalat vigor constitutiu. Falten encara descobriments ulteriors, que no tardarán; falten els acorts de sèptima, preludiats com adivinacions pels polifonistes del últim periode. Si s'ha guanyat ja tot això, en cambi la gama menor, ja preexistent en el cant gregoriá, queda fluctuant, sempre indecisa, sense contribuir a fondres decididament en ella altres modes del cant gregoriá. Quan els compositors se veuen en la precisió d'accentuar una composició en aquesta escala, acuden a lo que feyen els seus predecessors del sigle xv, als acorts de quinta y octava sense terceres, ni majors ni menors, considerats per ells com consonancies les més pures, y que a nosaltres, menys en certs efectes desitjats, nos pareixen buydes y sens significació. Se poden citar no pochs casos d'aquest fet en temps relativament moderns, es a dir d'aquesta manera d'evitar les terminacions de l'escala menor. L'Iglesia Catòlica reclamava imperiosament una reforma del cant religiós en aquest sentit. Suposo conegut el fet atribuit a Palestrina sobre aquesta reforma, y sapigut que son tot pures llegendes lo que s'ha dit sobre aquesta pretesa reforma, que, sía com vulga, s'imposava pels excessos contrapuntístichs a que s'entregaven gayre be tots els contrapuntistes d'aquella època, cada hu en son afany de demostrar que també'n sabía fer de contrapunts, aixís sobre temes de cant gregoriá com sobre altres temes ben desgavellats y profans. S'ha dit que Palestrina aprengué dels luterans y, millor dit, de son mestre Claudi Goudimel, un francès hugonot, aquest art de ser senzill sense escloure la grandiositat de la polifonia. Això sería veritat si fos cert que'l seu mestre fou Claudi Goudimel, però no es cert, ni tampoch que instituís una cátedra de música, la primera que s'establí a Roma, perque Goudimel ni sisquera viatjá jamay per Italia.

La reforma desitjada s'imposá ella meteixa, quan els compositors se donaren compte de que posaven en música no contrapunts, que servíen d'armaçó a un tema qualsevol, litúrgich o profá: no contrapunts, ni cánons ni fugues, sinó textes y, sobre tot, textes sagrats, bíblichs, les paraules dels Sants, de la Verge y de Deu meteix.

(Exemple del *Popule meus* de Palestrina)

Arriba aleshores lo que jo n'he dit l'*espressivisme musical*: arriba aleshores que l'artista que portava en sa ánima un mon de sentiments piadosos, anhels d'esperança, crits de misericordia y de dolor; tot un mon de visions supertrágiques d'aquell Drama de la Creu, arriba aleshores que, fixantse per primera vegada en el text y escoltant l'evocació que tot aquell Drama y aquells sentiments de pietat promovien en son cor; cantá en la veu d'un treno de Jere-

míes, en la d'un improperi de Deu sobre'l poble d'Egipte, *Popule meus quid feci tibi*; en la d'un Jacoponi de Todi contemplant a María *juxta crucem dolorosa*, y fent *espressivisme musical*, ensemps que aquells artistes cantaven, com jamay se tornará a cantar, creaven el Drama lírich, trucant a la porta, escoltant el Drama de la Creu y estudiant en ell, arribaven els Caccini y Peri y Monteverdi, els primers cantors del Drama humá que, passant per Gluch, ha recullit Wagner, posanthi la grapa d'un colós de geni.

Sens grans esforços he provat victoriosament en uns y altres escrits la part gayrebé esclusiva qu'en aquest fet estètich y obra de fe tingueren els nostres compositors, els primers compositors espressivistes de tota Europa per unes y altres rahons, una de gran valor ètnich, a causa de l'hegemonía, diemli geográfica, si's vol, en que visqueren, tenint aquí escoles constituides avans de les invasions dels mestres neerlandesos institutors de música de tots els paíssos, avans de les legions que penetraren en les terres ibèriques y entraren acompanyant les corts de Felip l'Hermós y Carles I de Gant. L'escriptor capdalt dels músichs neerlandesos, Vander Straesen, ha pogut afirmar justicierament, ab mi, que pogueren coexistir abdúes escoles, l'espanyola y la neerlandesa, conservant cada una sa hegemonía artística.

Mes, seguint el fil de nostre tema, els compositors que vivíen y creaven sota les voltes de l'Iglesia Catòlica, teníen que imposarse necessariament temes, no estrictament populars com els dels chorals de Luter, sinó trets del *Cantus firmus* gregoriá, y com a tals escrits en els modos del cant pla, y qual carácter debía restar invariable fins en les frases meteixes que inventaven o modificaven ells meteixos. A la llarga aquestes modificacions, diemne corrupcions dels sistemes antichs dels modos, eren veritables empentes donades pera la constitució definitiva del periode qu'ells meteixos preludiaven encarrilantlos vers l'armonía o l'art modern que arribava, perque, en substancia, ja havien arribat els temps.

Fem práctiques totes aquestes observacions.

Luter podía cantar y acompanyar sos cants ab l'armonía sugerida per un tema popular de modalitats no tant restringides com les del *Cantus firmus*. Els polifónichs religiosos havíen de tancarse dintre d'un sistema d'armonía ben diferent, sobre tot més auster, com ho era l'hieratisme musical del cant gregoriá. Això feya qu'en els cants chorals se pogués definir més clarament l'existencia d'un so central d'atracció. No aixís en moltes de les composicions dels polifónichs. Quin sentiment de cohessió de sons ab un so central hi há, per exemple, al principi del *Stabat Mater* de Palestrina? Lo que hi há es una imprecisió d'acorts de *la* major, de *sol* major, de *fa* major succehintse sense cap classe de relació entre ells pera formar una tonalitat caracterisada ab netedat. Aónt es la tònica? Aónt les propietats dels acorts?

Y, no obstant, la música vulgar, la *música natural* y fins la meteixa música cortesana, havía ja resolt el problema que no pogueren resoldre els mestres polifónichs. Prenguis una *Cantiga* del rey Alfons el Sabi, y's trobará com la cohessió de sons gira ab netedat ab un so central ben compres y ben sentit, sens dubte, perque la *Cantiga* prové d'una font de música natural. Prenguis la Cançó d'un trobador, una d'en Marcabrú, per exemple, y's notará la mateixa decisió tonal, ben avançada per cert.

Anem a cercar la cançó d'un *vihuelista* (Lluís Milan, p. e.) y trobarem encara més avançada aquesta decisió tonal. Busquemla en la *folklore* del cego Salinas en sos *De Musica Libri Septeno* y aném a cercar el mateix fet, encara més decidit, en l'obra d'un organista.

Decididament, terminat el periode de la polifonía ab aquella laboriosa preparació tècnica de sigles, la música anava a entrar en un nou sistema. La tendencia no's podía refugir: tot hi portava, no sols la música *natural* y la cortesana sinó la mateixa música polifònica ab les modificacions que'ls meteixos polifonistes introduíen en els temes gregorians per moltes rahons, una de les principals la necessitat d'accentuar les finalitats de periodes y la terminació de les composicions. Si no's refugía la dita tendencia, la transformació dels modos antichs en les games majors o menors, y la cohessió de sons obeint a un so central, era impossible. Si la refugíen establint la dita cohessió y donant valor gramatical y significació estètica als acorts, corríen el perill de perdre gran part de les nombroses varietats d'espressió que residíen en la diversitat de modos. L'art práctich y ilustrat, a força de continues esperiencies, perdía de repent totes aquelles varietats d'espressió que no podía alcançar ab l'introducció absoluta de dos úniques y esclusives modalitats. La cançó y la dança popular les conservaríen, completament indiferents a la ruta qu'emprenía l'art sabi y oficial; les conservaríen anys y més anys; penetraríen d'un modo inconscient en les meteixes obres dels compositors, y a la fi, gayrebé en nostres temps, se verificaría la fusió de tots els elements d'espressió conquistats aixís pels artistes del poble com els artistes del art; entraría tota la lira, entraríen totes les cordes de la lira, aixis en la tècnica y en la práctica com en el concepte y la suma de modalitats que formen l'art modern.

Aixís, donchs, el sistema modern, a conseqüencia dels fets esposats y la facultat que tindría d'allavores ençá, mercès a la transposició de les games, a les modulacions d'un so a altre que eren possibles y, sobre tot, a la significació gramatical estètica y dinámica que adquiríen els acorts, no era producte d'una fatalitat cega, mes sí d'un principi d'art lliurament elegit. En substancia: el mon antich, com diu acertadament Helmholtz, desenrotllá aquest principi en la música homòfona, y'l mon modern en la música armònica. Com se veu, es un principi estètich que no prové de fatalitats naturals sinó, pel contrari, del geni de l'invenció.

L'ilustre historiador Hugo Riemann, al comentar la característica de cada hu dels periodes qu'hem esposats, afirma que l'istil del pervindre, al qual tendeix ja l'època actual, podrá esser probablement el de la polifonía acompanyant.

No. La polifonía acompanyant ja es un fet en l'obra capdalt de Wagner. La reintegració al art de *tota la lira* ha d'encaminar forçosament a l'artista futur no sols a crear la melodía y l'armonía de sa obra, sinó l'ambent en que s'ha de desenrotllar, inventant games ideals adequades a aquell ambent, lo qual ha de influir en un nou concepte del *leitmotif*, més fi, més esplendentment ideal, que podrá consistir, no en una idea ni en una frase, sinó en un sol y únich so, en el color d'aquest sol y únich so, y en son gran poder evocatiu.

FELIP PEDRELL

Colecció de documents relatius a Arnau de Vilanova

(Continuació)

X

Barcelona, 21 maig 1298

Jaume II mana que's paguin a A. de V. 2,000 sous que li toquen de la gabella de la sal de Burriana.

Jacobus etc. fideli suo Bernardo de Spelluncis, baiulo regni Valencie generali, salutem et gratiam. cum nos concesserimus et assignaverimus dilecto phisico nostro magistro Arnaldo de Villanova duo milia solidorum regalium [Valencie habenda] et persipienda annis singulis toto tempore vite sue super gabella salis Burriane, non obstantibus aliquibus assignacionibus super gabella factis vel in posterum faciendis cum carta nostra, ut in ea lacius continetur, ideo dicimus et mandamus vobis quatenus inducentes vel induci facientes dictum magistrum Arnaldum vel eius procuratorem in possessione percipiendi dicta duo milia solidorum ei vel dicto suo procuratori de ipsis duobus milibus solidorum juxta consecione [nostra] predicta a tempore consecionis ipsius et deinceps responderi et satisfieri integre facietis. datum Barchinone, .XII. kalendas junii anno et cetera.

G. de Solanis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 264, f. 345 v.

XI

Principis del XIVèn sigle

Pere de Manresa presenta una confessió de set punts a Jaume II y li prega la faci examinar pel mestre A. de V.

Sopplica humilment a Deu e a vos molt alt e poderos Seynor en Jacme, per la gracia de nostre seynor Deus Jhesu Christ, rey d'Arago un escola humil hom e serv vostre besan vostres peus e vostres mans e tramet a vos, seynor, esta present confessio. e yo Pere de Manresa humil hom e serv vostre suplich humil

ment a Deu e a vos, seynor, besan vostres peus e vostres mans e present a vos, seynor, la dita confessio e oblich me de respondre per lo dit escola, axi com en la dita confessio es contengut.

La qual confessio, seynor, es de .VII. senyals, los quals son estats demostrats al dit escola per la gracia e per merce de nostre seynor Deus Jhesu Christ. lo primer senyal es del sant sacrifici. lo segon es dels senyals del scol e de la luna. lo ters es d Anticrist. lo quart es de la fuyta dels munts e de les yles ço seran alguns prelats e alguns religiosos e alguns doctors de la sancta Esgleya. lo quint es de la desabitacio de la casanova, ço seran religiosos. lo .VI. es del temple antich con Anticrist sera adorat. lo .VII. de la pressura de les gents qui sera per la comfusio del so de la mar. los quals senyals alguns ne seran complits en fort breu temps. per la qual dita confessio, seynor, lo dit escola sopplica e clama merce a vos, seynor, axi com a catholic princep mantenidor de la sancta Esgleya e de la sancta fe catholica, que us placia enclinar a hoyr e entendre la dita confessio e, entesa aquella per vos, si a vos, seynor, plaura, que encontinent sia proposada als prelats e als religiosos e als doctors de la sancta Esgleya; yo dit presentador son apparellat de respondre per lo dit escola, axi con en la confessio es contengut; yo si a vos, seynor, plaura manar per carta vostra e trametra la dita confessio al molt excellent e devot mestre Arnau de Villanova per examinar e per jutjar la dita confessio, yo dit presentador son appareylat d anar e de trebaylar, axí com a Deu plaura e vos, seynor, manarets.

Arx. Cor. Aragó, cartes reyals de Jaume II, sense classificar.
Finke: *Acta Aragonensia*, II, 871.

XII

Barcelona, 20 febrer 1300

Concessió de 1,000 *sous a A. de V.*

Bernardo de Serriano. dicimus et mandamus vobis quatenus de peccunia curie nostre que est vel erit penes vos tribuatis et exsolvatis dilecto phisico nostro magistro Arnaldo de Villanova mille solidos Barchinone, quos pro expenssis sive quitacione. sua ei providimus exhiberi. et facta solutione recuperetis ab eo presentem litteram penes vos loco apoche retinendam. datum Barchinone, .X. kalendas marcii, auno Domini .MCCXC. nono.

Arx. Cor. Aragó, reg. 266, f. 110 v.

XIII

Barcelona, 24 febrer 1300

Jaume II confirma la donació de la gabella de la sal de Burriana feta a favor d'A. de V., per Pere'l Gran.

Nos Jacobus etc. attendentes quod olim in concambium et permutacionem duorum milium solidorum Barchinone qui dudum per illustrissimum

dominum regem Petrum clare memorie, patrem nostrum, dati et asignati fuerunt vobis discreto viro magistro Arnaldo de Villanova, dilecto phisico, familiari et fideli nostro, super redditibus Terrachone, ac postmodum permutati et confirmati per illustrissimum dominum regem Alfonsum, bone memorie, fratem nostrum, super certis censualibus civitatis Valencie, concessimus et assignavimus vobis dicto magistro Arnaldo dicta duo milia solidorum habenda et percipienda singulis annis toto tempore vite vestre, super gabella salis Burriane, non obstantibus aliquibus assignacionibus super ipsa gabella factis vel imposterum faciendis, ita quod emptor seu emptores ipsius gabelle, quicumque essent, in principio cuiuslibet anni se obligarent et intrarent infra manus vobis vel procuratori vestro, quod vobis vel cui volueritis solverent predicta duo milia solidorum, de peccunia seu precio gabelle predicte per terminos consuetos. nunc autem cum percepimus ex assercione vestri magistri Arnaldi, quod dicta concesio nostra vobis non extitit observata, de quo plurimum admiramur, ideo volentes impedimento consimili futuris temporibus obviare, de novo comittimus sive comendamus vobis, dicto magistro Arnaldo, gabellam predictam, tenendam et procurandam per vos ad credenciam vel substitutum a vobis idoneum et suficientem, sub tali condicione quod retentis ad opus vestri annis singulis de ipsius gabelle juribus et perventibus predictis duobus milibus solidorum vobis in eadem gabella ut predicitur assignatis, totum residuum jurium et perventuum dicte gabelle habeatis et recipiatis vos in solutum usque ad integram satisfaccionem quatuordecim milium solidorum regalium Valencie vobis debitorum et restancium ad solvendum de septem annis preteritis, quibus ut percepimus ex verbo vestro, cui fidem dedimus, non habuistis assignationem vobis factan per predictos regem Petrum et regem Alfonsum, propter subtraccionem de dictis redditibus et censualibus vobis factam; postquam vero de dictis quatuordecim milibus solidorum vobis satisfactum fuerit teneatis et procuretis dictam gabellam in hunc modum et sub ista condicione, quod satisfacto vobis et penes vos retentis annis singulis predictis duobus milibus solidorum, per nos vobis ut prefectur racione premissa assignatis in gabella predicta totum residuum jurium et perventuum gabelle predicte, qui ad manus vestras vel dicti substituti vestri provenient, deductis expensis necessariis et moderatis faciendis in dicta gabella, tradatis et solvatis quolibet anno reddito computo per vos seu dictum substitutum vestrum, baiulo nostro regni Valencie generali vel illi quem ad hoc duxerimus deputandum eidem baiulo nostro vel cui voluerimus et mandaverimus loco nostri. datum Barchinone .VI. kalendas marcii, anno predicto.

G. de Solanis, mandato regio.
Arx. Cor. Aragó, reg. 266, f. 123.
Cf. Doc. X.

XIV

Barcelona, 24 febrer 1300

Altre confirmació de la donació de la gabella de la sal de Burriana.

Jacobus etc. fideli suo Bernardo de Libiano baiulo regni Valencie generali etc. cum nos confidentes de fide et legalitate discreti viri magistri Arnaldi de Villanova, dilecti fidei nostri, familiaris et fidelis nostri, commiserimus sive co-

mendaverimus ei cum carta nostra gabellam salis Burriane tenendam et procurandam per eum vel substitutum ab eo idoneum et suficientem sub certis condicionibus in carta dicte concessionis nostre contentis, et velimus eidem integre satisfieri de quantitate peccunie que de anno preterito sibi remanet ad solvendum ex illis duobus mille solidorum regalium quos ex concessione nostra annis singulis percipit et percipere debet in gabella predicta, ideo vobis dicimus et mandamus quatenus viso tenore carte concessionis nostre predicte et observantes eandem juxta sui continenciam et tenorem, ei satisfieri faciatis de eo quod inveneritis et vobis constiterit sibi de predictis duobus mille solidos restare de anno preterito ad solvendum; verum si ratione vendicionis per vos facte de gabella predicta pro anno presenti non posset ad presens dicto magistro Arnaldo tradi de gabella predicta, volumus ac vobis mandamus quod de precio pro quo gabella ipsa vendita extitit per emptorem seu emptores ipsius, prefato magistro Arnaldo responderi integre faciatis percipiendum per eum juxta carte concessionis nostre predicte continenciam et tenorem predicto, vero anno transacto gabellam ipsam per dictum magistrum Arnaldum vel substitutum ab eo teneri et procurari sine impedimento aliquo permitatis prout sibi per nos comissa est in carta concessionis nostre precati videbitis contineri. datum ut supra.

G. de Solanis, mandato regio.
Arx. Cor. Aragó, reg. 266, f. 123 v.
Cf. Doc. x y xiii.

RAMON D'ALÓS

(Seguirà)

Consuetudines Civitatis et Dioecesis Gerundensis

(Continuació)

De delatoribus et denuntiatoribus criminum et de sono emisso.

Rub. 49

CAP. I

Observatur de consuetudine, usu et stilo notorio curiarum civitatis et dioecesis Gerundensis quod injuriati, verberati et vulnerati et etiam ii quibus furtum vel aliud forefactum fuerit illatum vel secutum, habent et tenentur infra decem dies denuntiare crimen, malefitium, seu forefactum hujusmodi curiae seculari intra cujus jurisdictionem fuerit perpetratum vel perpetrata. Alias incidunt in poenam decem librarum nisi infra praedictos decem dies a die commissi criminis computandos jam alias a quocumque fuerit facta denuntiatio curiae de praedictis.

Item si sonus fuerit emissus de via fors homines congregati ad sonum non audent inde recedere sine licentia curiae sub pena centum solidorum.

De hoste et cavalcata latine de peditatu et aequitatu.

Rub. 50

CAP. I

Omnes homines civitatis et vicariae Gerundae, cujuscumque sint domini, de consuetudine tenentur ire ad exercitus, hostes et cavalcatas ad sonum emissum de via fors et pacis et treguae et usatici *Princeps namque*. Nec non teneantur exire ad appellitum omnes, etiam si fuerint clerici conjugati, nisi alias ex privilegio regio ab antiquo fuerint privilegiati quibus tamen ipsa privilegia fuerint observata, videlicet sicut sunt homines comendarum sancti Joanis de Aquaviva et sancti Laurentii de Arenis ordinis sancti Joannis Hierosolimitani, et homines abbatiae Balneolarum et monasterii monialium sancti Danielis Gerundae.

CAP. 2

Item quod homo aliquis qui sit aetatis septuaginta annorum vel qui infirmetur vel mulieres viduae vel pupulli non tenentur ire nec mittere in exercitum, verumtamen si daretur redemptio pro exercitu, tenetur quilibet eorum contribuere partem suam.

Item sexagenarius excusatur a pugna de consuetudine.

De appellitu sive de sono de via fora.

Rub. 51.

CAP. 1

Nota quod appellitus est sicut de consuetudine fuit interpretatum fore sonum de via fora qui emittitur ex abrupto vel exequitur absque vexillo extra formam processus soni emissi, licet et pro sono emisso intelligatur, et ideo privilegiati quod non teneantur ire ad appellitum, sicut videtur in aliquibus privilegiis contineri, non tenentur ire ad sonum, nec solvere in compositione quae fit pro tali sono. Et ita fuit antiquitus judicatum.

CAP. 2

Exercitium pro executione soni emissi sacramentalis non tenentur exire nisi qui ad illius regulae observantiam, se juramento aut alias adstrixerunt secundum formam Privilegii Regii inde concessi salvis privilegiatis et exemptis, ut in ipso Privilegio continetur.

De tala et dampno dato.

Rub. 52.

CAP. 1

Servatur de consuetudine quod si quis in campo vinea vel horto, vel aliis possessionibus suis animalia alicujus in malefitio quod vulgariter dicitur tala reperierit seu invenerit, potest ipsa animalia capere et tamdiu ipsa retinere donec in dampno et banno dato fuerit sibi a Dominis animalium satisfactum.

CAP. 2

Generali consuetudine cavetur quod licitum sit cuilibet ut si invenerit animalia aratoria, sive quaelibet alia in suc malefitio, quod vulgariter dicitur tala, ca-

pere potest, et tamdiu tenere donec sibi cautum fuerit, et satisfactum a dominis animalium.

De jure fisci et ut pro poenis et debitis fiscalibus et salariis curialium fiat prompta executio.

Rub. 53.

CAP. 1

Est consuetudo generalis hujus terrae quod pro poenis et debitis fiscalibus fit prompta et rigurosa executio in personis et bonis debitorum appellatione cessante. Et haec consuetudo juvatur per lege 2 *Publicarum necessitatum* Cod., quorum appellationes non recipiantur et hoc verum ubi per confessionem aut alias legitime constat de debito alias captis pignoribus litigatur, sed lata sententia fiscus non appellat ab ea.

CAP. 2

Pari modo et forma de antiqua consuetudine servatur, quod pro salariis judicum, offitialium, advocatorum, procuratorum, et scripturarum juditialium, acetiam pro bistractis in ipsis salariis fit prompta executio in bonis litigantium non admissa juris firma, et appellatione rejecta sed eo ipso quod per acta, aut alias legitime constat de salariis, tamquam de re judicata fit prompta executio, ut est dictum, et a Cancellaria Regia quotidie emanant pro hiis litterae executoriae, in quibus dicitur, quod fiat executio tamquam pro debito fiscali cum dignus sit mercenarius mercede sua.

De guidatico victualium.

Rub. 54.

CAP. 1

Usantia est civitatis Gerundae favore reipublicae observata: quod quicumque portaverit, et immisserit victualia intus ipsam civitatem est ipso facto guidatus cum animalibus et aliis rebus suis eundo, stando et redeundo.

Haec tamen usantia est hodie per ordinationes officialium curiae regiae certo modo limitata ut apparet in registris curiae ipsius.

De stat quod ponitur in margine instrumenti.

Rub. 55.

CAP. 1

Si venditionis instrumentum in quo fuerat oppositum in margine notae *stat* pro cancellando et absolvendo per aliquem ex contrahentibus vel alio tertio si

resolvatur et cancelletur instrumentum debetur domino, pro quo res quae vende batur tenetur, medium tertium, licet venditio plene non fuerit sortita effectum sed fuerit resoluta.

De juramento et homagio fidelitatis.

Rub. 56.

CAP. I

Homo alicujus tenetur praestare sacramentum et homagium fidelitatis domino castri ubi moratur in quo dominus castri habet jurisdictionem, hostem vel cavalcatam, et ita fuit de consuetudine judicatum.

De fundo dotali.

Rub. 57.

CAP. I

Item quod fundus dotalis potest alienari, dummodo uxor juret, quia tenetur servare juramentum.

De manuleutis.

Rub. 58.

CAP. I

Item quod vicarius et bajulus et alii officiales non debent aliquem tenere captum qui velit idoneae firmare jus vel manulevare se idoneae, nisi pro crimine homicidii vel alio crimine de quo mereatur justitiam corporalem.

De armis.

Rub. 59.

CAP. I

Item quod illi qui intrant in civitatem vel exeunt cum armis non incidunt in bannum prohibitionis armorum.

De executione et venditione rerum immobilium.

Rub. 60.

CAP. I

Item quod curia donat sex menses pro vendendis honoribus debitoris qui jurat se non habere res mobiles, de quibus creditori possit satisfacere.

De juramento calumpniae.

Rub. 61.

CAP. I

Item est consuetudo, quod in causis ubi petitur sacramentum calumpniae praestari, si causa est inter dominum et vassallum sive inter dominum et rusticum, quod vassallus sive rusticus qui sit solidus et affocatus ipsius domini, debet jurare de calumpnia et non dominus, aliter uterque jurat, excepto fisco qui non jurat de calumpnia, sed tenetur respondere per suam legalitatem.

De sagionibus.

Rub. 62.

CAP. I

Item quod in citationibus et assignationibus et aliis intimationibus dierum vel aliis per curiam faciendis statur relationi unius sagionis, vel nuntii jurati, dummodo reperiatur scriptum in regestris vel actis curiae, quae relatio habet fieri et scribi infra decem dies.

De civibus et incolis.

Rub. 63.

CAP. I

Item quod quicumque forensis qui steterit in Gerunda per unum annum et unum diem habetur pro cive, et non potest peti a domino de cujus dominio fuit oriundus, nisi juramentum homagii et solidantiae prius praestiterit, vel infra annum praedictum interpellatus a domino suo fuisset, saltem in capite vicariae, juxta formam constitutionis generalis Cathaloniae.

De injuriis.

Rub. 64.

CAP. I

Item quod aliquis qui fecerit injuriam corporalem civi Gerundae non potest guidari per aliquem officialem quod veniat vel stet Gerundae nisi firmasset sibi de iure, vel injuriatus consentiret.

De molendinis.

Rub. 65.

CAP. I

Item quod quilibet civis vel habitator Gerundae potest molere bladum suum ubicumque voluerit, exceptis forneriis, flaquerius et judeis qui debent molere ad molendina regalia.

De comerciis et mercatoribus.

Rub. 66.

CAP. 1

Item quod aliquis curritor non sit mercator illarum mercium de quibus erit curritor, nec de ipsis mercibus teneat in domo sua.

Ut unus curialium non se intromittat de offitiis aliorum.

Rub. 67.

CAP. 1

Item quod notarii et scriptores jurati curiarum non intromittant se de offitio judicandi, et advocandi, et procurandi in juditiis.

CAP. 2

Item quod carcerarius non potest esse procurator, iudex vel inquisitor.

Ad legem Corneliam de sicariis.

Rub. 68.

CAP. 1

De consuetudine Cathaloniae lege *His qui cum telo* quo ad intelligendam poenam mortis seu membri mutilationis non servatur in Cathalonia; cum judices quidquid censerit lex Cornelia de sicariis non solum propositum sed eventum quo ad inflictionem paenarum debent singulariter attendere. Et ideo domina Maria Regina Aragonum primogenita Castellae conjux et locumtenens generalis domini Alfonsi Regis Aragonum in causa ratione agressionis, seu combatimenti domorum vallis, quae ducta fuit in Regia Audientia inter vicarium et judicem et procuratorem fiscalem domini Regis ex una parte, et iuratos vallis de Corneliano parte ex altera, Barcinonae die 22 septembris anno 1421 diffinitive sententiavit, et declaravit cognitionen sive exercitium jurisdictionis dictae vallis quantum ad agressionem domorum cum armis, et eos qui adunati sunt, seu alias aliquem vel aliquos cum armis mente et proposito deliberato agrediuntur, dumtamen mors inde non fuerit secuta, vel vulnera inflicta, ad bajulum dictae vallis pertinere, et non ad dictum vicarium vel alios offiitiales: Idem declaravit dominus Rex super jurisdictione de Balneolis.

De hostagiis et obligationibus rusticorum.

Rub. 69.

CAP. 1

Si rusticus juraverit tenere hostagia creditori sine consensu domini, poterit a domino compelli ut exeat ab hostagio, et teneat mansum affocatum, quia illlud

juramentum non poterat praejudicare priori juri domini sui, sine cujus consensu juraverit. Interim tamen debet tenere hostagia et servare juramentum suum, nisi dominus suus postquam sciverit contradixerit. Sed servatur de consuetudine quod si rustici pro debitis suis, vel alienis se obligant in personis et bonis, fit in eis executio per curiam, etiamsi dominus tali obligationi non consenserit, salva tamen proprietate et juribus mansatae domino competentibus, in quibus nullatenus praejudicatur domino; et ita fuit servatum in concusse et non fuit visum contrarium servari et practicari.

De obligatione ad poenam tertii.

Rub. 70.

CAP. I

Est tamen consuetudo, quod pro obligatione ad poenam tertii quis non capitur nisi fuerit facta talis obligatio seu scriptura tertii in curia Regia privilegiata, ut sunt curiae Regiae Gerundae, Bisulduni et curia vicarie Barcinonae, in curiis baronum vel aliorum factis ad poenam tertii quis non capitur in persona domini Regis licet ipsi barones vel alii in suis jurisdictionibus capiant de facto et male' quia est contra generales constitutiones Cathaloniae.

FINIUNT PRAEDICTAE CONSUETUDINES

LAUS DEO

Passió, mort, resurrecció y aparicions de N. S. Jesucrist

(Continuació)

1354 Barons veus esta claredats
Car en tenebres e en mons
E staven tuit fort dret hutart
E nous nos alegrasem
1358 Per esta sant lum e cantasem
Qui sobre nos era venguts,
Aytantost fo apareguts
Lo nostre pare simehon
1362 E parlet gint com a prom:
Alegratvos filets meus
E glorificats lo ver deus
Ieshu xst lo nostro salvador.
1366 Quins a feita esta honor
Ver fo que yo entre mes mans
Porte e tinch aquest enfans
E dix e prophetize
1370 E el meu senyor glorifice
Prophetize simehon:

Nunch dimitis servum tuum domine
Car los meus huyls vist an per sert
1374 Lo fiyl de ieshus qum san aport.
Com aço ausiren los sents
Gran goyg feren ensenblaments;
Apres daquest vench sen jouan
1378 Parech e stach y ses mes avant
E tuit dixeren qui es qui es
E el los respos manves,

Apres prophetiza:
1382 Jo son iohan gran cridador
Qui port senyera del senyor
E son per propheta avocats
De ieshu xst so sapiats.
1386 E les careres monstrare
E les gens saludare
E com los meus uils ageren vist
Lo nostre senyor ishu xst
1390 Dix: veus langels de deu asi
Ecce agnus dei qui tolis pecata
Mundi misere nobis.
Veus qui tol lo pecat del mon.
1394 E bateyel en flum yorda
E fu eu padri ι capela;
El cel hobris encontinent
Vna coloma manves vench
1398 Desobre ieshus vay estar
E comensel manves aparlar:
Hic est filius meus dilectus
In eo mi verba dei
1402 *Bene complacui e ct.*
Aquest es lo meu fil amat
Qui ma plagut en veritat,
E yo johan say son venguts
1406 Per dir avos estes saluts,
Car sapiats que ades vendra
Lo fiyl de deu entendra
Axi avos qui esta prop
1410 E gitarans tuit daquest loch,
E com adam ac escoltats
Aquest johan es se alegrat
Esch son fil apelat
1414 E dixli: lo fiyl vos recontats
A les prophetes seus ades
E a los patriarques apres
E com yous tramis a querobis
1418 Qui lay garda paradis,
Ay tantost sech vai recontar
A tots los sants aquest afar;
Barons ara, devets saber
1422 Que adam mon payre volch aver
Daquel sant goh que deus li promes
De paradis axi com el ho mana
En un val de abron per ver

1426 E la mayre sa muler
Tot dret aney si deus me sal
E la porta atrobey
De part de mon sch adam
1430 Li fils manves ay set clam
Qui day sch oli li dones
E qui primer loy trames
Car era fort malvat e trist
1434 E seria manves garit.
Tantost yerobis va parlar
E dix asech: so nos pot far
Car vos amich ardemandats
1438 Ans dic que seran pasats
V milia ans et V cents
Que daquel holi ayats gens
Que oli es de poritat
1442 Que acusi gran salvetat;
Lavores en la fi dels temps
Aurets del oli veramens,
La donch veura ieshu xst
1446 Sobre terrar sera vist
E fara adam sucitar
E los sans los cors cobrar;
Apres aço en flum yorda
1450 Com jeshus bateyat sera
Daquel oli per virtuts
El untara ayceles gens
Qui lo creuran tot fermamens,
1454 E lavos ieshus dexendra
Dins en infern el traura
Adam ton payre dels temens
E darali puys salvamens.
1458 Com tot aço ageren ausit
Les prophetes gitaren crit,
Les patriarques atresi
Qui esperen goyg sens fi
1462 Con los sans salegraren
E pagadament se donasen.
En continent vench satanes
Princeps dinfern e alegras,
1466 Als servidors crida: levaus
Tantost e vas aparelats
Que ieshu xst aurets apres
Que en la creu es mort ades,
1470 Si bes deia que fil de deu era

E ramas ara es hom meu,
E dix com fo en desconort:
Trista es mar matre ala mort.
1474 Molt mal fet so sapiats
Que molts sechs ai luminats
E molts contreys fa pla anar
E los mesels fa pla anar
1478 E sirorgia noy es obs
Ne maestria ay tampoch
Mas dia los levats gardats
E manves eren tuyt sanats,
1482 En el cel donali loch
E aparelali gran foch.
Respos infern a satanas:
Amich germa, gran be feras
1486 E qui es el tan poderos
Que mort temia so deyts vos
E a tots los homens daquest mon
Son sots ma juradiccions,
1490 E son tenguts a mi de fer
Don yo complesca mon voler
E ayso es per lo poder
Qui es en tu frayre per ver;
1494 Donches ieshus quin hom es
Qui sots lo teu poder no es
Ans tes contrari so dius tu
Donques qui es aquel ieshu
1498 Donques suayre gardats satan
Que cel jeshu tu no engan
Car si el humanitat
A poder en deytat
1502 E sit engana per pus temps
Auras dolor e mariments.
Respos setan e cridet fort:
Hoy infern princep dela mort,
1506 Germa, germa, donet confort
Que ieshus ne fos dret o tort
Gran loch li fe aparelar
Quel fil de deu se fa nomenar.
1510 Sapies que yo le asagats
Moltes vegades e atemtats
E tot mon poble jueu esch
Que engan logrem cet foch greguesch.
1514 Fo comogut contra ieshus
Que anc non romas negus

La creu li feu portar
E puys lo fiu penyar
1518 E fiulo puys alanceyar
Fel et vinagre li fiu dar
E creu que prop es dela mort
Anierar lay es deport.
1522 Respos imfer a satanas:
Gardat amich et que faras
E tu as dit aci ades
Que molts an tu pres,
1526 Qui es donques aquel leo
Que los morts trau de la preso
Seria cel qui feu levar
Latçer qui pudia tan fort
1530 E del moniment soscitar feu
Qui iiij dies era estat mort
E puys ana et menga
De nostres mans lo deliura.
1534 Respos satan et dix ha el:
Sapies germa que co es el,
Ieshus a nom qui tu vols tant
Tan bon viatge no fe anc.

(Seguirá)

RESSENYES DE LES CÁTEDRES

DRET CIVIL CATALA

Començá el curs el día 1 d'Octubre, en que'l Professor esposá la necessitat d'aquest estudi pera'ls advocats que, a Catalunya, se dediquen al exercici de la carrera y les ventatjes de donarli carácter trascendent, com se fa en aquesta Cátedra, per l'esposició y resolució de casos práctichs.

El día 2 començá l'esplicació de l'assignatura, justificant l'existencia d'un dret civil especial a Catalunya, derivantlo de la possessió d'estat, comprobada per 'antigua tradició jurídica, de la diferent manera d'entendre l'esfera d'acció de la llibertat dins del ordre de les relacions socials; y justificant, per l'historia y a filosofía, la diversitat llegislativa dels pobles, no obstant l'unitat substancial de les regles de moral qu'informen el Dret.

Demostrat que hi há quelcom que s'anomena Dret catalá y que té rahó d'existir, se passá a estudiar el contingut del meteix, enumerant les varies fonts legals del Dret vigent, aixís les generals a Catalunya com les especials d'algunes comarques.

Seguidament s'esplicá la prelació de còdichs resultant d'aplicar l'art. 12 del Còdich civil, quals disposicions se discutiren ab l'estensió que sa trassendencia reclama.

S'estudiaren després individualment les fonts del Dret catalá, donant major estensió a la costum de lo que s'havía fet en cursos anteriors.

Entrant als elements de la relació jurídica, esplicada la personalitat, se detallaren les complicades situacions que determinen la capacitat d'obrar, derivades de combinar les moltes lleys que s'han de tenir en compte pera resòldreho.

Vista la *cosa* en ses varies manifestacions, com objecte de la relació jurídica, s'entrá a estudiar estensament l'acte jurídich, al que's dedicaren moltes lliçons pera donar ideas precises que permetessen compendre l'eficacia de les relacions jurídiques successives.

Estudiada l'acció com medi de protecció jurídica y ses transformacions dins del procediment, y dit quelcom de les escepcions, s'entrá enguany a estudiar seguidament les obligacions que'l curs passat no's pogueren esplicar per falta de temps.

En lo que restá fins acabar l'any 1909, s'estudiá la naturalesa, efectes, classes y estinció de les obligacions y's començaren a esplicar les generalitats dels contractes.

Desde que'ls deixebles estigueren en disposició de resoldrels, s'anaren esposant

pera discutirlos a classe, variats casos práctichs la solució dels quals, més o menys difícils, donava lloch a interpretar les regles esposades estudiant sobre elles pera trobar les solucions adequades al cas. Al començar les vagacions de Nadal s'havíen discutit 25 casos.

Durant els set cursos que fa qu'existex aquesta Cátedra s'han variat cada any els casos práctichs a resoldre.

HISTORIA DE CATALUNYA

El primer d'Octubre començá puntualment, com tots els anys, el curs d'aquesta Cátedra, iniciantse, com sempre, ab unes nocions breus y ràpidament esplicades de proto-historia, a fi d'entrar com més aviat mellor, segons consuetut, en la rigorosa historia. Però áduch aquesta entrá en carril de major brevedat que els anys anteriors, per cumplir als deixebles la promesa feta el curs anterior d'estudiar nimia y detalladament les tres grans revolucions catalanes: la del temps de Joan II, la de Felip IV y la de Felip V.

El primer curset que vá de primer d'Octubre a Nadal s'es dedicat, donchs, a veure ab tota la detenció possible l'Historia catalana fins al temps de dit Rey Joan II, detallant sols en el cas de demanarho els propis deixebles, com succehí, per exemple, al parlar de la Reconquista y al fixarnos en l'interessant y desastrós regnat de Pere I, el Catòlich. El meteix temps de Jaume I, ja estudiat y detallat primoterament ara fa dos anys, ab motiu del Centenari, fou vist depressa.

Aixís s'es pogut lograr que, al rependre el curs després de Capdany, s'estiga en disposició d'embestir el complicat regnat de Joan II, y, especialment, la revolució que tant gran relleu li dona, a qual efecte el Projessor té ja reunits gran nombre de materials que permeterán als deixebles anar seguint día per día els nombrosíssims y variats epissodis d'aquella singularíssima y trascendental historia. Possible es, y aixís ho ha anunciat el Professor als alumnes, que umpla ella sola la major part dels cinch mesos de curs que faltan transcorre.

En el número pròxim donarem compte de còm s'es iniciada y seguida aquesta tasca.

LITERATURA CATALANA

El senyor Massó y Torrents s'encarregá al principi de curs de la classe de Literatura Catalana, per ausencia del senyor Rubió y Lluch. Començá dedicant unes quantes lliçons a l'estudi de la formació de la llengua, posant a Catalunya com a centre principal de la producció catalana y segons el programa del senyor Rubio y Lluch esposant els principals elements constitutius de la nostra nacionalitat. Mostrá com a tals: 1.er L'Element indígena, 2.on El Romanisme, 3.er El Cristianisme, 4.rt El Germanisme y 5.nt L'Orientalisme. Després esplicá el carácter mig-eval de la nostra literatura comparantla ab les demés que havíen florit plegades y no varen estroncarse. Esplicá també els motius pels quals en totes les literatures naixents,

la forma poètica sol precedirá la prosa, com l'epopeya es la forma primitiva de l'Historia. Després esposá com el fet que més sorpren en la poesía de les literatures romániques, sense ilació visible ab la poesía de les literatures clássiques, es la l'aparició de dos elements nous: el *ritme* y la *rima*. Sembla que'l primer ja era usat en obres populars (himnes, cançons etc.) de la literatura llatina, y després va ser utilisat per l'Iglesia, que fins més tart no va seguir la mètrica quantitativa que'ls llatins havien imitat dels grechs; per això els himnes litúrgichs més antichs son contats silábicament y devegades rimats. A continuació esplicá el Sr. Massó la característica del metre èpich mig-eval, y lo que'l distingeix dels lírichs. L'èpica vé representada per les cançons de gesta franceses, en les que'ls versos tenen una pausa que'ls divideix en dos hemistiquis diferents y segueixen una rima semblant, ja consonant, ja assonant o imperfeta. Finalment va dedicar també algunes lliçons a tractar dels metres de la lírica provençal, y l'influencia qu'exerciren.

En aquestes lliçons, com a exercici práctich, se llegiren pels alumnes algunes poesies provençals den Serverí de Girona.

Sentats pel Sr. Massó y Torrents els fonaments pera l'estudi dels genres poètichs, en provençal y catalá de la nostra literatura mig-eval, que va prometre desenrotllar més endevant, va encarregarse el Sr. Rubió y Lluch de la classe, començant a tractar del periode nacional de les lletres catalanes, segons el següent programa, que va ser esplicat y dictat als alumnes:

PERIODE NACIONAL DE LA LITERATURA CATALANA.—*Preliminars.*—Estensió general d'aquest periode (sigles XIII, XIV y XV); desde l'aparició de les lletres catalanes fins a l'influencia castellana. Carácter trilingüe de la literatura en aquest periode: literatura llatina, provençal, catalana.—Integració dels dominis llinguístichs y literaris.—Reys protectors o cultivadors de les lletres: (Jaume I, Jaume II, Pere III, Joan I, Martí I y Alfons IV).—Subdivisió del periode nacional: A) Epoca preclássica o propiament mig-eval.—Estensió de la meteixa: desde Jaume I a Joan I, o sigui fins a l'aparició de l'influencia italiana. Principis del sigle XIII a les darreries del XIV.— Carácter eminentment nacional.—Influencies internes: llatina-eclesiástica, provençal, oriental.—Influencies esternes: francesa.—Apogeu de la política, de la llengua y de la ciencia catalanes.—Predomini dels escriptors catalans y mallorquins.—Desaparició a Catalunya de la llengua y influencia provençal en el sigle XIV.—B) Epoca clássica o del Renaixement italiá. Estensió de la meteixa: desde Joan I a Ferran II el Católich, o sigui desde l'aparició de l'influencia italiana fins a la de la castellana (darreries del sigle XIV a les del sigle XV).—Predomini de l'escola tolosana en la poesía y de l'influencia italiana en la prosa primer y més tart també en la poesía.—Desaparició del orientalisme.—Decadencia de l'influencia francesa.— Carácter menys nacional de les lletres.—Aparició y predomini dels escriptors valencians.—Triomf del Renaixement.—Primers escriptors llatins del Renaixement catalá.—La dinastía castellana.—Comença a sentirse en la literatura l'influencia de Castella.

Després d'aquestes lliçons de generalitats, s'entrá en l'estudi de la nostra literatura en el sigle XIII, en el que té lloch la formació definitiva del territori llinguístich catalá, estudiant primer els genres en prosa, segons el següent programa:

LA PROSA CATALANA EN EL SIGLE XIII.—*Genres cultivats.*—Ausencia dels propiament d'imaginació.—Cultiu de l'historia, que ab la literatura religiosa son les primeres en aparéixer.—Importancia de la producció filosófica.—La prosa científica.—Traduccions catalanes dels codices.—Identitat de carácter de la prosa d'aquesta época ab la del primer terç del sigle XIV.

Prosa religiosa.—La necessitat d'acostar l'Iglesia al poble exigeix desde molt aviat l'us de les llengues vulgars.— El llibre d'Homilies d'Organyá, primer text literari catalá conegut.—Sant Pere Pascual, Bisbe de Jaen. Obres en llatí,

catalá y castellá que se li atribueixen pels seus biògrafs y editors.— Textes catalans que porten el seu nom: *Disputa del bisbe de Jaen*. Dubtes sobre si fou escrita originariament en catalá. Tractats catalans de la familia dels Evangelis apòcrifs que se li han atribuit sense motiu.—La *Biblia* catalana.—Difusió a Catalunya a principis del sigle XIII de biblies en vulgar, franceses y provençals.—Prohibicions dels concilis de Tolosa (1229) y Tarragona (1230) que hi fan referencia.—La Biblia catalana den Jaume de Montjuich (1287 a 1290). Es traducció de la francesa.—Text de la *Lletra tramesa* d'Arnau de Vilanova, que demostra la difusió a Catalunya de les Sagrades Escriptures en romanç.—Literatura hagiográfica.

Prosa jurídica.— **a**) En la segona meytat del sigle XIII s'imposa la conveniencia de traduhir al catalá els còdichs jurídichs.—Versió dels *Usatges* (Ms. de Vich y del Escorial).—*Furs* de Valencia (1261).—*Costums* de Tortosa.—*Costums* de Lleyda.—Les *Costums* de Pere Albert.—*Ordenaments de batayla*.— **b**) Traduccions de còdichs forasters.—*Lo Codi*, versió catalana que figura en les biblioteques dels Templaris.—*La regla del Temple*, manuscrit del text catalá que també s'hi trobava y passá, lo meteix que l'anterior, a la llibrería dels reys d'Aragó.

Prosa científica.—La medicina.—Els juheus cultivadors d'aquesta ciencia.—Els metges cristians.—Traduccions de llibres de medicina.—El *Thederich*, dedicat a fra Andreu d'Albalat, bisbe de Valencia (1248-1276).—La seva versió al catalá per Galien Correger, de Mallorca.—Jaume II y la medecina.—Els seus esforços pera incorporar la ciencia arábiga a la medecina catalana.—Traductors de llibres arábichs sobre l'art de curar, per l'iniciativa de Jaume II: Vidal Abenvenist (1295); Jafuda Bonsenyor.—Arnau de Vilanova: la major part dels seus escrits médichs ens ha arribat en llatí.—Tractats catalans que figuren en la seva Biblioteca: (*A persona que ha dolor de testa*, etc.).—Perteneix al sigle XIII la versió del *Secret de Secrets* que apareix en un inventari dels Templers?

Les vagacions de Nadal interromperen aquí les espliacions, quedant pera després de festes el tractar de la prosa històrica y de la filosòfica.

TECNICA D'ANALISIS QUIMICH

El día primer d'Octubre se començaren també les tasques d'aquesta Cátedra en sos dos grupos de facultatius y industrials. L'acostumada ressenya de dites tasques, en lo que cab dintre l'espay de curs a que posan terme les vagacions de Nadal, es tant difícil de despèndrela de l'esplicació total que preferim guardar les notes diaries de la Cátedra per donarles després en conjunt. Aixís será molt més fácil seguir sens interrupció y d'una manera molt més comprensible pels profans el fil de les lliçons y sobre tot ferse cárrech de l'importancia de les práctiques, operacions y esperiments de laboratori que forman la característica d'aquesta Cátedra, en cada una de les dúes branques en que está dividida.

Sospenem, dochs, fins a més endevant l'esmentada ressenya.

CATEDRA AGRICOLA «PERE-GRAU»

MEMORIA DEL EXERCICI DE 1909

La Direcció de la Cátedra «Pere Grau» presenta la següent memoria dels treballs realisats durant l'any 1909 al Patronat de la Diputació Provincial y dels ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS.

Tota vegada que l'anterior Memoria concloía al 1 de novembre del any 1906, començarem la present incloenthi els dos darrers mesos de dit any passat.

Durant el curs d'aquests dos mesos realisá dos actes la Cátedra: el primer a Santa Coloma de Farnés, en qual localitat s'inaugurá solemnement, el 8 de novembre, un Sindicat Agrícola, assistinthi y parlant, en nom de la Cátedra, el Director d'aquesta, desenrotllant el tema «Ensenyança Agrícola».

El 29 del meteix Novembre, D. Francisco Novellas aná a donar una lliçó al Patronat de la Joventut d'Esparraguera, parlant de lo que tant interessa a aquella comarca essencialment oleícola, o sía: «Cultiu de l'olivera y elaboració d'olis fins».

Entrant al present any 1909, va desplegar la Cátedra munió de activitats, que refermaren l'apreci que per ella sent el país agrícola.

Començá per publicar y repartir profusament unes fulles en les quals s'excitava als agricultors a utilisar normalment els serveys de la Cátedra, acudint a son Anexe d'Análisis químich pera análisis y consultes, tota vegada que—se deya en dita fulla—l'análisis quimich es la base principal del cultiu racional de les terres. S'acompanyaren en dita fulla unes instruccions pera la presa de mostres de terres, adobs, aygües y minerals, y unes tarifes, molt reduhides, pera'ls análisis, ab rebaixes pera'ls socis de les associacions de la Federació Agrícola Catalana-Balear, a la qual pertany la Cátedra.

També durant els primers dies del any—el 4 de janer—doná la Cátedra una lliçó al Sindicat Agrícola de Santa Coloma de Farnés, esplicant D. Francisco Novellas als pagesos de la comarca còm ho han de fer pera aplicar degudament en sos conreus els adobs químichs y els orgánichs; però, apart de tot això, s'elaborava l'organisació d'unes ensenyances que havíen d'esser d'uns resultats estraordinariament afalagadors.

Nos referim als cursets de Química Agrícola, y especialment d'Enología, que s'han donat en tres localitats importants, a cárrech, respectivament, de D. Cristófol Mestres, Director de la Estació Enològica de Vilafranca; D. Claudi Oliveras, que ho es de la de Reus, y D. Jaume Raventós, Director del Laboratori Químich del Institut Agrícola Catalá de Sant Isidro.

Aquests tres cursos presenten carácters molt semblants. Ho es la materia en ells desenrotllada, y s'assemblen, aixís mateix, molts dels detalls de la seva organisació y funcionament. En tots tres s'ha limitat a un máxim determinat el nombre d'alumnes, els quals han sufragat una part dels gastos; les lliçons han sigut alternes o setmanals, als vespres, o al matí en dies de festa; l'ensenyança teórica ha simultanejat ab práctiques y manipulacions de laboratori, quals laboratotis s'han montat ab material aportat, en part, pels alumnes, y principalment, en quant als laboratoris del Vendrell y Valls, ab material de campanya de les Estacions Enológiques de Vilafranca y Reus, respectivament, previa l'autorisació del Director General d'Agricultura pera trasladar dit material, y, en quant al curs de

Manresa, el laboratori que allí va instalarse se nodrí ab material del Laboratori del Institut Agrícola.

Un dels resultats més satisfactoris que s'han obtingut ab aquests cursets, y una de les proves més eloqüents del interés que han despertat, es que, separat el Professor dels seus deixebles, segueix l'ensenyança, perque, en lo que es més indispensable, subsisteix el Laboratori, acudinthi els alumnes que's dediquen a les práctiques en que'ls ensinistrá el Professor, a qui consulten en els dubtes que se'ls ofereixen.

El nombre d'alumnes assistents a aquests cursets s'ha limitat, com hem dit, al objecte de lograr major solidesa y eficacia en l'ensenyança, essent de 12 a 20 les places ocupades en cada un d'ells; el del Vendrell se desenrotllá ab deu lliçons durant el mes de Febrer; el de Valls tingué 14 lliçons, que's donaren desde'l Març al Juliol; y el de Manresa arribá a tenir 20 lliçons donades durant els mesos de Juny y Juliol.

Mentres s'estava divulgant en forma tant escayent, fora de Barcelona, la ciencia de Química Agrícola, en aquesta Ciutat s'organisava, com cada any, un curset semblant als anteriors. Nos referim al d'Análisis Químich, aplicat a l'Agricultura, pel Director del Anexe Químich de la Cátedra, D. Francisco Novellas. Se donaren dúes lliçons setmanals, durant els mesos de Febrer, Març y Abril.

Apart d'aquests cursets, s'han donat, en diferents llochs, algunes lliçons isolades, que son les següents:

El 18 d'Abril, a la Cambra Agrícola Oficial d'Albi. Tema: «Les plagues de l'olivera«. Aquesta lliçó fou precedida del examen de fulles atacades, y seguida de práctiques pera combatre les malaltíes.

El 16 de Maig, al Sindicat Agrícola de Santa Coloma de Queralt. Tema: «Les lleguminoses«.

El 19 de Desembre, al Sindicat Agrícola de Pons. Tema: «Terres y adobs».

Les tres lliçons esmentades han anat a cárrech del senyor Novellas.

Ademés, per don Rafel Mir y Deás, s'han donat tres lliçons sobre Enología, al Sindicat Agrícola d'Artés. En la primera, el día 15 de Agost, s'ocupá en les condicions que han de tenir els cellers, y de la cura ab que han de tractarse les eynes y recipients; en la segona, el 29 de Agost, parlá del moment en que han de cullirse els rahims y la manera de determinar el seu grau de maduració. En la tercera y última, donada el día 12 se Setembre, disertá sobre'ls defectes y malaltíes dels vins.

La Cátedra vol fer obra eminentment práctica; vol que'ls coneixements qu'escampa aprofitin al major nombre de gent possible; y, pera això, tot y sentint una marcada predilecció per aquella forma d'ensenyança per medi dels cursets de que havem fet esment ab nombre limitat d'alumnes, acut ab decisió a altres procediments d'ensenyar, d'acció més estensiva, alhora que sugestiva, pera que les lliçons entrin pels ulls y tothom, fins els més ignorants y descreguts, les capeixin y's convencin de la bondat dels resultats obtinguts.

En efecte, per medi de la Delegació de la Plana de Vich, ha establert a Torelló un camp d'esperimentació sobre la productibilitat de varies llevors de patates. S'establí en conreus de la masovería «Les Vinyes», propietat de D. Antoni d'Espona, qui doná faciliatts de tota mena pera tant profitosa empresa.

Abans de procedir a la sembra s'analisaren, per la Direcció del Anexe Químich, les terres del camp d'esperimentació; se distribuí aquest en varies parceles, en cada una de les quals se sembraren determinades llevors procedents de diferents punts; se tingué molta cura en l'aplicació d'adobs, en les regors y en totes les labors que's doraren al camp; de tant en tant, el Delegat, D. Joseph Callís y Marquet, se personava allí y, devant dels pagesos reunits, escatía els resultats que anaven ob-

servantse de cada llevor, la procedencia y varietat respectiva de les quals estaven indicades per medi d'uns rètols que s'oviraven pel camp desde lluny.

Arribá l'època de la recolecció, o sia a primers de Setembre, y, un colp pesada la cullita de cada una de les varietats, el propi Delegat publicá, ab data del 20 del indicat mes, una molt documentada Memoria sobre'ls resultats obtinguts.

Ha continuat, posteriorment, a la Plana de Vich, aquest procediment d'ensenyar y de convèncer als més ignorants y descreguts, per medi de camps de demostració. Ara com ara, existeixen en dita comarca quatre camps d'aquesta mena: tenen per objecte generalisar l'aplicació d'adobs químichs en el conreu dels cereals.

Radiquen dits camps en els térmens de Montanyola, Malla, Riudeperes y Sant Feliu de Torelló. En cada un d'ells s'han establert parceles, bé sobre fangada de patates, bé sobre rostoll de blat, sembranthi llevors de xeixa del país, mestall y ordi,unes de dites parceles sense adob mineral y altres ab diferentes fòrmules. Quan vingui la primavera, el Delegat reunirá en dits camps els pagesos de la respectiva rodalía y, sobre la meteixa terra, els alliçonará respecte a lo que allí se veja. Feta tota la demostració, se publicará una Memoria esplicativa.

Pera acabar de donar compte de la tasca realisada per la Cátedra durant l'any, havem de parlar de dúes solemnitats agrícoles, que constitueixen, potser, les més esplendoroses manifestacions que ha produhit enguany el moviment d'associació agrícola: en totes dúes hi'ha pres una part tant principal com estraordinariament lluhida, no ja una representació de la Cátedra, sinó'l seu propi fundador, qui tant identificat está ab la missió de l'institució per ell creada.

Vingué l'aplech anyal dels agricultors catalans, se celebrá a la Ciutat de Tarragona el XII Congrés de la Federació Agrícola Catalana-Balear. Hi varen assistir D. Pere Grau Maristany, fundador de la Cátedra, el President dels E. U. C., D. Ramon d'Abadal, els Professors D. Lluis B. Nadal y D. Francisco Novellas, y a més el qui sotscriu.

En una de les sessions se tractava del problema vinícola, y, quan la discusió era més moguda y accidentada, algú va fixar la mirada en el senyor Maristany y tot va esser indicar la conveniencia de que deixés sentir la seva autorisada opinió pera que s'alcés la concurrencia tota, demanant al senyor Maristany que fes llum entremitx de tant viva discusió. Y el senyor Maristany no tingué més remey que acedir, començant per cercar les causes de la crisis, o sía, els cambis forçosos de varietats de ceps, la manca de medis y coneixements pera treure profit de la vinya nova, la defectuosa elaboració dels vins, la perdua d'alguns mercats per circumstancies estraordinaries y, en contraposició de totes aquestes y altres causes, excitá, ab accent encoratjador, a treballar pera sortir d'un estat tant deplorable, recomenant el més gran miament en l'elaboració dels vins y donant consells pera conseguirho, mostrant alhora la necessitat de sindicarse pera elaborar vins de marca, medi espedit pera reconquerir mercats perduts y guanyarne de nous; a qual efecte, el senyor Maristany s'ocupá, ab vera delectació per part de la concurrencia, en les relacions comercials que convé establir ab alguns Estats, principalment d'Amèrica.

El senyor Maristany obtingué un veritable triomf a Tarragona, peró encara n'hi esperava un altre més gros, si cabe a fora de Catalunya a Valencia.

Ab motiu de l'Exposició que a la Ciutat del Turia se celebrava s'hi han organisat durant la tardor diferents Congressos, entre altres un de Vinya Americana y altre, al qual, per les representacions que hi prengueren part de totes les Federacions Agrícoles d'Espanya, se li donà el caràcter de Nacional.

Catalunya, que pati primer que cap altra regió espanyola el martiri de la devastació filoxérica, s'allçonà en la desgracia, ab heroych esforç se defensá del

flagell y va vèncer, quedantli estusiasme pera exercir un apostolat fervorós per les regions del Estat que avuy están atuides per l'invasió, despertant en elles energíes pera que procedeixin com aquí a la reconstitució de les seves vinyes.

S'ofería, donchs, una bella ocasió pera que la Cátedra «Pere-Grau» pogués demostrar una vegada més el seu patriotisme, la seva generositat, el seu desinteressat amor al progrés de l'Agricultura. Se sortía la Cátedra de Catalunya, d'ahont normalment desenrotlla la seva acció; però's tractava d'un cas excepcional en que una regió germana, que passa per un periode crítich, havía de rebre ab profon agrahiment els consells, les lliçons de l'esperiencia que d'aquí li portessem. Compta la Cátedra, entre'ls seus Professors, un apòstol de la vinya americana, D. Rafael Mir y Deás, y fou dit senyor el qui aná al Congrés de la Vinya Americana, esplicant tot lo que han fet els catalans, tot lo que han estudiat y observat y com s'han salvat del gran flagell, assenyalant al propi temps als valencians el camí de la dressera, que tantes vegades aquí s'havía equivocat per la inesperiencia y la falta de coneixement que de bell entuvi se tenía del problema.

Encara ressonaven els aplausos ab que havía sigut rebut el Professor de la Cátedra, quan el fundador d'aquesta, que pochs díes abans havía intervingut en les deliberacions d'un Congrés com a President de la Cambra de Comerç d'aquesta Ciutat, torna a Valencia, donant lloch a noves esplosions d'entusiasme y agrahiment per Catalunya y els seus hòmens.

Totes les Federacions Agrícoles d'Espanya tingueren representants encarregats de desenrotllar diversos temes en el Congrés Agrari Nacional. Don Pere Grau Maristany fou el representant de la Federació Agrícola Catalana-Balear y, ab aquesta representació, parlá de la crisis vinícola y els seus remeys. Podía triar tema de més interés y podía parlarne algú ab més autorirat que'l senyor Maristany, propietari de milers de ceps y coneixedor com ningú més del comerç de vins? Aixis s'esplica l'èxit que tingué la discució del senyor Maristany, aixís s'esplica que la figura del fundador de la Cátedra prengués a Valencia un relleu estraordinari y que, ab tot y tractarse d'una materia tant controvertida com la de les solucions preconisables pera atenuar la crisis vinícola, per l'autoritat del senyor Maristany quedessen acceptades unánimement unes solucions que desde ara han d'acatar tots els vinicultors d'Espanya.

Son aquestes:

Abarcant el problema en tota sa complexitat, el senyor Maristany creu que la solució lo meteix ha de partir de l'esfera privada que de la pública; una y altra se complementen, una y altra son igualment necessaries.

Per lo tant,

Correspon als particulars:

Primera. Procurar unificar els tipos de vi, pera obtenir y acreditar tipos comarcals.

Segona. Esmerarse en perfeccionar tot lo possible l'elaboració d'aquests vins tipos.

Tercera. Organisar sindicats o cooperatives d'elaboració y venda.

Quarta. Destinar al alambí els vins inferiors, vins de premsa, vins de mares y vins malalts.

Correspon al Govern:

Primera. Autorisar la lliure destilació, circulació y comerç dels productes del rahim, establint un impost sobre l'alcohol industrial que fasse imposible el seu empleu pera l'adulteració y sofistificació dels vins.

Segona. Que's dicti, com a mida de govern que neix del text de la lley de 27 de Juliol de 1905, una disposició per la qual s'estableixi la producció d'al-

cohols no vínichs, de tal faysó que no pugan esser empleats a l'adició als vins y confecció de licors y begudes espirituoses.

Tercera. Procurar fer estensiva la desgravació del impost de consums sobre'l vi a tots els municipis espanyols.

Quarta. Celebrar tractats de comerç ab aquells Estats que consumeixen o pugan consumir nostres caldos y establir y organisar els consulats de manera que pugan promoure y fomentar les relacions mercantils, y

Quinta. Promulgar quantes disposicions se cregan convenients pera atenuar l'aguda crisis vinícola.

Les espressades conclusions, que representen un triomf del senyor Maristany y l'imperi en tot Espanya del pensar general dels agricultors catalans, donen peu a la Cátedra pera iniciar una nova forma d'ensenyança que ha pensat empendre. Vol la Cátedra afegir als procediments d'ensenyar que fins avuy ha seguit el de l'ensenyança escrita, publicant periòdicament unes fulles, que repartirá ab profusió, dedicades a divulgar coneixements útils als agricultors, assumptos d'actualitat o de carácter permanent; y, al lograr el seu fundador establir una norma de conducta a seguir en problema de tanta importancia com el de la crisis vinícola, aprofita la bella ocasió de divulgar la doctrina acceptada pels representants de totes les Federacions Agrícoles, de manera que la primera de les espressades fulles, qu'está a punt de sortir, té per cos les conclusions espressades. Cap assumpto tant honrós pera la Cátedra com útil als agricultors podía trobarse pera tema de la primera de les publicacions de la Cátedra.

El Director,

J. Maspons y Camarasa

Barcelona, Desembre de 1909.

LOGICA Y METODOLOGIA DE LES CIENCIES

El Professor D. Eugeni d'Ors continuá el curs en el mes de Desembre ab una serie de Conferencies públiques del seu Estudi sobre l'Atenció, establint ademés adjunt a la Cátedra un Seminari pera treballar en colaboració Professor y alumnes.

Primera lliçó. Dia 2: Començá don Eugeni d'Ors mostrant com el tema d'aquesta nova serie de conferencies del curs de Lògica y Metodología de les Ciencies está unit ab el de les lliçons donades en la passada primavera.

Aquestes serviren d'introducció general, demostrant com la Lògica pot esser considerada com a una ciencia biológica y estudiada segons els principis y mètodes de la Biología y per consegüent com pot proporcionarli documents; una mena d'«Historia natural dels productes del pensament».

Pera contribució a aquesta, el Professor de Filosofía dels Estudis Universitaris Catalans se proposa analisar els processos de la creació científica a Pasteur y Bernard Palissy.

Abans d'estudiar el primer moment d'aquest procés, l'«atenció» en aquestes dúes figures de la historia de la ciencia, el conferenciant esposá la teoría general de l'atenció, considerada psicologicament, peró tant sols en quant interessa a la Lógica.

Entrant de ple en l'estudi de l'atenció, s'abstingué de donarne una definició al començar, preferint pendre com a fonament d'análisis el concepte vulgar de l'atenció, tal com se troba en la conciencia de tothom.

Passa després a l'estudi dels processos musculars que acompanyen l'atenció. Aquests processos tenen tendencia a ser representatius, simbòlichs «dramátichs». Tot home se sent inclinat a realisar immediatament en l'acció allò que pensa. Si no ho realisa, això es degut a un procés d'inhibició.

En una digressió molt curiosa y interessant mostrá com en els casos d'endevinació de pensament, troballa d'objectes amagats, etc., son els petits moviments involuntaris de l'espectador els que guíen freqüentment a l'endevinador. Y això quasi sempre sense que ni l'un ni'ls altres se'n donguin compte, y creyent, molts cops ab tota sinceritat l'endevinador, que lo que li permet trobar l'objecte es un estat emotiu especial. Análoga cosa pot dirse sovint de les taules parlants, giratories, etc., empeses quasi sempre per petites accions musculars involuntaries dels esperimentadors, que tenen l'atenció fixada en l'objecte de son desitx.

Per això, afegeix el conferenciant «no es devant d'un públich hostil, però apassionat, ahont aquests efectes deixen de produhirse; sinó devant d'un públich indiferent y aburrit. Aleshores sí que l'esperimentador no pot fer res que valgui la pena».

Passá després a l'examen dels problemes sobre si l'atenció constitueix un estat absolut o relatiu, es a dir, si dona més acuitat a l'esperit en una determinada direcció, o més bé, rebaixa l'acuitat de l'esperit en totes les direccions que no son aquesta. Examiná les diverses hipòtesis sobre aquesta qüestió, referint els treballs de Wundt, Srujpf, Sastroff y Pillsbury.

Després d'una crítica detinguda, adoptá la segona hipòtesis, la de que l'atenció es, per essencia, un acte de inhibició, pera lligar millor ab les idees generals a la psicología moderna, que considera l'esperit, no com a una suma d'activitats independents, sinó com a «una plenitut constantment y integralment activa que no més s'especialisa en l'acció».

Segona lliçó. Día 11: Aquesta lectura començá ab un recort y resúm de la lliçó anterior. Insistí després, el Professor, sobre'l punt de que l'esperit es una constant síntesis y que facultats, potencies, etc., no més están dividides y especialisades per l'acció.

Entrant en una semblança va dir com en les relacions psico-fisiològiques l'esperit és semblant al foch, en un incendi, total y complet desde la més petita espurna fins a la més alta flama y sols distint en la diversitat que li ofereix el combustible. De la seva afirmació, ne deducí el professor conseqüencies pedagògiques y de crítica literaria aplicada al error d'observació en l'escola naturalista.

Y avançant en el seu tema, el Professor plantejá la següent qüestió: Donat que hi há en l'atenció un procés inhibitori central y fenòmens motrius perifèrichs, se tracta sols de fets concomitants? Hi há algun d'ells, y quín, que sía efecte de l'altre?

Per resoldre aquest punt entrá en l'estudi de les teoríes central y perifèrica de l'atenció. Examiná les tesis de Buzarciques, de James-Lange, de Ribot, de Marillier, del doctor Kreibig y de Rageot. Aquest darrer afirma la intervenció de la memoria; «l'atenció» es, per tant, un fenòmen central. El fet de l'intervenció de la memoria es amplement examinat per Pillsbury.

Tercera lliçó. Día 16: Començá la conferencia ab un recort del camí recorregut en les dúes lliçons anteriors y situantse en el moment en que s'inicía en les teoríes sobre l'atenció la intervenció de la «Memoria», factor central en els estudis

de Rageot (1903) y se desenrotlla plenament en la obra de Pillsbury: «Attention» (1908).

Situat ja'l Professor, recordá una frase de H. Bergson, en una conversa particular: «Tot intelectualisme s'enruna devant la idea de «duració»; tot materialisme s'enruna devant el fet de la memoria».

Y seguidament esplicá les experiencies de Wund, els fets citats per Pillsbury y les esperiencies «inverses» fetes pel senyor Ors meteix a l'assil de Villejuif, vora París, pera demostrar l'intervenció de la memoria. Moltes esperiencies posteriors confirmen aquesta tesis. En altre ordre d'idees, la percepció meteixa—digué el Professor—es també un acte de memoria. La demostració d'això la doná ab exemples del reconeixement dels obejctes esteriors, ab les esperiencies de Thuey sobre la lectura y de Miss Hesestead sobre la percepció de figures geomètriques ab llum feble.

Sempre en aqueixes esperiencies s'arriba a la conclusió de que «l'interés que's deya que era la condició de l'atenció, es un fruyt de la memoria, del saber anterior; la percepció també es en gran part producte de l'associació y per consegüent de la memoria».

Com deya Pillsbury, l'atenció es, donchs, un efecte del saber anterior sobre 'objecte de les esperiencies adquirides, de la ciencia en una paraula.

Ara, cal preguntar: de quína ciencia? El Professor creu que la ciencia massa completa y tranquila es una condició desfavorable pera l'atenció, tant com la ignorancia. La millor condició sería, segons ell (y espera que les esperiencies que's farán ab els correctors d'impremta confirmarán aquesta hipòtesis) «l'inquiet saber.....»

Quarta lliçó. Día 23: Començá el Professor dient que, per primera vegada, voldría anomenar Lliçó a aquesta lectura, perque's tractava en ella de donar una lliçó; una lliçó que'l conferenciant va dir haver rebuda de la realitat esperimental

Aquesta lliçó essencial pera la nostra introducció en el viure científich, es la de 'humilitat, del impersonalisme, de la sumissió desinteressada a la veritat. Perxò el professor se creu en el dever de declarar que les seves previsions de que'l esperiments fets al «S minari» sobre'ls correctors de proves modifi arien la teoría del psic lech americá Pill-bury no han resultat confirmades pels fets, els quals semblen, seguint els resultats recullits fins alur, confirmar encara la teoría pillsburyana.

Acabá de donar valor a les seves paraules sostenint que devía cessar el vici molt estès de convertir les investigacions científiques en aters de personalitat, reveladors encara d'un «provincianisme» en la nostra vida intelectual. La ciencia —va afegir—es una obra de rectificació continua y no la compren qui no l'accepta aixís, subjectantse ell meteix, en primer lloch, a tals rectificacions.

Va seguir esplicant el Professor que, segons aquest resultat, era la teoría de Pill-bury (que resumí una vegada más) la que devía acceptarse com a última paraula de la ciencia en l'estudi psicológich de l'Atenció? Vol dir Aixó que considera aquella com a definitiva? Aixó mey, y desde'l moment en que aquella no'ns satisfá devem treballar pera rectificarla, 'però no podem prescindir d'ella fins que poguem substituirla per una nova ... Es aquesta la formula de sa normalitat, la que té un exemple vin en la conducta de Napoleon Bonaparte, qui se someté fins al punt en que poguó construir y manat. Axis també en tot ordre de ciencia y de vida, no's deu desobeir una lley ni negar una definició sinó quan se poden substituir per una lley y per una definició noves.

Insistí en qu'en la mena meteixa de la ciencia s'ha de preveure la contra-

dicció futura. Recordá el desenrotllo filosòfich que ell va donar a aquest punt al Congrés de Heidelberg y acabá fent veure la doble moralitat de la seva lliçó. D'una banda—va dir—ens invita a l'humilitat y a l'abnegació científiques; d'altra ens invita al treball. Dos manaments té la veritat: l'un es que la respectem; l'altre, que la fem.

Després se despedí dels alumnes y auditors regraciantlos la normal assistencia y prometentlos pera aviat una nova serie de conferencies dintre del meteix tema general del curs.

Entre la primera y segona lliçó el Professor d'Ors doná, el día 7, una Conferencia d'Introducció als treballs de seminari. Aquesta Introducció, consistí en una ressenya dels treballs ja fets. El Professor havía organisat ja, al efecte, algunes «enquestes psicològiques», segons el mètode popularisat a Amèrica.

En aquesta conferencia disertá sobre dit mètode, donant noticia de sos detalls y de ses aplicacions, importantíssimes avuy, sobre tot desde'l punt de vista de l'aplicació pedagògica. Un dels temes de semblants enquestes ha consistit en tractar de veure quin era l'ideal vital y professional dels noys, preguntantlos sobre sa vocació y sobre son desitx de professió o manera de viure futur. Els colaboradors dels «Archives de Psychologie» a Ginebra, Mrs. Flaurnoy y Claparède y M. Schuyten, director del Laboratori de Psicología Pedagògica a Anvers, havíen organisat y realisat algunes enquestes en aquest sentit. El Professor dels E. U. C. ha represa la feyna en gran escala, proposantse salvar l'inconvenient de les ja realisades, que era'l poch nombre de documents aportats, lo que impedía treuren seriosament conseqüencies científiques. Al proposarse realisarla a Catalunya, no ha volgut que manquessin en l'enquesta datos trets de les escoles del camp y urbanes, dels colegis privats y oficials, religiosos y laichs, de noys y noyes, etc. Per això ha organisat y dirigit el treball entre sos colaboradors senyors Rucabado, Alexandre Galí, Estrany, Lleonart, Palau, Carles Rahola, Ferrán y Mayoral Vila y Canals.

L'esplicació de l'enquesta y l'análisis de la meteixa segons el Professor d'Ors, foren després esposats per el Sr. Galí en una comunicació, llegida en el Congrés de Primera Ensenyança que tingué lloch a últims de Desembre en aquesta Ciutat, de la qual copiem lo que segueix:

«Al començar l'enquesta sobre'ls ideals vitals y professionals dels noys de Catalunya, hem tingut en compte aquests dos punts principalíssims: el nombre de les fitxes y la varietat de les escoles d'hont se treuen.

La tasca se redueix a fer als alumnes dúes preguntes que ells deuen contestar per escrit: Què vols ser? Perquè? no limitantse precisament a l'espressió d'oficis o aspiracions, sinó més aviat deixant el cap ben obert a l'imaginació o a les necessitats del viure. No es estrany trobarse ab infants que volen ser besties, o coses de la Natura com vent, arbre.....

Lo essencial es que les respostes siguin espontánees, viscudes, sense cap coacció.

Això vol tacte y finor del qui fa l'esperiment; jo diría un sapiguerse moure sens remor per sobtá el secret vital a flor d'esperit.

No cal fer constar que'ls mestres meteixos, en aquest cas concret, son mals esperimentadors, y encara creyem necessari pendre els noys sense cap preparació anterior.

L'inquisidor els esplica ab brevedat l'assumpto, remarcantlos que deuen escriure precisament lo que vulguin ser per sempre, es dir, aquella manera de ser que'l goig del seu cor els demana. Si's vol recalcar l'idea, se pot posar ab vaguedat algun exemple passanthi encara ben depressa per evitar sugestions que molts d'ells, indecisos, agafen immediatament. No obstant, això pot escaures

desvetllar en l'esperit del noy alguna ansia comprenent en què potser no hauría atinat.

Se'ls dona 15 minuts de temps: 5 per pensar y 10 per escriure y, durant l'operació, se procura allunyar ab compte tota intervenció estranya, lo meteix que tota comunicació entre ells. Al final se posen alguns detalls y observacions que ells mateixos o'ls mestres proporcionen.

Els resultats immediats de l'enquesta son plens de sorpreses y emocions. Jo, per la meva part, puch dir que may he llegit cap de les respostes acabades d'escriure, sense batements de cor. Se m'afigura un donar a llum; quelcom cálit, palpitant, anima les lletres mal traçades; entre l'espay de les dos preguntes, la vida hi circula: la familia, l'escola, el carrer, tot se veu anar y venir a través l'ánima fluidíssima del infant.

Y no hem sigut nosaltres sols que hem rebut aquelles emocions: els meteixos professors s'han interessat per les respostes y han restat sorpresos davant de revelacions d'ideals plens d'energía y vitalitat en alumnes qu'ells teníen per nulitats, a l'estrem que, moltes voltes, els que ells ens havíen posat per incapaços de sometres al esperiment, han donat respostes més plenes d'interés, han revelat més ansies vitals, imaginació més viva y bellíssima disposició sota la timidesa en que'ls enfonza el menyspreu dels companys sorollosos y l'ambent de l'escola d'ara, contrari gayrebé sempre a aquests isolats.

Pels resultats finals de l'enquesta, no tenim encara un nombre suficient de fitxes y cal obtenirne moltes més. No obstant, les que posseim actualment manifesten ja algunes tendencies ben interessants que comencem a apuntar mentres esperem els resultats definitius. Quatre son les que hem observat.

1. Absencia absoluta d'ideal burocrátich.

2. Preponderancia d'imaginació y altruisme a les escoles hont están en vigor els mètodes Pestalossians.

3. Influencia de la professió dels pares que s'exerceix de tres maneres:

a) per imitació (el que vol ser burot perque'l pare ho es).

b) per refinament (el fill de manobra que vol ser paleta o mestre d'obres).

c) per reacció (els que volen ofici descansat contra'l treball feixuch del pare o al revés).

Pels resultats de les enquestes fetes a Ginebra y a Bruseles, s'ha vingut a dir que l'influencia paterna prepondera durant la primera infantesa fins als nou o deu anys en que, degut a l'esperit de crítica que'l noy adquireix, decau enterament, y no reapareix fins els 14 o 15 anys quan s'imposa l'elecció d'una carrera o altra. Els esperiments esmentats no autorisen gayre aquestes conclusions. No obstant, en les nostres *fitxes* s'hi dibuixa una orientació per l'istil.

4. Nulitat de l'influencia literaria».

Els demés treballs de Seminari d'aquest curs se referiren al estudi de l'Atenció. La última reunió de Seminari tingué lloch el dia 31 de Desembre al Laboratori de Fisiología de la Facu tat de Medicina estudiant esperimentalm nt les alteracions respiratories que acompanyen als processos mentals.

NOTES BIBLIOGRÁFIQUES

A. Gimenez Soler. *Itinerario del rey Don Alonso de Aragón el que ganó Nápoles.*—(Zaragoza; Tip. de Mariano Escar, 1909).—xi—322 pp.

En lo que vá de sigle ha entrat als moderns investigadors de l'Historia de Catalunya la febre d'establir els itineraris dels reys. Les pelegrinacions d'Alfons I, Pere I, Alfons III han anat descapdellantse en itineraris ja publicats, el de Jaume I y el rey Martí están a punt de veure la llum, y ara ha aparegut el del rey Alfons V el Magnánim, degut al Professor de l'Universitat de Saragoça Sr. Gimenez Soler. El nom d'aquest historiador, que ha estudiat el nostre Arxiu com tal vegada ningú ho havía fet desde'ls temps den Zurita, es el millor elogi que podem fer del seu treball. L'any 1908 en la *Revista de Archivos* publicá un article sobre l'itinerari d'Alfons V a Espanya, en el que va fer interessants observacions, ab promesa d'ampliarles més endevant, comparant les rutes que donen els itineraris reyals ab el traçat de les víes romanes en la nostra terra. No torna a referirse a aquest punt, tant important pera l'estudi dels medis de comunicació en l'Edat Mitjana, en el llibre de que parlem. En el curt pròlech que'l precedeix fixa tan sols les fonts de que s'ha valgut pera l'Itinerari, que son casi esclusivament els documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, y el criteri que l'ha guiat al resoldre les contradiccions que tot sovint presenta la cancellería datant cartes un meteix día en llochs diferents. Res hem de dir que no sigui un elogi de l'escrupulositat ab que es fet aquest treball, gracies al qual podem seguir punt per punt l'agitada vida del rey. La mateixa disposició material del Itinerari es la més práctica que podía triarse donades les condicions tipográfiques en que s'ha volgut estampar el llibre; de totes maneres, sobre aquest punt, y respectant el criteri de l'autor, no podem menys de plányer que s'hagin empleat en l'impressió d'un llibre árit de treball y que ha d'esser de fácil consulta els tipos gòtichs d'incunable sols acceptats avuy, y encara ab certes salvetats, en les curtes edicions de textes, fetes pera capritxo de bibliòfils.

El valer històrich d'aquest llibre es molt gran y está cridat de segur a aclarar molts episodis de la vida del rey, però no som competents pera posarlo de relleu, ni tenim tampoch l'audacia d'intentarho. Ens contentarem, donchs, senyalant lo que més ens ha cridat l'atenció desde'l punt de vista literari.

Al resseguir el Sr. Gimenez l'inmens nombre de documents del regnat d'Alfons V, de segur que li vingueren a les mans cartes precioses pera l'historia de la cultura, que ajuden a conèixer ab més relleu que res el carácter del *Magnánim.* D'elles n'ha volgut donar la flor en el seu l ibre, copiantne algunes en el lloch que'ls pertoca cronologicament en l'itinerari, y per el seu sabor anyorem les altres que l'autor deu haverse quedat en cartera, y 'ns fan demanarli la seva publicació. Una colecció dels documents més personals del regnat del conquistador de Nápols,

y que major importancia tinguessin pera l'historia interna de tant brillant periode, sería tal vegada el monument que'l Sr. Menendez Pelayo demanava en un dels pròlechs de la seva *Antología* a la memoria del *Magnánim*.

Els documents que publica el Sr. Gimenez y interessen l'historia literaria son pochs y els anotem a continuació: (1) inventari de llibres de dret y de teología rebuts pel rey a Valencia en 1417; (2) pagament a Valencia, en 1419, de un *Vitas Patrum*, historiat; (3) entrega feta a la reyna en 1425 dels llibres de devoció y *obres virtuoses*, en romanç, del difunt duch de Gandía; (4) demanda que fa el rey en 1431 d'un *Josefo* en romanç y en dos volums, que havía pertenescut a fra Joan Scarigues; (5) la carta en que el rey encarrega desde Palerm, en 1433, al Arquebisbe de Saragoça que li compri els llibres de varis personatges difunts, entre'ls quals figuren les obres de St. Tomás y els tres *Speculum* den V. de Beauvais; (6) en 1438, el pagament de les despeses d'escriure y historiar dos llibres d'escriptures y testaments sobre la successió al regne de Nápols, compilats pel notari Pau Rosell; (7) del major interés son dos notables cartes, datades a Gaeta en 1440 y 1441, en les que'l rey demana a l'Areti la seva versió de la *Política* d'Aristòtil; en cap de les lletres, que firma el secretari Arnau Fonolleda, s'hi veu tan viu com en aquestes l'esforç per conseguir una elegant llatinitat; (8) el document de 16 de setembre de 1442 se refereix a una copia del *Saltiri* de l'Eximeniç, que'l rey se feya fer a Valencia; (9) d'un altre *Saltiri* y les *Ores* de la Verge, també procedents de Valencia, ens parla una carta de 13 de maig de 1447; (10) una interessant lletra endreçada en 27 de maig de 1453 a l'arquebisbe de Constantinoble, dos díes abans de la cayguda d'aquesta ciutat, en la que li remercía l'envío del llibre del *Tresor* de St. Ciril d'Alexandría; (11) finalment publica el Sr. Gimenez el document de 22 de setembre de 1455, en el que'l rey disposa la compra a Valencia de varis llibres, de materia teològica en sa major part, segons un inventari que ja havía sigut donat a conèixer, encara que ab moltes errades, per D. Francisco de Bofarull y més tart per en R. Beer y en Mazzatinti.

Com se veu, la major part d'aquests documents se refereixen a compres de llibres fetes a Espanya, y tal vegada d'aquest fet vol treure el Sr. Gimenez la conseqüencia de que després de la seva obra Alfons V resulta *menos sabio del Renacimiento, pero más erudito á la española*. No es ara qüestió de discutir aquest punt, sobre'l qual tant y tant bé s'ha escrit, però, referintnos a la opinió del Sr. Gimenez sobre'l valor de la personalitat literaria del rey, de la que no parla ab gayre convicció, segons sembla deduhirse d'un article que publicá en 1907 en la *Revista aragonesa* (*Retrato histórico de Alfonso V de Aragón*), sols hem de fer notar que, com es natural, el rey comprava a Espanya els uniehs llibres que podia trobarhi, y per el caracter, més o menys mig-eval, d'aquestes adquisicions no hem de judicarlo. Com sab molt bé el Sr. Gimenez, les cédules de Tresorería de l'Arxiu de Nápols, que han sigut tant aprofitades per el Sr. Mazzatinti en el seu llibre sobre la Biblioteca del Magnánim, ens presenten a Alfons V d'Aragó comprant y fent copiar llibres clássichs, y sense anar tant lluny no hem d'acudir més que a la llista de obres dels principals poetes llatins que adquirí a Venecia en 1453, publicada, a més de Mazzatinti pel Sr. Amador de los Rios (*Hist. de la Lit. Española*, VI, p. 302) traventla de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, y que no ha reproduhit en el seu llibre el Sr. Gimenez, segurament per considerarla massa coneguda. La sola comparació d'aquest inventari ab el dels llibres que posseía el futur conquistador de Nápols essent encara infant y que publicá el Sr. Gonzalez Hurtebise en l'*Anuari* MCMVII de l'*Institut d'Estudis Catalans*, ens dona millor que res la mida de lo que havien mudat els gustos bibliogràfichs del rey al assimilarse, després d'alguns anys de senturlo de prop, l'entusiasme de l'Italia per la llatinitat renaixent.—J. R. y B.

El Diluvi biblich segons la Geologia, per *Mossen Norbert Font y Sagué.* —Barcelona. Imp. de la Casa Prov. de Caritat, 1909.

Se tracta del nostre Professor de Geología y'ns hem de limitar a fer una senzilla nota de lo que demostrá al parlar d'aqueix assumpto del Diluvi, sempre tant interessant y ara ab els profressos científichs cada día més, en l'Associació de Catòlichs el día 14 de Març d'aquest any. Mossèn Font surt a la defensa de la seva posició ab aquest exordi que copiam per esser la mellor manera d'apreciar l'objecte del conferenciant. Diu aixís:

«Anys enrera, al empendre les ciencies naturals, y especialmente la Geología, la poderosa volada que les posá al cap de munt de les coneixences humanes més ben fonamentades y mellor desenrotllades, ocorregué un fenòmen curiosíssim: per una banda se veyen els eterns enemichs de la fe, qui, no poguent combatre els seus principis dintre'l camp de la filosofía per haver sigut retuts en tota línea dintre'l meteix, s'amparaven en els nous principis científichs, y, escudats en teoríes no fonamentades encara, pregonaven als quatre vents els conflictes existents entre la fe y la ciencia, les contradiccions que a son judici hi havía entre lo que la ciencia humana confirmava plenament y lo que deya la Biblia en sos primers capítols; per altra banda hi havía els defensors de la fe cristiana, els apologistes, qui de sobte vegeren llurs posicions atacades ab armes noves, indefensos devant l'allau que'ls venía al demunt, obligats de moment, si no a batres en retirada, car les posicions que ocupaven com a divines eren fermíssimes, a restar esmaperduts, limitantse a guardar la defensiva.

«Però semblant estat de indecisió no podía durar; ben prompte comprengueren els apologistes la necessitat de combatre al nou enemich ab les seues meteixes armes, justificant les veritats de fe desde'l punt de vista de totes les ciencies; convençuts de que la fe res té de témer ni del estudi de la natura, ni de les exigencies de l'ánima humana, ni del testimoni de l'historia, ni de la crítica dels antichs textes sagrats, s'apoderaren de les armes enemigues, y ab la ciencia veritat combateren les deduccions de la falsa ciencia, demostrant còm aquella, en lloch de perjudicar a nostres creencies religioses, es un complement de les meteixes.

»El camp de batalla foren, desde'l primer moment, les ciencies naturals, y dintre les meteixes, la *biología* y la *geología*. Ab les falses deduccions que arranquen a la primera pretenen alguns sabis negar o eliminar quan menys l'intervenció de Deu y fins la seua existencia, aixís com la de l'ánima humana; per ells no hi há més que materia y moviments atòmichs. Grans han sigut les bancarrotes sufertes per la biología, es a dir, sempre que dels fenòmens s'ha volgut enlayrar a l'investigació de les causes llurs sense deixar l'ordre purament material; però no's dona pas per vençuda encara, molt al contrari, a cada nou descobriment se redreça en ses posicions, que creu ja ben fomentades, y llença desde elles una nova blasfemia.

»Posades les coses en aquest terrer, tenim el tant temut, per molts esperits poruchs, conflicte entre la fe y la ciencia. Però advertiu, senyors, que'l tal conflicte no es tal en la realitat, que no es més que un conflicte d'apreciació, perque la fe no ha sigut, no es, ni por esser may contraria dels fets científichs verament tals; de lo que sí pot esser contraria la fe y ho es moltes vegades, es de les deduccions que'ls hòmens volen traure dels fets científichs, de les falses causes a que'ls atribueixen.

«L'apologista, l'home de fe y de ciencia, no'ls tem els avenços moderns de la

biología y de la geología; ferm en son principi de que ni's pot esplicar l'home sense admetre l'existencia de l'ánima, ni l'univers sense la de Deu, accepta els fets científichs, sense por de cap mena, encara que de primer moment semblin estar poch en armonía ab ses tradicionals creencies; perque una de dúes, o son verament tals, en qual cas lo únich que pot ferlos sospitosos es l'apreciació humana; o bé no son fets científichs ben demostrats, y allavors el temps s'encarregará de aclarir la cosa. Quánts y quánts exemples podriem citar en apoyo d'açò! Quánts y quánts casos podriem retreure en que la vanitosa ciencia humana ha tingut de recitar el *mea culpa*!

«Això per lo que fa referencia als fets actuals, als descobriments que la ciencia realisa tot sovint tant en el camp de la biología com en el de la geología; però què direm dels fets del passat, d'aquells que no necessiten comprovació de cap mena per venir ja ab el segell de l'inspiració divina, aytals com la creació del mon, la del home y la narració del Diluvi, consignats en la Biblia?

»La vanitosa ciencia humana hi ha tingut que dir també, hi ha volgut també trobar contradicció ab els principis y fets que la geología desenterra tots els díes. No se'n feren poch d'escarafalls contra'ls suposats *dies* de la creació y contra la fetxa de la creació del home! Si s'hagués tingut de creure tot lo que alguns sabis deyen, hi hauría hagut verdaderament contradicció entre la Biblia y la ciencia; però després s'ha vist que no hi há tal cosa, que tot lo més hi há discrepancies accidentals, com la ciencia d'avuy les presenta ab la ciencia del sigle passat y les presentará encara molt més grosses ab la dels sigles venidors.

»Sant Agustí nos dona una regla ben segura respecte a l'actitut que devem tenir en aquells llochs dels sagrats llibres que son relacionats ab les ciencies. «En tot allò que'ls sabis, diu, descobrissen de cert en els fenòmens naturals, nosaltres no tenim de fer més que demostrar que no está en oposició ab nostres llibres sagrats» (1). Regla admirable, més que suficient pera demostrar plenament la relació de la fe ab la ciencia y ab la que'n té prou l'apologista pera combatre totes les estralimitacions que sots la capa de la ciencia puguen fer els materialistes.

»Però, senyors, donat el modo d'esser de la controversia científica d'avuy día, encara que sia suficient, es bona lògica, demostrar que'ls nostres llibres sagrats no contenen res qu'estiga en oposició ab la ciencia veritat, crech jo, que si es possible, cal anar més enllá y procurar demostrar, valentse de les meteixes armes dels contraris, com la ciencia confirma plenament els fets mencionats de les Sagrades Escriptures.

»Y això es lo que, ab ajuda de Deu, vull intentar fer en aquesta conferencia, demostrantvos com l'horrorós cataclisme que'ns descriu Moisès en el cap. VII del Génessis no sols no está en oposició ab els coneixements actuals de la Geología, sinó encara més, que aquesta el confirma y'ns dona llum respecte a les causes segones que'l motivaren».

Passa desseguida a estudiar el Diluvi, dividint la demostració en tres parts: el *fet*, les *causes* y el *lloch*. Descriu aquell segons la relació del Génessis y el comprova ab arguments trets d'altres fonts, y després passa a posar els seus arguments en contacte ab l'actual ciencia geológica, demostrant successivament segons aquesta la possibilitat y la realitat del fenòmen.

Al tocar les causes Mossen Font posa en la conferencia, ab sa claredat d'istil y de llenguatge, la forma geológica ab que pogué realisarse el Diluvi, cotejantlo ab testes de la relació mosayca. En aquesta demostració baixa als més petits detalls, citant exemples anteriors y posteriors al referit Diluvi.

(1) *De Genesi ad litteram*, l. 1, c. 21, n.º 41.

Al tractar del lloch, l'argumentació es encara més detallada, puix ha de tractar de l'*universalitat* o *limitació* del fenòmen. Y després, per acabar d'apoyar els arguments desenrotllats en el test de la conferencia, l'autor dedica quasi la meytat de les pàgines del opúscol a notes, cada una de les quals té el seu interés especial.

Tal es el curiós treball del nostre reputat Professor de Geología.—*H.*

Avisos de Amich, escrits en castellá l'any 1614 per en *Joaquim Setanti*, cavaller de l'hábit de Montesa, y ara restituits a la llengua nadiua del autor, per *E. Moliné y Brasés*.—Barcelona. Estapma d'Henrich y C., 1909, (41 planes).

Tal s'hi mostra l'esperit catalá den Setantí en aquests Avisos, escrits en l'época de la nostra decadencia, que'l Sr. M. y B. s'ha sentit impulsat a «nacionalisarlos o repatriarlos» portantlos a la llengua mare, y ho ha realisat acuradament. Aquesta labor de restitució feta ab els *Avisos* manifestá el traductor qu'es una mostra de la que realisará ab les demés produccions d'en Setanti, «el més gran pensador y home polítich catalá de la segona meytat del segle XVI y primeríes del XVII», y que l'acompanyará d'una biografía d'aquest personatge.—F. V.

CATALECH ILLUSTRAT DEL MUSEU SANTACANA DE MARTORELL, per *Francesch Santacana Romeu*. Barcelona.—Estampa de Viuda Domingo Casanovas.—Clixes de C. Murtra.—1909.

Una obra que devem tots els amants de la cultura catalana agrahirli a l'autor es aquest catalech: el Museu Santacana fundat per en Francesch Santacana Campmany y continuat per sa familia representa un esforç notable y ens mostra a la vegada el bé que pot fer la iniciativa particular quan se posa al servey d'elevades obres ab bona direcció. Com diu molt bé l'autor del Catálech y actual propietari del Museu, aquest té un carácter original que'l diferencia de tots els demés, y consisteix en la disposició dels nombrosos exemplars que'l componen formant part constructiva y decorativa de la casa ahont es guardat: aixís logren els restes coleccionats obtenir altra vegada l'efecte vital y orgánich a que obehí sa construcció y l'estudiós per altra part no's sent aclaparat per las deslligades series que, amontonades en petits espays, solen constituir la generalitat dels museus.

El fons del present Museu queda perfectament catalogat en dos grans seccions: la primera referent a rejoles: la segona a fragments arquitectònichs y altres objectes entre els que sobresurten les mostres d'esculptura: a cada objecte, en lo possible, hi acompanya el lloch de procedencia y al principi del Catálech pera millor ilustració s'hi fa una «ullada històrica dels edificis antichs quals despulles formen lo principal del Museu». Afegeixis a això la riquesa d'ilustracions en colors y en negre que bé podríem considerar com la base del Catálech per sa abundancia, y la traducció francesa que l'acompanya, y aixís quedan plenament justificades les paraules ab que havem començat. El senyor Santacana pot envanirse ab tota justicia de la seva obra: ab son Catálech ha fet participants dels seus tresors arqueològichs a tots els que's preocupen de tant nobles coses.—R. D'A.

REVISTES

LLENGUA Y LITERATURA

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana, Palma-1909, (A. B.-C. E.).—*Octubre y Novembre* (n.º 11).

«Dos mots sobre'l *Diccionari de la llengua catalana* de la casa Salvat de Barcelona».—B. Schäedel: «Relació sobre l'ensenyament y els estudis dels Estipendiats de la Exma. Diputació Provincial de Barcelona a l'Universitat de Halle. Any 1908-1909».

Boletín de la Real Academia de Buenas Letras, Barcelona-1909, (E. U. C.-A. B.-C. E.-U. B.).—*Octubre-Desembre*:—Rodolf Beer: «Los manuscrits de Santa María de Ripoll».—A. Giménez Soler: «El comercio en tierra de infieles durante la Edad Media».—F. Carreras y Candi: «Primitius sepulcres cristians a çéllechs». —P. Barnils y Giol: «Llibre en el qual se tracta de la intentio, compost en vulgart per lo illuminat Doctor Ramón Lull, còpia efectuada per.....»

Revue Catalane, Perpinyá-1909, (C. E.).—*Novembre*.—P. Sourre: «Questions de langue catalane. A propos de *barsada* et *jeretat*».—«Textes catalans».—J. Capeille: «Histoire locale. Figures d'évêques roussillonnais. Hugues de Fonollet». —*Desembre*.—J. Amade: «Deux grammaires catalanes en Roussillon».—J. Capeille: «Histoire locale. Figures d'évêques roussillonnais. Hugues de Llupia».

Revue di dialectologie romane, 1909, Bruselas (A. B.).—*Juliol-Decembre*.—A. M. Espinosa: «Studies in New Mexican Spanish». I. (*suite*).—M. Niepage: «Laut- und Formenlehre der mallorkinischen Urkundensprache».—B. Schadel: «Die katalanischen Pyrenäendialecte».

Bulletin de dialectologie romane, 1909, Bruselas. (A. B.).—*Juliol-Desembre*. — J. Huber: «Sprachgeographie. Ein Rückblick und Ousblick».

Revue des langues romanes, Montpellier-1909, (A. B. E. C.-C. E.).—*Maig-Decembre*.—Castets: «Les quatre fils Aymon» (*suite et fin*).—P. Guillaume: «Mystere de Saint-Martin».—A. Schanz: «Notes sur le vocabulaire de Maupassant et Merimée».

Revue de philologie, de litterature et d'histoire anciennes, París-1909, (F. D.) *Octubre*.—Boudreaux: «Un nouveau manuscrit des *Divisions Aristotelae*».—Ruelle: «Aristotis, *Probl. physica*, IV, 13.».—Havet: «Observations sur Plaute».—Parmentier: «Eunomios tachygraphe».—Parmentier: «Note sur un nouveau manuscrit fragmentaire de l'*Histoire ecclésiastique* de Théodoret».—Pichon: «La magie dans le IV chant de l'*Enéide*».—Bardy: «Les papyrus des Septante».—Vasel: «Sur un passage de Pline l'Ancien».—Ramain: «Sur l'attribution des répliques et l'ordre des vers dans quelques passages de Plaute».

Rendiconti della Reale Accademia dei Lincei, Roma-1909, (E. C.).—*Desembre*. —Pigorini: «Scavi del Palatino».—Soglano: «Della epigrafe di un'anfora rinvenuta in Rodi».—Patroni: «La prehistoria palafitta del Sarno».—Racinero: «L'opinione pubblica».—Scialoia: «Di notizia di un frammento di antica legge romana».

—Barnabei: «Aggiunge alcune notizie sul ritrovamento del frammento suddetto». —«Notizie delle scoperte di antichità».—Ghislanzoni: «Rilievo gladiatorio di Chieti».—Della Seta: «Il disco di Phaistos».—Cultrera: «Il Mercurio di Jugenuo e il Perseo di Mirone».—Mariani: «Tomba di Salapio».—Mosso: «Stazione preistorica di Coppa Nevigata presso Manfredonia».—Macchioro: «Derivazioni attiche della ceramografia italiana».—Cultrera: «Una statua d'Ercole. Contributo alla storia della scultura greca nel IV secolo a. C.».—Mariani e De Petra: «Relazione sulla Memoria del dott. Ghislanzoni intitolata, *Rilievo gladiatorio di Chieti*».—Mariani: «Di una stele sepolcrale Salapina».—Leicht: «Versi volgari del 1087».—Pastore: «Sull'origine delle idee in ordine al problema dell'Universale».—Lanciani: «Le antichitá del territorio Laurentino nella R. Tenuta di Castelporsiano».—Taramelli: «Il Nuraghe di Lugherras presso Paulilatino».—Mariani e Orsi: «Relazione sullà Memoria del prof. Macchioro intitolata, *Derivazioni attiche nella ceramografia italiota*».

Nachrichten von der Koniglischen Gesellschaft der Wissensch aften zu Göttingen. Philologisch-historische klasse, Berlin-1904, (E. C.).—*Quadern* 4: P. Kehr: «Nachträge zu den Papsturkunden Italiens. III».—E. Hautsch: «Der Lukiantext des Oktateuch».—H. Oldenberg: «Naksatra und sieon».

HISTORIA

Bolletí de la Societat Arqueológica Luliana, Palma-1909, (A. B.-E. U. C.-C. E.). —*Novembre*.—F. Villaronga: «Las cien proposiciones atribuidas por Eymerich al Beato Lull».—E. K. Aguiló: «Reclamacions de les filles den Sanxo de Mallorques contra la confiscació de bens imposada a son pare per feel seguidor de Jaume III».—J. Borrás: «Espiritu del Beato Lull».—J. L. Garau: «Anales de Mallorca por J. Desbrull».—A. Alcover: «Folk-lore balear» —*Desembre*.—J. Borrás: «Espiritu del Beato Lull».— G. Llabrés: «Cronicon de los dominicos de Mallorca». —F. Villaronga: «Las cien proposiciones» —J. Garau: «Anales de Mallorca».—A. Alcover: «Folk-lore balear».

Boletín de la Real Academia de la Historia, Madrid-1909, (E. C.-A. B.-C. E.). —*Octubre*.—Rodriguez Villa: «Un celudario del Rey Católico (1508-1509)».—C. Groizard y Coronado: «Las milicias locales en la Edad Media».—F. Fita: «Nuevas inscripciones romanas de Mérida».—*Novembre*.—A. Rodriguez Villa: Un cedulario del Rey Católico (1508-1509)».—J. Perez de Guzmán: «El coronel D. José Ibañez Marin, como historiador militar».—J. Ribera: «Lápida arábiga é histórica de los Castillos de Tarifa y Baños de la Encina».—F. Fita: «San Dúnala, prócer y Mártir mozárabe del siglo X».—J. Perez de Guzmán: «Nuevas noticias sobre el sepulcro del capitán D. Antonio Costa, de la expedición del marqués de la Romana, en Dinamarca».—F. Fita: «Epigrafía visigótica y romana de Barcelona, Mérida, Morente y Bujalance».—*Desembre*.—F. Fita: «Fr. Salvador Lain y Rojas. Dos cartas inéditas de este Franciscano ilustre».—E. Romero de Torres: «Córdoba. Nuevas antigüedades romanas y visigóticas».—Conde de Cedillo: «*Noticias sobre los restos mortales del Monarca Don Alfonso VI*, por Rodrigo Fernandez Nuñez». L. Huidobro: «La Venus de Deobrígula y la de Libia».—A. de Altolaguirre: «*Hernan Cortés* (*Estudio de un carácter*), por el teniente general Marqués de Polavieja». —M. Perez-Villamil: «La bendición de la torre del Reloj de la Catedral de Zaragoza».

Boletín de Historia y Geografía del Bajo Aragón, Tortosa-1909, (E. C.-C. E.).

—*Setembre-Octubre*.—S. Vidiella: «Contribución a la historia de Maella».—L. R.: «Los Anales de Caspe por Valimaña».—S. Vidiella: «Calanda y Foz-Calanda».

Biblioteque de l'Ecole des Chartes, París-1909, (E. C.-A. B.).—*Setembre-Desembre*, 1909.—F. Lot: «Le monastère inconnu pille par les Normands en 845.» —H. Stein: «Une expertise au XIV siècle».—H. Omont: «Inventaire de la bibliothéque de Ferdinand I d'Aragon roi de Naples (1480) (Publicació d'aquest document inedit que's guarda a la Nacional de París).—H. Aubert: «Notice sur les manuscrits Petau conservés a la Bibliothèque de Genève (fonds Ami Lullin).»

Le Moyen Age, París-1909, (E. C.).—L. Aurray: «Un episode de la rivalité des églises de Tolède et de Tarragone au XIIIe siècle».—S. Champron: «Notes sur Jeanne d'Arc. III Ballade du Sacre de Reims (17 juillet 1429)».—R. Poupardin: «Deux documents sénonais du X siècle».—L. Caillet: «Nouveaux documents relatifs aux dépots d'argent effectués par Rodrigue de Villandrando et son compagnon Jean d'Andine a Lyon».

Academie des Inscriptions et Belles Lettres, París-1909, (E. C.).—*Novembre*. —P. Viaud: «Nazareth et ses deux églises de l'Annonciation et de l'atelier de Saint-Joseph».—Capitan et Peyrony: «Deux squelettes humains au milieu de foyers de l'époque moustérienne».—Scheil: «Les Annales du roi d'Assyrie Tukulti Nipip II».—A. Dufourcq: «Vues nouvelles sur le Décret Gélasien et sur le pape Damase».—P. Durrieu: «Les petits chiens du duc Jean de Berry».—G. Perrot: «Notice sur la vie et les travaux de William-Henry Waddington».

Revue historique, París-1909, (O. B.).—*Novembre-Desembre*.—L. Batiffol: Louis XIII et le duc de Luynes».—D. Lehautcourt: «La capitulación de Laon». —G. Monod y O. Laisy: «L'Orpheus de S. Reinach».—G. Canton: «Napoleon et l'abbé Hanon, supérieur des Missions étrangères et des soeurs de saint Vincent de Paul».—F. Ricci: «Les tarifs de la loi salique».

Revue des questions historiques, Paris-1909, (A. B.-F. Ll).—*Octubre-Desembre*. —P. Giraut: «L'Ager publicus a Rome».—L. Celier: «L'idée de réforme a la cour pontificale du concile de Bâle au concile de Latran».—H. Froidevaux: «Les préludes de l'intervention française a Madagascar au XVIIe siècle».—G. Brunet: «Recherches nouvelles sur la mort du chevalier d'Assas».—M. Marion: «Les partages de présuccession».—E. Vacaudard: «Note sur les symboles des apôtres, de Constantinople et de saint Athanase».—P. U. d'Alençon: «Notes pour la recherche d'oeuvres perdues du bon roi René d'Anjou».—F. C.: «Une nouvelle histoire générale des religions».

Revue des Etudes historiques, París-1909, (E. C.).—*Novembre-Desembre*.—R. Tabournel: «Un historien du Napoléonisme».—A. Laborde-Milaà: «Rousseauphiles et Rousseauphobes».—J. Cart: «Le 10 aout 1792 à Paris et le régiment des Gardes-Suisses».—A. Auzouz: «La dernière campagne de l'amiral de Linois».

Archivio Storico per le Provincie Napoletane, Napols-1909, (E. C.).—*Any* XXXIV, *fasc.* IV.—R. Bevece: «La Signoria di Firenze tenuta da Carlo figlio di Re Roberto negli anni 1326 e 1327 (documenti angioini dell'Archivio di Napoli)».—A. de Francesco: «Origini e sviluppo del Feudalismo nel Molise fino a la caduta della dominazione Normanna».—M. Schipa: «Il popolo di Napoli, dal 1495 al 1522». —R. Trione: «La famiglia napoletana al tempo del Ducato».—P. Egidi: «Carlo primo d'Angio e l'Abbazia di S. Maria della Vittoria presso Scurcola».—F. Nicolini: «Bibliografia Giannoniana».

Archivum Franciscanum Historicum, Quarachi-1909, (E. C.).—*Octubre*.—B. Bughetti: «Quo anno et die B. Marcus Fantutius de Bononia obierit».—L. Perez: «Los Franciscanos en el Extremo Oriente».—P. Sevesi: «Documenta hucusque inedita saeculi XIII pro historia almae Fr. Min. Provinciae Mediolanensis (seu Lombardiae)».—S. Mencherini: «Constitutiones Generales Ordinis Fratrum Mi-

norum a Capitulo Perpiniani anno 1331 celebrato editae».—U. d'Alençon: «Documents sur la Réforme de Ste. Colette en France».—H. Goyens: «Speculum Imperfectionis Fratum Minorum compactum per P. F. Johannem Brugman O. F. M.». —«Compendium chronicorum Fratum Minorum scriptum a Patre Mariano de Florentia».—S. Gaddoni: «Descriptio codicum Franciscanorum qui in Bibliotheca D. D. Matth. Camposi Marchiconis Mutinensis extant».

Revue d'histoire ecclésiastique, Lovaina-1909, (F. Ll.).—*Octubre.*—F. Cavallera: «L'interprétation du chapitre VI de Saint Jean. Une controverse exegetique au concile de Trente».—P. Claeys Boúúaert. S. J.: «La Summa Sententiarum appartient-elle a Hugues de Saint-Victor?».—J. de Ghellinck, S. J.: «La traité de Pierre Lombard sur les sept ordres ecclésiastiques: ses sources, ses copistes».—G. Mollat: «Innocent VI et les tentatives de paix entre la France et l'Angleterre (1353-1355)». —R. Ancel O. S. B.: «La réconciliacion de l'Angleterre avec le Saint-Siège sous Marie Tudor. Légation du cardinel Polus en Anglaterre (1553-1554)».

ART Y ARQUEOLOGIA

Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa, Barcelona-1909. (C.A.B.—C.E.-E. U.C.).—*Setembre-Desembre.*—E. Grahit: «La Junta de Gerona en sus relaciones con la de Cataluña».—J. Pié: «Anals inèdits de la Vila de la Selva del Camp de Tarragona».—D. Girona: «Epistolari del Rey En Marti d'Aragó (1386-1410)».—J. Miret y Sans: «Venda de llibres del Rey Martí en 1421».—J. Gudiol y R. d'Abadal: «Descubriment de pintures romániques en el Bisbat de Vich».—J. Bosoms: «Descobriments prehistòrichs a Serinyá».

Revue archéologique, París-1909, (A. B.).—*Novembre-Desembre.*—L. Ch. Watelin: «Contribution à l'étude des monuments primitifs des iles Baléares».—M. Azra Hincks: «Representations of Dancing ou Carly Greek vases».—M. Prinet: Armoiries couronnées, figurées sur des sceaux français de la fin du XIIIe et du commencement du XIVe siècle».—O. Trafali: Sur les réparations faites au VIIe siècle à l'église de Saint-Demetrius de Salonique».—Boulifa: «L'inscription d'Ifir'a». —S. Reinach «Léonard ou Lucas? Histoire d'un buste du musée de Berlin».— A. J. Reinach: «Le Congrès archéologique du Caire».

Bulletin de la Société de l'Histoire de l'Art français, París-1909, (I. E. C.).— *4 fascicle.*

(Comunicacions y extrets de les actes de sessions)

La Revue de l'art ancien et moderne, París-1909, (A. B.).—*Novembre.*—E. Bertaux: «La buste de Mme Récamier par Chinard».—G. Mendel: «Les nouvelles salles du musée de Constantinople».—C. Dacier: «La catalogue de la vente Sophie Arnould, illustré par Gabriel de Saint Aubin».—L. Gillet: «La collection Maurice Kaun».—A. Dubuisson: «Richard Parkes Bouington».—R. M. Carsix: «Un décorateur du XVIIIe siècle».—Juste: «Aurèle Meissonnier orfèvre du roi».—F. Courboin: «Notes et documents. Le portrait de Pierre Grassin, gravé par B. Lépicié, d'après N. de Largillière».—*Desembre.*—E. Pottier: Les Sumériens en Chaldée d'après les monuments du Musée du Louvre».—L. Gillet: La collection Maurice Kaun». —E. Babelon: «J. C. Chaplain et l'art de la médaille au XIXe siècle».—Max-Collignon: «La statue de jeune fille de Porto d'Auzio».—C. Cochin: «La galerie des portraits de Port-Royal, d'après un ouvrage récent».—M. Montaudon: La peinture hongroise contemporaine, à propos de l'exposition du Glas Palast».—L. Dimier: «Un portrait français de Gerlach Pliccius».

Gazette des Beaux Arts, París-1909, (A. B.—I. E. C.).—*Novembre*.—H. B. Schneider: «Un ennemi du Musée des Monuments français».—P. Goujou: «Le Salon d'automne».—A. Masnell: La Sculpture en ivore au commencement de l'ère chrétienne et de l'époque byzantine».—C. M. Savarit: «Marc-Henry Meunier».—A. Germain: «Les oeuvres régionales du Musée Rolin a Autun».—P. Porthuny: «L'exposition des industries du décor à Stocktolm».—*Desembre*.—P. Dorbec: «Lous Tocqué». —P. Goujou: «Corot peintre de figures».—L. Bénédite: «Peintres-graveurs et peintres-littographes».—Ch. Koechlin: L'Or du Rhin, de Wagner».

Bolletino d'arte, Roma-1909, (I. E. C.).—*Novembre*.—C. Ricci: «Isolamento e sistemazione delle Terme Diocleziane».—P. Orsi: «Locri Epizefiri. Reso conto sulla terza campagna di scavi Locresi».—P. Kristeller: «Un blocco d'una silografía antica italiana».—U. Fleres: «Nuovi acquisti della Galleria d'Arte Moderna».—*Desembre*.—A. Papini: Il deperimento della pitture murali nel Campo Santo di Pisa».—U. Guoli: L'affresco di Collepepe».—P. Orsi: «Locri Epizefiri».

Rivista d'arte, Florencia-1909, (I. E. C.).—*Setembre-Desembre*.—C. Gamba: «Di alcuni ritratti del Puligo».—C. Carnesecchi: «Il ritratto Leonordesco di Ginevra Benci».—P. di Pietro: «Un disegno del Baroccio all'Albertina già atribuito al Domenichino».—G. Poggi: Un busto di S. Domenico di Niccolò dell'Arca». —G. Poggi: «Note su Filippino Lippi».—V. E. Aleandri: «Un afresco a Camerino e Bernardino di Mariotto da Perugia».—A. Chiappelli: «Un nuovo documento sul Pesellino».

The Art journal, Londres-1909, (A. B.).—*Novembre*.—F. Wedmore: «H. M. Liveus».—L. Hind: «Mr. Pennell's nocturne mezzotints».—A. Yockney: «The Liverpool autumn exhibition».—L. Hooper: «Coffers aud Chests».— A. Millar: «The Teaching of Drawing».—*Desembre*.—C. O. Murray: «Pasajes. Spain».—R. E. D. «Sketchley:-National Loan exhibition».—L. Hooper: «Coffers aud Caskets».—A. L. Baldry: «Nature study with the camera».

The Studio, Londres-1909, (A. B.).—*Novembre*.—A. Lys Baldry: «L'art d'Edd-uard John Gregory».—A. Lyre Macklin: «Alfred Gilbert a Bruges».—H. Frants: «Les eaux-fortes de Raffaelli».— Sei-Ichi-Taki: «L'emploi des sujets naturels dans le dessin japonais».—*Desembre*.—Walter Bayes: «Les paysages de James Aumonier».—Mechlin: «Quelques peintres américans de figures».— Brosch: Emma Ciardi, peintre de vieux jardins italiens».—O. Uzaune: «M.e Debillemont - Chardon, peintre de miniatures».

Die Kunst, Munich-1909, (A. B.).—*Novembre*.—G. J. Wolf: «Die x. Internationale Kunstausstellung in Münchner Glaspalast».—H. Katsch: «Meine Erinnerungen an Karl Stauffer-Bern».—«Aus den Berliner Kunstsalons».—M. Schmid: Ausstellung fur christliche Kunst Dusseldorf 1909».—«Der Kunsthistorische Unterricht an den Deutschen Universitaten».—«Von Ausstellungen und Sammlungen Johann Vincenz Cissazz».—«Walter Riegler».—«Georg Roemer».—*Desembre*.—G. J. Wolf: «Die Galerie Schack in München».—P. Clemen: «Die Anfänge der Amerikanischen Landschaftsmalerei».—«Von Ausstellungen und Sammlungen».—J. A. Beringer.—Albert Welti.—P. Clemen:—Leon Dabo».—C. M. Chadwick: «Arthur Rocklam».

American Journal of Archaeology, New York-1909, (I. E. C.).—*Juliol-Setembre*.—R. B. Seager: «Excavations on the Island of Mochlos, Crete, in 1908».—E. M. Gardiner: «An Series of Sculptures from Corinth. A Hellenistic Gigantomachy. Roman Sculptures».—A. Marquand: «An Altarpiece by Luca della Robbia».—L. L. Hewett: «The Egyptian Culture».

Mitteilungen des Kaiserlich Deutschen Archaologischen Instituts, athenische Abteilung, Atenas 1909, (I. E. C.).—*Tercer Heft*.—H. Hepding: «Mithradates von Pergamon».—M. Deffner: «Altertumer von Methana».—A. v. Premerstein:

«Archaische Grabschrift bei Methana».—H. Lattermaun: «'Εττεργάξεοθαι und Verwandtes».—M. Bieber: «Der sogenaunte Faust kvampfer des Polyklet». —F. Bölte: «Beiträge zur Topographie Lakoniens».—Fr. v. Holbach: «Alter Wart oder Leuchtturm auf der Papas-Iusel».—P. Groebe: «Eine attenische Ehreninschrift des Sex. Pompeius, des Grossvaters des Triumvirs».

Kunstges chichtliches Jahrbuch der K. K. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kuns, und Historischen Denkmale, Viena-1909, (I. E. C.). —H. A. Schmid: «Die oberdentsche Kunst im Zeitalter Maximilians».—Franz Wickhoff: «Eine Zeichnung Tizians».—Paul Buberl: Die romanischen Wandmalereien im Kloster Mounberg in Salzbutg und ihre Beziahungen zur Salzburger Buchmalerei und zur byzantinischen Kunst».

GENERALS

Revista Musical Catalana, Barcelona-1909, (E. U. C.-A. B.-C. E.).—*Novembre.* —M. Sablayrolles: «L'acompanyament del Cant gregoriá«—Wanda Landowska». —J. Dupont: «El veritable autor de la *Paleographie musicale*«.—*Desembre.*—M. Sablayrolles: «L'acompanyament del Cant gregoriá».—F. Pedrell: «Musichs vells de la terra. Segles XVII y XVIII. Pau Esteve y Grimau».—Ll. Millet: «Charles Bordes».—E. L. Chavarri: «Aquarela rifenya».—H. Collet: «Isaac Albéniz y J. Malats».—F. Lliurat: «Clavicordis y Clavicembals».

Bulleti del Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona, (E. U. C.—C. E.-A. B.—I. E. C.).—*Novembre.*—J. Soler y Santaló: «Les valls d'Ansó y Hecho (Pirineus d'Osca)».—J. Serra y Vilaró: «Senyoriu de la vescomtal familia Miró». —*Desembre.*—J. Soler y Santaló: «Les valls d'Ansó y Hecho (Pirineus d'Osca)». —C. Rocafort: «La diada dels Ignocents a Gòsol».

Butlleti del Centre Excursionista de Lleyda, Lleyda, *Janer- Desembre* 1909, (E. U. C.-C. E.-A. B.).—J. Torres: «El pueblo de Rosselló».—P. C.: «Museu arqueológich de Solsona».—E. Arderiu: «La Fonètica de Schädel. Resposta a Mn. Alcover».—J. Serra: «Taula románica de St. Jaume de Frontinyá».—«*De preservació a epidemia o pestilencia e mortaldats* de Jaume d'Agramont-1348 (transcripció d'un Ms. de Verdú)».

Butlleti del Centre Excursionista de la Comarca de Bages, 1909, (A. B.-C. E). —*Novembre.*—«Cansó dels tres roures»—«Calendari folk-loric»—«Sumari dels privilegis de Manresa».

Revista de Estudios Franciscanos. Barcelona-1909, (A. B.-E. U. C.).—*Novembre.*—F. de Barbens: «Los nervios en sus relaciones con la libertad».—M. de Mieras: «Racionabilidad y libertad del acto de fe».—A. de Saldes: «Trabajo inédito del Dr. Diego Perez de Valdivia».—A. López: «Fr. Bernardo Peregrí, obispo de Barcelona (1285-1300)».—A. de Saldes: «La Orden Franciscana en el antiguo reino de Aragón».—H. de Gayoso: «Ciencia y Religión».—*Desembre.*—M. de Esplugas: «Post nubila.....».—F. de Lacot: «Los nervios en sus relaciones con la libertad». —L. M. Nuñez: «Prólogo de la *Suma*».

Boletin de la Sociedad Española de Excursiones, Madrid-1909, (A. B.-C. E.). —*Quart trimestre.*—E. Serrano Fatigati: «Escultura en Madrid desde mediados del siglo XVI hasta nuestros días».—«Invasión de la cultura francesa en el siglo XVIII». —E. Tormo: «La Pintura Aragonesa cuatrocentista y la Retrospectiva de la Exposición de Zaragoza en general».—P. Q.: «Cruz de la Catedral de Málaga».—N. Sentenach: «Miniaturas al óleo de la colección del Exmo Sr. Marqués de Santi-

llana».—E. Tormo: «Al Sr. Serrano Fatigati. Sobre Escultura en Madrid..... y sobre deudos del Conde Duque» —E. Serrano Fatigati: «Notas en contestación».

Boletin de la Sociedad Castellana de Excursiones, Valladolid-1909, (A. B.-C. E.). —*Novembre*.—C. Espejo y J. Paz: «Las antiguas ferias de Medina del Campo». —N. Alonso: «Juan Martinez Villergas. Estudio biográfico-crítico».—R. Fuertes: «Batalla de Covadonga».—*Desembre*.—V. Lamperez: «Otra iglesia visigoda. San Pedro de Balsemao».—N. Alonso: «Poesias de autores vallisoletanos. Siglo xv«. —J. Marti: «Los Calderones y el monasterio de Ntra. Sra. de Portaceli».—J. Agapito y Revilla: «Arquitectos de Valladolid. Notas sueltas para ilustrar la historia de la Arquitectura española».

Revista de Menorca, Mahón-1909, (A. B.-E. U. C.-C. E.).—*Novembre*.—F. d'Albranca: «Coberbos de la terra. La llantia de plata».—G. Hernandez Sanz: «Menorquines ilustres. José Miguel Guardia».—J. Ferrer: «Nuevos datos sobre la Isla de Menorca».—Lafuente: «Oficialidad del Ejército inglés de guarnición en Mahón en 1771».—*Desembre*.—J. Perez de Acevedo: «Discurso sobre la obra poética de Gabriel y Galan».—F. Hernandez Sanz: «Un documento curioso».

Cultura Española, Madrid-1909, (A. B.-I. E. C.).—*Novembre*.—V. Lampérez: «La sección arqueológica en la exposición regional gallega».—A. L. Mayer: «Pablo Legot».—R. Turró: «La intuición sensible según la doctrina escolástica y la percepción óptica según Helmholtz».—Dr. Subled: «Cuestiones de cerebrología».—Conde de las Navas «Ferrari» (Comptes rendus de les obres *L'Arquitectura Romanica a Catalunya* fet per N. Lamperez, y *Catálech de la Biblioteca Musical de la Diputació de Barcelona*, fet per E. Tormo).

La España Moderna, Madrid-1909, (A. B.).—P. Dorado: «De algunas antinomias que rodean nuestra vida».—H. Ellis: «Segovia».—J. Echegaray: «Recuerdos». —J. Perez de Guzman: «El primer conato de rebelión, precursor de la revolución en España».—V. de Loga: «Goya».—J. Calvo: «El sexo femenino en las monedas del imperio romano».—L. Ozzola: «El arte español en la pintura siciliana del siglo xv».—C. Cambronero: «Cosas de Madrid».—A. Ballesteros: «Un testamento histórico».—*Desembre*.—A. Fuentes: «Impresiones sociológicas de actualidad». —R. Amador de los Rios: «De la Alhambra: notas y pesquisas acerca de sus elementos suntuarios, y de las pinturas murales de la Torre de las Damas».—J. Cejador: «Naturaleza del lenguaje».—H. Ellis: «Montserrat».—J. Olmedilla: «La bibliografia y alguna de sus aplicaciones».—J. Echegaray: «Recuerdos».—J. Perez de Guzman: «El grupo en marmol de Daoiz y Velarde y el escultor D. Antonio de Solá».—A. Serrano: «Recuerdos históricos: La residencia de Marrac».—E. Bertaux: «El mausoleo de Carlos el Noble en Pamplona y el arte franco flamenco en Navarra».

La Lectura, Madrid-1909, (A. B.).—*Novembre*.—P. Dorado: «La obra de Lombroso».—A. Posada: «La supresión del impuesto de Consumos en Lyon».—E. Diez-Canedo: «Estancias».—M. Marfil: «España ante el problema de Marruecos».—*Desembre*.—G. Maura: «Rincones de la Historia».—J. Brossa: «Walt Whitman en Francia». — A Posada: «La supresión del impuesto de Consumos en Lyon». — E. Diez-Canado: «Profesión».

La Ciudad de Dios, Madrid-1909, (A. B.).—5 *Novembre*; J. Montes: «Ferrer, su obra y sus cómplices.»—T. Rodriguez: «La producción y el trabajo».—C. Villalba: «El renacimiento de la música española» —P. Gobernado: «Plegaria á la Virgen del Valle de Ecija».—N. D. Escovar: «Nicolás de los Rios».—G. Antolin: «La librería de D. Pedro Ponce de León, Obispo de Plasencia».—20 *Novembre*. —J. M. Valdés: «¿Existen criminales incorregibles?».—F. Sancho: «El problema forestal» —L. Villalba: «El renacimiento musical de España».—N. D. Escovar: «Nicolás de los Rios» —Eto. J. de Avila: «Cartas méditas (*De la ceniza*). Cartas de

autenticidad dudosa (A una devota)».—5 *Desembre*.—T. Rodriguez: «La producción».—J. Montes: «Los medios preventivos del delito en las obras de los antiguos tratadistas españoles».—A. Tormo Barthet: «Muerte y funerales del modesnista P. Tyrrell».—N. D. Escovar: «Nicolás de los Ríos».—Bto. J. de Avila: «Cartas de autenticidad dudosa».—20 *Desembre*.—Mauricio: «A toda máquina».—T. Rodrigeuz: «La producción».—B. Garuelo: «El estudio de las humanidades en los seminarios».—N. Diaz Escovar: «Anales del Teatro Español anteriores al año 1550». —L. Villalba: «Una versión antigua en romance de la Regla de San Agustin».

Razón y Fé, Madrid-1909, (A. B.).—*Novembre*.—E. Portillo: «Lorenzo Hervás: su vida. Segundo período (1767-1798)».—H. Gil: «Las misiones católicas entre infieles».—E. Vitoria: «El vino dulce para misas».—R. Ugarte de Ercilla: «La independencia de Bulgaria».—L. Herrera: «Gabriel y Galan».—N. Noguer: «Las cajas rurales en Francia».—Z. García: «El oerdón de los pecados en la primitiva Iglesia: Tertuliano y la polémica católico-montanista sobre los tres pecados irremisibles».—A. Perez Goyena: «Un bibliógrafo insigne».—*Desembre*. —R. Ruiz Amado: Chauvinismo y patrioterismo».—F. López del Vallado: «Gobiernos representativos. El coto plural».—E. Ugarte de Ercilla: «Sexto Congreso internacional de Psicología».—L. Murillo: «El carácter histórico de los tres primeros capítulos del Génesis».—M. Cuevas: «La federación americana de Asociaciones católicas».—C. Gómez Rodeles: «Imprentas de los antiguos jesuitas en Europa, América y Filipinas».—L. Herrera: «Gabriel y Galau».—E. Arcunce: «La conquista del aire«.

Nuestro Tiempo, Madrid-1909, (A. B.).—*Novembre*.—W. E. Retana: «Noticias histórico-bibliográficas del Teatro en Filipinas».—S. Rubiano: «El problema social ante la higiene».—L. de Zulueta: «¿Un nuevo catalanismo?».—L. G. Guijarro: «Notas de América».—J. Fabré: «Epistolario histórico».—M. Marfil: «Política extranjera».—Marqués de Lema: «Antecedentes políticos y diplomáticos de los sucesos de 1808».—*Desembre*.—F. Lozano: «La conferencia internacional de Algeciras y las zonas de influencia de España en Marruecos».—Marqués de Lema: «Antecedentes políticos.....».—R. M. de Labra: «Las influencias de Europa en la América española».

Boletín de la Institución libre de ensenanza, Madrid-1909, (E. C.).—*Novembre*. —A. Pestana: «Notas pedagógicas de una excursión».—A. Sluys: «Los programas de educación física en la escuela belga».—A. Rego: «Notas sobre la enseñanza primaria en Bruselas».—Azcárate: «La religión y las religiosas».—*Desembre*.—«Una carta de M. Sluys».—Ch. Peynaud: «La Pedagogía de Vives».—F. Rivera: «La filosofía de Herbart».—A. Posada: «Sobre el estado».

Journal des Savants, París-1909, (I. E. C.).—*Novembre*.—P. Viollet: «Le Colonel Général de l'infanterie de France».—Ch. Fabia: «*L'histoire de la poésie latine* de F. Plessis».—G. Perrot: «*Répertoires de monuments figurés* de S. Reinach.» —Ch. V. Langlois: «*La Société Francaise au temps de Philippe . Auguste* de A. Luchaire».—*Desembre*.—L. Delisle: «Les incunables de J. Pierpont Morgan».— P. Fournier: «*Histoire de la juridictión ecclésiastique* de O Martin».—M. Besnier: «*La marine Sportiate* de L. Pareti».—D. Vaglieri: «Scavi a Terracina, Ostia, Palestrina e Licenza».

Mercure de France, París-1909, (A. B.).—1 *Novembre*.—D. Plan: «Le Roman de la fille de Madame Roland».—H. Charasson: «Jules Tellier.—16 *Novembre*. —J. Commaille: Quelques généralités sur les monuments d'Angkor».—A. Barbey d'Aurevilly: «Quelques lettres à François Coppée et Annette Coppée».—E. Defrance: «L'Esprit mystique de la Révolution d'Anglaterre».—1 *Desembre*.—Rochas: «Les idées de Vauban sur l'organisation de l'armée».—R. Schwab: «Vie politique de Paul-Louis Courier».—16 *Desembre*.—J. Poneigh: «La musique et la chanson

populaire».—F. Toussaint: «Kacidas mauresques du xe siècle».—C. Enlart: «La satire des moeurs dans l'iconographie du Moyen Age».—A. David: «Quelques écrivains bouddhistes contemporains».—A. Paupe: »Stendhal et ses livres».

Revue Bleue, París-1909, (A. B.).—6 *Novembre*.—M. Barrés: «Greco ou le secret de Tolède».—E. Faguet: «Pour la rime».—E. Gómez Carrillo: «L'ame de San Martin».—13 *Novembre*.—M. Barrés: «Greco ou le secret de Tolède».—«Une lettre inédite de Mirabeau a Sophie de Monnier».—E. Schuré: «Jeanne d'Arc et l'inspiration dans l'histoire».—Kuropatkine: «Mémoires de la guerre Russo-Japponaise». —G. G. Bonet: «Protestantisme et République».—P. Louis: «La révolution de 1789 et la contre-révolution economique».—27 *Novembre*.—Mirabeau: «Lettres a Yet-Lie».—M. Barrés: «Greco ou le secret de Tolède».—M. Breal: «Varietés étymologiques».—P. Gautier: «Le mouvement philosophique».—4 *Desembre*.—Mirabea: «Lettres a Yet-Lie».—Peladan: «La Pensée de la Renaissance».—H. Clement: «Le regime successoral et la dépopulation».—11 *Desembre*.—L. Tolstoi: «Pensées intimes».—C. Mauclair: «Delacroix et le Tintoret».—25 *Desembre*.—P. Leroy: «Les écoles socialistes a la fin du XVIII et au commencement des XIX siècle».—H. Clement: «Le fonctionarisme et la dépopulation».—P. Gaultier: «Le mouvement philosophique. La Pédagogie de laboratoire».

Revue des Idées, París-1909, (A. B.).—*Novembre*.—M. J. Duerberg: «Le Théorie du neurone dans ses rapports avec les recherches expérimentales sur la section des nerfs périphériques».—M. V. Ermoni: «Le Pantabylonisme».—M. Fr. Paulhau: «L'Art pour l'art».—M. G Matisse: «Le Temps et l'illusión de causalité».—*Desembre*.—J. de Gauttier: «La Loi de constance et l'incalculable».—L. Jalonstre: «La Notion de théorie physique chez les Anciens».—G. A. Huckel: «Un Problème d'histoire littéraire; l'époque de Kalidasa».—V. Cornetz: «Le Sentiment topographique chez les fourmis».

La Nouvelle Revue, París-1909, (A. B.).—1 *Novembre*.—E. Reyer: «Lettres intimes».—L. Filhol: «L'enseignement du peuple».—L. de Saint Dix: «Récit de l'Independence Hellenique».—A. Espitalier: «Bonaparte et Brueys en Egypte». —H. Chervet: «L'Art a l'Ecole».—15 *Novembre*.—H. Lapauze: «Ingres».—A. Rafialovich: «François de Roggenbach».—K. Zander: «La Turquie».—Peladan: «Babylone et Ninive».—J. Daugny: «L'Autriche, la Hongrie et le Trialisme». —1 *Desembre*.—E. Langeron: «Machiavel et Cesar Borgia».—M. Bellon: «Les Retraites Ouvrières».—A. Rafialovich: «François de Roggenbach».—J. Ribet: «Affaires d'Espagne».—L. de Saint-Dix: «Récit de l'Independance Hellenique».—Raqueni: «Italie et Russie».—P. Fons: «Une Equivoque Fébbréenne».—15 *Desembre*.—Peladan: «Memphys et Tebes».—L. Tailhade: «La Pharmacopée au temps de Molière».—L. de Saint-Dix: «Récit de l'Independence Hellenique».

La Revue, París-1909, (A. B.).—1 *Novembre*.—M. Daubresse: «Le prolétariat intellectuele féminin».—A Chuquet: «Un allemand à Paris en 1801».—U. Ségur: «Nietzet les origines de sa philosophie».—L. Faguet: «S. François d'Assise». —15 *Novembre*.—J. Bertaut: «L'évolution du roman français».—A Chuquet: «Une actrice durant la retraite de Russie».—I. de Schaeck: «Chez le Roi de Siam». —1 *Desembre*.—Ph. de Nary: «Parmi les saints et les possédés a Paris».—M. Dumoulin: «Sophie Arnould, mère de familles».—F. Laurentie: «Barbey d'Aurevilly et Hector de Saint-Maur».—16 *Desembre*.—P. N. Chilot: «La France universitaire et la jeunesse internationale».—C. Flammarion: «Autour de l'invention des Lunettes d'approches».—G. Monod: «La politique secrète des Jésuites».

Revue Thomiste, París-1909, (F. L.).—*Setembre Octubre*.—Renaudin: «Saint Thomas d'Aquino et saint Benoit».—Sertillanges: «Les principes de la nature selon saint Thomas d'Aquin».—Mandonnet: «Des écrits authentiques de saint Thomas d'Aquin».—Pelliot: «Théorie de le connaissance chez Pascal».—Martin:

«Le principe formel immédiat de contemplation sur naturelle».—Hugon: «Si l'âme séparée est une personne».—Mandonnet: «Les titres doctoraux de saint Thomas d'Aquin».

Revue Tunisienne, Tuniç-1909, (E. C.).—*Novembre*.—F. Gendre: «La région des Ksour du Sud-Oranais«.—J. Renault: «Les divinités adorées à l'époque romaine dans le haut Mornag et le Khanguet-el-Hadjaj (Tunisie)».—Winkler: «Frontière méridionale ou limites de la Maurétanie césarienne (Algerie-Ouest)«.—Bertholon: «Essai sur la religion des Libyens».—Poinssot: «Les inscriptions de Thugga: textes privés».—A. L. Delattre: «Inscriptions crétiennes de Carthage 1906-1907». —Georgi Zaïdan: «Histoire de la civilisation musulmane».

Bulletin Italien, Burdeus-1909, (I. E. C.).—*Octubre-Desembre*.—G. Finzi: «L'épisode de Capanée: essai d'exégèse dantesque«.—Ch. Dejol: «Le politicien a Florence au XIVe et au XVe siècle«.—P. Duhem: «La tradition de Buridan et la science italienne au XVIe siècle».

Bulletin Hispanique, Burdeus-1909, (I. E. C.-A. B.).—*Octubre-Desembre*. —P. Paris: «Promenades archéologiques en Espagne-La Grotte préhistorique d'Altamira». — A. M-F y H. L.: « La *Chronique scandalouse* d'un bouffon du temps de Charles-quint».—H. Mérimée: «*El ayo de su hijo*, comedie de Don Guillen de Castro».—G. Cirot: «Les Décades d'Alfonso de Palencia, la Chronique castillane de Henri IV attribuée a Palencia et le *Memorial de diversas hazañas* de Diego de Valera».

Bulletin de l'Institut Egyptien, Alexandría-1909, (I. E. C.).—*Desembre*.—R. C. Canivet: «L'Imprimerie de l'Expedition d'Egypte, les journaux et les procès verbaux de l'Institut (1798-1801)».—G. Daressy: «L'Age du Sphunx. Les fosses à mortier de la grande Pyramide».—M. A. Souter: «Note sur l'étude de M. Andabeau». —J. B. Rebours: «Aperçu historique sur la musique Byzantine».—Abraham Galante: «De l'influence phonétique et tonique helléniques sur la phonétique et la tonique hébraiques».—J. Bonola Bey: «Note sur l'origine de l'imprimerie arabe en Europe».—M. Geiss: «Observations à la suite de la note de M. Bonola Bey».

Revue Benédictine, Maredsous-1909, (I. E. C.).—*Octubre*.—G. Morin: «Examen des écrits attribués a Arnobe le jeune».—I. Schuster: «Martyrologium Pharphense ex apographo cardinalis Fortunari Tamburini O. S. B. codicis saeculi XI».— G. Morin: «Un texte phéhiéronymien du cantique de l'Apocalypse XV, 3-4: L'Hymne *Magna et Mirabilia*; Les *Tractatus* de Saint Gérome sur les Psaumes X et XV». —P. Paschini: «Chromatius d'Aquilée et le commentaire pseudo-hieronymien sur les quatre évangiles».—A. Wilmart:«Les *Monita* de l'abbé Porcaire».—D. De Bryne: «Nouveaux fragments de l'*Itinerarium lucheriae*».

Nuova Antologia, Roma-1909, (A. B.).—1 *Novembre*.—G. Tomassetti: «Ersilia Caetani».—E. Cecchi: «La *Difesa della Poesia* di P. B. Shelley».—M. Gravina: «Federico Gravina grande ammiraglio di Spagna».—V. Fago: «L'Universita Egiziana di Cairo».—G. Ungarelli: «Il periodo prenapoleonico in Bologna».—Eritreo: «Ricordi della spedizione di Cassala».—E. Ferri: «Cesare Lombroso».—G. Sergi: «Cesare Lombroso come scienziato».—16 *Novembre*.—A. Salandra: «Il pensiero politico di Silvio Spaventa».—A. Chiappelli: «Correnti vive della filosofia odierna in occasione di publicazioni recenti».—M. Borsa: «Artisti moderni. Frank Brangwyn».—R. Guastalla: «Giuseppe Regaldi».—R. Garoffalo: «Cesare Lombroso e l'antropologia criminale».—S. Sighele: «Cesare Lombroso».—L. Pigorini: «I. primitivi abitatori dell'Italia».—E. Fabietti: «La federacione italiana delle biblioteche populare».—1 *Desembre*.—G. Barzelotti: «La folisofia e la mente italiana».—D. Angeli: «I discepoli di Michelangelo».—P. Pieca: «Editti di Papi e principi contro el rincaro delle pigioni».—L. Luzzatti: «L'eroico conflitto di Leonardo fra la scienza e la coscienza».—«Gli scavi di Capena».—16 *Desembre*.—P. Molmenti: «Il lido

di Venezia».—L. Venturi: «Il 1609 e la Pittura italiana».—G. Frizzoni: «Leonardo da Vinci rammentato da un viaggiatore contemporaneo».—G. Roberti: «Un fratellastro di Napoleone III».

La Critica, Nápols-1909, (I. E. C.-A. B.).—*Novembre*.—B. Croce: «Appunti per la storia della cultura in Italia nella seconda metà del secolo XIX—I. La vita letteratia a Napoli dal 1860 al 1900».—G. Gentile: «La filosofia in Italia dopo il 1850. III,I Positivisti.—VII. Roberto Ardigò».—G. Gentile: «Due frammenti di uno scritto inedito di B. Spaventa contro il positivismo».

NOTES VARIES

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS.—Havent anat a Capellades els delegats del Institut mossen Font y Sagué y don Manuel Cazurro, pera esplorar les estacions prehistòriques de aquella regió, pogueren comprovar l'existancia de varis jaciments de l'època mousteriana en quatre o cinch coves que foren habitades en aquell remot periode prehistòrich. Els instruments de sílex tallat hi abunden, aixís com els òssos humans, essent per tots els seus carácters les estacions de Capellades, les més antigues fins ara conegudes a la nostra terra.

El secretari del Institut ha comunicat el resultat del reconeixement d'un vas ibèrich del Museu de Barcelona, procedent de la colecció Gil, restaurat últimament, en el que s'ha pogut comprovar l'existencia d'una figura humana pintada ab el pentinat de rodes, peculiar de les estatues ibèriques del «Cerro de los Santos» y de la dama d'Elx. Apareixen també en el mateix altres representacions com les del toro y del cervo que fins ara eren sols temes propis de la escultura, tot lo qual relaciona aquests tipus artístichs ab les arts industrials de l'Espanya prerromana.

L'arxiver de la diòcessis de Solsona ha recomanat al Institut l'inspecció y estudi del altar románich de Sant Jaume de Frontinyá, que's desitja portar al Museu diocessá. L'altar vá acompanyat de decoracions murals en les parets del absis, formant un conjunt arqueològich de gran interès.

El senyor bibliotecari del Institut ha donat compte d'una rara edició impresa a Anvers en el sigle XVII, copia puntual del manuscrit de les Ordenacions de la casa reyal de Mallorca, estatuídes en el regnat de Jaume II. L'edició impresa reproducix en gravats al acer les magnífiques miniatures del manuscrit que figura a la Biblioteca de Bruseles.

L'Institut ha adquirit, pera la Biblioteca, fotocopies de les poesíes de Serveri de Girona y d'altres poetes catalans contingudes en els Cançoners «C» y «R» de la Biblioteca Nacional de París y les dels manuscrits dels Usatges conservats en la meteixa Biblioteca.

REAL ACADEMIA DE BONES LLETRES.—A la sessió celebrada per l'Academia el día 16 de Novembre llegí don Guillem de Brocá un estudi sobre'l llibre provençal «Lo Codi», indicant tots els manuscrits fins ara coneguts y els treballs publicats referents a son origen y contingut.

Observá l'importancia d'aquesta esposició sistemática del Dret romá, segons el Còdich de Justiniá en la nostra terra, hont fou, sens dubte, utilisat pera la redacció del Llibre de les Costums de Tortosa. Feu present que es fins avuy el llibre de prosa més antich dels escrits en llengua romana, car es molt probable que la seva redacció deu colocarse en el temps de la presa de Fraga y Lleyda pel comte Ramon Berenguer IV de Barcelona, com ho han ja esposat els cèlebres professors de l'Universitat de Halle senyors Fitting y Suchier.

Acabá'l senyor Brocá manifestant que «Lo Codi» es l'espressió del Dret romá vivent en son temps y examiná'l motiu per que presenta tant solament el contingut práctich d'aquella llegislació immortal.

—En la sessió del día 27 del meteix mes el Sr. Carreras y Candi llegí l'interessant estudi que venim publicant sobre la «Evolució històrica dels juheus y juheissants a Catalunya».

—En la sessió ordinaria celebrada el día 28 de Desembre, presidida per don Antoni Rubió y Lluch, dit senyor va llegir un interessant treball històrich sobre la literatura astrològica a Catalunya, principalment en el sigle XIV. Després d'esplicar l'estat de superstició de totes les classes socials, aficionades a profecies y arts ocultes, va manifestar l'inutilitat dels esforços de fra Nicolau Eymerich y altres escriptors pera combatre semblant modoría, puix que la majoría dels hòmens de lletres cultivaven aquelles ciencies. Va citar passatges d'obres de fra Eximenis, del dominich Ramon de Tárrega, den Turmeda, den Bernat Metge y molts altres en que recomanen l'astrología. Va esplicar a continuació l'influencia oriental en aquestes supersticions y per què eren una sola cosa astròlechs y profetes. Va entrar a analisar l'inventari de la biblioteca del rey Martí, trobanthi una cinquantena de llibres d'astronomía, astrología y nigromagía, o sigui quasi la sexta part de la llibrería; emperò, molts d'ells procedents del rey Cerimoniós y del seu fill Joan I.

Va manifestar el senyor Rubió que la major part d'aquestes obres estaven en llatí y solament algunes escrites en aragonès, francès o siciliá, no passant d'una dotzena les escrites en llengua catalana.

Va dir que al rey Pere el Cerimoniós li deu nostra literatura un veritable cicle d'obres astrologiques. Ell fou qui va encarregar la composició de llibres d'aquesta classe a Bartomeu Tresbens, a Dalmau Ses Planes, a Pere Gilbert y a Jacob Corsuno. El seu successor Joan ne va encarregar també al juheu Vidal Afrahim y el rey Martí va voler que'l seu metge Joan Foixá li escrigués un judici dels eclipsis de lluna per terme de mitja centuria.

Va acabar el seu treball el senyor Rubió indicant que la major part d'aquesta ciencia astrològica catalana era de derivació oriental y, sobre tot, espanyola, recordant, al efecte, els treballs del juheu toledá Alkhabizi, del famós Alí-Aben Raguel de Córdoba y de Albumazar.

UNIVERSITAT DE BARCELONA.—Entre altres varies ensenyances superiors anunciades pera'l present Curs de 1909 a 1910, que's ván donant en aquesta Universitat, han tingut lloch les notables conferencies referents a les «Modernes investigacions sobre Arqueología oriental», a cárrech del Professor ausiliar de l'Escola d'Arquitectura D. Joseph Pijoan.

La 1.ª Conferencia, que donú el día 5 de Novembre, versá sobre les relacions del Orient ab els homes prehistòrichs europeus. Feu notar el conferenciant l'estat a que havien arribat els diversos problemes, després de la seriació dels tipus y de l'ordenació cronològica de les edats. La esploració del Orient, després d'apabaygat el gran interés que despertaven els grans monuments de les civilsacions históriques, ha continuat esplorant les capes del subsol, ahont existien els primitius restes prehistòrichs. La coincidencia ab molts elements de la prehistoria oriental ab l'europea omple de perplexitat als qui no pensaven abans en aquestes possibles relacions. Les tant característiques pintures rupestres y'ls utensilis domèstics que les acompanyen, les escriptures cupuliformes, etc., han aparegut també análogues a les de les cavernes prehistòriques a Egipte, l'Arabia y la Siberia occidental. Aquí encará no es probada l'influencia, pero ocorre ja de diferent modo al arribar als temps neolítichs. L'Área d'estensió dels dolmens y tot lo rete-

rent a la civilisació dolmènica s'esten fins a India, la vall del Nil y el Nort d'Africa. La França, ahont se creya trobar l'origen d'aquesta civilisació, ocupa com posició geográfica un lloch escèntrich. Lo meteix passa ab l'ídol femení de les coves y dels menhirs qu'es probablement originari del Orient. Això ha socavat moltíssim la teoría d'una raça celta antiquíssima, de la que's venía parlant desde els escriptors romans. Feu observacions, ademés, sobre'l culte de la destral y de ses relacions ab els triánguls fenemins, esplicant lo que pot provenir de l'Orient.

En la segona Conferencia (9 de Novembre) el Sr. Pijoan s'ocupá dels orígens d'Egipte ab la relació y análisis dels treballs de Morgan, Amelineau y Filinders Petrie sobre l'Egipte prehistòrich y predinástich. Esplicá les discussions que s'iniciaren en els Congressos de prehistoria quan Arcelin presentá els primers sílexs tallats procedents de la vall del Nil, la resistencia que oposaren a ses teoríes els «egiptòlechs-filòlechs», això es, els grans coneixedors del Egipte faraònich, ab Mariette a son cap. Detallá els progressos d'aquesta nova rama de l'Arqueología del Egipte y com s'ha vingut en coneixement d'una població neolítica, invadida per els pobles procedents de l'Assia. Els prehistoristes del Egipte han reconegut les tombes reals de les primeres dinastíes, qu'eren fa deu anys casi mitològiques, contantse com un dels més sensacionals descobriments el de la tomba de Menes, el fundador de la primera dinastía, trobada a Negadaak. Esplicá, aiximeteix, les idees modernament emeses sobre'l valor de les pirámides com a un membre dels hipogeos reals. Segons Borchardt, l'esplorador comissionat per la Societat Alemanya del Orient pera escavar les pirámides d'Abusir, els sepulcres reals de les primeres dinastíes consten de tres parts: *de la pirámide, del temple de la pirámide* al peu de la meteixa y del *temple públich* al lluny de la vall. Axís el famós temple de la Esfinx de Gize no sería més que'l *temple de la vall* de la pirámide de Cheops, y aiximeteix els americans acaben de descobrir el temple de la vall de la pirámide Micerino. Aquets temples son els antecessors dels grans temples tebans, ja análechs a ells per ses plantes.

La tercera Conferencia (12 de Novembre) fou dedicada a les esploracions del Egipte faraònich, verificades en aquets últims anys. Llegí y comentá, ab infinitat de clixés fotográfichs, la Memoria dels treballs arqueològichs del Egipte, durant l'hivern de 1908-1909 enviada per Seymour de Ricci a la «Academie d'Inscriptions». Esplicá els treballs de consolidació dels edificis, practicats per el servey de les antigüetats y les esploracions semioficials del Ejipt-exploration-found, de la Societat alemanya del Orient y de les Missions Universitaries de Boston y California, al costat de les empreses de simples particulars que també han contribuit, y no poch, al coneixement del Egipte. El Conferenciant comunicá breument tal seu auditori la sugestió d'aquest mon nou del Egipte, ab el que anem familiarisantnos fins en sos més mínims detalls. Passá després a detallar les troballes més importants dels últims anys, especialment de les portentoses obres del art Saita trobades a Deir-el-Bahari, o en el Delta prop de Sais, que han passat a ser la gloria del Museu del Cairo. Doná compte de l'instalació d'aquest nou Museu y de sos catálechs prodigiosos redactats pels especialistes de totes les nacions; y del no menys important servey que s'ha encomenat el govern egipci al fer l'esploració de la Nubia, abans de que s'inondi aquella comarca per la necessitat de pujar encara més la resclosa de Assuan que ha ocasionat ja la ruína de Philæ. Comunicá també les novetats que ha aportat l'Egipte a l'Arqueología de la època helenística, tant per els nous textes que ha procurat d'autors clássichs, com per moltíssims punts que s'han aclarat de les Escoles d'Art alexandrines y romanes. Esplicá finalment els treballs de la missió d'Oxford pera reunir els papyrus de Oxirrinchus dels que está fent una important publicació.

La quarta Conferencia (16 Novembre) va versar sobre les campanyes actuals d'esploració dels «tells» messopotámichs. Se proposá el Conferenciant completar els coneixements ja populars que sobre l'art y l'Arqueología assiria y caldea havíen vulgarisat els llibres d'Historia del Art, com el de Perrot y Chipiez per exemple, dels quals digué que desde sa publicació s'han succehit en aquets últims anys importants descobriments qu'es imposible desconèixer, sobre tot en lo referent a les investigacions a la Caldea y a l'Elam. Llegí la comunicació que'l delegat francès M. Morgan y son colaborador el P. Scheeil enviaren a l'Academia d'Inscripcions, de París, l'Agost últim de les seves escavacions al tell de Susa, comentant les noticies allí esposades ab projeccions dels principals objectes descoberts. Parlá del problema dels orígens d'Elam y del dualisme de races que's manifesta en les inscripcions. Afegí que a la Caldea, l'esploració dels «tells» ha continuat després de la mort de Sarzec, per M. Cross, essent encara difícil conèixer els resultats y fixant l'atenció dels reunits en les interessantíssimes estatues de la primera civilisació caldea, exhumades en el palau de Tello, y la forma característica de ses construccions. Doná compte, també, de l'escavació que'ls alemanys están fent dels «tells» de Babilonia y de l'afortunada troballa de la vía de les Processons ab sos revestiments de cerámica vidriada que han sigut objecte, recentment, d'una publicació monumental. Finalment adelantá les idees esposades en l'últim volum de Maig de 1909 per M. Andrae, ahont l'esplorador comisionat de la Societat Alemanya del Orient esposa idees interessantíssimes sobre'ls orígens de l'Assiria y del temple d'Asur. Aquestes idees han rectificat molts conceptes de Botta y Layard, y s'ha comprobat el servey religiós de certes dependencies de Korsabaad. El temple d'Asur es un doble santuari ab dos pirámides escalonades y dos celles; té, per lo demés, tots els carácters inconfundibles de les construccions assiries.

Els curs, que tenía un programa de vuyt conferencies, se va tenir que suspendre aquí a la quarta, perque ab motiu de les esplicacions del professor senyor Gambara; van tenir que arreglarse els serveys de la llum elèctrica de la sala doctoral; ahont se dessarrotllaven aquets cursos.

MUSEU ARQUEOLOGICH DE SOLSONA.—Per iniciativa del Sr. Bisbe de Solsona s'está realisant l'instalació del «Musaeum archaeologicum diocaessanum» (que fins ara era al Seminari) en el Palau episcopal d'aquella Ciutat. A aquest objecte están ja habilitades dos grans sales, tocant a un artístich campanar románich de la Catedral, una de les obres més belles en son genre (gayre bé ignorada), el qual ara de poch el Sr. Bisbe ab molt bon gust y acert va fer restaurar y defensar de les influencies destructores. Hi há'l plan de restaurar, a no trigar, tota la galería superior del claustre de la Catedral, posant al descobert les columnes, avuy aparedades y plens els intercolumnis de vidrieres, ab lo que podrán ferse folgadament totes les instalacions.

No solsment se treballa pera embellir aquestes, algunes ja ben interessants, sinó també en adquirir cada día nous objectes, salvant els pochs que queden en aquella diocessis. Aixis, una bella estatua d'alabastre probablement del sigle XIII, representant a Sant Cristofol, un gran Crucifix, una testa del infant Jesús, fragment d'una antiga Santa Maria, tres capitells gotichs, sis de románichs bellament treballats, que, ab troços de columna y bases, han sigut trobats en un camp, al peu de la Ciutat, en unes escavacions fetes fer espressament pel meteix senyor Bisbe.

Ara fá poch hi ha sigut trasladada una taula procedent de Sant Jaume de Frontinyá que ha sigut trobada enquadrada per una pintura mural, venint a augmen-

tar la colecció de les conegudes. La Junta de Museus de Barcelona n'ha encarregat ja la copia.

A més, el senyor Bisbe ha fet altra bona obra; la de posarhi, pera que'l cuydi y ordeni, a mossèn Serra y Vilaró, l'arxiver de la Seu de Solsona, qui vé dedicant fa anys el seus treballs a escorcollar els interessants arxius de la montanya catalana hont tantes coses hi há desconegudes.

FULLA ARTISTICA.—El diari d'aquesta Capital *La Veu de Catalunya* ha decidit, ab molt bon acert, publicar semanalment, una Página artística, en la que's parlará d'Escavacions y troballes, Art antich y modern, Pedagogía artística, Museus y Coleccions, Art nacional y estranger, Curiositats barcelonines, Esposicions locals y forasteres, Llibres y Escoles, s'hi donará ressenya de conferencies y s'hi publicarán noticies de concursos y en general de tot lo que pugui interessa als artistes y als industrials d'art. Ademés anirá sempre aquesta página estraordinaria profusament ilustrada. Surt cada dijous. La primera, corresponent al 23 Desembre, conté, entre altres, els articles següents: «Preliminar», per R. Casellas.—«Taula románica de Sant Jaume de Frontinyá», per J. Serra y Vilaró; y entre altres gravats, reproduheix un dibuix del celebrat escultor catalá Agustí Querol (mort a Madrit el 14 de Desembre) pera un baix relleu de «Sant Francesch curant els leprosos».

La del 30 del mateix mes publica: «La fira del vidre per Cap d'any», per R. Casellas.—«El modelatge, medi educador».—«Imatges d'aquets dies».—«Ciencia y Art»; y entre les ilustracions, un dibuix de Miquel Angel: «María y l'Infant Jesús», altre de Rafael «La Verge y l'Infant» y un de Rubens: «El nen Jesús, María, Santa Isabel y Sant Joan». Ademés, porta una reproducció d'un cantiret catalá de vidre transparent, ab farbalans de vidre blau (del sigle XVIII); y altre d'una ampolleta catalana de vidre esmaltat de vert, ab decoracions de gossos passant darrera un cervo y aus voladores (sigle XV).

HOMENATGE A TEODOR LLORENTE.—El venerabe Patriarca de la literatura valenciana y erudit historiador de la seva patria fou festejat per Valencia, el día 13 de Novembre, ab solemne y degut homenatge. Una comissió de literats catalans y representació del Ajuntament de Barcelona hi assistiren, portanthi la adhesió de la nostra terra.

ATENEU BARCELONES.—La sessió inaugural del Curs de 1909 a 1910 se celebrá el día 3 de Desembre, tractant el Sr. President, D. Joseph M. Roca y Heras, en el seu discurs, de «L'ètica en el lexich catalanesch».

ESCAVACIONS D'EMPURIES.—Dels notables descobriments, resultat de la passada campanya d'escavacions, ne donará compte detallat en el vinent número el Sr. Puig y Cadafalch.

DP
302
.C57
E7
Whitehill
v.3
IMS

Barcelona. Estudis universitaris catalans.
[Revista dels]
Estudis Universitaris Catalans. --

PONTIFICAL INSTITUTE
OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK
TORONTO 5, CANADA